

שבוע פרשת בהעלותך - בכל העולם

(12 – 18 June 2022)

י"ג – י"ט סיון תשפ"ב

מפרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאִמְרֵ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֵׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַקֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִיתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵי־נֹגֶם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ וּבֹאֲךָ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ:
יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַדְדוּ: ד שֵׁשֶׁם עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבִט־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָהּ
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שני בערב, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי הכהן

שלום וברכה!

נזדמן לידי ספר זכותא דאברהם מהרב ארי' מרדכי רבינוביץ - ירושלים תשי"א - ומצאתי
שם בעמוד כ"ט, סיפור המעשה מהרב המגיד דקאזנץ אודות מלאך הממונה על הריון, שכתב כתי"ר
שי' מאז, ובאשר אין שמחה כהתרת הספיקות, הנני מעתיק בזה לשונו בהנוגע למה שהי' קשה לי
בהסיפור, ועי"פ נוסחא זו מיושב הצ"ע שלי.

מכ' מכ"ו קבלתי קודם נסעי על הציון הק'.

בענין בעומר-לעומר יעוין אגה"ק סי"ג.

בכבוד וברכת ש"ק.

... ואמר לו המגיד הקדוש כי המלאך הממונה על הריון בגימט' ע"ה יאמר לי מעכ"ת אי' נרמז
דבר זה. והשיב הרב מפדהייץ להמגיד הקדוש שמבואר בגי' נדה ט"ז ע"ב דמלאך הממונה על הריון
לילה שמו שנאמר - איוב ג - והלילה אמר הורה גבר ובגימט' של לילה הוא ע"ה - והשיב המגיד הקדוש
יפה אמר כבודו אבל הוא במקום חשך אני אגיד לו ממקום אור ולא חשך, בפי' לך כתוב שהמלאך אמר
להגר "הנך" הרה וילדת בן, "הנך" בגימט' ע"ה וכיון שהנך בגימט' ע"ה, ע"כ יפקד האיש בבן זכר.

מפתח כללי

מסכת יבמות עם ביאורים	ב	סדר הנחת תפילין	א
מדף צז עד דף קג	ג	מזמורי תהלים קכא, קכב	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה שלח לך אנשים	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	ה	שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשי"א	ה
אדמו"ר הזקן	כ	שיחת ש"פ בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה	ד
רכה	כג	שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה	ה
שולחן ערוך הלכות עירובין	כו	לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח, ג	ו
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ז	לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח, ד	ז
לקוטי תורה המשך ביאור על פרשת נשא	ח	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ח
אדמו"ר הזקן	ט	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	ט
תורת חיים	י	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך	י
אדמו"ר האמצעי	יא	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך	יא
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	יב	שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך	יב
אדמו"ר ה"צמח צדק"	יג	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג
תורת שמואל תרל"ג	יד	לשבוע פרשת בהעלותך	יד
אדמו"ר מוהר"ש	טו	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהעלותך	טו
ספר המאמרים – המשך תער"ב	טז	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	טז
אדמו"ר מוהרש"ב	יז		יז
ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	יח		יח
אדמו"ר מוהריי"צ	יט		יט
ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	כ		כ
אדמו"ר מוהריי"צ	כא		כא
ספר הזכרונות פרק קיג	כב		כב
אגרות קודש	כג		כג
אדמו"ר מוהריי"צ	כד		כד
חומש לקריאה בציבור	כה		כה
קריאת התורה למנחת שבת-קודש	כו		כו
ביאורים לפרקי אבות פרק ב	כז		כז
לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך	כח		כח
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	כט		כט
	ל		ל
	לא		לא
	לב		לב
	לג		לג
	לד		לד
	לה		לה
	לו		לו
	לז		לז

שיעורי רמב"ם

ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת בהעלותך	פז
פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בהעלותך	קסד
ספר המצוות, לשבוע פרשת בהעלותך	קפג
נביאים וכתובים	יח
יחזקאל פרק כא, דברי הימים פרק ח	קפה
משניות – מסכת שביעית/תרומות	יט
ביאור קהתי	קפז
עין יעקב מסכת יומא	קצה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר
לו טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה, אף אני הודיתי לדבריהם שמא תחזור
בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם", שְׁמִיָּה מְשֻׁמֵּעַ
שְׁמִיָּה הַסִּפִּים לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים לא משום שהוא עצמו היה סבור
שהדבר טוב ונכון אלא כְּדִי שְׁבִנִי
יִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ שְׁאִינוּ מְעַכְבִּי
וְיַחְזְרוּ בָּהֶם (וְכִינֹן שְׁלֹא חֲזָרוּ
בָּהֶם, למעשה לא הִיָּתָה לוֹ
בְּרִירָה כו') ושלח את המרגלים, כפי
רצונם של בני ישראל), אבל מִכָּל
מָקוֹם, לאמיתו של דבר, אין הוכחה
מכאן שמשה רבינו עצמו לא היה סבור
שראו לשלוח את המרגלים, כי כִּינֹן
שְׁתַּלְּהָ הַקֶּבֶץ" שְׁלִיחוֹת
הַמְּרָגְלִים בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
בְּאִמְרוֹ שֶׁלֹּא לָךְ לְדַעְתָּךְ, היינו
שהדבר תלוי בדעתו וברצונו של משה,
אם ירצה ישלח ואם לא ירצה לא
ישלח, הֲרִי מוֹכֵן, שְׁאֵלּוֹ לֹא
הִיָּתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁצָרִיף
לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים, אלא היה סבור
שהדבר לא נכון ולא ראוי לא הִיָּתָה
יָכוֹל מֹשֶׁה לְשַׁלְּחֵם, וְכִינֹן
שְׁשַׁלְּחֵם, עַל כְּרִיחָךְ בהכרח
צָרִיף לוֹמַר, שְׁהִיָּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה שְׁצָרִיף לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים.
וְעִנְיָן זֶה לומר שמשה רבינו רצה
לשלוח את המרגלים הוא פְּלֵא
גְּדוֹל בִּיטוּחַ, לָמָּה הָיָה בְּדַעַת
מֹשֶׁה לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים?
וממשיך ומבאר מדוע זהו פלא גדול
ביותר לומר שמשה רבינו עצמו,
מצידו, רצה לשלוח מרגלים.

דְּהֵנָּה, אֵימָא מוֹבָא בְּגִמְרָא
בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת⁵ עַל הַפְּסוּק⁶
הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה בְּשִׁירַת הַיָּם עַד יַעֲבֹר
עִמָּךְ הַיָּם עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה
קִנְיָת, עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה
בִּיאָה רִאשׁוֹנָה הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה
שְׁבָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ וַנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל (שְׁבָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ
בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ), עַד יַעֲבֹר עִם
זֶה קִנְיָת, זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה הַפַּעַם
הַשְּׁנִיָּה שְׁבָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ וַנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הַקְדוּשׁ בִּירוֹן הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה רַבִּנוּ, אֹדוֹת שְׁלִיחוֹת הַמְּרָגְלִים מִהַמְּדַבֵּר לָאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל:
שְׁלַח לָךְ אַנְשִׁים וְיִתְּרוּ וְיִסְּרוּ וְיִרְגְּלוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן גו'¹,
וּפִירֵשׁ רַש"י שֶׁהַקְדוּשׁ בִּירוֹן הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה רַבִּנוּ שֶׁלֹּא לָךְ לְדַעְתָּךְ,
לפי רצונך אֲנִי אֵינִי מַצִּיָּה אוֹתָךְ
לְשָׁלוֹחַ, אִם אַתָּה, מֹשֶׁה, תִּרְצֶה
לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים שְׁלַח.
וְהֵנָּה, מִזֶּה שְׁמִיָּה לְמַעֲשֵׂה אֵין
שְׁלַח מְרָגְלִים (כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²
בְּהַמֶּשֶׁךְ הַעֲנִין וְיִשְׁלַח אוֹתָם
מֹשֶׁה לְתוֹרָה גו'), מוֹכַח שֶׁהִיָּה
בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁצָרִיף
לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים וְשִׁלַּח
הַמְּרָגְלִים הֵיךְ דָּבָר נָכוֹן וְרָאוּי.
וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לְשֹׁאֵל שֶׁלְכַאֲרֹה בְּמָקוֹם
אַחֵר מְשֻׁמֵּעַ שְׁמִיָּה רַבִּנוּ עֲצָמוֹ לֹא הִיָּה
סָבוֹר שֶׁשִּׁלַּח הַמְּרָגְלִים הֵיךְ דָּבָר נָכוֹן
וְרָאוּי, כְּפִי שְׁמִיָּה וּמִפְּרֹט.
וְהֵנָּה שְׁנָאִמְרָ בְּפָתוֹב³ בְּחוּמֵשׁ
דְּבָרִים, כְּשִׁמְשָׁה רַבִּנוּ חֲזָרוּ עַל פִּרְשֵׁת
הַמְּרָגְלִים וְתִקְרְבוּן אֵלֵי מֹשֶׁה
כְּלָכֶם כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִאמְרוּ
נִשְׁלַחְהָ אַנְשִׁים גו' וְיִיטֵב
בְּעִינֵי הַדְּבָר, וְאִמְרוּ רַש"י⁴
בְּדִרְשָׁתָם עַל פְּסוּק זֶה שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ אֵת
דְּבָרֵי מֹשֶׁה שֶׁהַדְּבָר הוֹטֵב בְּעִינֵיו שְׁהוּא
עֲצָמוֹ אֵין הֵיךְ סָבוֹר שֶׁשִּׁלַּח הַמְּרָגְלִים
הוּא דָּבָר טוֹב אִלָּא מִשְׁלֵל הַדְּבָר דּוּמָה
לְאָדָם שְׁאוֹמֵר לְחַבְרִי מְכוֹר
לִי כו' כִּינֹן שְׁרָאָה שְׁאִינוּ
מְעַכְבִּי כָּלֹם, אִמְרֵי הַלּוֹקֵחַ
כְּלָכֹם בְּטוֹחַ הוּא זֶה שְׁלֹא אִמְצָא בּוֹ
מוֹם, מִיָּד אִמְרֵי לוֹ טוֹל מְעוֹתֶיךָ, אִינִי מְנַסְּהוּ
מַעֲתָה, אִף אֲנִי הוֹדִיתִי לְדְבָרֶיכֶם שְׁמָא תַּחֲזִירוּ
בָּכֶם כְּשִׁתְּרָאוּ שְׁאִינוּ מְעַכְבִּי, וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם
בָּכֶם, שְׁמִיָּה מְשֻׁמֵּעַ שְׁמִיָּה הַסִּפִּים לְשָׁלוֹחַ
מְרָגְלִים כְּדִי שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ שְׁאִינוּ מְעַכְבִּי
וְיַחְזְרוּ בָּהֶם (וְכִינֹן שְׁלֹא חֲזָרוּ בָּהֶם, לֹא הִיָּתָה
לוֹ בְּרִירָה כו'), מִכָּל מָקוֹם, כִּינֹן שְׁתַּלְּהָ הַקֶּבֶץ"ה
שְׁלִיחוֹת הַמְּרָגְלִים בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, בְּאִמְרוֹ שֶׁלֹּא
לָךְ לְדַעְתָּךְ, הֲרִי מוֹכֵן, שְׁאֵלּוֹ לֹא הִיָּתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה שְׁצָרִיף לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים, לֹא הִיָּה יָכוֹל
לְשַׁלְּחֵם, וְכִינֹן שְׁשַׁלְּחֵם, עַל כְּרִיחָךְ צָרִיף לוֹמַר,
שְׁהִיָּה בְּדַעְתּוֹ שְׁצָרִיף לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים. וְעִנְיָן זֶה
הוּא פְּלֵא גְּדוֹל בִּיטוּחַ, לָמָּה הָיָה בְּדַעַת מֹשֶׁה
לְשָׁלוֹחַ מְרָגְלִים. דְּהֵנָּה, אֵימָא בְּגִמְרָא בְּמַסְכַּת
בְּרָכוֹת⁵ עַל הַפְּסוּק⁶ עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם עַד יַעֲבֹר
עִם זֶה קִנְיָת, עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה בִּיאָה
רִאשׁוֹנָה (שְׁבָאוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ), עַד יַעֲבֹר עִם זֶה
קִנְיָת, זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה (כְּשֶׁעָלוּ מְגִלּוֹת בְּכָל בִּימֵי
אֵתָה לִי לְנִסְיוֹן, אִמְרֵי לוֹ הֵן, בְּהָרִים וּגְבֻעוֹת, אִמְרֵי לוֹ הֵן, כִּינֹן שְׁרָאָה שֶׁאֵין

(1) פרשתנו יג, ב. 2) שם, ג. 3) דברים א, כב-כג. 4) ספרי ופרש"י עה"פ. 5) ד, ב. 6) בשלח טו, טז (ובפרש"י).

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וחזרו לארץ מגלות בבלי בימי עזרא). מכאן מכך ששתי הביאות
2 והכניסות של בני ישראל לארץ מוזכרות בפסוק בידר ובשוה אמרו
3 חכמים, ראויים היו ישראל ליצעות להם גם בימי עזרא
4 בביאה השנייה, כשעלו מבבל בדרך שנעשה להם לבני ישראל, גם
5 בימי יהושע כו', ופירש כו', ופירש רש"י ליצעות להם גם
6 רש"י שכוונת הגמרא היא שראויים
7 היו בני ישראל שעלו לארץ בימי עזרא
8 ליצעות שיעשה להם גם לבוא
9 שבהיה ביאתם וכניסתם לארץ ביד
10 רמה (על הכתוב ביציאת מצרים ובני
11 ישראל יוצאים ביד רמה מפרש רש"י
12 'בגבורה גבוהה ומפורסמת'), והיינו, **שביאת יהושע**
13 **שביאת יהושע** וכניסתו לארץ עם
14 בני ישראל היתה מתוך גם גדול
15 וביד רמה. ומזה שהכניסה בימי
16 יהושע היתה בנס גדול וביד רמה
17 מוכן במלך שכן, אילו היתה
18 הכניסה לארץ על ידי משה
19 נשקרי מעשה המרגלים היה בשנה השנית
20 בשנה השנית לצאתם, היינו לפני החטא דמי מריבה,
21 ישראל ממצרים, היינו לפני
22 החטא דמי מריבה, שבגללו
23 נגזר על משה רבינו, משום שהיכה את
24 הסלע ולא דיבר אליו, שלא יכנס לארץ
25 שאז לפי מצב הדברים באותה שעה,
26 לפני ענין 'מי מריבה' היו נכנסים
27 לארץ על ידי משה, שהיתה
28 הכניסה, אילו היתה על ידי משה,
29 בודאי בנס גדול וביד רמה,
30 שהרי הכניסה לארץ על ידי
31 יהושע היתה על ידי מלך,
32 כמאמר רש"י⁷ על הפסוק⁸
33 עתה באתי, מסופר בספר יהושע,
34 "והיה בהיות יהושע ביריחו, וישא עינו
35 וירא, והנה איש עומד לנגדו וחרבו
36 שלופה בידו, וילך יהושע אליו ויאמר
37 לו הלנו אתה אם לצירנו, ויאמר לא, כי
38 אני שר צבא ה', עתה באתי, ויפול
39 יהושע אל פניו ארצה וישתחו', ועל
40 כך שהמלאך אמר ליהושע "עתה באתי", אומרים חכמינו ז"ל, שהמלאך אומר
41 ליהושע שהוא, המלאך, בא כעת, בימי יהושע, אבל לא בימי משה
42 רבך, כיון שמשה לא הסכים על מלך, שמלאך יסייע לבני
43 ישראל בכניסתם לארץ אלא אמר⁹ משה לקדוש ברוך הוא אם אין
- פניך פני הקדוש ברוך הוא בעצמו הולכים ומלווים את בני ישראל אל
תעלנו מזה (ובלשון רש"י בפירושו ליהושע שם: עתה באתי - לעזרתך
שאין אדם יכול להלחם עליה [על יריחו] ולתופשה להפיל החומה, אבל בימי
משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך הולכים וגו'), ואם כן,
ומה הכניסה דיהושע שהיתה
על ידי מלך היתה בנס גדול
וביד רמה, כמבואר לעיל, כל
שכן וקל וחומר שהכניסה על
ידי משה (שלא על ידי
מלך אלא על ידי הקדוש ברוך הוא
בעצמו) היתה בודאי מתרחשת
בנס גדול וביד רמה.
ועל פי זה לאחר שנתבאר שבעת
שילות המרגלים היתה צריכה להיות
הכניסה לארץ על ידי משה, ובאופן
נעלה ביותר 'בנס גדול וביד רמה',
אינו מוכן, למה היה בדיעתו
של משה לשלוח מרגלים,
הרי כאשר הכניסה לארץ
היא על ידי גם גדול, אין
נפקא מינה אין הברל החזק
הוא העם היושב בארץ כנען או
שהוא הרפה גו' חלש הבמחנים
האם הם יושבים בערים פתוחות ללא
חומה אם במבצרים¹⁰ או בערים
מוקפות חומה ונכונצא בזה והרי
בכל אופן הכניסה לארץ תהיה בדרך
גם ואין ממה לחשוש?
(ב) ויובן בהקדים תחלה
ביאור כללות ענין התוכן הכללי
של הכניסה לארץ, לפי פנימיות
הדברים, שעל פי זה לפי הבנת
הענין והתוכן הפנימי הכללי של
הכניסה לארץ יובן גם הצורך
דשילוח המרגלים, כפי
שממשיך ומבאר.
דהנה, החידוש שעל ידי
הכניסה שלא היה קודם לכן, אף
שבני ישראל יצאו ממצרים וקבלו את
התורה לפני הכניסה לארץ הוא שאז בעת הכניסה לארץ ישראל התחיל
עיקר ענין קיום מצוות מעשיות¹¹. דאף שגם בהיותם
במדבר היתה הנהגתם על פי תורה ואם כן, בודאי שמרו וקיימו
את המצוות כפי שנצטוו בתורה, מכל מקום, קיום המצוות אז כל

(7) תנחומא משפטים יח. שמו"ר פ"ב, ג. פרש"י יהושע ע"ה פ. (8) יהושע ה, יד. (9) תשא לג, טו. (10) פרשתנו יג, יח-יט.

(11) ראה לקו"ת פרשתנו לו, ג. לז, א. מא, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של בן זה 'לוי', הנה עיקר עבודתם של צדיקים אלו הנקראים 'לוי' 43
(בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת) הוא לִיחַד יְחִידִים עֲלִיּוֹנִים, לפעול ייחוד 44
וחיבור (המשכה פנימית והתאחדות) במדרגות וספירות עליונות באלקות 45
שְׁהִיא עֲבוּדָה רוּחָנִית. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁלֹוֹתֵנָה כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא 46
דָּג, נוֹנִי יָמָא, דְּגִי הִים שְׁזָה 47
הוא עֲנִין הַנְּשֻׁמוֹת הגבוהות 48
דְּעִלְמָא דְּאַתְכִּסְיָא¹⁶, על הכתוב 49
"ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד 50
העולם" נאמר בוורה, "מעלמא" 51
דאֲתַכְסִיָּא לעלמא דאֲתַגְלִיָּא" (וביאור 52
הענין בקצרה, על פי משל מהאדם 53
שיש לו מחשבה ודיבור, והמחשבה 54
היא אצל האדם עצמו ואינה מתגלית 55
לאחרים, ואילו הדיבור מתגלה גם 56
לאחרים, וזוהי שיש דברים דקים 57
ועדינים שהאדם יכול לחשוב עליהם, 58
אבל אינו מסוגל בשום אופן למסור 59
דברים אלו בדיבור, ונמצא שדבר 60
שנאמר בהעלם, כמו מחשבה, נעלה 61
מדבר שבא בגילוי בדיבור, וכן הוא 62
באלקות שהאור האלקי המוסתר ונקרא 63
"עלמא דאֲתַכְסִיָּא" הוא אור יותר נעלה 64
מהאור הנרגש ונגלה, הנקרא "עלמא 65
דאֲתַגְלִיָּא"), ומעלתו הגדולה של 66
נשמות אלו ששורשן ב"עלמא 67
דאֲתַכְסִיָּא" היא שהם בְּדוּגְמַת 68
הַנִּבְרָאִים שְׂפִימָה המכוסים לגמרי 69
במי הים שְׂאֵינָם נִפְרָדִים לעולם 70
מִשְׁרָשָׁם וּמִקְוָרָם שהם מי הים 71
שמהם הברואים שבים מקבלים את 72
חיותם, וְלִכְּן מאחר שצדיקים אלה 73
הם בעלי נשמות גבוהות במיוחד 74
עֲבוּדָתָם לְמִטָּה עֵיקַר עֲנִינָם 75
בעבודת ה' בהיותם נשמות בגופים 76
בעולם הזה התחתון היא עֲבוּדָה 77
רוּחָנִית לִיחַד יְחִידִים עֲלִיּוֹנִים ואינם עוסקים כל כך בקיום מצוות 78
מעשיות בגשמייות. 79

עוד בני ישראל היו במדבר רק לפי שְׁעָה, ולא בדרך קביעות וְרַק 1
מִקְצַת מִן הַמִּקְצָת בְּלִבָּד, כי לפי תנאי החיים והמצב במדבר, הרי את 2
רוב המצוות לא הייתה אפשרות מעשית לקיים וְעֵיקַר עֲנִינָה קִיּוֹם 3
מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת נִתְחַדֵּשׁ כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאָרֶץ. וְכִמּוֹ לְמִשְׁל 4
שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעִי מְלָאכּוֹת 5
דְּשַׁבָּת, במשנה, במסכת שבת, נימנו 6
שלושים ותשע מלאכות שאסור 7
לעשותן בשבת, ועל כך נאמר בגמרא 8
דְּתַנָּא סִידוּרָא דְּפִת נִקְט¹², 9
התנא ששנה את המשנה מונה את 10
המלאכות לפי סדר המלאכות הנצרכות 11
לאפיית לחם שהם הַחֹרֶשׁ הַחֹרֶשׁ 12
הַקּוֹצֵר וְכו', שהרי כדי שיהיה 13
קמח לאפות לחם צריך לגדל דגן וסדר 14
המלאכות הוא שתחילה חורשים את 15
הקרקע, לאחר מכן זורעים 16
וכשהתבואה צומחת קוצרים אותה, 17
שְׁכַל זֶה כל העיסוק במלאכות 18
הקשורות בגידול תבואה ועשיית קמח 19
ואפיית הפת לא היה שְׂיִיד 20
בְּהִיוֹתָם בְּמִדְבָּר, שְׁהָרִי בְּמִשְׁךְ 21
השנים שבני ישראל היו במדבר 22
אָכְלוּ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם¹³, 23
וְעֲנִין זֶה של התעסקות בעבודת 24
האדמה ובאפיית לחם שמצוות רבות 25
קשורות בו נִתְחַדֵּשׁ בְּבֹאֵם 26
לְאָרֶץ דְּוָקָא, שְׂאֵז נִתְחַדֵּשׁ 27
עֵיקַר הַעֲנִין דְּקִיּוֹם מִצְוֹת 28
מַעֲשִׂיּוֹת ואילו כל זמן שבני ישראל 29
היו במדבר, קיימו רק 'מקצת מן 30
המקצת' מבין המצוות המעשיות. 31
וְלִבְהִינָה מַעֲלַת קִיּוֹם מִצְוֹת 32
מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּעֵיקַר 33
בְּכִנְסָהּ של בני ישראל לְאָרֶץ, 34
כאמור לעיל, יֵשׁ לְהַקְדִּים 35
הַמְּבֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה¹⁴ לאדמו"ר הזקן שְׁעֲבוּדָת ה' שעובדים 36
הַצִּדִּיקִים נִחְלָקָה לְשֵׁנִי סוּגִים, הנקראים לְוִיתָן וְשׁוֹר הַבֵּר 37
(מוֹשִׁים) הַלְקוּחִים מדברי חכמים ז"ל שלעיתים לבוא יעשה הקדוש ברוך הוא 38
סעודה לצדיקים בה יאכלו מבשר הלוי' ושוור הבר). סוג אחד הוא צִדִּיקִים 39
שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית לְוִיתָן, שְׁהוּא הֵשֶׁם לְוִיתָן לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת, כְּמוֹ 40
בכתוב בתורה שכאשר נולד בנה השלישי, אמרה לאה אשת יעקב אבינו 41
הַפֶּעַם יָלְדָה שְׁפִירוּשׁוֹ גַם יִתְחַבֵּר אִישִׁי בְּעִלִּי¹⁵, ולכן נקרא שמו 42

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ללא הסיוע של הצדיקים שבבחינת 'ליתן' **מִכָּל מְקוֹם**, מצד שני יש
מַעֲלָה יְתִירָה גַם בְּעִבּוּדָה בְּקִיּוֹם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת
דְּוָקָא, בְּחִינַת שׁוֹר הֶבֶר, והיא מעלה שלא קיימת אצל הצדיקים מהסוג
 הראשון, בחינת 'ליתן' העובדים את ה' בעיקר ברוחניות ו**עַל דֶּרֶךְ מָה**
שֶׁתּוֹכַח²¹ במשלי ו**רֶכֶב תְּבוּאוֹת**
בְּכַח שׁוֹר, לפי פשוטו, הכוונה
 שריבוי צמיחת התבואה בא מכוחו של
 השור שאיתו חורשה את הקרקע, ולפי
 פנימיות הדברים הכוונה שדווקא
 השור, למרות שהוא לא בדרגה גבוהה
 (והוא נחות מ'ליתן'), יש בו מעלה
 מיוחדת ו**הֵינֵנו, שֵׁשׁ יִתְרוֹן**
מַעֲלָה בְּנִשְׁמִיּוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
בְּהֵמַת הָאָרֶץ, היינו 'שור הבר'
 (כמו שמצינו שעל הכתוב בתהילים
 "כי לי כל חייתו יער, בהמות בהרי
 אלף", פירש רש"י שהכוונה על שור
 הבר, וכן על הכתוב באיוב "הנה נא
 בהמות אשר עשיתי עמך חציר כבקר
 יאכל" מבואר במדרש שהכוונה לשור
 הבר שיהיה בסעודה שיעשה הקדוש
 ברוך הוא לצדיקים בימות המשיח)
שֶׁכֶּחָם של צדיקים אלו שנקראים
 'שור הבר' **רַב וְגָדוֹל יוֹתֵר, וְכִמּוֹ**
שֶׁתּוֹכַח בְּחִיּוֹת הַמַּלְאָכִים של
הַמְּרַכְּבָה²² העליונה ו**הַחִיּוֹת**
נוֹשָׂאוֹת אֶת הַכֶּסֶּא, הָרִי
שֶׁכֶּחָם של החיות (שאחת מהן היא
 'פני שור') **עֲצוֹם לְהִיּוֹת נוֹשָׂאוֹת**
אֶת הַכֶּסֶּא כו', וְעַל יְדֵי זֶה²³
 שהחיות, בכוחן הרב, נושאות

הַדִּין הָיָה פְּטוֹר מִמַּצּוֹת אֱלוֹ, כִּי הָיָה אָנוּס בְּסִפְּנֵי נִפְשׁוֹת,
 כיון שאם היה יוצא מהמערה והיה נתפס על ידי הרומאים, היה נהרג על ידם
וְאִנּוּס רַחֲמָנָא פְּטָרִיהָ¹⁸, ומי שאנוס, הרי הקדוש ברוך הוא, הנקרא
 'הרחמן', פטור אותו מקיום המצוות שאין באפשרותו לקיים, **מִכָּל מְקוֹם**
 למרות שלא קיים מצוות רבות מפני
 האנוס של הסכנה **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר**
שֶׁהָיָה חֶסֶר אֶצְלוֹ אצל רבי
 שמעון בר יוחאי **הַעֲנֵנָן שֶׁנִּפְעַל**
עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כי מפני
 גודל מעלתו של רבי שמעון בר יוחאי,
 בוודאי שבעבודת ה' שלו לא היה חסר
 דבר כל כך חשוב ועיקרי. ו**עַל**
כִּרְחֹף צָרִיף לוֹמַר
שֶׁהַמְּשִׁיף מְלַמֵּעַל וְגִלְהָ, רַבִּי
 שמעון בר יוחאי **אֶת הַמַּמְשָׁכּוֹת**
 של האורות האלקיים מלמעלה למטה
 שנמשכות על ידי קיום מצוות מעשיות
עַל יְדֵי עֲבוּדָה רוּחָנִית
בְּיַחְדָּם עֲלִיּוֹנִים עבודה רוחנית
 נפשית-נשמית שפעלה 'יחודים'
 (המשכה פנימית והתאחדות) במדרגות
 וספירות עליונות כו'.
וּמִמְשִׁיף בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה
 לאדמו"ר הזקן: **וְכֵן הָאֲרִיז"ל**
הָיָה גַם בֵּן בְּבִחִינָה זוֹ של
 צדיקים עובדי ה' בעיקר ברוחניות
 הנקראים 'ליתן'. ו**כִּבְהִינָה**
אֲדַמּוּר הַצִּמְח צֶדֶק¹⁹ על
 מאמר זה ב'לקוטי תורה', מוסיף: **וְכֵן**
הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב וְל', הֵינּוּ שְׂכֵמוֹ
 רבי שמעון בר יוחאי והאריז"ל, גם
 הבעל-שם-טוב היה במדרגה גבוהה זו של עובדי ה' בעיקר ברוחניות
 הנקראים 'ליתן'.
וְעֵנֵן שׁוֹר הֶבֶר שהוא הסוג השני בעבודת הצדיקים הֵינּוּ **הַצִּדִּיקִים**
שֶׁעֲבוּדָתָם הִיא בְּעִיקָר בְּנִשְׁמִיּוֹת בְּקִיּוֹם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת
 בפועל, מתוך מגע עם עניני העולם.
וּמִבּוֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה שֵׁם²⁰, שֵׁאֵף שֶׁהַצִּדִּיקִים שֶׁהֵם
בְּבִחִינַת שׁוֹר הֶבֶר צָרִיכִים וְזִקּוּקִים **לְהַעֲלִיף שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי**
הַצִּדִּיקִים שֶׁהֵם בְּבִחִינַת לִוְיָתָן, כיון שהצדיקים של בחינת 'ליתן'
 הם בדרגה נעלית יותר מדרגת הצדיקים שבבחינת 'שור הבר' ומתעלים
 לדרגות שהצדיקים שבבחינת 'שור הבר' לא יכולים להגיע לשם מצד עצמם,

(18) ב"ק כח, ב. וראה גם ד"ה ונקדשתי דש"פ אמור תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז ח"ג ע' 264). (19) הובא בהגהות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בהוספות ללקו"ת שם (יח, ב). וכ"ה במאמרי אדה"ז על מארז"ל שם. (20) יח, סע"ג ואילך. (21) משלי יד, ד. (22) לשון הפיוט במוסף דר"ה אחר קדושת כתר (בכמה נוסחאות) ד"ה והחיות. וראה שמו"ר פכ"ג, טו. בחיי תרומה כה, יו"ד בשם פדר"א. נת' בתו"א יתרו עא, סע"א ואילך. עב, ד ואילך. (23) ראה תו"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעולם ועד עולם מריש כל דרגין כו' הוא בבחינת אדם... והחיות בנשואם את
2 הכסא נושאות את מראה אדם שעליו למעלה לבחינת כי לא אדם הוא כו'
3 למעלה מבחינת וגדר ההשתלשלות להמשיך משם אור חדש לבחינת אדם
4 שעל הכסא והוא בחינת המשכה חדשה ואור חדש..."), ונמצא שדווקא
5 בצדיקים אלה הנקראים 'שור הבר' יש
6 מעלה מיוחדת, אף על פי שבאופן
7 כללי, הצדיקים הנקראים 'לוי' הם
8 בדרגה יותר גבוהה, כמבואר לעיל.
9 ועל דרך המבואר²⁴ בתורת
10 החסידות בפירושו הפתוח²⁵
11 בתורה כי לא על הלחם לבדו
12 יחיה האדם כי על כל מוצא
13 פי הו' יחיה האדם, דקאי
14 שהכוונה היא על מוצא פי הו'
15 שבלחם²⁶, היינו החיות
16 האלקי שבלחם שמכוחה הלחם
17 קיים, דלקאורה אינו מוכן,
18 מדוע צריך האדם לצורך חיות
19 ('יחיה האדם') למוצא פי הו'
20 החיות האלויות שבלחם, כדי
21 לחיות ולהתקיים ממנה הרי ישנו
22 מוצא פי הו' החיות האלויות
23 שפאדם עצמו שממנה האדם חי
24 ומתקיים, ואם כן מה משמעות הדברים
25 שהאדם לא חי מהלחם עצמו אלא
26 מדבר ה' המחיה את הלחם, ומבואר
27 בזה, שמוצא פי הו' (החיות
28 האלקי) שבלחם הגשמי, אף על
29 פי שהוא דבר דומם ובוודאי נחות
30 במדרגתו לגבי האדם, שרשו ומקור
31 חיותו של הלחם, למעלה באלקות,
32 נעלה יותר מהחיות האלקי
33 שפאדם שהשורש והמקור שלה הוא
34 מדרגה יותר נמוכה באלקות, דכיון
35 שנפל השורש של הלחם למטה
36 יותר, להחיות דבר גשמי דומם, הרי
37 מזה עצמו מוכן ששרשו של
38 החיות האלקי שבלחם למעלה יותר משורש הנבראים הנעלים, דכל
39 הגבוה יותר בשרשו יורד למטה יותר²⁷ להשפיע חיות בדברים
40 גשמיים כמו הלחם, ולכן דוקא המוצא פי הו' שבלחם הגשמי
41 פועל קישור וחבור הנשמה בגוף והדבר לא יכול להיות על ידי
42 החיות האלקי המחיה את האדם לבדה, כי כיון שלא ירדה למטה כל כך,
- הרי זו הוכחה שאיננה נמשכת משורש גבוה ביותר (ועל דרך המבואר
בחסידות מעלת העבודה של הנשמה האלויות כשהיא עוסקת בחיבור הנפש
בהבחינת, מפני שהנפש בהבחינת שירדה למטה ביותר, היא משורש נעלה
ביותר, וגם לענין זה מוזכר הכתוב 'ורב תבואות בכוח שור').
ומכל זה המבואר לעיל על מעלת
הצדיקים הנקראים 'שור הבר' מוכן
מעלת העבודה דקיים מצוות
מעשיות בדברים גשמיים
דוקא, ולכן גם אפילו
הצדיקים שבבחינת לוי'תן
צריכים בד בבד עם עבודתם
הרוחנית הנעלית ל'יחד יחדו',
כמבואר לעיל, לקיים המצוות
בדברים גשמיים דוקא ואינם
פטורים מזה [ורק פאשר יש
הוראה מיוחדת מלמעלה,
במקרה יוצא מן הכלל כמו המובא
לעיל מדברי חכמינו ז"ל ברבי
שמעון בר יוחאי שהיה אנוס
ולא היה יכול במציאות לקיים
את המצוות בגשמיית, הרי זו
הוראה מלמעלה שעבודתו
של צדיק זה במיוחד ובזמן זה במיוחד
היא עבודה רוחנית דיוחידים
עליונים], שזהו הצורך של כל
סוגי הצדיקים, לעסוק גם בקיום
המצוות בגשמיית, הוא מצד מעלת
העבודה דבחינת שור הבר
דוקא, כמבואר לעיל.
ועל פי זה המבואר לעיל אודות
מעלת הצדיקים שבבחינת 'שור הבר'
שעובדים את ה' בעיקר בקיום המצוות
בגשמיית יובן גם מעלת
העבודה שבני ישראל עברו את ה'
בכניסת בני ישראל לארץ
העבודה בקיום המצוות בגשמיית
לגבי עבודתם בהיותם
במדבר, שהיתה בעיקר עבודה רוחנית, כפי שממשיך ומפרט.
דהנה בהיותם במשך השנים שבני ישראל היו במדבר היה אצלם
לחם מן השמים, ומים מבארה של מרים (שהיתה הבאר
מתגלגלת ממקום למקום ובאת עמהם²⁸ עם בני ישראל לכל מקום
שבאו), וגם הלבושים, הבגדים, שהם דבר נפרד מהאדם עצמו,

(24) לקו"ת פרשתנו לו, ג. ובכ"מ. (25) עקב ח, ג. (26) לקוטי תורה להאר"ז עקב שם. (27) ראה לקו"ת פ' ראה יט, ג.
(28) במדבר פ"א, ב.

שלה לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

1 בשונה מהלחם והמים שנכנסים באדם בפנימיות, ה'יו ענני הכבוד
2 מְנַקִּים ומְגַהֲצִים אותם, ולא עוד ולא זו בלבד שענני הכבוד כבסו
3 וגיהצו את הבגדים אלא שהיה בבגדים גם נס נוסף שֶׁהָיוּ הַלְבוּשִׁים
4 גְּדִילִים עִמָּהֶם²⁹, הֵינּוּ, שְׁגִידוֹל והתפתחות בנִשְׁמָה מקטנות
5 לגדלות ברוחניות שֶׁהָיָא לְגִידוֹל
6 מקטנות לגדלות בְּגוֹף הגשמי, גֵּרָם
7 בְּדֶרֶךְ מְמִילָא לְגִידוֹל וצמיחה
8 מקטנות לגדלות גַּם בְּלְבוּשִׁים,
9 דָּאף שְׁמַצַּד עֲצָמָם הבגדים
10 שהאדם לובש הֵם דְּכָר הַנִּפְרָד
11 מהאדם עצמו, ולכן לכאורה גידול
12 וצמיחה באדם לא היו צריכים לגרום
13 גידול וצמיחה בבגדים מִפֶּל מְקוֹם,
14 היה נס מיוחד, ולמעשה בהיות בני
15 ישראל במדבר הָיוּ הבגדים גְּדִילִים
16 עִמָּהֶם והנס הנוסף הזה של גדילת
17 הבגדים מדגיש עוד יותר עד כמה
18 בהיותם במדבר בני ישראל לא היו
19 צריכים להתעסק כלל בעניני העולם
20 הגשמי וְכִיּוֹן שֶׁבְּהִיּוֹתָם בְּמִדְבָּר
21 לא הוּצְרְכוּ לַעֲסֹק בְּדָבָרִים
22 גִּשְׁמִיִּים, אלא קיבלו את כל הנצרך
23 להם מלמעלה, כמבואר לעיל לִכְּן
24 הָיְתָה עֲבוֹדָתָם שעבדו את ה' רק
25 בְּבִחִינַת מַחֲשָׁבָה³⁰ או
26 דִּיבּוּר³¹ (וכמבואר בליקוטי תורה
27 לארמו"ר הזקן שהמרגלים לא רצו
28 להיכנס לארץ כי שורשם מעולם
29 המחשבה והם טענו ש"אפשר לקיים
30 גם על ידי התורה ומצוות ברוחניות
31 ולא בעשייה גשמיות והיינו כי גם
32 בעולם המחשבה יש כל הפרטים
33 הנמצאים בדבור ובמעשה מאחר
34 שהדבור נמשך מן המחשבה. ואם כן
35 כל מצוה ומצוה שמקיים בדבור או
36 במעשה גשמיות יכול הוא לקיימה
37 ברוחניות בבחינת מחשבה..."),
38 בְּמִרּוּמָז גַּם בְּעֵנִין הַמִּדְבָּר,
39 שֶׁהוּא גַּם מְלִשׁוֹן דִּיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב³² ב'שיר השירים'
40 וּמִדְבָּרָךְ נֶאֱדָה, ופירושו לפי פשוטו שהדיבור שלך נאה, ותוכן הדברים
41 הוּא שֶׁהָיָא מִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁעִיקָרָה בָּפָה, כְּמֵאמֹר

ביאור בדרך אפשר

42 רַ"ל³³ בגמרא עַל הַפְּסוּק³⁴ בַּמְשָׁלִי חַיִּים הֵם לְמוֹצָאֵיהֶם,
43 שהכוונה לְמוֹצָאֵיהֶם בָּפָה, היינו שבלימוד התורה צריך לבטא את
44 הדברים בדבור בפה ולא להסתפק בעיני במחשבה בלבד. וכל זה, העבודה
45 הרוחנית במחשבה ודיבור, היתה במדבר אָבֵל בְּכִנְסִיתָם לְאָרֶץ
46 נְתַחֲדָשׁ עֵנִין דְּקִיּוֹם מְצִוֹת
47 מַעֲשִׂיּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא,
48 שֶׁזָּהוּ עֵנִין נַעֲלָה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
49 העבודה ברוחניות בלבד, כמבואר
50 לעיל.
51 ג) אָמְנָם פְּדִי שְׁתּוּכָל לְהִיּוֹת
52 הַעֲבוּדָה דְּקִיּוֹם הַמְצִוֹת
53 בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא, שמעלתה
54 המיוחדת היא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה
55 מְגִיעִים לְמַעֲלָה יוֹתֵר בְּנִזְכָּר
56 לְעִיל, משום ששורש הגשמיות הוא
57 גבוה ביותר, הֵנָּה עַל זֶה הוּצְרָךְ
58 לְהִיּוֹת נְתִינָת כַּח מְיוּחָדָת
59 מְלַמְעָלָה דְּוָקָא. וְהֵינּוּ,
60 שְׁנוֹסָף עַל הַנְּתִינָת כַּח הַכִּלִּית
61 שְׁנִיתָנָת מְלַמְעָלָה לְכָל יְהוּדֵי שְׁעָלֶיהָ
62 אָמְרוּ רַ"ל³⁵ בגמרא אֶלְמָלָא
63 הַקָּב"ה עוֹזְרוֹ כו', שֶׁלֵּא עוֹרָה
64 מְלַמְעָלָה אֵין האדם יכול להתגבר על
65 היצר הרע שְׁזוּהִי הַנְּתִינָת כַּח
66 לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבֹד יִשְׁנֹו עֵנִין
67 הַעֲבוּדָה, והאדם כבר התחיל לעבוד
68 את ה' שָׁאז כאשר עצם ענין עבודת
69 ה' כבר קיים צְרִיף האדם סִיּוּעַ
70 ועוֹרָה ונתינת כוח נוספת מְלַמְעָלָה
71 לְהַתְּגַבֵּר עַל הַהַעֲלָמוֹת
72 וְהַסְתָּרִים כו', שְׁמוֹנֵעִים מִמֶּנּוּ
73 להעלות ולהתקדם יותר בעבודת ה'
74 הֵנָּה עוֹד זֹאת, בנוסף לסיוע הזה
75 שהוא כאמור בשביל תוספת התקדמות
76 והתעלות, הרי גַּם בְּהַתְּחַלֵּת
77 הַעֲבוּדָה, בְּכַדִּי שְׁיּוּכָל לְהִיּוֹת עֵנִין
78 כְּלָלוֹת עֵנִין הַעֲבוּדָה
79 בְּגִשְׁמִיּוֹת, למרות שהגשמיות מצד
80 עצמה היא דבר נחות יֵשׁ צוּרָךְ בְּנִתְיָנָת כַּח מְיוּחָדָת מְלַמְעָלָה,
81 וּלְאַחֲרֵי זֶה לאחר שהאדם קיבל את הנתינת כוח הראשונה מְלַמְעָלָה הֵנָּה
82 כְּלִשׁוֹן הוֹוֵהר בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְמָא אֶתְעָרוּתָא דְּלִעִילָא, כאשר יש

(29) פרש"י עקב שם, ד. (30) לקו"ת פרשתנו לה, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1047. "רשימות" חוברת ז ע' 40. חוברת יו"ד ע' 24. (31) לקו"ת שם לה, ג. לז, א"ב. וראה לקו"ש ו"רשימות" שם. (32) שה"ש ד, ג. לקו"ת שבהערה הקודמת. (33) עירובין נד, רע"א. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. (34) משלי ד, כב. (35) סוכה נב, ב.

שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשי"א

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

במשנה בפרקי אבות התקן תכין ותכונן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה 42
שְׁאִינָה יְרוּשָׁה לָךְ, כִּי אִם אֵלָּא הַדֶּרֶךְ לִקְנוֹת אֶת הַתּוֹרָה וּלְלַמּוֹד 43
וּלְדַעַת אוֹתָהּ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְגִיעָה וּמֵאִמָּץ מִצַּד הָאָדָם עֲצוּם דְּרָקָא 44
בשונה מירושה שלא דורשת מהירוש שום מאמץ והוא מקבל את הירושה 45
מכות עצם העובדה שהוא הירוש. וְכֵן 46
מְצִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲמֵיהָ 47
מִתְנָה, כְּהִלְשׁוֹן הָרְגִיל אִדּוּת 48
הַתּוֹרָה מִפֶּן תּוֹרָה, 'מִתֵּן' לִשׁוֹן 49
מִתְנָה וְכֵן אָמְרוּ רַ"ל 40 בְּגִמְרָא 50
ובמדרש שְׁמִשָּׁה הָיָה לִוְמָד 51
תּוֹרָה וּמִשְׁכַּחַת עַד שְׁנִיתָנָה 52
לוֹ בְּמִתְנָה וּמִכֵּל זֶה עוֹלָה שְׂכָמוֹר 53
יש שלוש ענינים בשייכות של התורה 54
לכני ישראל והם ירושה, יגיעה ומתנה, 55
וממשיך ומבאר את שלוש הענינים 56
על פי חסידות. 57
וְהַעֲנִין בְּזֶה, שֵׁשׁ עֲנִין 58
בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל 59
יְרוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד 60
מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֵּל 61
ומבלי הברל בין אחד לשני, ירושה 62
מעצם העובדה שֶׁהוּא בֶּן אֲבֵרָהָם 63
יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְזֶהוּ גַם 64
שִׁישְׁרָאֵל רָאשֵׁי תִיבוֹת יֵשׁ 65
שְׁשִׁים רִיבּוֹא אוֹתִיּוֹת 66
לַתּוֹרָה 41, שֶׁלְכָל אֶחָד וְאֶחָד 67
מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ אוֹת בַּתּוֹרָה 68
שֶׁעַל יָדָהּ מְקַבֵּל אֶת חַיּוּתוֹ 42 69
כי כל אחד ואחד מבני ישראל, יהיה 70
מי שיהיה, שיך לתורה, ושייכות זו 71
היא מצד ענין הירושה. 72
וְנוֹסֵף לָזֶה מִלְבַּד הַשִּׁיבוֹת לַתּוֹרָה 73
בְּתוֹר יְרוּשָׁה צָרִיף לְהִיּוֹת לִימּוּד 74
הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל יְגִיעָה 75
דְּרָקָא, וְהִינּוּ, שְׁעֵנִינִים אֵלָּה 76
שְׁאֵפְשֵׁר לַעֲמּוֹד עֲלֵיהֶם וְלַהֲבִין 77
וּלְדַעַת אוֹתָם כְּרָאוּי בִּיגִיעָה, אִי 78
אֲפָשֵׁר לְבּוֹא אֲלֵיהֶם אֵלָּא עַל 79
יְדֵי יְגִיעָה דְּרָקָא וְלַגְבִּי זֶה, 80
הַעֲבוּדָה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 'יְרוּשָׁה' אִינָה 81
מועילה אלא ניתן להשיג אותה רק על יגיעה של האדם עצמו. 82

1 התעוררות מלמטה, מצד האדם, אזי הוא זוכה להתעוררות מלמעלה, מצד
2 האלוקות וְעַל יְדֵי זֶה ה'אתערותא דלעילא' שבאה אחרי 'אתערותא
3 דלתתא' שהיא עצמה נובעת מנתינת כוח מלמעלה מְגִיעִים לְמַעְלָה
4 בְּיוֹתֵר כּו', שזו, כאמור, מעלה שמשיגים דוקא על ידי קיום מצוות
5 בגשמיות ולא על ידי עבודה ברוחניות,
6 וכפי שיבואר עוד בענין זה להלן.
7 וּבְהִקְדָּמָה שְׁשִׁלְשָׁה עֲנִינִים אֵלּוּ
8 בְּכָלִיל הַעֲבוּדָה, הַעֲנִין הָרִאשׁוֹן
9 הַנִּתְּנָה כַּח מְלַמְעָלָה עַל
10 הַעֲבוּדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת
11 בְּשִׁמְיּוֹת שְׂדוּקָא בְּגַל מַעֲלָה, 5
12 דְּרוּשָׁה לִזֶּה נִתְּנָה כּוֹחַ מִיּוֹחֲדָה, כְּמִבּוֹאֵר
13 לְעִיל, הַעֲנִין הַשֵּׁנִי הַעֲבוּדָה עֲצָמָה, 7
14 וְהַעֲנִין הַשְּׁלִישִׁי וְהַמְּשֻׁכָּת
15 הַתְּעוֹרָתָא דְּלַעֲלִילָה שֶׁהִיא נִתְּנָה
16 כּוֹחַ נּוֹסֶפֶת מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל יְדֵי
17 הַתְּעוֹרָתָא דְּלַתְּמָא מִלְּמַטָּה, מִצַּד
18 הָאָדָם, מְצִינוּ גַם בְּעִנֵּין הַתּוֹרָה, 18
19 דְּכִין שְׂקוּדָא בְּרִיף הוּא
20 אֶסְתַּמֵּל בְּאוֹרֵייתָא וּבְרָא
21 עֲלֵמָא 36, נִאֲמַר בְּזוּהַר שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
22 הוּא הַסֵּתֵכֶל בַּתּוֹרָה וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם
23 (כְּמוֹ, לְמַשֵּׁל, בְּנֵי הַמִּבֵּט בַּתּוֹכֵנִית
24 הַבְּנִיָּה וְעַל פִּי זֶה הוּא בּוֹנֵה אֶת הַבֵּית)
25 הָרִי מוֹכֵן שֶׁל הַעֲנִינִים שֶׁמִּצִּינוּ
26 בְּנוֹשָׂאִים אַחֲרֵים, וּבְעִנֵּינּוּ, שְׁלוֹשָׁת
27 הַפְּרָשִׁים הָאֵמוּרִים בְּנִתְּנָה כּוֹחַ מִלְּמַעְלָה
28 עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת יִשְׁנָם תַּחֲלָה
29 בַּתּוֹרָה שֶׁהִי הַכֵּל נִבְרָא וּמִתְנַהֵל עַל
30 פִּי הַתּוֹרָה, וְכַפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
31 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כִּידּוּעַ בְּתוֹרָה
32 הַחֲסִידוֹת שֵׁשׁ בַּתּוֹרָה הֵינּוּ בִּיחַס
33 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה שֶׁלֹּא
34 מְדִירִיגוֹת, הָאֵחָת יְרוּשָׁה, הַשֵּׁנִי
35 וְיְגִיעָה וְהַשְּׁלִישִׁי וּמִתְנָה 37.
36 דְּהִנֵּה, כְּתִיב 38 בַּתּוֹרָה תּוֹרָה
37 צָוָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה יְרוּשָׁה
38 לְכָל אֶחָד וְאֶחָת מִבְּנֵי קְהֵלָת יַעֲקֹב,
39 וְהִינּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲמֵיהָ
40 יְרוּשָׁה, וּמְצִינוּ גַם שְׁלִימּוֹד
41 הַתּוֹרָה הוּא עַל יְדֵי יְגִיעַת הָאָדָם דְּרָקָא, כְּמֵאֲמַר רַ"ל 39

(36) זח"ב קסא, ריש ע"ב. וראה גם זוהר ח"א קלד, סע"א. ח"ג קעח, א. (37) בכל הבא לקמן – ראה סה"מ תר"ל ע' פז ואילך. המשך וככה תרל"ז פס"ו. סה"מ תרפ"ד ע' רי ואילך. ע' רכב ואילך. וראה לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך. (38) ברכה לג, ד. (39) אבות פ"ב מ"ב. וראה פרש"י ומדרש שמואל שם. (40) נדרים לח, א. שמו"ר פמ"א, ו. (41) מגלה עמוקות אופן קפו. (42) לקו"ת במדבר טז, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 69. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מתנה היא הוכיחה שהיתה איזו שהיא פעולה מצד הנותן שגרמה את נתינת
המתנה, והיינו, וכן בענינו, שאמנם השייכות לתורה בבחינת מתנה היא
ענין שבא מלמעלה ולא בעבודת האדם, אבל קבלת הענין מלמעלה היא על
ידי הקדמה והכנה של יגיעת האדם, **שְׁעַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַיְגִיעָה**
בַּמְדְּרִיגוֹת באותן הדרגות
שְׁיֻכּוּלִים לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם עַל
יְדֵי יְגִיעָה, אִזִּי נּוֹתְנִים אַחֵר
כֶּף מלמעלה **בַּחֲנִינַת מִתְּנָה**
שִׁפְתוֹרָה.
וּבִזָּה יוֹכֵן גַּם מֵה שְׁאֲמָרוּ
רַ"ל⁴⁶ במדרש **כָּל הַיּוֹשֵׁב**
וְשׁוֹנָה לומר ומשנן **בַּתוֹרָה**
הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנָגְדוֹ,
וְכֵן אָמְרוּ⁴⁷ בגמרא **שְׁתִּים**
עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הָיוּ הוּוּ, נִמְשָׁךְ
הַיּוֹם וְשִׁלְשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת
מתוך השתים עשרה **הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב**
וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה, דִּלְכָּאוּרָה אינו
מובן, **מֵהוּ עֲנִין עֹסֵק בַּתוֹרָה**
דִּהַקֶּבֶ"ה בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת
רִאשׁוֹנוֹת של היום **דִּוְקָא, הָרִי**
תָּמִיד בכל שעה ושעה **הַקֶּבֶ"ה**
יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנָגְדֵי הָאָדָם
הַיּוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה, וכפי שהשאלה
מופיעה במאמר נוסף — "וכיון
שישראל עוסקים בתורה במשך כל
היום (זה לומר בשעה זו וזה לומר
בשעה זו), הרי גם הקב"ה עוסק בתורה
במשך כל היום, ואעפ"כ אמרו שבג'
שעות ראשונות (דוקא) הקב"ה יושב
ועוסק בתורה".
אִךְ הָעֲנִין הוּא, שְׁעִנִּין
הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנָגְדוֹ
שהוא אכן בכל הזמנים **קָאִי** מכיון
על מדרגת התורה שבאה על
יְדֵי הַיְגִיעָה והמאמץ מצד האדם
ופעולת האדם למטה מביאה וגורמת
שיהיה "יושב ושונה" למעלה, כביכול,
אֲבָל עֲנִין הַלִּימוּד של הקדוש ברוך הוא **בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת**
קָאִי מכיון על **בַּחֲנִינַת הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה,** שהוא ענין נעלה יותר,
ואינו נמשך ומתעורר על ידי עבודת האדם המוגבל, **וְזֶהוּ עֲנִין שִׁלְשׁ**
שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, דְּקָאִי המכוון **עַל שִׁלְשׁ רִאשׁוֹנוֹת דְּעִתִּיק,**
שְׁעִנִּין זֶה נִמְשָׁךְ בַּבְּחִינַת מִתְּנָה מִלְּמַעְלָה דִּוְקָא.

וְלִמְעַלָּה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בשייכות של בני ישראל לתורה **הוּא**
עֲנִין הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה, שְׁזֶהוּ מֵה שְׁנוֹתָנִים מִלְּמַעְלָה דִּוְקָא,
כִּינֵן שְׁאִי אֶפְשָׁר לְבּוֹא לָזֶה עַל יְדֵי עֲבֻדָּה, כי מדובר בענין נעלה
ביותר שאין ביכולת האדם להשיג על ידי עבודה ומאמץ מצידו כי סוף סוף
האדם מוגבל בכוחות וביכולת שלו,
ולכן ענין המתנה הוא דבר שניתן לאדם
מלמעלה. **וְכֵמוּ שְׁנִתְבָּאָר**
לְעִיל⁴³ במאמר דיבור-המתחיל
אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
שנאמר בהתועדות יום ב' דחג
השבעות שנה זו, תשי"א (ויוצא לאור,
עם ביאור בדרך אפשר ב'דבר מלכות'
לחג השבעות שנה זו, תשפ"ב) **בְּעִנִּין**
ביאור הכתוב האמור במשלי שהתורה
אומרת משבחת את עצמה באומרה
וְאֵהִי אֶצְלוֹ אֲמוֹן גּוֹ' הַקְדוֹשׁ
ברוך הוא היה לי כאומנת **וְשִׁעֲשִׁיעִי**
אֶת בְּנֵי אָדָם⁴⁴, **שִׁפְתוֹרָה** כפי
שירדה מלמעלה **לְמִטָּה** ונתלבשה
בעניני העולם **נִמְשָׁךְ בַּחֲנִינַת**
שִׁעֲשׂוּעִים הַעֲצָמִים העונג
העליון של הקדוש ברוך הוא בעצמו,
שִׁעֲשׂוּעִי הַמֶּלֶךְ בַּעֲצָמוֹתוֹ,
שְׁזֶהוּ שִׁעֲשִׁיעִי שעשועים שלי,
דִּיִּיקָא, הכתוב מדייק ואומר כך, כיון
דְּקָאִי הכוונה היא **עַל וְאֵהִי**
אֶצְלוֹ אֲמוֹן, כְּפִי שִׁפְתוֹרָה
הִיא בַּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ, וכפי
שהתורה היא, עונג ושעשועים של
עצמות האלוקות, כביכול **הִנֵּה עֲנִין**
זֶה שיתגלה ויומשך ויורש האדם ענין
זה בתורה **הוּא בַּבְּחִינַת מִתְּנָה**
דִּוְקָא ואין זה דבר שהאדם יכול
ומסוגל להגיע אליו בכוח עצמו.
אֲמָנָם, כְּדִי לְבּוֹא לְבַחֲנִינַת
הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה, היינו לזכות
לקבל ענין נעלה זה מלמעלה, **צָרִיךְ**
לְהִיּוֹת תַּחֲלִילָה הַקְדָּמַת עֲנִין
הַיְגִיעָה, באותם ענינים ובאותם אופנים שבהם האדם כן יכול וצריך
להתייגע, **וְעַל דֶּרֶךְ מֵאֲמָר רַ"ל**⁴⁵ בגמרא שאמנם נתינת מתנה היא
ללא כל תמורה מצד המקבל, ובכל זאת, **אִי לֹא דְעָבִיד לִיָּה נִיחָא**
לְנַפְשִׁיָּה אם לא שמקבל המתנה עשה לו, נותן, נחת רוח לנפשו, **לֹא הָיָה**
יָהִיב לִיָּה מִתְּנָתָא, לא היה נותן לו, למקבל, מתנה, והעובדה שנתן לו

(43) ד"ה אלפיים שנה פ" (לעיל ע' 137 ואילך). (44) משלי ח, ל. (45) הובא בכ"מ (ראה מקומות שצויינו בהערה 37). וראה גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. (46) תדבא"ר רפי"ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד. (47) ע"ז ג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְּהִנֵּה, נֹסֶחַ בְּרֶכֶת הַמִּצְוֹת הוּא בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ
2 מֶלֶךְ הָעוֹלָם, וּפִירֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי אֲדָמוֹר⁴⁸
3 הַרְבֵּי הָרִי"צ בָּשֶׁם כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הַזָּקֵן, שְׁאֵלָקִים הוּא
4 לְשׁוֹן כַּח⁴⁹, וּכְלָשׁוֹן אֲדָמוֹר הִזְקֵן בְּשׁוֹלָח עֶרֶךְ שְׁלוֹ בְּדִין כּוֹנֵנֶת הַבְּרִית:
5 "וּכְשִׁיזְכִּיר שֵׁם אֱלֹקִים יִכְרֹן שְׁהוּא
6 תִּקְיָה וְאִמִּין אֲשֶׁר לוֹ הִיכּוֹלַת בְּעִלְיוֹנִים
7 וּבַחֲתָנוּתִים", וְהָיָה אֱלֹהֵינוּ הֵינֵנו
8 שְׁהָיָה הַשֵּׁם שְׁמַתִּיחַס אֶל הַקְדוּשָׁה
9 בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ הוּא כּוֹחֵנו
10 וְחִיּוּתֵנו⁵⁰, וְעֵנִין זֶה, הַהֲכֵרָה
11 שְׁהָיָה הוּא כּוֹחֵנו וְחִיּוּתֵנו, אוֹתוֹ
12 אוֹמְרִים וְכוּ יֵשׁ לַהֲתַכּוֹן כְּשֶׁמְבָרְכִים
13 עַל עֲשִׂית הַמִּצְוֹת, כַּהֲכֵנָה וְהַקְדָּמָה
14 לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, הוּא הַנְּתִינָה כַּח
15 עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת⁵¹, שְׁעֵנִינָם
16 וְהַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁלָּהֶם הוּא אֲשֶׁר
17 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הֵינֵנו, שְׁלֹקָחִים אֶת
18 הַדָּבָר הַגָּשְׁמִי וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ דָּבָר שְׁבִקְדוּשָׁה. וְזֶהוּ
19 הַנּוֹסֵחַ דְּבָרֵי הַמִּצְוֹת שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת עוֹבֵר
20 לְעִשְׂיָתָן⁵². וְאַחֲרֵי כֵן הוּא גּוֹף הַמִּצְוָה, שְׁעַל יָדֵי
21 זֶה הֵנָּה בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְמָא אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלָא,
22 וְעַד שְׁמַגִּיעִים לְמַעְלָה יוֹתֵר, שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ רַ"ל⁵³
23 שְׁכָר מִצְוָה מִצְוָה, שְׁהַעֲנִין הַיּוֹתֵר נַעֲלָה שְׁבִמְצוּהָ
24 הוּא הַמִּצְוָה עֲצָמָה, שְׁנַעֲשֶׂה צְוֹתָא וְחִבּוּרָא⁵⁴ עִם
25 מִצְוָה הַמִּצְוֹת, בְּחִינָה בְּעַל הָרָצוֹן.
26 מְקַדְּשִׁים אֶת הַדָּבָר הַגָּשְׁמִי הוּא הַעֲנִין הָרָשׁוֹן שְׁבִקִּיּוֹם הַמִּצְוֹת, וּבִרְכַּת
27 הַמִּצְוֹת שְׁעִנְיָה הוּא שְׁהָיָה אֱלֹקֵינוּ, כֹּאמֹר, הִיא הַנְּתִינָה כּוֹחַ לֹה (וְעֵנִין
28 זֶה הוּא בְּדוּמָה לְעֵנִין הִירוּשָׁה שְׁבִתוּרָה).
29 וְאַחֲרֵי כֵן הוּא הַעֲנִין הַשֵּׁנִי בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שְׁהוּא גּוֹף מַעֲשֵׂה
30 הַמִּצְוָה, שְׁעַל יָדֵי זֶה שְׁהָאֵדָם עוֹשֶׂה אֶת מַה שְׁבִיכּוֹלָתוֹ לַעֲשׂוֹת
31 מִצִּדּוֹ הֵנָּה בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְמָא כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתְּעוּרּוֹת מִלְּמַטָּה, מִצִּדּוֹ
32 הָאֵדָם, הָרִי זֶה גּוֹרֵם אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלָא הַמְשַׁכֵּת הַתְּעוּרּוֹת מִלְּמַעְלָה,
33 מִצִּדּוֹ הַלּוֹקוֹת (וְעֵנִין הוּא בְּדוּגְמַת עֵנִין הִיגִיעָה שְׁבִתוּרָה), וְעַד
34 שְׁמַגִּיעִים אֶפִּילוֹ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאֲפָשֶׁר לְהִגִּיעַ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
35 הָאֵדָם, שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ רַ"ל⁵³ בְּפִרְקֵי אֲבוֹת שְׁכָר מִצְוָה מִצְוָה,
36 כְּלוֹמֵר, שְׁכָר הַמִּצְוָה הוּא הַמִּצְוָה עֲצָמָה שְׁהַעֲנִין הַיּוֹתֵר נַעֲלָה
37 שְׁבִמְצוּהָ הוּא לֹא הַשְׁכָּר שְׁנִיתָ עֲלֶיהָ, אֵיךְ שֶׁגַּם זֶה בּוֹדֵאֵי חֲשׁוֹב, אֵלָּא
38 הַדָּבָר הַנְּעִלָה בְּיוֹתֵר בְּמִצְוָה הוּא הַמִּצְוָה עֲצָמָה, שְׁנַעֲשֶׂה שְׁעַל יְדֵי
39 קִיּוֹם הַמִּצְוָה נַפְעַל צְוֹתָא וְחִבּוּרָא⁵⁴ עִם מִצְוָה הַמִּצְוֹת, בְּחִינָה
40 בְּעַל הָרָצוֹן כְּמִבּוּאָר בְּחִסְדוֹת שְׁבִעַל הָרָצוֹן הוּא עֲצָמוֹת הָאֱלֹקִת, לְמַעְלָה
41 מֵהָרָצוֹן שְׁהוּא הַתְּגַלּוֹת וְהַמְשַׁכָּה שֶׁל הָעֵצָם, וְהַחִיבּוּר עִם הָאֱלֹקִת

1 ביאור הדברים בקצרה הוא שבבחינת 'כתר עליך' שלמעלה מעשר הספירות
2 ישנה בחינת 'פנימיות הכתר' הנקראת 'עתיק יומין' (ואחד הפירושים בכך הוא
3 שנעתק ונבדל מ'יומין' היינו אור וגילוי), ואף שזו בחינה שלמעלה מעשר
4 הספירות של 'סדר השתלשלות', גם בבחינת 'עתיק' יש חלוקה לעשר והן ג'
5 ראשונות (כנגד ג' המוחין חכמה בינה
6 ודעת) וד' תחתונות (כנגד ד' המידות
7 חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד
8 מלכות), ומבואר שג' ראשונות דעתיק
9 הם במדרגה הרבה יותר נעלית מאשר
10 ד' תחתונות (ולכן, ד' תחתונות של
11 'עתיק יומין' שהוא פנימיות הכתר,
12 נמשכות ומתלבשות גם בבחינת 'אריך
13 אנפין' שהוא חיצוניות הכתר, אבל ג'
14 ראשונות דעתיק לא מתלבשות
15 ב'אריך'), ועל כך מבואר כאן שהמעלה
16 המיוחדת של עסק התורה של הקדוש
17 ברוך הוא בשלוש שעות ראשונות
18 לגבי עסק התורה של הקדוש ברוך הוא
19 בכל הזמנים, היא שהתורה של 'שלוש
20 שעות ראשונות' היא ענין ג' ראשונות
21 דעתיק, וזו בחינה נעלית שלא באה
22 ולא נפעלת על ידי עבודת האדם אלא
23 דוקא בדרך מתנה מלמעלה. הראשונות
24 הם ג' ראשונות דעתיק (וכפי שמבואר
25 במאמר דיבור המתחיל 'על שלשה
26 דברים העולם העולם עומד, ב'ספר
27 המאמרים מלוקט חלק ג': "... והנה כמו שטל (כפשוטו) יורד ונמשך למטה,
28 כמו"כ הוא גם בטל תורה, שהוא נמשך ומתגלה למטה בתורה שהאדם לומד.
29 דנוסף על זה דזה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה (בחינת טל תורה) הוא נתינת
30 כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יח' הקב"ה קורא
31 ושונה כנגדו, הנה גם הענין דטל תורה עצמו נמשך ומתגלה למטה בהתורה
32 שהאדם לומד. דבהמשכת התורה דלמעלה בהתורה שהאדם לומד, שני
33 ענינים. התורה כמו שהיא ב' תחתונות דעתיק, מטר דתורה. והמשכת בחינה
34 זו היא ע"י עסק התורה דהאדם, דכין ש' תחתונות דעתיק מתלבשים באריך
35 שורש ההשתלשלות, לכן עסק התורה דהאדם הוא אתערותא דלתתא שמעורר
36 וממשיך בחינה זו. והתורה כמו שהיא בג' ראשונות דעתיק, טל תורה.
37 והמשכת בחינה זו היא מלמעלה, ועסק התורה דהאדם הוא רק כמו כלי שבו
38 נמשך ומתגלה הטל דתורה...)
39 וְכָשֶׁם שִׁישׁ בְּתוֹרָה שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים אֵלּוּ, שֶׁל יְרוּשָׁה, יְגִיעָה וּמִתְנָה,
40 כְּמִבּוּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוֹת, כְּמוֹ כֵּן נִמְשָׁךְ בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא גַם בְּקִיּוֹם
41 הַמִּצְוֹת שְׁהָיָה הֵן מִצְוֹת הַתּוֹרָה וּבָאוֹת מֵהַתּוֹרָה, כְּפִי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמִבּוּאָר אֶת
42 שְׁלוּשָׁה עֲנִינִים אֵלָּה כְּפִי שְׁהֵם בְּתוֹרָה.

(48) ראה סה"מ תרח"ץ ע' נב. ספר השיחות תש"ב ע' 19. (49) ראה טור, שו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סימן ה. (50) ראה לקו"ת פרשתנו מ, ג. בלק עג, ריש ע"ג. ר"פ ראה. (51) ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד. (52) ראה פסחים ז, ב. (53) אבות פ"ד מ"ב. וראה אג"ק אדמו"ר מהור"י"צ ח"י ע' שסט ואילך. "היום יום" ח חשון. ועוד. (54) לקו"ת בחוקותי מה, ג. אג"ק ו"היום יום"

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על ידי מצוה, הוא חיבור עם בעל הרצון (וענין זה הוא בדומה לענין
2 המתנה שבתורה).
- 3 **וְעַל פִּי זֶה** המבואר לעיל באריכות על מעלת ענין המצוות המעשיות וקיום
4 המצוות בגשמיות **יִיבֶן גַּם בְּעֵינָן הַכְּנִיסָה** של בני ישראל **לְאֶרֶץ,**
5 **שְׂכָדֵי שְׂיֻכְלוּ לָבוֹא לְהַעֲלֹי**
6 **שְׁנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצְוֹת**
7 **בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא,** והוא עילוי שאי
8 אפשר להגיע אליו על ידי עבודת ה'
9 ברוחניות בלבד **שֶׁבִשְׂכִּיל זֶה** כדי
10 להגיע לאותו עילוי מיוחד **צָרִיף**
11 **הָאָדָם הַעוֹבֵד** את ה' במעשה
12 המצוות **לִירֹד מִמִּדְרָגָתוֹ**
13 **וְלַהֲתַלַּבֵּשׁ בְּדִבְרֵים הַגְּשָׁמִיִּים**
14 **כֹּו', הִנֵּה עַל זֶה הוֹצֵרָךְ**
15 **לְהִיּוֹת נְתִינָת כַּח מְלַמְעָלָה.**
16 **וְזֶהוּ עֵינָן הַתּוֹכֵן** והמטרה של
17 **שִׁילּוּחַ הַמְּרַגְלִים, שְׂזוּהִי**
18 **הַנְּתִינָת כַּח מְלַמְעָלָה בְּשִׁבִּיל**
19 **הַעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּהַכְּנִיסָה**
20 **לְאֶרֶץ** שכמבואר לעיל אמנם הדבר
21 נפעל על ידי עבודת האדם, אבל
22 בהכרח שתהיה לזה נתינת כוח
23 מלמעלה.
- 24 **וְעַל זֶה** על הנתינת כוח שעל ידי
25 שילוח המרגלים **נִאָמַר שֶׁלַח לָךְ**
26 **אֲנָשִׁים וְיִתּוּרוֹ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן,**
27 **יִתּוּרוֹ הוּא גַּם מְלִשׁוֹן**
28 **יִתְרוֹ⁵⁵,** במובן של יתרון ומעלה
29 **כְּמוֹ שְׁתּוּבָה⁵⁶** בקהלת **וְיִתְרוֹן**
30 **אֶרֶץ בְּכָל הוּא,** והכתוב מדבר על
31 המעלה והיתרון של הארץ **שְׂזוּהִי**
32 **שְׁלִיחַת הַמְּרַגְלִים הַנְּתִינָת כַּח**
33 **מְלַמְעָלָה שְׂיֻכְלָה לְהִיּוֹת**
34 **הַיִּתְרוֹן שֶׁעַל יְדֵי הַעֲבוּדָה**
35 **בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא** שכאמור זוהי
36 עבודה שדרוש לה נתינת כוח.
- 37 **(ד) וְעַל פִּי זֶה** המבואר לעיל שכדי
38 להשיג את העילוי והיתרון של העבודה
39 בקיום המצוות בגשמיות יש צורך
40 בנתינת כוח מלמעלה **יִיבֶן גַּם מֶה**
41 **שְׂבִיקֶשׁ מִשֶּׁה** מהקדוש ברוך הוא בבקשתו ותחינתו להיכנס לארץ ישראל
- אֶעֱבְרָה נָא אֶל הַעֲבֵר הַשְּׂנִי שֶׁל נַהֵר הַיַּרְדֵּן וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ גּו'⁵⁷,**
אֶרְאֶה דִּיִּיקָא, ומשה רבנו דיִיק בלשונו ואמר 'אֶרְאֶה', היינו שהדגיש
בבקשתו את רצונו לראות את הארץ **דְּלִכְאוּרָה** הדגשה זו לא מובנת, כי
הרי, **עֵינֶךָ בְּקִשְׁתּוֹ הִיתָה אֶעֱבְרָה נָא, שְׂעִיבּוֹר וְיִהְיֶה שֵׁם**
בארץ ישראל בפועל, **וּמֶהוּ**
שְׂבִיקֶשׁ וְאֶרְאֶה דִּיִּיקָא וכיון
שהעיקר הוא הכניסה לארץ, מדוע יש
בבקשה של משה רבינו דגש דווקא על
ראיית הארץ?
וּבִפְרָט והשאלה מתחזקת **עַל פִּי**
מֵאֲמַר רַז"ל⁵⁸ **בְּנִמְרָא מְפִינִי מֶה**
נִתְאַוּהּ מִשֶּׁה רַבִּינוּ לִיכְנֹס
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֹאֲכֹל
מִפְרִיָּה הוּא צָרִיף, והרי לא יעלה
על הדעת ששמה רבינו מבקש להיכנס
לארץ בשביל הנאה אישית כמו אכילת
פירות טובים, **אֲלָא** שמה רבינו
'נִתְאַוּהּ' להיכנס לארץ כדי **שְׂיִתְקַנְמוּ**
הַמַּצְוֹת (שְׂבִאָרָךְ) שאותן לא היה
יכול לקיים כאשר היה במדבר) **עַל**
יְדוֹ, וְאִם כֵּן, הִיתָה צָרִיכָה
לְהִיּוֹת עֵינֶךָ בְּקִשְׁתּוֹ שְׂיִכְנֹס
לְאֶרֶץ וּקְיָיִם הַמַּצְוֹת, וּמֶהוּ
הַדִּיּוּק וְאֶרְאֶה, עֵינָן הָרְאִיָּה
דְּוָקָא, שֶׁעַל זֶה עם דגש מיוחד
על ענין הראייה **הַתְּפַלֵּל מִשֶּׁה רַבִּינוּ**
חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
תְּפִלוֹת כְּמִנְיָן הַגִּימַטְרִיָּה שֶׁל
הַמִּילָה וְאַתְחַנֵּן⁵⁹?
אִף הָעֵינָן הוּא⁶⁰, שְׂמִשֶּׁה
בִּיקֶשׁ עַל עֵינָן הָרְאִיָּה כי הוא **רָצָה**
לְפַעוֹל ולהמשיך **אֶת הַנְּתִינָת**
כַּח מְלַמְעָלָה בְּשִׁבִּיל הַעֲבוּדָה
בְּגִשְׁמִיּוֹת, עַל יְדֵי זֶה שְׂיִרְאָה
אֶת הָאָרֶץ, לְהַמְשִׁיף בְּחִינַת
הָרְאִיָּה בִּאלוּקוֹת, שְׂזוּהִי בְּחִינַתוֹ
שֶׁל מִשֶּׁה, וְכְּמוֹ שְׁתּוּבָה⁶¹
בְּתוֹרָה אֲדוּת מִשֶּׁה רַבִּינוּ וַיִּרְאֵה
רִאשִׁית לֹו גּו', שֶׁעַל יְדֵי זֶה
כֹּאשֶׁר יֵשׁ רִאִיָּה בִּאלֻקוֹת הוּא
הַבִּיטוּל דְּחֻקְמָה, כמבואר בחסידות שמצד אחד במדרגת החכמה יש

שם. וראה ד"ה וקבל היהודים ספ"ה (תו"מ ח"ב ע' 291. תו"מ סה"מ אדר ע' נט). וש"נ. 55) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תמו ואילך. סד"ה שלח תער"ב, העת"ר (המשך תער"ב ח"א ס"ע לב. ח"ב ס"ע א"לה ואילך). 56) קהלת ה, ח. 57) ר"פ ואתחנן. 58) סוטה יד, א. 59) דב"ר פ"א, י"ד. 60) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד ואילך. ג, ד. אוה"ת ואתחנן ע' סה ואילך. ע' צג ואילך. ועוד. 61) ברכה לג, כא. מקומות שצויינו בהערה הקודמת. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בהירות וברירות כמו בראיה ברורה בעיניים, ומצד שני הרעיון השכלי הוא
- 2 בנקודה בלבד, לפני ההתפתחות וההסתעפות לפרטים, והנקודה מורה על
- 3 ביטול והעדר המציאות **כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱזַק בַּמִּשָּׁה וְנִחְנֶנּוּ מֶה** ⁶² ו'מה' מורה
- 4 על ביטול, שלכן החכמה נקראת 'כוח מה'.
- 5 **וְלִכְנֹן**, כיון שעיקר הרצון והשאיפה
- 6 של משה מלכתחילה היה לפעול אצל
- 7 בני ישראל ראייה באלקות, **כְּאֲשֶׁר**
- 8 **לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ עֲנָן**
- 9 **הָרֹאֶה** בעבודתם של בני ישראל
- 10 **עַל יְדֵי זֶה שִׁירָאָה אֶת הָאָרֶץ**,
- 11 ובקשתו 'אעברה נא ואראה' לא
- 12 התקבלה, **אֲזִי אָמַר** ⁶³ משה רבינו
- 13 לבני ישראל **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע**,
- 14 **הֵינִי**, שְׁעַתָּה יוֹכַל לְהִיּוֹת
- 15 **אֲצִלָּם רַק עֲנָן הַשְּׁמִיעָה**
- 16 **בְּלִבָּד**, השגת אלקות באופן של
- 17 שמיעה בלבד, שהיא למטה מראיה
- 18 באלקות **שָׁעַל זֶה אָמַרְוּ** ⁶⁴ **אֵינָה**
- 19 **דּוֹמָה רֹאִיָּה לְשִׁמְיעָה**, כי
- 20 קליטת ותפיסת דברים על ידי ראייה
- 21 נעלית הרבה יותר והיא ביותר תוקף
- 22 וביותר בהירות מאשר קליטה ותפיסה
- 23 על ידי שמיעה, וראיה לכך **שֶׁהָרִי**
- 24 **גַּם כְּאֲשֶׁר הָאָדָם שׁוֹמֵעַ עֲנָן**
- 25 **מִסּוּיִים לְכָל פְּרָטִי**, והדברים
- 26 נקלטים אצלו היטב, **הִנֵּה דִּקְאָ**
- 27 **לְאַחַר שִׁירָאָה אוֹתוֹ הִדְבֵּר**
- 28 **אֲזִי יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל** ואילו
- 29 השמיעה, אפילו אם היא מפורטת
- 30 ביותר, לא יכולה לגרום תענוג גדול
- 31 כמו הראיה. **וְטַעַם הַדְּבָר, לְפִי**
- 32 **שֶׁבְּרֹאִיָּה יֵשׁ הַמְּשָׁכָה**
- 33 **מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר**
- 34 **מִבְּשִׁמְיעָה** ולכן ראייה משפיעה על
- 35 האדם הרבה יותר מאשר שמיעה (וכפי
- 36 שמובא גם לגבי חומר הזהירות שלא
- 37 לדאות דברים בלתי רצויים, משום
- 38 שלראיה יש השפעה גדולה וחזקה
- 39 ביותר על נפש האדם). **וּכְמוֹ כֵּן**
- 40 **פּוֹעֵל הָרֹאִיָּה בִּיטּוֹל עֲצָמִי** של עצם מציאות האדם **יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר**
- 41 **שְׁמִיעָה**, כי האדם מתרשם ומתפעל מדברים שרואה, יותר מאשר מדברים
- 42 שהוא שומע, **דָּאף שְׁפֹאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ שֵׁשׁ מִלֶּךְ גָּדוֹל בְּמַדִּינַת**

שֶׁכְּתוּב בַּמִּשָּׁה וְנִחְנֶנּוּ מֶה ⁶². **וְלִכְנֹן, כְּאֲשֶׁר לֹא הָיָה**
יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ עֲנָן הָרֹאִיָּה עַל יְדֵי זֶה שִׁירָאָה
אֶת הָאָרֶץ, אֲזִי אָמַר ⁶³ **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע, הֵינִי**,
שְׁעַתָּה יוֹכַל לְהִיּוֹת אֲצִלָּם רַק עֲנָן הַשְּׁמִיעָה
בְּלִבָּד, שָׁעַל זֶה אָמַרְוּ ⁶⁴ **אֵינָה דּוֹמָה רֹאִיָּה**
לְשִׁמְיעָה, שֶׁהָרִי גַם כְּאֲשֶׁר הָאָדָם שׁוֹמֵעַ עֲנָן
מִסּוּיִים לְכָל פְּרָטִי, הִנֵּה דִּקְאָ לְאַחַר שִׁירָאָה
אוֹתוֹ הִדְבֵּר אֲזִי יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל. וְטַעַם
הַדְּבָר, לְפִי שֶׁבְּרֹאִיָּה יֵשׁ הַמְּשָׁכָה מִפְּנִימִיּוֹת
הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִבְּשִׁמְיעָה. וּכְמוֹ כֵּן פּוֹעֵל הָרֹאִיָּה
בִּיטּוֹל עֲצָמִי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שְׁמִיעָה, דָּאף שְׁפֹאֲשֶׁר
שׁוֹמֵעַ שֵׁשׁ מִלֶּךְ גָּדוֹל בְּמַדִּינַת הַיָּם אֲשֶׁר שָׂרִים
רַבִּים וְנִכְבְּדִים בְּטָלִים אֵלָיו, הָרִי זֶה גּוֹרֵם שִׁיָּהִיָּה
בְּטָל אֶל הַמֶּלֶךְ וּיְקָיִים אֶת פְּקוּדָתוֹ, מִכָּל מְקוֹם,
אֵין זֶה דּוֹמָה כָּלָל לְמִי שֶׁנֶּחֱזַק לְחַצֵּר הַמֶּלֶךְ
וְרֹאֶה בְּעֲצָמוֹ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים בְּטָלִים
אֵלָיו ⁶⁵, **שָׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ בִּיטּוֹל עֲצָמִי**
בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ מֵה שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְפַעֵל בִּישְׂרָאֵל,
שִׁיָּהִיָּה בְּהֵם עֲנָן הָרֹאִיָּה.

(ה) **וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן גַּם הַמְּבֹאֵר בְּלִקּוּטֵי**
תּוֹרָה ⁶⁶ **הַהִפְרָשׁ בֵּין הַמְּרָגְלִים שֶׁשָּׁלַח**
מֹשֶׁה לְמְרָגְלִים שֶׁשָּׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁלַח אֶת
הַמְּרָגְלִים לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן כּוֹלָה, מֵה שָּׁאִין
כֵּן יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח אֶת הַמְּרָגְלִים לְתוֹר אֶת יְרִיחוֹ
בְּלִבָּד. דִּהְיָה, יְרִיחוֹ הוּא לְשׁוֹן רִיחַ, דְּקָאֵי עַל
לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מִחֻשְׁבָּה דִּבְיּוֹר וּמַעֲשֶׂה שֶׁהֵם
בְּחִינַת רִיחַ בְּלִבָּד, וְהֵינּוּ, שִׁשְׁלִיחוֹת הַמְּרָגְלִים
דִּיהוֹשֻׁעַ הָיָה נְתִינַת כַּח עַל בִּירוֹר הַלְּבוּשִׁים

ופועלת את פעולותיה והם **מִחֻשְׁבָּה**
דִּבְיּוֹר וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּקְרָאִים 'לְבוּשִׁים' עַל שֶׁהֵם רַק אֲמִצְעֵי בִּיטּוֹל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
שֶׁהֵם בְּחִינַת רִיחַ בְּלִבָּד ולא הנפש עצמה, **וְהֵינּוּ, שִׁשְׁלִיחוֹת**
הַמְּרָגְלִים דִּיהוֹשֻׁעַ הָיָה נְתִינַת כַּח עַל בִּירוֹר וּתְקִינָה

(62) בשלח טז, ד"ח. (63) ואתחנן ד, א. (64) ראה מכילתא יתרו יט, יט. מדרש לקח טוב פרשתנו יג, יח. (65) ראה תניא פמ"ב בהגהה (סא, א). (66) פרשתנו גא, ג ואילך. אוה"ת שם ע' תלט ואילך. וראה גם ד"ה וישלח יהושע תשל"ו (תו"מ סה"מ סיון ע' שפ ואילך. סה"מ תשל"ו ע' 243 ואילך).

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ריח' בלבד. אַמְנָם, עֲבֹדַת הַצְדִּיקִים הִיא בִּכְחִינַת הַמִּדּוֹת, 44
 2 אַהֲבָה וִירָאָה, שְׁכָל עֲנִין שֶׁבְּקִדּוּשָׁה הוּא אֱהוּב בְּיֹתֵר, 45
 3 וְעֲנִין דְּקָלִיפָה הוּא מָאוּס וְשָׁנוּא בְּתַכְלִית, כִּי הַצִּדִּיק כִּבְר תִּיקֵן 46
 4 וזִיכָּר גַּם אֶת הַמִּדּוֹת עֲצֻמָּן, וְלֹא רַק אֶת הַלְבוּשִׁים הֵנָּה עֲבֹדָה זוֹ עֲבֹדַת 47
 5 הַצְדִּיקִים בִּאֲהַבַת ה' וִירַאת ה' אֵינָהּ 48
 6 שְׂיִיכָת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בִּשְׁנוֹה 49
 7 מִעֲבֹדַת הַבִּינּוּנִים שֶׁהִיא 'מִידַת כֹּל 50
 8 אֲדָם' אֲלֹא זֶהוּ עֲנִין שְׂבָא 51
 9 מִלְּמַעְלָה וְאִינוּ תְּלוּי בָּאֲדָם עֲצֻמּוֹ, 52
 10 וְלִכֵּן לֹא תוֹכְעִים מִכָּל אֶחָד לִהְיוֹת צָדִיק 53
 11 כְּמֵאמֶר⁷¹ הַגִּמְרָא בְּרֵאשִׁית 54
 12 צְדִיקִים, וְהוּא עֲנִין שֶׁל מִתְּנָה 55
 13 מִלְּמַעְלָה, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מֶה 56
 14 שְׂכָתוֹב⁷² בְּתוֹרָה לִגְבִי הַכְּהוֹנָה 57
 15 עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתָּן אֶת 58
 16 כְּהִנְחָתָם. וְעַל זֶה עַל עֲבֹדַת 59
 17 הַצְדִּיקִים הִיא הַנְּתִינִת כֹּחַ 60
 18 מִלְּמַעְלָה דְּשִׁילּוּחַ הַמְּרָגְלִים עַל 61
 19 יְדֵי מִשְׁפָּה, וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר 62
 20 עוֹד לִהְיוֹן. 63
 21 וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּכִינּוֹן שְׂמִשְׁפָּה 64
 22 הִיא מִבְּחִינַת הָרֵאָה, מֵאֲחֵר 65
 23 שֶׁמֶשֶׁה רִבִּינוּ עֲצֻמּוֹ הִיא בִּדְרוּגָה שֶׁל 66
 24 רֵאִיָּה בִּאלּוּקוֹת וְהִיא בְּבִחִינַת 67
 25 בִּיטוּל עֲצָמִי (בְּנִזְכָּר לְעִיל 68
 26 בְּבִיאוּר עֲנִינוּ הַמִּיּוּחַד שֶׁל הַבִּיטוּל 69
 27 הַמוֹחֵלֵט שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי רֵאִיָּה, עַל פִּי 70
 28 מִשֵּׁל מִמִּי שְׂרוּאָה כִּיצַד שְׂרִים בְּטָלִים 71
 29 עַל הַמֶּלֶךְ וְהַדְּבָר פּוֹעֵל בּוֹ בִּיטוּל הַרְבֵּה 72
 30 יוֹתֵר עֲמוּק מִמִּי שֶׁרַק שׁוֹמֵעַ עַל כַּךְ), 73
 31 לִכֵּן הִיא בְּכַחוֹ שֶׁל מִשָּׁה רִבִּינוּ 74
 32 לְשִׁלּוּחַ מְרָגְלִים לְאֶרֶץ כְּנָעַן 75
 33 כּוֹלָה וְלֹא רַק לִירִיחוֹ בִּלְבַד, הִינְנוּ, 76
 34 לְפַעוּל הַבִּירּוּר בְּהַמִּדּוֹת 77
 35 עֲצָמָם, וְלֹא רַק בִּמְחֻשְׁבָּה דִּיבּוּר 78
 36 וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵם לְבוּשִׁים בִּלְבַד בִּינּוֹן 79
 37 שְׂמֻצָּד הָרֵאָה, כֹּאשֶׁר יֵשׁ רֵאִיָּה 80
 38 בִּאלּוּקוֹת (שֶׁפּוֹעֵלָתָה עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם 81
 39 הִיא גְּדוּלָּה מְאֹד, לֹאִין שִׁיעוּר מֵאֲשֶׁר 82
 40 חֲשֵׁנָה אֲלוּקוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׂמִיעָה 83
 41 בִּלְבַד) לֹא שִׁינּוֹ עֲנִין דְּהִיפָּךְ 84
 42 הַקְּדוּשָׁה כִּי כִשְׁהֲאֲלוּקוֹת מוֹשָׁגַת וְנִתְפַּסֵּת בִּבְהִירוֹת וּבִתְאֻמָּנוּת כְּמוֹ דְּבַר 85
 46 שְׂרוּאִים בְּעִנְיִים, מוֹכֵן שֶׁאִין שׁוֹם נִתְּנִית מְקוֹם לְדַבְרִים שֶׁהֵם בְּנִיגוּד לְקִדּוּשָׁה 86

1 וְזִיכָּר הַלְבוּשִׁים בִּלְבַד, מֶה שֶׁאִין בֵּן הַמְּרָגְלִים שֶׁשָּׁלַח מִשְׁפָּה 1
 2 לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן כּוֹלָה, אֶרֶץ שֶׁבָּה יִשְׁבוּ בְּאוֹתָהּ שְׂעָה שְׂבָעָה 2
 3 עֲמֻמִּין, הוּא עֲנִין הַנְּתִינִת כֹּחַ עַל בִּירּוּר שְׂבָעָה הַמִּדּוֹת שֶׁל 3
 4 הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָן, שְׂעִיקָרָן אַהֲבָה שְׁנוּבַעַת מִמִּידַת הַחֶסֶד וִירָאָה שְׁנוּבַעַת 4
 5 מִמִּידַת הַגְּבוּרָה, וְשֶׁאֵר הַמִּדּוֹת הֵן 5
 6 'עֲנָפִים' וְהַסְתַּעְפוּיּוֹת שֶׁל שְׁתֵּי הַמִּדּוֹת 6
 7 הַעִיקָרִיּוֹת הַלְלוּ. וְכִדְאִיתָא 7
 8 בְּקִלּוּטֵי תוֹרָה שֶׁם בְּהִנְחָה⁶⁷: 8
 9 'וְעִינִין בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינּוּנִים הוּא 9
 10 סִפֵּר הַתְּנִיא הַמְּבַאֵר אֶת מִהּוֹתוֹ שֶׁל 10
 11 הַ'בִּינּוּנִי' וְדִרְכוֹ בְּעֲבֹדַת ה' פְּרָק 11
 12 י"ד", שְׁשֵׁם בְּפִרְק י"ד שֶׁל סִפֵּר 12
 13 הַתְּנִיא מְבֹאֵר שְׂמִידַת הַבִּינּוּנִי 13
 14 הִיא מִדַּת כָּל אָדָם וְאַחֲרֶיהָ 14
 15 כָּל אָדָם מְשֻׁוֹף וְיַעֲשֶׂה כֹל מֵאֵמֶן 15
 16 אֲשֶׁרִי לִהְיוֹת 'בִּינּוּנִי', כִּהְגִּדְרָתוֹ בְּסִפֵּר 16
 17 הַתְּנִיא, הִינּוּ שֶׁמִּבְּחִינָה נִפְשִׁית, פּוֹעֵלֹת 17
 18 בּוֹ גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֲלוּקִית וְגַם הַנֶּפֶשׁ 18
 19 הַבְּהִמִּית, אֲבָל מִבְּחִינָה מַעֲשִׂית הוּא 19
 20 נֹזֵהר בְּתַכְלִית לְקִיּוֹם כֹּל מִצּוּה וְלֹא 20
 21 לְעִבּוּר שׁוֹם עֲבִירָה, דְּהִנְחָה, עֲבֹדַת 21
 22 הַבִּינּוּנִים הִיא בְּמִחְשָׁבָה 22
 23 דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה⁶⁸, הִינּוּ, לֹא 23
 24 מִיבְּעִי אֵין צִיָּד לֹמֵר שְׁנֹזְהָר 24
 25 בְּמַעֲשֵׂה וּבְדִיבּוּר, וְלַעוֹלָם אִינוּ 25
 26 עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה אֲסוּר וְאִינוּ מְדַבֵּר דִּיבּוּר 26
 27 אֲסוּר אֲלֹא שְׁנֹזְהָר אֲפִילוּ 27
 28 בְּמִחְשָׁבָה, וְאֲפִילוּ אִינוּ מִהֲרַח 28
 29 בְּמִחְשַׁבְתּוֹ הוֹרַח אֲסוּר (אֲלֹא מִיד 29
 30 שְׁעוּלָה בְּמִחְשַׁבְתּוֹ מִחְשַׁבָּה אֲסוּרָה, 30
 31 הוּא דוּחָה אוֹתָהּ מִכָּל וְכֹל) בִּנְדָעוֹ 31
 32 שְׁהִרְהוּרִי עֲבִירָה קָשִׁים 32
 33 מְעִבְרָה⁶⁹, כְּדַבְּרֵי חֲכָמִים ז"ל 33
 34 בְּגִמְרָא, וְזֶהוּ עֲנִין מִדַּת הַבִּינּוּנִי, 34
 35 שֶׁלֹּא עֵבֶר עֲבִירָה מִיָּמִיו וְלֹא 35
 36 יַעֲבֹר לְעוֹלָם⁷⁰ כִּלְשׁוֹן רִבִּינוּ הוֹקֵן 36
 37 בְּסִפֵּר הַתְּנִיא. וְעֲנִין זֶה שֶׁל הַיִּמְנוּעוֹת 37
 38 מוֹחֵלֵט מִעֲבִירָה, הֵן בְּמַעֲשֵׂה וּבְדִיבּוּר 38
 39 וְהֵן בְּמִחְשַׁבָּה, הוּא מִדַּת כָּל אָדָם 39
 40 וְאַחֲרֶיהָ כָּל אָדָם יְמֻשׁוֹ, 40
 41 הִינּוּ, שְׁתוֹכְעִים זֹאת מִכָּל 41
 42 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה הִיא הַנְּתִינִת כֹּחַ דְּשִׁילּוּחַ 42
 43 הַמְּרָגְלִים עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲלֹא שֶׁכֵּל זֶה הוּא תִּיקוֹן הַלְבוּשִׁים' (בְּחִינַת 43

(67) נב, א. וראה גם אוה"ת שם ע' תלט. ע' תמג. (68) תניא פ"ב (טז, ב ואילך). (69) יומא כט, א. תניא שם (יז, ב). (70) תניא שם (טז, ב). (71) ב"ב טז, א. תניא פ"ד שם (כ, א). (72) קרח יח, ז. תניא שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואלוקות. וּכְמוֹ לַעֲתִיד לְבֹא בַיּוֹם הַמָּשִׁיחַ שְׁאֵז תִּהְיֶה רֵאִיִּית
- 2 אֱלֹקִיּוֹת, כִּי הָאֱלֹקִיּוֹת תֹּאדִיר בְּגִלּוּי וְלֹא יִהְיֶה שׁוֹם דְּבַר שְׁמַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל
- 3 הַתְּגָלוֹת הָאֱלֹקִיּוֹת, אֲזִי לֹא יִהְיֶה שְׁיִיף כָּלֵל עֲנִיָּן שֶׁל הִיפֹךְ
- 4 הַקְדוּשָׁה וְהִפֵּךְ הַקְדוּשָׁה לֹא יִהְיֶה קִיּוֹם כֻּלָּל, כִּי עוֹלָם שָׁבוּ הָאֱלֹקִיּוֹת
- 5 מֵאִירָה בְּגִלּוּי לַעֲנִי כֹל הוּא עוֹלָם שְׁאִין
- 6 בּוֹ שׁוֹם נִחְנֵת מִקּוֹם לְשׁוֹם דְּבַר שְׁאִינוּ
- 7 קְדוּשָׁה מִמֶּשׁ (וְרַק עֲכָשִׁיו בּוֹמֵן
- 8 הַגְלוֹת, כֹּאשֶׁר הָאֱלֹקִיּוֹת הִיא בְּהַעֲלֵם
- 9 וְהַסְתֵּר נֶאֱמָר⁷³ בְּתוֹרָה נִתְחַי
- 10 לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
- 11 וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע גּוֹ' וְיִבְחַרְתָּ בְּחַיִּים, הִינֵנו, שְׁשִׁיף
- 12 וְיִבְחַרְתָּ בְּחַיִּים, הִינֵנו, שְׁשִׁיף
- 13 שְׁתִּיהִי הַבְּחִירָה גַּם בְּהִיפֹךְ
- 14 מִ'חַיִּים' וְהִיפֵךְ מִ'טּוֹב' חֶסֶךְ
- 15 וְשָׁלוֹם, כִּי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ נִמְצָאִים
- 16 וְקִיּוּמֵם וְאֵף עַל פִּי כֵּן לְמִרּוֹת
- 17 שְׁלֻמַּעֲשֶׂה יֵשׁ אִפְשֻׁרוֹת לְבַחֲרוֹ בְּהִפֵּךְ
- 18 הַטּוֹב הָרִי הוּא הִיהוּדִי הַמִּתְנַהֵּג עַל
- 19 פִּי הַתּוֹרָה בּוֹחֵר בְּחַיִּים).
- 20 וְעֲנִין זֶה שֶׁל עֲבוּדַת ה' כְּרִאִי
- 21 כְּתוּצָא מַעֲנִין הָרִאִיה שִׁיהִי
- 22 בְּשִׁלּוּמֵם וּבְגִלּוּי לַעֲתִיד לְבֹא, כֹּאשֶׁר
- 23 תִּהְיֶה רֵאִיָּה בְּאֱלֹקִיּוֹת וְלֹא תִהְיֶה כֻּלָּל
- 24 מִצִּיּוֹת שֶׁל הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה יֵשׁ
- 25 דּוּגְמָתוֹ מַעֲנִין זֶה גַּם בְּעֲבוּדַת
- 26 הָאָדָם עֲכָשִׁיו, בּוֹמֵן הַגְלוֹת,
- 27 לְמִרּוֹת שְׁכַעַת יֵשׁ הָעֵלָם וְהַסְתֵּר עַל
- 28 גִּלּוּי הָאֱלֹקִיּוֹת, כִּפִּי שְׁמַבִּיא כְּבוֹד
- 29 קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ'ר
- 30 הַרְבֵּי הִרְיָ"צ בְּשֶׁם סִפְרֵי מוֹסֵר⁷⁴
- 31 בְּעֲנִין פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַגִּמְרָא אִיזְהוּ
- 32 חֶסֶךְ הָרוּאָה אֶת הַנּוֹלָד⁷⁵,
- 33 שְׁכָאֲשֶׁר הָאָדָם אִינוּ יוֹכֵל
- 34 לְהַתְּגַבֵּר עַל תְּאוֹתוֹ, אֲזִי
- 35 הָעֵצָה הִיא שְׁיִצִּיר יִתָּר
- 36 לְעֵצָמוֹ בְּצוּרָה חַיָּה וּבְרוּרָה (וְרֹאָה
- 37 בְּרֵמָה שֶׁל רֵאִיָּה) מָה יִהְיֶה
- 38 לְאַחֲרֵי מִלּוּי הַתְּאוֹה (הַנּוֹלָד
- 39 הַתּוּצָא), שְׁאֵז לְאַחֲרֵי שִׁמְלָא אֶת
- 40 תְּאוֹתוֹ הִרִי לֹא יִשְׁאָר מָזָה
- 41 מִהַתְּאוֹה מֵאוּמָה, דְּמֵאֲחֵר
- 42 שְׁזָהוּ דְּבַר גְּשָׁמִי שְׁהוּא כְּטַבְּעוֹ שֶׁל כֹּל דְּבַר גְּשָׁמִי הַמוֹגֵבֵל בְּכֹל עֲנִינוּ
- 43 וּמוֹגֵבֵל גַּם בְּמִשָּׁךְ זִמָּן קִיּוֹמוֹ, וְסוּפּוֹ שְׁהוּא כָּלֵל וְנִפְסָד הָרִי לֹא יִשְׁאָר

- 44 מִמֶּנּוּ מֵאוּמָה, וְאֵז כֹּאשֶׁר הַדְּבַר יִתְכַלֵּל לְגִמְרֵי יִצְטַעַר גַּם בְּעֵצָמוֹ
- 45 עַל מַעֲשֵׂה זֶה שְׁכַעַת הוּא מֵאֵד מִתְאוֹה לְעִשּׁוֹת, הִנֵּה כָאֲשֶׁר יִצְטַעַר
- 46 זֹאת לְעֵצָמוֹ, יִתָּר לְעֵצָמוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּיִמְחִישׁ לְעֵצָמוֹ אֶת מִרְאֵה הַדְּבָרִים
- 47 לְאַחֲרֵי שִׁיכֻלוֹ וְיִיאָבְדוּ לְגִמְרֵי אֲזִי יוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל תְּאוֹתוֹ.
- 48 וּכְמוֹ שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל בְּבִיאור
- 49 בְּקִשְׁתׁ מִשָּׁה אֶעְבְּרָה נָא
- 50 וְאַרְאֶה דִּיִּיקָא, שְׁדִּיק וְהוֹסִיף
- 51 שְׁרִצְנוֹ לְעִבּוֹר לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל קֶשׁוֹר
- 52 בְּעִינֵי הָרִאִיה, וְנִתְבָּאָר שְׁרִצָה מִשָּׁה
- 53 רִבְנוֹ לְפַעּוֹל שְׁלַכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה
- 54 עֲנִין הָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת, שְׁעַל יְדֵי
- 55 זֶה בְּכּוֹחַ הָרִאִיה וְהַבִּיטוֹל הַמּוֹחֲלֵט
- 56 שְׁהִיא גּוֹרֵמַת תּוֹכֵל לְהִיּוֹת
- 57 הָעֲבוּדָה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
- 58 בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּכִנִּיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 59 לְאַרְץ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל בְּאִירִיכַת.
- 60 (ו) וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכַתּוּב
- 61 הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאֲמָר שְׁלַח לָךְ
- 62 אֲנָשִׁים וְיִתּוּרֵי אֶת אֲרֶץ כְּנָעַן
- 63 גּוֹ', וְנִשְׁאַלָה הַשְּׁאֵלָה אִיךְ יִתְכַּן
- 64 שְׁמִשָּׁה רִבְנוֹ מִצִּדּוֹ רִצָּה בְּשִׁלּוּחַ
- 65 הַמְּרַגְלִים, וְהַמַּעֲנָה הוּא שְׁשִׁילּוּחַ
- 66 הַמְּרַגְלִים הוּא עֲנִין הַנְּתִינִת
- 67 כֹּחַ מִלְּמַעְלָה כְּדִי שְׁתּוֹכֵל לְהִיּוֹת
- 68 הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
- 69 הַמִּצְוֹת בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיּים.
- 70 וְנִתְנִית כֹּחַ זֶה הִיא בָּאָה מִלְּמַעְלָה
- 71 לְמַטָּה עַל יְדֵי מִשָּׁה, שְׁזָהוּ מָה
- 72 שְׁנִתְּבָאָר שְׁלַח לָךְ, לְדַעֲתָךְ, כִּי
- 73 אֵף עַל פִּי שְׁהַמְּרַגְלִים מִצָּד
- 74 עֲצָמָם בְּאוֹתָה שְׁעָה שְׁנִשְׁלַחוּ
- 75 כְּשֵׁרִים הִיוּ⁷⁶, הִרִי עֲבוּדָתָם
- 76 הִתְיָה רַק בְּרוּחָנִיּוֹת, וְלִכֵּן
- 77 הַמְּרַגְלִים מִצָּד עֲצָמָם לֹא הָיוּ יוֹכֵלִים
- 78 לְפַעּוֹל שְׁתּוֹמֵשׁ נִתְנִית כּוֹחַ מִלְּמַעְלָה
- 79 לְעִבּוּדַת ה' בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה
- 80 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְאִילוֹ הַנְּתִינִת כֹּחַ
- 81 מִלְּמַעְלָה לְעִבּוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת
- 82 נִמְשָׁף עַל יְדֵי מִשָּׁה דּוֹקָא,
- 83 לְפִי שְׁאֵצֵל מִשָּׁה הִיָּה עֲנִין
- 84 הָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת וְהַבִּיטוֹל
- 85 הָעֲצָמִי⁷⁷, בִּיטוֹל מוֹחֲלֵט שֶׁל כֹּל מִצִּיּוֹתוֹ, הַנוֹבַע מִהָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת
- 86 כְּמִבּוֹאָר⁷⁸ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת גַּם בְּעֲנִין הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּדְבָרֵי מִשָּׁה רִבְנוֹ

(73) נצבים ל, טו. שם, יט. (74) ראה גם תו"מ ח"י ע' 166 הערה 48. וש"נ. (75) תמיד לב, א. (76) פרש"י פרשתנו יג, ג. (77) חסר קצת (המו"ל). (78) ראה המשך תרס"ו ע' פז. סה"מ תרפ"ז ע' קטו. תרפ"ט ע' 58. וראה תו"א בראשית א, ב.

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על בני ישראל שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב⁷⁹,
 2 שעם היותם בבחינת רגלי, למרות שבני ישראל הם במדרגה נמוכה,
 3 בבחינת 'רגליים', בכל זאת, הנה על ידם דוקא נמשך בחינת אנכי
 4 המכוון לעצמות האלקות בקרב⁸⁰ במשה רבינו עצמו, שזה שנמשך בו
 5 בחינת 'אנכי' מורה על הביטול
 6 שלו, ומצד זה הרגיש (ער
 7 האט דערהערט היתה לו הכרה
 8 והרגשה) את מעלת העבודה
 9 בגשמיות בכניסה לארץ,
 10 ופעל בה בעבודה בגשמיות,
 11 המשכה של נתינת פח מלמעלה.
 12 אמנם בשונה ממשה רבינו עצמו
 13 המרגלים לא היה בהם
 14 בחינת ביטול עמוק ופנימי זה
 15 שהיה למשה רבינו, ולכן המרגלים
 16 לא הרגישו במעלת העבודה
 17 בגשמיות, אלא אמרו ביחס
 18 לעבודה בגשמיות שהארץ היא ארץ
 19 אוכלת יושביה היא⁸⁰,
 20 והמרגלים היו סבורים וחוששים
 21 שעל ידי העבודה בגשמיות,
 22 הנה לא זו בלבד שלא יעלו
 23 את הגשמי, אלא אדרבה
 24 להיפך כו' יש חשש שאך ירדו
 25 בעקבות הגשמיות. וזהו שאמר⁸¹
 26 המרגלים כשחזרו מהארץ למדבר
 27 אפילו פעל הבית כביכול
 28 אינו יכול להוציא את פליו,
 29 כלומר, אפילו הקדוש ברוך הוא,
 30 כביכול, אינו יכול לנצח את יושבי
 31 הארץ (חס ושלום) דאמת הדבר
 32 שלגשמיות יש מעלה גדולה וחשובה
 33 אפילו לגבי הרוחניות, כי שורש
 34 הגשמיות יותר נעלה משרש הרוחניות
 35 כיון שיש בדברים הגשמיים
 36 ניצוצים נעלים משבירת
 37 הפלים שכמבואר בקבלה וחסידות,
 38 קודם בריאת העולם הזה, על פי הרצון
 39 העליון, באופן שנברא בפועל כ'עולם
 40 התיקון' היה 'עולם התורה' שבו היו
 41 אורות מרובים וכלים מועטים עד שנעשתה 'שבירת הכלים' שאז נפלו ניצוצות
 42 קדושה למטה, מקל מקום, המרגלים העדיפו עבודה רוחנית ולא רצו את
 43 העבודה בקיום המצוות בגשמיות, טענתם היתה שמצד גודל
- הירידה של ניצוצות הקדושה שנפלו למטה אין פעל הבית יכול
 להוציא את פליו, היינו, שעם היותו פעל הבית, אינו יכול
 להוציא את פליו, כביכול.
 אמנם יהושע וכלב שני המרגלים שלא השתתפו עם שאר המרגלים
 בעצתם שהיה בהם בחינת
 הביטול למשה, אמרו לבני
 ישראל אורות שבעת העמים שבארץ
 סר צלם מעליהם והיו אתנו
 אל תיראום⁸², שבעל הבית כן
 יכול להוציא את פליו, דבעל
 הבית קאי מכון על האלקות
 השייף לעולמות, והוא בתור
 'בעל הבית' שהכל שייך לו ובשליטתו
 כן יכול להוציא את פליו,
 היינו להעלות את הגשמיות.
 ולכן אמרו יהושע וכלב שבניגוד
 לדברי המרגלים שאמרו שהארץ לא
 טובה, טובה הארץ מאד
 מאד⁸³, שתי פעמים מאד,
 במובן של בלי גבול, מאד
 הראשון הוא מאד שלך, על
 דרך הדרשה על הפסוק בקריאת שמע
 'בכל מאדך' שלכל אדם יש את
 ההגבלות שלו, והמאד שלו, היא
 היציאה מההגבלות שלו ומאד
 השני הוא מאד שלמעלה ענין
 הבלי גבול האמיתי.
 וכל זה כל ההנהגה של יהושע וכלב
 והכרחם שהארץ טובה 'מאד מאד'
 בא מצד הביטול שלהם אל
 משה. וזהו גם הפירוש הפנימי
 של מה שנאמר⁸⁴ בתורה בפרשת
 המרגלים ויהס כלב את העם,
 לפי פשוטו, 'יהס' היינו השתיק, ולפי
 הפנימיות ויהס הוא ענין
 הביטול (שהרי שתיקה נובעת
 מביטול), כיון שמצד הביטול
 דוקא נמשך הנתינת פח על
 הכניסה לארץ כמבואר לעיל
 באריכות שהכוח לקיום המצוות
 בגשמיות בא מענין הראיה ומעלת הראיה, היא שהיא פועלת ביטול. וזהו
 גם הטעם שגם במרגלים דיהושע נאמר⁸⁵ וישלח יהושע גו'
 מרגלים חרש, והביטוי 'חרש', בשקט ובחשאי, הוא כענינו של 'יהס'

(79) בהעלותך יא, כא. (80) פרשתנו יג, לב. (81) סוטה לה, א. וראה אוה"ת שלח ע' תנא. (82) פרשתנו יד, ט. (83) שם, ז.

וראה לקו"ת פרשתנו לז, א. לה, ריש ע"ג. (84) פרשתנו יג, ז. (85) יהושע ב, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האמור בכלב דְּחָרַשׁ הוּא לְשׁוֹן שְׁתִּיקָה⁸⁶, כְּמוֹ חֲרָשׁ לִפִּי הַגְּדֵרָתוֹ
 - 2 בַּהֲלַכָּה שְׁאֵינִי שׁוֹמֵעַ וְאֵינִי מְדַבֵּר⁸⁷, שֶׁהוּא עֲנִין הַבֵּיטוּל
 - 3 בְּתַכְלִית, בֵּיטוּל מֵלֹא וּמוֹחֲלֵט וְהֵינִי, שְׁגָם אֶצֶל יְהוֹשֻׁעַ הָיָה
 - 4 עֲנִין הַבֵּיטוּל עֲצָמִי וְאִנִּי הָיוּ הַכּוֹנֵה לִּבֵּיטוּל עֲצָמִי מִמֶּשׁ כִּמוֹ אֶצֶל
 - 5 מֹשֶׁה רַבִּינוּ אֲבָל גַּם אֶצֶל יְהוֹשֻׁעַ הָיָה
 - 6 'בֵּיטוּל עֲצָמִי' עַל כָּל פָּנִים לִפְחוֹת
 - 7 בְּעֲנִינִי מִחֲשָׁבָה דִּיבּוֹר
 - 8 וּמַעֲשֵׂה, שֶׁהֵם, כֹּאמֹר לֵעִיל לְבוּשִׁי
 - 9 הַנֶּפֶשׁ (וּבִהֶם) קֵל יוֹתֵר לְנִהּוּג כְּרֹאִי
 - 10 מֵאֲשֶׁר בְּעֲנִינֵי הַמִּידוּת, הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָהּ
 - 11 וְכָל זֶה, כֹּל הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל עֲנִין
 - 12 הַבֵּיטוּל בְּשִׁילוּחַ הַמְּרַגְלִים הוּא לִפִּי
 - 13 שֶׁהִנָּתִינָה כֹּחַ מִלְמַעֲלָה
 - 14 לְהַכְנִיסָה לְאָרֶץ תְּלוּיָהּ
 - 15 בְּהַבֵּיטוּל עֲצָמִי דְּמֹשֶׁה, שֶׁלֹּכֵן
 - 16 נֶאֱמַר שֶׁלַּח לָךְ לְדַעְתָּךְ וְזוֹ
 - 17 הַסִּיכָה שִׁשְׁלֹּחַ הַמְּרַגְלִים הָיָה לְדַעְתּוֹ
 - 18 וּלְרִצּוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּבִזָּה מִיּוֹשֻׁבַּת הֵיטֵב
 - 19 הַשְׁאֵלָה שֶׁבְּתַחֲלִיל הַמֵּאֲמָר מְדוּעַ רָצָה
- מֹשֶׁה בְּשִׁילוּחַ הַמְּרַגְלִים, שׁוֹהוּ כְּדִי לִפְעוֹל אֶת הַנִּתְּנִית כּוֹחַ מִלְמַעֲלָה לְכַנִּסָּה לְאָרֶץ, כְּפִי שֶׁנִּתְּבָאֵר לֵעִיל בְּאִרְכּוֹת.
- וְכֵן הוּא גַּם בְּגִאוּלָּה הַעֲתִידָהּ, שֶׁהִיא גַּם הִיא קְשׁוּרָה בְּכַנִּסָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ שְׁעַל יְדֵי הַבֵּיטוּל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה, דְּאֵתְפֹּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דְּרָא וְדָרָא⁸⁸, וּבְכָל דּוֹר וְדוֹר יֵשׁ 'הַתְּפִשּׁוּת' (נִיּוּצוֹ וְהֶאֱרָה) מִמֹּשֶׁה רַבִּינוּ, כְּדִבְרֵי הַזֶּה, וּבְדִרְגָּתוֹ זֶה הוּא כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹר רַבִּי הַרְבֵּי הַרִּי"צ שֶׁהוּא הַרְּוַעַה שְׁבִדּוּרָנוּ, כְּפִי שֶׁמֶשֶׁה רַבִּנוּ הִיא הַרְּוַעַה בְּדוּרוֹ, תִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ בְּפִשְׁטוּת, וְיִוְרָגֵשׁ וְכֹלֵם יִכִּירוּ וְיִרְגִּישׁוּ שְׁטוּכָה הָאָרֶץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵאֲדָמָה.
- זֶה הוּא כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹר שֶׁהוּא הַרְּוַעַה שְׁבִדּוּרָנוּ, תִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ בְּפִשְׁטוּת, וְיִוְרָגֵשׁ שְׁטוּכָה הָאָרֶץ מֵאֲדָמָה.
- מֵאֲדָמָה.

(86) ראה לקו"ת פרשתנו נב, ב. (87) ראה תרומות פ"א מ"ב. חגיגה ב, ב. ועוד. (88) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

(ב...) מ"ש בענין הרדיו שאחד מאברכי התמימים ידבר מזמן לזמן והשאר ישמעו, הנה ידועה השתדלות נשיאינו הק' ואשר דרשו גם מאתנו שיפוצו המעיינות וסעיפיהם במרחב היותר גדול. ולכן אם יש לחשוב ע"ד הני"ל, צריך לחפש אופן שיוכל להגיע לחוגים רחבים, ולא רק למספר מצומצם של אנשים. וכיון שאיני בקי בחוקים עדי"ז במדינה זו, איני כותב בפרטיות יותר, אבל בודאי ע"י חקירה ודרישה יוכל להוודע גם עדי"ז.

ג) מ"ש אודות השאלה שיבשלו עתה מבלי הכשר תחלה, בהתנורים החדשים שנעשו ע"י עלעקטרי, ויכולים לקבוע את מדת החום והלחץ כו', אשר במילא יש לומר שעל זה לא חל הענין דאין אנו בקיאים בחליטה (דין חליטה - יעוין פ"ת ס"י"ח בסי' סט) כו'. הנה כלך מדרך זו, כי באופן כזה הרי ניתנה הבחירה לכל אחד ולכל אחת מהנשים שבידה לפסוק שאלות וכן החום והלחץ וסו"ס יפסקו בזה גם המשרתים האינם יהודים, שלפעמים מוסרים להם את הבישול וכו', וכבר ראינו כמה פרצות שהתחילו מהיתרים כמו אלו (אף שהתחלת ההיתר הי' לפעמים אויסגעהאלטען עפ"י השו"ע), ולא צריכים להראות קונצין כיון שאנו איננו אקראבאטען בצירק כו', כ"א שלוחים של הקב"ה להאיר את העולם באור תורה ומצוה, ובמילא צריך למלוח הבשר ולהדיח קודם ולאחר המליחה. ולא לשכוח שהכוונה והרמז בהוצאת הדם מהבשר ע"י המלח הרי המוסר השכל בזה הוא שצריך להוציא החיות והתוקף מהנה"ב, ורק אז תוכשר להיות בשר כבשר האדם, מלשון אדמה לעליון לאדם העליון היושב על הכסא. והאריכות בזה אך למותר.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו¹, "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות",
- דכיון שהדלקת הנרות התחילה בהקמת המשכן בראש חודש ניסן, ובודאי נאמר כבר לפני זה הציווי על זה², ע"כ צריך לומר, שסמיכותה לאחר קרבנות הנשיאים היא "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו .. אמר לו הקב"ה וכו'".
- וכיון שסיבת חלישות דעתו היא "שלא היה עמהם בחנוכה" (בחסבו שהסיבה לכך היא בגלל שעדיין נשאר רושם מחטא העגל³), הנה המענה של הקב"ה הוא, שגם הדלקת המנורה נחשבת לחינוך, ובאופן נעלה יותר מחנוכת המזבח ("שלך גדולה משלהם"), לפי ש"אתה (לא כמו קרבנות הנשיאים שהקריבום הכהנים) מדליק ומטיב (ההדלקה וגם ההכנה, ולא כמו הנשיאים שעל ידם היתה רק התחלת החנוכה⁴) את הנרות" (שמקומם בפנים, ולא כמו חנוכת הנשיאים על המזבח החיצון).
- והחינוך שעל-ידי הדלקת אהרן הוא גם לאחר שמשא הדליק המנורה ביום השמיני למילואים, כי, ההדלקה על-ידי משה היתה חידוש וענין מיוחד - בבוקר, ואילו ההדלקה בין הערביים, כבכל יום, היתה על-ידי אהרן, שהוצרכה להיות על ידו דוקא, בתור חנוכת המנורה; וחנוכה זו נמשכה עד גמר חנוכת הנשיאים, כשם שחנוכת הנשיאים היתה בכל י"ב הימים, גם לאחר קרבנו של הנשיא הראשון.
- וכדי להדגיש שאין זה רק בתור נחמה, אלא כן היא האמת - אמר לו הקב"ה "חייך"⁵.

אלא איזה תלמיד כתבו כו'.
(2) וכמ"ש (פרשתנו ח, ג ובפרש"י) "ויעש כן אהרן .. כאשר צוה ה'", "שלא שינה". ולהעיר גם מפרש"י (נשא ז, י"ד) בנוגע לקרבנות הנשיאים ש"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה".
(3) וע"ד שאין להיכנס לעבודה לפני ולפנים בבגדי זהב (גם לא זהב דקדושה), "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" (פרש"י אחרי טז, ד).
(4) אבל אם רק ההדלקה (גמר הפעולה) היתה ע"י אהרן, לא ה' בזה מעלה לגבי התחלת החנוכה ע"י הנשיאים, כי, כשם שיש מעלה בגמר הפעולה, ש"אינה נקראת המצוה אלא ע"ש הגומרה", כמ"כ יש מעלה בהתחלת הפעולה, שלכן, "אם התחלת במצוה גמור אותה" (פרש"י עקב ח, א).
(5) ויש להוסיף בזה - ע"פ האמור לעיל שאהרן חש שעדיין נשאר רושם מחטא העגל, והרי חטא העגל קשור עם הענין דהיפך החיים, כמ"ש (עקב ט, כ ובפרש"י) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמירו (זה כלוי בניס) ואתפלל גו'", "והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים", ולכן אמר לו הקב"ה: "חייך", שאין לו להתירא מהענין דהיפך החיים הקשור עם חטא העגל, כיון שלא נשאר רושם כו'.

(1) כפי שהובא ברמב"ן: "לשון רש"י", ובלקו"ת בהתחלת ד"ה בהעלותך הב' (פרשתנו לא, רע"ג): "ופרש"י" (ראה לקו"ש שבפנים הערה 1), ומזה מוכח שזהו בודאי פירוש רש"י (ודלא כמקומות שבהם חסר פירוש רש"י זה).
ובפרטיות יותר:
בנוגע לראי' מלקו"ת (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת שחוק: והרי עתה לומדים כולם לקוטי תורה...) - אין לומר שזהו ע"ד עדי השטר שמעידים על עיקר השטר ("על מנה שבשטר הם מעידים") ולא על ענינים טפלים (כתובות כא, רע"א), והיינו, שעיקר הכוונה היא להביא את עצם הענין דחלשה דעתו וכו', ומ"ש בתחלה "ופרש"י", הרי זה רק מראה מקום בלבד, כי: (א) בפנימיות התורה לא שייך ענינים טפלים, וכיון שמביא פירוש רש"י, הרי זו הוכחה שענין זה ישנו בפירוש רש"י, (ב) אם כוונתו רק לציין מראה מקום, לא הוצרך לציין לפירוש רש"י, אלא ה' יכול לציין למדרש, ומה גם שבלא"כ מוסיף "ועיין במדרש".
ובנוגע לראי' מהרמב"ן (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת שחוק, שראי' זו היא גם עבור המתנגדים...) - הנה הרמב"ן ה' בקירוב זמן לרש"י, וכיון שמביא זאת בשם רש"י, הרי מוכח שבזמנו ה' ברור ללא ספק שזהו פירוש רש"י. ובפרט שהרמב"ן מקשה על פירוש זה, וא"כ, אילו ה' ספק אם פירוש זה הוא מדברי רש"י, ה' הרמב"ן צריך לומר שאולי אין זה מרש"י עצמו,

1 וההוראה⁶ בענין הדלקת הנרות דנשות ישראל⁷, נר⁸ ה' נשמת אדם⁹, מתוך מסירות נפש, בידעו
2 שזהו ענין שנוגע לחייו¹⁰, "חייך" -

3 הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 92 ואילך.

4 ב. ויש להוסיף, שהמעלה של הדלקת המנורה - "שלך גדולה משלהם" - מתבטאת גם בנוגע לימי
5 חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן¹¹ (והובא בדרושי חסידות¹²) בפירוש דברי המדרש¹³ במענה הקב"ה לאהרן,
6 "הקרבת כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה", "לא רמזו
7 אלא לנרות חנוכה שמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

8 [ויש להעיר, שלפי פירוש הרמב"ן שהרמז הוא על נרות חנוכה שנוהגים גם בזמן הגלות, יש לבאר
9 גם הדיוק ד"חייך", מלשון שבועה, כי, כדי שיהיו נרות חנוכה נוהגים גם בזמן הגלות צריך להיות תחילה
10 ענין של חורבן וגלות, כתוצאה מענין החטאים כו', כך, שאין הכרח בדבר, שהרי ישנו ענין הבחירה כו'.
11 ובמכל-שכן ממה שכתב הרמב"ן¹⁴ שגם הבטחה לטובה יכולה להתבטל על-ידי החטא, ועל-אחת-כמה-
12 וכמה שנבואה רעה יכולה להתבטל. ולכן היה צורך בענין של שבועה - "חייך" - ביחס לנרות חנוכה,
13 היינו, שנגזר מלמעלה בשבועה שיהיה ענין הגלות, שדוקא על-ידי-זה "שלך גדולה", גם בגלות].

14 והענין בזה - שגם במעמד ומצב ירוד ביותר, ש"טמאו כל השמינים שבהיכל"¹⁵, מוצאים "פך אחד
15 של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", ועל-דרך-זה הכהן גדול שבכל דור דור, עד לכבוד קדושת
16 מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, והוא מדליק את "נר ה' נשמת אדם"⁹ שבכל אחד מישראל.

17 ועד שבאים למעמד ומצב ד"טהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך .. להודות ולהלל לשמך
18 הגדול¹⁶ (שם הוי"ו¹⁷, כמו שכתוב¹⁸ "לך הוי' הגדולה"), כפי שיהיה לעתיד לבוא¹⁹, בביאת משיח צדקנו,
19 למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

3 ג. מאמר (כעין שיחה).

* * *

נשרף!
(9) משלי כ, כז.
(10) ובלשון החוקרים - שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל
הלב ופועלים פעולתם (ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט,
(א).
ובלשון החסידות - חזקה לתעמולה כו' שאינה חוזרת ריקם
(אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' תלו (נעתק ב"היום יום" ג
איי"ר). ועוד.
(11) ריש פרשתנו.
(12) אוה"ת פרשתנו ע' שכה. ע' שגד. ועוד.
(13) במדבר"ר פט"ו, ו.
(14) בא יב, מ.
(15) שבת כא, ב.
(16) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.
(17) תו"א שמות נ, רע"א. ובכ"מ.
(18) דברי הימים"א כט, יא.
(19) ראה תו"א שם, רע"ג.

(6) וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבכל ענין צריך להיות
ה"בכ"ן בנוגע לעבודה בפועל (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע'
388. וש"נ).
(7) וגם בזה מודגש הענין ד"שלך גדולה משלהם" - שע"י
הנשיאים נפעלה עלי' בדצ"ח (שמהם באים הקרבנות), שאינם
בעלי בחירה כו', ואילו פעולת אהרן היא במין המדבר.
(8) ובהקדים הסיפור* הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה
גם תורת מנחם ח"ב ע' 27. וש"נ) אודות אדמו"ר מהורש"ב נ"ע
והרו"א, שבקטנותם, בחיי הצ"צ ובסביבתו, שיחקו ב"רבי"
ו"חסיד", וכיון שהרו"א ה' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה לערך,
ישב הוא על ה"כסא" בתור רבי, ואדנ"ע ה' החסיד שהכין את
עצמו להכנס אליו ל"יחידות". וכדרך החסידים ששאלו ביחידות
הן בעניני עבודה והן בעניני השכלה, שאל אדנ"ע את הרו"א: מהו
יהודי? והשיב הרו"א - לאחר שיקמט את מצחו והרהר
במחשבתו - שיהודי הוא "אש" (כנראה על יסוד מה שלמד
ב"חדר" ש"ה אלקין אש אוכלה הוא" (ואתחנן ד, כד)). ושאל
אדנ"ע: א"כ, מדוע אינני נשרף כאשר אני נוגע בך? והשיב
הרו"א: כי גם אתה "אש", וכאשר "אש" נוגע ב"אש", אינו

- ד. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, על הפסוק "והעם לא נסע", "זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר²⁰ ותתצב אחותו מרחוק וגו'",
- שענין זה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי גם לולי זאת לא היתה מרים נשארת במדבר לבדה), אלא מצד כבוד, דכיון שהיתה צריכה להסגר שבעת ימים "מחוץ למחנה", וגדר ה"מחנה" הוא רק בשעת החני', לכן לא נסעו עד האסף מרים, כדי ששבעת ימי ההסגר יסתיימו בהקדם האפשרי.
- וזהו מדה כנגד מדה, כי גם מה שנתעכבה למשה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל), אלא שקיצרה את זמן צערו של משה בהמתינו ל"אשה מינקת מן העבריות"²¹.
- והחילוק בין לשון רש"י ש"חלק לה המקום" ללשון המשנה²² "נתעכבו לה ישראל", שתלוי בכך אם העיכוב היה רק בידי שמים, "לפי העלות הענן"²³, או שהיה תלוי גם ברצונם של בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"²⁴, והנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה (כתוכן דברי המשנה שם), לפי אופן הנהגת בני ישראל²⁵) -
- הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 132 ואילך.
- ה. ויש להוסיף, שמביאור הנ"ל בדברי המשנה "נתעכבו לה ישראל", דאף-על-פי שנסיעתם תלויה ב"העלות הענן", מכל-מקום, הא גופא היה תלוי בישראל שלא רצו לנסוע - יש גם הוראה בעבודת ה': ישנם השואלים²⁶: מהו הטעם שכאשר רוצים לעסוק בעניני עבודה, אזי מתעוררים קשיים כו' ("עס קומט אָן אַזוי שווער") - הרי הקב"ה היה יכול לסדר שלא יהיה קשה כל כך?!
- והתירוץ על זה - שסיבת הקושי היא בגלל שיתכן שמלכתחילה הרצון שלו לעסוק בעבודה אינו באמת, ולכן מתעוררים קשיים כו', ואז יצטרך להתגבר עליהם על-ידי-זה שיתעורר ברצון אמיתי.
- ונקודת הענין - שהכל צריך להתחיל ממנו, בכח עצמו דוקא, ובלשון חז"ל²⁷: "בא ליטהר", שצריך להתחיל ממנו, ואז - "מסייעין לו" [ואם חס ושלום מתנהג להיפך - "בא לטמא", גורם שמלמעלה על-כל-פנים "פותחין לו", דאף-על-פי שאין "מסייעין לו", מכל-מקום על-כל-פנים²⁸ "פותחין לו פתח הטומאה ויכנס בה"²⁹], ועד שעל ידי עבודת האדם הקב"ה משנה את כל הסדר - "קערט אַ וועלט", בנוגע לכל סדר ההשתלשלות.
- וכמו בנדון דידן, שרצונם של בני ישראל להתעכב כדי לחלוק כבוד למרים, פעל שלא יעלה הענן, ובני ישראל נשארו ב"חצרות" שבוע נוסף - אף שזהו היפך הסדר (כפי שנקבע על פי סדר השתלשלות), שהרי בני ישראל מצד עצמם היו מוכנים לנסוע, כיון שכבר סיימו לברר את כל הניצוצות שהיו ב"חצרות"!
- וזוהי ההוראה מלשון המשנה "נתעכבו לה ישראל" - שבנוגע להלכה למעשה (שזהו דרך הלימוד במשנה) צריך לידע שהעיקר תלוי בהנהגת בני ישראל³⁰.

(שם נ, ב. ושי"ג) "לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה" (ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הג. ושי"ג), כי הנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה.

(26) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 300. ושי"ג.

(27) יומא לח, סע"ב. ושי"ג.

(28) ראה המשך דברי הגמרא שם ובחדא"ג מהרש"א שם.

(29) פרש"י שם.

(30) חסר הסיום (המו"ל).

(20) שמות ב, ד.

(21) שם, ז.

(22) סוטה ט, ב.

(23) פרשתנו ט, יז.

(24) פרש"י עקב יו"ד, יב.

(25) שלכן מצינו שכדי לפעול ענין למעלה - הרי זה ע"י שהאדם למטה מתנהג באופן כזה, כמו "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כו' הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, סע"א ואילך. ושי"ג) [ואע"פ שעבודת ה' צ"ל לשמה, מ"מ, הרי אמרו

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שלח לך אנשים", "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת
2 מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" - שלכאורה היה
3 מקום להפסיק בין פרשת מרים לפרשת המרגלים (אף שהיו בסמיכות זה לזה), כדי שלא ליתן מקום
4 לטעות שהם באותה דרגא.

5 וטעם סמיכת הפרשיות הוא ללמדנו גודל חטא המרגלים - דלכאורה, מה פשעם ומה חטאתם שסיפרו
6 את האמת - שהיו צריכים ללמוד מזה שלקתה מרים על עסקי דיבה, שעסקה בדיבור באריכות כו' אודות
7 משה, שלהיותו "אחיה", היה קשה לה להכיר בכך שמעלתו היא באין-ערוך¹, "ורשעים² הללו ראו ולא
8 לקחו מוסר", והאריכו בדיבורם אודות גבורת יושבי הארץ כפי שנראה להם ("ונהי בעינינו כחגבים"³),
9 בחשבם שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם⁴.

10 וזהו גם הדיוק ש"ראו ולא לקחו מוסר" - דלכאורה: מה נתחדש אצל המרגלים בהליכתם לארץ
11 ישראל, הרי גם לפני-זה ידעו ש"עז⁵ העם היושב בארץ"⁶, ואף-על-פי-כן היו מוכנים ליכנס לארץ ישראל,
12 וזו היתה מטרת שליחותם, לברר אופן וסדר הכיבוש⁷? - אלא כיון שראו בעיניהם את חוזק העם כו', לכן
13 התחרטו כו'⁸. ולכן מדגיש רש"י ש"ראו" מה שאירע למרים, וראיה זו היתה צריכה ליתן להם כח להתגבר
14 על הנסיון שבראיית חוזק העם כו'.

עם ישות וגאווה (היפך הביטול דצדיק), שכיון שרצונו לנצח ולהראות את מציאותו כו', ה"ה מתייגע, ו"יגעת ומצאת" (מגילה ו, ריש ע"ב), ובא לידי הצלחה כו'. ובגלל טבע הישות והגאווה של המרגלים (שקשור עם רשעותם) — היו סבורים שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם.

(5) פרשתנו שם, כח.
(6) ועד"ז בנוגע להמבואר בלקו"ת (ריש פרשתנו) בענין טענת המרגלים, שלא רצו ליכנס לארץ ישראל בגלל ששם צריך לעסוק בענינים גשמיים, כל ל"ט המלאכות שיש צורך בהם כדי לאכול "לחם מן הארץ", ולכן רצו להשאר במדבר, לאכול "לחם מן השמים" (בשלח טז, ד), ולקיים תומ"צ במחשבה או אפילו בדיבור, אבל לא במעשה — שכבר מקודם לכן ידעו שהכניסה לארץ קשורה עם התעסקות בענינים גשמיים.

(7) ועד"ז בפנימיות הענינים — בנוגע לעבודת הברורים — לידע באיזה מקום יש יותר ניצוצים כו', ויש צורך להשקיע יותר כחות כדי לבררם ולהעלותם לקדושה.

(8) ובלשון החסידות — כידוע שאין חכם כבעל הנסיון (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ), והיינו, שדוקא הנסיון בפועל מאמת את החכמה, משא"כ קודם שבא לידי נסיון בפועל, שישנו רק ענין החכמה, גם אם הוא חכם גדול ביותר. ועד שמצינו בכתבי החסידות מאמר פלאי ("א פלא"דיקן ווארט") בנוגע למעלת משיח על משה רבינו [אף שבכללות ענינים אחר, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון", ו"שילה" בגימטריא משה] — מצד ענין הנסיון כו' (ראה תורת מנחם חל"ח ע' 93. וש"נ).

ועד"ז בנוד"ד, בנוגע לכללות ענין המלחמה לכבוש הארץ — שאינו דומה המעמד ומכנס שמוכנים למלחמה למלחמה בפועל, ובלשון הכתוב (מלכים א כ, יא): "אל יתהלל חוגר כמפתח". וזהו הטעם לכך ש"שתי פעמים מדבר משהו מלחמה אל העם, אחת בספר, בעת שיוצאין, קודם שיערכו המלחמה .. ואחת בעורכי המלחמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ב).

(1) אלא, שאצלה ה' ענין זה בקו הקדושה — שלא רצתה למעט במעלותי כדי שלא יפריע הדבר לעבודתה, וכידוע הפתגם (ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 339. וש"נ) שכשם שצריכים לידע חסרונות עצמו, כך צריכים לידע מעלות עצמו. ואעפ"כ, לגבי מדריגתה, נחשב גם זה לחטא, ולכן לקתה כו'.

(2) ואף שפירש רש"י (פרשתנו יג, ג) "אותה שעה כשרים היו" — הרי הדיוק בזה שהיו רק "כשרים", אבל לא "צדיקים" (כלשון המדרש (תנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה):

"צדיק" — אפילו בשם המושאל, שזכויותיו מרובים על עונותיו, ועאכ"כ בשם התואר, שאין לו יצה"ר (תניא פ"א) — יש בו מעלה חיובית; משא"כ "כשר" — גם אם אין בו מעלה מיוחדת, אם אין בו חטא או פסול, ה"ה כשר, וכמו "כל ישראל בחזקת כשרות" (רמב"ם הל' קידוש"ה פ"ב ה"ב), כל זמן שלא מצינו בו חטא, גם אם אין בו מעלה מיוחדת. ולא עוד אלא שהתואר "כשר" נופל גם על בהמה, שעם היותה כשרה, ה"ה נשאת בהמה...

ובנוגע לענינו: אילו היו המרגלים צדיקים, היו באים לידי מסקנא טובה (וכמו בנוגע ל"ארץ אוכלת יושבי", ש"הקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם כו'" (פרשתנו שם, לב ובפרש"י)); אבל כיון שהיו רק כשרים — הנה אף שלא יעברו ח"ו על המפורש בשו"ע, מ"מ, בענין שנוגע לשיקול הדעת, תהי' דעתם נוטה לצד הרע, כמו בהמה כשרה, שנמשכת מטבעה לחומריות כו'.

ונמצא, שהתואר "רשעים" הללו הוא (לא בגלל החטא, אלא) גם קודם החטא (שהרי עוד קודם החטא "ראו ולא לקחו מוסר", ואדרבה — זוהי סיבת החטא, שבגלל היותם רשעים, לכן היתה דעתם נוטה לצד הרע (וראה הערה 4).

(3) שם, לג.

(4) וגם תכונה זו שייכת לכך שהיו "רשעים" — כי, הפירוש ד"רשע" הוא "מוצלח", כמ"ש (שמואל-א יד, מז ובמפרשים) "בכל אשר יפנה ירשיע", יצליח. ומטבע הדברים, קשורה הצלחה

(*) שאינו בטתירה ל"כשרים" (שהפכס הם פסולים), אלא בטתירה ל"צדיקים".

ומהענינים המופלאים בחלק ההלכה: "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך",⁹ ופירש רש"י, "לא יתחייב חברך עונש חמור", שזהו רק לאחר שנעשה כבר מעשה האיסור, מה שאין כן כדי למנוע שלא יבוא לידי חטא, כבנדון דידן, שנסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, למרות שיש מקום לחשוד במרים, כדי שהמרגלים יקחו מוסר¹⁰ ולא יבואו לידי חטא¹¹ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין ענין טענת המרגלים. לאחר המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו כבר (או שסיימו קודם הבדלה) את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, יאמרו "לחיים"¹², מתוך החלטה להמשיך הלימוד בשבועות הבאים, עד לשמחת תורה.

* * *

ג. דובר אודות מחנה-קין "גן ישראל"¹³ ומעלותיו (שהלימוד הוא רק בעניני תורה, וללא הגבלת ההורים וכו')¹⁴, ובסיום השיחה אמר, שכל המדריכים, ואלו שיש להם שייכות ל"קעמפ", יאמרו "לחיים"¹⁵.

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "אני ה' אלקיכם", שמביא "מיסודו של רבי משה הדרשן":¹³ (א) "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה-זרה, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודה-זרה שאף היא שקולה ככל המצות. . . ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי", (ב) "על כנפי בגדיהם", "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", (ג) "פתיל תכלת", "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא, ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" - שכוונת רש"י להוסיף ביאור בשייכות של הפסוק "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו'", שפירושו "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרות", לפרשת ציצית (דלכאורה הרי זה מתאים יותר למצות עבודה-זרה, שהיא עצמה ככל המצוות, ולא למצות ציצית, שהיא רק מזכירה ומביאה לקיום כל המצוות), "לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי"¹⁶.

התניא, תושב"כ דתורת חסידות חב"ד.

(14) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 224. וש"נ.

(15) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לא' התלמידים שהי' באבילות ל"ע על פטירת אמו, באמרו: שיהי' לה "א' חסידישער גן עדן".

(16) נוסף על פירושו על הפסוק (פרשתנו טו, לט) "וזכרתם את כל מצות ה'", "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" — שזהו ע"ד הרמז. ומה גם שבפירוש זה יש קושי: (א) בכתוב נאמר "ציצית", ויש צורך לפרש אליבא דמ"ד (פסחים פו, ריש ע"ב. וש"נ) "יש אם למקרא" (בתר קריי' אזלינן, דהיא עיקר), (ב) עפ"ז צ"ל שיש חיוב להביט על כל הציצית, יחד עם החוטין והקשרים, והרי ע"פ הלכה אין הכרח בדבר.

(9) שבת ד, א. וש"נ.

(10) וכמו "שמע בני מוסר אבין" (משלי א, ח), כדי שלא יבוא מלכתחילה לידי חטא.

(11) וההוראה מזה, בנוגע להתעסקות עם הזולת גם כאשר בגלל זה יש חסרון (לא חטא ממש ח"ו, אלא חטא מלשון חסרון) בעבודתו (ובמילא — גם בשכר שהי' יכול לקבל על שלימות עבודתו לאחר ק"כ שנה), ואדרבה, דוקא ע"י ההתעסקות עם הזולת, שזהו"ע הצדקה ברוחניות, נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה (תו"א בראשית א, ב), וכמו במרים, שעל ידי הסיפור בגנותה כו', ניתוספה פרשה בתורה.

(12) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 336. וש"נ.

(13) נזכר גם ע"ד השייכות לתורת החסידות המרומזת בשם "גן ישראל": "ישראל" — שמו של הבעש"ט, מייסד תורת החסידות הכללית, ו"גן" — ג"ן סדרים שבתורה, וכנגדם ג"ן פרקים בספר

ועוד זאת, שכל הפרטים שבמצות ציצית הם כנגד או על שם הענינים דיציאת מצרים: ד' כנפות - כנגד ד' לשונות של גאולה¹⁷, ו(פתיל) תכלת שייך למכת בכורות (שהכריחה את פרעה לומר¹⁸ "קומו צאו גו'"): תיבת "תכלת", תרגום של שכול - "על שם שכול בכורות" כפי שהיה למטה, "בלילה"; וצבע התכלת שדומה לרקיע המשחיר לעת ערב - כפי שנפעל הענין למעלה ברקיע בזכות הפסח שהקריבו בני ישראל בין הערביים (וזהו "פתיל תכלת", שמורה על ההמשכה מהרקיע). ו"שמונה חוטין שבה כנגד שמונה ימים.. עד שאמרו שירה על הים", מהתחלת יציאת מצרים, ביום י"ד לעת ערב שאז נפעל הענין ברקיע, ועד להשלימות דיציאת מצרים¹⁹ בקריעת ים-סוף.

ובפנימיות הענינים: תכלת מורה על יראה, "סור מרע", ולבן מורה על אהבה, "עשה טוב". ולכן מפרש רש"י תחילה "פתיל תכלת" ואחר-כך "שמונה חוטין", כי "סור מרע" קודם ל"עשה טוב". ובזמן הזה כולם לבן, כי עיקר העבודה היא בקו האהבה, ומזה באים לכל הדרגות דיציאת מצרים²⁰ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח' עמוד 94 ואילך.

שהקצה היותר גבוה קשור עם הקצה היותר תחתון. (20) דובר גם אודות מי שטוען שיש לו נסיונות וקשה לו לקיים תומ"צ, ואומרים לו הענין ד"בא חבקוק והעמידן על אחת כו'" (מכות כד, א) — שאין הכוונה שצריך לקיים רק ה"אחת", אלא שלהיותה כוללת את כל המצוות, ה"ז נתינת כח לקיום כל המצוות.

וע"ד משנת"ל במאמר (פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 29)), שעצם האמירה "כי יכול נוכל לה" (פרשתנו יג, ל) היא נתינת כח על כללות העבודה דקיום התומ"צ.

17) ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות (ראה אוה"ת וארא ע' קכח. כך ז' ע' ב'תקפו) שד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע, וכיון שיש צורך בכל ד' הלשונות, ואם חסר א' מהם לא נפעל עדיין הענין דיצי"מ, הרי מובן, שכל זמן שלא נפעל הענין דיצי"מ בעולם העשי', עדיין לא נפעל הענין דיצי"מ גם בעולם האצילות.

18) בא יב, לא.
19) מן הקצה אל הקצה, ובלשון החוקרים — שכאשר מחשבים ענין מקצהו האחד, צריך לחשב גם קצהו השני. ובלשון החסידות — שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר, היינו,

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ מוה"ר מלך שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו במה שנשאל אודות קציצת אילן עושה פירות שרובו יבש וכו' שישנם דיעות לכאן ולכאן ובפרט שבארץ רובם מקילים, אלא שאצלו הי' מעשה בג' שנים מקודם ולא עלה יפה כו'.

הנה מלבד כל הנ"ל ידוע ג"כ מ"ש בזה בצוואת ר"י החסיד סימן נ"ג. ושקו"ט בספר שבעים תמרים. ועי"פ כל הנ"ל לדעתי ימש[ו]ן את ידו מלהורות היתר בזה, כיון שבדידי' הוה עובדא, אף שעל פי מש"כ רבנו הזקן בהל' שמירת גו"נ בסופו יש להתיר.

בברכה.

באשר ספר הנ"ל אינו מצוי כ"כ, מועתק בה הספרים שמצוין, והם: כרם שלמה יו"ד סשס"ח. עקרי הד"ט חיו"ד סי"ד אות ב"ח. שמ"ר פל"ה, ב. חת"ס חיו"ד סק"ב. שו"ת שם ארי' חיו"ד סכ"ז. פרמ"ג חאו"ח סרס"ג משב"ז סק"ג (וש"נ).

לקוטי שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה ג

א.

פסח שני - שלושה אופני הגדרה

- 1 לגבי הגדרת מהותו של פסח שני יש שלוש דעות¹:
- 2 (א) "רגל בפני עצמו הוא", (ב) "תשלומין דראשון
- 3 הוא (תיקוני לא מתקנין ליה)", (ג) "תקנתא דראשון
- 4 הוא".
- 5 ההבדל הנובע להלכה משלוש דעות אלו², כמוסבר
- 6 בהרחבה בתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם³, הוא:
- 7 "רגל בפני עצמו" – כלומר, פסח שני אינו תלוי
- 8 בחובת פסח ראשון, אלא הוא "חייב בעצמו כמו שאר
- 9 הרגלים"⁴. ולכן, "גר שנתגיר בין שני פסחים וכן קטן
- 10 שהגדיל... חייב לעשות פסח שני"⁵. בעוד אשר לפי
- 11 הדעות שזהו "תשלומין" או "תקנתא" של פסח ראשון,
- 12 תלויה חובת פסח שני בחובת פסח ראשון, ואדם שאינו
- 13 חייב בפסח ראשון אינו חייב גם בפסח שני.
- 14 "תשלומין דראשון הוא" – כלומר, אדם שלא
- 15 הקריב פסח ראשון במזיד, עבר בכך מיד על איסור
- 16 כרת, אך למרות זאת מאפשרת לו התורה "תשלומין"
- 17 לכך, שעל ידי הקרבת פסח שני תתבטל מעליו חובת
- 18 כרת⁶. אבל אם הוא לא הקריב פסח שני, ואפילו
- 19 בשוגג, נשארת עליו חובת הכרת, על שהזיד בפסח
- 20 ראשון, כיון שלא היו "תשלומין דראשון"⁷.
- 21 תקנתא דראשון הוא": כאשר אדם אינו מקריב
- 22 פסח ראשון במזיד, מאפשרת לו התורה מלכתחילה את
- 23 התקנה להקריב פסח שני בזמן אחר, כך שכל עוד לא
- 24 עבר המועד של "תקנתא", עדיין לא חלה עליו חובת

- כרת⁸. ולכן, אם הוא לא הקריב פסח שני בשוגג, הוא
- פטור מן הכרת, כי "בעת התקנה (=שאו חל חיוב כרת)
- שוגג היה⁹.

ב.

פסח ראשון ופסח שני - שונים במהותם

- 28 הרמב"ם בספר המצוות¹⁰, מונה את מצוות פסח
- 29 שני כמצוה בפני עצמה, ומסביר, שההלכה היא כדברי
- 30 רבי מאיר, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו".
- 31 וצריך להבין¹¹: גם לדעת רבי, שפסח שני הוא
- 32 "רגל בפני עצמו". הרי חובתו חלה רק על מי שלא
- 33 הקריב פסח ראשון, ואילו מי שהקריב פסח ראשון אינו
- 34 יכול להקריב פסח שני, וא"כ זוהי אותה מצווה:
- 35 הקרבת קרבן פסח. ומדוע, איפוא, מונה זאת הרמב"ם
- 36 כמצווה בפני עצמה?
- 37 הכרחי, אם כך, לומר, שלמרות שפסח ראשון ופסח
- 38 שני קשורים זה לזה, בכל זאת, הם שני עינינים שונים
- 39 במהותם, ולכן הם נמנים במנין המצוות כשתי מצוות¹².

ג.

ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני

- 40 כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את ההבדל
- 41 הכללי בין פסח ראשון לפסח שני:
- 42 בין ההבדלים שבין פסח ראשון לפסח שני, אנו
- 43 רואים: (א) "הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא,
- 44 והשני – חמץ ומצה עמו בבית"¹³. (ב) "הראשון נוהג
- 45 כל שבעה [כלומר – לא רק איסור "חימוצו... נוהג כל

הגהות הר"ח העליר בסהמ"צ שם.

(7) פסחים שם, ב.

(8) ראה ר"ח פסחים שם, א: ולעולם אינו חייב אלא על השני.

(9) ל' ר"א בן הרמב"ם.

(10) מ"ע נז.

(11) ע"ד קושית ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. וראה ג"כ ביאור

הרי"ף פערלא במבוא שורש השבעי. מ"ע נז (רלט, סע"ד. רמג, א ואילך).

(12) וראה ביאור הרי"ף פערלא שם (במבוא. וראה שם רמג, ג) בתי קושיא הנ"ל, דמאחר שמצינו לרז"ל שאמרו דפ"ש רגל בפ"ע הוא א"כ נשמע מזה דס"ל דמצוה בפ"ע הוא. ויומתק ע"פ המבואר בפנים, שפ"ר ופ"ש מובדלים בעצם מהותם.

(13) פסחים צה, רע"א (במשנה).

(1) פסחים צג, א.

(2) ראה בכ"ז פסחים שם ואילך.

(3) בס' ברכת אברהם ס"ד. ונעתק (בשינוי לשון) בכס"מ הל' ק"פ פ"ה ה"ב.

(4) ל' ר"א בן הרמב"ם שם. ועד"ר בפרש"י פסחים שם ד"ה חייבין. וראה לקמן בפנים ס"ב.

(5) פסחים שם.

(6) כ"ה שיטת ר"א בן הרמב"ם, אבל בפרש"י פסחים שם ד"ה תשלומין: הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני*.

וראה רמב"ם הל' ק"פ (שם) דגם לדעת רבי (דפסק כותי) חייב כרת רק אם לא הקריב בשני (ואף דבסהמ"צ מ"ע נז כ': "אם הויד בראשון והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו תשלומין מן הראשון" – ראה בתשו' ר"א בן הרמב"ם (בס' מעשה נסים ס"ז) דהרמב"ם חזר בו. וראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע נז (רמ, ג. רמג, ד).

(*) ובאור חדש לפסחים שם כ' דרש"י כתב כן רק לדעת ר"ז ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח שם (וראה ביאור הרי"ף פערלא (שם רמ, א)) שרש"י ס"ל כן גם אליבא דרבי.

כך אנו רואים את ההבדל בין מצב בני ישראל²⁴
 בפסח ראשון לפסח שני, בפעם הראשונה:²⁵
 בעת הקרבת הפסח היו ישראל במצב של²⁶
 "נולדים", כנבואת יחזקאל²⁴, ללא עבירות, ובעלי²⁷
 מצוות מילה ופסח – בדמיון חיי בדמיון חיי²⁵, מצב²⁸
 של צדיקים – כמצב של (התחלת²⁶) "גירות"²⁷ לפי²⁹
 ההלכה – "וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי"²⁸, ללא³⁰
 עבירות, ואומרים לו: ²⁹ ישרם ה' פעלך ותהי משכרתך³¹
 שלמה... (על³⁰) אשר באת לחסות תחת כנפיו³¹.³²
 ואילו פסח שני היה עבור מי ש"היו טמאים (ואיזו)³³
 טומאה? – טומאת מת³² לנפש אדם³³ (שהמות נגרם)³⁴
 על ידי חטא עץ הדעת³⁴, מקור כל החטאים³⁵), והם³⁵
 בקשו, לאחר שהודו ש"אנחנו טמאים לנפש אדם –³⁶
 למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני³⁷
 ישראל³⁶ – בדומה לתשובה לכל פרטיה: וידידי³⁷,
 תיקון הפגם, תיקון מושלם – לא רק "להקריב" אלא³⁹
 גם בשלמות של "במועדו" ו"בתוך בני ישראל"³⁸.⁴⁰
 בזה מובן מדוע לא ציווה הקדוש-ברוך-הוא על⁴¹
 פסח שני כעל שאר המצוות, אלא לאחר שישאל⁴²
 התעוררו ובקשו "למה נגרע...", כי התשובה באה⁴³
 בדרך כלל לאחר התעוררות האדם. אמנם, הוא במצב⁴⁴
 של "טמא לנפש אדם" – בלתי טהור ובלתי קדוש⁴⁵
 ואינו חש בגילוי אור מלמעלה, אך בכל זאת הוא⁴⁶
 מתעורר מעצמו – ממטה למעלה – לחזרה⁴⁷
 בתשובה³⁹.⁴⁸

שבעה¹⁴, אלא שקרבן פסח ראשון, כלשון הגמרא¹⁵,
 "נאכל לששה"¹⁶ – "שאוכלין עליו מצות ששה¹⁷
 ימים¹⁷] והשני יום אחד"¹⁸.
 ההבדלים בין פסח ראשון לשני הם תוצאה של⁴
 ההבדל המהותי ביניהם.⁵
 ד.
 פסח שני - עבודת 'בעלי-התשובה'
 ההסבר לכך הוא:⁶
 ההבדל הפשוט בין פסח ראשון לפסח שני הוא:
 בפסח ראשון אופן החיוב של הקרבת הפסח הוא כפי⁸
 שנקבע וחיוב להיות לפי סדר בתורה (בזמנו). ואילו⁹
 אופן החיוב של פסח שני הוא שלא לפי הסדר (שלא¹⁰
 בזמנו): לאלה אשר לא הקריבו את הפסח בזמנו, אין¹¹
 אומרים, שעבר יומו בטל קרבנו¹⁹, אלא התורה¹²
 מאפשרת להם להקריבו מאוחר יותר. כמאמר כ"ק¹³
 מו"ח אדמו"ר²⁰ "פסח שני – ענינו, שאין דבר "אבוד",¹⁴
 תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה¹⁵
 בדרך רחוקה, ואף "לכם"²¹ – שהיה זה ברצונו²² –
 יכול, בכל זאת, לתקן".¹⁷
 וזאת, בדומה להבדל שבין עבודת צדיק לעבודת¹⁸
 בעל תשובה: צדיק עובד את הקדוש-ברוך-הוא בדרך¹⁹
 הישרה – "אשר עשה האלוקים את האדם ישר"²³ –²⁰
 לפי סדרי התורה. ל'בעל התשובה', אשר שינה את²¹
 סדרי התורה, נותן הקדוש-ברוך-הוא אפשרות לתקן²²
 את העבר ולהשלים את החסר.²³

(29) רות ב, יב.
 (30) שזהו פירוש המדרש רבה (שם) שיש שנתקשו בפירושו: ישרם
 ה' פעלך גו' מעם ה' א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו – עתה
 מצאתי כן בפי' עין חנוך.
 (31) ראה תרגום שם: ובההוא זכותא תשיזיבי מדין גיהנם למיהוי
 חולקין עם שרה רבקה רחל ולאה – דקשה לומר שכו"ז בא בזכות ד"עשית
 את חמותך", כ"א הוא הזכות "אשר באת גו'", כנ"ל.
 (32) החמור מכולם (כלים פ"א מ"ד).
 (33) פרשתנו שם, ו.
 (34) שבת נה, ריש ע"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 177 הערה
 55.
 (35) ראה תו"א עט, רע"ד. ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ב.
 (36) פרשתנו שם, ז.
 (37) עפ"ז יומתק הסגנון "אנחנו טמאים לנפ"א למה נגרע" – דצ"ע
 וכקושיית המפרשים.
 (38) וי"ל דזהו הרמז ב"ככל חקת הפסח יעשו אותו", ונחשב להם
 כ"במועדו" ו"בתוך בני" – ועפ"ז יתורץ דלכאורה חסרה התשובה
 לטענתם "למה נגרע גו' במועדו בתוך בני" – ועפ"ז ה' "תשלומין"
 ו"תקנתא" הנאמר בפ"ש – הכוונה בשלימות.
 (39) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 5-64 ובהערה 26 שם.

(14) פסחים צו, ריש ע"ב.
 (15) פסחים צה, ב. וראה ל' הגמ' (הנ"ל בפנים): "והיחמוצו (דפסח)..
 כל שבעה". וכן במשנה (שם צו, א) "פסח דורות נוהג כל שבעה" –
 אף שהכוונה היא לחימוצו, כנ"ל.
 (16) ראה פרש"י פסחים שם (ד"ה הנאכל) "ולישנא דקרא נקט כו".
 (17) פרש"י שם.
 (18) תוספתא פסחים פ"ח סה"ג.
 (19) ברכות כו, סע"א. ספרי (הובא ברש"י) פינחס כח, י. יד. ועוד.
 (20) היום יום י"ד אייר. וראה בארוכה לקמן ע' 138 ואילך.
 (21) פרשתנו ט, י.
 (22) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 75 הערה 60. ח"י"ב ע' 216-7.
 (23) קהלת ז, כט.
 (24) טז.
 (25) יחזקאל שם, ו. מכילתא (הובא ברש"י) בא יב, ו. שמו"ר פי"ז,
 ג. פי"ט, ה. ועוד.
 (26) לכאורה פשוט דאז ה' זה כל הגירות – ונפק"מ בגר שמל ולא
 טבל האם מחוייב בפסח. ודוגמא – מל ולא פרע. קודם שנצטוו על
 הפריעה. וראה תו"ד"ה כי פליגי ותו"י יבמות מו, ב. ואכ"מ.
 (27) ראה יבמות (שם), א"ב וכו"ת ט, א.
 (28) יבמות כב, א. וש"נ.

ה.

למה דחו פסח שני לחודש אחר

- 1 לפי האמור לעיל מובנת תמיהה המתעוררת לפי
- 2 תורת הנגלה: חז"ל אומרים⁴⁰, שהיום השביעי
- 3 לטומאתם של הטמאים לנפש אדם חל בערב פסח,
- 4 ולפי זה צריכים היו, לכאורה, להקריב תשלומין
- 5 בשבעת הימים הבאים, כבקרבנות יוסטוב אחרים כפי
- 6 שמזכיר האור-החיים, ולא אחר חודש, כחידוש מיוחד?
- 7 אך לפי הנאמר מוכן ההסבר לכך בפנימיות
- 8 הענינים: תשובה איננה רק משלימה את החסר, אלא
- 9 זוהי דרך בעבודת ה', "רגל בפני עצמו", חידוש מיוחד
- 10 בחודש אחר.

ו.

המעלה שבתשובה - הפיכת הרע לטוב

- 11 אמנם, עבודת הצדיק היא ה"ישרה" לפי סדר
- 12 התורה, אך בכל זאת יש יתרון בעבודת בעל-
- 13 התשובה⁴¹: עבודת הצדיק פועלת בדברים שבקדושה,
- 14 או בדברים מותרים. אבל לא ב"מצוה הבאה
- 15 בעבירה"⁴² – ענינים של רע הנובעים משלוש קליפות
- 16 הטמאות לגמרי אי אפשר לזכך⁴³, אלא, לפי סדר
- 17 התורה, צריך לדרחותם⁴⁴. ואילו עבודת בעל-התשובה,
- 18 בתשובה מאהבה, הופכת גם את זדונותיו לזכויות⁴⁵.
- 19 כחה של התשובה לכך, נובע ממקור הנעלה מן
- 20 ה"השתלשלות": לפי סדר התורה, ההשתלשלות, אי-
- 21 אפשר להפוך זדונות לזכויות. כמאמר חז"ל⁴⁶ שאלו
- 22 לחכמה.. לנבואה.. לתורה: "חוטא מה ענשו", וכולם
- 23 גם התורה⁴⁷, לא איפשרו חזרה בתשובה. רק כאשר

"שאלו להקדוש-ברוך-הוא", שמעל להשתלשלות, היה²⁴
 המענה "יעשה תשובה ויתכפר לו", כי רק בדרגה נעלית²⁵
 זו "כחשיכה כאורה"⁴⁸, ואפשר להפוך את הרע לטוב⁴⁹.
 לפי זה אפשר להבין את הטענה "למה נגרע...". כי²⁷
 לכאורה: מדוע תהיה מלכתחילה סברא ש"נגרע"? וכן²⁸
 לגבי מאמרו הנ"ל של כ"ק מורי-יחמי אדמו"ר,²⁹
 שההוראה הנלמדת מפסח שני היא שאין דבר אבוד,³⁰
 אפשר לשאול: מדוע יחשבו בכלל שיש דבר אבוד?³¹

אלא, כדלעיל: מצד התורה עצמה אכן התשובה³²
 איננה מועילה⁵⁰ להפיכת הזדונות לזכויות, אלא הם דבר³³
 אבוד. רק כאשר בני ישראל נתעוררו לחזור בתשובה,³⁴
 באומרים "למה נגרע...", הם הגיעו עד לדרגה של³⁵
 "שאלו להקדוש-ברוך-הוא", שמעל להשתלשלות,³⁶
 ומשם הגיעה התשובה, שאין דבר אבוד, שיש ענין של³⁷
 פסח שני.³⁸

כל זאת מסופר ומתגלה בתוך התורה ובאמצעותה,³⁹
 כי למרות שהתורה כשלעצמה היא בדרגה של סדר⁴⁰
 ההשתלשלות, בכל זאת – אורייתא וקודשא-בריך-הוא⁴¹
 כולא חד⁵¹, וכל הענינים, גם מה שמעל להשתלשלות,⁴²
 מתגלים באמצעות התורה⁵².⁴³

ז.

עבודת התשובה - למעלם מהגבלות

זהו ההסבר גם להבדלים המנויים לעיל (בסעיף ג)⁴⁴
 בין פסח ראשון לפסח שני⁵³:⁴⁵
 בפסח ראשון – עבודת הצדיקים – אין עוסקים⁴⁶
 ברע, אלא דוחים אותו. לכן החמץ אסור בכל יראה⁴⁷
 ובל ימצא⁵⁴, ולכן נמשך החג שבעה ימים, כי עבודת⁴⁸

וכסוד"ת נר"ב (מהדו"ק אר"ח סי' ל"ה) הירועה.

(51) תניא רפכ"ג בשם הוהר. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

(52) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. לקו"ש ח"א [המתורגם]

ע' 65. ח"ד [המתורגם] ע' 329. 334. ועוד.

(53) ראה עד"ז לקו"ש ח"ז ע' 327.

(54) ראה אוה"ת פרשתנו ד"ה להבין ענין פ"ש (ע' שסז"ח) דפ"ר ופ"ש

הם אתכפא ואתהפכא, דכפ"ר הוא היציאה מן הרע – אתכפא (ולכן אסור בחמץ), ובפ"ש "שכבר יצא מהרע" (ואפשר להיות) – אתהפכא (ולכן חמץ ומצה עמו בבית). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 283 ואילך) דהוא דוגמת החילוק דבע"ת וצדיקים: פ"ר – ע"ד בע"ת שצ"ל "אי אפשרי" (לקו"ת ואתחנן ט, ד). ופ"ש – ע"ד צדיקים שצ"ל אפשרי.

אבל** הביאור שם הוא בנוגע הבידור שנעשה בהאדם, וכאן מבואר: א) עצם העבודות דפ"ר ופ"ש (פ"ר – תנועה דצדיקים, ופ"ש – תנועה דתשובה). ב) הבידור שנעשה בהזדונות (בפ"ר – דוחה אותם. בפ"ש – גם מהפכם). ועצ"ע.

(40) פסחים צ, ב. סוכה כה, ב.

(41) ראה בכ"ז דרמ"צ קצא, א. ובכ"מ.

(42) ברכות מז, ב. וש"נ.

(43) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(44) ראה גם לקו"ת שה"ש ו, ד.

(45) יומא פו, ב.

(46) יל"ש תהלים רמז תשב, וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.

(47) כי אף שמענה דתורה "יביא אשם" צ"ל גם תשובה, דאז דוקא מכפר הקרבן –

ראה אוה"ת יו"כ ס"ע א'תקנו ואילך, ציונים לסהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה, ועוד (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 132 הערה 12. ח"ג ע' 76-77) – דתשובה זו עושה הזדונות כשגגות.

(48) ל' הכתוב – תהלים קלט, יב.

(49) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 23. וש"נ.

(50) ולהעיר דאין תשובה מועלת לשנות (ולבטל) דין ועונש ב"ד,

(*) ויש לקשור זה עם המבואר לעיל (ס"ד) שבנ"י בצאתם ממצרים היו גרים – כי הסעם שבע"ת צ"ל אי אפשר כי צריך והירות "שלא יחזור לסור" (לקו"ת שם). דחשש זה הוא בגר (קידושין יו, טע"ב).

(**) וגם: שם המדובר בדרגה נמוכה בתשובה שעדיין צריך והירות שלא יפול כ' (ככהערה הקודמת). וכאן – בתשובה (מאהבה רבה – תניא פ"ז) שזדונות נעשים כזכויות.

מהותו של אייר היא העלאה מלמטה למעלה, 30
 בירור, וזיכור, והעלאת ה"מטה" למעלה באופן 31
 תמיד⁵⁸. לכן קשורה מצות ספירת העומר בעיקר 32
 לחודש אייר⁵⁹, כי היא עוסקת בזיכור המידות. וזאת, 33
 כעבודת התשובה⁵⁹, שבאמצעותה מזככים את הענינים 34
 הנחותים ביותר, עד אשר גם ענינים של רע הופכים 35
 לטוב. 36

[באופן כללי דומה הדבר להבדל שבין חודש ניסן 37
 לתשרי, כידוע⁶⁰, שחודש ניסן הוא עבודת הצדיקים, 38
 ותשרי – עבודת התשובה]. 39

ט.

שלושת אופני התשובה

לפי האמור, שפסח שני הוא עבודת התשובה, יובן 40
 הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שלגבי מהות פסח שני 41
 קיימים שלושת האופנים דלעיל בסעיף א' (ואלו ואלו 42
 דברי אלוקים חיים⁶⁷), כי באופן כללי קיימים שלושה 43
 אופנים אלו בתשובה: 44

א) "תקנתא" שבתשובה: העובדה שמיד בעת 45
 מעשה החטא ישנה התקנה של תשובה, כשם שבהפסד 46
 של פסח ראשון ישנה מיד התקנה של פסח שני – אופן 47
 זה של תשובה הוא בחטאים רגילים, כאשר מיד בשעת 48
 החטא קיימת האפשרות לתיקונו באמצעות תשובה. 49

ב) "תשלומין" דתשובה: התשובה על חטא 50
 שנעשה באופן של "אחטא ואשוב", שאז "אין 51
 מספיקין בידו לעשות תשובה"⁶⁸ – בעת מעשה החטא 52
 אין לו אפשרות של תקנה "הואיל והתשובה גורמת לו 53
 לחטוא"⁶⁹, כשם ש"אין קטגור נעשה סניגור"⁷⁰, אבל 54
 מאוחר יותר, אם "דחק ונתחזק... ועשה תשובה – 55
 מקבלין תשובתו"⁷¹, 56

ג) "רגל בפני עצמו": תשובת הצדיקים. כידוע⁷², 57
 שהתשובה איננה – כטעות הנפוצה – על חטאים דוקא, 58

1 הצדיקים היא עבודה מסודרת ומדורגת, המתבטאת
 2 בסדר ההשתלשלות בשבעה ימים, בשבע מידות
 3 וכדומה⁵⁵.

4 ואילו בפסח שני – עבודת התשובה שהופכת
 5 זדונות לזכויות – אפשר לזכך גם את החמץ⁴⁹, ולכן
 6 "חמץ ומצה עמו בבית". וכיוון שעבודת התשובה היא
 7 למעלה מהגבלות, הרי היא יום אחד, המראה על דרגה
 8 הנעלית מהגבלות והתחלקות. כמוסבר ב"תורה אור"⁵⁶,
 9 ששבועות הוא יום אחד כי זהו "זמן קבלת התורה
 10 שהוא בבחינת הכתר שהוא בחינת יחידה שלמעלה
 11 מהתחלקות...".

12 וזהו מה שמסופר בגמרא⁵⁷ על תשובתו של רבי
 13 אלעזר בן דורדיא – "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו
 14 בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת": עבודת
 15 הצדיקים, שהיא מדורגת, אורכת מספר שנים – דרגה
 16 של "התחלקות"⁵⁸. ואילו אצל רבי אלעזר בן דורדיא
 17 היתה עבודה של תשובה ובאופן ש"ראשו בין ברכיו
 18 – מעל להבדלים בין ראשו לברכיו"⁵⁹ – וגעה
 19 בבכיה⁵², ולכן הוא "קונה עולמו בשעה אחת". כלשון
 20 הזהר⁶⁰, שהתשובה היא "בשעתא חדא".

ח.

ניסן - מלמעלה; אייר מלמטה

21 הבדל זה בין פסח ראשון לפסח שני מתבטא גם
 22 בכך שפסח ראשון חל בחודש ניסן, ופסח שני –
 23 בחודש אייר⁶¹:

24 ידוע⁶² ההבדל בין חודש ניסן, החודש הראשון,
 25 לבין חודש אייר, החודש השני: ניסן מורה על גילוי
 26 אלוקות מלמעלה למטה, שאינו מביא לידי זיכור בר
 27 קיימא ותמידי ב"מטה", אלא הוא יכול באותה שעה
 28 רק לדחות את הרע⁶³. כעבודת הצדיקים⁶⁴ שעוסקים
 29 בענינים של אור, ודוחים את הרע.

אתכפיא ואתהפכא. כנ"ל הערה 54.

64) ראה לעיל הערה 54.

65) ראה לקו"ש ח"א שם.

66) ראה אוה"ת בא ד"ה החודש (ע' רנז ואילך).

67) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

68) משנה סוף יומא (פה, ב).

69) אגה"ת פ"א.

70) ראה צפע"נ הל' יבום פ"ד ה"כ (בסופה) – לענין אחטא ויהכ"פ

מכפר.

71) אגה"ת שם. ועד"ז בתניא פכ"ה.

72) לקו"ת ראה כד, ד. ש"ש סו, ג. ר"פ האינו. ועוד.

55) ראה תו"א שהובא לקמן בפנים.

56) קט, ס"ד ואילך. ראה ג"כ אוה"ת ד"ה להבין מה שבשבעות יום

א' (במדבר ע' א'תקעג).

57) ע"ז יז, א. וראה סה"מ – לאדה"ז – תקס"ב (ע' יג). דרך חיים

(כמצויין במפתחות).

58) להעיר ד"שנים" ל' שינוי (ראה אוה"ת מקץ שלח, סע"ב).

59) עייג"כ תו"א ר"פ וארא.

60) זח"א קט, סע"א.

61) ראה אוה"ת הנסמן בהערה 54. לקו"ש ח"ד שם.

62) ראה לקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ח [המתורגם] ע' 6. ס"ע

235 ואילך. ועוד.

63) ראה אוה"ת ולקו"ש (ח"ד) שם, דפסח ראשון ופסח שני הם

במקרה כזה נזקקים לטעם שגם ל"נידח" מובטח, 31
 שגם הוא "ודאי סופו לעשות תשובה" 76, "בגלגול זה
 או בגלגול אחר, כמו שנאמר 77 כי לא ידח ממנו
 נדח" 78, בעוד אשר לגבי חטאים אחרים אין נזקקים
 לטעם זה של "לא ידח ממנו נידח" 79, כי מלכתחילה
 אין הוא "נידח", אלא "רחוק" בלבד, כי כבר בעת
 החטא יש לו תקנתא דתשובה, כתקנת פסח שני 80.

יא.

פסח ראשון - גם תשובת הצדיקים

כשם שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, וגם
 תשובת הצדיקים, כך גם פסח ראשון כולל את כל
 האופנים, בעבודת הצדיקים, גם תשובת הצדיקים. לכן
 למרות שהגאולה העתידה תהיה בחודש ניסן 81 –
 עבודת הצדיקים – היא בכל זאת תהיה קשורה
 לעבודת התשובה, כאמור, שמישהי אתא לאתבא
 צדיקא בתיובתא 82.

מעין ענין זה אנו מוצאים בפסח מצרים, שאז היה
 הציווי 83 "משכו וקחו לכם", ופירושו חז"ל 84 "משכו
 ידיכם מעבודה זרה", שזהו ענין התשובה, למרות שאלו
 שנימולו לפני יציאת מצרים היו כגרים (בתחילת
 הגיור) 85, ונוסף לכך נאמרו הדברים לכל מי שנאמר לו
 "וקחו" (כדיוק לגבי וא"ו המוסיף ומחבר), כולל אלו
 שלא היה להם קשר לעבודה זרה, שאצלם לא היתה
 זו תשובה על חטא, אלא כתשובת הצדיקים, הנמצאים
 בעולם שקיימת בו עבודה זרה, וצריך להזהירם "משכו
 ידיכם מעבודה זרה".

יב.

פסח שני - מצוה בפני עצמה

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע מונה הרמב"ם את
 פסח שני כמצווה בפני עצמה, למרות שמי שהקריב
 פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני: אכן, פסח
 ראשון ופסח שני הם שני סוגים שונים של עבודה –

1 אלא זוהי דרך בעבודת ה', המתאימה גם לאלה הנקיים
 2 מחטאים, כנאמר 73: משיח אתא לאתבא צדיקא
 3 בתיובתא (=משיח בא להחזיר את הצדיקים בתשובה).
 4 אמנם, פסח שני הוא תשובה על חטא (כמאמר
 5 הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"אין דבר אבוד.. אפילו
 6 מי שהיה טמא.. ואף "לכם", שזהו היה ברצונו וכו'),
 7 אך בכל זאת, קיימים, באופן כללי, בפסח שני כל
 8 האופנים של תשובה, כולל תשובת הצדיקים [בדוגמת
 9 חודש תשרי – שפסח שני היא דוגמת חודש תשרי,
 10 כדלעיל סעיף ח' – הכולל בתוכו כל אופני התשובה,
 11 גם תשובת הצדיקים] 74.

י.

חובת לימוד התורה בעודו רשע

12 לפי האמור לעיל, בענין "תקנתא דתשובה", תובן
 13 יותר ההלכה 75, שאפילו רשע, שתורתו ומצוותיו
 14 "מוסיף כח בקליפות", צריך ללמוד תורה, ואפילו שלא
 15 לשמה, כי "כשיחזור אחר-כך בתשובה.. אזי מוציא
 16 מהקליפה כל התורה והמצוות...". כלומר, לימוד
 17 התורה "בעודו רשע" מסתמך מלכתחילה על כך
 18 שיחזור בתשובה, וזוהי המשמעות של "תקנתא"
 19 דתשובה: התורה נותנת בשעת מעשה את האפשרות
 20 והתקנה של תשובה.

21 ואמנם, הלכה זו, שגם "בעודו רשע" צריך ללמוד
 22 תורה, חלה על כל סוגי הרשעים, גם על האומר "אחטא
 23 ואשוב" שאין לו תקנה של תשובה, הרי שלעליית
 24 לימוד התורה שלו אין לכך שום קשר, כי הרי באומר
 25 "אחטא" הוא לא מתכוון ללימוד, אלא בודאי "יחזור
 26 אחר כך בתשובה". יותר מכך: אף אם, במקרים מעטים
 27 ביותר, הוא לומד, ר"ל, כדי להוסיף כח לטומאה,
 28 ומסתמך על כך ש"אחטא ואשוב" גם אז הוא צריך
 29 ללמוד,
 30 אבל במקרה כזה יש הבהל, כי "אין מספיקין...":

הקצוות: מקצה ד"נידח" (אחטא ואשוב), עד לומד סתם שאפילו ק"ל לא
 נחלבשה בו; וכמה דרגות בינתיים (וכדמוכח גם בהל' ת"ת שם ובקו"א),
 ובכל הדרגות הנ"ל "לעולם יעסוק בו".

(80) ועוד דוגמאות: לאו שניתק לעשה, שריפת נותר, שילוח הקן –
 לכמה מ"ד (חולין קמא, א"ב. וש"נ).

(81) כדעת ר"י – ר"ה יא, א. ובשמו"ר (פט"ו, יא) סתם כמותו.
 (82) וגם הגאולה עצמה תלוי בתשובה (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל'

תשובה פ"ז ה"ה), אלא שלדעת ר"י אם לא יעשו תשובה מעצמם
 "הקב"ה מעמיד להן כו' ומחזירן למוטב" (סנהדרין שם).

(83) בא יב, כא.

(84) מכילתא עה"פ.

(85) ראה תורה דכתיב – כריתות ט, א.

(73) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב (וראה זח"ג קנג,
 ב). ונת' בלקו"ד ח"א קמו א, ואילך.

(74) כמובן מהמבואר בדרושי לקו"ת שנשמנו בהערה 72.

(75) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

(76) תניא ספ"ט.

(77) ש"ב יד, יד (בשינוי לשון).

(78) הל' ת"ת שם. תניא שם.

(79) וע"ד מ"ש בתניא שם, דבלומד סתם לעולם יעסוק בו' גם שלא
 מצד הטעם דלא ידח בו' (אלא שבלומד סתם "אין הדבר תלוי בתשובה
 אלא מיד שחזור ולומד דבר זה לשמה בו", משא"כ ברשע שצריך
 לתשובה להוציא תומ"צ שלו מהקליפה).

והא דמביא בתניא שם גם הטעם דלא ידח בו' (אלומד "שלא לשמה
 ממש לשום איוו פני") – כי בתניא שם כולל הכל. בסגנון אחר – נקט

17 ואילו לצדיקים אין כח זה, אפילו כשקיימת אצלם
18 עבודת התשובה.
19 זוהי הסיבה לכך שפסח שני הוא יום אחד ופסח
20 ראשון הוא שבעה ימים, כי למרות שגם בפסח ראשון
21 קיים ענין התשובה, בכל זאת זוהי תשובת צדיקים,
22 שהיא מוגבלת – אפילו "בכל מאודך" של צדיק הוא
23 בדרגה של סדר והגבלה⁸⁹. כפי שמוצאים, שאפילו
24 לאחר שתשובתו של רבי אלעזר בן דורדיא גרמה
25 ל"בכ רבי", שבכיה היא מעל להגבלה⁹⁰, בכל זאת לא
26 היה אצלו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת", שמעל
27 להתחלקות.
28 דוקא פסח שני – תשובה על חטא, הפיכת זדונות
29 לזכויות [כמאמרו הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר: אפילו
30 "לכם", שזה היה ברצונו, ובכל זאת ניתן לתיקון], יכול
31 להגיע למקום שמעל להתחלקות – יום אחד. כמעלתו
32 של רבי אלעזר בן דורדיא – תשובה על חטא –
33 שדוקא אצלו ישנו הענין של "קונה עולמו בשעה
34 אחת"⁹¹.

(משיחות ש"פ אחו"ק תשכ"ד)

1 פסח ראשון הוא עבודת הצדיקים, ופסח שני – עבודת
2 התשובה, אך בכל זאת, אין דרושה הקרבת פסח שני
3 אם הקריב פסח ראשון, כי פסח ראשון כולל גם את
4 תשובת הצדיקים, ונכלל כאן הענין של "רגל בפני
5 עצמו" שבפסח שני.

יג.

ההסבר לכך שפסח שני - יום אחד

6 אמנם בפסח ראשון – צדיקים – ישנה תשובה,
7 אבל זוהי תשובת הצדיקים, שאין בה המעלה של
8 תשובת פסח שני, שהיא בעיקר תשובה על חטא⁸⁶ –
9 "תקנתא" ו"תשלומין" (אלא שפסח שני כולל את כל
10 אופני התשובה, ובתוכם גם תשובת הצדיקים).
11 וזאת בשני ענינים: (א) צמאוננו של בעל-התשובה
12 נובע דוקא מכך ש"עד הנה היתה נפשו בארץ ציה
13 וצלמות היא הסטרא-אחרא..."⁸⁷, ולכן הוא צמא
14 "ביתר עז", יותר מאשר צדיקים⁸², שאצלם אין ענין זה
15 קיים⁸⁸. (ב) תשובה על חטא מגיעה לדרגה שמעל
16 לסדר השתלשלות, ובכוחה להפוך זדונות לזכויות.

(89) ראה שע"ת שם (נה, רע"ד ואילך).

(90) תו"א כו, א. ובכ"מ.

(91) להעיר מסה"מ תקס"ב (ע' יג) במעלת המס"ז דראב"ד על המס"ז

צדיקים, עיי"ש.

(86) ובפרט לפי פסק הרמב"ם (ראה לעיל הערה 6), שגם לדעת רבי

יש בפסח שני הענין דתשלומין ותיקון לראשון, שהרי ע"י פטורים מכרת.

(87) תניא פ"ו.

(88) ראה בארוכה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' ב

22 הגמרא מביאה סיוע לתירוץ: הכי נמי מסתברא – כך גם מסתבר
23 לומר, דאי לא תימא הכי – שאם לא תאמר כן, קשיא סתירה מיום
24 הכפורים איום הכפורים, דתניא בברייתא, לא ימיל אדם ביום
25 הכפורים בקורדקסין אפילו בתוך ביתו, אכל מטייל הוא באנפילין
26 בתוך ביתו. ואילו בברייתא לעיל שנינו שאסור לטייל באנפיליא
27 ביום הכיפורים. אלא לאו שמע מינה – אלא על כרחך יש לומר,
28 שקאן בברייתא האוסרת ללבוש אנפיליא ביום הכיפורים מדובר
29 באנפיליא של עור, ואילו כאן בברייתא המתירה מדובר באנפיליא
30 של בגד. שמע מינה.
31 הגמרא מביאה ראייה לתירוץ של רבא: תניא ביוותיה דרבא – שנינו
32 בברייתא כדעת רבא, הלצה במנעל הנפער – קרוע שחופה את רוב
33 הרגל, או בסנדל הנפתח – שנשבר שמקבל את רוב הרגל, או חלצה
34 בסנדל של שעם ושל סיב, או בקב הקופע – כמין דפוס של רגל מעץ
35 עם בית קיבול שעושה לעצמו מי שנקטעה רגלו, או חלצה במוק
36 – סנדל העשוי מלבד קשה שמגין על הרגל, או חלצה בסמיכת
37 הרגלים שעושה לעצמו קיטע ההולך עם ידיו וגורר את רגליו
38 בקרקע וכדי שלא יתלכלכו בטיט עושה לרגליו סמיכה מעור
39 ומכניס רגליו לתוכה וחלצה כזה מנעל, או חלצה באנפיליא של
40 עור, וכן החולצת מן יבם הגדול בן שלש עשרה שנה שהביא שתי
41 שערות,

1 מברייתא ששנינו בה, אחר מנעל וסנדל ואנפיליא, לא ימיל בהן
2 ביום הכפורים לא מפתח לבית ואף לא מפתח למטה. ומשמע שאף
3 אנפיליא נחשבת מנעל.
4 מתרצת הגמרא: אמר אביי, הברייתא שאסרה ללבושה ביום כיפור
5 עוסקת באנפיליא דאית ביה כתיית – שיש בה חתיכות קטנות של
6 דברים רכים כצמר גפן או עור רך, ומשום תענוג אסרו ללבושה,
7 ולא משום שנחשבת למנעל.
8 הגמרא דוחה את התירוץ: אמר ליה רבא לאביי, ומשום תענוג בלא
9 שיחשב מנעל, ביום הכפורים מי אסירי – וכי הדבר אסור, והא רבא
10 בר רב הונא כריך סודרא אפרכייה – היה כורך בגד סביב לרגלו
11 ביום הכפורים ונפיק – ויצא בו, הרי שרק במנעל יש איסור נעילת
12 הסנדל ואסור ללכת בו, אבל דבר שהוא רק תענוג מותר ללבושו
13 ביום כיפור, וחזרת הקושיא אם אנפיליא אינה נחשבת מנעל
14 מדוע אסור ללבושה ביום הכיפורים.
15 תירוץ אחר: אמר רבא, לא קשיא, כאן בברייתא האוסרת
16 ללבוש אנפיליא ביום הכיפורים מדובר באנפיליא של עור
17 שנחשבת מנעל, ואילו כאן חליצה ותרומת הלשכה מדובר
18 באנפיליא של בגד שאינה מגינה על הרגל ואינה נחשבת מנעל,
19 ולכן אינה כשירה למנעל החליצה, וכמו כן אין איסור ללבושה
20 בעורה משום מנעל כיון שזוהי בזה דרך ביוק שאין הולכים בה
21 בתוך הטיט כבמנעל וסנדל.

לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

24 כיצד ייתכן לומר לפי דיעה זו ש"ענינו הוא, שאין
25 "דבר אבוד", תמיד אפשר לתקן?"

ב.

ההסבר הפשוט לשאלה זו, והקושי לגבי קטן
וגר

26 באופן פשוט ביותר אין זאת שאלה כלל, שהרי גם
27 לדעת רבי, ש"רגל בפני עצמו הוא", חובת פסח שני
28 חלה רק כאשר לא הקריבו בראשון, ומי שהקריב פסח
29 בראשון אסור לו להביא פסח שני, ויתר-על-כן: גם
30 כאשר נמנע להקריב בראשון במזיד – "הרי זה מקריב
31 בשני", ואז הוא פטור מן הכרת¹⁰, ואם-כן יוצא שגם
32 לדעתו מתאים לומר ש"ענינו (של פסח שני) הוא,
33 שאין "דבר אבוד".

34 וכך אכן היה למעשה מלכתחילה – בחידוש
35 המצווה שניתנה כדי לתקן, הרי כדי שלא ייגרם מצב
36 של "נגרע" לגבי ה"טמאים לנפש אדם" בא ציווי ה'¹¹
37 "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכה...
38 בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו
39 אותו".

40 ודעת רבי שפסח שני "רגל בפני עצמו הוא"¹² היא
41 בעיקר לגבי הפרט ש"חייבין עליו (על פסח שני בפני
42 עצמו) כרת", "כיצד¹³, מי ששגג או נאנס ולא הקריב
43 בראשון, אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת"¹⁴.

44 אך עדיין לא מובן: מן הסיבה ש"רגל בפני עצמו
45 הוא" סובר רבי¹⁵ (וכך פוסק הרמב"ם¹⁶) שגם "גר
46 שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני

א.

אימרת הרבי הרי"צ נ"ע על פסח שני,
והשאלה עליה

1 ידועה אימרתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לפסח
2 שני¹: "ענינו של פסח שני הוא, שאין "דבר אבוד",
3 תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה
4 בדרך רחוקה, ואפילו "לכם"², שהיה זה מרצונו, בכל
5 זאת ניתן לתקן".

6 יש להבין: אמנם לפעמים ההסברים של פנימיות
7 התורה מבוססים על אחת מן הדיעות שבנגלה
8 שבתורה³, אפילו כאשר ההלכה היא כדיעה אחרת,
9 שהרי אלו ואלו דברי אלקים חיים⁴ וחובה היא לברך
10 ברכת התורה לפני לימוד דברי בית שמאי, למרות
11 ש"בית שמאי במקום בית הלל איננה משנה"⁵,

12 בכל זאת, הרי הדברים מתקבלים יותר אם הם
13 מתאימים גם לדיעה שההלכה כמותה, ובמיוחד במקרה
14 זה, כאשר הביטוי הוא שזהו "ענינו" של פסח שני.

15 ולכאורה: אכן, לפי הדיעה⁶ שפסח שני "תשלומין
16 דראשון הוא", מובן שנאמר על פסח שני ש"ענינו הוא,
17 שאין "דבר אבוד", תמיד אפשר לתקן",

18 וכך גם לגבי הדיעה⁷ ש"תקנתא דראשון הוא",
19 שהתורה מציינת כיצד ניתן לתקן באמצעות הקרבת
20 פסח שני אי-הקרבה בפסח ראשון במזיד.

21 אך לפי דעת רבי, שההלכה כמותה⁸, שפסח שני "רגל
22 בפני עצמו הוא", ו"אין השני תלוי בראשון אלא חיוב
23 בעצמו כמו שאר הרגלים"⁹,

(10) שם ה"ב. וחזר בו ממש"כ בסהמ"צ שם דלרבי "אם הזיד בראשון
והקריב בשני הוא חייב" – כמ"ש בתשובת הר"א בן הרמב"ם בס' מעשה
נסים שם*. וראה ביאור הרי"פ פערלא לספהמ"צ רס"ג מ"ע נו (רמ, א-ג.
רמג, ד).

(11) פרשתנו שם, י"א.

(12) ראה שאלת ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. ביאור הרי"פ שם.
ועוד.

(13) רמב"ם שם סה"א וה"ב. וראה הערה 17.

(14) משא"כ לדעת ר"נ ור"ח בן עקיבא שם (צג, ב) ששגג בראשון
והזיד בשני פטור.

(15) פסחים שם, ע"א "במאי קמפלגי", פרש"י שם ד"ה חייבין, וראה
פרש"י שם סד"ה חייב כרת.

(16) שם ה"ז.

(1) היום יום ע' נג.

(2) פרשתנו ט, יוד.

(3) וכמו הביאור בלקו"ת (נצבים מה, סע"א) בענין שופר של ר"ה
של יעל פשוט, שאין הלכה כן (תשובה ו' אד"ה אר"ח ר"ס תקפו).

(4) עירובין יג, ב.

(5) ברכות לו, רע"ב. וש"נ. וראה בארוכה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש
ע' רסו. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 249.

(6) דעת ר' נתן פסחים צג, א. וראה ביאור ג' הדיעות דלקמן בתשובות
ר"א בן הרמב"ם (בס' ברכת אברהם סי' ד – נעתק בשינויים בכס"מ ה'ל'
ק"פ פ"ה ה"ב. וס' מעשה נסים סי' ז). וראה לעיל ע' 128 ואילך.

(7) דר' חנינא בן עקיבא.

(8) רמב"ם רפ"ה מהל' ק"פ. ספה"מ מ"ע נו.

(9) לשון הר"א בן הרמב"ם שם בס' ברכת אברהם.

(* וכן מ"ש בפרש"י פסחים שם ד"ה תשלומין ד"חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני" כתב באור חדש שם שזהו רק לדעת ר"ג ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח
שם שרשי" ס"ל כן גם אליבא דרבי. וראה ביאור הרי"פ שם. ואכ"מ.

ש"רגל בפני עצמו הוא", מבטאת יותר את הענין
ש"אין דבר אבוד" מאשר שאר הדיעות, ש"תשלומין
דראשון הוא", או "תקנתא דראשון הוא", כדלהלן:

לפי הדיעות שפסח שני הוא "תשלומין דראשון"
או "תקנתא דראשון", הרי הזמן העיקרי להקרב פסח
ראשון הוא ב"ד ניסן, אלא שניתן "להשלים" או
"לתקן" את החובה של פסח ראשון החלה עליו, אך
התורה לא קבעה זמן אחר לפסח²¹.

אך לא כן לדעת רבי, ולפי דיוקו בהתבטאותו "רגל
בפני עצמו הוא". לפי זה נתנה התורה, בנוסף לזמן של
פסח ראשון, רגל – זמן ב"ד אייר להקרב פסח.
כאשר מקריבים את הפסח ב"ד אייר, הרי זה, בנוסף
להשלמת החסרון של אי-הקרב פסח הראשון²², גם
הקרב פסח בפני עצמו²³, י"ד אייר הוא זמנו של
הפסח – "מועדו"²⁴ של פסח²⁵.

כלומר, לדעתו של רבי אין חייבים בפסח שני מפני
שנשארה חובת קרבן פסח מ"ד ניסן (כדיעות שזהו
תשלומין או תקנתא) אלא מפני ש"ד באייר הוא זמן
שבו חייבים להקריב קרבן פסח, אם לא הקריבו ב"ד
ניסן.

(מי שהקריב את הפסח בראשון איננו צריך להקריב
בפסח שני, מפני שקיים רק קרבן אחד על יציאת
מצרים).

ולפיכך, באימרה "פסח שני ענינו הוא, שאין דבר
אבוד" אין הכוונה רק לכך ש"תמיד אפשר לתקן" דבר
שכבר הפסידו ומשלימים אותו באופן כללי, אלא²⁶

1 פסחים חייב לעשות פסח שני". ואם-כן כיצד ייתכן
2 להסביר לגבי גר וקטן הללו ש"ענינו (של פסח שני)
3 הוא, שאין "דבר אבוד" – הם לא היו כלל חייבים
4 בפסח ראשון?!?

ג.

הסבר דחוק לגבי הקטן שהגדיל בין שני הפסחים

5 על "קטן שהגדיל בין שני פסחים" שהוא "חייב
6 לעשות פסח שני", אפשר להסביר (באופן דחוק,
7 לפחות) כיצד ייתכן לומר לגבי שקיים בפסח שני
8 הענין ש"אין דבר אבוד": קטן נמנה על קרבן פסח,
9 וקיימת אף דיעה ש"שה לבית אבות" הוא
10 מדאורייתא¹⁸. יתר-על-כן: הרמב"ם¹⁹ פוסק ש"אם
11 שחטו עליו – על קטן – בראשון, פטור (מפסח שני)".
12 רואים אפוא שיש לו קשר למצוות קרבן הפסח²⁰. ולכן,
13 במקרה שלא שחטו עליו בראשון, והגדיל בין שני
14 פסחים, הרי הדין ש"חייב לעשות פסח שני" מהווה
15 כעין תשלומין, "וענינו הוא, שאין דבר אבוד" (לגבי
16 פסח ראשון, שהרי אם היו מקריבים עבורו בראשון
17 היה פטור מפסח שני).

18 אך עדיין קשה, כיצד ניתן לומר גם לגבי גר
19 שנתגייר, שלא היה לו שום קשר לפסח ראשון, ש"אין
20 דבר אבוד"?

ד.

דוקא דעת רבי מבטאת את ענין התיקון

21 ההסבר לענין זה הוא, שאדרבא, דוקא דעת רבי

בשני פוטרתו מכרת שהזיד בראשון (כנ"ל ס"ב והערה 10), כי גם לדעתו
הוא תשלומין לראשון כבפנים, אלא שהוא בשלימות יותר, כדלקמן.

23 אלא שלדעת הרמב"ם בסהמ"צ (הנ"ל הערה 10) לרבי כשהזיד
בראשון אין הקרבנו בשני פוטרתו מכרת, כי התורה נתנה הזמן דפ"ש
בתור תשלומין, רק באם לא הפקיע א"ע, כמו מי שה" טמא או בדרך
רחוקה שאין עליו חיוב פסח (ראה צפ"ע שבהערה 35), או אפילו כשיש
עליו חיוב אלא שנאנס באונס אחר, או שגג, משא"כ כשה" לו הזמן
דפסח וכן החיוב דפסח אלא שהזיד ולא הקריב, לא ניתן לו הזמן דפ"ש
בתור תשלומין לפ"ד.

24 פסחים שם ס"ע.א.

25 שזהו חילוק הלשון "רגל בפ"ע" והלשון "מצות נעשה בפני עצמו
ודוחה את כו" (שהביא הרמב"ם שם לפנינו), כי "מצות-עשה בפ"ע"
מורה על החיוב גבאי, ו"רגל בפ"ע" על הזמן.

26 ואולי מרמזו בכפל הלשון: "מען קען אלעמאל פאריכטען אפילו
מי שה" טמא, מי שה" בדרך רחוקה. און אפילו לנס דאס איז געווען
ברצונו, פונדעסטוועגן קען מען מתקן זיין (=תמיד ניתן לתקן, אפילו מי
שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה. ואפילו לנס שזה היה ברצונו, בכל
זאת ניתן לתקן)". דלכאורה "פונדעסטוועגן .. מתקן זיין" מיותר.

ו"ל שב' ענינים בזה: 'עס איז ניטא קיין פארפאלען מען קען
אלעמאל פאריכטען (אין אבוד! תמיד ניתן לתקן)', הכוונה לתשלומין

17 להעיר שהרמב"ם שם לא כתב הא דגר שנתגייר וקטן שהגדיל
חייבין בפ"ש – בהמשך להלכה א' ד"רגל בפ"ע הוא", כ"א כמה הלכות
לאח"י, וגם לא הזכירם בסהמ"צ שם כשמכריח דמצוה בפ"ע הוא.

ולהעיר ממאירי פסחים שם: פסח שני אינו תשלומין של ראשון אלא
מצוה בפ"ע הוא .. מכל-מקום מי שלא היתה עליו תורת חיוב בראשון
אין בו חיוב שני כלל. ולשיטתנו מיהא גר שנתגייר בין שני פסחים או
קטן שהגדיל אינן חייבין בפ"ש כלל.

אבל ראה רש"י פסחים שבהערה 15. ומלשוננו שם בסד"ה חייב,
משמע קצת לדעת רבי גר הנ"ל שלא הקריב בשני חייב כרת. ואכ"מ.

18 ראה נדרים לו, א.

19 שם ה"ז.

20 ראה כס"מ שם, ובמפרשי הרמב"ם שם. צפ"ע הלכות נזירות
פ"ב ה"ט (כ, א), וראה לקר"ש [המתורגמן] ח"י"ז ע' 255 (ס"ז), ובארוכה
לקו"ש חכ"י ע' 69 ואילך.

21 וכמפורש בפסחים שם (ע"ב) לדעת ר"נ "קרבן ה' לא הקריב
במועדו בראשון", אבל להעיר מדעת ר"ח בן עקביא שם. וראה מ"ש הר"ד
הבבלי שם לדעתו: כי הוא סובר, כי הזמן הוא זמן אחד מדובק לענין
חיוב עש"י כ' ע"ש.

משא"כ לדעת רבי – ראה לקמן בפנים.

22 עפ"ז מובן בפשטות מה שלדעת רבי דרגל בפ"ע הוא הקרבנו

27 אחריה עבודה, והעבודה שלאחריה "גומרת ומתממת
28 את הדבר", היא משלימה את העבודה הקודמת.

29 [ולכן, נאמר לגבי העבודות הקודמות ש"אף-על-פי
30 שהזרים מוזהרים שלא יתעסקו בעבודה מעבודות
31 הקרבנות, אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה].

32 זאת בדומה לשני הענינים שנמצאים בצדקה³³: "די
33 מחסורו אתה מצווה עליו לפרנסו... אשר יחסר לו,
34 אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו", ונוסף על
35 כך – "לעשרו", למרות שאין הדבר חסר לו.

ו.

ה"שלימות" שבתשלומין

36 כך יש לומר שהקביעה ש"אין השני תשלומין
37 לראשון אלא רגל בפני עצמו"³⁴ באה לציין שאין כאן
38 "תשלומין" במשמעות של השלמת החסר, אלא "רגל
39 בפני עצמו" – הדבר מתרחש בשלימותו.

40 ובמשמעות זו קיים ענין התשלומין גם אצל גר
41 שנתגייר, שלמרות שלפניו כן אסור היה לו להקריב³⁵,
42 גם לגביו "אין דבר אבוד" – אין הוא מאבד את
43 השלימות שבהקרבת הפסח.

44 דברים אלו יומתקו יותר לפי דיוקן הידוע של
45 חיד"א³⁶ בביטוי "גר שנתגייר", ולא "גוי שנתגייר" כפי
46 שאומרים "עבד שנשתחרר", "קטן שהגדיל", ועוד –
47 כיוון שכבר לפני גיורו בפועל הוא כבר גר. יש לו, עוד
48 בהיותו גוי, ניצוץ של נשמה קדושה³⁷, אלא שעם גיורו
49 הגיע הדבר אל הגילוי, ואם-כן יוצא שגם בפסח ראשון
50 היה לו קשר מסויים לפסח³⁸, ופסח שני מהווה
51 תשלומין – מלשון שלימות – בקשר שלו אל פסח
52 ראשון.

1 לכך שהדבר נעשה בדיוק בכל פרטיו²⁷, הפעולה
2 מתרחשת בשלמותה²⁸.

3 לפי זה מובן ענינו של "גר שנתגייר בין פסח ראשון
4 לפסח שני וקטן שהגדיל בין שני פסחים", שהעבודה
5 שהם "חייבין לעשות פסח שני", למרות שלא החזירו
6 את עשיית הפסח, שהרי אין הוא בא רק כדי להשלים
7 את המחסור של העבר, אלא הוא יוצר חובה בפני
8 עצמה בזמן י"ד באייר²⁹, ולכן שייכים גם הגר והקטן
9 הללו, שהרי במצב שבו הם נמצאים בי"ד אייר הם
10 חייבים במצוות.

ה.

שתי המשמעויות של המושג "תשלומין"

11 לפי המוסבר לעיל יש לומר שגם לדעת רבי מהווה
12 'פסח שני' תשלומין. לביטוי "תשלומין" יש שתי
13 משמעויות: א) השלמת מחסור, גרעון. ב) שלימות –
14 למרות שאין חסרון בדבר, בכל זאת נוספת בו שלימות.
15 וזאת בדומה לביטוי "תמימה" בקשר ל"שנה":
16 הגמרא³⁰ אומרת, ש"תמימה" היא "להביא את חודש
17 העיבור", למרות שגם ללא חודש העיבור היא נקראת
18 שנה³¹, בכל זאת חסר בה.

19 וכך אומרים גם לגבי עבודת בית המקדש³², שיש
20 עבודה שאינה תמה, אם "יש אחריה עבודה", כדוגמת
21 "שחיטה, קבלה והולכה שיש אחריה זריקה".
22 ["עבודה תמה" היא "עבודה שהיא גומרת ומתממת
23 את הדבר" – כדוגמת זריקה והקטרה, ניסוך המים
24 וכדומה] –

25 למרות שאין גרעון בעבודה עצמה, והיא נעשתה
26 כראוי, בכל זאת אין היא מלאכה תמה, כיוון שיש

אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים יט, ח (ס"ד, ה).

(32) ראה בהבא לקמן יומא כד, א ובפרש"י שם ד"ה עבודה תמה (וראה זבחים קטו, ב).

(33) כתובות סז, ב.

(34) לשון הרמב"ם הל' ק"פ רפ"ה.

(35) להעיר מצפ"נ הפלאה שם לגבי מי שה' בדרך רחוקה "דהוי כמו מי שאינו בגדר עשיית הפסח" ע"ש.

(36) מדבר קדמות מערכת ג' אות ג.

(37) ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג (הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י (ניו יארק תשי"ד – ע' רפו, סי"ט)).

(38) להעיר מרמב"ן ואוה"ת פרשתנו ט, יד.

מל' שלימות. והמשך הלשון מדובר בזה שה' חסר* (וכפשוט הלשון "אפילו מי שה' טמא כו' .. ברצונו") שגם זה "קצן מען מתקן זיין".

(27) ולהעיר ממשנ"ת בלקר"ש [המתורגם] ח"ג (ע' 239 ואילך) בנוגע למילה, לדעת הרמב"ם ותוס' גם כשכל אחר יום השמיני יש בזה הענין דמילה בזמנה. עיי"ש.

(28) החיקון ומילוי בקשתם "למה נגרע" הוא בשלימות, כי גם להם ניתן "רגל – זמן פסח".

(29) להעיר מצפ"נ לרמב"ם בתחלתו (ב, טו ב' בסופו). ובהשמטות לשם (הפלאה נד, ב). ועוד.

(30) ערכין לא, א.

(31) ראה ר"ן נדרים סג, א. שו"ת נו"ב מהד"ק אה"ע ס"כ. וראה

(* נתקט מי שר' טמא מי שר' בדרך רחוקה המפורשים בקרא. ואף שבחסר לו יש אופנים למטה יותר כמו "מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון" (שאו "אם היד ולא הקריב בשני חייב כרת") – רמב"ם שם ה"ב, אי"צ לפרטם בפ"ע, כי כ"ז נכלל במש"כ "און אפילו לכס או דאס איז געווען ברצונו" ודיינו שזודנו היתה בזה שר' טמא כו'. וכמובאר ברמב"ם שם ה"ד דה"ר זה מיד בראשון.

ז.

השגת שלימות - אף היא השלמת מחסור

- 1 שני ההסברים המובאים לעיל הם על אותה מילה:
- 2 "תשלומין", ולפיכך מובן שגם לפירוש "תשלומין"
- 3 מלשון "שלימות" יש קשר להסבר הפשוט של
- 4 תשלומין – מילוי והשלמת החסר, כדלהלן:
- 5 כיוון שזו אפשרות הוספה על המצב הקודם, הרי
- 6 הוא נחשב כחסר. השלימות היא כל מה שיתכן היה
- 7 להגיע אליו.
- 8 בדומה לתופעה זו בגשמיות, כמו שהוזכר לעיל,
- 9 שכאשר אדם זוכה בעושר, הרי לאחר שהוא מתרגל
- 10 אליו, אין זה עושר ומותרות לגביו, אלא דבר אשר
- 11 "יחסר לו", ואפילו אם מדובר ב"עבד לרוץ לפניו".
- 12 וברוחניות, במחשבה, בעבודת הנפש, הרי נחשבת
- 13 המחשבה והרצון לכך כ"עושר", כאילו כבר קיבל זאת,
- 14 כיוון שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא³⁹,
- 15 הרי עושר זה ושלימות זו כבר נחשבים אצלו כדבר
- 16 אשר "יחסר לו", וכאשר הוא מקבל אותם הרי זוהי
- 17 השלמה ומילוי של החסר לו.
- 18 כלפי שמים גלוי, שכבר לפני כן נחשב אצלו הענין
- 19 של "חמישים איש רצים לפניו..." כדבר שיחסר לו,
- 20 אבל למטה, בגשמיות, "אין לדיין אלא מה שענינו
- 21 ראות"⁴⁰. בהלכה לפועל מתגלה שזהו דבר אשר יחסר
- 22 לו רק אחרי שקיבל עושר זה והתרגל אליו.

ח.

לאחר הגיור מתגלה שלגר היה כבר קשר למצוות

- 23 ולגבי גר שנתגייר בין פסח ראשון לבין פסח שני,
- 24 הרי עוד לפני שנתגייר בפועל, הוא כבר גר, כמסבר
- 25 לעיל, כבר בהיותו גוי יש בו ניצוץ של נשמה קדושה,
- 26 ולפיכך, למרות שבגלוי מתגלה הענין רק לאחר הגיור,
- 27 בכל זאת מתגלה אז גם למפרע, שמלכתחילה היה לו
- 28 קשר למצוות התורה⁴¹ (מבחינת נשמתו).
- 29 ולכן יוצא, שלא זו בלבד שהקרבת הפסח השני
- 30 מוסיפה לו שלימות, אלא הוא אף משלים את החסר,
- 31 כי מצד הנשמה היה "חסר" לו משהו בהקרבת קרבן
- 32 הפסח בפסח ראשון.

ט.

העיסוק בהפצת היהדות הוא הכרחי

- 33 ההוראה מכך לכל אחד ואחד בעבודת ה', היא: עד
- 34 כמה צריכה להיות ההתעסקות בהפצת התורה
- 35 והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות.
- 36 יהודי עלול להרהר לעצמו: אכן, העבודה בהפצת
- 37 התורה והיהדות, ובמיוחד בהפצת המעיינות, היא
- 38 חשובה, אך זהו הידור מצוה בלבד, זוהי רק שלימות
- 39 שתיוספ לו אם יעשה זאת, אך מהו ההכרח בכך?
- 40 על כך אומרים, שמה שנחשבה אצלו כשלימות בלבד,
- 41 יכול להיות באמתו של דבר, השלמת מחסורו, בדברים
- 42 שיש בהם הכרח לעבודתו הרוחנית ולשורש נשמתו.
- 43 וכדברי הבעש"ט⁴²: "הקב"ה שולח לעולם הזה
- 44 נשמה, והיא חיה כאן שבעים או שמונים שנה, וכל
- 45 זאת כאשר מטרת השליחות היא עשיית טובה ליהודי
- 46 בגשמיות בכלל, ובפרט ברוחניות".
- 47 ייתכן, שטובה זו שהיה עליו לעשות ליהודי זה
- 48 ביום זה היא התכלית של ירידת נשמתו לעולם, ואם
- 49 הוא יפסיד זאת, הרי הוא גורע בשלימותו, ולמעלה
- 50 מזה: הוא פוגם בעיקר מטרת ירידת נשמתו.
- 51 וכיוון ש"אין אתנו יודע עד מה", איננו יודעים איזו
- 52 פעולה היא סיבת ירידת הנשמה למטה, הרי העיסוק
- 53 בהפצת היהדות צריך להתבצע באופן של "חטוף
- 54 ואכול חטוף ושתיתי"⁴³, כל עוד בא הדבר לידו.
- 55 באמצעות זאת זוכים לגאולה האמיתית והשלימה,
- 56 בשני מובני המילה: אז יושלמו כל חסרונות הגלות,
- 57 ואז יגיע העולם לשלימות נעלית יותר ממצבו לפני
- 58 חטא עץ הדעת ("אלה תולדות השמים והארץ", שעולם
- 59 על מילואו נברא⁴⁴) – "אלה תולדות פרץ" מלא⁴⁵.
- 60 ובלשון הרמב"ם⁴⁶: "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא
- 61 רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות (שלימות – במובן
- 62 שלא יהיה ענין של חסרון), שהטובה תהיה מושפעת
- 63 הרבה... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'
- 64 בלבד" (שלימות – ממש).
- 65 בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו
- 66 ממש.

(משיחת פסח שני תש"מ)

(43) ראה מבוא לקונטרס ומעין ע' 22.

(44) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. ושם שהי' העולם חסר עד שבא שבת (ב"ר ספ"י).

(45) ב"ר פי"ב, ו.

(46) סוף ה' מלכים.

(39) ראה כש"ט הוספות ס' לח, ושי"ג.

(40) ב"ב קלא, רע"א. ושי"ג.

(41) ראה מדבר קדמות שם, דוה שאמר גר שנתגייר להורות דבמעמד הר סיני שקבלנו התורה שם נמצא נפש הגר הזה.

(42) לקו"ד ח"ג ע' 1126. סה"ש תש"ה ע' 67. היום יום ע' נא.

לכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העוֹדֵם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום. ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך

מה! שעני חשוב כמת נלמד זה ממ"ש כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך שקאי על דתן ואבירם שירדו מנכסיהן ונעשו עניים, הנה היכן אמר ה' לו זאת במדין כמ"ש ויאמר ה' אל משה במדין כו' כי מתו כו'. והנה בבבא מציעא דף נ"ט ע"א א"ר יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצוי בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר (תהלים קמז, יד) השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא, נקיש ואתי תיגרא בביתא, וא"ר חנינא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר (שופטים ו, ג) והי' אם זרע ישראל וגו' וכתוב (שם פסוק ד) ויחנו עליהם וגו' וכתוב (שם פסוק ו) וידל ישראל מאד מפני מדין, ע"ש.

והיינו כשיש לו להאדם תבואה בתוך ביתו אז הוא עשיר, משא"כ כשאין לו תבואה בתוך ביתו אז נקרא דל, שעני חשוב כמת.

והביא ראי' מפסוק וידל ישראל מאד מפני מדין, מפני שהשחיתו את יבול הארץ, והיינו מדין שהוא מלשון² מדון ומריבה הוא המריבה שנעשה בתוך ביתו של אדם כשאין חטים ואין שעורים, שזהו האמור במימרות רב יהודה ור"פ, הרי שמדין – מדון ומריבה,

(1) י"ל בדא"פ דעפ"י הביאור בסימן זה, יבואר כמה שאלות של המפרשים, והם:

(א) שאלת המפרשים (אלשיך. האריז"ל בלק"ת. ועוד), כתוב "וישב אל יתרו חתנו". ואח"כ "ויאמר יתרו", מתחלה נק' "יתרו" ואח"כ "יתרו"?

(ב) רש"י כתב (מדרש) "יתרו על שם לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו", למה דוקא כאן בהליכת משה למצרים, מדגיש הפסוק הוספת אות אחת לשמו "יתרו"?

(ג) בהנ"ל, למה דוקא אות ו'?

(ד) שאלת המפרשים (יפה תואר הארוך על מד"ר. ועוד), למה נחית התורה לספר לנו מה שאמר יתרו למשה "לך לשלום"?

(ה) בפסוק יט "ויאמר ה' אל משה במדין", שאלת המפרשים (אברבנאל. ועוד) למה אמר ה' זה דוקא במדין, ולא לעיל בהר חורב כשצוה למשה לילך למצרים?

(2) ראה לקוטי תורה פ' מטות פו, א ואילך. ובהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תרנ"ט (הוצאת תשע"א) ע' רכו.

רוצים שלא יהיו התבואות שאז יהי' מדון ומריבה. והיינו מצד מדין מדון ומריבה שאין חטים ואין שעורים נעשה שמתו כל האנשים שנעשו דלים ע"ד כמו שוידל ישראל מאד מפני מדין.

אך, שם ה' זה על דתן ואבירם שהם מסט"א מתהו. ולמשה בחי' ז"א דקדושה אדרבה ה' בהיפך שיתרו אמר לו לך לשלום שיש שלום היפך דמדון ומריבה, ומי אמר לו זה יתרו, שהי' מתחלה כהן מדין מדון ומריבה, אך אח"כ נתגייר שהוסיפו לו אות וי³ על שמו כפרש"י בפרשת יתרו ע"ש, כי ז"א אות וי' שבשם הוא עמודא דאמצעייתא שכולל ומחבר ב' הבחי' דימין ושמאל יחדיו, והוא עשיר כמ"ש ברעיא מהימנא פ' תשא העשיר דא עמודא דאמצעייתא, כי ז"א דתיקון שיש לו ב' הבחי' דשעורים בחי' שמאל, ודחיטין בחי' ימין, גם יחד,

והוא, כשיש לו להאדם תבואה בתוך ביתו, אז הוא עשיר, משא"כ כשאין לו תבואה בתוך ביתו אז נקרא דל, שעני חשיב כמת, והוא כמו בחי' ז"א דתהו, שמה שעני חשוב כמת הוא הלעומת ולנגד וי' שבשם ז"א

(3) שהוסיפו לו אות וי': ראה הביאור בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' עה. פב. למה דוקא אות וי', דהוא מרמז על הששה מדות כפי שהם בהתכללות, וכמבואר בלקוטי תורה הנ"ל שזהו ענין "שלום" – "תורה". עי"ש.

(4) יתרו יח, א.

(5) פירושו: מבואר בחסידות (ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד'. ועוד), דאותיות שם הוי' הם רמז, אות י' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות וי' ז"א המדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה). וראה לקמן סי' קיח הערה 30.

(6) זהו חלק ב דף קפז, ע"ב וז"ל: מש"כ עשרים גרה השקל דא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י' פשוטה – חכמה, ואותיות וי' ד' הם סוד זרין, וי' היא הו"ק דז"א, וד' היא המלכות שהיא דלה ועני', והיינו) העשיר לא ירבה, דא עמודא דאמצעייתא (הוא ז"א שהוא סוד אות וי' שהוא עשיר), לא ירבה על עשר (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן עשר ספירות שלימות), והכי אתמר בספר יצירה (וכך למדנו בספר יצירה פ"א מ"ד), עשר ספירות בלימה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר להשיגם), עשר ולא אחד עשר (כי אי אפשר להוסיף על עשר ספירות).

והדל לא ימעט, דא צדיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לא ימעט מעשר (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר ספירות). ע"ש. ראה מאמר ד"ה כי תשא (שושן פורים) ה'תשי"ז. ועוד.

(7) ראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דחיטים הוא מאכל אדם (חסד), ושעורים מאכל בהמה (גבורה).

מדון ומריבה, והוא קליפת מדין¹⁰.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שעד

דתהו שנשבר וכו'. וזהו שיתרו הוא האומר למשה לך לשלום שיש שלום היפך דמדון ומריבה.

תורה נק' שלום במ"ש¹¹ או יחזיק במעוזי שלום לי, כי שלום הוא התכללות מצד הביטול שנעשה ע"י תורה, שב' אלפים תורה¹² הוא אחר ב' אלפים תהו, שבתהו הי'

(8) ישע' כז, ה. ראה לקוטי תורה שם פו, ב. לעיל סי' יג הערה 5.

(9) עבודה זרה ט, א. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קח.

(10) ועפ"י יומתק המשך הפסוקים, דאחר שאמר יתרו (בתוספות אות ו' המרמז לבחי' תיקון - תורה) למשה "לך לשלום", המרמז לקבלת ה"תורה" בחי' עשיר, אז אמר לו הקב"ה "במד"ן" דוקא, ששונאיו מבחי' "מד"ן" מדון ומריבה נעשו עניים - מצד ובסיבת המדון ומריבה (מד"ן ודל'), ואין לו לפחד לילך וכו'.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

ששת: וְאִמָּא דְאָמֶר, פְּלִיג רב אחא בר יעקב - ויש מי שאומר, שרב
אחא בר יעקב חולק ומתיר לכל אחד מהם לשאת את אשת אחיו,
אֶפְּלוּ בְּאֹפֶן שֶׁהַגֵּרִים הִלְלוּ הֵם אֶחָיו מִן הָאֵם וְאִינִים אֲחִים מִן הָאֵב.
וְאִמָּא מְעֵמָא, מִשּׁוּם שֶׁגֵּר שֶׁנִּתְּנִייר בְּקֶמֶן שְׁנוּלָה דְּמִי (נחשב).
הגמרא מקשה על רב אחא בר יעקב ממשנתנו: תָּנִן - שִׁנְיָנו
בְּמִשְׁתַּנּוּ, הַגֵּיזֶת שֶׁנִּתְּנִייר בְּנִיחָ עֵמָה, לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְמִין. מֵאִי
מְעֵמָא - מִדּוּעַ אִסּוּר לֵהֵם לִיבָם, לָאוּ - וְכִי אֵין הִטְעַם מִשּׁוּם דְּאֶסְרִי
מִדְּרַבְנָן לִשְׁאֵת אֵת אִשְׁתִּיהֶם מִשּׁוּם שֶׁהֵם אֲחִים מִן הָאֵם.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, אֵין כּוּוֹנָת הַמִּשְׁנָה שֶׁהֵם אֲסוּרִים זֶה עַל זֶה, אֵלָּא
רַק דְּאִינָה בְּתוּלָה (ובחובת) חֲלִיצָה וְיִבּוּם, כִּיּוֹן שְׁאִינִם אֲחִים מִן
הָאֵב, וְשֶׁרָא לְעֵלְמָא - וְהִיא מוֹתֶרֶת לְהִינְשָׁא לְכָל הָעוֹלָם בְּלֹא יִבּוּם
או חליצה, וְאִינָהוּ - וְהֵם (הָאֲחִים הַחַיִּים) נִמְי שְׁרִי - גַּם מוֹתֵרִים בָּה.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל כֵּךְ: וְהָאֵם קִתְּנָה בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה אֶפְּלוּ הוֹרְתוּ
שֶׁל רֹאשׁוֹן שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, וְהִשְׁנִי הוֹרְתוֹ וְלִידְתּוֹ
בְּקִדּוּשָׁה; וּמִשְׁמַע שְׁבֹאפוֹן זֶה יֵשׁ חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, אִי אֶמְרֵת
בְּשִׁלְמָא אֶסְרִי - הִדְבַּר מוֹבֵן אִם אֵתָּה אֹמֵר שְׁכוּנָת הַמִּשְׁנָה לֹא
חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְמִין, הִיא לֹא רַק שְׁאֵין מִצּוֹת יִבּוּם, אֵלָּא אִף
שְׁאִסּוּר לִיבָם, הִינְיָ דְּקִתְּנָה - הִרִי שְׁלֹכָךְ נִקְטָה הַמִּשְׁנָה בְּמִקְרָה
הִשְׁנִי אֶפְּלוּ, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ חִידוּשׁ בְּדַבְרָה, דָּאֵף עַל גַּב דְּהֵאֵחָ הָרֹאשׁוֹן
הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, וְהֵאֵחָ הִשְׁנִי הוֹרְתוֹ וְלִידְתּוֹ
בְּקִדּוּשָׁה, וְכִשְׁתִּי אֶמְהוּת דְּמִי - וְדוּמָה הִדְבַּר כְּאִילוֹ נולדו לשתי
אֶמְהוּת, וְאִינִים אֲחִים, מִחֲדַשְׁת הַמִּשְׁנָה שֶׁאֶפְּלוּ הִכִּי אֶסְרִי
הָאֵלְמָנָה וְאִזִּי בַּעֲלָה זֶה עַל זֶה, מִכִּיּוֹן שֶׁגַּם הָרֹאשׁוֹן לִידְתּוֹ
בְּקִדּוּשָׁה וְהִרִי הֵם אֲחִים מִהֵמָּה, וְאֲסוּרִים בְּנִשְׁי אֲחֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה.
אֵלָּא, אִי אֶמְרֵת שְׁרִי - אִם תֹּאמַר שְׁלֹא בָּאָה הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעַ
בְּדַבְרִיהָ לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְמִין, אֵלָּא שְׁמוֹתֶרֶת אִשְׁתִּי הֵמָּה לְשׁוֹךְ
בְּלֹא יִבּוּם וְחִלְצָה, כְּפִי שֶׁנִּקְטַר רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב, מֵאִי - מֵה כּוּוֹנָת
הַמִּשְׁנָה בְּאוֹמְרָהּ אֶפְּלוּ, הִרִי לִגְבִי הִיתֵר הָאֵשָׁה לְשׁוֹךְ בְּלֹא יִבּוּם
או חליצה, אֵין חִידוּשׁ כְּשֶׁהֵם נִרְאִים בְּנֵי שְׁתֵּי אֶמְהוּת יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
כְּשֶׁהֵם נִרְאִים אֲחִים מִהֵמָּה.
מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִף דִּין זֶה שְׁמוֹתֶרֶת לְשׁוֹךְ יֵשׁ בְּכָךְ חִידוּשׁ, דָּאֵף
עַל גַּב דְּתִרְוּיָה - שְׁנֵי הָאֲחִים לִידְתָן בְּקִדּוּשָׁה, וִישׁ מִקּוֹם לְחִידוּשׁ
שְׁבִנִי אָדָם יִחְשׁוּבִים כְּאֲחִים מִן הָאֵב, וְאִתִּי לְאִיחֻלּוּפִי בִּישְׂרָאֵל -
וְאִם נִתְרִינָה לְשׁוֹךְ בְּלֹא יִבּוּם וְחִלְצָה, יִבּוּאוּ לְהַחֲלִיף וְלִהְתִּיר אִף
בִּישְׂרָאֵל יִבְמָה לְשׁוֹךְ בְּלֹא יִבּוּם וְחִלְצָה, אֶפְּלוּ הִכִּי שְׁרִי - מוֹתֶרֶת
הִיא לְשׁוֹךְ בְּלֹא יִבּוּם וְחִלְצָה, מִכִּיּוֹן שֶׁהִכֵּל יוֹדְעִים שְׁמָה שֶׁהִתִּירוּ
לְשׁוֹךְ הוּא מִשּׁוּם שִׁיבּוּם תְּלוּי בְּאֶחָה מִן הָאֵב, וְאִינִים נִחְשָׁבִים
לְאֲחִים מִן הָאֵב כִּיּוֹן שֶׁהָאֵחָ הָרֹאשׁוֹן הוֹרְתוֹ הִיתָה שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחֶרֶת שְׁבֹא לְסִיעֵי לְרַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב
מִהַמִּשְׁנָה: אִימָא דְאָמֶר, הִכִּי נִמְי מִסְתַּבְּרָא דְשְׁרִי - שְׁכוּנָת הַמִּשְׁנָה
לְהַשְׁמִיעַ דְּבַר זֶה שְׁמוֹתֶרֶת לְהִינְשָׁא לְשׁוֹךְ, דְּקִתְּנָה בְּמִשְׁנָה, אֶפְּלוּ
הוֹרְתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, לֹא חוֹלְצִין וְלֹא
מִיִּבְמִין. אִי אֶמְרֵת בְּשִׁלְמָא שְׁרִי, שְׁכוּנָת הַמִּשְׁנָה לְהִתִּיר אוֹתָהּ
לְהִינְשָׁא לְשׁוֹךְ וְאֵין כּוּוֹנָת הַמִּשְׁנָה לְאוֹסְרָה עַל אֲחִי בַּעֲלָה, הִינְיָ
דְּקִתְּנָה בְּמִשְׁנָה לְשׁוֹן אֶפְּלוּ, לְהַשְׁמִיעֵנו חִידוּשׁ, דָּאֵף עַל גַּב
דְּתִרְוּיָה - שְׁנֵי הָאֲחִים לִידְתָן בְּקִדּוּשָׁה, דָּאֵתִי לְאִיחֻלּוּפִי בִּישְׂרָאֵל -
שִׁישׁ שְׁלִידָת שְׁנִיָּהם הִיתָה לְטַעוֹת שֶׁהֵם אֲחִים גְּמוּרִים וְאִם נִתְרִינָה לְשׁוֹךְ
יֵשׁ לְחִשּׁוּשׁ שִׁיבּוּאוּ לְהִתִּיר גַּם בִּישְׂרָאֵל יִבְמָה לְשׁוֹךְ בְּלֹא יִבּוּם
וְחִלְצָה, אֶפְּלוּ הִכִּי שְׁרִי - בְּכָל אֹפֶן מוֹתֶרֶת הִיא לְשׁוֹךְ, כִּיּוֹן שֶׁהִכֵּל
יּוֹדְעִים שְׁסִיבַת הִתִּירָה הִיא מִכִּיּוֹן שְׁאֵין לֵהֵם דִּין אַחָה מִן הָאֵב,
מִשּׁוּם שֶׁהוֹרְתוֹ שֶׁל הָרֹאשׁוֹן הִיתָה שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה. אֵלָּא, אִי אֶמְרֵת
שְׁכוּנָת הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעַ דְּאֶסְרִי לִיבָם, מֵאִי (מֵה) הַחִידוּשׁ
בְּסִיפָא שֶׁמִּחְמָתוֹ נִקְטָה הַמִּשְׁנָה לְשׁוֹן אֶפְּלוּ, הִרִי אֲדַרְבָּה,
כְּשִׁלְדִת שְׁנִיָּהם הִיתָה בְּקִדּוּשָׁה, הִרִי זוּ סִיבָה לְאוֹסְרָה לְשִׁישׁ אֵת
אִשְׁתִּי אַחִי, כִּיּוֹן שֶׁהֵם נִחְשָׁבִים אֲחִים מִן הָאֵם.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: הַמִּשְׁנָה נִקְטָה לְשׁוֹן אֶפְּלוּ כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנו חִידוּשׁ,
דָּאֵף עַל גַּב דְּרֹאשׁוֹן הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, וְהִשְׁנִי
הוֹרְתוֹ וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, דְּכִשְׁתִּי אֶמְהוּת דְּמִי - שֶׁהִדְבַּר נִרְאָה כְּאִילוֹ
נולדו לשתי אֶמְהוּת, אֶפְּלוּ הִכִּי אֶסְרִי, כְּדַעַת רַב שֶׁשֶׁת.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא לְסִיעֵי לְרַב שֶׁשֶׁת וְשִׁלָּא כְּרַב אַחָא: תָּא
שְׁמַע, שְׁנֵי אֲחִים תְּאוּמִים נָרִים - שֶׁנִּתְּנִייר לְאַחֵר לִידְתָם, וְכֵן
מְשׁוֹחֲרִים - אֲחָד תְּאוּמִים מִשְׁתַּנְיִירָה, אִף בְּאוֹפֶן זֶה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא
מִיִּבְמִין, שְׁאֵם אֶחָד מִהָאֲחִים הַגֵּרִים נִשָּׂא אִשָּׁה וּמֵת בְּלֹא בְּנִים,
אֵין אֲלֻמָּנָתוֹ חוֹלְצָת או מְתִיבְמָת לֹאחַ הָחִי. וְאֵין הָאֲחִים תְּיִבְיָן כֹּל
אֶחָד עַל אִשְׁתִּי אֲדוּזִי מִשּׁוּם אִשְׁתִּי אֵת, אֶפְּלוּ אִם נִישָׂאוּ לְנִשְׁוֹתֵיהֶם
לְאַחֵר שֶׁנִּתְּנִייר, מִשּׁוּם שֶׁגֵּר שֶׁנִּתְּנִייר הִרִי הוּא כְּקֶטֶן שְׁנוּלָה, וְלֹכֵן
אִינִם נִחְשָׁבִים לְאֲחִים כֹּלָל וְאֶפְּלוּ לֹא אֲחִים מִן הָאֵם. וְאִם הִיתָה
הוֹרְתָן שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידְתָן בְּקִדּוּשָׁה, שֶׁנִּתְּעַבְרָה אִמָּם קוֹדֵם
שֶׁהִתְנַיִירָה, וְיִלְדָה אוֹתָם מִשְׁתַּנְיִירָה, אִף בְּאוֹפֶן זֶה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא
מִיִּבְמִין. אֲכַל תְּיִבְיָן עֲלֶיהָ כֶּרֶת מִשּׁוּם אִשְׁתִּי אֵת, כִּיּוֹן שֶׁהֵם אֲחִים
מִהֵמָּה, שֶׁהִרִי לִידְתָם הִיתָה בְּקִדּוּשָׁה. וְאִם הִיתָה הוֹרְתָן וְלִידְתָן
בְּקִדּוּשָׁה, שֶׁהוֹרְתָם הִיתָה לְאַחֵר שֶׁנִּתְּנִיירָה אִמָּם, תְּרִי הֵן בִּישְׂרָאֵלִים
לְכָל דְּבִרְיָהֶן. קִתְּנָה מִיתָה - מִכִּל מִקּוֹם שִׁנְיָנוּ בְּרִייתָא, שְׁבֹאפוֹן
שֶׁהוֹרְתָם וְלִידְתָם הִיתָה שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה, אֵין תְּיִבְיָן מִשּׁוּם אִשְׁתִּי אֵת.
מִדִּיקָת הַגְּמָרָא: מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא 'אֵין חִיבִין' מִשְׁמַע דְּחִיבָא לִיכָא
- שֶׁרַק חִיבִי כֶּרֶת אֵין בְּכָךְ,

ט, טו – וביום הקים את המשכן כסה
הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי על
המשכן כמראה אש עד בוקר

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי על המשכן כמראה אש עד בקר כן יהי תמיד הענן יכסנו וגו' ולפי העלות הענן וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות¹ וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכן כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מוכן לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן ה"י מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עיין שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמם, זש"ה **וביום הקים את המשכן** דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענן וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי **ובערב** דהיינו בזמן הגלות **יהי על המשכן כמראה אש, על דוקא**, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו **עד בקר** שהוא עת הגאולה, וביזה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר **כסה הענן**, וסיים בלשון עתיד **יהי על המשכן** דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, **ובערב ד'**, וס' **ובערב יהי על המשכן**, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרת לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרת לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה

(1) ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות: עיין עוד בזה לקמן סימן מו. נ. נה. נז. נט.

יהי בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלות נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידים חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו כן יהי תמיד הענן יכסנו שלא זזה שכינה מישראל ומראה אש לילה זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענן מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, ואחרי כן יסעו בני ישראל, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענן וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם על פי ה' יסעו בני ישראל שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לנושנותם² דשקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, ועל פי ה' יחנו כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פיו יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ³ כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שס"ט שנה כדאיתא בזבחים פ"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב וזה שכתוב ויש אשר יהי הענן ימים מספר על המשכן שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, וכשחרבה נוב ומת שאול ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשבתי, וזהו ויש אשר יהי הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו או יומים וכו' בהאריך הענן על המשכן לשכון עליו כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש⁴... גבול בנימין חלק א דרוש לה

(2) שתי שנים לנושנותם: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כה, ובהנשמן שם.

(3) שלא ידחקו את הקץ כנודע: עיין כתובות קיא.

(4) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

♦ יום ראשון י"ג סיון ♦

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּךְ אֶת־הַנֹּרֹת:
אֶל־מֹול פְּנֵי הַמִּנְוֹרָה יֹאִירוּ שְׁבַעַת הַנֹּרוֹת:

ב מלל עם אהרן ומימר לה באדלקותך את
בוצינא לקבל אפי מנרתא יהון מנרתין
שבועא בוצינא:

היתה לפני המנורה, שעליה הכהן עומד ומיטיב.
אל-מול פני המנורה. אל מול גר האמצעי שאינו
בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות.
ששה שעל ששת הקנים. שלשת המזרחיים פונים
למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה
המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה?
כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

נ"י בְּהִעָלְתָּךְ. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת
הנשיאים? לפי ששקרא אהרן חנכת הנשיאים,
חלשה אז דעתו, כשלא היה עמם בחנכה לא הוא
ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך, שלך
גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.
בְּהִעָלְתָּךְ. על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן
לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מפאן, שמעלה

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בכבודו של אהרן שלא נמנה עמם:
ור"א אמר כי נסמכה זאת הפרשה,
להודיע כי הדבור יהיה גם
בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא
יכבה. וזה איננו ככה על דעת רבותינו,
שאמרו (מכילתא כ א) והלא לא נדבר
עמו אלא ביום. ואלו ידע ר"א מה בין
נבואת משה לנבואת שאר הנביאים,
לא חשב כן. והוא מה שאמר הכתוב
(הלל יב ט) במראה אליו אתודע בחלום
אדבר בו. לא כן עבדי משה, שאין
נבואתו בחלום כי החלום בלילה ממש:
אבל הסדור בפרשיות האלה הוא,
באשר פרשתי (בחתלת הספר) כי
בא הכתוב בספר הזה להשלים תורת
הקרבנות וכל המחזיק לעשות באהל
מועד. והנה אמר מתחלה (שמות כו ט)
ואתה תצננה וגו' ויקחו אליך שמן זית
וך להעלת נר תמיד, ולא הזכיר שם
המנורה, והיה במשמע שידליקו
במנורה בהמצאה כמו שאמר
בפשיטתה (שם כה לו) והעלה את נרותיה
והאיר על עבר פניה, אבל אם אולי
תאבד או תשבר ידליקו בלתי מנורה,
ואין המנורה מעבד ההדלקה, כי
המצוה להעלת נר תמיד לעולם. ואחר
כן הוסיף וצננה מיד ולדורות (ויקרא כד
ט צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן
זית וך, ואמר (שם פסוק ד) על המנרה

ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים
לרבנו נסים שהזכיר האגדה
הזו, ואמר: ראיתי במדרש פיון
שהקריבו שנים עשר שבטים ולא
הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש
ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן
ואמרת אליו, יש חנכה אחת שיש בה
הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל
על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה
שקרויה על שמם, והיא חנכת בני
חשמונאי, ולפיכך הסמיק פרשה זו
לפרשת חנכת המזבח, עכ"ל:
וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ח)
וכן במדרש רבה (טו ט), אמר
לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמר
לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת
אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית
המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות
לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל
הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן
בטלין לעולם:
והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש
קיים והקרבנות בטלות, אבל לא רמזו
קרננו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו
אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא
נוהגת אף לאחר הרבן בגלותנו. וכן
ברכת כהנים הסמוכה לחנכת
הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין
לחנכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה

(ב) בְּהִעָלְתָּךְ. למה נסמכה פרשת
מנורה לחנכת הנשיאים, לפי
ששקרא אהרן חנכת הנשיאים
חלשה דעתו שלא היה עמם בחנכה
לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש
ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם,
שאתה מדליק ומיטיב את הנרות בקר
וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה:
ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת
הנרות, ולא נחמו בקטרת בקר
וערב ששפחו בו הכתוב (דברים לג ט)
ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות,
ובמנחת חבתין, ובעבודת יום הכפורים
שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני
ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו
לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו
משרתי אלהינו:
ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו,
והלא קרבנו גדול משל נשיאים,
שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה
כל ימי המלוואים. ואם תאמר שהיו
חובה ונצטוו בהם וחלשה דעתו על
שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת
המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה
חובה ונצטוו עליה. אבל ענין ההנדה
הזו, לדרש רמז מן הפרשה על חנכה
של נרות שהיתה בבית שני על ידי
אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי בהן
גדול ובניו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

(הדלקתם), ואלו הנשיאים עשו את ההתחלה (הבאת קרבן) ולא את הגמור (הקרבן הקרבן). **את הנרות** - הדלקת הנרות היתה בפנים, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על המזבח החיצון.

שאתה מדליק ומטיב את הנרות (רש"י ח, ב)
שאתה - אהרן עצמו הדליק את המנורה, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על ידי הפתחים. **מדליק ומטיב** - אהרן עשה הן את ההתחלה (הקטבת הנרות) והן את הגמור

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"הדלקה" בשרה בור

ותתלהט מאליה בעבודתם לקונו.

ו"הדלקה" זו "בשרה בור" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אל יאמר האדם, שרק אהרן הכהן הוא המצוה ב"העלאת הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אחד ואחד וגם "זר" מצוה "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב), שחובת כל אחד ואחד היא לקרב את אלו שאור נשמתם נעלם ומקסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'", עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה".

בהעלתך את הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: (ח, ב)

כתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שנשמת כל אחד מישראל מאירה באור ה'.

אף ישנם כאלו מבני ישראל שאור נשמתם אינו גלוי לכל, אלא טמון בעמק הלב ומקסה בכמה העלמות המסתירות על אור ה'.

וזוהי עבודת אהרן כהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל "שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים בנשמות ישראל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, א) את "נר ה'" של נשמתם, עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שנשמתם תתלהב

גועש בן אהרן לקבל אפי מנחתא אדלק
בוצינהא כמא די פקיד יי ית משה:

(ג) **ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה**
נרתיה כאשר צוה יהוה את-משה:

כ"י • **ויעש בן אהרן** • (ספרי) להגיד שבחו של אהרן, שלא שנה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 - מתוך 'לקראת שבת')

שבחו של אהרן - שלא שנה

מגדר הנבאים, ובאה בדרך מתנה מלמעלה, ובלשון הזהר "אתערוותא דלעילא שאין אתערוותא דלתתא מוגעת לשם". והנה על עשית המנורה אומר רש"י: "על-ידי הקדוש-ברוך הוא נעשית מאליה" - ללא עשית הנבאים, ואף לאחר עשית הנה האור שבה לא היה אור טבעי, פמנדש בנר המערבי שהיה "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל" - שאף זה תלוי אף ורק בידי הקדוש-ברוך-הוא. וזהו שבחו של אהרן - דאף-על-פי שאור המנורה לא היה

ויעש בן אהרן

להגיד שבחו של אהרן שלא שנה (ח, ג. ובפרש"י)

וצריך להבין, מה השבח הגדול של אהרן, וכי זהו שבחו שלא שנה מצווי ה'?

ויש לומר הבאור בזה על דרך פנימיות הענינים: ידוע שיש בגלויים שמלמעלה שני אופנים, התגלות הבאה על-ידי עבודת האדם ובלשון הזהר "באתערוותא דלתתא אתערוותא דלעילא", ויש התגלות עליונה שהיא למעלה

~ רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ ~

(שמות כו כא) יערף אותו אהרן ובניו, אכל היה הוא מודרו במצוה הגדולה הזאת הרומות לדרך עליון וסוד נשגב: **ואולי** נרמז לו זה מפסוק (ויקרא כד א) מחוץ לפרכת העצת וגו' יערף אותו אהרן מערב עד בקר, כי בו בחר השם בןימיו. ומפני זה אמר גם עתה **"דבר אל אהרן וגו' בהעלתך"**, ולא אמר **"דבר אל אהרן"** ואל בניו בהעלתכם: תורה ד

הזאת "באהל מועד", ללמד שיהיה גם בן במקדש. אולי יחשב, כי בעבור שאין חלונות באהל מועד יצטרך לאורה הזאת, אכל במקדש שיהיו שם חלונות שקפים (מ"א ו ד) לא יצטרך בן, לפיכך לא הוזכר בכאן "באהל מועד": תורה ג

(ג) וטעם **ויעש בן אהרן**. לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו. ואף על פי שהמצוה בשרה בבניו, כמו שנאמר

הטהרה יערף את הנרות, שלא יערף אלא במנורה הטהורה:

ובכאן כאשר השלים להזכיר הקמת המשכן, השלים עוד כל דיני

הנרות, וצוה שיהיו שבעת הנרות כלן דולקות לדורות אל מול פני המנורה, כאשר הוזכר במעשה המנורה "והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", לא בלתי מנורה ולא בלתי שיאירו כלם אל עבר פניה. ולא הוזכר בפרשה

ובלשון המהר"ל (גבי עשית המנוחה, גור"א פרשתינו ח, ד) ד"קף הוא כל מעשה שפועל השם, הכל צריך פעל למטה והשם יתברך גומר על ידו. ולפיכך היה צריך משה לדעת כל מעשה המנוחה, והוא פעל כפי מה שהיה יכול, והקדוש-ברוך הוא גומר על ידו.

וידין עובד מנפתא נגידא דהב עד שידה
עד שושנה נגידא היא כחזי די אחזי יי ית
משה כן עבד ית מנפתא :

(ד) וזה מעשה המנוחה מקשה זהב עדי-רכה
עד-פרחה מקשה הוא פמראה אשר הראה יהוה
את-משה בן עשה את-המנוחה: פ

בה. עד-ירכה. שהוא אבר גדול. עד-פרחה.
שהוא מעשה דק שבה – הכל "מקשה". ודרך "עד"
לשמש בלשון זה, כמו (שופטים טו) : "מגדיש ועד-קמה
ועד-כרם זית". פמראה אשר הראה וגו'. פתבנית
אשר הראהו בחר, כמו שנאמר (שמות כח) : "וראה ועשה
בתבניתם וגו'". בן עשה את-המנוחה. מי שעשאה.
ומדרש אגדה : על-ידי הקדוש-ברוך הוא נעשית
מאליה.

כ"י וזה מעשה המנוחה (ס) שהראהו הקדוש-
ברוך הוא באצבע, לפי שנתקשה בה, לכן נאמר
"וזה". מקשה. בטד"ץ בלעז (געשלאגעז) לשון
"דא לדא נקשן" (דניאל ה). עשת של כפר זהב היתה
ומקיש בקרנס וחותר בפשיל לפשט איכריה בתקונן,
ולא נעשית איכרים איכרים על-ידי חבור. עד-ירכה
עד-פרחה. "ירכה" היא השדה שעל הרגלים, חלול,
כדרך מנורת כסף שלפני השרים. עד-ירכה עד-
פרחה. כלומר גופה של מנוחה בלה וכל התלוי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעיין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאר"א חכ"ח עמ' 60 – מותר לקראת שבת)

מעלתה של המנוחה על שאר העבודות

ברש"י (יש פ'שנתנו) – "שלה גדולה משלהם". ובכ"י לבאר
מדוע "שלו גדלה", אף שגם קרבנות הנשיאים היה ענינם
חנכת הבית, ובמה גדלה חנכת המנוחה על חנכת המזבח
וכיוצא בזה, הנה לכן, אף שעסקינו בהדלקת המנוחה,
הובא הפסוק העוסק בעשייתה, שנעשתה על-פי המראה
אשר הראה ה' (ולהמדרש על-ידי הקדוש-ברוך הוא עצמו),
דבזה יובן ענין מעלת חנכת המנוחה על-ידי אהרן – "שלה
גדולה משלהם".

והטעם לכן שדוקא המנוחה נעשתה "פמראה אשר הראה
ה'", הוא על-פי מה שכתב רש"י (אמור כד, א) שגם המעריב
שבה "הוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישאל",
ולכן גם עשייתה היתה באופן של "גלוי שכינה" מיוחד.

ה ומליל יי עם משה למימר:

וזה מעשה המנוחה. פמראה אשר הראה יהוה
את-משה בן עשה את-המנוחה:
בן עשה. מי שעשאה, ומדרש אגדה על ידי הקב"ה
נעשית מאליה (ח, ד. ובפרש"י)

ידועה השאלה (אברבנאל, אלשיך, אוה"ח ועוד), דהפסוקים
הקודמים עוסקים במצות הדלקת המנוחה, ועל מעשה
המנוחה כבר למדנו בפרשת תרומה (כה, לא) באריכות, ומיה
השיכות נעשית המנוחה לכאן, שהצרך הפתוב לשנותה
ולכתבה שנית?

ויש לומר הבאור (לדרכו של רש"י):

הנה הדלקת הנרות על ידי אהרן היא נחמתו על הקרבת
הקרבנות על-ידי הנשיאים, וכפי שאמר לו ה' יתברך (הובא

(ה) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(תנחומא בהעלותך א) על ידי הקדוש ברוך
הוא נעשית מאליה: תורה ה
(ה) אחר שנמנו הבכורות והלויים
ונצטוו הלויים בעבודתם
ובמשמרתם ונתן להם העגלות,
השלים מצות הכהנים במנוחה. ובא
לצוות במצות הלויים שיתחילו לעבד,
והצרך לטהר אותם ולכפר עליהם, וזה
טעם הסמך הפרשה הזו בכאן: תורה ו

אלא מקשה לא הזהב, וכל שכן שאר
פזים שבה, וכן אמרו רבותינו בספרי
(בהעלותך סא) ובמסכת מנחות (כה):
וטעם בן עשה. משה הנזכר, כי הוא
השתדל בלמודה ועשה אותה
בצווי. וכן אמרו בספרי (סא) להודיע
שבחו של משה, שכשם שאמר לו
הקדוש ברוך הוא בן עשה. ורש"י כתב,
בן עשה מי שעשאה. ומדרש אגדה

(ד) וטעם וזה מעשה המנוחה. לרמוז
שצריך לדורות שתהיה מקשה, כי
הוא מעבב בה. ולכן הוזכר תחלה
בפרוש מעשה המקשה, ולא הוזכר
במעשה שלה שהיו בה קנים וכפתורים
וגביעים משקדים. והזכיר "זהב", כי
כן יהיה מצוה לדורות לעשותה ממנו
לרומם את בית אלהינו. והחזיר
"מקשה היא", לומר שאין מעבב בה

(ו) קח את־הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וקרב ית לואי מגו בני ישראל ותדבי ותהון:
 כ"י קח את־הלוים • קחם בדברים: אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום.

(ז) וכה־תעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו:
 זוכרין מעבד להון לדכואיהון אדי עליהון מצי דחטאתא וינעברון מספר על כל בשרהון ויחורון לבושיהון וינכסו:

כ"י הנה עליהם מי חטאת • של אפר הפרה, מפני טמאי מתים שבהם. והעבירו תער • מצאתי בדברי רבי משה הדרשן: לפי שנתנו כפרה על
 הפכורות שעבדו עבודת אלילים, והיא קרויה: "זבחי מתים", והמצרע קרוי "מת" – הזקיקם תגלחת כמצרעים.

(ח) ולקחו פר בן־בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר־שני בן־בקר תקח לחטאת:
 ח ויטבון תור בר תורי ומנחתה סלתא דפילא כמשח ותור תנן בר תורי תסב לחטאתא:

כ"י ולקחו פר בן־בקר • והוא עולה, כמו שכתוב "ועשה את האחד עלה", והוא קרבן צבור בעבודה־זרה. ופר שני • (ת"ס) מה תלמוד־לומר "שני"? לומר לך: מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת (ע"כ)
 דברי ר"מ, ובזו יש סמך לדבריו ב'תורת כהנים', ואומר אני שהוראת שעה היתה, ששעיר היה להם להביא לחטאת עבודה־זרה עם פר העולה.

(ט) והקרבת את־הלוים לפני אהל מועד והקהלת את־כל־עדת בני ישראל:
 ט ותקרב ית לואי קדם משפן זמנא ותכנוש ית כל כנושתא דבני ישראל:

כ"י והקהלת את־כל־עדת • לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם, יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם.

(י) והקרבת את־הלוים לפני יהוה וסמכו בני ישראל את־ידיהם עליהם:
 י ותקרב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על לואי:

(יא) והניף אהרן את־הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את־עבדת יהוה:
 יא ויריס אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון למפלח ית פלחנא דיי:

כ"י והניף אהרן את־הלוים תנופה • בדרך שאשם מצרע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו: הראשונה לבני קהת, לכך נאמר בס: "והיו לעבד את עבדת ה'", לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם: הארון והשלחן וגו'. השנייה לבני גרשון, לכך נאמר
 בס: "תנופה לה'", שאף עליהם היתה עבודת הקדש: יריעות וקרשים (צ"ל: וקרסים, דאלו קרשים ביד משא בני מררי) הנאות בבית קדש הקדשים, והשלישית לבני מררי.

(יב) והלוים וסמכו את־ידיהם על ראש הפרים ועשה את־האחד חטאת ואת־האחר עלה ליהוה לכפר עליהם:
 יב ולואי ויסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ועבד ית חר חטאתא וית חר עלתא קדם יי לכפרא על לואי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלְפָנֵי בְנָיו
וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
הַלְוִיִּם:

♦ יום שני י"ד סיון ♦

(טו) וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אַהֲלֹ מוֹעֵד
וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:

(טז) כִּי נְתָנִים נְתָנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תַּחַת פְּטָרַת כָּל־רָחֹם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְחָתִי
אֹתָם לִי:

כ"י - נְתָנִים נְתָנִים • נְתוּנִים לְמִשָּׁא, נְתוּנִים לְשִׁיר. פְּטָרַת • פְּתִיחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

נְתוּנִים לְמִשָּׁא, נְתוּנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז)
לא פרש בן בְּכֹרֶת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנִתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהַנָּה
שֶׁם נֶאֱמַר "לוֹ", וְהַפְּנָה לַעֲבֹדֶת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּה הָטַל

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה
בְּיוֹם הַפְּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם
לִי:

כ"י - כִּי לִי כָל־בְּכוֹר • שְׁלִי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקוֹ הַדִּין שֶׁהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְלִקְחָתִי אוֹתָם לִי
עַד שֶׁשָּׁעוּ בַּעֲגָל, וְעַכְשָׁיו "וְאַקַּח אֶת־הַלְוִיִּם".

(יח) וְאַקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל:
יח וְקִבֵּית יֵת לְוָאִי חֶלֶף כָּל בּוֹכְרָא בְּבָנֵי
יִשְׂרָאֵל:

(יט) וְאַתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתָנִים, לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲלֹ
מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל
נֶגֶף בִּגְשֵׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

כ"י - וְאַתָּנָה וְגו' • חֲמֵשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"
בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חֻבָּתוֹ, שֶׁנִּכְפְּלוּ אֲזָכְרוּתֵיהֶן
בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיֵן חֲמֵשׁ חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. וְכָךְ רֵאִיתִי

בְּבִמְדָּבָר רַבָּה'. וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף.
שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְגִשֵּׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שָׂאֵם יִגְשׂוּ - יִהְיֶה
נֶגֶף.

כַּעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנֹשְׁתָא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְלֹאִי כָכָל דִּי פְקִיד יְיָ יְתַּ מֹּשֶׁה
לְלֹאִי בְּן עֲבָדוֹ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלֹאִים
כָּכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלֹאִים בְּנֵי־עֲשׂוֹ לָהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדְת וְגו'. מֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ, וְאַהֲרֹן הִנִּיפָם, וַיִּשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יָדֵיהֶם.

כא ואדפיו לנאי וחרורו לבושהו וארם
אהרן יתהוון ארמא קדם יי וכפר עליהוון
אהרן לדפואיהוון:

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

כב ובמר בן עלו לנאי למפלח ית פלחנהוון
במשפון זמנא קדם אהרן וקדם בנחיי קמא
די פקיד יי ית משה על לנאי בן עבדו
להוון:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עַבְדָּתָם בְּאַהֲל
מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנֵי בְנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם בְּנֵי עֲשׂוֹ לָהֶם: ס

כ"י פאשר צוה ה' וגו' בן עשו. להגיד שבח העושים והנעשה בהם, שאחד מהן לא עבב.

כג ומליל יי עם משה למימר:

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כד דא די לנאי מבר חמש ועשרין שני
ולעלא ייתי לחילא חילא בפלחן משפון
זמנא:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלֹאִים מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְמוֹעֵלָה יָבוֹא לְצִבָּא צִבָּא בַּעֲבֹדַת אַהֲל מוֹעֵד:

(חולין כז) מבן כ"ה בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש
שנים, וכן שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה
סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

כ"י וזאת אשר ללואים. שנים פוסלין בהם, ואין
המומין פוסלין בהם. מבן חמש ועשרים. ובמקום
אחר אומר (במדבר ז): "מבן שלשים שנה". הא כיצד?

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

לשלשים, כי ידעו בו שבניו וקרוביו
ואביו ואמו וילדיו ויודיעהו. אבל
בהגיעו לכ"ה לא ירגישו בו כל כך,
ולכן לא צוה למשה שיטרח למנות רק
מבן שלשים שהאיש נודע בקו. וכן
אמר דוד דה"א כג א, ויספרו הלואים מבן
שלשים שנה ומעלה:

ור"א אמר בדרך הפשט, כי מבן שלשים
הוא לעבודת משא ומכר כ"ה
לעבודת האהל. ואיננו נכון, כי שם
נאמר גם בן (לעיל ד כג) כל הבא לצבא
צבא לעבד עבודה באהל מועד, ונאמר
(שם פסוק כד) לעבד ולמשא. ועוד, כי כתיב
במקדש (דה"א כג כד כח) אלה בני לוי לבית
אבותיהם ראשי האבות לפקודיהם
במספר שמות לגלגלתם עשה המלאכה
לעבודת בית ה' מבן עשרים שנה ומעלה.
כי אמר דוד הנח ה' אלהי ישראל
לעמו וישכן בירושלים עד לעולם. וגם

אבל לא ידעתי אם זה דברי הכל
לרבנותינו, כי בלשון יחיד אני
שונה אותה בספרי (בהעלותך ט) רבי נתן
אומר כתוב אחד אומר מבן חמש
ועשרים וכו'. וגם נראה שהם דברי
אסמכתא, שנהגו התלמידים ללמד
בהלכות עבודה חמש שנים:

ועל דרך הפשט, הנמנים ביד משה
ואהרן היו מבן ל' שנה ומעלה,
והם אשר הפקיד אותם איש איש על
עבודתו ועל משאו, אבל בכאן צוה כי
כל אשר ידע בעצמו שבא לכל
עשרים וחמש שנה יהיה בשר לעבודה,
ויבא בכל אות נפשו לעבד עמם
ולסייעם בעבודה, אבל לא יהיה פקיד
נגיד על עבודה ידועה:

והטעם בזה, כי כל אדם נותן לבו
בעשירותיו, כי ישתנו בקו
הטבעים, וידע בהגיעו לעשרים או

(כד) והשלים במצוה לדורות מבן חמש
שנים ועשרים שנה ומעלה יבוא
לצבא צבא. וכתב רש"י: כאן הוא אומר
מבן חמש ועשרים, ובמקום אחר (לעיל
ד א) הוא אומר מבן שלשים שנה, הא
כיצד, מבן חמש ועשרים יבא ללמד
הלכות עבודה, ולומד חמש שנים וכן
ל' עובד, מכאן לתלמיד היושב לפני
רבו שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש
שנים שוב אינו רואה. ואם בן יהיה
פרוש "יבוא לצבא צבא", שייבוא
להקהל בנקהלים בעבודת אהל מועד,
שיעמד עמם ויראה תמיד עבודתם
ביום ובלילה כדי שילמד הלכות
עבודה בתלמוד ובמעשה. ולכך לא
אמר כאן "לעבד עבודה" כמו שנאמר
למעלה, אלא אמר "לצבא צבא
בעבודת אהל מועד" שיהיה בא עם
הצובאים בעבודה:

שיעור יומי ליום שלישי ט"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת בהעלותך

מה (כה) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד:

זש"י: «ולא יעבד עוד • עבודת משא בפתח, אבל חוזר הוא לנעילת שערות ולשיר ולטעון עגלות. וזהו "ושרת את-אחיו" – "עם אחיה", בכתובומו».

כו וישמש עם אחיה במשכן זמנא למטר משרא ופלחנא לא יפלח כדיו תעבד ללוא במשרתהו: (כו) ושרת את-אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללויים במשמרתם: פ זש"י: «לשמור משמרת • לחנות סביב לאהל, ולהקים ולהוריד בשעת המסעות».

♦ יום שלישי ט"ו סיון ♦

ט (א) וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר:

זש"י: «בחדש הראשון • פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר, למדת (פסחים פ"ק, ספרי) שאין סדר מקדם ומאחר בתורה. ולמה לא פתח בזו? מפני שהוא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הלויים מבן שלשים שנה ומעלה, וכתוב (שם פסוקים ד ה) מאלה לנצח על מלאכת בית ה' עשרים וארבעה אלף וגו' וארבעת אלפים מהללים לה' בכלים אשר עשיתי להלל. כי עד שנבנה הבית שהיה להם משא בפתח לא היו ממנים בשיר אלא בראוים למשא. אבל חזר דוד למנותם מבן עשרים, לצרף הבית כשנבנה כמו שנתבאר (סוף הדבור הקודם): תורה כו

(א) בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון. מכאן אמרו חכמים (ספרי בהעלותך סד, פסחים ו) אין מקדם ומאחר בתורה. וטעם האחר הזה היה, כי כאשר בא הספר הזה הרביעי להזכיר המצות שנצטוו ישראל במדבר סיני לשעתם, רצה להשלים ענין אהל מועד ותקונו כל ימי המדבר:

והזכיר תחלה הדגלים ומקום האהל ומעמד משרתיו ותקון המשמרות למשאו לכל עבודת האהל, והזכיר קרבנות הנשיאים שהביאו העגלות אשר ישאו אותו בהן כל עת

בשרה בזקנים, למה נמנו בן. אלא ביון שהיו פקדתם במשא הארון מבן שלשים ועד בן חמשים, לא היו ממנין אותם לשיר שהוא עקר עבודה של לויים אלא בראוים למשא, שכל הממונים לשיר ראויים בעבודת כלם. ומתוך שנמנו בני קהת מבן שלשים ועד חמשים אפילו לשיר, נמנו כלם בן, שלא יהיו בני גרשון ובני מררי בשנים אלו בשירים לשיר ובני קהת פסולים בו. אבל לנעילת שערות או לטעון עגלות כלם בשירים הם:

ועוד כתוב (לעיל ד מה) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד, ודרשו בשחיתת חלין (כה) יכול אף בשילה ובית עולמים בן, תלמוד לומר לעבד עבודת עבודה ועבודת משא, לא אמרתי אלא בזמן שעבודה בפתח. והרי "עבודת עבודה" היא השיר, כמו שקתב למעלה רש"י בסדר נשא (ד מה) אם בן אף לשיר נפסלו בזמן שעבודה בפתח: ובן בדברי דוד נאמר (יהי"א כג א) ויספרו

ללויים אין לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבדתו. כי בדברי דוד האחרונים הקמה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה. כי מעמדם ליד בני אהרן לעבדת בית ה' על החצרות ועל הלשכות. יאמר, כי בדברי דהאחרונים, משנבנה הבית ואין להם משא בפתח ואין עבודתם רק על החצרות ועל הלשכות, מנה אותם מבן עשרים שנה ומעלה, ומתחילה מבני שלשים, ואם בדברי ר"א היה חוב שימנה אותם מבן חמש ועשרים: תורה כה

(כה) ולא יעבד עוד. עבודת משא בפתח, אבל חוזר הוא לנעילת שערות ולשיר ולטעון עגלות, לשון רש"י. אבל בספרי (בהעלותך טו) לא אמרו אלא מגיד שחוזר לנעילת שערות ולעבודת בני גרשון:

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

ב וַיַּעֲבֹדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת פֶּסַח בְּזִמְנָה:

כ"ט בְּמוֹעֲדוֹ • (שס) אף בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֲדוֹ" – אף בְּטַמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקרבנות הפסח במדבר

ויש לומר בזה באפן חדש. דהנה בפֶּסַח זה מדבר אודות ה"טמאים לנפש אדם", דכשלא יכלו להקריב את קרבן הפסח, תבעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם מצות פסח שני.

ואם-כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מזבחי ישראל, כשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח, נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל פלו היו מבקשים מהשם יתברך שרוצים הם להקריב את הפסח גם בשאר השנים ששהו במדבר, כל-ישכן וקל-וחומר שהיה מסכים עמם, ונותן להם להקריב את הפסח!

וזוהי "גנותן של ישראל" שלא בקשו להקריב את קרבן הפסח בשאר השנים.

וַיִּזְכֹּר יְהוָה . . . בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת . . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . . וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פֶּסַח שְׁבִרָאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמָרָה עַד אִין . . . וְלָמָּה לֹא פִתַּח בָּזוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶסַח זֶה בְּלִבָּד (ט, א.ב. ובפרש"י)

כָּכֵר הִקְשׁוּ מְפָרְשִׁים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הֲרִי זֶה שֶׁ"לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶסַח זֶה", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׂאֵר הַשָּׁנִים לֹא נִתְחַיְבוּ כָּלֵל לַהֲקָרִיב אֶת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר, וְכֵמוּ שֶׁכָּתֹב רש"י (בא יב, כה) "תֵּלָה הַכְּתוּב מִצְוָה זֹאת [קָרְבַּן פֶּסַח] בְּבִיאתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת עַל־פִּי הַדְּבִיר", וְאִם כֵּן מַהִּי גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּזֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אֶז אֶת הַפֶּסַח? וְנִדְחָקוּ לְבָאֵר בְּאֻפְנִים שׁוֹנִים.

(ג) בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקְתּוֹ וְכְכֹל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

ג בְּאַרְבָּעַת עֶשְׂרָא יוֹמָא בִּנְרַחָא הָרִין בֵּין שְׁמִשְׁא מַעֲבָדוֹן יְתָה בְּזִמְנָה כָּכֵל גְּזִרְתָּהּ וְכָכֵל דְּחִזִּי לָהּ מַעֲבָדוֹן יְתָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

גנותן: שהגנות הזו הוא קלללתם **וַיִּתְּבֹן** בענין המרגלים, שממנה נתנדו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולא מלא, ולפיכך נאסרו בכל הקדשים, והיו נזופים. או שתהיה הפרייטא הזו כדברי האומר (מכילתא בא טו) אין מילת זכרי וזכריו מעבדת בו, והיו רשאים לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדול:

אבל הראשון הוא יותר נכון בעיני, כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת. אבל חג המצות שבָּעָה והשְׁבַתת חמץ לא הצריך לומר שְׁנָהגו בו, שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום, וכבר נאמר בהם (שמות יב יז) לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: תורה ב (ג) **כָּכֵל חֻקְתּוֹ**. כתוב בפרוש רש"י, אלו מצוות שגופו שיה תמים זכר בן שנה, וככל משפטי, אלו מצוות שעל גופו לשבֵּעַת ימים למצוה ולבעור חמץ. וטענת סופר הוא, אלא מצוות

הארץ", לומר שאין מצוה זו נוהגת בחוצה לארץ לדורות, ועכשיו צוה שינהגו בה במדבר: **וְעַל** דעת רבותינו, לא עשו אותה אלא בשנה זו בלבד, שלא היו יכולין לעשותה לפי שנולדו להם בנים ועבדים ולא יכלו למול אותם מן הטעם שהזכירו שהיה להם לטבנה, כמו שמפרש ביבמות (עא:)

אבל בספרי (בהעלתך טו) אָמְרוּ: **וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן** וגו', בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר (עמוס ה כה) הַזִּבְחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. דָּרָשׁוּ כֵּן מִן הַכְּתוּב הַזֶּה שֶׁאָמַר (פסוק ה) **וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים בַּמִּדְבָּר סִינִי**. כי המקרא מִתֵּר, וְדִי בְּמֶה שִׁיאֵמַר "וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", אָבֵל הַזִּכִּיר הַיּוֹם וְהַמִּדְבָּר לְרִמּוֹ שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר רַק בַּיּוֹם הַזֶּה, וְהוּא

הַיּוֹתֵם בַּמִּדְבָּר, וְהַשְּׁלִים קָרְבָּנוֹתֵם בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיוּ מֵאֲחָד בְּנִיטָן אוֹ שֶׁאֲחֵר לָכֵן, וְאַחֲרֵי כֵן שֶׁב לְהַזְכִּיר אוֹתָהּ שֶׁהָיוּ אוֹתָם שֶׁלֹּא יִשְׁכַּחוּ מִצְוֹת הַפֶּסַח. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ לֹא נִהְיָה בַּמִּדְבָּר אֶלָּא בְּשָׁנָה זֹאת בְּלִבָּד, לְפִי שֶׁלֹּא מָלוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיְתָה מִילַת זָכָרִים וְעָבָדִים מַעֲבַדְתָּ בָּהֶם:

וַיִּתְּבֹן שֶׁהִצְרִיךְ לְמִצְוָה זוֹ, בְּעָבוּר שֶׁלֹּא נִצְטָווּ מִתְחִלָּה בַּעֲשִׂית פֶּסַח דוֹרוֹת אֶלָּא בְּאַרְץ, דְּכָתִיב (שמות יב כה) וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת. וְעוֹד נֶאֱמַר שָׁם (שם יג ה) וְהָיָה כִּי יִבְיֵאֶךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה. וְעָבָדוּ רָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְצִוָּה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה זָכָר גְּאֻלַּתֶּם וְהַנְּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם וְלְאַבּוֹתֵיהֶם נַעֲתֵק לָהֶם מִן הָעָבוֹת הַרְּאוּיִם לְכַנְיָהֶם, וְכַנְיָהֶם לְכַנְיָהֶם וְכַנְיָהֶם לְדוֹר אַחֲרָיו. וְהִנֵּה אָמַר תַּחֲלָה "וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל

שיעור יומי ליום שלישי ט"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ט - פרשת בהעלותך

וְכָל-חֻקְתָּיו • אֱלֹהֵי מִצְוֹת שְׁבָגוּפוֹ: שָׁה, תָּמִים,
זָכָר, בֶּן שָׁנָה. וּכְלִי-מִשְׁפָּטָיו • אֱלֹהֵי מִצְוֹת שְׁעָל
גִּיּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לַמִּצְוָה וּלְבַעֲוֹר

(ד) וַיֹּדְבֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֹּה תֹאמַרְוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לְעַמּוּתָּם כֹּה אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לְעַמּוּתָּם

(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כָּל־אִשׁ צֹוֶה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(1) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם
וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי
מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד בַּיּוֹם הַהוּא:

רמ"ט לַפָּנִי מִשָּׁה וּלְפָנֵי אֶהְרֹן • (ספר) כְּשֶׁשָּׁנִיחֶם | יוֹשִׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וַשְׂאֵלוּם; וְלֹא יָתְכֵן לִזְמֹר
זֶה אַחֵר זֶה, שָׂאֵם מִשָּׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אֶהְרֹן מִזִּין
לוֹ?.

(1) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הִהֲמָה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים
לְנֶפֶשׁ אָדָם לֵמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קֶרְבֶּן
יְהוָה בְּמַעֲדוֹ בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (סנהדרין פ"ק). וְרֵאשִׁית הָיְתָה פֶּרֶשֶׁה זֹאת לְהַאֲמֹר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כִּשְׁאֹר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֲלֵא שֶׁזָּכַר אֵלּוּ שְׁתַּאֲמַר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמִּגְלָגְלִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זָכָא.

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה מִה־יְצִיגָה
וַיֹּהֲרֶה לָּבָם: פ

(ט) וַיֹּדְבֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

שְׁבִיבוֹנוֹ, שֶׁהַתְּמִים יִזְכָּר בְּן שָׁנָה, שֶׁעַל
גִּפּוֹ, יִצְלִי אֵשׁ רִאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל
קִרְבּוֹ, שְׁחוּץ לְגִפּוֹ, מִצָּה וּבַעֲדָה חֲמִין.
וְלֹא דִבֵּר בְּהֵן הַכְּתוּב כֵּאֵן. וְכֵן בְּפֶסֶח
שֵׁנִי נֶאֱמַר חֲקֵתִי וּמִשְׁפָּטִי (בְּפֶסֶח ד',
וּמִצָּה וְחֲמִין עִמּוֹ בְּבֵית, וְאִינוּ נֹדֵה אֶלֶּא

יִמְלֹל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרָא גְבֵר גְּבֵר אֲרִי
יְהִי מִסָּאב לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוּ בְּאַרְחָא
רְחִיקָא לְכֹון אוּ לְדְרִיכֹון וְעַבְד פִּסְחָא קָדָם
יְי:

(י) דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ בִּיְיָהּ
טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוּ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוּ לְדֶרֶתִיכֶם
וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה:

זמן שחיטה. פסח שני – מצה וחמץ עמו בבית ואין
שם יום-טוב, ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו.

ט"ו או בדרך רחקה. נקוד עליו, לומר: לא
שרחקה ודאי, אלא שהיה חוץ לאספקת העזרה כל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

לו פזיות". ולכן פסח שני הוא יום אחד, כי התשובה היא
בשעתא חדא וברגעא חדא, וכמאמר "יש קונה עולמו
בשעה אחת".

מצה וחמץ עמו בבית (רשי"ט, י)

פסח שני רומז לעבודת התשובה. לכן חמץ ומצה עמו
בבית, כי התשובה הופכת גם את הרע לטוב, "זוונות נעשו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

מפניו. בפרטים מאי קא ממעט ליה, לא יראה ולא ימצא.
בכללים דעצם לא ישברו בו, מאי קא מרבה, אל תאכלו
מפניו נא. בפרטים מאי קא ממעט, לא תשחט על חמץ
דם זבחי".

ומזה מוכח, שמלבד הענינים שמעט הכתוב - שנה פסח
שני לפסח ראשון בכל הענינים, ובנידון דידן, בנוגע לאסור
אכילת חמץ עם הפסח, "לא תאכל עליו חמץ", שאסור גם
בפסח שני.

יש להוסיף ולחזק את הראיה, מהא דמיטע הלאו ד"לא
תשחט על חמץ דם זבחי", כפי שמפרש רש"י ש"אף-על-
גב דכבר מעט ליה מהשפעת שאור ומבל יראה, הוה-
אמינא שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה לא, להכי
איצטריך למעוטי מלא תשחט" - הינו, שהמעוט הוא רק
בנוגע לשחיטת הפסח, מה שאין-כן בנוגע לאכילת הפסח,
אסור לאכול עמו חמץ.

ועל-פי-זה, מה שקבת המנחת חנוך "והוא אצלי דבר חדש
מאוד, ולא ידעתי מהיכן יצא לרבינו זה כו'" - אינני יודע
כיצד לתרץ את דברי המנחת חנוך.

ובכל אופן, כשיש סתירה ונגוד בין דברי רש"י לדברי
המנחת חנוך - פשוט, שיש לקבל את דברי רש"י, ולחפש
באור ותרוץ על דברי המנחת חנוך, שאז הולכים על דרך
בטוחה ("אויף א איינערנעם בריק") - דבר המפרש בפירוש
רש"י, ומסכם אצל כל מפרשי רש"י שלא נעמדו על זה (כמו
שקבת המנחת חנוך "לא ראיתי למפרשים שירגישו בזה"),
מלבד המנחת חנוך, שאינו מפרשי רש"י, למרות גדלותו
בתורה כו', עד שהאחרונים סומכים על דבריו להלכה.

בנוגע לפרוש רש"י בענין פסח שני, "אין אסור חמץ, אלא
עמו באכילתו", שתמה ב'מנחת חנוך' מנין מקורו של רש"י
- יש לומר, שמקורו של רש"י הוא מפשטות הסוגיא "מה
בין פסח ראשון לפסח שני כו'".

ובהקדמה - שה'מנחת חנוך' עצמו כותב "לא ראיתי
למפרשים שירגישו בזה", ומפנין שכן, הרי הא גופא
שהרא"ם, ה'גור אריה', ה'שפתי חכמים', 'לבוש האזנה'
ועוד, לא הקשו מנא-ליה לרש"י שאסור לאכול חמץ ביחד
עם פסח שני (אף שבדרך כלל שקלו-נטרו בבאור דברי
רש"י בהתאם לדרך ההלכה), מהנה הוכחה שלדעתם אין
קשי כלל בדברי רש"י.

והבאור בזה:

שינוי בגמרא: "תנו רבנן, ככל חקת הפסח יעשו אותו,
במצוה שבגופו - הכתוב מדבר (לא ריבה את השני לדין
ראשון אלא במצות שבגופו, כגון סדר עבודותיו ואכילת
צלי). מצוה שעל גופו (כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים
ובאין חובה לו) מנין, תלמוד-לומר על מצות ומרורים
יאכלוהו. יכול אפילו מצות שלא על גופו (כגון השפעת
שאור), תלמוד-לומר: ועצם לא ישברו בו, מה שבירת
העצם מיוחד מצוה שבגופו, אף כל מצוה שבגופו".

ובהמשך הסוגיא מבאר, שהדמיון דפסח שני לפסח ראשון
הוא לא רק במצות-עשה אלא גם במצות לא-תעשה -
"מה הפרט מפרש מצות-עשה ולא-תעשה גמור", ומבאר
בפרטיות, "בכללים דמצות ומרורים, מאי קא מרבי, צלי
אש. בפרטים מאי ממעט ליה, השפעת שאור. בכללים
ד-לא ישאירו מפניו עד בקר, מאי קא מרבה ליה, לא תוציא

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

במקום שלא יגיע לעזרה בעת
השחיטה דרך רחוקה היא לו ופטור:
ייתכן שטעם הנקודה, שהיא דרך
רחוקה לו בשחיטת הפסח לא
רחוקה ממש, ולכך חזר ואמר (בפסוק יא)

בשיטתו של רבי עקיבא, מן המודיעים
ולחוץ, וכן דעת האמוראים בגמרא
(פסחים צא) דאמר עולא כל שאינו יכול
לכנס בשעת שחיטה. והוא פשוטו של
מקרא, כי העומד בתחלת בין הערבים

(י) וטעם בדרך רחקה. כתב רש"י
שהיה חוץ לאספקת העזרה כל
זמן השחיטה, והוא נרמז בנקוד כפי
הדעת הזאת. ואני תמה עליו למה תפס
לו שיטת רבי אליעזר, והוכיחו לתפס

(יא) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמִרְיִים וְאִכְלָהוּ:

(יב) לֹא־יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בּוֹ כְּכֹל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֻרְךָ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי קָרַבן יִהְיֶה לֹא הַקָּרִיב בְּמַעֲדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וְלַאֲזֻרָה הָאָרֶץ: ם

כ"ט • וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח • (פסחים צג. ספרי) | אַחַת וְגו' "אֶלָּא כֹּה מְשַׁמְעוֹ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְכָא יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֵׂה פֶסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לֹמַר "חֻקָּה

• יום רביעי ט"ז סיון •

(טו) וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן בְּסֶה הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמִרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

כ"ט • הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת • הַמִּשְׁכָּן הָעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחֹת הָעֵדוּת. יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הָיָה עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לַשׁוֹן הַפְּרָשָׁה.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וּבְדֻרְךָ לֹא הָיָה, וְלֹא הִזְכִּיר "רְחוּקָה". וְצִוָּה הַכְּתוּב לְטָמֵא וּלְמִי שֶׁהָיָה בְּדֻרְךָ רְחוּקָה לַעֲשׂוֹת הַשְּׁנִי, וְהוּא הָיִין וְהִטְעַם לְכָל מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה הָרִאשׁוֹן וְאִפְּלוּ בְּמִזִּיד שֶׁחִיב לַעֲשׂוֹת הַשְּׁנִי, כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (פסחים שם):
וְלֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב אֶלָּא לֹמַר שִׁיעֲשׂוּ הַשְּׁנִי בְּרִשׁוֹת, וְלִמְנַע הַטָּמֵא מִלַּעֲשׂוֹת הָרִאשׁוֹן, אֲבָל מִי שֶׁהָיָה בְּדֻרְךָ פְּטוּר מִן הָרִאשׁוֹן וְעוֹשֶׂה הַשְּׁנִי, וְאִם רָצָה לַצֵּאת בְּרִאשׁוֹן וְצִוָּה וְשִׁחֲטוּ עָלָיו הַרְצָה, דְּקִנְיָמָא לָן (שם צב) מִיֵּחַס הוּא דְחָס רַחֲמֵנָא עִילּוּיָה וְאִי עָבִיד תְּבֵא עָלָיו בְּרָכָה. וְיִתְכּוֹן שְׁלֹכָה הִזְכִּיר הַכְּתוּב
"רְחוּקָה", כִּי בְּדֻרְךָ הַקְּרוֹבָה בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת הַשְּׁנִי אוֹ הָרִאשׁוֹן, שִׁישְׁחֲטוּ וְיִזְרְקוּ עָלָיו וְנָבֵא וְיֵאכַל לְעָרֵב: תוֹרָה יֵא (יד) וְטַעַם וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר, לְצִוּוֹת אֶת הַגֵּרִים בְּפֶסַח זֶה שֶׁל מִדְּבַר כְּאֲשֶׁר יִצְוֶה בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל. וְיִתְכּוֹן כִּי מִה שֶׁאָמַר בְּסֻדֵּר בֹּא אֶל פְּרָעָה (שְׁמוֹת יב מו) וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח, הוּא עַל פֶּסַח מִצְרִים, כִּי הַפְּרָשָׁה הַהִיא עַל פֶּסַח מִצְרִים נֶאֱמָרָה, כְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי שָׁם (בַּפֶּסֶק ג). וְהָיָה בְּמִשְׁמַע כִּי הַגֵּרִים הַיּוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם עָרֵב רַב יַעֲשׂוּ פֶסַח שְׂאֵף הֵם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּסֶם, אֲבָל הַמִּתְגַּיֵּרִים אַחֲרֵי כֵן בְּמִדְּבַר אוֹ בְּאֶרֶץ

יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְחַיְבוּ בְּפֶסַח שֶׁלֹּא הָיוּ הֵם אוֹ אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָלֵל וְאֹתָנָה הוֹצִיא מִשָּׁם (רַבִּים ו כג), לְפִיכָּה הִצְרָךְ בְּכָאן לְחִיבָם בְּפֶסַח דּוֹרוֹת בְּמִדְּבַר וּבְאֶרֶץ: תוֹרָה טו
(טו) וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן. עֲתָה יִחְזוֹר לְסַפֵּר בְּעֵינֵינוּ הַנִּסְיָעָה, וְהַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטָווּ בָּהּ, כְּגוֹן הַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁנִּצְטָווּ בָּהֶן עֲכָשְׁיוּ לִהְיוֹתָן לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת: וְטַעַם בְּסֶה הָעֵנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדוּת. לְהַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה הָעֵנָן מְכֻסָּה אֶלָּא אֹהֶל הָעֵדוּת, לֹא חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן: תוֹרָה טז

(מז) בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה־אש לילה:

טז בן הוה תדירא עננא חפי לה וחזו אשתא בליליא:

(יז) ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן־שם הענן שם יחנו בני ישראל:

יז ולפום אסתלקות עננא מעלוי משכנא ובתר כן נטלין בני ישראל ובאתרא דשרי תמן עננא תמן שרן בני ישראל:

ועליה, כמו (מלכים א יח): "הנה־עב קטנה ככף־איש עלה מים".

כ"י העלות הענן. בתרגומו: "אסתלקות", וכן "ונעלה הענן". ולא יתכן לכתב "ולפי עלות הענן" "ועלה הענן", שאין זה לשון סלוק אלא צמות

יח על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל מימרא דיי שרן כל יומי די שרי עננא על משכנא שרן:

(יח) על־פי יהוה יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו בל־ימי אשר ישכן הענן על־המשכן יחנו:

ועל־פי ה' יחנו • פינן שהיו ישראל חונים, עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין ספה, ולא היה נפרש עד שמשוה אמר: "שוכה ה' רבבות אלפי ישראל", הוי אומר: "על־פי ה' וב־יד־משה".

כ"י על־פי ה' יסעו • שנינו ב"מלאכת המשכן": פינן שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה; תקעו והריעו ותקעו, ולא היה מהלך עד שמשוה אומר: "קומה ה'" ונסע דגל מחנה יהודה. זו ב'ספרי'.

יט ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין וישרון בני ישראל ית מטרת מימרא דיי ולא נטלין:

(יט) ובהאריך הענן על־המשכן ימים רבים ושמרו בני־ישראל את־משמרת יהוה ולא יסעו:

כ ואית די הוה עננא יומי דמננ על משכנא על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נטלין:

(כ) ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על־המשכן על־פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו:

כ"י ויש • כלומר: ופעמים. ימים מספר • ימים מעטים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז התשמ"ז)

מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה, אף שהנה בא משיח, שהוא בדוגמות הקמות המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הכתוב "ויש אשר יהיה הענן מערב עד

כל הזמן קימו מצות ה' בחגגתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאיתא בגמרא דכיון כתיב בהו על־פי ה' יחנו ועל־פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד קדושת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ובהעלות הענן יחזרו לטען ולא יוכלו לעשות להם תקון לדרך. או יומים (פסוק כב). ויסעו בלילה: ויתכן שארע להם במסעות שעשו כמספר בכאן ולא בענין אחר, כי עמד הענן מערב ועד בקר ויומם ולילה ויומים וחדש ושנה, ולקר הוכיר הכתוב אלו השעורין בפרטן. ועמד שנים רבות כאשר הוכיר תחלה, כגון בקדש שאמר (דברים א מה) ותשבד בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם: תורה כ

יעשו רצון השם ללכת אחרי הענן: וספר עוד (פסוק כא) כי יש שלא יעמדו רק לילה אחד ויסעו בבקר אף על פי שהוא טרח גדול להם. ולפעמים יעמד הענן יומם ולילה, כי הלכו כל הלילה ובאו במקום ההוא בבקר ויגנו הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה ונעלה בבקר השני ונסעו. והוא טרח גדול מן הראשון, כי היו העם סבורים שיעמדו שם ופרקו העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך,

(יט) וטעם ובהאריך הענן. לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים, והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאנים מאד לנסע מן המקום, אף על פי כן לא יעברו על רצון השם. וזה טעם ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו, כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצותו לא יסעו. וכן אם יהיה הענן ימים מספר כשנים או שלשה ימים, והיו העם יגיעים מאד וענה בדרך כחם,

שיעור יומי ליום רביעי ט"ז סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת בהעלותך נא

במצב של "על-פי ה'". ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש.

כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או ימם ולילי ומסתלק עננא ונטלין:

כב או תריין יומין או ירחא או עדן בעדן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה נטלין:

כג על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נטלין ית משרת מימרא דיי נטריין על מימרא דיי ביידא דמשה:

א ומליל יי עם משה למימר:

ב עבד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהו ויהיו לך לערעא כנשתא ולאשלא ית משריתא:

את-המחנות • בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן; נמצאת אתה אומר: על-פי שלשה היו נוסעים: על-פי הקדוש-ברוך-הוא ועל-פי משה ועל-פי חצוצרות. מקשה • מהעשת תעשה בהקשת הקרנס.

ג ותקעו בהן וינוערו ויזדמנו לומר כל כנשתא לתרע משכן זמנא:

כד • ותקעו בהן • בשתיקה, והוא סימן למקרא העדה, שגאמר: "ונועדו אליך כל-העדה אל-פתח אהל מועד".

ד ואם-באחת יתקעו וינועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל:

כה • ואם-באחת יתקעו • הוא סימן למקרא הנשיאים, שגאמר: "ונועדו אליך הנשיאים". ואף

ה ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החגים קדמה:

כו • ותקעתם תרועה • סימן מסע המחנות: תקיעה, תרועה ותקיעה. כך הוא נדרש ב'ספרי' מן המקראות היתרים (ר"ה לד).

בוקר ונעלה הענן ונסעו", דגם אז היתה ההקמה בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה פאשר חנו בקדש ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות

(כא) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעֶרֶב עַד-בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנִסְעוּ או יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ:

(כב) אוֹיָמִים אוֹ-חֹדֶשׁ אוֹ-יָמִים בְּהָאֲרִיז הָעֵנָן עַל-הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עֲלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבִהְעֵלָתוֹ יִסְעוּ:

כג • אוֹ-יָמִים • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גָּאֻלְתּוֹ".

(כג) עַל-פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל-פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת-מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שְׁמָרוּ עַל-פִּי יְהוָה בֵּיד-מֹשֶׁה: פ

י (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כָּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת-הַמַּחֲנֹת:

כד • עֲשֵׂה-לָךְ • (שִׁיְהִי תוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ"). עֲשֵׂה לָךְ • מְשֻׁלָּךְ (עֲשֵׂה לָךְ – אֶתְּהָ עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אַחֵר). לְמִקְרָא הָעֵדָה • כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסֵּנְהֶדְרִין וּשְׂאֵר הָעָם וּתְקַרְאֵם לְאַסֵּף אֵלֶיךָ, תְּקַרְאֵם עַל-יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת. וּלְמַסַּע

(ג) וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל-הָעֵדָה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כה • וְתִקְעוּ בָהֶן • בְּשִׁתִּיקוֹן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שְׁגָאֵמֵר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל-הָעֵדָה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם-בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל:

כה • וְאִם-בְּאַחַת יִתְקַעוּ • הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂאִים, שְׁגָאֵמֵר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים". וְאִם

(ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲגִים קִדְמָה:

כו • וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה • סִימָן מַסַּע הַמַּחֲנֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ בְּ"סִפְרִי" מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתִירִים (ר"ה לד).

(ו) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים
 תִּימְנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

(ז) וּבִהֲקֵהִיל אֶת־הַקֹּהֵל תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְעוּ:

מקרא העדה למסע את המחנות? תלמוד-לומר
 "וביהקהיל את-הקהל וגו'", לומר שאין תרועה
 למקרא העדה, והוא-הדין לנשיאים, הרי סימן
 לשלשם: מקרא העדה בשנים ושל נשיאים באחת,
 וזו וזו אין בהם תרועה, ומסע המחנות בשנים –
 על-ידי תרועה ותקיעה.

כ"י וּבִהֲקֵהִיל אֶת־הַקֹּהֵל וגו'. לפי שהוא אומר
 "והיו לה למקרא העדה ולמסע את-המחנות". מה
 מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתייהן, שנאמר:
 "ותקעו בהן וגו'", אף מסע המחנות בשתייהם. וכל
 מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע, אף מקרא
 העדה תוקע ומריע ותוקע, ומעשה אין חלוק בין

(ח) וּבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם
 לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י וּבְנֵי אֶהֱרֹן יִתְקְעוּ • במקראות ובמסעות הללו.

ט וארי תעלין לאנחא קרבא פארעכון על
 מעיקי דמעינין לכון ותיפכון בַּחֲצֹצְרוֹתָא
 וייעול דוכרגיכון לטבא קדם יי אלהכון
 ותתפרקון מסנאיכון:

(ט) וּכְיִתְבָּאוּ מִלַּחֲמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֹּר
 אֲתָכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

י וביום חדותכון ובמועדיכון וברישי
 נרחיכון ותתקעון בַּחֲצֹצְרוֹתָא על עלותכון
 ועל נכסת קודשיכון ויהיון לכון לדוכרגנא
 קדם אלהכון אנא יי אלהכון:

(י) וּבְיוֹם שְ�מִיחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם
 וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם
 וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: פ

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם,
 ובתיב (שם פסוק ב) ויריעו העם תרועה
 גדולה ותפל החומה, ולכך היתה חרם.
 ובהקהיל את הקהל ראויים לתקיעה,
 כי הפשוטה רמז למדת רחמים, כי
 ימינו פשוטה לקבל שבים, על בן יאמר
 (ו) בנחה (להלן פסוק לו) שובה ה' רבבות אלפי
 ישראל, ובתיב (פסוק י) וביום שמיחתכם
 ובמועדיכם ותקעתם, כי המלחמה
 לתרועה והמועדים והשמחה לרחמים.
 ורבתינו (ר"ה ג) העתיקה, פשוטה
 לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה
 באמצע, שלא יקצץ בנטיעות בראש
 השנה ויום הכפורים ועל הקרבן, אבל
 הכנה זו לתקיעה וזו לתרועה,
 והמשכיל יבין: תורה ח

יתקעו למסעיהם תקיעה אחת
 לשתייהן, ויש אומרים שלש לכל רוח
 ורוח, עד כאן. וכן הוא פשוטו של
 מקרא באמת שיתקעו לכל רוח כמו
 שפרשתי:
 תרועה יתקעו למסעיהם. כבר פרשתי
 בסדר אמור אל הכהנים (ויקרא
 כג ד) כי התרועה רמז למדת הדין, כי
 כן כתוב במסעות (לעיל ט ב) על פי ה'
 ביד משה, והיא המנצחת במלחמה,
 וכתוב (להלן פסוק ט) וכי תבאו מלחמה
 בארצכם וגו' והירעתם, ועל בן אמר
 משה (להלן פסוק לח) ויגסו משנאיך מפניך,
 וכבר פרשתי סוד הפנים בעשרת
 הדברות (שמות כ א). וכן תראו כי חומת
 יריחו נפלה בתרועה, דכתיב (יהושע ו י)

(יז) וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימְנָה.
 פרש הכתוב שתי תרועות,
 הראשונה למסע מחנות המזרח (פסוק
 ה) והשנית למסע מחנות הדרום. ואמר
 תרועה יתקעו למסעיהם, שיתקעו בן
 לכל מסעיהם, לומר שיתקעו תרועה
 שלישית למסע המחנות החונים ימה
 ורביעית למסע החונים צפונה, כי לכל
 דגל מסע בפני עצמו, כאשר יפרש
 "ונסע דגל מחנה בני אפרים" (פסוק כב)
 "ונסע דגל מחנה בני דן" (פסוק כד),
 וכך היא שנויה בפריקתא של מלאכת
 המשכן (פרק יא):

אבל בספרי (בהעלותך ג) שנו אי בשם
 שתוקע למזרח ולדרום כף תוקע
 למערב ולצפון, תלמוד לומר תרועה

שופרות, "לזכרון" – הרי זכרונות. "אני ה' אלהיכם" – זו מלכיות וכו'.

כ"י על עלתיכם • (ספרי. ערכין יא) בקרבן צבור, הכתוב מדבר. אני ה' אלהיכם • מפאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר: "ותקעתם" – הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

שהרי תקף נאמר "ובמועדיכם". ומפיון שפל הפרשה מדברת בעניני צבור, מובן שגם "עולותיכם וזבחי שלמיכם" מדבר בקרבן צבור.

בקרבן צבור, הכתוב מדבר (רש"י י, י) בפסוק הקודם נאמר "ונשעתם מאויביכם", ובהמשך לזה נאמר "וביום שמחתכם" – היינו יום שמחה שנקבע על נצחון המלחמה (דאין לומר שהפנה ל"מועדים לשמחה",

♦ יום חמישי י"ז סיון ♦

יאהוה בשמא תניתא בירחא תנינא בעשרין לירחא אסתלק עננא מעלוי משכנא דסהדותא:

(יא) ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן העדת:

חדש סיון חנו שם, ולא נסעו עד עשרים באיר לשנה הבאה.

כ"י בחודש השני • נמצאת אתה אומר: שנים עשר חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב, שהרי בראש-

יבונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא דסיני ושרא עננא במדברא דפארן:

(יב) ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן:

כ"י למסעיהם • כמשפט המפרש למסע דגליהם, מי ראשון ומי אחרון. במדבר פארן • קברות התאנה במדבר פארן היה, ושם חנו ממסע זה.

יבונטלו בקדמיתא על מימרא דיי בידא דמשה:

(יג) ויסעו בראשנה על-פי יהוה ביד-משה:

ידונטל טקס משרית בני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חילה נחשון בר עמינדב:

(יד) ויסע דגל מחנה בני-יהודה בראשנה לצבאתם ועל-צבאו נחשון בן-עמינדב:

טו ועל חילא דשבטא דבני יששכר נתנאל בן-צוער:

(טו) ועל-צבא מטה בני יששכר נתנאל בן-צוער:

טז ועל חילא דשבטא דבני זבולן אליאב בן-חלון:

(טז) ועל-צבא מטה בני זבולן אליאב בן-חלון:

יז ומתפרק משכנא ונטלין בני גרשון ובני מררי נטלי משכנא:

(יז) והורד המשכן ונסעו בני-גרשון ובני מררי נשא המשכן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שיבא אהרן ובניו והורידו את פרכת המסך, וזהו שנאמר (לעיל ד) ובא אהרן ובניו בנסע המחנה והורידו וגו', כלומר בנסע המחנה הראשון, וכאשר ישלימו לבסות הארון וכל כלי הקדש של משא בני קהת יורידו הלויים המשכן כלו ויטענו על העגלות ויסעו בני גרשון ובני מררי אחרי דגל יהודה, והארון

צבאו שיעשו מצותו וישכן במלך בגדוד ולא ילכו בצאן אשר אין להם רועה, ולא שימנו להם אחר לזה כאשר יעשו משוח מלחמה: תורה טו (יז) והורד המשכן ונסעו בני גרשון ובני מררי. משמעות הכתובים בענין הזה, כי אחרי נסע דגל יהודה יתחילו בפרוק המשכן, ותחלת פרוקו

(יד) ועל צבאו נחשון בן עמינדב. לא ידעתי למה יזכיר בקאן שם נשיאי הדגלים, שכן הנזכר זה, ואם תאמר לרמז כי היו חיים, כבר נרמז זה בפרשת הדגלים (לעיל ב א) כי מיום המנין ועד עת המסע לא מת אחד מכל הפקדים. אולי בא הכתוב לומר, שגם בלכתם בדרך ילי הנשיא בראש

בַּעֲגֻלוֹת, וְהָאָרוֹן וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מֹשֶׁה בְּנֵי קֹהֵת
עוֹמְדִים מְכַסִּין וְנִתְּוֵנִין עַל הַמוֹטוֹת עַד שֶׁנִּסְעָה דָּגֵל
מַחֲנֶה רְאוּבֵן, וְאַחֲרֵיכֵן "וְנִסְעוּ הַקֹּהֲתִים".

כ"י - וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן • כִּיּוֹן שֶׁנִּסְעָה דָּגֵל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ
אֶהָרֹן וּבְנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאָרוֹן,
שֶׁנֶּאֱמָר (כַּמְדָּבָר ד'): "וּבָא אֶהָרֹן וּבְנָיו בְּנִסְעָה הַמַּחֲנֶה",
וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי פִּרְקוּן הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ

יח ונטל טקס משרית ראובן לחיליהון ועל
חילה אליצור בר שדיאור:

(יח) וְנִסְעָה דָּגֵל מַחֲנֶה רְאוּבֵן לְצַבָּאתָם וְעַל־צִבְאוֹ
אֱלִיצוֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

יט ועל חילא דשכטא דבני שמעון שלמיאל
בר צורישדי:

(יט) וְעַל־צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישָׁדִי:

כ ועל חילא דשכטא דבני גד אלסוף בר
דעואל:

(כ) וְעַל־צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי־גָד אֶלִּיסוּף בֶּן־דְּעוּאֵל:

כא ונטלין בני קהת נטלי מקדשא ומקימין
ית משכנא עד מיתיהון:

(כא) וְנִסְעוּ הַקֹּהֲתִים נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְיֵמוּ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן עַד־בָּאֵם:

ובני מררי מקימין את המשכן, וכשבאים בני קהת,
מוצאים אותו על מכוננו ומכניסין בו הארון והשלחן
והמנורה והמזבחות; וזהו משמעות המקרא
"והקימו" - מקימי המשכן - אותו "עד" - טרם
"בואם" - של בני קהת.

כ"י - נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ • נושאי דברים המקדשים.
וְהִקְיֵמוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן • בני גרשון ובני מררי, שהיו
קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין את
המשכן פשהיה הענן שוכן, וסימן התנה נראה בדגל
מחנה יהודה. והם חונים, ועדין בני קהת באים
מאחריהם עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון

כב ונטל טקס משרית בני אפרים לחיליהון
ועל חילה אלישמע בר צמיהוד:

(כב) וְנִסְעָה דָּגֵל מַחֲנֶה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם וְעַל־
צִבְאוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּן־צְמִיחוֹד:

כג ועל חילא דשכטא דבני מנשה גמליאל
בר פדהצור:

(כג) וְעַל־צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדֵה־צוּר:

כד ועל חילא דשכטא דבני בנימין אבירן בר
גדעוני:

(כד) וְעַל־צִבְאָה מִטָּה בְּנֵי בְנִימִן אֲבִירָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

המקדש וטענוהו בכתף, שנאמר (לעיל ד
ט) וכלה אהרן ובניו וגו':
וְשִׁמְאָה כֶּף פְּרוּשָׁה, תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ
לְנִסְעָה דָּגֵל רְאוּבֵן וּמִיד מִקְדָּיִמִּין
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי וּפָרְקוּ הַמִּשְׁכָּן
וְנִסְעוּ קֹדֶם בְּנֵי רְאוּבֵן, וְכֵן תִּקְעוּ וְהִרְעוּ
וְתִקְעוּ שִׁישַׁע דָּגֵל אֶפְרַיִם וּמִקְדָּיִמִּים
בְּנֵי קֹהֵת וְטוֹעֲנִין כָּלִי הַקֹּדֶשׁ עַל
כַּתְפֵיהֶם וְנוֹסְעִים קֹדֶם בְּנֵי אֶפְרַיִם.
לְמִדּוֹ עַל נְסִיעַת הַלְוִיִּם שֶׁהָיוּ בַּתְּקִיעוֹת
וְתִכְף לָהֶם נְסִיעַת הַדָּגֵל
שְׁאֲחֲרִייהֶם: תורה יח

וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ וְנִסְעָה דָּגֵלֹו שֶׁל יְהוּדָה
תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמָר (פסוק יד) וְיִסַּע דָּגֵל מַחֲנֶה
בְּנֵי יְהוּדָה בְּרֹאשֹׁנָה, וְנִכְנָסוּ בְּנֵי אֶהָרֹן
וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאָרוֹן,
שֶׁנֶּאֱמָר (לעיל ד ה) וּבָא אֶהָרֹן וּבְנָיו בְּנִסְעָה
הַמַּחֲנֶה וְגו', תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ וְנִסְעָה
דָּגֵל מַחֲנֶה רְאוּבֵן, מִיד נִכְנָסוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
וּבְנֵי מֶרְרִי וּפָרְקוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִי
אוֹתוֹ בַּעֲגֻלוֹת וְהִעֲמִידוּהוּ עַד בָּא בְּנֵי
קֹהֵת, שֶׁנֶּאֱמָר (פסוק כא) וְנִסְעוּ הַקֹּהֲתִים
נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְיֵמוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד
בּוֹאֵם, תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ וְנִסְעָה דָּגֵל
אֶפְרַיִם מִיד נִכְנָסוּ בְּנֵי קֹהֵת וּפָרְקוּ אֶת

ובכלי הקדש עומדים מכוסים ונתונים
על המוטות עד שנסע דגל ראובן:
וְיִהְיֶה פְרוֹשׁ וְנִסַּע אֶהָל מוֹעֵד מַחֲנֶה
הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת (לעיל ב יח),
שִׁישַׁע אֶהָל מוֹעֵד וְכָל מַחֲנֶה הַלְוִיִּים
בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת הַנִּזְכָּרוֹת, כִּי הַגֵּרְשׁוֹנִים
וְהַמֶּרְרִים נוֹסְעִים בֵּין דָּגֵל יְהוּדָה לְדָגֵל
רְאוּבֵן, וְהַקֹּהֲתִים נוֹסְעִים בֵּין דָּגֵל
רְאוּבֵן לְדָגֵל אֶפְרַיִם כְּאֲשֶׁר יִפְרֹשׁ עוֹר,
וְיִזְכִּיר הַטַּעַם שֶׁקִּיְמוּ הַמִּשְׁכָּן טֶרֶם
בּוֹאֵם (פסוק כא):

אָבֵל בְּכִרְיָתָא שֶׁל מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן (פרק
יא) ראייתי פלשון הזה: תִּקְעוּ

וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מֵאֶסְפָּה לְכָל־הַמַּחֲנֵה
לְצַבָּאתָם וְעַל־צִבְאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי:

וְיִשְׂרָאֵל מֵאֶסְפָּה לְכָל־הַמַּחֲנֵה • תְּלֻמוֹד יְרוּשָׁלַּיִם: לְפִי
שָׁהָה שְׁבֻטוֹ שֶׁל דָּן מְרַבָּה בְּאוֹכְלוֹסִיָּין, הִיָּה נֹסֵעַ
בְּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שָׁהָה מֵאֶבֶד דָּבָר הִיָּה מַחְזִירוֹ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

וְכָל מִי שָׁהָה מֵאֶבֶד דָּבָר הִיָּה מַחְזִירוֹ לוֹ (רש"י י, כה)
אָמְרוּ רַז"ל "אִיזְהוּ שׁוֹטָה, זֶה הַמֵּאֶבֶד כָּל מַה שְּׁנוֹתְנִים לוֹ".
כְּלוּמָר: לְכָל יְהוּדִי נִתֵּן מִקְמַעֲלָה "מַה", בְּטוֹל לְאַלְקוּת, אֶךְ
בְּגִלְל הַיָּצֵר הָרַע, ה"מֶלֶךְ זָמָן וְכִסִּיל" (שׁוֹטָה), עֲלוּל הוּא

וְעַל־צִבְאוֹ מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן:

וְעַל־צִבְאוֹ מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן:

אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבָּאתָם וַיִּסְעוּ:
וְיִשְׂרָאֵל מִסְעֵי • זֶה סֵדֶר מִסְעֵיהֶם. בְּיוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵם בְּנֵי־רְעוּאֵאל הַמְדִּינִי חֲתָן
מֹשֶׁה נֹסְעִים • אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
אֹתוֹ אֲתָנָן לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטְבַּנוּ לָךְ כִּי־יִהְיֶה
דִּבְר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

וְיִשְׂרָאֵל חֹכֵם • (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שְׁנֶאֱמַר (שׁוֹפְטִים ד): "מִבְּנֵי
חֹכֵם חוֹתָן מֹשֶׁה". וְזֶה תְּלֻמוֹד־לֹמֶר (שְׁמוֹת ב):
"וַתְּבַאֲנָה אֶל־רְעוּאֵאל אֲבִיהֶן"? מִלְּמַד, שֶׁהַתִּינּוּקוֹת
קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן "אָבָא", וְשְׁמוֹת הַרְבֵּה הֵיוּ לוֹ:
יֵתֶר – עַל שֵׁם שִׁיתֶר פְּרָשָׁה אַחַת בַּתוֹרָה, חֹכֵם – עַל
שֶׁחֹכֵם אֶת הַתּוֹרָה וְכו'. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵם. כְּבָר פִּרְשִׁיתִי
(שְׁמוֹת ב טו) כִּי חֹכֵם שֵׁם חֲדָשׁ
שֶׁקִּראוּ לִיתְרוֹ כְּאֲשֶׁר שָׁב לְתוֹרַת
יִשְׂרָאֵל, כִּי זֶה דֶּרֶךְ כָּל הַמִּתְגַּדֵּר כִּי
לְעִבְדֵי יִקְרָא שֵׁם אֲחֵר:
וְהִנֵּה מֹשֶׁה חָלָה פָּנָיו לִלְכַּת עִמָּהֶם
וְאָמַר לוֹ סֵתֵם וְהַטְבַּנוּ לָךְ, וְהוּא
חָשַׁב שִׁיתָנוּ לוֹ מִן הַשִּׁלָּל כֶּסֶף וְזָהָב

וּבְגָדִים וְצֹאן וּבִקָּר וְלֹא תִהְיֶה לוֹ נַחֲלָה
בְּתוֹכָם, וְעַל כֵּן לֹא הָיָה חֲפִץ, וְעַנָּה כִּי
אִם אֵל אֶרֶצִי וְאֵל מוֹלֶדְתִּי אֵלֶּה, כִּי שֵׁם
לִי נַחֲלָה וְנִכְסִים וְכְבוֹד. אֲזַי אָמַר לוֹ
מֹשֶׁה אֵל נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ, כִּי מִדַּעְתְּךָ
הַמְדַּבֵּר, תִּהְיֶה לָנוּ לְעֵינַיִם כְּכַבוֹשׁ
הָאֶרֶצוֹת וְתוֹרְנוּ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלָה בָּהּ,
וּמִכָּל הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' לָנוּ

נִיטִיב לָךְ, רָמְזוּ לָתֵת לוֹ אַחֲזָה בְּאֶרֶץ
טוֹבָה בְּשִׁכְרוֹ עַל טְרַחוֹ וְעֲזָרְתּוֹ אֲשֶׁר
יַעֲזֹרֵם כְּכַבוֹשׁ הָאֶרֶץ. וְעַל דַּעְתִּי כִּי
נִתְרַצָּה אֵלָיו בְּזֶה וְעָשָׂה כֵּן כְּאֲשֶׁר
הִזְכַּרְתִּי שָׁם (שְׁמוֹת יח א), וְכֵן אָמְרוּ
בִּירוּשָׁלַיִם (בְּבוֹרִים פ"א ה"ד) בְּנֵי קִינִי חוֹתָן
מֹשֶׁה מִבִּיאֵין וְקוֹרִין, דְּכָתִיב לָכֶה אֲתָנוּ
וְהַטְבַּנוּ לָךְ: תּוֹרָה ל

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-
מוֹלְדֹתַי אֵלֶיךָ:
לֹא־אָמַר לֵה לֹא אֶזֶל אֶלְהֵן לְאַרְעִי וּלְיִלְדוּתִי
אֶזֶל:

כ"י - אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מוֹלְדֹתַי • (ספרי) אִם בְּשָׂבִיל נֶכְסִי, אִם בְּשָׂבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(זא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּעֲזֹב אֶתְּנוּ כִּי עַל-כֵּן יָדַעְתָּ
חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים:
לֹא וַיֹּאמֶר לֹא כַעַן תִּשְׁבֹּק יִתְנָא אֲרִי עַל כֵּן
יָדַעְתָּ כִּד תּוֹנִיא שְׁבִין בַּמִּדְבָּרָא וּגְבוּרָן
דִּאֲתַעְבְּדִין לָנָא חֲזִיתָא בְּעֵינֵיךָ:

על-כן לא-נתתיה לשלח בני" (שם יח): "כי-על-כן
עברתם" (שם יט): "כי על-כן באו" (שם לג): "כי על-כן
ראיתי פניך". והיית לנו לעינים. לשון עבר,
פתרגומו. דבר אחר, לשון עתיד: כל דבר ודבר
שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו. דבר אחר:
שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שגאמר (דברים י):
"ואהבתם את-הגֵּר".

כ"י - אֱלֹהִים תַּעֲזֹב • אין "נא" אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה,
שְׁלֹא יֵאמְרוּ: לֹא נִתְּנָה יְתֵרוֹ מַחֲבֵה; סְבוּר הָיָה שֵׁשׁ
לְגָרִים חֶלֶק בְּאַרְץ, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק,
הַנִּיחָם וְהֵלֶךְ לוֹ. כִּי עַל-כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר •
כִּי נָאָה לָךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנֻתְנוּ
בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נָסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. כִּי עַל-כֵּן
יָדַעְתָּ • כִּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כִּמוֹ (בראשית לח): "כִּי-

(זב) וְהָיָה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר
יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבֵנוּ לָךְ:
לֹב וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטִיבוּ
לוֹ? אָמְרוּ: בְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה
דְּשִׁנְהָ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אֲמָה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלֶקוֹ הוּא יִטְלָנוּ, וּבֵין כֹּף וּבֵין כֹּף נִתְּנוּהוּ
לְבָנָי יְתֵרוֹ, לְיוֹנָדָב בֶּן רָכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָנֵי קִנִּי חֲתָן
מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגו'" (שופטים א).

כ"י - וְהָיָה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר
יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבֵנוּ לָךְ:
לֹב וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטִיבוּ
לוֹ? אָמְרוּ: בְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה
דְּשִׁנְהָ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אֲמָה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

(זג) וַיִּסְעוּ מֵהָרַי וְהָיָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְזֵן
בְּרִית-יְהוָה נִסַּע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר
לָהֶם מְנוּחָה:
לֹב וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטִיבוּ
לוֹ? אָמְרוּ: בְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה
דְּשִׁנְהָ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אֲמָה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

שְׁלֹשֶׁת יָמִים • (ספרי, כ"ב יד) זֶה הָאָרְזֵן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם
לְמַחֲמָה וְבוֹ שְׂבָרֵי לוחות מִנְחִים, וּמִקְדִּים לְפָנֵיהֶם
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מְקוֹם חֲנֻכָּה.

כ"י - דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים • מִחֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הִלְכוּ
בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֹפֵץ לְהַכְנִיסָם
לְאַרְץ מִיָּד. וְאַרְזֵן בְּרִית-יְהוָה נִסַּע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ

(זד) וַעֲנֵן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן-הַמַּחֲנֶה: ׀
מִן מִשְׁרֵתָא:
לֹב וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטִיבוּ
לוֹ? אָמְרוּ: בְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה
דְּשִׁנְהָ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אֲמָה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

אֶת הַנְּמוּךְ וְהוֹרֵג נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים. מִן הַמַּחֲנֶה •
מִמְקוֹם חֲנֻכָּה.

כ"י - וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם • שְׂבָעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים
בְּמִסְעֵיהֶם: אַרְבָּעָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאַחַד לְמַעַלָּה
וְאַחַד לְמַטָּה וְאַחַד לְפָנֵיהֶם, מִמְּיָד אֶת הַגְּבוּהָ וּמִגְּבִיָּה

♦ יום שישי י"ח סיון ♦

ז' נחמיה (לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה וַיְהִי וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ:

וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי • הַמְכַנְסִין. וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיךָ • אֵלֹה הָרֹדְפִים. מִשְׁנֵאִיךָ, אֵלֹה שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשׁוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פג): "וּמִשְׁנֵאִיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ", וּמִי הֵם? "עַל-עֲמֻךְ יַעֲרִימוּ סוֹד".

ז' נחמיה וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ • עָשָׂה לוֹ סִמְנֵינֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לומר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתָּב כָּאן? כְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין פְּרָעָנוֹת לְפְרָעָנוֹת וְכוּ', כְּדֵאִתָּא בְּכָל כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ (שבת קטז). קוֹמָה ה' • לִפִּי שְׁהִיָּה מְקַדֵּים לִפְנֵיהֶם מִהֲלֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הִיא מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהִמָּתֵן לָנוּ וְאֵל תִּתְרַחַק יוֹתֵר. (תנחומא בויקהל).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

"וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי" - שם הַנִּי; בְּכַתּוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמִטָּה יוֹתֵר, שֶׁם אֱלֻקִּים, שְׁהוּא שָׂרֵשׁ וּמְקוֹר הָעוֹלָם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הָעוֹלָם שֶׁבַעל עֲצוֹמוֹ.

שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם (רש"י, י, לה) נֶאֱמַר בַּתְּהִלִּים "קוֹם אֱלֻקִּים וַיִּפְצוּ אֲבִיבִיו". הֲרִי שֶׁבְּחֻמֶּשׁ נֶאֱמַר שֶׁם הַנִּי; בְּכַתּוּבִים נֶאֱמַר שֶׁם אֱלֻקִּים; וּבְרִש"י - מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵי: בְּחֻמֶּשׁ מֵאִיר הַשָּׂרֵשׁ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך - מותנך 'לקראת שבת')

שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל - שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל הַקָּב"ה

אֵךְ אִם כֵּן, אֵיךְ יִתְּנוּ כָּל מִצִּיאוֹת שֶׁל "שׁוֹנֵאֵי ה'" חֲסִי-וְשָׁלוֹם, הֲרִי אִם מֵאֲמִין הוּא בְּקָב"ה, וּבִ"מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִמִּילָא שֶׁכָּל חֵינֵתוֹ וְקִיּוּמוֹ מְגִיעִים מֵהַקָּב"ה, וְאֵיךְ שֶׁיֵּךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שִׁנְאָה חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְהַשִּׁים יִתְבָּרֵךְ? וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שֶׁאֵין לֹא מְדָבֵר כָּאן עַל שׁוֹנֵאֵי הַקָּב"ה בְּעֲצוֹמוֹ, דְּזִוְהוּ דָּבָר שֶׁאֵי-אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת כָּלל, כִּי-אִם עַל שׁוֹנֵאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָל הַשׁוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם". וְכ"ל. (ועי' בַּמְקוֹר הַדְּבָרִים בְּ'לקוטי שיחות', שְׁבַעל מְדוּעַ לֹא פִּירֵשׁ כֵּן רִש"י גַּם עַל "וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי" שֶׁלִּפְנֵי זֶה).

וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ: אֵלֹה שׁוֹנֵאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשׁוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י) יֵשׁ לַעֲנֹ, מְדוּעַ הוֹצִיא רִש"י אֶת הַכְּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפִירֵשׁ "מִשְׁנֵאִיךָ" עַל שׁוֹנֵאֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרִי יֵשׁ לומר בְּפִשְׁטוֹת דְּקֵאִי עַל שׁוֹנֵאֵי הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא? וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה פְּשׁוּט שֶׁלֹּא מְדָבֵר כָּאן עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מֵאֲמִין בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אִם אֵינוֹ מֵאֲמִין כָּלל בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁנֵא אוֹתוֹ? וְעַל-כֵּךְ הָיָה שֶׁמֵּאֲמִין הוּא בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

(לו) וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוֹבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: ז' נחמיה

אֲבֵל עֲנִין הַמְּדַרְשׁ הַזֶּה מֵצִאוֹ אוֹתוֹ בְּאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּסְעוּ מִהֵר סִינִי בְּשִׁמְחָה כְּתִינוּק הַבּוֹרֵחַ מִבֵּית הַסֶּפֶר, אֶמְרוּ שֶׁמָּא יִרְבֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ מִצְוֹת, וְזִוְהוּ וַיִּסְעוּ מִהֵר ה', שֶׁהִיא מִחְשָׁבָתָם לְהַסִּיעַ עֲצָמָן מִשָּׁם מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֵר ה'/ וְזִוְהוּ פְּרָעָנוֹת רֹאשׁוֹנָה. וְהַפְסִיק, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שְׁלֹשׁ פְּרָעָנוֹת סְמוּכוֹת זו לְזוֹ וְנִמְצָאוּ מִחֻקִּים בְּפְרָעָנוֹת. וְקָרָא הַחֻסָּא "פְּרָעָנוֹת" אֵךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶם מִמֶּנּוּ פְּרָעָנוֹת. וְשָׁמָּה אֱלֻמָּלָא חֻסָּא זֶה הִיא מְכַנְסִים לְאָרְץ מִיָּד: תוֹרָה לוֹ

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵאֲחֵרֵי ה'. וְכַתֵּב הָרַב בְּפִירוּשֵׁי שָׁם, בְּתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְמַסְעָם הַתְּאֻזָּה תִּאָּה הַאֶסְפָּסוּף לְהִתְרַעַם עַל הַבָּשָׂר כְּדִי לְמַד בָּהּ: וְאֵלֹה דְּבָרֵי תִמְהָה, שֶׁהֲרִי פְּרָעָנוֹת וְהִיא הָעַם כְּמִתְאַנְנִים כְּתוּבָה רֹאשׁוֹנָה וְשֶׁל תִּאָּה שְׁנִיָּה, וְשֶׁתִּיָּהֵן סְמוּכוֹת. אוֹלֵי סֵבֶר הָרַב שֶׁנִּכְתְּבוּ שֶׁלֹּא כְּסֻדְרָן, רָמוּ עַל הָרֹאשׁוֹנָה בְּאֶמְרוֹ "מִהֵר ה'", כִּי שָׁמָּה מַעַת נִסְעָם חֻשְׁבוּ לְעִשׂוֹת כֵּן, וְהַפְסִיק וְכַתֵּב אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאַחֲרַיָּה כֵּן חֲזוֹר לְרֹאשׁוֹנָה. וְאֵין בְּזֶה טַעַם אוֹ רִינָה:

(לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ. עָשָׂה לוֹ סִמְנֵינֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו לומר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ. וְלָמָּה כָּתֵב כָּאן, כְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין פְּרָעָנוֹת לְפְרָעָנוֹת, כְּדֵאִתָּא בְּכָל כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ (שבת קטז), לְשׁוֹן רִש"י. וְלֹא פִּירֵשׁ לָנוּ הָרַב מִדֵּי הַפְּרָעָנוֹת הַזֹּאת שֶׁהִצָּרָה לְהַפְסִיק בָּהּ, כִּי לֹא נִזְכָּר כָּאן בְּכַתּוּב פְּרָעָנוֹת קֹדֶם וְהִיא בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ: וְלְשׁוֹן הַגְּמָרָא שָׁם, פְּרָעָנוֹת שְׁנִיָּה וְהִיא הָעַם כְּמִתְאַנְנִים (ולחן יא א), פְּרָעָנוֹת רֹאשׁוֹנָה דְּכְתִיב וַיִּסְעוּ מִהֵר ה' (פסוק לג), וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְלֻמֵּד שְׁסֵרוּ

כ"י • וַיְהִי הָעֶם כְּמִתְאַנְנִים רָע בְּאַזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה: ^(א) וַיִּהְיֶה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים • מִנְחָם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מְרֻגָּז, וְכֵן (יִשְׁעִיָּה) ^(ב) "בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּנְשְׁעוּן". רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל.

יא (א) וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים רָע בְּאַזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה: ^(א) וַיִּהְיֶה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים • מִנְחָם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מְרֻגָּז, וְכֵן (יִשְׁעִיָּה) ^(ב) "בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּנְשְׁעוּן". רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל.

כ"י • וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים • אֵין "הָעָם" אֶלֶא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוּת י'): "מָה אַעֲשֶׂה לָּעָם הַזֶּה". וְאוֹמֵר (יִרְמְיָה י'): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וְכִשְׁהֵם בְּשָׂרִים, קְרוֹאִים: "עַמִּי", שְׁנָאֹמֵר (שְׁמוּת ה'): "שְׁלַח אֶת עַמִּי" (מִיכָה י'): "עַמִּי מָה-עֲשִׂיתִי לָךְ". כְּמִתְאַנְנִים • אֵין 'מִתְאַנְנִים' אֶלֶא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְשִׁים עֲלִילָה הַאִיף לְפָרֶשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שׁוֹפְטִים יד): "כִּי תֵאָנֶה הוּא-מְבַקֵּשׁ". רָע בְּאַזְנֵי ה' • תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאַזְנֵי ה', שְׁמִתְכַּנְּנִים שְׁתִּבּוּא בְּאַזְנֵי וְיִקְנִיט. אָמְרוּ: "אִי לָנוּ, כִּמְהָ לְבַטְנֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁלֹא נַחֲנוּ מֵעַנּוֹי הַדֶּרֶךְ". וַיַּחַר אַפּוֹ • אֲנִי הֵייתִי מִתְכַּנֵּן לְטוֹבַתְכֶם, שְׁתִּכַּנְסוּ לְאַרְץ מִיָּד. בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה • בְּמִקְצֵין שְׂבָהֶם לְשִׁפְלוֹת, אֵלּוּ עָרַב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מִנְסֵא אוֹמֵר: בְּקִצְיָנִים שְׂבָהֶם וּבְגִדוּלִים.

(ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְּפֹלֵל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: ^(א) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה • מִשָּׁל לְמִלָּךְ בְּשִׁר-וָדָם שְׂפָעַס עַל בָּנוּ, וְהִלָּךְ הֵבִין אֶצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאוֹמֵר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלֵי מֵאֲבָא. וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

כ"י • וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה • מִשָּׁל לְמִלָּךְ בְּשִׁר-וָדָם שְׂפָעַס עַל בָּנוּ, וְהִלָּךְ הֵבִין אֶצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאוֹמֵר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלֵי מֵאֲבָא. וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה כִּי-בִעָרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה: ^(א) וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה כִּי-בִעָרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:

(ד) וְהָאִסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תֵּאוּה וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: ^(א) וְהָאִסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תֵּאוּה וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וְכֹאֲשֶׁר אָמַר הַכְּתוּב כִּי הָיוּ כּוֹאֲבִים וּמִצְטָעְרִים כְּכֹר הַזִּבְיָה וְסִפֵּר הַחֲטָא. וְאוֹמֵר "כְּמִתְאַנְנִים", כִּי הָיוּ מִדְּבָרִים כְּמֹר נִפְשָׁם כְּאִשֶּׁר יַעֲשׂוּ הַכּוֹאֲבִים. וְהָיָה רָע בְּעֵינֵי ה', שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְכָּת אַחֲרָיו בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב מֵרַב כֹּל טוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, וְהֵם הָיוּ כְּאִנּוּסִים וּמְכַרְחִין מִתְאַנְנִים וּמִתְרַעְמִים עַל עֲנִיָּתָם. וְלָכֵךְ אָמַר בְּשִׁנְיָה (פִּסְק ד') וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הָיָה חֲטָאֵם הָרָאוּן לְהִתְרַעַם עַל חֲסִדוֹן הַנְּאוּתִיהֶם בְּמִדְּבָר, וַיִּשְׁבּוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת כְּעֵנֶן הַהוּא, וְלֹא לִקְחוֹ מוֹסֵר עַל אֵשׁ הַשֵּׁם שֶׁבִּעָרָה בָּם: תּוֹרָה ב' (ג) וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה: ^(א) וַיִּהְיֶה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים. אָמַר ר"א מִגִּזְרֵת אוֹן, וְכֵן מִחֲשֻׁבוֹת אוֹנָה (יִרְמְיָה ד יד), שֶׁדְּבָרוֹ דְּבָרֵי אָנוּ. וְאֵינְנוּ נִכּוֹן, כִּי לְמָה יִכְסֶּה הַכְּתוּב עַל חֲטָאֵם וְלֹא יִגִּידֵנוּ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי כְּאִשֶּׁר נִתְרַחֲקוּ מִהָרָה סִינִי שֶׁהָיָה קְרוֹב לִישׁוֹב, וּבָאוּ בְּתוֹךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהוֹרָא בְּמִסַּע הָרָאוּן הָיוּ מִצְטָעְרִים בְּעֵצְמָם לֹאמֹר מָה נַעֲשֶׂה, וְאִיךָ נִחְיֶה בְּמִדְבָּר הַזֶּה, וּמָה נֹאכַל וּמָה נִשְׁתֶּה, וְאִיךָ נִסְבֵּל הָעֵמֶל וְהָעֲנִי וּמָתִי נִצָּא מִמֶּנּוּ, מִלְּשׁוֹן מָה יִתְאוּנֵן אָדָם חֵי גָבֵר עַל חֲטָאֵיו (איכה ג לט), שֶׁהוּא לְשׁוֹן כּוֹאֵב וּמִצְטָעֵר עַל עֲצָמוֹ, וְכֵן בֶּן אוֹנִי (בראשית לט יח) בֶּן צַעֲרִי, וְאֵנּוּ הַדִּיגִים וְאֵבְלוֹ (ישעיה יט ח):

תִּבְעָרָה. לְמָקוֹם אֲשֶׁר יִרְדֶּה בּוֹ הָאֵשׁ בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה קָרָאוּ כֵן. וְלֹא נִסְעוּ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, רַק בְּחִנְיָה הָיָה הַתְּאוּוֹ תְּאוּה וְקָרָאוּ שֵׁם הָעִיר אוֹ הַמָּקוֹם קְבָרוֹת הַתְּאוּה: תּוֹרָה ד' (ד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה: ^(א) וַיִּהְיֶה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים. אָמַר ר"א מִגִּזְרֵת אוֹן, וְכֵן מִחֲשֻׁבוֹת אוֹנָה (יִרְמְיָה ד יד), שֶׁדְּבָרוֹ דְּבָרֵי אָנוּ. וְאֵינְנוּ נִכּוֹן, כִּי לְמָה יִכְסֶּה הַכְּתוּב עַל חֲטָאֵם וְלֹא יִגִּידֵנוּ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת: וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי כְּאִשֶּׁר נִתְרַחֲקוּ מִהָרָה סִינִי שֶׁהָיָה קְרוֹב לִישׁוֹב, וּבָאוּ בְּתוֹךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהוֹרָא בְּמִסַּע הָרָאוּן הָיוּ מִצְטָעְרִים בְּעֵצְמָם לֹאמֹר מָה נַעֲשֶׂה, וְאִיךָ נִחְיֶה בְּמִדְבָּר הַזֶּה, וּמָה נֹאכַל וּמָה נִשְׁתֶּה, וְאִיךָ נִסְבֵּל הָעֵמֶל וְהָעֲנִי וּמָתִי נִצָּא מִמֶּנּוּ, מִלְּשׁוֹן מָה יִתְאוּנֵן אָדָם חֵי גָבֵר עַל חֲטָאֵיו (איכה ג לט), שֶׁהוּא לְשׁוֹן כּוֹאֵב וּמִצְטָעֵר עַל עֲצָמוֹ, וְכֵן בֶּן אוֹנִי (בראשית לט יח) בֶּן צַעֲרִי, וְאֵנּוּ הַדִּיגִים וְאֵבְלוֹ (ישעיה יט ח):

כַּצֹּאתֶם מִמִּצְרַיִם. וַיָּשׁוּבוּ (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְכּוּ עִמָּהֶם. מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר. וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וְהָלֹא כָּבֹד נָאֻמֵּר (שְׁמוֹת יב): "וְגַם עָרֵב רַב עָלָה אִתָּם

(ה) וְזָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצֵּרִים חֲנֻם אֶת
הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־
הַבָּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

רש"י: אֲשֶׁר-נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם. אם תאמר שֶׁמִּצְרַיִם נִתְּנִים לָהֶם דְּגִים חֲנָם, וְהִלָּא כֶּכֶר גָּאָמַר (שמות ה): "וּתְבֹן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם". אם תִּבֶּן לֹא הָיוּ נִתְּנִים לָהֶם חֲנָם, דְּגִים הָיוּ נִתְּנִים לָהֶם חֲנָם? וּמָהוּ אוֹמֵר "חֲנָם"? חֲנָם מִן הַמִּצּוֹת (ספרי). אֵת הַקְּשָׁאִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה הָפֵן מִשְׁתַּנָּה לְכָל דְּבָר,

(ו) וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלִתִּי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ:

וּבְכַעַן נִפְשָׁנָא תֵּאִיבָא לִית כָּל מִדְּעָם אֱלֹהִין
לְמִנָּא עֵינָנָא:

רש"י אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ • מִן בִּשְׁתֹּר, מִן בַּעֲרֹב.

(ז) וְהָמֹן בּוֹרַע־גֵּד הוּא וְעֵינָיו בִּיעֵין הַבְּדִלָּה:

זוּמָנָא כְּבֵד זָרַע גֵּדָא הוּא וְחִזּוּתָא כְּחִזּוּ
בְּדִלָּחָא:

כָּלֹמֶר: רָאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בָּנֵי, וְהָמָן
כֶּךָ וְכֶךָ הוּא חָשׁוּב. בְּזֶרַע-גֵּד. עָלָל כִּגְדָא, יִרַע
קוֹלֵינְדֵרִי. בְּדִלְח. שֵׁם אֲבָן טוֹבָה קְרִיסְטָל.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֵין לָהּ כֹּל לְחַלֵּחַ אוֹתָהּ, כִּי הִמָּאֵל
מוֹלִיד הַלְחָוֹת בְּגוֹף וְיִשְׁבֵּי הַנֶּפֶשׁ רְוָה.
וְאָמְרוּ **בְּלֹתִי אֵל הַמֶּן עֵינֵינוּ**, שְׁאֵפְלוּ
הַמִּזוֹן אֲשֶׁר אָנוּ חַיִּים בּוֹ אֵינָנו בְּיָדֵינוּ
שֶׁתִּהְיֶה נִפְשָׁנוּ דְּשֻׁנָּה וּשְׂבֻעָה בּוֹ, אֲבָל
נִתְאַזָּה לוֹ וְנִשְׂא עֵינֵינוּ אֵלָיו בְּכָל עֵת
כִּי בְּאוֹלֵי זְבָא לָנוּ, וְהִנֵּה אֵין כֹּל בְּלֹתִי
תּוֹחֶלֶת הַמֶּן. אָמְרוּ הַמְּשֻׁל הַיָּדוּעַ (יִמָּא
עַד), אֵינוּ דוֹמָה מִי שֵׁישׁ לוֹ פֶּת בְּסֻלּוֹ
לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פֶּת בְּסֻלּוֹ. וְסִפֵּר הַכְּתוּב
כִּמָּה מַעֲלוֹת בְּמֶן, וְאָמַר שֶׁטַעֲמוֹ **כְּטַעַם**
לֶשֶׁת הַשֶּׁמֶן, לְהַגִּיד כִּי נֶפֶשׁ אוֹכְלִיו
לֹא תִיבֵשׁ, כִּי הוּא יִלְחָח וְיִרְוֶה וְתִהְיֶה
נֶפֶשׁ אוֹכְלִיו כְּגֵן רְוָה וּכְמוֹצֵא
מֵיִם: תורה 1

א שְׁהִיוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ
עוֹשִׂים מְלָאכְתּוֹ, וְהָיָה מִפְּרִינָס
אוֹתָם בְּלָחֶם צָר וּבָמַיִם לַחֲץ, וְהָיוּ
נִפְּזִים בְּעִיר וּנְכַסִּין בַּגָּנוֹת וּבַשְּׂדוֹת
וְהָיוּ אוֹכְלִין מִן הַיְּרִיקוֹת וְאִין מִכֵּלִים
דְּבָר כְּמִנְהַג עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ, וְנוֹתְנִים לָהֶם
עַל שִׁפְת הַיָּאוֹר מִמֶּנֶת הַמֶּלֶךְ דְּגִים
קֻטְנִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם דָּמִים בְּמִצְרִים,
בְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי בְסֻדָּר וְאַלְה שְׁמוֹת א
(א). וְזֹאת תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא תְלוּנֹת
הָאֶסְקֶסְפוֹ. וְהִנֵּה הָיוּ מֵתוֹאֲנִים עַל
מִשָּׁה, וְצוֹעֲקִים עָלָיו "תִּנֵּה לָנוּ בָּשָׂר
וְנֹאכְלָה", בְּאֲשֶׁר יִזְכִּיר (בִּפְסוֹק יג): תוֹרָה ו
(ו) וְטַעַם **נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה**. שְׁנוֹתָחֶמָם
טַבְּעָם מִרַב הַתְּאוֹנוֹת וְיִבְשָׁה לָהֶם,
דְּבִרְבֵּי אוֹנְקוּלִיס. או **נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה** כִּי

רבות. והיה למקצתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים, כמנהג הממונות ומקומות הזיקוק. אבל בדיגים אמרו (פסוק) **זכרנו את הדגה**, כזכר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה; תורה ה' (ה) וטעם אשר נאכל במצרים חנם. לפי פשוטו, כי היו הדיגים המצרים מעבידין אותן למשך הדגים שצאֻחִים במצודה ובמכמורות, והיו נוהגין להם מן הדיגים כמנהג כל פורשי מכמורת. והקשואים והאבטיחים והחציר והבצלים והשומים במצרים הרבה מאד, כי היא גֵּן הֵיֶרֶק, וכאשר היו חופרין להן בגנות ובכל עבודה בשדה היו אוכלין מן הירקות:

(ח) שְׁמוֹ הָעֵם וְלָקְטוּ וּמִתַּחֲנוּ בְּרָחִים אֹדְכוֹ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹ בַּפָּרוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

ח שְׁמוֹ הָעֵם וְלָקְטוּ וּמִתַּחֲנוּ בְּרָחִים אֹדְכוֹ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹ בַּפָּרוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

כ"י – שְׁטוֹ. אין "שִׁיט" אלא לשון טיול איש בני"ר, בלא עמל. וּמִתַּחֲנוּ בְּרָחִים וגו'. לא ירד בריחים ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משפתה היתה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבשלין. בַּפָּרוֹר. גְּרֵהָ. לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן. לחלוח של שמן, כּף פָּרְשׁוֹ דּוֹנֵשׁ. וְדוּמָה לו: (תהלים לב): "נִהַפֵּף לִשְׁדֵי בַחֲרֹבֵי קִיץ", וְהִלְמֵד יְסוֹד – נִהַפֵּף לַחֲלוּחֵי בַחֲרֹבֵי קִיץ. וְרִבּוּתֵנוּ פָּרְשׁוֹהוּ (ספר) לִשׁוֹן שְׁדִים, אִף אֵין עֲנֵן שְׁדִים אֶצֶל שָׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לומר "לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן", לִשׁוֹן (דברים לב)

וַיִּשְׁמֶן יִשְׁוֹרוּן, שָׁאם בֶּן הָיָה הַמִּ"ם נִקְוֵד קִמֵּץ קֶטֶן (צִיָּה) וְטַעְמוֹ לַמָּטָה תַּחַת הַמִּ"ם. עֲכָשׁוּ שְׁהַמִּ"ם נִקְוֵד פֶּתַח קֶטֶן (סגול) וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי"ן, לִשׁוֹן שָׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הַנִּקְוֵדָה בְּקִמֵּץ גָּדוֹל וְאֵינָה נִקְוֵדָה בַּפֶּתַח קֶטֶן מִכָּפִי שֶׁהוּא סוּף פָּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לֶשֶׁד" לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: לִישׁ שִׁמֹן דְּבִשׁ – כַּעֲסָה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן וְקִטְפָה בְּדִבְשׁ. וְתַרְגוּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס דִּמְתַּרְגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לַפְתָּרוֹנוֹ שֶׁל דּוֹנֵשׁ; שֶׁהַעֲסָה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן, לַחֲלוּחֵי שָׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

(ט) וּבִרְדַּת הַטֵּל עַל־הַמִּחְנָה לִילָה יֵרֵד הַמָּן עֲלָיו:

ט וּבִרְדַּת הַטֵּל עַל־הַמִּחְנָה לִילָה יֵרֵד הַמָּן עֲלָיו:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתָּח אָהֱלוֹ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתָּח אָהֱלוֹ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

כ"י – בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבּוֹכִים, לַפָּרְסָם תַּרְעֻמָּתָן בְּגָלוּי. וְרִבּוּתֵנוּ אִמְרו

"לְמִשְׁפַּחְתּוֹ" – עַל עַסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרִיּוֹת הַנֶּאֱסָפוֹת לָהֶם (ספר).

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעַתָּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא־מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוֹם אֶת־מִשְׁחָא בְּלִהָעֵם הַזֶּה עָלַי:

יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעַתָּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא־מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוֹם אֶת־מִשְׁחָא בְּלִהָעֵם הַזֶּה עָלַי:

(יב) הָאֲנֹכִי הָיִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֵיתִיו כִּי־תֹאמַר אֵלַי שֶׁאֵהוּ בַחֲיוֹךְ כֹּאֲשֶׁר יִשְׂא הָאָמֶן אֶת־הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

יב הָאֲנֹכִי הָיִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֵיתִיו כִּי־תֹאמַר אֵלַי שֶׁאֵהוּ בַחֲיוֹךְ כֹּאֲשֶׁר יִשְׂא הָאָמֶן אֶת־הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

כ"י – כִּי־תֹאמַר אֵלַי. שֶׁאֲתָה אֹמֵר אֵלַי שֶׁאֵהוּ בַחֲיוֹךְ. וְהִיכֵן אִמְרֵי לוֹ בֶּן? (שמות לב): "לֹךְ נָחָה אֶת־הָעָם", וְאֹמֵר (שמות ו): "וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

עַל־מִנַּת שְׁיָהִיו סוּקְלִים אֶתְכֶם וּמִחֲרָפִים אֶתְכֶם. עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו. אֲתָה אֹמֵר לִי לִשְׂאֵתָם בַּחֲיוֹךְ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמוֹ הָאֲנֹכִי הָיִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה וְאֲנֹכִי יִלְדֵיתִיו, וְהוֹכִיר בֶּן כִּי הָאִשָּׁה תִּסָּבֵל צַעַר גָּדוֹל הַבָּנִים בְּזִכְרָה מֵהַ שִּׁסְבָּלָה בָּהֶם מִלְּדָה וּמִבְטָן וּמִהָרִיוֹן. וְאָמַר "אוֹמֵן", כִּי הוּא אוֹמֵן לֹא אוֹמֵנָתָה תוֹרָה יג

וְתִהְיֶה אֶת מְרִים וְאֶת שְׁמִי (ד"ה א ד יז) שֶׁהִרְתָּה וְיִלְדָה אוֹתָם, אוֹ אֲנֹכִי אֲבִיהֶם שֶׁיִּלְדֵיתִיו, כְּמוֹ וְיִלְדָ נָח (בראשית ו י), לְאֲבִיךָ זֶה יִלְדֶךָ (משלי כג כב), וְזוֹלָתָם. וְאָמַר כֹּאֲשֶׁר יִשְׂא הָאָמֶן אֶת הַיֵּנֶק, הָאָב אוֹ הָאֵם: וְעַל דַּעֲתִי הַכֹּל מְלִיצָה בָּאֵם, וְטַעְמוֹ

(יב) הָאֲנֹכִי הָיִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה. עַל דַּעַת אוֹנְקְלוֹס כְּמוֹ עַל בִּרְכַת הוֹרֵי (בראשית מט כו), כִּי הָאָב יִקְרָא הוֹרָה, מִכָּפִי שְׁנוֹתָן וּמִמֵּין הַהָרִיוֹן, יֹאמַר אִם אֲנִי אֲבִיהֶם אוֹ אִמָּם שֶׁיִּלְדֵיתִי אוֹתָם: וּבְעָלִי הַפֶּשֶׁט אִמְרוּ בַּהֲפֹךְ, הָאֲנֹכִי אִמָּם שֶׁהִיִּיתִי הָרָה בָּהֶם וְיִוָּלְדָת. וְכֵן

(יג) **מֵאִין לִי בָשָׂר לֶתֶת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי**
לֵאמֹר תַּנְהִילֵנוּ בָשָׂר וְנֹאכְלָהּ:

(יד) **לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי לְשַׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה**
כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

(טו) **וְאִם־כָּכָה | אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרֹגִי נָא הָרֹג אִם־**
מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ

כ"י וְאִם־כָּכָה אֶת־עֲשֵׂה לִי • תִּשָּׂש כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
 כְּשֶׁהֲרָאָהוּ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַפְּרַעְנוֹת
 שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיֹא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לִפְנֵי:

(טז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אִסְפֹּה־לִּי שְׁבָעִים אִישׁ**
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֹת בֵּינֵהֶם וְקִנִּי הָעָם וְשִׁטְרֵיו
וְלִקְחַתְּ אִתָּם אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וְהִתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ:

כ"י וְאִם־כָּכָה לִי • הָרִי תִשׁוּבָה לְתַלְוִינִיךָ שְׂאֵמְרֶת:
 "לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי". וְהִזְקֵנִים הָרַאשׁוֹנִים הֵיכָן
 הָיוּ? וְחֵלָא אִף בְּמִצְרַיִם יִשְׁבּוּ עִמָּהֶם, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת
 א): "לֵךְ וְאִסַּפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֵלָּא בְּאֵשׁ תִּבְעָרָה
 מֵתוֹ, וְהָאוֹיִים הָיוּ מִסִּיעֵי לִכְךָ, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת כד): "וַיִּחַזְזוּ
 אֶת־הָאֱלֹהִים", שְׁנַהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁף פֶּתוֹ וּמִדְבַּר
 בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה
 הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִתֵּן אֲבָלוֹת בְּמִתְן־תּוֹרָה וּפְרַע
 לָהֶם כָּאֵן. אֲשֶׁר יִדְעֹת בֵּינֵהֶם וְגו' • אוֹתָן שְׂאֵמְתָה

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(יד) וְטַעַם לֹא אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי. לֹא
 שִׁיעוּר־וְהוּא הִזְקֵנִים לִתֵּת לָהֶם בָּשָׂר,
 כִּי מֵאִין לָהֶם. וְעוֹד, אֲפֹלוּ בְהִיּוֹת לָהֶם
 פְּרָנְסִים רַבִּים לֹא יִתְלוּנְגוּ רַק עַל מֹשֶׁה
 רַבִּינוּ שְׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, כְּמִנְהַגָם
 לֵאמֹר לוֹ "לָמָּה הִעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם",
 וְהוּא שִׁיתֵן לָהֶם בְּתַפְלֹתוֹ כֹּל
 מִשְׁאָלוֹתָם וְתַאֲוֹתָם יָבִיא לָהֶם. אֲבָל
 חֲשַׁב מֹשֶׁה, כִּי בְהִיּוֹת לָהֶם מִנְהִיגִים
 רַבִּים יִשְׁכְּחוּ חֲמַתָם וַיִּדְבְּרוּ עַל לִבָּם
 בַּעַת תְּלוּנְגָתָם. וְאִפְשָׁר כִּי כְּאִשֶּׁר
 הִתְנַבְּאוּ הַזְקֵנִים שְׁנֹאֲצַל עֲלֵיהֶם מִן
 הָרוּחַ וַיִּדְעוּ הָעָם כִּי נֹאֲמָנִים הֵם
 לְנִבְיָאִים, לֹא יִתְאַסְפוּ כָּלָם עַל מֹשֶׁה,
 וַיִּשְׁאַלּוּ תַאֲוֹתָם גַּם מִקֹּדֶם: תּוֹרָה טו
 (טו) וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי. תִּשָּׂש

כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּנֹקְבָה, שֶׁהֲרָאָהוּ הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא פְּרַעְנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיֹא
 עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לִפְנֵי אִם כֵּן
 הֲרֹגִי נָא הָרֹג, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְלֹא
 הִבִּינוּתִי זֶה, שֶׁכְּנִי "אֶת" כִּלְפֵי מַעֲלָה
 הוּא. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, מִנְהַג הַלְשׁוֹן
 הוּא גַם בְּזָכָר, אֶת כְּרוֹב מִמִּשַׁח הַסּוּכָר
 (יחזקאל כח יד):

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֻת **אִם כָּכָה אֶת עוֹשֵׂה**
לִי, בְּמִדַּת הַדִּין יִדְבַּר, כְּמוֹ שְׂאֵמַר
 וַיַּחַר אִף ה' מֵאֵד (בַּפְּסוּק י), וְכֵן וְאֶת תִּדְבַּר
 אֲלֵינוּ (דְּבָרִים ה כד), כְּנִי לֵאשׁ הַגְדוּלָה
 שֶׁתִּדְבַּר דְּבָרֵי הַשֵּׁם אֲלֵינוּ, וְשִׁמְעֵנוּ
 מִפִּיךָ וְעֲשִׂינוּ. וְכֵן אֶת כְּרוֹב מִמִּשַׁח,
 בְּכְרוֹב הַשָּׁנִי יִרְמֹז. וְהַמִּשְׁכָּל יִבִּין:
 וְטַעַם הֲרֹגִי נָא הָרֹג. שֶׁתִּשְׁלַח עָלַי

הוֹרִגִים בְּחֶרֶב, כִּי טוֹב מוֹתֵי אֲפֹלוּ
 בְּחֶרֶב אֲדָם מִחַיִּי בַּצֵּעַר הַזֶּה. וַיִּתְּכֵן
 שֶׁהוּא כְּמוֹ הַמִּיתָנִי, וְכֵן וְאִנְשֵׁיהֶם יִהְיוּ
 הֲרֹגִי מוֹת בְּחִירָתָם מִכִּי חֶרֶב בְּמִלְחָמָה
 (יִרְמִיָּה יח כא), וְכֵן וּפְחֵי בְּהוֹרִגִים הָאֵלָּה
 (יחזקאל לו ט): תּוֹרָה טו

(טז) **אִסְפֹּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי**
יִשְׂרָאֵל. כְּבָר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ, כִּי
 שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵן בְּשָׁבָעִים לְשׁוֹן, וַיֵּשׁ
 לְכָל אֶחָת וְאֶחָת מִנֵּל בְּרָקִיעַ וְשָׁר
 לְמַעַלָה כְּעֵנֶן שְׁנֹאֲמַר בְּדִנְיָאֵל י"ג וְשָׁר
 מִלְּכוּת פָּרַס, וְכִתִּיב (שם) אֲצֵל מִלְכִּי (קו)
 וְפָרַס, וְכֵן וְהָאֵל שָׁר קוּן כֹּא (שם פסוק כ), וְהוּא
 שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָה כד כא) יִפְקֹד ה' עַל צָבָא
 הַמְּרוֹם בַּמְּרוֹם (מִכְלִילָא שִׁירָה ג). וְאָמְרוּ
 (סוֹכֵחַ נה) כִּי פָרִי הַחֹג יִרְמֹזוּ בְּהֶם: וּבְפָרְקִי

וַיֹּאמְרֵי וְאֶמְלֵל עִמָּךְ תָּמָן וְאַרְבֵּי מִן רוּחָא
דְּעָלָךְ וְאַשְׁנֵי עֲלִיהוֹן וְיִסּוּכְרוֹן עִמָּךְ בְּמִטּוּל
עִמָּא וְלֹא תִסּוּכֵר אֶת בְּלֻחְדָּךְ:

(י) וַיְרִידְתִּי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֵתִי מִן־הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּשְׁמֹתַי עֲלֵיהֶם וּנְשָׂאוּ אֶתְךָ בְּמִשְׁאֵה
הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֶתְּךָ לְבִדְדָךְ:

מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום. ונשאו
אתך. התנה עמם על-מנת שיקבלו עליהם טרח
בני, שהם טרחנים וסרכלנים. ולא-תשא אתה
לבדך. (ספרי) הרי תשובה למה שאמר: "לא-אוכל
אנכי לבדי".

נ"י וַיְרִידְתִּי. זו אחת מעשר ירידות הפתובות
בתורה. ודברתי עמך. ולא עמם. ואצלתי.
כתרגומו "וארבי", כמו (שמות כד): "ואל-אצילי בני
ישראל". ושמותי עליהם. למה משה דומה
באותה שעה? לנר שמנח על גבי מנורה והכל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מהארץ שלא יאכלו האתיקים מהנה
בעליונות. וכן ואל אצילי בני ישראל
(שמות כד יא), הנשארים והפרושים מהם
שנאצלים אל עצמן מכלל המון העם,
או שנקראים כן הגדולים שהכל באים
אצלם:

והמעתיקים מן הלשונות אמרו
"אצילות" על יציאת

כח מן הפחות מאת הבורא ומתפשט
על הנברא, ואומרים בנפש "אצולה
מרוח הקדש", כי הוא אצלם לשון
המשכה. ואיננו נכון אצילי, כי
האצילות יהיה המשכה או הנחה
והפרשה, אצל הנותן הוא:

אבל אונקלוס יעשה בו שני פנים,
תרגם כאן וארבי, וכן "ואל
אצילי" ולרברבי, ותרגם הלא אצלת
לי ברכה, שבקת. נראה שדעתו
באצילות שהוא ענין המשכה, או
מאציל הנותן על המקבל, ויאמר בראש
אמשיך מאשר אצלק מן רוח הנבואה
ושמתי עליהם, ונאמר עוד על
ההמשכה שימשיך הנותן אצלו מן
הדבר הנותן וישאר עמו, וזה טעם הלא
אצלת לי ברכה, שמשכת לי אצלק
אחת מן הברכה לברכני בה:

ועל הכלל בנקנים, כי אין נבואתם רק
מן הרוח אשר ידבר במשה וממנו
הוא להם. ולפיכך אמרו במדרש
במדרש סיני רבה (סוף בהעלותך), משל
לאדון שמסר פירס לשומר ונתן לו
שכר השמירה, אחר זמן אמר לו
השומר איני יכול לשמרו כלו לבדי
הבא עוד אחרים שישמרו עמי, אמר
לו האדון נתתי לך הפירס שלי לשמרו
וכל פרות שמירתו נתתיו לך ועכשיו
אתה אומר הבא עוד אחרים שישמרו

ו, אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון
בכלכם, כי מספרכם במספר שרי מעלה
ואדון היחיד, ואמרתי שתשבו מושב
אלהים בארץ, אכן באדם תמותו,
באדם הראשון שגרש ממקומו הנקבד
ומת, בן תתגרשו מבית השם ותמותו,
ובאחד השרים של מעלה הייתם,
ותפלו מן המעלה ההיא. וכבר הופרתי
מן הענין הזה בסדר ואלה המושפטים
(שמות כא ו): תורה זו

(י) וַיְרִידְתִּי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֵתִי.
ענין הכתוב להגיד כי בעת הדבור
עם משה יהיה האצילות וממנו הוא.
וכן אמר במעשה (פסוק כה) וירד ה' בענן
וידבר אליו:

ולא פרש הכתוב הדבור הזה מה היה
באשר הוא כתוב בכל התורה
שיבאר אחרי כן מה אמר ומה דבר
ה'. כי הענין בראש, כי הנקנים אשר
אמר בהם שהתנבאו, לא שמעו דבור
מפי השם ולא נראה להם במראה או
בחלום, אבל השם מדבר עם משה
ומאצילות רוח משה הם יודעים
הנבואה ההיא. וזה טעם ויתנבאו ולא
יספו (שם), שלא יספו להתנבאות
מעצמם, אבל בנבואה שאמר השם
למשה בה לבדה התנבאו. וזה טעם
"ואצלתי", שאני אצילי מן הרוח אשר
אני שם עליך ושמותי עליהם:

ואין זה בענין ונתת מהודך עליו (להלן
כו ב), כי אצילות בכל מקום לשון
עבוב אצלו, כלשון וכל אשר שאלו
עיני לא אצלתי מהם (קהלת ב י), הלא
אצלת לי ברכה (בראשית כו לו). וכן על
כן נאצל מהתחנתות ומהתיכנות
מהארץ (יחזקאל מב ו), שנשא אצלם
מהלשכות התחנתות ומהתיכנות

רבי אליעזר (פרק כד) אמר הקדוש ברוך
הוא לשבעים מלאכים הסובבים בסא
כבודו, בואו ונבלבל לשונם. ולכן היה
המספר ביורדי מצרים שבעים. וצנה
המספר הזה בשופטי ישראל, כי
המספר הזה יכלל כל הדעות בהיותו
כולל כל הכחות, ולא יפלא מהם כל
דבר:

וכן במתן תורה ושבעים מוקני ישראל
(שמות כד א), כי ראוי במספר השלם
הזה שישנה עליהם כבוד השכינה
באשר היא המוחנה העליון, כי ישראל
צבאות השם בארץ, כמו שנעשה ארון
וכפרת ומשכן בדמות המשמשין
במרום, ונעשו הדגלים בדמיון
המרכבה אשר ראה יחזקאל להשרות
שכינה עליהם בארץ באשר היא
שכינה בשמים:

והנה משה על גבי שבעים ונקנים, כמו
לישראל שהוא גוי אחד בארץ:
וקבלו רבותינו (סנהדרין ב) כי כל סנהדרין
גדולה היושבת בבית השם במקום
אשר יבחר לשכנו שם, כן יהיה מנינם
שבעים, והנשיא על גביהם כמשה
רבינו, והנה הם שבעים ואחד. וכן
האותיות בשם הגדול המפרש שבעים
ושתיים, כנגד השרים והשם המיוחד
שהוא אדון יחיד על כלם:

ולזה ירמו הכתוב באמרו (תהלים פב א)
אלהים נצב בעד אל בקרב
אלהים ישפט, כי השכינה עמם
להסכים על ידם. ואמר הכתוב (שם פסוק
ב) עד מתי תשפטו עול, ויהי בהם
אחרי שהשם הנקבד עמם בדבר
המשפט איך לא תראו ממנו להטות
המשפט, בטעם העם המקבצים אותו
על פני (ישעיה סה א). ואומר עוד (תהלים פב

(יח) וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחֲרָ וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר
כִּי בְכִיתֶם בְּאֶזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר
כִּי־טוֹב לָנוּ בַּמִּצֵּרִים וְנִתֵּן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאֶכְלֶתֶם:

כ"י – הַתְּקַדְּשׁוּ • הַזְמִינוּ עֲצֻמְכֶם לַפְּרָעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יְרֵמִיָּה יב): "וְהִקְדַּשְׁתֶּם לְיוֹם הַרְגָּה".

יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא
חמשא יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין
יומין:

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֵּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה
יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

כ עד ירח יומין עד די תקוצון בה ויהי לכון
לתקלא חלף דקצתון ית מימרא דיי
דשכנתה שרית ביניכון ובכיתון קדמוהי
למימר לקא דנו נפקנא ממצרים:

(כ) עַד • חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה
לָכֶם לזֶרָא יַעַן כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם
וּתְבָבּוּ לִפְנֵי לֵאמֹר לָמָּה זֶה יַצֵּאנוּ מִמִּצְרַיִם:

אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיוצא ונגעל לחוץ
דרך האף. והיה לכם לזרא • (ספרי) שתהיו מרחקין
אותו יותר ממה שקרבתם. ובדברי רבי משה הדרשן
ראיתי שיש מקום שקורין לחרב "זרא". את"ה
אשר בקרבכם • אם לא שנטעתי שכנתי ביניכם,
לא גבה לבבכם לכנס לכל הדברים הללו.

כ"א – עַד חֲדָשׁ יָמִים • זוּ בַּכְּשָׁרִים, שְׁמַתְמָצִין עַל
מטותיהן ואחר־כֵּן נִשְׁמָתֵן יוֹצָאָה. וּבְרָשָׁעִים הוּא
אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" – כִּף הִיא שְׁנוּיָה
ב'ספרי', אֲבָל ב'מְכִילֵתָא' שְׁנוּיָה חֲלוּף: הִרְשָׁעִים
אוֹכְלִין וּמַצְטַעְרִין שְׁלִשִּׁים יוֹם, וְהַכְּשָׁרִים "הַבָּשָׂר
עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם". עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכֶם •
כְּתַגְרוּמוֹ: "דִּי תִקְצוֹן בִּיה". יְהֵא דוֹמָה לָכֶם כְּאֵלוּ

כא ואמר משה שית מאה אלפין גברא
רגלאה עמא די אנא ביניהון ואתא אמתר
בסרא אתן להון וייכלון ירח יומין:

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת אֶלְפָּה רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר
אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אֹמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֶּן לָהֶם וְאֶכְלוּ
חֲדָשׁ יָמִים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא.
(פסוק כ) שיתן להם בשר הרבה ויאכלו
ממנו כל החדש לרב מאד, עד שיקוצו
בו ויהיה להם כדבר נתעב וזו שאיננו
נאכל:
ועל דרך הפשט בן היה, כי ביום
הראשון הבו מכה רבה ומתו
העם המתאנים תחלה, הם האספסוף
אשר בקרב. גם בני ישראל הנזכרים
תחלה שאמרו (פסוק ד) מי יאכלנו בשר,
ושאר כל העם אשר בכו אחרי בן
למשפחתם איש פתח אהלו (פסוק ו)
אכלו ממנו חדש ימים, והיה להם לזרא
וזרקו הקמרים אשר נשאו להם ממנו.
וכן אמר הפזמור (תהלים עח כ"א) וימטר
עליהם כעפר שאר וגו' ויאכלו וישבעו
מאד ותאונתם יביא להם, לא זרו
מתאונתם עוד אכלם בפיהם ואף

ידעו הם ויתנבאו בהם לעם כל אחד
בשבוט, ומפני זה לא ישא משה לבדו
תלונותם: תורה יח
(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֵּאכְלוּן. שעורו
לא יום אחד בלבד תאכלו ולא
יומים בלבד, וכמוהו לא אחת ולא
שתיים (מ"ב ו ט), שאינם אחת ושנים
בלבד. ועל דעתי, האוכל והעושה דבר
ימים רבים רצופים איננו נקרא אוכל
ועושה יום אחד, וכן האוכל שלשים
יום רצופים איננו נקרא אוכל עשרים
יום. או שיהיה ה"אחד" נמשך, לא יום
אחד תאכלו ולא יומים ועשרה
ועשרים יום אחדים, רק חדש שלם:
והנה נתן להם תאונת בשר, ולא
בדגה ולא בירקות, כי עקר
שאלתם אשר יכבו עליו "תנה לנו
בשר" (פסוק יז). וטעם עַד חֲדָשׁ יָמִים עַד

עמך, הריני מביא אחרים שישמרו עמך
והיו יודע שאין אני נותן להם שכר
שמירה משלי אלא מתוך שכר שנתתי
לך משם הם נוטלין שכרן. כף אמר
לו הקדוש ברוך הוא למשה, אני נתתי
לך רוח ודעת לפרנס את בני ולא הייתי
מבקש אחר, כדי שתתחד אהה
באותה השמירה, ועכשיו אתה מבקש
אחר, תדע שמשלי אינן נוטלין כלום
אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך
ושמתי עליהם, ואף על פי כן לא חסר
משה כלום, עד כאן במדרש:
והקדוש אל, כי כל ימי הזקנים נעשה
להם כן, שידעו בכל מה
שיצא השם לישראל ביד משה בצרכי
שעתם והמקרים אשר יבואו להם
במזכר. וזה טעם ונשאו אתה במשא
העם, כי כל מה שיאמר משה לעם

כ"י: «שש-מאות אֶלֶף רגלי • לא חש למנות את הפֶּרֶט, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הִיתָרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הִדְרִשָּׁן פִּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(כב) הֵצֵאן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת-כָּל-דִּגְי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ

(שם יב): "בְּכָל-בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", יֹאמֶר: אֵין הַמָּקוֹם מִסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כֹּף אָמַר: "שֶׁש־מֵּאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי וְגו', וְאַתָּה אִמְרַת בְּשׂוֹר אֶתָּן" לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחֲר־כֵּן תִּהְיֶה אִמָּה גְדוּלָּה כְּזוֹ! "הֵצֵאן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם" כִּדִּי שֶׁיִּהְיֶה, וְתִהְיֶה אֲכִילָה זֶה מִסְפָּקָתָן עַד עוֹלָם? וְכִי שֶׁבָּחָהּ הוּא זֶה? אֹמְרִים לוֹ לְחֹמֶר: "טַל כּוֹר שְׁעוּרִים וְנִחְתָּהּ רֹאשָׁךְ"? הֲשִׁיבוּ הַקְדוּשׁ-כְּרוּף-הוּא: "וְאֵם לֹא אֶתָּן, יֹאמְרוּ שֶׁקֶצֶרָה יָדִי. הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיָּד ה' תִּקְצֹר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמֵאָה פְּיוּצָא בָּהֶם, וְאֵל תִּהְיֶה יָדִי קֹצֶרָה לְפָנֵיהֶם אֲפֹלוּ שְׁעָה אַחַת".!

כ"י: «הֵצֵאן וּבָקֵר יִשְׁחַט • (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהִזָּה רַבִּי עֲקִיבָא דֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שְׁמַעוֹן דֹּרֵשׁ כְּמוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: "שֶׁש־מֵּאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי... וְאַתָּה אִמְרַת: בְּשׂוֹר אֶתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֵצֵאן וּבָקֵר וְגו'" – הַכֹּל כְּמִשְׁמַעוֹ: מִי יִסְפִּיק לָהֶם? כְּעֵנֶן שְׁנֶאֱמַר (ויקרא כח): "וּמִצָּא כִּדִּי גֹאֲלָתוֹ". וְאִיזוֹ קֶשֶׁה: זֶה, אוֹ (במדבר כ): "שְׁמַעוּ-נָא הַמִּרְיָם?" אֶלָּא לִפִּי שֶׁלֹּא אָמַר בְּרַבִּים, חֶסֶד לוֹ הַכְּתוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזֶה שֶׁל מְרִיכָה הִתְהַה בְּגִלּוּי, לְפִיכֹף לֹא חֶסֶד לוֹ הַכְּתוּב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: חֶסֶד-וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צָדִיק כֹּף! מִי שֶׁכְּתוּב בּוֹ

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִיד יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִרְאָה הִיקָרָךְ דְּבָרֵי אִם-לֹא:

כ"י: «עֲתָה תִרְאָה הִיקָרָךְ דְּבָרֵי • רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אָמַר: אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל

זֶה בְּנֵס מֵאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְעַל כֵּן שָׁאֵל בְּתַמִּיּוֹ מִה יַעֲשֶׂה לָהֶם כְּדִרְךָ כֹּל הָאָרֶץ, אִם יִשְׁחַט לָהֶם צֹאן וּבָקֵר מִכָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לֹא יִסְפִּיק לָהֶם, וְאֵם יֵאָסֶף לָהֶם כֹּל דִּגְי הַיָּם אֲשֶׁר בְּמָקוֹם הַהוּא הַקְּרוֹב לָהֶם לֹא יִסְפִּיק לָהֶם. וְהַשֵּׁם הִשִּׁיבוּ, כִּי אֵין יָד הַשֵּׁם קֹצֶרָה לְתַת לָהֶם שְׁאֵלָתָם גַּם בְּדִרְךָ הַמִּקְרִים. וְזֶה טַעַם הִיקָרָךְ דְּבָרֵי אִם לֹא: וַאֲמַר "הִיד ה' תִּקְצֹר", כְּלָשׁוֹן וַיִּין מִלְכוּת רַב כִּיד הַמֶּלֶךְ (אסתר א, ז). וְלֹא אָמַר ה' "הִמְכַנִּי וּפָלֵא כֹל דְּבָרִי", כִּי לֹא יַעֲשֶׂה זֶה בְּמוֹפֶת. וְכֵן הָיָה, שֶׁנִּסְעָר רֹחַ מֵאֵת הַשֵּׁם (פסוק לא) כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא "רוּחַ יָם חֹזֵק מֵאֵד" וְלֹא "רוּחַ קָדִים עֲזוּה" כְּאֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּמוֹפְתֵי (שמות יט, כב), אֲבָל רוּחַ סֶתֶם כְּהוֹגִים, וַיִּגְזַר שְׁלֹוִים מִן הַיָּם, לֹא שֶׁנִּבְרָאוּ עֲתָה בְּעֵבֹרָם, וְאֵין בְּדִבְרֵי חֲדוּשׁ מִטְבְּעוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְעוֹד שֶׁכִּבְרָה הָיָה לָהֶם כֵּן, וְלֹא חֲדַשׁ עֲתָה רַק שֶׁהָיָה שְׁלֹוִים רַבִּים מֵאֵד: תוֹרָה כג

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּלֶם עַל תְּלוּנוֹתָם נִתְּנוּ לָהֶם. וְהַנִּבּוֹן אֲצִלִּי, כִּי כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַשֵּׁם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד הֵם מֵאוֹתוֹ, וְכָלֶם לְטוֹב לָהֶם, כִּי טוֹב ה' לְכָל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, וְזוֹלָתִי כְּאֲשֶׁר יֵצֵא הַקֶּצֶף עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמָּהֶם בְּאֵף וּבְמִדַּת הַדִּין לְרַעָה גְמוּלָה. וְהִנֵּה אֵין בְּנִסִּים רַק טוֹבָה גְמוּלָה שְׁלֵמָה בְּרַחֲמִים אוֹ נִקְמָה בְּמִדַּת הַדִּין. אֲבָל עֲתָה כְּשֶׁאָמַר לוֹ שֶׁיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וְיֹאכְלוּ בְּשׂוֹר עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְכָם וְהִזִּיה לָכֶם לִזְרָא, יָדַע מֹשֶׁה רַבִּינוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אוֹת מֵאֵת הַשֵּׁם לְבָרוּת לָהֶם בְּשׂוֹר כְּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם דִּגְן שְׁמִים, כְּעֵנֶן שֶׁיֹּאמְרוּ חֲכָמִים (סנהדרין נט) אֵין דְּבָר טֵמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם. וְעוֹד כִּי כָּל הַנִּסִּים יוֹדִיעִם לְמֹשֶׁה הַנָּבִי מִמִּטֵּיר לָכֶם לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם (שמות טז). הַנָּבִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצּוֹר (שם טז), אֲבָל כְּבָאן שֶׁאָמַר לוֹ וְאֵל הָעַם תֹּאמַר הַתִּקְדָּשׁ לְמַחֵר (פסוק יח), וְלֹא הוֹדִיעוּ, הַכֵּין מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִהְיֶה

אֲלֵהִים עֲלֵה וְגו', כִּי קִצְתָם אֲכָלוּ וַיִּשְׁבְּעוּ מֵאֵד, וּבַעֲלֵי הַתִּנְיָה לֹא נִפְרְדוּ מִתִּנְיָתָם כָּלֶם כִּי בְעוֹד אֲכָלֶם בְּפִיהֶם עָלָה בָּהֶם אֵף ה' תוֹרָה כ (כב) וְאֵין מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן וְשֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא נִזְאוּתִין לְלָשׁוֹן הַכְּתוּב, בְּעֵבֹר שֶׁאָמַר (פסוק כג) עֲתָה תִרְאָה הִיקָרָךְ דְּבָרֵי אִם לֹא, וּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאָמַר דְּבָרִים כְּמִשְׁמַעוֹן מִי מִסְפִּיק לָהֶם הוּא מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב בְּאִמָּתוֹ, וְהוּא דַּעְתּוֹ שֶׁל אֲוִנְקְלוֹס. אֲבָל הַעֲנִין בְּעֵצְמוֹ תִּמָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִי שֶׁכְּתוּב בּוֹ (להלן יב ז) בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא יֹאמֶר אֵין הַמָּקוֹם מִסְפִּיק לָהֶם. וְעוֹד כִּי כָלֶם רָאוּ כִּבְרָ נִפְלְאוֹת גְדוּלוֹת מִזֶּה. וְרִ"א תִּרְצֵן כִּי מֹשֶׁה הָיָה חוֹשֵׁב שֶׁלֹּא יִחַדֵּשׁ הַשֵּׁם מוֹפֶת כִּי אִם לְהַצִּידִיק נִבִּיאָה: וְגַם זֶה אֵינְנוּ נִכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי כִּבְרָ עֲשֶׂה עִמָּהֶם כְּזֶה בְּשִׁלּוֹי רֹאשׁוֹן (שמות טז) וְכֵן בְּמִים (שם טז) וְכֵן

שיעור יומי ליום שישי י"ח סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – יא – פרשת בהעלותך סה

ה' תקצר? (תהלים עח) "הן הִפְּהֹצֹר וַיִּזְבּוּ מִים וְגו' הִגְם־לֶחֶם יוֹכַל־תֵּת". אָמְרוּ: פֶּשֶׁרָה הִיא זֹו, אֵין בּוֹ כַח לְמִלְאוֹת שְׁאֵלְתָנוּ. וְהוּוּ שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", בֵּין שֶׁלֹא שָׁמְעוּ לוֹ: וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ וְגו'.

בְּהִמָּה גִּפְּהָ, יֹאמְרוּ: דָּקָה בְּקִשְׁנוּ. וְאִם אֵתָה נֹתֵן לָהֶם דָּקָה, יֹאמְרוּ: גִּפְּהָ בְּקִשְׁנוּ, חִיָּה וְעוֹף בְּקִשְׁנוּ, דָּגִים וְחִגְבִּים בְּקִשְׁנוּ! אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שְׁקִצְרָה זֶדִי. אָמַר לִפְנֵיו: הִרְיֵנִי הוֹלֵךְ וּמִפִּסָּן. אָמַר לוֹ: "עֲתָה תִרְאֶה הִיָּקֶרֶךְ דְּבָרִי" – שֶׁלֹא יִשְׁמְעוּ לָךְ. הֵלֶךְ מֹשֶׁה לִּפְסָן (זֶה קָאִי גַם לְרַשִׁי לַעֲלִיל). אָמַר לָהֶם: הִיד

כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמא דיי וקנש שבועין גברא מסבי עמא ואקם יתהון סחור סחור למשכנא:

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כה ואתגלי יי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבועין גברא סביא ויהוה כד שרת עליהון רוחא דנבואה ומתנבאין ולא פסקין:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה בַּעֲנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנִים וַיְהִי כֵּן וַעֲלִיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֻפוּ:

נשי׳ ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפרש ב'ספרי'. ואונקלוס תרגם: "ולא פסקין", שלא פסקה נבואה מהם.

כו ואשתארו שני אנשים תרין גברין במשריתא שום חד אלדד ושום תנינא מידד ושרת עליהון רוחא דנבואה ואנון בכתיבא ולא נפקו למשכנא ואתנבאו במשריתא:

(כו) וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בִּפְתָחַיִם וְלֹא יֵצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

אמר משה: אין שבט שומע לי לפחות משבט זקן אחד. מה עשה? נטל שבועים ושנים פתקין וכתב על שבועים "זקן", ועל שנים חלק. וברר מכל שבט ושבט ששה, והיו שבועים ושנים. אמר להם: טלו פתקיקם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן" נתקדש, ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא חפץ בך.

נשי׳ וישארו שני אנשים. (ספרי) מאותן שנבחרו. אָמְרוּ: אֵין אָנוּ כְּדָאִין לַגְּדִלָה זֹו. וַהֲמָה בִּפְתָחַיִם בַּמִּבְרִיִּים שְׂבָהֶם לִסְנֵה־דִרְיָן. וְנִכְתְּבוּ כָלֶם נְקוּבִים בְּשִׁמּוֹת וְעַל־יְדֵי גוֹרֵל; לִפִּי שֶׁהַחֲשׁוֹבֹן עוֹלָה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבָטִים, שֶׁשָּׁה שֶׁשָּׁה לְכָל שְׁבָט וְשְׁבָט, חוּץ מִשְׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֵלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה.

כו וירחז הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה:

(כו) וַיֵּרֶץ הַנַּעַר וַיִּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

נשי׳ וירץ הנער. יש אומרים: גרשום בן משה היה.

כח ואתב יהושע בר נון משמשנה דמשה מעולמותיה ואמר רבוי משה אסרנין:

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחַרְיוֹ וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כֹּלָאם:

לפי שהיו מתנבאים: משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ.

נשי׳ כללם. (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור, והם כלים מאליהם. (ספרי) דבר אחר: תנם אל בית הכלא,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כח) אֲדֹנִי מֹשֶׁה כֹּלָאם. הטעם בזה, ה', כי הוא יאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על המתיצבים עמו באהל מועד, והנה אלה אשר לא יצאו אל האהל ועושים עצמן מקלל הנאצלים

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הִמְקַנָּא אֶתְּהָ לִּי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כט"א - הִמְקַנָּא אֶתְּהָ לִּי • הִקְנַנְתִּי אֶתְּהָ מִקְנָא? • לִי • כְּמוֹ "בְּשִׁבְלִי". כָּל לְשׁוֹן "קְנָנָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לִבּוֹ

עַל הַדְּבָר, אוֹ לָנֶקֶם אוֹ לַעְזֹר אֲנַפְרַמְנִי"ט בְּלַעַז, אוֹחֲזִי בְּעֵבֶי הַמִּשָּׁא.

♦ שבת קודש י"ט סיון ♦

(ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כט"א - וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה • מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶל־ הַמַּחֲנֶה • נִכְנסוּ אִישׁ לְאֹהֶלוֹ. וַיֹּאסֶף • לְשׁוֹן בְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים כב): "וַיֹּאסֶפְתּוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ".

וְאָב לְכֻלָּם (תְּחִילִים טז): "וַיִּצְבֹּר וְלֹא־יָדַע מִי אֶסְפָּם". מִלְמַד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פְּרָעֻנוֹת עַד שֶׁנִּכְנסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאֹהֶלוֹ (סְפָרִי).

(לא) וְרוּחַ נָסַע וַיָּאֵת יְהוָה וַיִּגַּז שְׁלֹוִים מִן־הָהָר וַיִּטֵּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כִּדְרֹךְ יוֹם כֹּה וּכְדְרֹךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתָם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כט"א - וַיִּגַּז • וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּחִילִים ז): "כִּי גַז חִישׁ". וְכֵן (נִחֻם א): "נִגְזָדוּ וַעֲבָר". וַיִּטֵּשׁ • וַיִּפְשֵׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ז): "וַהֲגִה נְטִשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יִחְזְקָאֵל כט):

"וַנִּטְשֵׁתִיךְ הַמִּדְבָּרָה". וּכְאֻמָּתָם • פּוֹרְחוֹת בְּגִבָּה עַד שֶׁהֵן כִּנְגֵד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טוֹרַח בְּאַסִּיפְתָּן, לֹא לְהַגְבִּיהַ וְלֹא לְשַׁחוֹת (סְפָרִי).

(לב) וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ הַמִּמַּעֲיֵט אֶסֶף עֲשֶׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

לִב וְקָם עָמָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לַיְלָא וְכָל יוֹמָא דְּבִתְרוֹהֵי וּכְנִשּׁוּ יֵת שְׁלֹו דְּאִזְעָר כְּנִשׁ עֲשָׂרָא דְּגוֹרִין וַשְּׁטָחוּ לַהֲוֹן מִשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמִשְׁרִיתָא:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

בְּמִמְרִים בְּדִבְרֵיו. וּלְכַף אָמַר לוֹ "כָּל־אִם", כִּי אוֹלֵי רוּחַ הוּא שֶׁקֶר בְּפִיהֶם אוֹ רוּחַ רָעָה מִבְּעֻתָם, וְהִנֵּה צְרִיכִין לְשׁוּמֵם בְּבֵית הַכֹּלָא כַּאִישׁ מְשׁוּגָע וּמִתְנַבֵּא. וּמִשָּׁה בְּעֻנְתוֹנוֹתוֹ הַשִּׁבִּי, וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם, כִּי הַשֵּׁם נָתַן עֲלֵיהֶם רוּחוֹ מִבְּלִתִּי אֲצִילוֹת הָרוּחַ שְׁעָלִי, וּמִי יִתֵּן וַיְהִיזֶה זֶה בְּכָל הָעָם:

אָבֵל מִדְּבָרֵי רְבוּתֵינוּ נִרְאֶה, כִּי הִזִּיהַ הַמִּנְהֶג בִּישְׁרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְנַבֵּא אָדָם בְּעִתִּידוֹת בְּמִקּוֹם נְבִיא גְדוֹל מִמֶּנּוּ, אָבֵל הוֹלְכִים אַחֲרָיו בְּתַלְמִידֵיו וְהֵם בְּנֵי הַנְּבִיאִים. כִּי אָמְרוּ בְּסִנְהֶדְרִין (יח), בְּשִׁלְמָא לִמְאֵן דְּאָמַר "מִשָּׁה מֵת", הֵינּוּ דְקָאָמַר יְהוֹשֻׁעַ אֲדִנִּי מִשָּׁה כָּל־אִם, אֶלָּא

לִמְאֵן דְּאָמַר עַל עֶסְקֵי שְׁלֹו, אִמְרֵי כָּל־אִם, וְהִנֵּה לִיָּה כְּמוֹרָה הִלְכָה לְפָנָי רַבּוֹ. וְכֵן לִמְאֵן דְּאָמַר עַל גּוֹג וּמִגּוֹג נִתְנַבְּאוּ, וְכִי הִזְכִּירוּ עוֹד בְּעִנְיַן דְּבוּרָה בְּמִסְכַּת מְגִלָּה (יד). וּמִשָּׁה אָמַר כִּי הוּא הָרַב וּמַחֲלָ עַל כְּבוֹדוֹ וּמִתְאַוֶּה וְשִׁמְחָ בְּכֶךְ:

וּבִתְרֵינוּ יְרוּשְׁלַמִּי רֵאִיתִי שְׁאָמַר כָּל־אִם, מְנַע מִנְהוֹן רוּחַ קוֹדֵשָׁא. עֲשָׂא מִלְשׁוֹן הַנָּה שְׁפָתֵי לֹא אֶכְלָא (תְּהִלָּם מ י), לֹא תִכְלָא רַחֲמִיךְ מִמֶּנִּי (שֵׁם פִּסּוֹק יב):

וּמִשָּׁה הַעֲנִין, כִּי חָשַׁב יְהוֹשֻׁעַ מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּתוֹבִים הֵם מִתְנַבְּאִים, כִּי נֶאֱצַל רוּחַ מִשָּׁה עַל כָּל הַתְּבוּבִים, שֶׁעַל כָּלֵם נִתְכַּוֵּן, וְלָכֵן אָמַר לוֹ אֵין

נִכּוֹן שִׁיתְנַבְּאוּ הֵם בְּמִחְנֶה, שֶׁלֹּא הִקִּימוּ דְּבַר ה' שְׁעִנָּה וְלִקְחָת אוֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ (פִּסּוֹק טו). וְהִנֵּה יִרְאֶה שְׂאִין נְבוֹאָת כָּלֵם מְאֲצִילוֹת הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, וְרֵאִיו לֹאֲדוֹנִי לְהַתְכַּוֵּן בְּרוּחַ הָאֱלֹהִים לְהַשִּׁיבוֹ אֵלֶיךָ לְבַל יִצְאֵל מִמֶּךָ רַק לְעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ בְּדִבְרֵי ה', כִּי בְּעִבּוֹר שְׁתַּכְּנוּתָּ מִתְחַלֶּה עַל כָּל הַתְּבוּבִים הִזִּיהַ מִהוֹדֵךְ עֲלֵיהֶם, וְאִם תִּתְכַּוֵּן עֲתִיד לְהַשִּׁיבָה מֵהֶם תְּנוּחַ אֶל הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ בְּלִבְךָ בְּדִבְרֵי ה'. וּמִשָּׁה אָמַר שֶׁלֹּא יִקְנָא לוֹ, כִּי הוּא חִפְץ שִׁיתְנַבְּאוּ לְפָנָיו אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, כִּיֵּן שֶׁנָּתַן ה' רוּחוֹ עֲלֵיהֶם בְּאֲצִילוֹתוֹ מִמִּשָּׁה אוֹ בְּלִתִּי אֲצִילוֹת מִמֶּנּוּ: תוֹרָה כט

כ"י • הממעיט • מי שאסף פחות מכלם, העצלים והחגרים, אסף עשרה חמרים. וישטחו • עשו אותם משטיחין משטיחין.

(לג) הפשר עולנו בין שניהם מרם יברת ואף יהוה
חרה בעם ויך יהוה בעם מפנה רבה מאד:

כ"י • טרם יברת • בתרגומו: "עד לא פסק". דבר אחר: אינו מספיק לפסקו בשנינו, עד שנשמתו יוצאה.

(לד) ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה
בישם קברו את העם המתאווים:

(לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו
בחצרות: פ

יב (א) ותדבר מרים ואהרן במשה על-אדות האשה
הכשית אשר לקח בראשה כשית לקח:

כ"י • ותדבר • (ספרי) אין "דבור" בכל מקום אלא לשון קשה. וכן הוא אומר (בראשית מב): "דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות". ואין "אמירה" בכל מקום אלא לשון תחנונים. וכן הוא אומר (בראשית יט): "ויאמר אל-נא אחי תרעו", (במדבר יב): "ויאמר שמעו-נא דברי". כל "נא" לשון בקשה. ותדבר מרים ואהרן • (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שגאמר למשה: "אלדד ומידד מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו

(ב) ויאמרו הרק אנך במשה דבר יהוה הלא גם-כנו
דבר וישמע יהוה:

כ"י • הרק אף • עמו לבדו דבר ה'. הלא גם-כנו דבר • ולא פירשנו מדרך ארץ.

(ג) והאיש משה עניו מאד מפל האדם אשר על-פני
האדמה: ס

כ"י • עניו • שפל וסבלן.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) וטעם והאיש משה עניו מאד. ענותנותו, כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע. ור"א מפרש ואמר להגיד כי השם קנא לו בעבור

כי הוא לא היה מבקש גדלה על שום אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ג עמ' 38-30 – מנחם מנדל 'לקראת שבת')

מעלת הענוה דמשה רבנו

כמשה, לא שיף לומר שאדם אחר היה מגלה כחות אלו יותר ממשה, כי נבואה לא שיקת לעבודת האדם, אלא היא מעלה ומדרגה נגלית הנתנת מלמעלה, ומפני מה היה משה עניו מאד (שפירושו הכנעה) לגבי כל האדם? ויש לומר שיש ב' סוגי ענוה, יש ענוה על פי חשבון וטעם ודעת (ויכמו שנתבאר לעיל במשה) ויש ענוה עצמית שלמעלה מחשבונות שכליים, על-דרך מה שנאמר על הקדוש-ברוך-הוא "במקום גדלתו של הקדוש-ברוך-הוא שם אתה מוצא ענותנותו" – והרי על הקדוש-ברוך-הוא לא שיף לומר שאזוי ענוה על פי חשבון (חס ושלום), אלא היא ענוה עצמית, וענוה זו היתה למשה רבנו, דנוסף על זה שהיה לו את מעלת הענוה על פי חשבון, היה לו אף את מעלת הענוה בעצם, דגם כאשר מצד השכל אין נתינת מקום כלל לענוה – וכמו בענין הנבואה שבו – מכל-מקום היה בטל לגבי כל אדם, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: (במדבר יב, א)

ולכאורה אינו מובן כלל: הרי משה הוא שקבל תורה מסיני והקדוש-ברוך-הוא למדו תורה ארבעים יום ונתנה לו התורה במתנה, ולפני-זה הוציא את בני ישראל ממצרים, ובכל עת שרצה דבר עם השכינה, ועוד מעלות רבות, ואיך שיף שיהיה "עניו מכל האדם"?

ומבאר בזה דעם היות שמשה הפיר במעלתו וידע שהוא גבוה במעלה מכל אדם, מכל-מקום היה עניו, מפני שיידע שכל מעלותיו נתנו לו מלמעלה, וחשב שאם הכחות האלו היו אצל יהודי אחר, היה גם-כן במעלה ומדרגה זו, ויכול להיות שהיה מגלה את הכחות יותר, ומפני זה היה עניו בפני כל אחד ואחד.

אף עדיו צריך באור: הניחא לגבי כחות הנפש, אף לגבי מעלתו העקרית של משה לגבי "כל האדם אשר על פני האדמה" שהיא הנבואה ש"לא קם נביא עוד בישראל

(ה) ויאמר יהוה פתאם אל-משה ואל-אהרן ואל-מרים צאו שלשתכם אל-אהל מועד ויצאו שלשתם:

וַיֹּאמֶר יְיָ בַּתְּפִיף לְמֹשֶׁה וְלֵאחֶרֶן וּלְמִרְיָם פִּיקוּ תִלְתִּיתֵיכֶם לְמִשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפִיקוּ תִלְתִּיהוֹן:

תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו שלשתכם. מגיד, ששלשתן נקראו בדבור אחד, מה שאי-אפשר לפה לומר ולאין לשמע.

וַיֹּאמֶר יְיָ בַּתְּפִיף לְמֹשֶׁה וְלֵאחֶרֶן וּלְמִרְיָם פִּיקוּ תִלְתִּיתֵיכֶם לְמִשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפִיקוּ תִלְתִּיהוֹן:

הואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע משפנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהון:

(ה) וירד יהוה בעמוד ענן ויעמוד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם:

א, וכן במאד מאד (שם יז א), וכיוצא בהם. ו"פתאים" הם הנמקרים ביותר שאין להם עיון בדבר ולא עצה כלל, כמו ועצת נפתלים נמרה (איוב ה יא), וכן פתע ישבר (משלי ו טו), ואם בפתע בלא איבה (להלן לה ב), בתפיה, והוא כמו פתי מלשון פתאום: וטעם צאו שלשתכם, ויקרא אהרן ומרים. כי רצה שיהיה משה שם ויקראה בקנאת השם לכבודו, ויהיה מצוי להם, שלא יחול השם להם רק על ידו כאשר יתחננו אליו ויתרצה להם. ויקרא אהרן ומרים, שיאמר שבוהו שלא בפניו: תורה ה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שלא עלה על לב מגזרת פתי. ואמר הכתוב זה בעבור אהרן ומרים, כי משה רבינו ראוי לנבואה בכל עת ודעתו נכונה לדרבקה בשם הנכבד בכל שעה, כמו שפרשו רבותינו (שבת פו). בטעם פרישתו מן האשה: אכל אונקלוס אמר "בתפיה", והטעם, כי כאשר היו נדברים במשה עוד הדרך בפייה נאמר להם צאו שלשתכם לא אחר להם כלל, ו"פתאים" ענין מהירות הוא, וכן נאקוב נהיה פתאם (איוב א), אשר פתאם לפתע (ישעיה יא), בפתע פתאם (לעיל ו ט), כפולי הטעם להפליגה, כמו כמעט קט (יחזקאל טז מז), הרבה מאד (בראשית טו

על אחיו, והם חוטאים שמדברים עליו חנם: אכל בספרי (בהעלתך ק) רבי נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו, שנאמר וישמע ד' והאיש משה ענו מאד, אלא שכבש משה על הדרך. וזכיר ענותנותו שסבל ולא ענם, והשם קנא לו: תורה ד

(ד) אל משה ואל אהרן ואל מרים. הנה משה לא היה עמם אכל הנבואה באה לשלשתן כאחד. וטעם פתאם, שלא היו בעת ההיא נותנים לבם ומתחננים לנבואה, ולכבוד משה באה להם מבלי הזמנה לדרך, כי "פתאום" על דעת המפרשים דבר

כ"י"א בַּעֲמוּד עֲנָן • (שם) יָצָא יְחִידִי, שְׁלֹא כַּמִּדַּת בְּשֶׁר-וָדָם: מִלֶּךְ בְּשֶׁר-וָדָם בְּשִׁיּוּצָא לְמַלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וּבְשִׁיּוּצָא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמַעֲטִים. וּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹצֵא לְמַלְחָמָה יְחִידִי, שְׁנֶאֱמַר (שמות טו): "ה' אִישׁ מַלְחָמָה". וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוֹכְלוֹסִין, שְׁנֶאֱמַר (תהילים סח): "רַכֵּב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי שָׁנָן". וַיִּקְרָא אֶהָרָן וּמָרְיָם • שִׁיְהִיו נִמְשָׁכִין וְיוֹצֵאִין מִן

הַחֲצֵר לַקְּרָאֵת הַדְּבוּר. וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם • וּמִפְּנֵי מָה מְשַׁכְּן וְהַפְּרִידֵן מִמֶּשֶׁה? לְפִי שְׁאוּמָרִים מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֹלֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן מְצִינוּ בְּנֹחַ: שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, נֶאֱמַר (בראשית ו): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמַר (שם): "כִּי אַתָּה רֵאִיתִי צַדִּיק לְפָנָי". דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בְּנֻזִּיפְתּוֹ שֶׁל אֶהָרָן.

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ-נָא דְּבָרֵי אִם-יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶתוּדַע בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר-בּוֹ:

וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ כֵּעֵן פִּתְגָמֵי אִם יְהוָן לִכּוֹן נְבִיאִין אָנָּה יִי בַחֲזוֹן אָנָּה מִתְגַּלִּי לְהוֹן בְּחִלְמִין אָנָּה מְמַלֵּל עֲמָהוֹן:

בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶתוּדַע • שְׂכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלִית עָלָיו בְּאַסְפֵּקְלָרִיא הַמְּאִירָה אֱלֹא בְּחִלּוֹם וַחֲזִיוֹן.

כ"י"א שְׁמַעוּ-נָא דְּבָרֵי • אֵין "נָא" אֱלֹא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה. אִם-יְהִיָּה נְבִיאָכֶם • אִם יְהִיו לָכֶם נְבִיאִים. ה'

וְלֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מֵהֵימָן הוּא:

(ז) לֹא-כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל-בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

ח מְמַלֵּל עִם מְמַלֵּל מִלְּלָא עֲמָה בַחֲזוֹ וְלֹא בַחֲזוֹן וּדְמוּת יִקְרָא דִּינִי מִסְתַּפֵּל וְיָמָא דִּין לֹא דַחֲלֹתוֹן לְמַלְלָא בְּעֲבָדֵי בְּמֹשֶׁה:

(ח) פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בַחֲזוֹת וַתִּמְנַת יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדָבָר בְּעֲבָדֵי בְּמֹשֶׁה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַזִּכִּיר גְּדוּלֵי הַשִּׁבְט אֲשֶׁר בָּחַר הַשֵּׁם לְשִׁרְתּוֹ וּלְכַרְךָ בְּשִׁמּוֹ הַמִּתְפַּלְלִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הִטְעַם בְּמָה שְׁנֶאֱמַר (תהלים צט ו) מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכַהֲנֵיו וּשְׂמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ וְגו':
וּמַעַם וְאַחֵר נִסְעוּ הָעָם מִחֲצִרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר פֶּאֶרָן. לֹמֵר כִּי כֹאֲשֶׁר נִסְעוּ מִחֲצִרוֹת לֹא נִסְעוּ מִמִּדְבָּר זֶה אֵל מִדְבָּר אַחֵר כֹּאֲשֶׁר בְּמַסַּע הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר פֶּאֶרָן (לעיל י ב), אֲבָל נִסְעוּ מִחֲצִרוֹת אֲשֶׁר הוּא בְּמִדְבָּר פֶּאֶרָן וַיַּחֲנוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר מִן הַמִּדְבָּר הַהוּא עֲצֻמוֹ. וְהוּא קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ, כִּי מִשָּׁם נִשְׁתַּלְחֹו מְרַגְלִים כֹּאֲשֶׁר אָמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר (לחזק יג ט) אֵל מִדְבָּר פֶּאֶרָן קֹדֶשׁ, וְכֵן כְּתוּב (דברים א יט כב) וְנָבֵא עַד קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְגו' וַתִּקְרְבוּן אֵלָי וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים: וְלֹא אָמַר הַכְּתוּב "וַיִּסְעוּ מִחֲצִרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ", כִּי אוֹלֵי מַסָּעוֹת הִרְבֵּה בִּינִיָּהִל וְאֵין עֲתֵה מְקוֹם לְהַזְכִּיר. אֲבָל הַזִּכִּיר מִדְבָּר פֶּאֶרָן, לְהוֹדִיעַ כִּי קֹדֶשׁ זֶה הוּא קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר פֶּאֶרָן, לֹא קֹדֶשׁ אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר צִין שֶׁהִיָּה שֵׁם עֲנָן מִי מְרִיבָה בְּשֵׁנַת הָאֲרָבָעִים: תוֹרָה ז

וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (בהעלתך א) וַתִּמְנַת ה' יִבִּיט, זֶה מִרְאָה אַחֲוִירִים. וְהִנֵּה בְּכֹאֵן לְמַד הַכְּתוּב מָה בֵּין נְבוֹאָת מֹשֶׁה לְנְבוֹאָת הָאֲחֵרִים אֲשֶׁר בְּדוּרוֹ, וּכְבָּר הַזִּכִּיר כֵּן בְּקוֹדֶמִים לוֹ, וְאָרָא אֵל אֲבָרְהָם וְגו' כֹּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי, וַיִּזְכֹּר כֵּן בְּסוֹף הַתּוֹרָה בְּבָאִים אַחֲרָיו, וְלֹא קֵם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פְּנִים אֵל פְּנִים (דברים לד י), וְהִעֲנִין בְּכָלֹן שָׁנָה:
וְאֵל תַּחֲוֹשׁ לְמָה שְׁאֲמָרוּ בְּשִׂמּוּאֵל שֶׁשְּׂקוּל כְּמֹשֶׁה, דְּכָתִיב (ירמיה טו א) אִם יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׂמוּאֵל לְפָנָי אֵין נִפְשִׁי אֵל הָעֵם הַזֶּה, כִּי בַעֲבוּר שֶׁהַזִּכִּירוּ עֲמוֹ חֲשַׁבְוּהוּ רַבּוּתִינוּ לְגִדּוּלָה, לֹא שִׁישׁוּ הַנְּבוֹאָת, חֲלִילָה לָהֶם. וְעֲנִין הַכְּתוּב, כִּי הַזִּכִּיר מֹשֶׁה מִפְּנֵי עֲמִדוֹ לְפָנָיו בְּפֶרֶץ לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית גַּם בַּעֲגָל וְגַם בְּמִרְגָּלִים שֶׁהָיוּ חִיבִים כְּלִיָּה, וְהַזִּכִּיר שְׂמוּאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַכְּתוּב הָיָה עַל דְּבָרֵי הַבְּצֻרוֹת שֶׁהָיוּ צָרִיכִים גִּשְׁם, אָמַר הִישׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מִגִּשְׁמִים וְגו' (שם יד כב), וְאָמַר הַשֵּׁם שְׂאֵם יַעֲמֹד שְׂמוּאֵל לְפָנָיו הַמּוֹרִיד גִּשְׁם שְׂאֵם בַּעֲתוֹ בְּיָמֵי קִצְרֵי חֲסִים (שם יב ז) לֹא יִשְׁמַע אֱלֹוֹ לְהוֹרִידוֹ לֹאֲלֶה בַּעֲת צָרָתָם. וְהִנֵּה

(ו) אִם יְהִיָּה נְבִיאָכֶם. אִם יְהִיָּה לָכֶם נְבִיא, כְּדִבְרֵי אוֹנִקְלוֹס. וְרַבִּי אֲבָרְהָם פִּרְשׁ כִּי טַעְמּוֹ אִם יְהִיָּה נְבִיאָכֶם נְבִיא ה', כְּמוֹ וְהַנְּבוּאָה עוֹרֵד הַנְּבִיא (והי"ב טו ח), וַיִּפֶּה אָמַר:
וּמַעַם הַכְּתוּב, שֶׁאֲפִלוֹ אִם יְהִיָּה נְבִיאָכֶם נְבִיא ה', אֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּשְׁמִי הַגְּדוֹל רַק בְּמִרְאָה אוֹ בַחֲזִיוֹת. וְהַזִּכִּיר כֵּן, כִּי רַבִּים מִן הַנְּבִיאִים לֹא יִשִּׁיגוּ לָזֶה אֲבָל יְהִיו נְבִיאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּעֲנָן שְׁנֶאֱמַר רֹחַ ה' דָּבָר בִּי (ש"ב כג), וְהִיא יָד ה' הַמְּאִירָה בִּיחֻזְקָאֵל, וַיִּתְּבֹאֵר בְּדִבְרֵי זִכְרִיָּה:
בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶתוּדַע. לֹא אָמַר הַכְּתוּב "בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶרְאֶה" אֲבָל אָמַר "אֶתוּדַע", וְהִנֵּה הַפְּסוּק הַזֶּה כְּפִסְטוֹק וְאָרָא אֵל אֲבָרְהָם אֵל יִצְחָק וְאֵל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדֵי (שמות א, א), יֹאמַר כִּי הַשֵּׁם הַגְּדוֹל יְהִיָּה בְּמִרְאָה וְכֵן יִתְוַדַּע אֵל הַנְּבִיא, לֹא בְּשִׁמּוֹ הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שְׂאֲמַר (שם) וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי:
וְאָמַר כִּי הַדְּבוּר יְהִיָּה בְּחִלּוֹם, וְלֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה, כִּי בְּכָל בֵּיתִי אֲשֶׁר בּוֹ יִרְאוּ הַנְּבִיאִים חִלּוּמוֹת נֶאֱמָן הוּא וַיִּוָּדַע מַעֲצָמוֹ כָּל הַמּוֹדוֹת, וּמִפְּהָ אֵל פֶּה יְהִיָּה לוֹ הַדְּבוּר מֵאֲתִי, וְהַתִּמְנוּנָה יִבִּיט בָּהּ לֹא יִרְאָנָה בְּחִלּוֹם:

שָׁנָאֹמֶר לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל י'): "חזר חזרה וגו'". יכול מראה שכינה? תלמוד-לומר (שמות לג): "לא תוכל לראת את-פני". ותמנת ה' יביט. זה מראה אחוריים, כענין שנאמר (שם) "וראית את-אחורי". בעבדי במשה. אינו אומר "בעבדי משה", אלא "בעבדי במשה". "בעבדי", אף-על-פי שאינו משה. "במשה", אפלו אינו עבדי, כדאי הייתם לירא מפניו, וכל-שכן שהוא עבדי, ועבד מלך - מלך, היה לכם לומר: אין המלך אוהבו חנם (ספרי. תנחומא). ואם תאמרו: איני מכיר במעשיו - זו קשה מן הראשונה.

כ"י פה אל-פה. אמרתי לו (הכרח לפרש כף, דאלו כפשוטו ש"פה אל פה" הזכר לשבת, אם-כן היה אז "פה אל-פה" ממש כפשוטו. וזה אי אפשר, דהא כתיב בסוף נשא: "מדבר אליו", ועין שם ברש"י, אלא "פה אל-פה" פרושו: אמרתי לו לפרש כו'. ו"פה אל-פה" לאו דוקא אלא רצה לומר בהדיא, ודוק) לפרש מן האשה. והיכן אמרתי לו? בסיני (דברים ה): "לך אומר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמד עמדי". ומראה ולא בחידות. ו"מראה" זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחדות, כענין

ט ותקירף רגזא דני בהון ואסתלק:

(ט) ויחר-אף יהוה בם וילך:

כ"י ויחר-אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם, גזר עליהם נדוי, קל-וחמור לבשר-ודם, שלא יכעס על חבירו עד שיודיענו סרחונו.

י ונענא אסתלק מעלוי משכנא והא מרים חורא פתלגא ואתפני אהרן לות מרים והא סגירת:

(י) והענין סר מעל האהל והנה מרים מצרעת בשלג ויפן אהרן אל-מרים והנה מצרעת:

כ"י ויחנן סר. ואחר-כך: "והנה מרים מצרעת בשלג". משל למלך שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלף מאצלק, שרחמי עליו.

יא ואמר אהרן למשה בבני רבני לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשאנ ודי סרחנא:

(יא) ויאמר אהרן אל-משה בי אדני אל-נא תשת עלינו חפאת אשר נואלנו ואשר חטאנו:

כ"י נואלנו. כתרגומו, לשון אריל.

יב לא כען תתרחק דא מבינא ארי אסתנא היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די בה ויתסי:

(יב) אל-נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו:

את אחותו להיות כמת. אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש כח בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו - שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: "אל-נא תהי כמת" - (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטירה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכזה אחר אין בעולם. וזהו: "אשר בצאתו מרחם אמו".

כ"י אל-נא תהי. אחותנו זו. כמת. שהמצרע חשוב כמת: מה מת מטמא בביאה, אף מצרע מטמא בביאה. אשר בצאתו מרחם אמו. "אמנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. וכן "חצי בשרו", "חצי בשרנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. מאחר שיצאה מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר (בראשית לו): "כי אחינו בשרנו הוא". ולפי שמענו אף הוא נראה כן; אין ראוי לאח להניח

יג ויצעק משה אל-יהוה לאמר אל נא רפא נא לה: יג וצלי משה קדם יי למימר אלהא בבני אסי כען יתה:

(יג) ויצעק משה אל-יהוה לאמר אל נא רפא נא לה:

שלשה דברי תחנונים, ואחר-כך יבקש שאלותיו. לאמר. מה תלמוד-לומר? אמר לו: השיבני אם

כ"י אל נא רפא נא לה. בא הכתיב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מתברר צריך לומר שנים או

שיעור יומי לשבת קודש י"ט סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בהעלותך

עא
לְכָל־בָּשָׂר, הָשִׁיבוּ: "קַח לָךְ". פִּיּוּצָא בּוּ (דברים א):
"וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' פֶּעַת הַהוּא לֵאמֹר", הָשִׁיבוּ: "רֹב־
לָךְ". רָפָא נָא לָהּ. מִפְּנֵי מַה לֹּא הָאָרִיץ מֹשֶׁה
בְּתַפְלָה? שְׁלֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אַחֲתוּ עוֹמְדֵת
בְּצִרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמְרַבֶּה בְּתַפְלָה! (דְּבָר אַחֵר: שְׁלֹא
יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בְּשִׁבִּיל אַחֲתוּ הוּא מְאָרִיץ בְּתַפְלָה,
אַבְל בְּשִׁבִּילָנוּ אֵינוּ מְאָרִיץ בְּתַפְלָה).

אֲתָה מְרַפָּא אוֹתָהּ אִם לֹאוּ? עַד שֶׁהָשִׁיבוּ: "וְאַבְיָה
יֶרֶק יֶרֶק וגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה
מְקוֹמוֹת בְּקֹשׁ מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
לְהָשִׁיבוּ אִם יַעֲשֶׂה שְׂאֵלוֹתָיו אִם לֹאוּ. פִּיּוּצָא בּוּ (שמות
ו): "וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר וגו'" (ספרי), מַה
תְּלַמִּיד־לוֹמֵר "לֵאמֹר"? הָשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אֲתָה אִם
לֹאוּ. עַד שֶׁהָשִׁיבוּ: עֲתָה תִרְאֶה וגו'. פִּיּוּצָא בּוּ (במדבר
ד): "וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת

יִדְבָּר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאֵלֹו אֲבוּהָא מִגִּיף גְּזִיף
בַּהּ הָלֹא תִתְפַּלֵּם שְׁבַעַא יוֹמִין תִּסְתַּגֵּר
שְׁבַעַא יוֹמִין מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וּבִתֵּר בֵּין
תִּתְכַנֵּשׁ:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָהּ
הָלֹא תִתְפַּלֵּם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מַחוּץ
לְמַחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֵף:

שְׁבַעַת יָמִים". וְאַחֵר תֵּאָסֵף. אוֹמֵר אֲנִי: כָּל
הַ"אֲסִיפּוֹת" הָאֲמוּרוֹת בְּמַצְרָעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא
מְשַׁלַּח מַחוּץ לְמַחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא - נִאָּסֵף אֶל
הַמַּחֲנֶה, כְּתוּב בּוּ "אֲסִיפָה" לְשׁוֹן הַכְּנָסָה.

כִּי־יֹאבִיָּה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָהּ. וְאִם אֲבִיָּה הִרְאָה לָהּ
פְּנִים זֹעֲפּוֹת, הָלֹא תִתְפַּלֵּם שְׁבַעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה)
קִלְ־וַחֲמֵר לְשִׁכְנָה אֲרַבְּעָה עָשָׂר יוֹם; אֲלֹא דִּיּוּ לָבֹא
מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּגִדּוֹן, לְפִיכָךְ אֵף בְּגִזְפִּיתִי "תִּסְגֵּר

טו וְאַתְּתַגֵּר מִרְיָם מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שְׁבַעַא
יוֹמִין וְעַמָּא לֹא נָטַל עַד דְּאַתְּכַנֵּשׁת מִרְיָם:

(טו) וְתִסְגֵּר מִרְיָם מַחוּץ לְמַחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם
לֹא נָסַע עַד־הָאָסֵף מִרְיָם:

כְּשֶׁהִשְׁלַף לִיאֹר, שִׁנְאַמֵּר (שמות ב): "וְתִתְצַב אַחֲתוּ
מִרְחָק וגו'".

כִּי־יֹאבִיָּה לֹא נָסַע. (סוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חֵלֶק לָהּ
הַמְּקוֹם בְּשִׁבִּיל שְׁעָה אַחַת שְׁנִתְעַכְכָּה לְמֹשֶׁה

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כִּרְךְ יח ענף 139)

שְׁמִים", הָרִי כְּתַב הַמַּהֲרָשׁ"א: מִכָּל־מְקוֹם פְּשִׁיטָא דְּבִיד
הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַ"בְּחִי" כְּתַב,
שֶׁהַתְּעוּרוֹת זֶה בָּאָה מִדְּרָגָה שְׁנַעֲלִית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שְׁמִים"
(רֹאה לְקוּטֵי תוֹרָה בַּמְדַּבֵּר טו, א).

זֶה הַכְּבוֹד חֵלֶק לָהּ הַמְּקוֹם (רש"י יב, טו)
בְּכְתוּב נֶאֱמַר "וְהָעַם לֹא נָסַע", אֵף רִש"י מִדִּיק "הַמְּקוֹם".
רָמַז יֵשׁ פֶּאן, שְׂרַצוֹנִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד אֶת מִרְיָם בֶּא
מַהֲתַעוּרוֹת מְלִמְעָלָה. וְאֵף שֶׁ"הַכֹּל בִּידֵי שְׁמִים חוּץ מִיִּרְאָת

טז וּבִתֵּר בֵּין נָטְלוּ עַמָּא מַחְצָרוֹת וּשְׁרוּ
בְּמִדְבָּרָא דְּפֶאָרְן: פ פ פ

(טז) וְאַחֵר נָסְעוּ הָעַם מַחְצָרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר פֶּאָרְן:

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהלל"א ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמח - רנא

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ב', בו כותב שעד עתה לא נודמן שידוך בשביל בתו הבכירה... תח"י,
ועתה מציעים שידוך בעד בתו הצעירה מרת... תח"י.

הנה, (א) עליו להשתדל במרץ המתאים בחיפוש שידוך בשביל בתו הבכירה, ודיוע בכ"מ ברז"ל,
עד כמה גדלה חובת האב למצוא זיווג מתאים בשביל בנותיו, (ב) וכיון שנשיאנו הק' דקדקו* בהכתוב
לא יעשה כן וכו' לתת הצעירה לפני הבכירה, הנה רק אח"כ ישדך את בתו השני מרת... תח"י.

בברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	יום רביעי - ט"ז סיון מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	יום חמישי - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	יום שישי - י"ח סיון מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט סיון פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, פרק ד. כי הנה... עד עמ' עט, הטוב להטיב.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים
פ' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו
הבריות לסבלו כמארו"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא
חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק
מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה
דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש
והוי"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד
כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות
הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה'
ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם
במה שנבראו בששת ימי בראשית לחיות קיימים בזה
כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב
הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות
החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות
ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי

1 **פרק ד.** בפרק הקודם, פרק ג, הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
2 שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לא, היה
3 הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא
4 אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד
5 מ"אין" ל"יש", ומה שהנברא
6 נראה לעינינו כ"יש" וממשות,
7 הרי זה מפני שבעיני הבשר
8 שלנו אין אנו רואים ואין אנו
9 משיגים את מקורו, את דבר
10 ה' – כבמשל של אור השמש,
11 כשהוא מחוץ למקורו, בגוף
12 כדור השמש, אלא בחלל
13 העולם או על הארץ, הוא
14 נראה אז כ"יש", על כך שאל:
15 אמנם במשל, כיוון שאור
16 השמש אכן אינו נמצא
17 במקורו בשעה שהוא מאיר
18 על הארץ – מובן מדוע הוא
19 נראה כ"יש", אך, בנמשל, הרי
20 הנברא נמצא תמיד במקורו,
21 שהוא דבר ה', העומד תמיד
22 בתוך הנברא – מדוע, איפוא,
23 אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב
24 אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש
25 להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של
26 צמצום.
27 **כי הנה כתיב:** – כתוב בפסוק: **"כי שמש ומגן ה' אלהים"** –
28 כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי"ה שלו, וכמו
29 ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו.
30 **פירוש** – המלה **"מגן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות
31 לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא הוא **נרתק לשמש** – כדי
32 להגן, **שיוכלו הבריות לסבלו**, – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט
33 את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים
34 לקלוט את אור השמש. **כמאמר רבותינו זכרונם לברכה:**
35 **"לעתיד לבא תקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה,**
36 **רשעים נידונין בה כו'."** – הרשעים ייענשו באמצעות החמה
37 כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש –
38 וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו,
39 יוכלו) להירפא על-ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של
40 חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור
41 השמש. **ובמ' שהנרתק מגן בעד השמש**, – שיוכלו בני האדם
42 לקבל את אורה, כך שם **"אלהים" מגן לשם הוי"ה ברוך הוא.**
43 – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי"ה. – וזה, איפוא,
44 פירוש **"כי שמש ומגן הוי"ה אלקים"** שם הוי"ה הוא כמשל ה"שמש",

45 ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי"ה שיוכלו לקבל אותו –
46 כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע
47 זקוק האור של שם הוי"ה ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **דשם**
48 **הוי"ה** – מלשון מהוה, **פירושו שמהוה את הכל מאין ליש**, –
49 הערת **כ"ק אדמו"ר**
50 **שליט"א:** "זהו האותיות –
51 תיבת הוה" – אלו הן שלש
52 האותיות "הוה" משם
53 ה"וי"ה המרכיבות את
54 המלה "הוה" מלשון מהוה,
55 וְהַי"ד – שבשם הוי",
56 מְשַׁמֶּשֶׁת – מורה על
57 הַפְעֵלָה שְׁהִיא בְּלִשׁוֹן
58 הַי"ה וְתִמְיָד, – כשרוצים
59 לומר, שהפעולה לא היתה
60 רק אי פעם, אלא נמשכת
61 תמיד, מוסיפים את האות
62 יו"ד למלת-הפעולה, דבר
63 המראה על תמידיות
64 הפעולה. **כְּדִפְרֵשׁ רִש"י** –
65 כמו שמפרש רש"י, על
66 פסוק: **"כָּכָה יַעֲשֶׂה**
67 **אֵיּוֹב בְּלִי תִּמְיָם"**, – לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביר"ד,
68 להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות ה"יו"ד של
69 שם הוי", שהפעולה של "הוי", בריאת הכל "מאין ליש", היא
70 תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין", וְהַי"ה תְּחִיּוֹת
71 הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֵגַע מִמֶּשׁ בְּכָל הַבְּרֹאִים מִמוּצָא פִי ה' וְרוּחוֹ,
72 וְהַי"ה אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ בְּכָל רֵגַע, כִּי לֹא דִי לָהֶם – לברואים,
73 בְּמֵה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשִׁשֶּׁת יָמִי בְּרִאשִׁית לְחַיּוֹת קַיָּמִים בָּזֶה, – אלא
74 מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר
75 לְעֵיל. – זהו ה"שמש" של שם הוי", שאורה מאיר לנבראים, וממנו
76 הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי"ה המאיר
77 באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה
78 נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית
79 המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא.
80 לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם
81 הוי", שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את
82 עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא
83 ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. וְהַי"ה, בְּסִדּוּר שְׁבָחָיו שֶׁל
84 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּתִיב: הַגְדוֹל הַגִּבּוֹר כו', וּפְרֹשׁ
85 הַגְדוֹל" היא מֵדֶת חֶסֶד וְהַתְּפַשְׁטוּת תְּחִיּוֹת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
86 וְבְרִיּוֹאִים לֵאמֹר קִין וְתַכְלִית, לְחַיּוֹת בְּרֹאִים – כדי שיתהוו
87 מֵאֵין לִישׁ וְקַיָּמִים בְּחֶסֶד חֶסֶם, – של הקב"ה – בין אם הם ראוים
88 לכך ובין אם לא, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. וְנִקְרָאת

- 1 - מדת החדש, "גדלה", כי - מפני, שבאה מגדלתו של הקדוש לעולמות וברואים אין קץ, - מפני שמבע הטוב - זה שטוב
2 - ברוך-הוא בכבודו
3 ובעצמו, כי גדול ה'
4 ולגדלתו אין חקר, - מפני
5 שאין לה גבול, ולכן
6 משפיע גם כן חיות
7 והתהוות מאין לש
- 8
9 בעצם, להטיב - עם
10 אחרים, כך גם למעלה:
11 מבחינת מדת החדש והטוב
12 של הקב"ה נדרש שיתהוו
13 נבראים, להם תושפע
14 חסדו וחיותו.

שער היחוד והאמונה

- 1 באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה'
2 ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין
3 ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב
4 והתהוות מאין לש

יום שני י"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

- 15 וְהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁמֶדָּה זוֹ - מדת "הגדול", של חסד, היינו
16 התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין"
17 ל"יש", הִיא שִׁבְחוֹ - ומעלתו, שֶׁל תְּקִדּוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָדוֹ,
18 - שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, שְׁאִין בִּיכֻלָּת
19 שׁוּם נִבְרָא לְבָרָא יֵשׁ
20 מֵאֵין וְלִתְחִיּוּתוֹ, - כפי
21 המובא במדרש⁴, שאילו
22 היו מתקבצים כל בוראי
23 עולם, לא היה
24 באפשרותם לברוא גם לא
25 כנף של "יתוש" ולהכניס
26 בו נשמה; שכן, דבר זה
27 הוא רק בחיק הבורא
28 לברוא "יש" מ"אין". מדה
29 זו היא למעלה לא רק
30 מכוח הנבראים, אלא גם
31 למעלה משכל הנבראים,
32 להבין ולהשיג מדה זו -
33 כפי שמוסבר להלן: וגם
34 מֶדָּה זוֹ - של חסד,
35 לברוא "יש" מ"אין", הִיא
36 לְמַעְלָה מִהַשְׁכֵּלָת כָּל
37 הַבְּרִיאִים וְהַשְׁתַּנְתָּם,
38 שְׁאִין כֵּחַ בְּשִׁכְלָ שׁוּם
39 נִבְרָא לְהַשְׁכִּיל - בכוח
40 החכמה, וְלִהְיוֹת - בכוח הבינה, מֶדָּה זוֹ וּבִכְלָתָהּ לְבָרָא יֵשׁ
41 מֵאֵין וְלִתְחִיּוּתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין הוּא דָּבָר שֶׁלְמַעְלָה
42 מִשְׁכָּל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא - ההתהוות "יש" מ"אין", מִמֶּדָּה
43 גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל תְּקִדּוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְתְקִדּוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמְדוּתוֹ
44 אֲחֵדוּת פְּשׁוּטָה, כְּבִיאָתָהּ - כפי שכתוב בְּזֶהר תְּקִדּוֹשׁ
45 ד' אִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חָדָּה, - שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר,
46 מדותיו) הם דבר אחד; וְכִשֶּׁם שְׁאִין בִּיכֻלָּת שׁוּם שֶׁכָּל נִבְרָא
47 לְהַשִּׁיג בּוֹרְאוֹ - כלומר, את הקב"ה, כִּי אֵינוֹ יָכוֹל - שכלו
48 של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׁיג מְדוּתוֹ. - של הקב"ה. שכן,
49 כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר

שער היחוד והאמונה

- 1 והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לבדו שאין
2 ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה
3 זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין
4 כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכולתה
5 לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר
6 שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של
7 הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא ב"ז"הק
8 דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל
9 נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו
10 שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו
11 שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדרכיב עולם
12 חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו
13 של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות
14 החיות מגדולתו מלידד ולהתגלות על הנבראים
15 להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות
16 מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר
17 בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות
18 כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני
19 לְהַשִּׁיג מֶדָּה גְּבוּרָתוֹ שֶׁל תְּקִדּוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁהִיא מֶדָּה -
20 וְכֹחַ, הַצְמָצוּם וּמְנִיעַת הַתְּפִשְׁטוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלָּתוֹ, -
21 יתברך, מְלִידָד וְלִהְיוֹתָלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים לְהַחְיֵתָם וּלְקַיְמָם
22 בְּגִלּוֹי - מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות
23 האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא,
24 כִּי־אֵם - שהחיות תהיה בְּתִסְתָּר פְּנִים, שְׁהַחַיּוּת מְסִתְתֵּר
25 בְּגִוּף הַנִּבְרָא, וְכֵאלּוֹ גִוּף הַנִּבְרָא הוּא - נראה כְּדָבָר בְּפָנֵי
26 עֲצָמוֹ, - וכאילו אֵינוֹ הַתְּפִשְׁטוּת הַחַיּוּת וְהַרוּחָנוּת - של
27 הכוח האלקי המהווה אותו, כְּהַתְּפִשְׁטוּת הַזִּיּוֹ וְהָאֹר
28 מִהַשְׁמֶשׁ, אֲלָא הוּא - נראה כְּדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְאֵף שֶׁבִּיאָתָהּ

של נברא אינו יכול להשיג, כמו שאין יכולת בשכל שום
נברא להשיג מהות הנריאה מאין ליש. — כך אין הוא יכול
להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יכול להיראות
כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש"
ו"מציאות", בא מסיבת כח
הגבורה והצמצום
שלמעלה — משום שכשם
שיש לו היכולת להאיר
ולגלות אור וחיות, כך יש
לו גם היכולת לצמצם
ולחסות את האור
והחיות — אפשר לכאורה
לחשוב שהצמצום
וההעלם הוא אמיתי;
כלומר, אפשר לחשוב
שלא רק הנבראים רואים

עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא
יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא עליידי כוח הצמצום
המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו — מציין
מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את
האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם
שניהם באמת דבר אחד — שכן, זהו הענין של אור וכלי,
המאחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי — וקיים הרי
כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם", וכפי שמוכח ב"שולחן ערוך"
'אורח חיים' הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי
כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו
עצם, כך גם בענינו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם
שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק
לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש"
ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

1 אינו — הנברא, דבר בפני עצמו, אלא — הוא, כמו התפשטות
2 האור מהשמש, — כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין"
3 האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור
4 בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע
5 שהנברא יהיה בטל
6 במציאות, באותה מדה
7 שאור השמש בטל
8 במציאות במקורו, אך
9 הסיבה לאי ביטולו
10 במציאות היא מפני —
11 מכל-מקום — למרות
12 שהנברא הוא התפשטות
13 אור ממקורו בלבד, הן הן
14 גבורותיו של הקדוש
15 ברוך-הוא, — כביכול,
16 אשר כל יכול, — שהוא

17 לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא
18 הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות —
19 לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו,
20 שלא יבטל גוף הנברא במציאות — כך שלמרות שהנברא
21 הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל
22 זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וזה אין בשכל
23 שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתיר, ושיהיה
24 אף-על-פי-כן — למרות הצמצום וההסתיר, גוף הנברא נברא
25 מאין ליש, — שלכאורה, כדי להיות מ"אין" ל"יש" צריך הרי
26 להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא
27 התגלות ולא הסתרה — כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד
28 אחד — התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני —
29 צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? — מפני שאילו לא יסתתר
30 היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל

שער היחוד והאמונה

עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו
התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו
של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות
והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף
הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג
מהות הצמצום וההסתיר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא
מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג
מהות הבריאה מאין ליש.

יום שלישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, [והנה בחי'... עד עמ' 158, כידוע ל"ח:

של האותיות, הן ה' אותיות מנצפ"ה, — שהן "כפולות", ישנו
כ' וישנו כ' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר
ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי — שהן ה'
גבורות — אלו הן חמש בחינות הגבורה, המחלקות ומפרידות
ההכל והקול בה'
מוצאות הפה להתהוות
כ"ב אותיות, — כפי
שהדבר לדוגמה
בגשמיות, שעל-ידי ה'
מוצאות הפה" מתחלק
ונבדל הכל הקול להברות
נפרדות של אותיות
ומילים — כך גם ברוחניות
למעלה, שישנן ה' גבורות
למעלה, היצרות ענין כ"ב אותיות עלינות, ושרש ה' גבורות

61 [והנה, בחינת הצמצום והסתיר החיות נקרא — בלשון תורת
62 הקבלה, בשם "פלים", והחיות עצמו — התגלות החיות, נקרא
63 בשם "אור", — שהיא ענין של אור וגילוי, ששכמו שהכלי
64 מכסה על מה שבתוכו — כך בחינת הצמצום מכסה
65 ומסתיר האור והחיות
66 השופע; — הצמצום
67 מכסה ומסתיר על האור
68 והחיות האלקי השופע
69 לנבראים, שהאלקות לא
70 תיראה, והכלים הן הן
71 האותיות, — של "עשרה
72 מאמרות", או חילופיהן
73 (כפי שאותיות מתחלפות
74 באותיות אחרות) ו"עשרה
75 מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, ששרשן —

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום
והסתיר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא
בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך
בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע
והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ה
שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההכל והקול
בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'

- 1 הוא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" **"בוצינא דקרדוניתא"**, –
 2 פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו
 3 שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שְׁהִיא** – בחינת
 4 **גְבוּרָה עֲלֵיָהָ דְ"עֵתִיק יוֹמִין"**, – בפנימיות הכתר, **וְשֶׁרֶשׁ**
 5 **הַחֲסִידִים הוּא גַם כֵּן** –
 6 בחינת חסד דְ"עֵתִיק
 7 יוֹמִין, **כִּידוּעַ לְיִדְעִי**
 8 חֲסִיד – כפי שהדבר ידוע
 9 ללומדי החכמה הנסתרה,
 10 תורת הקבלה. וכיון שגם
 11 הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם
- אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתרה אינם
 הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם
 הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום
 וההסתרה, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא
 לא ייראה, אין בהם משום
 הסתרה כלל לגבי למעלה
 ח"ו, אלא רק לגבי
 הנבראים בלבד, שהם
 יראו את הבריאה ב"יש"
 ו"מציאות", ואילו לאמיתו
 של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

שער היחוד והאמונה

גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה
 דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין
 כידוע ל"ח:

יום רביעי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, פרק ה. והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

- 23 **פֶּרֶק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים
 24 נראים ל"מציאות יש", הרי זה כיסבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של
 25 הקביה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן,
 26 למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו
 27 תמיד ובלי הפסק מ"אין"
 28 ל"יש", הרי כיוון שהחיות
 29 והכוח האלקי אינם בהתגלות
 30 לנבראים, חש הנברא את
 31 עצמו כאילו הוא דבר לעצמו.
 32 ואין נראית בנברא האמת
 33 שהוא רק התפשטות מהויו
 34 של מקורו בלבד, כמו
 35 ההתפשטות של האור והויו
 36 מהשמש.
 37 **וְהֵנָּה, עַל זֶה – על מה**
 38 שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו עצמם
 39 ל"מציאות יש", באה עלידי מדת הצמצום, **אֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
 40 **וְכִרְוִנֵם לְכִרְכָּהּ: "כִּתְחַלְחָה עֲלֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה – העליונה, לְכִרָּא**
 41 **אֶת הָעוֹלָם בְּמֵדַת הָדִין,** – שהיא מדת הגבורה והצמצום,
 42 **רָאָה שְׂאֵין הָעוֹלָם מְתַקֵּן – במדת הדין והצמצום בלבד,**
 43 **שֶׁתֵּף בּוֹ – בעולם, מֵדַת רַחֲמִים,"** לכאורה אין הדברים
 44 מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם
 45 הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את
 46 העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות
 47 וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות"
 48 באה דוקא עלידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות
 49 האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות;
 50 והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי
 51 רק אז שייך בהם ענין העבודה שעל-ידה הוא יכול להטיב אתם
 52 במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא עלידי מדת הדין
 53 והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן,
- עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין,
 אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז
 היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את
 החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם
 את מדת הרחמים, שתהיה
 התגלות קדושה ואלקות
 בעולם. **דְּהִינּוּ – "שיתוף"**
 מדת הרחמים" משמעה:
 התגלות אלהות –
 בעולם, **עַל-יְדֵי צִדִּיקִים –**
 ועל-ידי **אֲוֹתוֹת**
 ומוֹפְתִים שֶׁבְּתוֹרָה –
 על-ידי זה נראה ומתגלה
 בעולם אלקות ולמעלה מן
 הטבע. בפרק הקודם אמר
 רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של
 חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה,
 לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות
 לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא
 מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא
 גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם
 נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא
 היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה
 עצמו. **וְהֵנָּה עַל זֶה – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן**
 למעלה מהשכל, **אֲמְרוּ בְּתוֹרָה², דְּלְעִילָא, כִּסְטְרָא דְקִדְשָׁה**
עֲלֵיָהָ, – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם
 האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה,
אֵית יְמִינָא וְאֵית שְׂמָלָא, יש "ימין" ויש "שמאל", **דְּהִינּוּ**
חֲסִיד וְגְבוּרָה, פְּרוּשׁ, – שכן, מה היא הרבואת שלמעלה ישנם
 חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא
 "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוס ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. 1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א.

1 אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" — בצד
2 הקדושה — לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא
3 בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה),
4 למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם — באופן של "שני
5 הפכיים בנושא אחד",
6 מפני ששניהם מאוחדים
7 בתכלית עם איין־סוף
8 ברוך־הוא, דְשִׁתִּי־הֵן — גם
9 חסד וגם גבורה, הֵן מִדּוֹת
10 אֱלֹהִים לְמַעַל מִשְׁכָּל
11 הַנִּבְרָאִים וְהַשְּׁתֵּתָם,
12 דְאִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד
13 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת — הוא
14 יתברך והכלים שלו
15 (ומדותיו) הם דבר אחד
16 בעולם האצילות, גם מדת
17 החסד וגם מדת הגבורה
18 מאוחדות שתיהן בתכלית
19 אתו יתברך. וְאֵף הַשְּׁתֵּת
20 מִשֶּׁה רִבְּנוּ עֲלִיּוֹהֵי־הַשָּׁלוֹם
21 נִבְנוּאֹתָ, — שהשיג
22 במראה הנבואה שלו, לֹא
23 הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
24 — עצמו, שכן עולם
25 האצילות הוא למעלה גם
26 משכלו והשגתו של משה

שער היחוד והאמונה

דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת
משה רבינו עליו השלום נבואתו לא היתה בעולם
האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה
ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי
התלבשותו במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות
נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן
שכרם של צדיקים בנן עדן הוא השגת התפשטות
החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא
מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הו
כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על
הנשמות שבנן עדן ורקיע זה נקרא רוא דאורייתא
ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות
אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף
טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות
התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא
מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר
כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ה שער מ"ד
פרק ג']:

27 רבנו, אֵלָא עֲלִי־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה — עלי־ידי
28 התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; וְאֵף גַּם זֹאת,
29 — גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה
30 של "אצילות" השיג? — לֹא בְּשֵׁתִי מְדוֹת אֱלֹו — חֶסֶד וְגִבּוֹרָה;
31 — היתה השגת משה רבנו, אֵלָא עֲלִי־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָ —
32 המוקדמת, בְּמִדּוֹת שְׁלֻמָּטָה מִהֵן בְּמִדְרָגָה, שֶׁהֵן מְדוֹת
33 נִצָּח־הוֹד־יְסוֹד — מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד,
34 ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה — כפי שהן באות במדת
35 ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
36 בְּ"שֹׁעַר הַנְּבִיאָה"]. — שבמדריגה זו היתה השגתו של משה
37 רבנו עליו־השלום. רַק שְׁמַתָּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּגִזְעָן,
38 הוּא הַשְּׁתֵּת הַתְּפִשּׁוֹת הַחַיּוֹת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְׁתֵּי מְדוֹת

יום חמישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פ, פרק ו והנה... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

77 פָּרָק ו'. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות — מדת
78 החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברא ולחיות את הנבראים,
ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה
את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") — יש

40 **בְּדֶרֶךְ הַטֵּבָע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, 41
הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה 42
"טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, 43
ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל: "כל 44
המשנה ממטבע שטבעו 45
חכמים". כמו כן "טבע" 46
מלשון "טובעו בים סוף", 47
כמו דבר שטבוע במים, 48
מכסים עליו המים והוא 49
אינו נראה כלל – כך 50
"טבועה" כביכול החיות 51
האלקית בנבראים, שאין 52
היא נראית כלל. וְשֵׁם 53
"אֱלֹהִים" זֶה, – לא כפי 54
שם אלקים הוא בשרשו 55
העליון, אלא כפי ששם 56
אלקים משפיע באמצעות 57

מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, 58
הוא מִגֵּן וְנִרְתָּק לְשֵׁם הַיְיָ,ה, – כאמור לעיל בפירוש הפסוק 59
"שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר 60
מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" 61
וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות 62
הנבראים לקבל את האור, **לְהַעֲלִים הָאֹר וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ** 63
מִשֵּׁם הַיְיָ,ה וּמִתְּהוֹת מֵאֵין לֵישׁ, – שענינו של "הוי'" (מלשון 64
מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם 65
אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֵּה לַנִּבְרָאִים וַיִּבְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת.** 66
– אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה 67
לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על-ידי 68
ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – 69
וְהָרִי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הָהֵךְ – ההסתרה המסתירה 70
על החיות האלקית, **הוא** – לא רק צמצום והעלם, אלא גם כֵּן 71
בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ, – זהו "כי אמרתי עולם חסד 72
יבנה"⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על-ידי בחינה של חסד; 73
וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה 74
יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית 75
של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של 76
עולם, וזוֹ **הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכּוֹלֵל בְּחֶסֶד**.⁵ – אופן 77
כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי 78
גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד.⁶

1 לשתיקה שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום 2
והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". 3
ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות 4
בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות 5

והפכיות אחת מהשניה – מדה 6
אחת היא חסד וגילוי, והשניה 7
– גבורה, צמצום והעלם, 8
ובפרקנו יסביר, שגם כפי 9
ששתי מדות אלו הן 10
בהתגלות, הן בהתכליות 11
אחת עם השניה. שהרי, 12
תכלית וכוונה ההעלם היא 13
כדי שיוכלו להיות עולם 14
ונבראים גשמיים – שכן, אם 15
החיות האלקית היתה 16
בהתגלות, היו הנבראים 17
בטלים במציאות ולא היתה 18
שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של 19
גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיקה חסד וגבורה, הן 20
בהתכליות. ולמה הדבר כן? – מפני ששתיקה מאוחדות עם האין-סוף. 21
הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. וְהִנֵּה, 22
שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, – כל שם 23
מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א"ל הוא מדה 24
החסד, ככתוב: "חסד א"ל כל היום", וכך שאר השמות במדות 25
אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, 26
כלומר, כשאור אין-סוף ברוך-הוא מתלבש במדת הגבורה 27
לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. 28
וְלִכֵּן הוּא – שם אלקים, גַּם כֵּן בְּגִימְטְרִיא "הַטֵּבָע", – במלה 29
ה"טבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על 30
עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, 31
לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא 32
חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו 33
בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שְׁמִסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאֹר** 34
שֶׁלְמַעֲלָה הַמִּתְהוֹת וּמִתְהוֹת הָעוֹלָם, – על-ידי שהאור שלמעלה 35
מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, 36
הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר 37
מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור 38
שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, וְנִרְאָה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם 39
עוֹמֵד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, וּמִתְנַהֵג

1. תהלים נב, ג. 2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא-אחרא להחיות – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאינן תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש

יום שישי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 160, והנה מהתכללות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא
בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה מושם שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם
עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
ממש לגבי הקדוש

להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי'
הוא האלקים", פירוש ששני שמות אלו – הוי' ואלקים, הם
אחד ממש, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים –
צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שגם שם
אלהים המצמצם
ומעלים האור, – של
החיות האלקית המהווה
את העולם והנבראים,
הוא בחינת חסד כמו
שם הוי"ה, מושם
שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות
עמו ביחוד גמור, והוא
ושמו אחד, שמדותיו הן
שמותיו. – ועל כך
אומרים "הוא ושמו אחד",
ואם כן – כשתדע ותבין
ששם אלקים הוא דבר
אחד עם שם הוי', ממילא
תדע ששמות ממש
ועל הארץ מתחת – אין
עוד, – מבלעדו יתברך.
פירוש – של "אין עוד":
שגם הארץ החומרית
שנראית יש גמור לעין
כל, היא אין ואפס
ממש לגבי הקדוש
ברוך הוא, אינו מעלים ומצמצם אלא
לתחתונים, – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים
הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד,
כאמור לעיל, ולא לגבי הקדוש ברוך הוא, מאחר שהוא
ושמו "אלהים" – אחד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר
לגבי הקדוש ברוך הוא. ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן
אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא, ואינן נקראות
בשם כלל, אפילו – לא, בשם "עוד" שהוא לשון טפל, –
"עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כמאמר
רבתינו זכרונם לברכה: "יהודה ועוד לקרא", – בתמיהה.

והנה מהתכללות המדות זו בזו – מן העובדה שלמרות שהן
מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
הן כלולות אחת מהשניה, נראה לעין – רואים במושג, דאיהו
וגרמוהי חד, – שהוא יתברך וד"כלים" שלו הם דבר אחד, שהן
– גרמוהי, כלומר כליו,
מדותיו, כי מאחר שהן
– מדותיו, ביחוד גמור
עמו, לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו,
כמאמר אליהו: –
ב"פתח אליהו" שבהקדמת
תיקוני זוהר: ואנת הוא
דקשיר לון ומיחד לון
וכו', – אתה הקב"ה
מקשר את הספירות
והמדות ומאחד אותן, ובר
מינך לית יחודא בעילאי
כו". – ומבלעדיך אין
שום יחוד בעליונים
(במדות שלמעלה). להלן
יסביר רבנו הזקן, שכיון
ששם אלקים, מדת
הגבורה והצמצום, הוא
דבר אחד עם שם הוי', עם
מדת החסד והגילוי, הרי
מובן ממילא שההעלם
וההסתר שמשם אלקים,
באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם –
דובר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי
מקורם. וזהו שכתוב: "והשבות אל לבבך, כי ה' הוא
אלהים", – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על
דעתך שיש אלקים נשרה – שרי – מתחת לארץ, שצריך
להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם
בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן,
אין הפירוש שהוי' הוא האל האדיר "בשמים ממעל" ו"על
הארץ מתחת" ובלעדו אין אל אחר, אלא הפירוש הוא
שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך

לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא
לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין
קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים (1) דגבוי' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי'
מציאות]. (2) דגבוי' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטיפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טיפת הגשם – ששוללת
ארוכת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוית השחורה שוללת דורכויכטיקייט דשאר זכוית וביחד עם זה היא ג"כ
לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים
נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוית שחורה עיניו כהות". 7. ואתחנן ד, לט. 8. קידושין ו, א.

- 1 בשעה שישנה ראייה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים
2 להביא ראייה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראייה באופן טפל –
3 הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וכגוף שהוא טפל לנשמה
4 וחיות שבתוכו – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן
5 הנשמה שבקרבו, טפל
6 לנשמה שבו. [וזהו
7 שבתוכו¹³: "אֵלֶּלֶה ה' 1 לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
8 בחי, אומרה לאלהי 2 [וז"ש אהללה ה' בחי אומרה לאלהי בעודי
9 בעודי", – בגופי, הרי 3 שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף
10 שהגוף נקרא "עוד", וביחס 4 הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
11 לגוף נאמר "אומרה 5 הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
12 לאלקי", שכן – שתיחיים – 6 מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
13 הנשמה, נמשכים משם 7 השמוש בשמוש.
14 הוי"ה, וה"עוד" שהוא
15 הגוף הטפל – משם "אלהים", – לכן כתוב לגבי "חיי" שם
16 הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים –

שער היחוד והאמונה

- 23 החיות שלו, העיקר שלו.
24 אכל תקדוש ברוך הוא
25 המהוה את הכל מאין
26 ליש – הכל בטל
27 במציאות אצלו, –
28 כיוון שהקב"ה בורא את
29 המציאות כולה מ"אין"
30 ליש" שהמציאות אינה
31 אף בבחינת "טפל", כמו אור השמש בשמש. – כך כל
32 נברא בטל במציאות אליו יתברך.

יום שבת קודש י"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

- 33 ולכן הצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבת אל לבבך
34 וגו', – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה
35 מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך
36 ולחשוב אחרת, שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם
37 והארץ ומלאה הם דבר
38 נפרד בפני עצמו, –
39 נפרד מהקב"ה שברא
40 אותם ומחיה אותם,
41 ותקדוש ברוך הוא
42 ממלא כל העולם
43 בהתלבשות הנשמה
44 בגוף, – להחיות את הגוף
45 – כך ממלא הקב"ה את
46 העולם כדי להחיותו,
47 ומשפיע – הקב"ה, בן
48 הצומח בארץ, – זהו
49 החיות שבגלוי בארץ,
50 ובה התנועה בגלגלים,
51 ומניעים
52 ברצונו, כמו שהנשמה
53 מניעה את הגוף
54 ומנהיגתו ברצונה. –
55 למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה
56 מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה;

שער היחוד והאמונה

- ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה
ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד,
כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר
שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. אך
באמת אין המשל –
מנשמה וגוף, דומה
למשל – של אלקות
ועולם, כלל, כי הנשמה
והגוף הם באמת
נפרדים זה מזה
בשרשם, – לנשמה ולגוף
שרשים נפרדים, כי אין
התהוות שרש הגוף
ועצמותו מנשמתו¹⁴,
אלא מטפות אביו
ואמו, – מכך נוצר הגוף;
וגם אחריו בן – אחרי
התהוות הגוף, אין גידולו
– של הגוף, מנשמתו
לבדה, אלא על ידי
אכילת ושתית אמו כל
תשעה חדשים, – חדשי
העיבור, ואחר כך – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף על ידי
אכילת ושתית בעצמו, – הרי שהגוף הוא באמת דבר

9. תהלים קמו, ב. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כי שנברא, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלקי מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא

ולקב"ה עצמו, כבטול אור השמש בשמש. – אך, למה אם
 כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש"
 ול"מציאות"? – רק שהן הן גבורותיו, במדת הגבורה
 והעצמות, להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם, שיהיו
 נראים השמים והארץ
 וכל צבאם כאילו הם
 דבר בפני עצמו. – דבר
 הבא מהעצמות המסתיר,
 שהנברא לא ירגיש אף
 לא את המקור הנמצא בו
 תמיד ומזהוה אותו תמיד
 מ"אין ל"יש", וכיוון שאין
 הוא מרגיש את המקור,
 לכן הוא יכול להרגיש
 עצמו ל"יש" ו"מציאות",
 כאילו הוא דבר לעצמו.
 אך אין העצמות
 וההסתיר
 לתחתונים, אבל –
 ואילו, לגבי הקדוש
 ברוך הוא בלא קמיה
 בלא ממש חשיכי, –
 הכל לגבי הקב"ה לא
 נחשב לכלום ממש, באור
 השמש בשמש, ואין מדת הגבורה מסתרת חסד ושלום
 לפניו ותברך, כי איננה דבר בפני עצמו אלא "ה" הוא
 האלהים! – ההסתיר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא
 דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד וההתגלות, וממילא אין
 בכך משום הסתיר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. מה ש"אין בן
 השמים והארץ, שכל עצמותם ומהותם נתנה מאין
 ואפס המוחלט – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום
 ל"יש" ולנבראים, רק בדבר ה' ורוח פיו ותברך, – הם
 נבראו מ"אין ל"יש", וגם
 עדיין – אחרי התהוותם
 נצב – בהם, דבר ה'
 לעולם, ושופע בהם
 תמיד בכל רגע, ומהוה
 אותם תמיד – מחדש,
 מאין ל"יש, כהתהוות
 האור מהשמש בתוך
 גוף כדור השמש עצמו וואם כן הם
 בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח
 פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר
 לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן
 גבורותיו במדת הגבורה והעצמות להסתיר ולהעלים
 החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ
 וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין
 העצמות וההסתיר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש
 ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיכי כאור
 השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום
 לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה'
 הוא האלהים:
 של דבר הם נמצאים
 תמיד במקורם, בכוח האלקי, המזהוה אותם. ואם בן, הם –
 הנבראים, בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה'
 ורוח פיו ותברך, המיוחדים במהותו ועצמותו ותברך כמו
 שיתבאר לקמן, – אין "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם
 הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו"

גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה
 שלו) אלא כו' ואין דרגות פרטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול.
 ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש
 המאירים ע"י חלק זה".

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

ומדאצטריך לעיני' למעוטי סומים, שמע מינה – יש להוכיח דאפילו
 דיינים הדיינות כשרים לחליצה, דאי סלקא דעתך סנהדרין בעינן –
 שאם יעלה בדעתך שלחליצה צריך דייני סנהדרין, למה לי פסוק
 למעוטי סומין, הרי מדתני רב יוסף נפקא – יש ללמוד זאת
 מהברייתא ששנה רב יוסף, דתני רב יוסף בברייתא, בשם שביט דין
 – דייני סנהדרין היושבים לדון מנוקים בצדק – אנשים ישרים
 שדנים בצדק, ואין חשש שתהיה להם נגיעה שתגרום להם לעוות
 את הדין, כך צריכים בית דין להיות מנוקים מכל מום בגופם,

דורש מתיבת זקני' משיבה הגמרא: מיבעי ליה לרבי – הוא צריך
 זאת לרבות שאפילו שלשה הדיינות שאינם דיינים מומחים כשרים
 לחליצה.
 שואלת הגמרא: ורבי יהודה הדורש מ'זקני' שצריך חמשה דיינים,
 הדיינות מנא ליה – מנן לו שאף הדיינות כשרים להיות דייני
 חליצה. משיבה הגמרא: נפקא ליה – למד זאת מ'לעיני' – מהנאמר
 בפסוק (שם ט) ונגשה ובמתו אליו לעיני הזקנים, דאמר מר, ממה
 שנאמר 'לעיני' יש ללמוד שדווקא דיינים שיכולים לראות את
 החליצה כשרים, פריט לדיינים סומים שפטולים לחליצה.

יום ראשון

יום רביעי

יג סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: פרק ד. כי . . . -עט" להטיב.

ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או פתיכתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.

יום שני

יום חמישי

יד סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: והנה כמו . . . -158 ליש.

בלבית טלית קטן בבקר בימים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" - בין שאין בטלית קטן שלנו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה - אם אינו לובש טלית גדול - ימשמש בד' ציציותיו ויברך אז.

יום שלישי

יום ששי

טו סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תניא: והנה בחי' . . . ל"ח.

בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי ערך.

יום רביעי

שבת

טז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג

כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [זכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף.

לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהתסרוך הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא להגילות רעות.

עד אשר לא יתבררו פריטי מקום החלי וסבת אחיזת המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים כמה שיעשה וכמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" - בקיום המצות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות - וב"סור מרע". אמנם מה שנחוצך ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתקק

להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שִׁיכּוּל להתרפאת, והתקנה ובטחון גָּמור כִּי בַעֲזֶרֶת ה' יתברך יתרפא מחליו.

ה'תש"ג

יו סיון

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . "160" בחסד.

ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שלא להנות מעולם הזה במלא המובן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

ה'תש"ג

יח סיון

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . "פא" בשמש.

בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חס־ושלום מכלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאולה שלמה.

ה'תש"ג

יט סיון

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה – בחורף מתחיל משעה העשירית לילה, ובקיץ משעה הרביעית לפנות בקר. – שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה – עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מחקר: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, כוזרי ועוד, על פי תורת החסידות.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

10 שאשה זו שמייבם הכהן אינה אשת אחיו, אלא אשת אחיו של
11 אחד משאר האחים הודאים, וכיון שחלצו לה הרי היא אסורה
12 עליו. והאחים של התערובות שאינן כהנים, מייבמין לאחר שיחלצו
13 להן, וכאמור לעיל.
14 הברייטא ממשיכה: היו מקצתן של האחים הודאים כהנים, ומקצתן
15 של האחין הודאים יש להן בתערובות אחין מן האם ולא מן האב,
16 אלו ואלו – הכהנים ואלו שיש להם אחים מן האם, חולצין ולא
17 מייבמין, שהכהנים אסורים בחלוצה, והאחים מן האם אסורים
18 באשת אח שלא במקום מצוה.

1 שייבם היתה נשואה לאחיו מן האם, בנה של רחל מבועה,
2 שאסורה לו באיסור אשת אח, ולכן הוא רק חולץ לכל הנשים.
3 ואחין מן האב, מייבמין – ארבעת האחים הנותרים שיש להם
4 בתערובות רק אחים מן האב, מייבמין כדרך ששינו במשנה,
5 שלאחר שארבעה חולצים לאחת מייבמה אחד.
6 דין נוסף בולדות שנתערבו: אם היו מקצתן של האחים הודאים וכן
7 של אלו שנתערבו כהנים, ומקצתן של האחין הודאים וכן של אלו
8 שנתערבו שאינן כהנים. אותם האחים שהם כהנים, חולצין לנשים,
9 ואינם יכולים לייבם, משום שבהן אסור לישא חלוצה, ויש לחוש

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

קריאה בתורה בפחות מעשרה?

אלא תשעה".

והקשה ה'לב שלם' (על הרמב"ם כאן): הרי דין זה הוא בכל דבר שבקדושה, ש"אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן... יגמרו השאר" (לעיל פ"ה ה"ו) ומה החידוש לענין שמונה הפסוקים? וביאר: החידוש כאן הוא, שאפילו אם יצאו כל התשעה ולא נשאר אלא אחד מותר לקרוא אותם, שלא כבכל דבר שבקדושה, שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתם – גומרים אותו "והוא שנשתתירו רובן" (אור"ח סי' נה ס"ב).

וה'מנחה הטהורה' (מנחות שם) תירץ: בכל דבר שבקדושה מתחילים אותו בתנאי שיש עשרה, ורק "אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן" יכולים לגמור, ואילו בקריאת שמונה הפסוקים התחדש שמותר להתחיל בקריאתם גם אם אין עשרה.

וה'שלחן ערוך' (אור"ח סי' תכח ס"ז) לא הביא להלכה כשיטת הרמב"ם אלא כפירוש רש"י והראב"ד, שפסוקים אלו "אין מפסיקין בהם, אלא יחיד קורא את כולם".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יג, הלכה ו: שמונה פסוקין שנסוף התורה, מתר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה... הואיל ומשמעון שהן אחר מיתת משה רבנו, הרי נשתנו; ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

את מאמר הגמרא (מנחות ל, א) ששמונת הפסוקים האחרונים שבתורה המתארים את מיתת משה רבינו "יחיד קורא אותן בבית הכנסת" מפרש רש"י (ד"ה יחיד): מי שהתחיל לקוראם אינו מפסיק באמצע ואדם שני ימשיך לקרוא, אלא המתחיל ימשיך לקרוא.

והרמב"ם מפרש אחרת: קריאת שמונה פסוקים אלו היא גם אם אין בבית הכנסת עשרה אנשים, ואפילו נשאר רק אחד, קוראים פסוקים אלה כקריאה בציבור, בברכה תחילה וסוף.

והראב"ד תמה: איך יתכן שלקריאת פסוקים אלו נמצאים פחות מעשרה, הרי זה "ענין ורות מאוד והצבור היכן הלכו"? (ולכן נקט כפירוש רש"י) וביאר ה'כסף משנה': "משכחת לה שיהיו עשרה בבית הכנסת ויצא אחד מהם או שלא היו בבית הכנסת

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

בית כנסת שכולה כהנים – למי הם מברכים?

שהברכה תחול לנשים, היא צריכה להיות תחילה לכהנים עצמם, והרי התורה אמרה 'ושמו את שמי על בני ישראל' ולא על הכהנים, כי הכהנים מתברכים מפי הקב"ה כנאמר 'ואני אברכם'.

ובספר 'ישועות מלכו' (הערות בשם 'מעט צרי' שבסוה"ס) ביאר: ברכת הכהנים אינה יכולה לחול על הנשים בלבד, כיון שצריכה להיות מחיצה המפסיקה בין האנשים לנשים כדי למנוע ערבוביה (ראה הל' לולב פ"ה ה"ב), ואף שמחיצה בין הכהנים ובין המתברכים אינה מפסקת "אפילו היתה חומה של ברזל" (לעיל ה"ח), כאן המחיצה חייבת להפסיק ביניהם שאם לא כן, יש כאן תערובת אסורה.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק טו, הלכה ט: בית הכנסת שכלל כהנים, כלל נשיאין את כפיהם; ולמי הם מברכים? לאחיהן שפצפון ולאחיהן שפדרום; ומי עונה אחריהן 'אמן' הנשים והמין.

הקשו אחרונים (ט"ז אור"ח סי' קכח סק"ב, מג"א שם סקל"ז): בית הכנסת שכולה כהנים, הברכה היא לאחיהם שבצפון ושבדרום. ומדוע אין הברכה לנשים והטף הנמצאים שם ועונים אמן?

ותירץ ה"ט"ז על פי דברי הגמרא (ברכות נא, ב) "אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש". כלומר, הברכה שמתברכת האשה היא בזכותו של האיש. ולכן, כדי

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

של ראש או של יד – מי הקובע?

לשנותו לשימושי חול (שו"ע אור"ח סי' מב ס"ג), וכתב ה'מגן אברהם' (שם סק"ד) שאם מי שאינו בעל הנרתיק הניח בתוכו תפילין, לא נאסר בכך לשימושי חול משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומדוע לגבי התפילין עצמן אדם אחר שהניחן אוסר לשנותן משל ראש לשל יד?

ויש לומר: כאשר אדם משתמש בנרתיק ללא ידיעת הבעלים, מאחר ושימוש זה נעשה בהעדר סמכות אין הוא משפיע על דינו של החפץ, אולם לגבי תפילין נפסק שמותר להשתמש בהן במקום הצורך ללא רשות הבעלים משום שנוח לאדם שתיעשה מצוה בממונו, ולכן הנהגתן נחשבת כשימוש ברשות שבכוחו לשנות את דין החפץ.

ועוד יש לומר: הכלל "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו"

הלכות תפילין ומוזוזה פרק ג, הלכה יז: תפילין של ראש, אין עושין אותה של יד... לפי שאין מורידין מקדשה המונח לקדשה קלה... במה דברים אמורים? בשלכשן; אבל תפילין של ראש שלא לכשן אדם מעולם, אם רצה להחזירן ליד, מתר.

מלשון הרמב"ם "שלא לבשה אדם מעולם" משמע שאם לבש את התפילין של ראש כל אדם, אע"פ שאיננו הבעלים – נאסר לשנותן לתפילין של יד.

ויש להבין: הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", וכיצד בכוח פעולת אדם שאיננו הבעלים לאסור לשנות את התפילין של ראש לשל יד?

תיריה מכך: גם נרתיק שהשתמשו בו לתפילין, אסור

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פה

נאמר לגבי לאסור את הדבר מהשימוש אליו היה מיועד קודם, ולכן הנרתק שמלכתחילה היה עומד לכל שימוש אינו נאסר לשימושי חול על-ידי פעולת אדם שאינו הבעלים,

אולם התפילין מיועדות לשמש כתפילין של ראש, והנחתן אוסרת רק לשנות אותן לשימוש אחר מיעודן המקורי, ואיסור זה אינו בכלל "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

(אורח לחיים אר"ח סי"ג)

מזוזה בבית שבספינה

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

וראיה מדברי הגמרא (נדרים ל, א) שהנודר הנאה מיושבי היבשה אסור ליהנות גם מיורדי הים, לפי "שיוורדי הים בכלל יושבי היבשה". הרי שדירה בספינה שבים אינה נחשבת דירתם כי הם דרים ביבשה (תדיר דעה סי' רפו סי"א).

ובנחל איתן' (על הרמב"ם כאן) הביא ראייה להלכה זו מירושלמי (סוף מסכת מגילה) הדין בשאלה "אדם עני שאין לו אלא כדי לקנות אחת מהם – תפילין או מזוזה – איזה מהן קודם" (קרבן העדה)? ואמר רב חונה: תפילין קודמים "שכן, היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברים", ואילו מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים כי בית שבספינה פטורה מן המזוזה.

אך ה'תועפות ראם' (על ספר יראים סי' ת סק"ד) דחה ראייה זו, וביאר שכוונת הירושלמי היא שמצוות תפילין היא מצוה שבגוף האדם, ואילו במזוזה יכול הוא להפליג בים או ללכת במדבר, ואם אין לו בית לא יתחייב במזוזה, אבל אין הוכחה מדברי הירושלמי האם בית בספינה שבים חייב במזוזה או לא.

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ו, הלכה ט: סַפְתָּ הֶחָג בְּחָג, וּבֵית שְׂבַסְפִּינָה - פְּמוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שְׁאִינִן עֲשׂוּיִן לְדִירַת קָבַע.

משמעות דברי הרמב"ם היא שהבית שבספינה פטור מן המזוזה כי הוא דירת עראי כסוכה. ולכאורה צריך עיון: בגמרא (סוכה כג, א) מבואר שגם לדעת רבן גמליאל ש"סוכה דירת קבע בעינן", אם הסוכה שבראש הספינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבים – הסוכה כשרה. וכיון שהיא דירת קבע, מדוע פטורה מן המזוזה? והביאור:

אכן, מצינו בדיני נגעים שבית הבנוי בספינה אינו מטמא בנגעי בתים משום שכתוב "בבית ארץ אחזתכם" ובית זה אינו בנוי בארץ (נגעים פ"ב מ"א). ומשמע, שם 'בית' עליו אבל אינו מטמא כי אינו מחובר לארץ (רמב"ם בפירושו למשנה שם). אך אף-על-פי-כן אינו מגוריו קבע ואינו חייב במזוזה כי מזוזה חובת הדר, ואף שהמבנה עצמו קבוע, מצד ה'גברא' אינה דירת קבע.

פרשה פתוחה ופרשה סתומה

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

בסוף השורה, יתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה הבאה, לאחר רווח של תשע אותיות.

ולשיטת הרא"ש (הלכות סגנון ס"ת פ"ג בשם ר"ת):

פרשה פתוחה מתחילה לאחר רווח בתחילת השורה או בסוף השורה הקודמת. פרשה סתומה – אם סיים את הפרשה הקודמת בסוף השורה, מניח שורה שניה ריקה ומתחיל את הפרשה הבאה בתחילת שורה שלישית. ואם סיים בתחילת שורה, הניח רווח של תשע אותיות והתחיל פרשה שניה באותה שורה – גם היא פרשה סתומה.

להלכה, כתב ה'שלחן ערוך' (יור"ד סי' ערה ס"ב):

"בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה" [ולא יעשה רווח של תשע אותיות בתחילת השורה ויתחיל שם את הפרשה הבאה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה אבל לשיטת הרמב"ם זו פרשה סתומה – ט"ז שם סק"ה]. "ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה" [ולא יסיים את הפרשה בסוף השורה ויתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה השניה, אף שלדעת הרמב"ם זו פרשה סתומה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה – ט"ז שם] "ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש".

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ח, הלכות א"ב:

פְּרָשָׁה פְּתוּחָה, יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם נִמְרָ בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ שְׁאֵר הַשִּׁיטָה פָּנּוּי, וּמֵתְחִיל הַפְּרָשָׁה שְׁחִיא פְּתוּחָה מֵתְחִלַּת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה... וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם נִמְרָ בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ רוּחַ פְּשֻׁעוֹר, וּמֵתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה מֵתְחִלַּת הַפְּרָשָׁה שְׁחִיא סְתוּמָה, עַד שִׁמְצָא הָרוּחַ בְּאַמְצַע... נִמְצְאָה אוֹמֵר, שֶׁפְּרָשָׁה פְּתוּחָה, תִּתְחַלֵּת בְּתַחֲלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם; וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, תִּתְחַלֵּת בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.

לשיטת הרמב"ם:

פרשה פתוחה "יש לה שתי צורות" (ומתחילה תמיד בראש השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה ונשאר רווח כשיעור תשע אותיות (ראה לעיל פ"ו ה"י), הפרשה הבאה (הפתוחה) מתחילה בתחילת השורה הבאה. ב. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה (או באמצע, אך אין רווח של תשע אותיות) ישאר שורה ריקה ויתחיל את הפרשה בתחילת השורה השלישית.

פרשה סתומה "יש לה שלש צורות" (ומתחילה תמיד באמצע השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה, לאחר רווח כשיעור תשע אותיות יתחיל את הפרשה הבאה באותה שורה. ב. אם לא נשאר הרווח הנדרש עד סוף השורה, ישאר את המשך השורה ריקה ויתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה הבאה. ג. אם הפרשה הקודמת מסתיימת

מתי היא מצוה הבאה בעבירה? יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

על הצמר ולכן "מאוס הוא לגבוה", אבל במשתחוה לפשתן נטוע, הרי הפשתן נשתנה קודם הטוויה, ואילו בעת הטוויה, כאשר המצוה מתחילה לחול, כבר נשתנה ממצבו בעת שהשתחו לו.

ומדוע לא נאסר הפשתן שנעבד משום 'מצוה הבאה בעבירה'?

מבאר הט"ז (שם ס"ק ז): איסור של 'מצוה הבאה בעבירה' הוא רק כאשר עושה העבירה בעצמו בא לקיים את המצוה, אבל לאחרים מותר להשתמש למצוה בדבר שנעשתה בו עבירה, ולכן הפשתן אסור רק למי שהשתחוה לו אך לאחרים מותר.

וה'נתיב חיים' (א"ח שם) הביא מדברי התוספות (סוכה ל, א, ד"ה משום), שמצוה הבאה בעבירה נאסרת רק כאשר אי אפשר לקיים את המצוה לולא נעשתה העבירה, כמו בצמר גזול הפסול לציצית "שמחמת עבירת הגזול באה המצוה", אבל הפשתן שהשתחו לו – אפשרות קיום המצוה אינה תלויה בעבירה שנעשתה בו, ולכן מותר גם למשתחוה עצמו לעשות מהפשתן ציצית.

הלכות ציצית פרק א, הלכה יא: המִשְׁתַּחֲוֶה לַפְּהֶמָה, צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית; אֲכָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַפְּשָׁתָן הַנְּטוּעַ - הָרִי זֶה כֶּשֶׁר, שֶׁהָרִי נִשְׁתַּנָּה.

המשתחוה לבהמה צמרה פסול, כי אף שבעלי חיים שנעבדו אינם אסורים להדיוט, וכל המחובר לו הרי הוא כמוהו, "מכל מקום למצוה אסור משום שמאוס הוא לגבוה" (ש"ע אדה"ז א"ח סי' י"א סע' י"ג). ואם כן מדוע פשתן הנטוע שהשתחו לו אינו נפסל לציצית?

מבאר ה'מגן אברהם' (א"ח שם ס"ק י"ב):

הפשתן השתנה ממצבו כפי שהיה כאשר השתחו לו, כי קודם היה כעץ בעלמא וכאשר עיבדו אותו ועשו ממנו חוטים השתנה ו"מראהו הראשון חלף והלך לו". מה שאין כן צמר הבהמה, אף שעשו ממנו חוטים "עדיין מראהו עליו וניכר שהוא צמר".

וה'חלקת יואב' (א"ח סי' לב ענף א) מחלק:

אף אם טווית הצמר והפיכתו לחוטים נחשבת שינוי, כיון שהטוויה צריכה להיות לשם מצוות ציצית הרי היא חלק מן המצוה, ונמצא שקדושת המצוה חלה כאשר שם עבודה זרה

ברכת הנהנין על הנאת ממון שבת קודש י"ט סיון ה'תשפ"ב

שמן התורה חייבים רק על ברכת המזון (ראה לעיל ח"א) – לכן תיקנו ברכה רק על אכילה ושתייה.

ובעומק יותר יש לבאר על פי החילוק בין גופו של האדם לממונו: גופו וחיייו של האדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פקדון, אבל אין זה בבעלותו, כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (ש"ע אדה"ז הל' נזקי גוף נפש ס"ד). משא"כ ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שהוא נעשה בעלים על הממון.

ולכן: הנאות השייכות לגוף, הרי כשם שאין לאדם בעלות על גופו כך גם ההנאות של הגוף – אינן שייכות לו אלא הן 'קדשי שמים', ואסור לאדם ליהנות מהם בלא ברכה. מה שאין כן ממונו של האדם ונכסיו הבאים לו, הרי מלכתחילה אינם בגדר של 'קדשי שמים', כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן לא צריך ברכה להתיר את הנאת הממון.

(לקוטי שיחות ד' עמ' 108)

הלכות ברכות פרק א הלכה ב: וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל כָּל מֵאֲכָל תַּחֲלָה, וְאַחֵר כִּדְּ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ... וְכָל הַנִּהְנֶה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְרָכָה, מְעַל.

אמרו חז"ל (ברכות לה, א): "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל.. כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". והנה, חכמים חייבו בברכות הנהנין רק בדברים שגוף האדם נהנה ממנו (אכילה שתי וכו'), אבל על הנאת ממון – לדוגמא, כאשר האדם מקבל ממון – לא תיקנו ברכה; ולכאורה יש להבין במה שונה הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם האדם נהנה האדם מן העולם הזה שעליו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולמה אין מעילה כאשר נהנה הנאת ממון בלא ברכה?

ויש לומר: תקנת חכמים 'כעין דאורייתא תיקנו', וכיון

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

7 הלשונות 'כרע' 'שכב' 'נפל' כתובים בפסוק זה שבע פעמים, וכל אחת מהן מרמזת על בעילה אחרת.
8 מקשה הגמרא על מעשיה של יעל: וְהָאָהָ קָא מְתַנְיָא מַעְבְּרָה – והרי יעל נהנתה מהעבירה, ומדוע הפסוק משבחה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים

1 רַבִּי לֵיָּהּ בּוֹ כָּרַע וְנָפַל, הָרִי שֶׁשָּׁכְבָה בֵּין יִרְכּוּתֶיהָ קְרוּיָה רַגְלִי.
2 מתרצת הגמרא: לִישָׁנָא מְעִילָא – הפסוק נקט לשון מעולה ונקיה.
3 אגב זה שהביאה הגמרא את הפסוק בענין יעל וסיסרא הגמרא
4 מבררת את המעשה שאירע שם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁבַע בְּעִילוֹת כָּעַל אוֹתוֹ רְשָׁעִין [–סיסרא] את יעל בָּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שְׁנָאֻמָּר (שם) בֵּין רַגְלֵיהָ
5 כָּרַע, נָפַל, שָׁכַב בֵּין רַגְלֵיהָ, כָּרַע, נָפַל, כָּאֲשֶׁר כָּרַע, שֶׁם נָפַל שְׂרָדוּ, 6

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ג י"ט סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

הלכות תפילה וברכת פהנים

פרק אחד עשר

(1) איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואיך נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת כדי לבנות אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים.

א. כל מקום שיש בו עשרה מישוראל, צריך להקנין לו בית שיפנסו בו לתפלה בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית הכנסת. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית הכנסת, ולקנות להם ספר תורה, נביאים וכתובים.⁴

(2) כי אין תפילה בציבור מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א): "כל ב"י (בין) עשרה השכינה שורה". (3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). (4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים בלבד, אבל בימינו מחוייבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"נ סעיף א).

ב. כשבונין בית הכנסת, אין בונין אותה אלא בגבהה של עיר, שנאמר: "בראש המיות תקרא". ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר, שנאמר: "ולרומם את בית אלהינו". ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח, שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה".⁷ ובונין בו היכל, שמניחין בו ספר תורה. ובונין היכל זה ברוח⁸ שמתפללין כנגדו באותה העיר, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה.

(5) (תוספתא, מגילה פרק ג). (6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"נ סעיף קטן ב). (7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח - אין עושים הפתח אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"נ). (8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו בצד מזרח, כמו שביארנו.

ג. ומעמידין בימה באמצע הפית, כדי שיעלה עליה הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי

כבושין¹⁰, כדי שישמעו כלם. וכשמעמידין התבה שיש בה ספר תורה¹¹, מעמידין אותה באמצע¹², ואחרי התבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.¹⁹

(9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). (10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים את ליבו של האדם ומכניעים אותו. (11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמונחים בהיכל), כדי שיהא מוכן להעלותו משם לכימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידים לקרוא בו "שנים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם לטרוח ולהוציא ספר תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז). (12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח ציבור עומד ומתפלל, כמו שמבאר בסמוך (רדב"ז שם).

ד. כיצד העם יושבין בבתי כנסיות? הזקנים יושבין ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפי הקדש¹⁴ וכלפי הזקנים וכלפי התבה. ובעת ששליח ציבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה¹⁵, ופניו לפני הקדש כשאר העם.

(13) (תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"נ סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם כלפי ההיכל" בהתאם למנהגו היום שרק צדיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. (14) הוא ההיכל. (15) ולא היה מתפלל על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד), שהיה הקורא בתורה יורד מעל הבימה לעבור לפני התבה להתפלל.

ה. בתי כנסיות ובתי מדרשות¹⁶, נוהגין בהן כבוד, ומכבדים¹⁷ אותן ומרביצין¹⁸ אותן. ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ הצבי²¹ להדליק עששיות²² בבתי כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלאות²³ כדי לישב עליהם. ובערי אדום²⁴ יושבין בה על הכסאות.

(16) שלומדים בהם תורה ברבים. (17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). (18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. (19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. (20) היא ארץ בבל. (21) היא ארץ ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 13 - לֹא יַעֲשֶׂנוּ קִפְנֵדְרִיא³³, כְּדִי שְׂיִכְנֹס בְּפֶתַח זֶה וַיֵּצֵא
14 בְּפֶתַח שְׂכָנְגְדוֹ לְקֶרֶב הַדֶּרֶךְ, שְׂאָסוּר לְכָנֶס בְּהֵן אֶלָּא
15 לְדַבֵּר מַצְוָה³⁴.

(33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבותינו (מגילה דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נטריקון: "אדמקיפנא אדרי איעול בהא, - בעוד שאקף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא יזלזל במוראו, והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק יא, פסוק טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל.

- 16 ט. מִי שְׂצָרִיף לְכָנֶס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְקֶרֶת תִּינוּק או
17 חֲבֵרוֹ, יִכְנֹס וַיִּקְרָא מַעַט או יֹאמֶר שְׂמוּעָה³⁵, וְאַחֲרֵי־
18 כֵּף יִקְרָא חֲבֵרוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִכְנֹס בְּשִׁבִּיל חֲפָצִיו בְּלֶבֶד.
19 וְאִם אֵינִי יוֹדֵעַ - יֹאמֶר לְתִינוּק מִן הַתִּינוּקוֹת: קָרָא
20 לִי הַפֶּסוּק שְׂאָתָה קוֹרָא בוֹ; או יִשְׁהָה מַעַט בְּבֵית־
21 הַכְּנֶסֶת וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא³⁶, שְׂהִי־שִׁיבָה שָׁם מַעַסְקִי
22 הַמַּצּוֹת הַיָּא, שְׂנֶאֱמַר: "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ" וְגו'.

(35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב).

- 23 י. מִי שְׂנִכְנֹס לְהַתְּפַלֵּל או לְקֶרֶת, מִתֵּר לוֹ לַעֲזֹאת
24 בְּפֶתַח שְׂכָנְגְדוֹ כְּדִי לְקֶרֶב אֶת הַדֶּרֶךְ³⁷. וּמִתֵּר לְאָדָם
25 לְכָנֶס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת מִמְּקָלוֹ, מִמְּנַעְלוֹ וּבִאֲפִנְדוֹ³⁸
26 וּבִבְאֵבָק שְׁעַל רִגְלָיו³⁹. וְאִם הִיָּה צָרִיף לָקֵק, יִרָק
27 בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת⁴⁰.

(37) (שם, דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק מו, פסוק ט): ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ודווקא שנכנס מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה מועילות בזה, ואף על פי שכדי לקרוא לחבירו מותר להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה ט', אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזוהי הסיבה שאיחר רבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח' אף על פי שלכאורה שם מקומה - כי כיוון בזה לומר: שאין שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת לעשותו קפנדריא (אור שמח). (38) מפורש לעיל פרק ה הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת כביתו: מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא - אף בית הכנסת כן. (40) ובלבד שישפשונו ברגליו, כמבואר בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי שאין הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן קנא), אבל אם הרוק נראה - אסור, כמו שאמרו בירושלמי שם: "הרוק בבית הכנסת כרוק בבב עינו".

- 28 יא. בְּתִי־כְנֶסִיּוֹת וּבְתִי־מִדְרָשׁוֹת שְׂחָרְבוּ - בְּקֶדְשָׁתָן
29 הֵן עוֹמְדוֹת, שְׂנֶאֱמַר: "וְהַשְׂמוֹתֵי אֶת מִקְדָּשֵׁיכֶם" -
30 אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵן שׁוֹמְמִין, בְּקֶדְשָׁתָן הֵן עוֹמְדִין⁴¹.

יט; וכן בדניאל פרק ח, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ. (22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה (תרומות פרק י"א, משנה י). (23) שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. (24) בארצות הנוצרים.

- 1 בְּתִי־כְנֶסִיּוֹת וּבְתִי־מִדְרָשׁוֹת, אֵין נוֹהֲגִין בְּהֵן
2 קְלוֹת־רֹאשׁ, כְּגוֹן שְׁחֹק וְהַתּוֹל וְשִׁיחָה בְּטֵלָה; וְאֵין
3 אוֹכְלִין בְּהֵן, וְאֵין שׁוֹתִין²⁵ בְּהֵן, וְאֵין גְּאוֹתִין²⁶ בְּהֵן,
4 וְאֵין מְטִילִין²⁷ בְּהֵן; וְאֵין נִכְנְסִין בְּהֵן בַּחֲמָה מִפְּנֵי
5 הַחֲמָה²⁸ וּבִגְשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְחֻכָּמִים
6 וְתַלְמִידֵיהֶם מִתְּרִין לֶאֱכֹל וּלְשָׁתוֹת²⁹ בְּהֵן מִדְּחֻק³⁰.

(25) (מגילה דף כח עמוד א). (26) אין מתקשטין בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי ניארות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בזאת נאות לכם (בראשית פרק לד, פסוק טו). (27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל ייכנס לתוכם לטייל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). (28) להיות למחסה מחוס השמש. (29) (מגילה דף כח עמוד ב). למה נקרא בית המדרש "ב"י רבנן? - "ביתא דרבנן" לפי שביתם הוא לכל דבר. (30) אבל שלא מדחק, לא, כפי שמסופר שם: רבינא ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש ידיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת ידיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה מותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סעודת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות").

- 7 ז. וְאֵין מַחְשָׁבִין בְּהֵן חֲשָׁבוֹנוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִיָּו
8 חֲשָׁבוֹנוֹת שֶׁל מַצְוָה, כְּגוֹן קָפָה שֶׁל צִדְקָה וּפְדִיּוֹן
9 שְׁבוּיִים וְכוּיֵצֵא בְּהֵן. וְאֵין מְסַפְּדִין בְּהֵן. אֶלָּא הִסְפֵּד
10 שֶׁל רַבִּים³¹, כְּגוֹן שְׂהִיָּה שָׁם הִסְפֵּד גְּדוֹלֵי חֻכְמִי
11 אוֹתָהּ הָעִיר, שְׂכָל הָעָם מִתְּקַבְּצִין וּבִאֵין בְּגִלְגֵּל³².

(31) (מגילה שם). (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כה עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זוא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח).

- 12 ח. הִיָּה לְבֵית־הַכְּנֶסֶת או לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ שְׂגִי פֶתַחֲחִין

(51) מעילים. (52) גליגות קלף שכתוב בהם חומש אחד מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק י, הלכה ב). (54) (מגילה דף כו עמוד א). (55) גירסת דפוס רומי - "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שאצלנו. אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם).

טו. וכן אם גבו העם מעות לבנות בית המדרש או לבית הכנסת, או לקנות תבואה או מטפחות ותיק או ספר-תורה, ורצו לשנות כל מה שגבוי - אין משניין אותן, אלא מקדשה קלה לקדשה חמורה ממנה.⁵⁶ אבל אם עשו מה שגבוי והותרו - משניין המותר לכל מה שירצו.⁵⁷ וכל פלי בית הכנסת⁵⁸ - בבית הכנסת. פרכת⁵⁹ שעל הארון שמניחים בו הספרים - במטפחות הספרים; ואם התנו עליהם⁶⁰, הרי הן כפי התנאי.⁶¹

(56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתניה הזאת - מוטל עליו לקיימו, כדין כל נודר נדר לדבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנג סעיף קטן ב). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדם לספר תורה התנו שיהיו מותרים להשתמש בהם תשמישי חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א).

טז. במה דברים אמורים שמתר למכור בית הכנסת? בבית הכנסת של כפרים⁶², שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר לבדם, שיהיה להם להתפלל בו, שאם רצו כלם למכרו, מתרין; אבל בית הכנסת של כפרין⁶³ - הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבואו ויתפללו בו כל הבא אל המדינה, נעשה של כל ישראל, ואין מוכרין אותו לעולם.⁶⁴

(62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. (63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל-ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם יונתן: כך רב. (64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו

1 וכשם שנוהגין בהן כבוד בשווקן, כן נוהגין בהן
2 בהרבנם, חוץ מקבור ורבוי, שאין מכבדין אותן
3 ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים - תולשין
4 אותם ומניחין אותן במקומן⁴², כדי שיראו אותן
5 העם ותעור רוחם⁴³ ויבגורם.

(41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת מקדשיכם אשומם - אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר לך: אף על פי ששומם - בקדושתו הוא עומד (מפירוש ה"תוספות יום טוב", שם). (42) (מגילה דף כח עמוד ב). (43) מחמת עגמת נפש (שם).

יב. אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר; אבל בונים אחר ואחר-כך סותרין את זה; שמה יארע להם אנס ולא יבנו⁴⁴. אפלו כהלך אחד ממנו, בונה החדש בצד הישן, ואחר-כך סותר הישן.

(44) (בבא בתרא דף ג עמוד ב).

יג. במה דברים אמורים? שלא חרבו יסודותיו, או שלא נטו כתליו לפל; אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד, ומתחילין לבנות במקומו⁴⁶ ביום ובליילה, שמה תדחק השעצה וישאר חרב.

(45) שאין סותרים טרם שבונים. (46) (שם) "רב אשי ראה בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניס מיטתו שם - מחשש שמה יתעצל בבניינו, והואיל והחמה והגשמים יצערורו יזדרז בבניינו - ולא הוציאה עד שגמר כל הבניין לרבות המרזבים".

יד. מתר לעשות בית הכנסת⁴⁷ בית המדרש⁴⁸; אבל בית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת; שקדשת בית המדרש יתרה על קדשת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין⁴⁹. וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבואה⁵⁰; מכרו תבואה - יש להן לקח בדמיה מטפחות⁵¹ או תיק לספר-תורה; מכרו מטפחות או תיק - לוקחים בדמיו חמשים⁵²; מכרו חמשים - לוקחין ספר-תורה; אבל אם מכרו ספר-תורה⁵³, אין לוקחין בדמיו אלא ספר-תורה אחר⁵⁴, שאין שם קדשה למעלה מקדשת ספר-תורה; וכן במותריה⁵⁵.

(47) המיוחד לתפילה בלבד. (48) המיוחד ללימוד תורה ברבים (מגילה דף כו עמוד א). (49) תוספתא, (מובאת ברש"י למגילה דף כו עמוד א): ויקם משה את המשכן (שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו - מכאן שמעלין בקודש, ואין מורידין - שנאמר (שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין מורידין (מנחות דף צט עמוד א). (50) מבואר לעיל (הלכה ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 אותו בַּמִּתְנָה; שְׁאֵלוֹ לֹא הָיָה לָהֶם לַצָּפוֹר הַנִּיָּה
21 בַּמִּתְנָה זֶה, לֹא נִתְּנָהוּ⁷⁴. אָבָל לֹא מְשַׁכְּרִין אוֹתוֹ
22 וְלֹא מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן כְּשֹׁסְתִירִין בְּתִי-כְּנִסְיֹת
23 לְבִנּוֹתָן, מְתִירִין לְמִכּוֹר וּלְהַחֲלִיף וּלְתֵת בַּמִּתְנָה
24 הַלְּבָנִים וְהָעֵצִים וְהָעֶפֶר שְׁלֵהֶן; אָבָל לְהַלְוֹתָן אֲסוּר,
25 שְׁאֵין הַקִּדְשָׁה עוֹלָה⁷⁶ מֵהֶן אֶלָּא בְּדָמִים, אוֹ בַּהֲנִיָּה,
26 שְׂהִיָּא כְּדָמִים.

(74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). (75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלוקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאיל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד - מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנג סעיף יא). (76) מסתלקת (מגילה שם).

27 כֹּא. רַחֲוִיבָה שֶׁל עִיר⁷⁷, אַף-עַל-פִּי שְׂהָעָם מִתְּפַלְלִין
28 בּוֹ בַּתְּעִנְיֹת⁷⁸ וּבַמַּעֲמָדוֹת⁷⁹, מִפְּנֵי שְׂהֶקְבוּץ רַב וְאֵין
29 בְּתִי-כְּנִסְיֹת מְכִילִין אוֹתָן - אֵין בּוֹ קִדְשָׁה, מִפְּנֵי
30 שְׂהִיא עֲרָאִי וְלֹא נִקְבַּע לְתַפְלָה⁸⁰. וְכֵן בְּתִים וְחֲצֹרוֹת
31 שְׂהָעָם מִתְּקַבְּצִין בָּהֶם לְתַפְלָה - אֵין בָּהֶם קִדְשָׁה,
32 מִפְּנֵי שְׂלֹא קָבְעוּ אוֹתָם לְתַפְלָה בְּלִבָּד, אֶלָּא עֲרָאִי
33 מִתְּפַלְלִים בָּהֶם, כְּאֵדָם שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.

(77) כיכר עירונית רחבה ופנוייה. (78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). (79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבווע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המקדש פרק ו, הלכה ה). וייתכן שבית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). (80) (מגילה דף כו עמוד א).

פֶּרֶק שְׁנִים-עֶשְׂרִי

(1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקרוא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

34 א. מֹשֶׁה רָבֵנוּ תִקֵּן לָהֶם לִישְׁרָאֵל, שְׂהִיו קוֹרִין
35 בַּתּוֹרָה בְּרַבִּים בְּשִׁבְתָּ וּבִשְׁנֵי וּבְחֻמֵּי שִׁבְתָּ, בְּדִי
36 שְׂלֹא יִשְׁהִי שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא שְׂמִיעַת תּוֹרָה². וְעֲזָרָא
37 תִקֵּן, שְׂהִיו קוֹרִין בֵּין בְּמִנְחָה בְּכָל שַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי
38 קִרְנֹת³. וְגַם הוּא תִקֵּן, שְׂהִיו קוֹרִין בְּשְׁנֵי וּבְחֻמֵּי שִׁבְתָּ

חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם).

1 יז. בְּנֵי הַכֹּפֶר שְׁרָצוּ לְמִכּוֹר בֵּית-הַכְּנֶסֶת שְׁלֵהֶן אוֹ
2 לְבִנּוֹת בְּדָמֵי בֵּית-הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ לְקִנּוֹת בְּדָמֵי
3 תְּבָה אוֹ סִפְר־תּוֹרָה - צְרִיכִין לְהַתְּנוֹת עַל הַלּוֹקֵחַ
4 שְׂלֹא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא מִרְחֵץ, וְלֹא בְּרִסְקִי, וְהוּא
5 הַמָּקוֹם שֶׁמַּעֲבִדִין בּוֹ אֶת הָעוֹדוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה,
6 וְלֹא בֵּית הַמִּזְבֵּי⁶⁵; וְאִם הִתְּנוּ שְׂבָעָה טוֹבִי⁶⁶ הָעִיר
7 בַּמַּעֲמָד אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁷ בְּשַׁעַת מְכִירָה, שְׂהִיא הַלּוֹקֵחַ
8 מְתָר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֱלוֹ - מְתָר⁶⁸.

(65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים - אין מולזלים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים-ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' - והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה - הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, בכוננת השגת הראב"ד).

9 יח. וְכֵן אִם הִתְּנוּ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעִיר⁶⁹ בַּמַּעֲמָד אֲנָשֵׁי
10 הָעִיר עַל מוֹתֵר הַדָּמִים שְׂהִיָּי חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין.
11 וּכְשֶׁלּוֹקְחֵי הַדָּמִים וּבּוֹנִין מֵהֶן בֵּית-הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ
12 שְׂקִינּוּ מֵהֶם תְּבָה אוֹ מִטְּפָחוֹת וְתִיק אוֹ חֲמִשִּׁין אוֹ
13 סִפְר־תּוֹרָה - הַשָּׂאָר יֵהָא חֲלִין כְּמוֹ שְׂהִתְּנוּ, וְיַעֲשׂוּ
14 בָּהֶן מַה שְׂיִרְצוּ⁷⁰.

(69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשמישי חול (מגילה דף כז עמוד א).

15 יט. וְכֵן אִם קָבְלוּ עָלֵיהֶן כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁷¹ אוֹ רַבָּם
16 אָדָם אֶחָד⁷² - כָּל מַה שְׂעָשָׂה עֲשׂוּי, וְהוּא מוֹכֵר
17 וְנוֹתֵן לְבָדוֹ כְּפִי מַה שְׂיִרְצָה, וְיִתְּנָה כְּפִי מַה
18 שְׂיִרְצָה⁷³.

(71) אפילו כרך גדול (כדעת המער"ק). (72) שהוא יהיה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו את הכסף לבניינו על דעתי, שאעשה בו כרצוני - הרשות בידי למכרו אם ארצה".

19 כ. כְּשֶׁם שֶׁמְתָר לָהֶם לְמִכּוֹר בֵּית-הַכְּנֶסֶת, כֶּף נוֹתֵנִין

- 1 ¹ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם⁴, וְלֹא יִקְרָאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה פְּרָשָׁה פָּחוֹת מֵשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁵, וְלֹא יִקְרָא הַקּוֹרֵא
2 ² פְּסוּקִים⁵.

- 3 (2) בבא-קמא פב. שנאמר: וילכו שלשת ימים במדבר ולא
4 מצאו מים (שמות טו, כב) "דורשי רשומות אמרו: אין מים
5 אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה - נלאו.
6 עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קוראים בשבת,
7 ומפסקים באחד בשבת וקוראים בשני ומפסקים שלישי
8 ורביעי וקוראים בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא
9 תורה". וסובר רבינו, שודאי לא עשו נביאי הדור ההוא בלי
10 הסכמת משה רבינו שהוא גדול הנביאים, וכל נביאי דורו
11 חברי בית דינו הם, לפיכך ראוי לייחס תקנה זו למשה רבינו
12 (כסף-משנה). אולם בירושלמי (מגילה פ"ד, ה"א) נאמר
13 בפירוש: "משה התקין את ישראל שיהו קוראים בתורה
14 בשבתות ובימים טובים... שנאמר: וידבר משה את מועדי
15 ה' אל בני ישראל". וכן במסכת סופרים (פ"י, ה"א). וקבעו
16 לקרוא בשני וחמישי, משום שהם ימי רחמים ורצון
17 ('תוספות' לבבא-קמא פב.). וראה לעיל (פ"ט, ה"ה
18 בביאורנו אות יא). (3) שם. יושבי חנויות כל ימות חול
19 עוסקים בסחורה ואין קוראים בשני וחמישי, תיקנו בגללם
20 קריאה יתירה בשבת (רש"י שם). וב'ערוך' פירש: קרנות -
21 זויות, יושבי קרנות - אנשים שאינם רגילים לבוא לבית-
22 המדרש אלא יושבים בקרנות העיר ועוסקים בדברי שיחה
23 ובטילה. ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג) מתורגם:
24 ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנא. (4) כי משה רבינו לא
25 תיקן אלא שיקרא אדם אחד שלשה פסוקים ולא יותר או
26 שלשה אנשים שלשה פסוקים (בבא-קמא, שם). (5) כנגד
27 עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני (מגילה כא:). ובכת"י
28 התימנים, הנוסח: פסוקים.

- 3 ³ ב. וְאֵלּוּ הֵן הַיָּמִים שֶׁקּוֹרְרִין בָּהֶם בַּתּוֹרָה בְּצִבּוֹר:
4 בַּשַּׁבָּתוֹת, וּבְמִוְעָדִים, וּבְרֵאשֵׁי-חֳדָשִׁים, וּבְתַעֲנִיּוֹת,
5 וּבְחֻנְפָּה וּבְפִנּוּרִים, וּבְשָׁנֵי וַחֲמִישֵׁי שָׁבָבִל שְׁבוּעָה
6 וְשְׁבוּעָה. וְאֵין מִפְטִירִין בְּנִבְיָאִים, אֲלָא בַּשַּׁבָּתוֹת
7 וְיָמִים טוֹבִים⁶ וְתַשְׁעָה בָּבָב⁷ בְּלִבָּד.

- 8 (6) מגילה, שם. כי ימי החול הם ימי מלאכה וקשה להכביד
9 על הציבור להאריך הרבה בקריאה. וכן בשבת במנחה אין
10 אנו מפטירים, מפני שכבר סמוך לחשכה שהרי כל היום
11 לפני המנחה רגילים היו לדרוש (מפירוש רש"י, שם).
12 ובכת"י התימנים, הנוסח: וביום הכיפורים ובתשעה באב,
13 וראה כס"מ. (7) (שם לא, ע"ב). וראה לקמן (פ"ג, ה"ח).
14 וגם בתשעה באב אע"פ שמצד הדין מותר במלאכה - אבל
15 כבר נהגו לא לעשות בו מלאכה עד חצות היום, ואמרו
16 (תענית ל:): "כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה
17 סימן ברכה לעולם - לפיכך אפשר להפטיר בו ללא הכבדה
18 על הציבור.

- 8 ⁸ ג. אֵין קוֹרְרִין בַּתּוֹרָה בְּצִבּוֹר בַּפָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה⁸ אֲנָשִׁים
9 גְּדוּלִים⁹, בְּנֵי-חֹרִין¹⁰. וְאֵין קוֹרְרִין פָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה
10 פְּסוּקִים¹¹; 'וַיְדַבֵּר' עוֹלָה מִן הַמִּנְחָה¹². וְלֹא יִהְיֶה
11 הַקּוֹרְרִין פָּחוֹת מֵשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹³. וְאֵין מִתְחִילִין
12 בַּפְּרָשָׁה פָּחוֹת מֵשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁴, וְאֵין מְשִׁירִין

(8) כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כמבואר לעיל
(פ"ח, ה"ד). (9) פרט לקטנים שהם פחותים משלש עשרה
שנה. (10) פרט לעבדים כנענים, וכן אמרו: מעשה ברבי
אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, שחרר עבדו
והשלימו לעשרה (ברכות מז:). (11) מגילה כא, ע"ב:
"כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני". לבד בפורים
שקוראים רק תשעה פסוקים: מן "ויבא עמלק" (שמות יז,
ח) עד סוף הפרשה ('הגהות מיימוניות' בשם הסמ"ג).
(12) "וידבר ה' אל משה לאמור" מצטרף למנין עשרה
פסוקים, אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום (מלשון רש"י
מגילה כא:). (13) כנגד כהנים ליום וישראלים (שם).
(14) שם כב, ע"א: הקורא בתורה והגיע לפרשה חדשה, אינו
פוסק בה עד שיקרא ממנה שלשה פסוקים, גזירה משום
הנכנסים, שלא נכחו בקריאת הפרשה הקודמת, ואם יפסיק
הקורא בסוף שני הפסוקים הראשונים יחשבו שלא קרא זה
אלא שני פסוקים בלבד, והרי אין קוראים פחות משלשה
פסוקים. (15) מי שקרא והגיע לסוף פרשה, אל יפסיק
קריאתו לפני שני הפסוקים האחרונים של הפרשה, גזירה
משום היוצאים מבית הכנסת, שיסברו שהעולה אחריו לא
יקרא אלא שני פסוקים האחרונים בלבד (שם). (16) שם
כד, ע"א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואפילו פרשה שלמה,
אם אין בה אלא שני פסוקים, כגון: וביום השבת (במדבר
כח, ט"ז), אינו קוראה בפני עצמה.

- 15 ^ד. שְׁלֹשָׁה שִׁקְרָאוּ עֶשְׂרָה פְּסוּקִים - שְׁנַיִם קוֹרְאִין
16 שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אַרְבָּעָה; וַיְבִין שְׁתֵּיהֶם הַקּוֹרֵא
17 אַרְבָּעָה רֵאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן אוֹ אֶמְצָעִי, הֲרִי זֶה
18 מְשַׁבֵּחַ¹⁷.

(17) אין אנו מקפידים לומר דוקא האחרון יקרא ארבעה
פסוקים משום "מעלין בקודש ואין מורידין", אלא כל אחד
מהם הרשות בידו לקרותם (שם, כא:).

- 19 ^ה. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקּוֹרְרִין פּוֹתֵחַ סִפְר־תּוֹרָה
20 וּמַבִּיט לְמָקוֹם שֶׁהוּא קוֹרֵא בוֹ, וְאַחֲרֵכָּה אוֹמֵר:
21 "בְּרַכְנוּ¹⁸ אֵת יְיָ הַמְּבַרְךְ", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "בְּרוּךְ יְיָ
22 הַמְּבַרְךְ לְעוֹלָם וָעֶד"¹⁹, וְחוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה
23 יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים
24 וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן הַתּוֹרָה"²⁰,
25 וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְאַחֲרֵכָּה קוֹרֵא עַד שְׁיִשְׁלִים
26 לְקִרְוֹת, וְגוֹלָל הַסֵּפֶר וּמְבַרְךְ²¹: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
27 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ"²² תּוֹרַת
28 אֱמֻנָה²³, וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָה²⁴ בְּתוֹכָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
29 נֹתֵן הַתּוֹרָה"²⁵.

(18) ואינו חייב לגלול את הספר טרם שיברך, אלא עם
פתיחתו הוא מברך (שם לב.). ובירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז)
סמכוה על הפסוק: וכפתחו עמדו כל העם ויברך עזרא את
ה' וגו' (נחמיה ח, ה"ו) - משמע: שבירך מיד אחר פתיחתו.
(19) וחוזר ואומר: ברוך ה' המבורך וגו' כדי לכלול את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יברכו, (ראה מגילה כא:). ובדבר שאינו מצוי, כגון זה שנשתתק שהוא מקרה בלתי שכיח - לא גזרו בו (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן מ"ז).

- ז. אין הקורא בתורה רשאי לקרות³¹ עד שיאמר לו גדול שבצבור לקרות; ואפילו חזן³² הנקנסת או ראש הנקנסת³³ אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהם לקרות³⁴. וצריך אחד לעמוד עמו בשעת קריאה, כדרך חזן העומד עם הקוראין³⁵.

31 מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעיניו כיודע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ('טור' או"ח סימן קמ"א). 32 ש"ץ. 33 מנהגי הציבור בביהכ"נ. ורש"י ביומא (סח:): מפרש: "ראש הכנסת - על פיו נחתכים צרכי הכנסת: מי מפטיר... מי עובר לפני התיבה". 34 תוספתא מגילה פ"ג: "שואין אדם מבזבז לו" שלא יהא נראה כאילו נוטל חלק לעצמו בשביל גדולתו. 35 כלומר: אפילו כשהחזן בעצמו קורא, אינו עומד לבדו לפני התורה, כי כשם שניתנה (התורה) ע"י סרסור, שנאמר (דברים ה, ה): אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה', כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור (מקשר ומתווך), ירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

- ח. הקורא, יש-לו³⁶ לדלג ממקום למקום בענין אחד, כגון 'אחרי מות', ו'אף בעשור', שפפרשת 'אמר אל הפהנים'³⁷. והוא³⁸, שלא יקרא על-פה, שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תבה אחת³⁹. ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שישלים התרגומן⁴⁰ תרגום הפסוק⁴¹.

- 36 מותר לו. 37 שהיה הכהן הגדול קורא ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורש במס' יומא (פ"ז, מ"א) ושתיהן מדברות בענין יום הכיפורים, אחרי מות - ויקרא טז, א"ל; אך בעשור - שם, כג, כ"ל. ואנו נוהגים היום לדלג בקריאת "ויחל משה" בתענית ציבור. אבל בשני ענינים לא ידלג "לפי שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשארם יוצא מענין לענין אחר אינו נוהג להתכונן" (מלשון רש"י יומא ס"ט:). 38 ובלבד. 39 גיטין ס, ע"ב: "כתב לך את הדברים האלה" - דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאמרם על-פה. 40 ראה בסמוך הלכה י. 41 שאם ישהה יותר, נמצא הציבור יושב בטל ומצפה ואין זה כבוד הציבור (יומא ס"ט:).

- ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפילו בדבר הלכה⁴², אלא הפל שומעין ושותקין ומשמיין לבם למה שהוא קורא, שצאמר: "ואגזי כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הנקנסת

עצמו בין המברכים, כמו שאמרו (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ואף-על-פי שלא פירשו רבינו, סמך על דבריו לקמן הל' ברכות (פ"ה, ה"ב) ('מעשה רוקח'). 20 ברכות כא, ע"א: "מנין לברכת התורה לפני מן התורה? - שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גדול לאלהינו". אמר משה לישראל: אני אברך תחלה, ואתם ענו אחרי אמנ (ע"פ פירוש רש"י שם). וכבר ביארנו לעיל (פ"ז, ה"ד) שעניית אמנ של הציבור עולה לו למניין מאה ברכות, ולפיכך ראוי לקורא לברך ברכות אלו בקול כדי שישמעו העם ויענו אחריו ('הגהות מיימוניות'). 21 ואינו מברך קודם שיגלול כדי שלא יאמרו העם "ברכות התורה כתובות בספר". ומכיון שאין טורח הציבור בגלילתו - שהרי בין כה וכה הוא גוללו בין עולה לעולה - תיקנו שיגלול לפני ברכתו, אבל בברכה ראשונה אינו גולל משום טורח הציבור, וכדברי רבינו מבואר במס' סופרים פ"ג, ה"ח (כסף-משנה). 22 בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 23 היא התורה שבכתב. 24 היא התורה שבעל-פה שכתוב בה (קהלת יב, יא): דברי חכמים... וכמשמרות נטועים ('טור' או"ח סי' קלט). 25 ומנין לברכת התורה לאחריה? "קל-וחומר מברכת המזון: על חיי שעה מברכים - על חיי עולם הבא, לא כל-שכן" (ברכות מח:).

- ו. אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה 'אמן'²⁶ מפי הצבור. קרא וטעה, אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק²⁷. ולא יקראו שנים בתורה²⁸, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמוד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון²⁹ שנשתתק, ומברך בסוף³⁰.

26 סוטה לט, ע"ב. אמנ של ברכת התורה, כי רק אז ישמעו את קריאת הקורא. 27 ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "אע"פ שאמרו אין התרגום מעכב, טעה (בתרגום) מחזירים אותו". ואם בתרגום כך - בתורה עצמה לא כל-שכן ('הגהות מיימוניות'). וכן אמרו (סנהדרין צט:): "כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (חסרות ויתרות, כפירוש רש"י שם) - הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). 28 מגילה כא, ע"ב. כי כלל הוא: "אין שני קולות נשמעים כאחד" (ראש השנה כז:). ומכאן המנהג שהעולה לתורה אינו קורא עם המקריא אלא בלחש, כדי שלא להפריע לציבור בשמיעת הקריאה מפי המקריא (כסף-משנה). 29 ואינו מתחיל ממקום שפסק הראשון, שא"כ נמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם; שהרי הראשון נשתתק ולא בירך לאחריהם, והכתוב אומר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה - שתהא כולה תמימה בברכותיה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג). 30 ואינו מברך לפניו, שכבר בירך הראשון, ואע"פ שהראשון בירך בתחלתו והשני בסופה, אין בכך כלום, שאין הקפידא על העולים שיברכו אלא על הפסוקים שיתברכו לפנייהם ולאחריהם. תדע: שמתחילה לא תיקנו אלא שראשון לקרוא מברך לפניו והאחרון מברך לאחריה, והאמצעיים לא בירכו כלום: אלא משום גזירה תיקנו החכמים שכולם

אסור לו להשען ('תוספות' זבחים יט:). (51) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "דברים שנאמר בפה - בפה". (52) מגילה לב, ע"א. (53) תוספתא מגילה פ"ג. קטן וגדול האמורים כאן, הם לא בשנים אלא במעלה ובשיבות. (54) מגילה כא, ע"ב. וכבר ביארנו הטעם, כי אין שני קולות נשמעים.

יב. ולא כל המקראות מתרגמין בצבור: מעשה ראובן⁵⁵, וברכת פהנים⁵⁶, ומעשה העגל⁵⁷ - מן "ויאמר משה אל אהרן" עד "וירא משה את העם" וגו', ועוד פסוק אחד: "ויגף ה' את העם"⁵⁸ - כלם נקראין ולא מתרגמין; ובמעשה אמונן⁵⁹ - במקום שנאמר: "אמונן בן דוד", נקרא⁶⁰ ולא מתרגם.

(55) בראשית לה, כב. משום גנותו של ראובן, וכן חוששים אנו לכבודו של יעקב אבינו (מגילה כה:). (56) שנאמר בה (במדבר ו, כו) "ישא ה' פניו אליך. והרי זה סותר למה שכתוב "אשר לא ישא פנים"; והם אינם יודעים שכדאי הם ישראל לישא להם פנים, כמאמרם (ברכות כ:): "אמר הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת" והם מדקדקים על עצמם עד כזית שמכרכים ברכת המזון אפילו כשאינם שבעים. (57) שמות לב, כא"כה. (58) שם, (58) שם, לה. כי חוששים אנו לכבודו של אהרן שגניהו משה בפסוקים הללו לאזני הציבור, וכן בפסוק ויגף ה' וגו' נאמר "על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" תלה הכתוב חטא העגל ועשייתו באהרן, ולפיכך אין מגלים גנותו ברבים, ואע"פ שאנו מתרגמים גנותו של עם ישראל שחטא בעגל, אינו דומה גנאי ציבור בציבור לגנאי יחיד בציבור, שזה האחרון חמור יותר (מגילה שם, ובירושלמי שם פ"ד, ה"א). (59) שמואל"ב, יג. (60) כגירסת דפוס רומי ו'מעשה רוקח', ובדפוסים אחרים: "נקרא ולא מתרגם" ונוסח המשנה במגילה (פ"ד, מ"י) כנוסח רומי שלפנינו. והטעם שאינו מתרגם? משום כבודו של דוד. וכן אינו נקרא לגמרי לפני הציבור, שהרי אפשר להפטיר בענין אחר, אבל פסוקי התורה נקראים, כי אסור לדלגם ולחסרם ('תוספות' יום טוב' שם).

יג. המפטיר בנביא⁶¹, צריך לקרות בתורה תחלה⁶², אפילו שלשה פסוקים⁶³; חוזה וקורא מה שקרא לפניו⁶⁴. ולא יפטיר בנביא עד שיגלל ספר-תורה⁶⁵. ולא יפחות מעשרים ואחד פסוקים⁶⁶; ואם שלם הענין בפחות מאלו, אינו צריך להוסיף; ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם - די, ואפילו לא שלם הענין⁶⁷. ובנביא, אחד קורא, ואפילו שנים מתרגמין⁶⁸. ומדלג מענין לענין⁶⁹ אחר; ואינו מדלג מנביא לנביא⁷⁰, אלא בנביאים של שנים-עשר⁷¹ בלבד; ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו⁷². וכל המדלג, לא ישהה בדלוג, אלא פדי שישלים⁷³ המתרגם תרגומו.

(61) תיקנו להפטיר בנביא משום מעשה שהיה: שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה; עמדו וקראו בנביאים

בשעה שהקורא קורא⁴³; ומתרגם לצאת בין איש לאיש⁴⁴. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו אמונתו - מתרגם לו לעסק בתלמוד-תורה בשעה שהקורא קורא בתורה⁴⁵.

(42) סוטה לט, ע"א. (43) ברכות ח, ע"א: ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א, כח) - זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא. (44) (שם). אבל לספר, אפילו בין איש לאיש אסור (כספר משנה). (45) שם: "רב ששת היה מחזיר פניו ולומד, אמר: הם בשלהם, ואנחנו בשלנו". ולדעת הר"ף (ברכות שם) אם אין בביהכ"נ עשרה אנשים המבינים בתורה, חוץ ממנו - אסור לו לעסוק בתלמוד תורה ('הגהות מיימוניות').

י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה, כדי שייכינו ענין הדברים⁴⁶. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו התרגמן, וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות למתרגמן יותר מפסוק אחד⁴⁷.

(46) כי לא היו מבינים אלא ארמית בלבד, והתורגמן היה מתרגם דברי הקורא בארמית. שנאמר: ויקרא בספר בתורת אלהים מפרש... ובינו במקרא (זחמיה ח, ח) "תורת אלהים" - זה מקרא; "מפרש" - זה תרגום, שהוא מפרש את המקרא (מגילה ג). (47) כדי שלא יטעה התורגמן המתרגם על-פ"ד, (שם, פ"ד, מ"ד). וכיום אין אנו נוהגים לתרגם בעת קריאת התורה, כיון שאין העם מבין ארמית ואין תועלת בתרגום זה. ותרגום אחר אין בו אותה קדושה של תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקודש ('טור' אור"ח קמה). וגם בימיהם לא היה התרגום מעכב, כמבואר בירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן הקורא⁴⁸. ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא⁴⁹; ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התרגמן. ואין התרגמן נשען, לא לעמוד ולא לקורה, אלא עומד באימה וביראה⁵⁰. ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על-פה⁵¹. ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן, שלא יאמרו תרגום פתוב בתורה⁵². והקטן מתרגם על-ידי גדול⁵³, ואין פבור לגדול שיתרגם על-ידי קטן. ולא יהיו המתרגמין שנים פאחד, אלא אחד קורא ואחד מתרגם⁵⁴.

(48) ברכות מה, ע"א. כדי שיחלקו כבוד זה לזה, ויתקבלו דבריהם באזני השומעים. וראה ה' תלמוד תורה (פ"ד, ה"ג) ובביאורנו שם. (49) סוטה לט, ע"ב. שאין שני קולות נשמעים כאחד, והרי מחוייבים לשמוע לקול הקורא, ככתוב: "ואזני כל העם אל ספר התורה". (50) "כשם שניתנה (התורה) באימה ובראה, כך צריכים אנו לנהוג בה באימה ובראה" (ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א). וגם הקורא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. המפטיר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 5
 "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר 6
 בנביאים⁷⁶ וכו'; ומברך לאחריו ארבע ברכות⁷⁷: 7
 ברכה ראשונה, חותם בה: "האל הנאמן בכל 8
 דבריו"; שנייה, חותם בה: "בויה ירושלים⁷⁸"; 9
 שלישית, חותם בה: "מגן דוד"; רביעית, חותם בה 10
 ענין קדשת היום, כמו שחתום בתפלה⁷⁹; וכן אם 11
 חל ראש-חודש להיות בשבת⁸⁰ - המפטיר בנביא 12
 מזכיר ראש-חודש בברכה זו, כמו שמזכיר בתפלה⁸¹. 13

(76) מס' סופרים פ"ג, ה"ט. וראה פירוש כל הברכות האלו, בבאורנו ל"סדר התפילות" שבסוף הספר. (77) ויחד עם שתי הברכות לקריאתו בתורה לפניו ולאחריה - הרי שבע, כנגד שבעה קרואים שקראו בתורה (מס' סופרים פ"ד, ה"א). (78) ואנו נוהגים לחתום: "משמח ציון בבניה" (כסף-משנה). (79) כפי המבואר לעיל (פ"ב, ה"ה). (80) אע"פ שיש לדון ולומר, שאין להזכיר בה ענין ראש חודש, שאלמלא שבת אין קריאת ההפטרה בראש חודש שחל להיות בחול. (81) כי יום הוא שנתחייב בהפטרה, והוא גורם להזכיר גם של ראש חודש (שבת כד:). אבל אינו חותם את הברכה בשל ראש חודש, אלא רק מזכיר מעין המאורע באמצע הברכה שאומר: על התורה ועל הנביאים... ועל יום ראש החודש הזה וכו' וחותרם בשל שבת בלבד, כי לא יפה כחו של ראש חודש בהפטרה שאינה אלא לשבת בלבד, יותר משלש תפילות הקבועות בכל ראש חודש שאינו חותם בהן משל ר"ח, כי אין חתימת ר"ח קיימת אלא בתפילת מוסף בלבד (כסף-משנה).

טז. כמה הן הקוראין? בשבת בשחרית קוראין 14
 שבעה, וביום-ההפסודים ששה, ובמים טובים 15
 חמשה - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהם. 16
 בראשי חודשים ובחלו של מועד קורין ארבעה⁸²; 17
 בשבת וביום-ההפסודים במנחה, ובשני ובחמישי של 18
 כל השנה, ובחנכה ובפורים בשחרית, ובמים 19
 התענית⁸³ בשחרית ובמנחה, קורין שלשה⁸⁴; אין 20
 פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן⁸⁵. 21

(82) מגילה פ"ד, מ"א. שלא להכביד על הציבור מפני שהם ימי מלאכה, ומתוך שיש בהם קרבן מוסף - מוסיפים עליהם קורא יתר על ימי שני וחמישי. (83) בתעניות שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו - כגון עשרה בטבת, או י"ז בתמוז וכיוצא בהן - ידובר פה, כי רק בהן קוראים בשחרית ובמנחה. ראה לקמן (פ"ג, ה"ח; ובהל' תעניות פ"ה, ה"ה), אבל בתעניות שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: הבצורת והדבר והחרב - אין קוראים בהם אלא במנחה בלבד. תדע שבהל' תעניות (פ"א, ה"ז) המדבר בתעניות מסוג זה, לא הזכיר אלא הקריאה שקוראים אחר חצות היום לעת ערב. ובזה סרה פליאת הכסף-משנה על רבינו, שבמס' תענית (יב:) מבואר שלא היו קוראים אלא במנחה בלבד? כי שם מדובר בתעניות שגזרו על הציבור בגלל הצרות, וכאן בתעניות הקבועות לזכר מה שאירע

שבעה אנשים כנגד שבעה קרואים העולים לתורה. ואע"פ שהגזירה בטלה, לא בטל המנהג לגמרי ('אבודרהם', ובלבוש סימן רפ"ד). ונקראת קריאה זו: "הפטרה", לפי שבשעת גזירה נפטרו בקריאה זו מקריאת התורה. ('אבודרהם'). (62) משום כבוד התורה, שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה, לפיכך מקדים לקרוא בתורה להראות שגדולה היא התורה מהנביא (מגילה כג.). (63) שאל תאמר כיון שאין זה אלא משום כבוד התורה, אל יקרא אלא פסוק אחד, משום טורח הציבור, כבימי תקנת משה רבינו עד לעזרא. (ב"ק פב.) - לפיכך משמיענו שאפילו שלשה פסוקים מותר לקרוא לו (מע"ק). (64) אחרי שקראו לפניו שבעה קרואים בשבת ידובר כאן שמותר להוסיף בה על מנין הקרואים, כי ביום תענית אין מוסיפים על מנין הקרואים, כמבואר בסמוך (ה"טז) ואז המפטיר הוא ממנין הקרואים, והטעם שהמפטיר חוזר וקורא בשבת מה שקראו מלפניו, מפני שנהגו לומר "קדיש" אחר קריאת התורה לפני קריאת המפטיר, כדי להפסיק בין קריאת חובה לקריאת מפטיר שאינה אלא משום כבוד התורה. ולפיכך גומר כל הסדר לפני ה"קדיש", שאין זה מקובל לומר "קדיש" באמצע הסדר, ולא נשאר ל"מפטיר" אלא לחזור ולקרות מה שקראו לפניו. אבל ביום-טוב שקוראים בשני ספרים ובשני סדרים נפרדים, אומר "קדיש" אחרי גמר הסדר הראשון, והמפטיר קורא מחדש בספר השני שהוא סדר אחר (רא"ש למגילה פ"ד). (65) כדי שיוכל גם הגולל לשמוע ההפטרה מפי המפטיר (סוטה לט.). (66) מגילה כג, ע"א. כנגד שבעה שקראו בתורה, שכל אחד אינו פותח משלשה פסוקים. (67) שם, כי יחד עם תרגומו של התורגמן הרי עשרים, ופסוק אחרון חוזר וקוראו עברית פעם שנית הרי עשרים ואחד (ר"ן, שם). (68) שם כא, ע"ב. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ, ובשל נביאים שאין בהם מצוות ואזהרות אין אנו מקפידים כל-כך בשמיעתם (רש"י, שם). (69) מותר לדלג, כי אפילו לא יכיון השומע כל-כך, אין אנו מקפידים בו (שם כד.). (70) שיש כאן טירוף הכוונה יותר מדאי (שם). (71) כי הם נחשבים כספר אחד. (72) לא רק מסוף 'שנים עשר' לתחילתו, שבזה אפילו מתחילתו לסופו אסור, כי יש כאן הפסק רב ואסור, כמבואר בסמוך, אלא אפילו מסוף אותו הספר לתחילתו - אסור (תוספות ליומא ע.), כי אין קוראים למפרע. (ראה 'מגן אברהם' סימן קמ"ד, ס"ק ד). (73) מגילה כד, ע"א. משום כבוד הציבור.

יד. הקורא בנביא, יש-לו לקרות לתרגמן שלשה 1
 פסוקים, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה⁷⁴. 2
 ואם היו שלשה הפסוקים שלש פרשיות - לא יקרא 3
 לתרגמן אלא אחד אחד בלבד⁷⁵. 4

(74) ולא איכפת לנו אם המתרגם יטעה, מכיון שאין הוראה יוצאת מדברי נביא (שם, וברש"י). (75) כי מאחר ששלשה ענינים הם, צריך לתרגם כל אחד לחוד. ובגמרא שם אמרו: שלשה פסוקים שהם שלש פרשיות, כיצד? כגון: כי כה אמר ה' חנם נמכרתם (ישעיה נב, ג); כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי (שם, ד); ועתה מה לי פה (שם, ה).

לאבותינו (מער"ק). (84) זה הכלל: כל שקדושתו מרובה מחבירו, הוסף עליו איש לתורה. לפיכך ראש-חודש וחול-המועד שיש בהם קרבן מוסף - קוראים ארבעה; יום-טוב שאסור בעשיית מלאכה - חמשה; יום-הכיפורים שענוש כרת על חילולו - ששה; שבת שיש בה סקילה - שבעה (מגילה כב:). (85) כי כל אלה ימי מלאכה הם, ואין להכביד בהם על הציבור יותר מדאי משום ביטול מלאכה. ושבת במנחה כבר סמוך לחשכה היא, שהיו רגילים לדרוש כל היום לפני מנחה, לפיכך אין מאחרין בה כל-כך בקריאות נוספות (מגילה כא, ברש"י שם). ואם יש בביהכ"נ שלשה חתנים ביום אחד, שנים ישראלים ואחד כהן, והרי לוי מוכרח לקרוא אחר כהן, אז מוסיפים עליה נוספת לחתן השלישי, שיום חופתו הוא כמועד אצלו, כמבואר בכתובות ד. (ה'גהות מיימוניות').

1 יז. אֲשֶׁה לֹא תִקְרָא בַצָּבּוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד⁸⁶ הַצָּבּוֹר.
2 קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְקִרְוֹת וַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין - עוֹלָה מִמֶּנּוּ
3 הַקּוֹרְאִים⁸⁷. וְכֵן מִפְּטִיר עוֹלָה מִהַמִּנְיָן⁸⁸, שֶׁהָיָה הוּא
4 קוֹרֵא בַתּוֹרָה; וְאִם הַפְּסִיק שְׁלִיחַ-צָבּוֹר בְּקִדְּשׁ בֵּין
5 מְשֻׁלָּים⁸⁹ וּבֵין הַמִּפְטִיר - אֵינוֹ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן⁹⁰.
6 צָבּוֹר שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת אֶלָּא אֶחָד⁹¹ -
7 עוֹלָה וְקוֹרֵא וַיּוֹדֵעַ, וְחֹזֵר וְקוֹרֵא שְׁנֵיהֶם וְשְׁלִישִׁית,
8 עַד שֶׁיִּגְמֹר מִנְיָן הַקּוֹרְאִים שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם⁹².

(86) מגילה כג, ע"א. (87) ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב. ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד (מגן אברהם' או"ח סי' רפב ס"ק ו', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם). (88) שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"ג (מגילה, שם). (89) במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר כמנהגנו. (90) תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת ברי"ף למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91) בימיהם שהיה העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר בבאורנו לעיל (ה"ז). (92) תוספתא מגילה, פ"ג. כדי להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקומם לעלות לתורה (כסף-משנה).

(86) מגילה כג, ע"א. (87) ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב. ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד (מגן אברהם' או"ח סי' רפב ס"ק ו', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם). (88) שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"ג (מגילה, שם). (89) במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר כמנהגנו. (90) תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת ברי"ף למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91) בימיהם שהיה העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר בבאורנו לעיל (ה"ז). (92) תוספתא מגילה, פ"ג. כדי להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקומם לעלות לתורה (כסף-משנה).

9 יח. בְּכָל קְרִיאָה וְקְרִיאָה מְאֻלּוּ, בֵּהֶן קוֹרֵא רִאשׁוֹן,
10 וְאַחֲרָיו לְוִי, וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל⁹³. וּמִנְהֵג פְּשׁוּט הוּא
11 הַיּוֹם⁹⁴, שְׁאֵפְלוּ בֵּהֶן עַם-הָאָרֶץ קוֹדֵם לְקִרְוֹת לִפְנֵי
12 חֻקָּם גְּדוֹל יִשְׂרָאֵל. וְכָל מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִחֻבְרוֹ
13 בְּחֻכְמָה קוֹדֵם לְקִרְוֹת⁹⁵. וְהָאֲחֵרוֹן, שְׁגוּלָל סִפְר-
14 תּוֹרָה, נוֹטֵל שָׂכָר כְּנֶגֶד הַפֶּלֶל⁹⁶; לְפִיכָךְ עוֹלָה
15 וּמְשֻׁלָּים אֵפְלוּ גְּדוֹל שְׁבַצָּבוֹר⁹⁷.

(93) גיטין נט, ע"א. (94) אבל בימי חכמי התלמוד לא היה כהן עולה ראשון כשהיה שם ישראל חכם גדול ממנו. וכך

16 יט. אֵין שָׁם בֵּהֶן - עוֹלָה יִשְׂרָאֵל⁹⁸; וְלֹא יַעֲלֶה
17 אַחֲרָיו⁹⁹ לְוִי כָּלָל. אֵין שָׁם לְוִי - בֵּהֶן שֶׁקָּרָא רִאשׁוֹן
18 חֹזֵר וְקוֹרֵא הוּא עֲצָמוֹ פַּעַם שְׁנֵיהֶם בְּמָקוֹם לְוִי¹⁰⁰; וְ
19 אֲבָל לֹא יִקְרָא אַחֲרָיו בֵּהֶן אַחֵר, שְׁמָא יֹאמְרוּ
20 הָרִאשׁוֹן פְּסוּל¹⁰¹, וְלִפְיָכָךְ עוֹלָה בֵּהֶן אַחֵר. וְכֵן לֹא
21 יִקְרָא לְוִי אַחֵר לְוִי, שְׁמָא יֹאמְרוּ אֶחָד מְשֻׁנִּיָּהֶם
22 פְּסוּל¹⁰².

(98) גיטין נט, ע"ב: "אם אין שם כהן - נתפרדה החבילה", נפסק הקשר ואיבד הלוי את זכותו, ויכול ישראל לעלות ראשון ואין הלוי מעכבו. אבל ודאי שגם הלוי יכול לעלות ראשון שאינו גרוע מישראל אחר שאינו עולה עליו בחשיבות ('בית יוסף', ו'דרכי משה' סימן קלה בדעת רבינו). (99) אחרי שקרא ישראל ראשון, אסור ללוי לעלות אחריו, כי יאמרו: ודאי הראשון כהן היה, ולפיכך קרא אחריו לוי (גיטין נט, ע"ב; ובכתובות כה:). (100) ומברך שנית. (101) ואפילו אם אנו יודעים באביו של ראשון שכהן היה - שמא גרושה נשא והוליד ממנה בן זה וחיללו מקדושת כהונה. (102) שאביו לקח אשה פסולה לו, והרי הבן מחולל מקדושת לוייה. וקורא בתורה כישראל פסול,

28 שְׁמָא יֹאמְרוּ סִפֵּר רֵאשׁוֹן פָּגוּם הָיָה, וּלְפִיכָף קוּרָא
29 בְּשָׁנֵי.

108 יש כותבים להם חמשה חומשים - על הקלף ובגלילה כספר-תורה - כל חומש לבדו, ומתוך שאין כל החומשים ביחד - אין קדושתם ספר-תורה המכיל כל החומשים כאחד. 109 גיטין ס, ע"א. אבל בחומשים שלנו הנדפסים בדפוס ואינם נגללים כגליון - אפילו מצד הדין אין קוראים בהם בביהכ"נ בברכה (שו"ע אור"ח סימן קמ"ג ס"ב). 110 כגון בשבת ראש-חודש. ולפעמים יצטרכו לקרוא גם שלשה ענינים, כגון ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, שמוציאים בו שלשה ספר-תורה, ראה לקמן פרק יג הלכה כג. 111 כגון כהן גדול ביום הכיפורים שהיה קורא במקדש בפרשת "אחרי מות" מתוך הספר, ובפרשת "ובעשור לחודש" שבחומש במדבר (כט, ז"א). היה קורא בעל-פה, ולא היה מוציא ספר-תורה שני משום פגמו של ראשון (יומא ע.). ודוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים - מותר אפילו לאיש אחד לקרוא. תדע: שהרי ציבור שאין בו יודע לקרות אלא אחד, אותו האחד קורא וגומר מנין כל הקרואים. ראה לעיל (ה"ו). ומה יעשה בראש-חודש טבת שחל להיות בשבת שמוציאים בו שלשה ספרים? על-כרחך האחד קורא בשלשתן, ואין לחוש משום פגמו של ספר ראשון, מפני שהם ענינים נפרדים ('מרכבת המשנה').

30 כד. כָּל הַגּוֹלָל סִפֵּר-תוֹרָה, גּוֹלָלוּ מִבְּחוּץ¹¹²;
31 וּבִשְׁהוּא מְהֵדָקוּ, מְהֵדָקוּ מִבְּפָנִים¹¹³. וְצָרִיף
32 לְהַעֲמִידוֹ עַל הַתִּפְּרָה¹¹⁴, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְרַע. מְקוֹם
33 שְׁמוּצִיאִין סִפֵּר-תוֹרָה אַחֵר שְׁקוּרָאִין בּוֹ וּמוֹלִיכִין
34 אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַצְנִיעוֹ¹¹⁵ - אֵין הַצְבּוֹר רִשְׁאִין
35 לְצֵאת עַד שֶׁיֵּצֵא סִפֵּר-תוֹרָה וְיִלּוּ אוֹתוֹ, וְהֵם אַחֲרָיו,
36 עַד הַמְּקוֹם שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתוֹ בּוֹ¹¹⁶.

112 מגילה לב, ע"א. מנהגם היה שמגביה הספר היה גם הגולל, והיה מעמידו בעמודיו התחתונים על ברכיו, ואיש אחר היה אווזו בראשו ב'עצי חיים' העליונים, וזה שהגביה היה גולל את הספר וקושרו בחגורה. ולפיכך כשהוא קושר את הספר בחגורתו צריך להתחיל בקשירתו מבחוץ שהוא הצד שמאחורי הכתב, כי אם יתחיל הקשירה מבפנים כלפי חוץ, הרי הוא כדוחה את הספר מפניו ממנו והלאה ('פרישה', ל'טור' אור"ח סי' קמז). 113 שם. הוא צד הכתב - כדי שבקריאה הבאה כשיפתחו את הספר לא יצטרכו להפכו על הכתב להתיר את הקשר כי אין זה דרך כבוד. 114 שם. מקום תפירת יריעות הספר, שאפילו אם יקרע שם אפשר לחזור ולתפרו מחדש. 115 שם. משתמר יותר. 116 116 סוטה לט, ע"ב. שנאמר: אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים יג, ה). וגם כיום שמצניעים את הספר בהיכל שבבית הכנסת, אנו נוהגים שלא לצאת מביהכ"נ עד שיכניסו את הספר בהיכל ('אור"ח סי' קמט).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר

1 מנהגי קריאת התורה ומשך זמן השלמתה; סדר קריאתה בכל מאורעות השנה; ארבע פרשיות שלפני הפסח וסדר הפסקתן.

ורדקק רבינו לומר בלוי: "שמא יאמרו אחד משניהם פסול". ובנוגע לכהן אחר כהן, חשש רק לכבודו של הראשון? כי באמת אין מקום לחוש לכבודו של כהן שני: שאיך אתה חושש בו שהוא בן גרושה ונפסל מכהונה, אם כן מדוע קרא שני במקום לוי אע"פ שאיננו לוי? ולפיכך כל החשש נופל על הכהן הראשון בלבד שפסול הוא, ולכן עלה אחריו כהן זה (גיטין שם).

1 כ. כִּיצַד סֵדֶר הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה? אַחֵר הַתִּפְּלָה - כָּל
2 יוֹם שֶׁיֵּשְׁבוּ תַּפְּלַת מוֹסֵף¹⁰³, אַחֵר שֶׁיִּגְמַר שְׁלִיחַת-
3 צִבּוֹר תַּפְּלַת-שַׁחֲרִית, אוֹמֵר קִדִּישׁ וּמוֹצֵיא סִפֵּר-
4 תּוֹרָה, וְקוּרָא לְאַחַד אֶחָד מִן הַצְבּוֹר, וְעוֹלִין וְקוֹרִין
5 בַּתּוֹרָה; וּבְשִׁגְמוֹרִין, מְחַזֵּר סִפֵּר-תּוֹרָה לְמִקּוֹמָהּ
6 וְאוֹמֵר¹⁰⁴ קִדִּישׁ, וּמִתְפַּלֵּלִין תַּפְּלַת מוֹסֵף¹⁰⁵. וְיָמִים
7 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִפְּטִיר וּמוֹסֵף, נִהְגוּ לומר קִדִּישׁ קֶדֶם¹⁰⁶
8 שֶׁיַּעֲלֶה הַמִּפְּטִיר; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לומר קִדִּישׁ
9 אַחֵר הַמִּפְּטִיר.

103 כגון ראש-חודש וחול-המועד. 104 ע"פ מס' סופרים פכ"א, ה"ו. ואנו נוהגים לומר קדיש אחר גמר הקריאה לפני חזרת הספר. 105 וכבר כתב רבינו לעיל (פ"ט, ה"ד): שאומרים "סדר קדושה" קודם תפילת מוסף, נמצא שהקדיש עולה לשתייהן כאחד. 106 מס' סופרים, שם. והטעם, כדי להבחין בין קריאת חובה, לקריאת המפטיר בתורה, שאינה אלא משום כבוד התורה, כמבואר לעיל הל' י"ג ובביאורנו.

10 כא. וּבְמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם-הַכַּפּוּרִים - אַחֵר
11 שֶׁיִּגְמַר שְׁלִיחַת-צִבּוֹר 'תְּהִלָּה לְדָוִד' וְסֵדֶר הַיּוֹם¹⁰⁷,
12 אוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמוֹצֵיא סִפֵּר-תּוֹרָה וְעוֹלִין וְקוֹרִין בּוֹ,
13 וּמְחַזְרִין, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ וּמִתְפַּלֵּלִין מִנְחָה. וְכֵן
14 בַּתְּעֻנִּית קוּרְאִין בְּמִנְחָה, וְאַחֲרֵיכָף אוֹמֵר קִדִּישׁ
15 וּמִתְפַּלֵּלִין תַּפְּלַת מִנְחָה. אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב לֹא נִהְגוּ
16 לְקִרְוֹת בְּמִנְחָה.

107 מפורש לעיל פ"ט, הלכות ה"ו. ואנו נוהגים שלא לומר ביום הכיפורים "סדר קדושה" בתפילת המנחה, אלא לאחריה, כדי להפסיק בינה ובין תפילת נעילה ('הגהות מיימוניות').

17 כב. וְיוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מוֹסֵף - כְּשִׁגְמוֹר תַּפְּלַת שַׁחֲרִית,
18 אוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמוֹצֵיא סִפֵּר-תּוֹרָה, וְקוּרְאִין בּוֹ,
19 וּמְחַזְרִין, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ, וְאַחֲרֵיכָף אוֹמֵר 'תְּהִלָּה
20 לְדָוִד' וְסֵדֶר הַיּוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְרִים בְּכָל יוֹם, וְאוֹמֵר
21 קִדִּישׁ, וְכָל הַעֵם נִפְטְרִין.

22 כג. אֵין קוּרְאִין בַּחֲמִשִּׁין¹⁰⁸ בְּבִתְּי-כִנְסוֹת, מִשּׁוּם
23 כְּבוֹד הַצְבּוֹר¹⁰⁹. וְאֵין גּוֹלָלִין סִפֵּר-תּוֹרָה בְּצִבּוֹר,
24 מִפְּנֵי טַרַח הַצְבּוֹר, שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לְהִיזְתָּן
25 עוֹמְדִין עַד שֶׁיִּגְלַל סִפֵּר-תּוֹרָה; לְפִיכָף אִם יִצְטָרְכוּ
26 לְקִרְוֹת שְׁנֵי עֲנָנִים¹¹⁰ - מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי-תּוֹרָה.
27 וְלֹא יִקְרָא אִישׁ אֶחָד עֲנָן אֶחָד בְּשֵׁתֵי תוֹרוֹת¹¹¹,

"מטות ומסעי" (17) שהרי בשנה פשוטה שמספר שבתותיה עולה לחמישים, לא תוכל לגמור כל התורה שסדריה עולים למספר חמישים וארבעה; ומה גם ששבת החלה בתוך החג אין קוראים בה בסדר הרגיל אלא מענין המועדות. (18) כי אם תחבר סדרי "בהר ובחוקותי" כאחד, תוכל לכון לקרוא "במדבר סיני" לפני העצרת כדרוש.

ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית, שם קוראין במנחה ובשני ובחמישי¹⁹ ולשבת הפאה. כיצד? שבת ראשונה קורין בשחרית בסדר 'בראשית' - במנחה קורין 'אלה תולדת נח', עשרה פסוקים או יותר, וכן בשני ובחמישי, וכן לשבת הפאה בשחרית מתחילין מ'אלה תולדת נח', וקורא עד סוף הסדר²⁰, ועל דרך זו קורין כל השנה. ומפסיקין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה²¹.

(19) לשלשה עולים בלבד, כמבואר לעיל (פ"ב, ה"א). (20) מגילה לא, ע"ב. (21) כגון: בסדר "בראשית" הוא מפסיק: כה אמר... ה' בורא השמים ונוטיהם ורקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מב, ה) המתאים למעשה בראשית; וכן בסדר "נח" הוא מפסיק (בישעיה נד) על שם הפסוק הנאמר בה: כי מי נח זאת לי וגו' (שם, ט) וכן כולן. ובספר "תשב"י" שורש "פטר" נאמר: אנטיכס מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לפרשת השבוע וקראו בה. ועתה אף שבטלה הגזירה - המנהג הזה לא בטל.

ד. ובראשי חדשים - הראשון קורא שלשה פסוקים מפרשת 'צו'²², והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון, ושני פסוקים שאחריו, כדי שישיר בפרשה שלשה פסוקים²³, והשלישי קורא שלשה פסוקים ששיר השני עם 'וביום השבת', והרביעי קורא 'ובראשי חדשיכם'²⁴. ואם חל ראש-חדש להיות בשבת, מוציאים שני ספרים בשחרית: באחד קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו המשלים²⁵ 'ובראשי חדשיכם', והמפסיק קורא²⁶ ענין ראש-חדש, ומפסיקין 'והיה מדי חדש בחדשו'²⁷. וראש-חדש אב שחל להיות בשבת, מפסיקין 'חדשיכם ומועדיכם' שנא' נפשי²⁸. וראש-חדש שחל להיות באחד בשבת, מפסיקין בשבת שלפניו 'ויאמר לו יהונתן מחר חדש'²⁹.

(22) צו את בני ישראל... את קרבני לחמי (במדבר כח). (23) וכבר נתבאר לעיל (פרק י"ב, הלכה ג') שאין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים. (24) ואע"פ שפרשה זו יש בה חמשה פסוקים, אין אנו אומרים שיקרא השלישי מ'וביום השבת' המכילה שני פסוקים, ויוסיף עוד פסוק מ'ובראשי חדשיכם' ואז יוכל השני לקרוא כרגיל ולא יצטרך לחזור על מה שקרא הראשון - כי כלל הוא: אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, לפיכך יצטרך השלישי לקרוא מ'ובראשי חדשיכם' שלשה פסוקים וישיר

א. המנהג הפשוט² בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג-הסוכות וקורין בסדר 'בראשית', בשניה - 'אלה תולדת'³, בשלישית - 'ויאמר ה' אל אברהם', וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרין את התורה בחג-הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים⁵, ואינו מנהג פשוט.

(2) שנתפשת ונתקבל. (3) בראשית ו, ט. (4) שם, יב, א. (5) הכוונה לבני ארץ ישראל שנהגו כן בתקופת התלמוד (מגילה כט:).

ב. עזרא תקן להם לישראל, שיהיו קורין קללות שבספר 'ויקרא'⁶ קדם עצרת⁷, ושבת-שנה-תורה⁸ קדם ראש-השנה⁹. והמנהג הפשוט, שיהיו קוראין 'במדבר סיני'¹⁰ קדם עצרת, 'ואתחנן' אחר תשעה באב, 'אתם נצבים'¹¹ קדם ראש-השנה, 'צו את אהרן' קדם הפסח בשנה פשוטה¹². לפיכך יש שבתות שקורין שחרית שני סדרים¹³, כגון 'אשה פי תריע' ו'זאת תהיה תורת המצרים'¹⁴, 'אם בחקתי' עם 'בהר סיני'¹⁵ וכיוצא בהן¹⁶, כדי שישלימו בשנה¹⁷, ויקראו אותן הסדרים בעונתם¹⁸.

(6) היא פרשת התוכחה בסדר "בחוקותי" (ויקרא כו, יד-מו). (7) חג השבועות, שאז נידונים על פירות האילן וקוראים פרשה זו, לומר: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא:). (8) שבפרשת "כי תבוא" (דברים כח, טר-פט). (9) מהטעם הנ"ל, שאז האדם נידון, כלשון המשנה (ר"ה פ"א, מ"ב): "בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (מגילה, שם). (10) היא הפרשה שאחרי "בחוקותי", כדי להפסיק בה בין הקללות שבסדר "בחוקותי" לעצרת (שם, ב'תוספות'). (11) כדי להפסיק בה בין הקללות שבפרשת "כי תבוא" לראש-השנה וכאמור. (12) שאין בה אלא שנים-עשר חודש. ובשנה מעוברת קוראים "זאת תהיה תורת המצורע" קודם הפסח. וסימן לקריאות אלו: פקוד ופסח, מנה ועצור, צום וצלי, קום ותקע. וזה פירושו: קרא פרשת "צו" ואח"כ תעשה פסח; קרא פרשת במדבר המדברת במנין ישראל ופקודיהם, ואח"כ תחוג חג העצרת; צום תענית תשעה באב ואח"כ קרא פרשת ואתחנן, שהיא תרגום צלי שפירושה בקשה ותחנונים; קרא פרשת נצבים ואח"כ תקע בראש-השנה (הגהות מיימוניות) בשם סדר רב עמרם גאון. (וה'טור' או"ח סי' תכח הוסיף סימן לשנה מעוברת "סגרו ופסחו", קראו פרשת מצורע הטעון הסגר ואח"כ תעשו פסח. (13) הואיל וצריך לקרוא סדרים מסויימים בזמנים קבועים, ונוהגים להשלים את התורה בשנה אחת. (14) ששתייהן מדברות בענין אחד בתורת הטמאים וסדר טהרתם. (15) פרשת "בהר" היא קטנה במספר פסוקיה, וראויה להצטרף לקריאת פרשת "בחוקותי", וכן משותפות הן בענין השמיטה הנאמר בפרשת "בהר" וחוזר ונזכר בפרשת "בחוקותי", ככתוב: אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו' (ויקרא כו, לד-לה). (16) כגון סדר "חוקת ובלק", או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 תורה - אם רצה לפסק בָּהֶן, פּוֹסֵק³⁹; וּכְבֵר נֶהְגוּ
19 הָעַם שָׁלֵא לִפְסֵק בָּהֶן, אֲלֵא אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָן.

(36) ויקרא כו, יד-מד. (37) מגילה לא, ע"ב. שנאמר (משלי ג, יא): "מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרותן, וב'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז) אמרו: אמר הקב"ה: "אינו בדין שיהיו בני מתקללים ואני מתברך". (38) מגילה, שם. כי אין אומרים ברכה על הפורענות, ופסוק אחד לאו דוקא, שהרי אין מתחילים ומשיירים בפרשה פחות משלושה פסוקים, אלא קורא שלושה פסוקים אחריהם שבהם נגמרת הפרשה, וכן לפניהן ('תוספות', שם). (39) מגילה, שם. ומה בין ראשונות לאחרונות? הראשונות - משה מפי הגבורה אמרן, כלומר: נעשה שליח להקב"ה לאמרן, ובלשון רבים נאמר, שהרי נאמר בהן: ונתתי פני בכם... והבאתי עליכם חרב... ונתתי את עריכם... והאחרונות - משה מפי עצמן אמרן (ברוך הקודש), כלומר: אם תעברו על מצוות ה' הוא יקפיד עליכם כך וכך ובלשון יחיד: יככה ה'... יתן ה'... ולפיכך אין תוכחתן קשה כבראשונות.

20 ח. מפסיקין למועדות וליום-הכפורים⁴⁰ וקוראין
21 בענין המועד, לא בסדר שבת. ומשה תקן להם
22 לישראל, שיהיו קוראין בכל מועד וענינו⁴¹, ושואלין
23 ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד⁴². ומה
24 הן קורין? בפסח - בפרשת מועדות שבתורת
25 כהנים⁴³. וכבר נהגו העם לקרות ביום ראשון 'משכו
26 וקחו לכם'⁴⁴, ומפטירין בפסח גלגל⁴⁵, וביום-טוב
27 שני⁴⁶ - 'שור או כשב'⁴⁷, ומפטירין בפסח
28 יאשיהו⁴⁸, בפשלישי - 'קדש לי כל בכור'⁴⁹, ברכיעי
29 - 'אם כסף תלוה'⁵⁰, ברחמישי - 'פסל לך'⁵¹, בפששי
30 - 'וינעשו בני ישראל את הפסח במועד'⁵², ביום-
31 טוב אחרון - 'ויהי בשלח' עד סוף השירה⁵³, עד
32 'כי אני ה' רפאך', ומפטירין 'וידבר ה' ויגד'⁵⁴,
33 ובשמיני - 'כל הבכור'⁵⁵, ומפטירין 'עוד היום'⁵⁶.

(40) מגילה פ"ג, משנה ד. מפני שיום הכיפורים נקרא: "שבת שבתון" (ויקרא כג, לב) ואסור במלאכה כשבת, הייתי אומר שלא נפסיק בו מסדרי שבת, וכן הואיל ויום הכיפורים שונה משאר המועדות שקוראים בו בשחרית ובמנחה, הייתי אומר שבשחרית יקראו בסדר השבת, ובמנחה יקראו מענין יום הכיפורים ('תוספות' יום טוב, שם). (41) מגילה פ"ג, מ"ו. שנאמר (ויקרא כג, מד): וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכי כל המצוות לא אמרן משה לישראל? אלא מלמד שתיקן להם לקרוא בכל מועד מענינו. (42) מגילה לב, ע"א. מן הפסוק הנזכר: "מלמד שהיה משה מדבר עמהם הלכות כל מועד בזמנו להודיעם חוקי האלהים ותורותיו (רש"י, שם). (43) ויקרא כג, א-מד. (44) שמות יב, כא-נא. (45) יהושע ה, ב; שם, ו, א. (46) בגולה מדובר כאן, שיש שם שני ימים-טובים, ובארץ אנו קוראים ככל הסדר הזה אלא שאין אצלנו קריאת יום השמיני כלל, שהרי הוא חול. (47) ויקרא כב, כו-לג;

ממנה שני פסוקים בלבד; וכבר אמרנו: "אין משיירים בפרשה פחות משלושה פסוקים" (מגילה כא:). (25) שם, כט, ע"ב. העולה השביעי המשלים את מנין הקוראים. (26) חזור וקורא מה שקרא המשלים (כסף-משנה). ולדעת הרב"ז ח"א ב'לשונות הרמב"ם" סח, הכוונה בדברי רבינו: "קורא בו המשלים" - אם רוצה להיות מפטיר, שהרי המפטיר עולה מהמנין (לעיל פ"ב, הי"ז) וזה שחזר ואמר: "והמפטיר קורא" - לומר בין שיהיה משלים בין שלא יהיה, תמיד המפטיר קורא בענין ראש-חודש. ואנו נוהגים לקרוא שבעה קרואים בסדר של שבת, ובספר השני קורא המפטיר מ"וביום השבת", ו"בראשי חדשים" עד סוף הפרשה ('טור' סי' תכה). (27) הוא הפסוק האחרון של ההפטר, המתחילה ב"כה אמר ה' השמים כסא"י" (ישעיה סו, א-כד). (28) שם, א, יד. ואנו לא נוהגים כן, אלא מפטירים: "השמים כסא"י" (הגהות מיימוניות). (29) מגילה לא, ע"א.

1 ה. כל העולה לקרות בתורה, פותח בדבר טוב
2 ומסיים בדבר טוב³⁰. אבל פרשת 'האזינו', קורא
3 הראשון עד 'זכר ימות עולם', והשני מתחיל מ'זכר
4 ימות עולם' עד 'ירכיבהו', והשלישי מ'ירכיבהו'
5 עד 'וינאץ ה' וינאץ', והרביעי מן 'וינאץ ה' וינאץ'
6 עד 'לו חכמו', והחמישי מן 'לו חכמו' עד 'כי אשא
7 אל שמים יד', והששי מ'כי אשא אל שמים יד',
8 עד סוף השירה³¹; ולמה פוסקין בה בענינות אלו³²?
9 מפני שהן תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה.

(30) ירושלמי שם, (פ"ג, ה"ז). וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע ('מגן אברהם' סי' קלח סק"ד, ע"פ פירוש המשנה לרבינו, ידים פ"ד, מ"ח). (31) ע"פ הרי"ף מגילה פ"ד; וכן דעת רב פלטי גאון מובאת ב'טור' (או"ח סימן תכח). וסימן קריאות אלו הזי"ו ל"ך (ראש השנה לא). (32) שתחילתם וסופם דברים קשים.

10 ו. שמונה פסוקים שבסוף התורה³³, מתר לקרות
11 אותם בבית-הכנסת בפחות מעשרה³⁴; אף-על-פי
12 שהפל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם³⁵ -
13 הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו,
14 ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

(33) המתחילים בפסוק: וימת שם משה עבד ה' (דברים לד, ה). (34) מנחות ל, ע"א: "יחיד קורא אותם בבית הכנסת" - ומפרש רבינו שהכוונה לומר שיכולים לקרותם בביהכ"נ בברכה תחילת וסוף אפילו כשאין שם עשרה, והראב"ד חולק על רבינו ומפרש את דברי התלמוד: "יחיד קורא אותם" לומר: שאדם אחד קורא ואין הפסקה בהם להזמין עולה אחר לקרות, ומסתמך על דברי ה'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז). וכן פירש רש"י (מנחות, שם). (35) שם: "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".

15 ז. קללות שבתורת כהנים³⁶ אין מפסיקין בהן, אלא
16 אחד קורא אותן³⁷ - מתחיל בפסוק שלפניהם,
17 ומסיים בפסוק של אחריהם³⁸. וקללות שבמשנה-

יא. ביום-הקפירים בשחרית קורין 'אחרי מות'⁶⁷,
ומפטירין 'זה אמר רם ונשא'⁶⁸, במנחה קורין
בעריות שב'אחרי מות'⁶⁹, כדי שיזכרו ויזכרו כל מי
שנכשל באחת מהן ויחזור בתשובה⁷⁰, והשלישי
קורא בתורה ומפטיר ביונה⁷¹.

(67) ויקרא פרק טז, המדבר בעבודת יום הכיפורים.
(68) ישעיה נז, טו עד סוף פרק נה, המדבר בענין התשובה
והתענית, ככתוב שם פסוק ו' "הלא זה צום אבחרהו" וגו'.
(69) ויקרא פרק יח. (70) תשובת הגאונים. (מובאת ב"אוצר
הגאונים" למגילה אות רכ"ז). (71) כל ספר יונה, ומדובר
בו בענין תשובת אנשי נינוה, ושקילב הקב"ה תשובתם
ככתוב: וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם
ולא עשה (שם, ג, י).

יב. בספנות, בשני ימים טובים הראשונים, קורין
בפרשת המועדות, שהיא 'שור או כשב או עז וגו',
ומפטירין ביום ראשון 'הנה יום בא לני'⁷², וביום
שני - 'ויקחלו אל המלך שלמה'⁷³, וביום-טוב
אחרון⁷⁴ קורין 'כל הבכור', ומפטירין 'יהי פכלות
שלמה'⁷⁵, ולמחר קורין 'וזאת הברכה'⁷⁶, ומפטירין
'ויצמד שלמה'⁷⁷, ויש מי שמפטירין 'יהי אחרי
מות'⁷⁸ משה. ובשאר ימות החג קורין בקרבנות
החג⁷⁹.

(72) זכריה יד, עד סוף הפרק. ומדובר בו על חג הסוכות,
ככתוב: ועלו מדי שנה בשנה... ולחוג את חג הסוכות (שם,
טז). (73) מלכים-א, ח, ב"כב. לפי שאותה אסיפה היתה
בחג הסוכות. (74) הוא חג שמיני העצרת. (75) מלכים-א
ח, נד-סו. ונאמר שם: ביום השמיני שלח את העם ויברכו
את המלך. (76) לפי שהוא סוף כל המועדות, חותמים בו
בברכת משה רבינו שבידך את ישראל (ר"ן למגילה פ"א).
(77) מלכים-א, ח, כב-ג. המדבר בתפילת שלמה - ביום
שמיני העצרת - לשלום העם וקיומו. וכל אלה הדברים
מקורם במס' מגילה דף לא, ע"א. (78) יהושע פרק א. דעת
רב האי גאון מובאת ב'תוספות' (שם). ולדעת ה"טור' או"ח
סי' תרסט, מקורו ב'ירושלמי'. והטעם: לפי שחתמנו
בפטירתו של משה רבינו, מפטירים במה שצוה הקב"ה
לאחר פטירתו ליהושע תלמידו (ר"ן שם פ"ג). ואנו נוהגים
להוציא שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון 'וזאת
הברכה' עד סוף התורה; ובשני 'בראשית ברא' עד 'אשר
ברא אלהים לעשות' (בראשית ב, ג), כדי שלא יהא פתחון
פה לשטן לקטרג ולומר: כבר סיימו את התורה ואינם רוצים
לקרותה עוד. ובשלישי קוראים ב"סדר הקרבנות", כמבואר
בסמך הל' יד. וקוראים ליום-טוב זה, האחרון לחג:
"שמחת תורה", לפי ששמחים בו ועושים סעודה לכבוד
סיום התורה ע"פ המדרש ב"קהלת רבה" פרק א, על
הפסוק: ויעש משתה לכל עבדיו (מלכים-א ג, טו) "מכאן
שעושים סעודה לגמרה של תורה (ש"ע או"ח סי' תרסט).
(79) האמורים בפרשת פנחס (במדבר כט, יד-לד).

יג. כיצד? בכל יום ויום מחלו של מועד קורא שתי

כג, א-מד. (48) מלכים-ב כג, א-כה. (49) שמות יג,
א-טז. (50) שם, כב, כד-ל; כג, א-יט. (51) שם, לד,
א-כו. (52) במדבר ט, א-יד. ובכל הפרשיות האלה ידובר
על חג הפסח, וסדר קריאתן כסדר כתיבתן בתורה.
(53) שמות יג, יז עד פרק טו פסוק כז. לפי שבשביעי של
פסח אמרו אבותינו שירה על הים בצאתם ממצרים.
(54) תהלים יח, א-נא, שגם הוא שירה ומדובר בה מיציאת
מצרים, ככתוב: עלה עשן באפו - וישלח חציו ויפיצם,
המכוונים למכות ה' במצרים (רש"י, מגילה לא).
(55) דברים טו, יט עד פרק טז, א-יז, שמדובר בו בענין
המועדות. וסימן קריאות אלו: "משך" תורא "קדש" בכספא
"פסל" במדברא "שלח" בוכרא [שם]. (56) ישעיה י, לב
עד סוף פרק יב המדבר במפלת סנחריב שהיתה בליל פסח,
ועל גאולתנו העתידה (מגילה, שם). ואם חל יום שמיני
להיות בשבת, מתחילים מ"עשר תעשר" (דברים יד, כב) עד
סוף פרשת "ראה" כדי להספיק לשבעה קרואים העולים
לתורה בשבת, וכן ביו"ט שני של העצרת, וכן בשמיני
העצרת שחל בשבת, ראה בסמך ה"ט יב ('הגהות
מיימוניות'). וכל הסדר האמור כאן בהלכה זו לא ישתנה,
אלא-אם כן כשחל הפסח להיות ביום חמישי, אז אנו
קוראים "פסל לך" ביום השבת, וביום א' קוראים "קדש לי
כל בכור" כי כלל הוא שבת שחלה להיות בחולו של מועד
בין בפסח בין בסוכות קוראים בה "פסל לך" כמבואר
בסמך ה"ט. ומתחילים מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות
לג, יב) כדי לספק לכל ד' הקרואים, ומפני שיש בקריאה זו
מענין שבת ורגלים וחור"מ, קוראים אותה בשבת שהיא יום
אסיפת ציבור הבא להתפלל (מגילה לא. וברש"י שם).

ט. בעצרת קורין בשבעה שבועות⁵⁷. ומנהג
פשוט, שקורים ביום-טוב הראשון 'בחדש'
השלישי⁵⁸, ומפטירין במרפכה⁵⁹, ובשני⁶⁰ קורין
בפרשת מועדות 'כל הבכור', ומפטירין בחבוקוק⁶¹.

(57) דברים טז, ט. (58) שמות יט, א' עד סוף פרק כ', לפי
שביום הזה שהוא ששה בסיון ניתנה תורה לישראל, ופרשה
זו מדברת במתן תורה. (59) האמורה ביחזקאל פרק א', על
שם שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו. (60) בגולה
שעושים שני ימים-טובים. (61) פרק ג', המדבר במתן
תורה שכתוב בו: "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן"
וכו' ורבותינו דרשוהו (ע"ז ב:): בענין מתן תורה.

י. בראש-השנה קורין 'בחדש השביעי באחד
לחדש'⁶². ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון 'וי'
פקד את שרה⁶³, ומפטירין 'יהי איש אחד מן
הרמתיים'⁶⁴, ובשני קורין 'והאלהים נסה את
אברהם'⁶⁵, ומפטירין 'הבן יקרי לי אפרים'⁶⁶.

(62) במדבר כט, א. (63) בראשית כא, א. (64) שמואל-א,
א. כי בראש-השנה נפקדו שרה וחנה (ר"ה יא).
(65) בראשית כב, עד סוף הפרק כדי להזכיר ענין עקידת
יצחק. (66) ירמיה לא, יט. שנאמר בו: "זכור אזכרנו עוד...
רחם ארחמנו" וחובת היום להזכיר בו "זכרונות" של טובה,
(כמבואר בראש השנה לב:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפלגה... אמר לו: כבר תיקנתי להם סדר קרבנות - כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם". ובשבת אין אנו קוראים בסדר הקרבנות, כי אין קרבן מוסף של שבת תופס בתורה אלא שני פסוקים בלבד (ראה במדבר כח, ט"ו) ואין לקרוא בתורה פחות משלשה פסוקים, ועוד שאין קרבן מוסף של שבת בא לכפר אלא לרצות בלבד, שהרי לא נאמר בו "לכפר" כבשאר קרבנות החג, לפיכך אין בו הטעם של "מחילת עוונות" שבאגדה הנ"ל ("ר"ן למגילה פ"ג). הוא שאנו אומרים בתפילת מוסף לשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" "למה רצית קרבנותיה? שבשאר ימים טובים באים הקרבנות - חטאת, ובשבת - כולם באים עולות" ("טור" או"ח סי' רפג). (86) שבו הקריאה נגמרת.

טו. ובכל יום שמוציאין שני ספרים או שלשה⁸⁷, אם הוציאו זה אחר זה⁸⁸ - בשמחזיר את הראשון, אומר קדיש⁸⁹ ומוציא השני, ובשמחזיר את האחרון אומר קדיש⁹⁰. וכבר אמרנו⁹¹, שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם⁹², ואחר כך מפטירין בנביא.

(87) ראה בסמוך הלכה כ"ג. (88) כלומר, שלא כמנהגנו היום שאנו מוציאים את כולם בבת אחת. (89) שבו קראו וגמרו סדר היום, וחשוב הוא לומר עליו קדיש. (90) כי אחרי גמר הקריאה באופן סופי, ראוי לומר קדיש. (91) לעיל (פ"ב, ה"כ). (92) אפילו ביום שאין מוציאים אלא ספר אחד, שעדיין עתיד המפטיר לקרוא באותו ספר. כלשכן כשמוציאים שני ספרים נפרדים, וגמרו לקרוא בספר הראשון ואין המפטיר עתיד לקרוא בו - שצריך לומר עליו קדיש, אפילו כשיוציאו שני הספרים כאחד (כסף-משנה). ואנו נוהגים לומר קדיש לפני קריאת המפטיר בין כשקוראים בספר אחד בין כשקוראים בשלשה ספרים, ואין אנו אומרים אלא קדיש אחד בלבד (רמ"א או"ח סי' רפב ס"ד).

טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד - בין בפסח, בין בסוכות - קורין באותה שבת 'ראה אתה אמר אלי'⁹³, ומפטירין בפסח - העצמות היבשות⁹⁴, ואם חלה בתוך החג⁹⁵ - 'ביום בא גוג'⁹⁶.

(93) נתבאר לעיל (ה"ח). (94) יחזקאל לו. (95) זה חג הסוכות. (96) שם, לח, יח, - לט, טז. וכתב ה'טור' (או"ח סי' תצ) שאמר רב האי גאון: שמעתי מפי חכמים כי תחית המתים עתידה להיות בניסן, ונצחון גוג ומגוג בתשרי - לפיכך אנו מפטירים כסדר הזה.

יז. בחגגה - ביום ראשון קורין מברכת כהנים⁹⁷ עד סוף קרבן המקריב ביום הראשון⁹⁸, וביום השני קורין קרבן נשיא שהקריב בשני⁹⁹, וכן עד יום השמיני; ביום שמיני קורין עד סוף הקרבנות, עד סוף הסדר¹⁰⁰. ומפטירין בשבת של חגגה בנרות זכריה¹⁰¹; ואם היו שתי שבתות¹⁰² בחגגה - מפטירין בשבת ראשונה בנרות זכריה, ובשנייה

1 פְּרָשִׁיּוֹת⁸⁰. ביום השלישי, שהוא חלו של מועד, קורא הכהן 'וביום השני'⁸¹, ולוי קורא 'וביום השלישי'⁸², וישאל קורא ביום השלישי, והרביעי חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי⁸³. וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין 'וביום השלישי', 'וביום הרביעי', ועל דרך זו בכל יום ויום.

(80) בחוץ לארץ ידובר, שהיו מסופקים בקביעות היום המדויק של ראש-חודש, אשר על כן היו עושים שני ימים טובים מספק, ולפיכך ביום השלישי שהוא חול-המועד הם מסופקים שמה זה רק שני לחג, כי יתכן שיום ט"ו בתשרי שהוא התחלת חג הסוכות חל ביום-טוב השני, ויתכן גם שט"ו בתשרי חל ביום-טוב הראשון ויום זה הוא כבר השלישי לחג. ובנוגע למנהג ארץ ישראל - ראה בסמוך בסוף ההלכה. (81) סוכה נה, ע"א. כי שמה שני הוא. (82) כי שמה שלישי לחג הוא. (83) שהוא בא לכבוד היום - שהרי בכל יום חול קוראים רק שלשה - ולפיכך הוא חשוב לקרוא את ספיקי היום. אבל ביו"ט שני עצמו, אין אנו קוראים אלא "ובחמשה עשר יום" בלבד, אע"פ שגם הוא ספק שני, אין אנו מזלזלים בו לקרוא בו "וביום השני" כדי שלא יבוא להקל בקדושת יו"ט שני ("ר"ן למגילה פ"ג). ויש להעיר שבנוסח דפוס רומי ושוינצינו, כתוב: "וישראל קורא וביום הרביעי". אבל מרן הכסף-משנה סובר שגירסא משובשת היא, ונימוקו עמו כי מה לנו לקרוא בהתחלת חול-המועד "וביום הרביעי" שאינו מספיקי היום כלל, ומשום כך הוא מאשר את גירסתנו שבספר, ואמנם כך כתוב ברי"ף למגילה פ"ג על-פי דעת הגאונים. ובארץ ישראל שאין שם "ספיקא דיומא" אין קוראים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני לחג שהוא ראשון לחול-המועד קורא כהן "וביום השני" והשלשה העולים אחריו חוזרים וקוראים אותה פרשה עצמה (שו"ע או"ח סי' תרסג סעיף א').

8 יד. בכל יום ויום מימים טובים, וכן ביום-ההפורים ובשבעת ימי הפסח, מוציאין שני ספרים בשחרית⁸⁴: הראשון - קורא בו אלו הענינות שאמרנו, והשני - קורא בו קרבן אותו היום האמור בחמש הפקודים⁸⁵ בתורה, והקורא ענין הקרבן⁸⁶ הוא מפטיר בנביא.

(84) לפי שהזכיר שבימי חול-המועד סוכות אנו קוראים בקרבנות החג, הוא משמענו שבכל ימים טובים ואף בחול-המועד פסח אנו קוראים בקרבנות היום נוסף על הקריאה בענין היום שהזכיר לעיל, ותפס יום הכיפורים ופסח לדוגמא בעלמא. (85) הוא חומש "במדבר" המתחיל במנין בני ישראל ופקודיהם, בפרשת פנחס פרקים כח-כט. ודבר זה שאנו קוראים בקרבנות היום בכל המועדים, אינו מפורש בתלמוד אלא מקובל בידינו מימי הגאונים ונזכר בסדר רב עמרם גאון ('הגהות מיימוניות'). ויש סומכים מנהג זה בקשר עם דברי התלמוד (מגילה לא): "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם! שמא חסודשלוס ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור

חטא באה פורענות לעולם, ויחזרו בתשובה וינצלו מצרה שהם מתענים עליה.

יט. נהגו העם להיות מפטירין קדם תשעה באב
בשלוש שבתות בדברי תוכחות: שבת ראשונה
מפטירין בדברי ירמיהו¹¹⁴, שנייה - חזון
ישעיהו¹¹⁵, שלישית - איכה היתה לזונה¹¹⁶. וכן
שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו
עמי¹¹⁷. ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין
בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה.
ושבת שפין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין
'שובה ישראל'¹¹⁸.

(114) ירמיה פרק א. (115) ישעיה פרק א. (116) שם, כא.
ואנו נוהגים לקרוא דברי ירמיהו - לשבת ראשונה, שמעו
דבר ה' (ירמיה ב, ד) - לשבת שנייה, חזון ישעיה - לשבת
שלישית. (117) ישעיה פרק מ. (118) וזה סדר ההפטרות
לפי מנהגנו ע"פ ה"פסיקתא דרב כהנא": שלש של פורענות,
שבע של נחמה ושתים של תשובה, המתחיל מפרשת פינחס
שאחרי י"ז בתמוז, ומסיים בשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים
וסימן: דש"ח גו"ע אר"ק שד"ש, וזה פירושו: "דברי
ירמיהו", "שמעו דבר ה'", "חזון ישעיה" - אלו שלש
פורענות; "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון עזבני ה'"
(ישעיה מט, יד), "עניה סוערה" (שם, נד, יא), "אנכי אנכי
הוא מנחמכם" (שם נא, יב), "רני עקרה" (שם, נד, א),
"קומי אורי" (שם, ס), "שוש אשיש בה" (שם סא, י) - אלו
שבע של נחמה; "דרשו ה' בהמצאו" - לתענית גדליהו,
בשלישי לתשרי - (שם, נה, ו), "שובה ישראל עד ה'
אלהיך" (הושע יד, ב) לשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים.
ע"פ ה'בית יוסף' (או"ח סי' תכח).

כ. ראש-חדש אדר שחל להיות בשבת, קורין
בפרשת שקלים¹¹⁹ ומפטירין ביהודע הכהן¹²⁰. וכן
אם חל ראש-חדש אדר להיות בתוך השבת¹²¹,
ואפלו בערב-שבת, מקדימין לקורין בשבת שלפניו
בפרשת שקלים¹²². בשנייה קורין 'זכור'¹²³,
ומפטירין 'פקדתי את אשר עשה עמלק'¹²⁴; אי-זו
היא שבת שנייה? כל שחל פורים להיות בתוכה¹²⁵,
ואפלו בערב-שבת. בשלישית קורין פרה אדמה¹²⁶,
ומפטירין 'וורקתי עליכם'¹²⁷; ואי-זו היא שבת
שלישית? הסמוכה לרביעית¹²⁸. ברביעית קורין
'החדש הזה'¹²⁹, ומפטירין 'בראשון באחד
לחדש'¹³⁰; ואי-זו היא רביעית? כל שחל ראש-
חדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת.

(119) היא פרשת "כיתתשא" (שמות ל, יא-טז) הנאמר בה:
"העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל" וגו'.
(120) מלכים-ב, יב. וכתוב בה: "כל כסף הקדשים אשר יובא
בית ה' כסף עובר" וגו'. (121) באמצע השבוע.
(122) מגילה כ"ט, ע"א, להודיע שיביאו שקלים במשך
חדש אדר, כדי שיקריבו במקדש את הקרבנות באחד בניסן

1 בנרות שלמה¹⁰³. והקורא בענין חנכה הוא שמפטיר
2 בנביא¹⁰⁴. בפורים קורין בשחרית ויבא עמלק¹⁰⁵.

(97) מגילה ל, ע"ב: "בחנוכה קוראים בנשיאים" והטעם
מפורש בפסיקתא רבתי, פסקא ו' (מובאת ב'טור' או"ח סי'
תרפד), כי נשלמה מלאכת המשכן ביום כ"ה בכסלו, שהוא
א' דחנוכה, ומתחילים מברכת כהנים, לפי שנס חנוכה נעשה
על ידי כהנים. ובספר "מכבי" כתוב: שכשניצחו
החשמונאים, מצאו את המזבח משוקץ מתקרובת היוונים,
שהקטירו עליו לעבודה-זרה, סתרו אותו ובנאוהו מחדש,
וחנכו אותו בכ"ה בכסלו, לפיכך אנו קוראים בימי חנוכה
על חנוכת המזבח וכליו (תוספות יום טוב' מגילה פ"ג,
מ"ו). (98) במדבר ו, כב, עד פרק ז, יז, כהן קורא עד ביום
הראשון (שם, ז, יב) ולוי וישראל כל פרשת קרבן היום
(הגהות מיימוניות). (99) כהן קורא עד "פר אחד בן
בקר" (שם, כא). לוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר
וקורא "ביום השני", ועל דרך זו בכל יום (שו"ע או"ח סי'
תרפד ס"א). (100) כהן ולוי קוראים בקרבן היום, וישראל
קורא מ"ביום התשיעי" עד "כן עשה את המנוחה" (הגהות
מיימוניות). (101) זכריה ב, יד עד פרק ד, ז. ע"ש הכתוב
שם "ראיתי והנה מנורת זהב". (102) כגון שחל יום א' של
חנוכה בשבת. (103) מלכים-ז, מ"ג. על שם הכתוב שם
"ואת המנורות חמש מימין" וגו' והטעם שאנו מפטירים
בנרות זכריה תחילה, אע"פ שנכתבו אחרי "נרות שלמה",
כי נבואת זכריה נאמרה על העתיד, וראויה להעדיפה על
"נרות שלמה" שנכתבו לשעבר (ר"ן). (104) שהרי אנו
קוראים של חנוכה בספר האחרון. וכלל הוא: שהקורא
אחרון בספר הוא המפטיר בנביא. (105) שמות יז, ח-טז.
כי הזמן מזרעו של עמלק הוא.

3 יח. בתשעה באב קורין בשחרית פי תוליד
4 בנים¹⁰⁶, ומפטירין 'אסף אסיפם נאם יי'¹⁰⁷,
5 ובמנחה קורין 'ויחל משה', פשאר 'מי התעניית.
6 ובשאר התענייות, שפאנו מתענים על מה שפארע
7 לאבותינו¹⁰⁸, קורין בשחרית ובמנחה: הראשון
8 קורא 'ויחל משה' ארבע פסוקים¹⁰⁹, וקורא השני
9 'והשלישי מפסל לך' עד 'אשר אני עשה עמך'¹¹⁰.
10 ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון
11 בצרת¹¹¹ ודבר וכיוצא בהן, קורין ברכות וקללות¹¹²,
12 פדי שישונו העם ופגעו להם כשששמעו אותם¹¹³.

(106) דברים ד, כד-מ. המדובר שם בפורעניות ישראל אם
יכעיסו את ה'. (107) ירמיה ח, יג - ט, כג. המדובר שם
בחורבן ציון, ככתוב: "כי קול נהי נשמע מציון איך שדדנו".
(108) כגון י"ז בתמוז, ותענית "צום גדליה". (109) שמות
לב, יא-מד. (110) שם לד, א-י. והמקור לקריאה זו,
במסכת סופרים פרק י"ז ה"ז. (111) עצירת גשמים, מלשון
הכתוב (ירמיה יז, ח): "ובשנת בצורת לא ידאג".
(112) שבסדר "בחקותי". (מגילה לא.) וההבדל בקריאה בין
תענית לתענית, מקורו בדברי רב האי גאון ("אוצר הגאונים"
שם). ואנו נוהגים היום לקרוא: "ויחל משה" (או"ח סי'
תקסז). (113) וכלשון רש"י (שם) "להודיע שעל עסקי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ניסן) ולמה פרה קודמת? - שהיא טהרתם של ישראל, ולפיכך אין מפסיקים בין "פרה" ל"החודש" כדי שלא להקדימה כ"כ אחרי שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

6 כב. כָּל פְּרִשָּׁה מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלוּ, אֶחָד קוֹרֵא
7 אוֹתָהּ בְּסֵפֶר שְׁנִי, אַחֵר שְׁקוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת
8 בְּסֵפֶר שְׁהוּצִיאוּ רָאשׁוֹן. חָל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אֶדָּר לְהִיּוֹת
9 בְּשֵׁשֶׁת¹³⁵, וְהָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת¹³⁶ בְּיוֹמָתָהּ תְּצַנֶּה -
10 קוֹרִין שֵׁשֶׁה מִיוֹמָתָהּ תְּצַנֶּה עַד יַעֲשִׂית פִּיּוֹר
11 נְחֻשֶׁת, וְהַשְׁבִּיעִי חוּזָר וְקוֹרֵא¹³⁷ מִכִּי תִשָּׂא עַד
12 יַעֲשִׂית פִּיּוֹר¹³⁸; וְאִם הָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת מִכִּי
13 תִשָּׂא עֲצָמוֹ - קוֹרִין שֵׁשֶׁה מִכִּי תִשָּׂא עַד וַיִּקְהַל,
14 וְהַשְׁבִּיעִי חוּזָר וְקוֹרֵא בְּסֵפֶר שְׁנִי¹³⁹ מִכִּי תִשָּׂא עַד
15 יַעֲשִׂית פִּיּוֹר נְחֻשֶׁת¹⁴⁰.

(135) גירסא זו נמשכת אחרי גירסת הרי"ף במס' מגילה פ"ג, אבל בנוסח התלמוד (מגילה ל.) שלפנינו לא נזכר ר"ח כלל. וכבר החליט ה"קרבן נתנאל" לראש"ש שם, שיש כאן טעות הדפוס, וכן החליט ה"נחל אשכול" בפירושו ל"האשכול" ח"ב עמ' 66. וכן הדעת נותנת. (136) של פרשת שקלים. (137) באותו ספר, כמבואר ב"טור" או"ח סי' תרפה. (138) ואין אנו אומרים יקראו הששה עד "כיתשא" והשביעי ימשיך הלאה, כי אז לא יהיה הדבר ניכר שמצות היום ב"פרשת שקלים", ויחשבו שפרשת "ואתה תצוה" מסתיימת עד "ועשית כדור" (מגילה ל.). (139) שאי אפשר לקרוא בספר הראשון הואיל ויצטרך לגלול ולדלג חזרה לראש פרשת "כיתשא" ואין מדלגים בשני ענינים, כמבואר לעיל פרק י"ב, ה"ה והלכה כ"ג. (140) ואין אנו אומרים שיתחילו הששה מ"ועשית כדור נחושת", והשביעי יקרא מ"כיתשא" עד "ועשית", כי זה נראה כקורא למפרע (המאחר את המוקדם), לפיכך מוטב שהשביעי יחזור על מה שכבר קראו (מגילה שם). ויש להעיר שלפי חלוקת קריאת הסדרים שבימינו, לא יארגע לעולם ש"פרשת שקלים" תחול ב"ואתה תצוה" או ב"כיתשא" (ר"ן למגילה פרק ג).

16 כג. רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אֶדָּר שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין
17 שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: הָרָאשׁוֹן - קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם,
18 וְהַשְּׁנִי - קוֹרֵא בּוֹ עֲנִין רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, וְהַשְּׁלִישִׁי -
19 קוֹרִין בּוֹ מִכִּי תִשָּׂא¹⁴¹. וְכֵן רֹאשׁ-חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁחַל
20 לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: קוֹרִין סֵדֶר
21 הַיּוֹם בְּרָאשׁוֹן, וְעֲנִין רֹאשׁ-חֹדֶשׁ בְּשֵׁנִי, וְהַחֹדֶשׁ
22 הַזֶּה בְּשְׁלִישִׁי¹⁴².

(141) מגילה כט, ע"ב. (142) דבר זה נלמד מהדין הקודם המפורש בתלמוד כאמור, ועדיף ממנו. כי בדין הקודם אין ב"הפטרות שקלים" שום רמז לראש-חודש, ובכל זאת נדחת הפטרות ר"ח מפניה, אע"פ שהיא תדירה, ואילו בהפטרות "החודש הזה" (יחזקאל מה, יח) יש בה פסוק מפורש המדבר בענין ראש-חודש, ככתוב (שם, מו, ג): והשתחוו עם הארץ... בשבתות ובחדשים לפני ה', ואין ענין ר"ח נדחה כלל ('אור שמח').

כד. רֹאשׁ-חֹדֶשׁ טֵבֶת שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין

מהכסף החדש, שנאמר: זאת עולת חודש בחדשו (במדבר כח, יד) אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, הוא ששנינו (שקלים פ"א, מ"א): "באחד באדר משמיעים על השקלים". (123) דברים כה, יז. וזכור את אשר עשה לך עמלק וגו' כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן שהוא מזרעו. (124) שמואל-א טו, ב. (125) אבל אם אין פורים חל להיות בתוכה, אין קוראים בה "פרשת זכור" למרות שהיא שניה לשבת פרשת שקלים, כגון: שחל ר"ח אדר להיות בתוך השבת, כי אז אין פורים שהוא ב"ד באדר חל בשבת שאחריה אלא לאחר מכאן - לפיכך מפסיקים בשבת זו, וקוראים פרשת זכור בשבת הבאה שהיא סמוכה לפורים. אבל אם חל ר"ח אדר בשבת, אז השבת הבאה היא סמוכה לפורים וקוראים בה "פרשת זכור", ואין הפסקה בין שבת "פרשת שקלים" לשבת "פרשת זכור". (126) במדבר יט, א-כב. שהיא מטהרת את הטמאים, ומוזהרים בקריאתה את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו קרבן הפסח בטהרה (מגילה כט, וברש"י). (127) יחזקאל לו, כה. שמדבר בטהרת הטמאים. (128) שקוראים בה "פרשת החודש", כמבואר בסמוך, ואם אינה סמוכה לרביעית מפסיקים בה וקוראים "פרשת פרה" בשבת הבאה שהיא סמוכה לרביעית, וכפי שיתבאר בסמוך. (129) שמות יב, א-כ. שמדברת בקרבן פסח. (130) יחזקאל מה, יח עד פרק מו א-טו.

1 כא. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר, שְׁפַעְעִמִּים תְּהִיָּה הַפְּסָקָה בֵּין שֵׁשֶׁת
2 רֹאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה¹³¹ אוּ בֵּין שְׁנֵי¹³² וְשְׁלִישִׁית,
3 וּפַעְעִמִּים יְהִי שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹת¹³³: בֵּין רֹאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיָּה
4 וּבֵין שְׁנֵי וְשְׁלִישִׁית; אֲבָל בֵּין שְׁלִישִׁית לְרְבִיעִית
5 אֵין מְפַסְקִין¹³⁴.

(131) כגון שחל ר"ח אדר ביום שני, כי אז השבת שאחרי ביום ו' באדר ואינה סמוכה לפורים ומפסיקים בה. (132) כגון שחל ר"ח אדר בשבת, כי אז קוראים בשבת שאחרי ב"פרשת זכור" כי היא סמוכה לפורים, ובשבת שאחריה שהיא בט"ו באדר מפסיקים, וקוראים "פרשת פרה" בשבת שאחריה. (133) כגון שחל ר"ח אדר ביום שישי, אז מפסיקים בשבת שאחריה שהיא ב' באדר, וקוראים "פרשת זכור" בשבת לאחריה שהיא ט' באדר, וכן מפסיקים לקרוא "פרשת פרה" בשבת שאחריה שהיא ט"ז באדר הואיל ואינה סמוכה ל"פרשת החודש". וסימן ההפסקות ב"ו, ז' ט"ו, ו' ב' ט"ז. וזה פירושו: חל ר"ח אדר ביום ב', אז ההפסקה בשבת השניה שהיא בששה לאדר. חל ר"ח אדר ביום ז', אז מפסיקים בשבת השלישית שהיא בחמשה עשר לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', מפסיקים בשבת השניה, שהיא בשני לאדר, וגם בשבת השלישית שהיא בששה עשר לחודש. וכן אם חל ר"ח אדר ביום ד', מפסיקים בשבת שניה שהיא ד' לחודש, וסימנו ד"ד. אבל בשאר הימים אין ראש-חודש אדר חל בהם, כי הימים הראויים לקביעות ראש-חודש אדר הם: ז', ב', ד', ז'. (134) ירושלמי מגילה (פ"ג, ה"ה): "בדין הוא שתקדים "החודש" ל"פרה", שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, (שהרי לא היו יכולים לשרוף פרה אדומה לטהר באפר את הטמאים עד שהוקם המשכן, נמצא פרה מאוחרת לר"ח

עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשרות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

ב. במה דברים אמורים? בתענית שמתפללין בו מנחה ונעילה, כגון צום פפור ותענית צבור; אבל תענית שאין בו נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז - הואיל ותפלת מנחה שלהם סמוך לשקיעת החמה, הרי נראית כנעילה, ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה נשיאת כפים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכיפורים - הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות, הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא יאמרו פסול היה לפיכך הורידוהו.¹²

(6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגזורים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). (8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לענין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה ב' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אכל ולא לתפילה. אבל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: ראו לי נשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

ג. כיצד היא נשיאת כפים בגבולין?¹³ בעת שנגיע שליח צבור ל'עבודה', כשיאמר 'רצה', כל הכהנים העומדים בבית הפנסת נצקריין מקומן והולכין ועוליין לדוכן,¹⁴ ועומדים שם, פניהם להיכל ואחריהם כלפי העם, ואצבעותיהם כפופות לתוף כפיהם, עד שישלש שליח צבור ה'הודאה',¹⁵ ומחזירין פניהם כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן, ומגביהין ידיהם¹⁶ כנגד כתפיהם ומתחילין¹⁷ "יברך", ושליח צבור מקרא אותם מלה מלה, והם עונים, שנאמר: "אמור להם" - עד שיאמר¹⁸. כשמשלימין פסוק ראשון¹⁹, כל העם עונים 'אמן'. וחוזר שליח צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה, והם עונים, עד שמשלימין פסוק שלישי, וכל העם עונים 'אמן', וכן בפסוק שלישי.

שלושה ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום, והשני - קורא בו ענין ראש החדש, והשלישי - קורא בו ענין חגכה¹⁴³. כל להיות באמצע השבת - שלושה קורין בענין ראש החדש, והרביעי קורא בענין חגכה¹⁴⁴.

(143) מגילה, שם. (144) (שם) ראש חודש תדר מחנוכה, לפיכך קוראים בענין ראש חודש תחילה, כי כלל הוא: "תדר ושאינו תדר - תדר קודם".

כה. אף על פי שאדם שומע כל התורה בלה בכל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוץ סדר של אותה שבת¹⁴⁵ שנים מקרא ואחד תרגום. ופסוק שאין בו תרגום¹⁴⁶, קוראהו שלש פעמים, עד שישלש פשוטיו ויהי עם הצבור¹⁴⁷.

(145) ברכות ח, ע"ב: "שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור, מאריכים לו ימיו ושנותיו", וזמן הקריאה מתחיל מתחילת השבוע מיום הראשון. ובמכילתא פ' בא על הפסוק "והיה כי יאמרו אליכם בניכם" נאמר: שלשה דברים צוה רבינו הקדוש לבנו לפני פטירתו... שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. (146) כגון "ראובן שמעון" וגו' (שמות א, ב), או "את דיבון ואת עטרות" (במדבר לב, לד). (147) זה מאמר חוזר לתחילת ההלכה, באופן ש"בשמיני העצרת" השלים פרשיות כל התורה יחד עם קריאת הציבור בבית הכנסת. וכתב ה'טור' (סימן רפ"ה) שאם לומד הפרשה עם פירוש רש"י, הרי זה חשוב כמו תרגום, שאין כוונת התרגום אלא שיביין הענין. אלא שדעת רב עמרם גאון מובאת ב'הגהות מיימוניות' שתרגום יש בו חשיבות יתירה שניתן בסיני. ויראשמים יוצא ידי שניהם, וקורא תרגום ופירוש רש"י (שו"ע סי' רפ"ה ס"ב). והטעם של "שנים מקרא ואחד תרגום" כנגד התורה שניתנה בסיני, ונשתנה באהל מועד, ונשתלשה ב"ערכות מואב" ע"י משה לישראל ('מעשה רוקח'). ולדעת 'הגהות מיימוניות', שנים מקרא - כנגד העולה לתורה הקורא בעזרת הש"ץ, ואחד תרגום - כנגד המתרגם בביהכ"נ את הקריאה לארמית.

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

פרק ארבעה עשר

(1) בכמה תפילות הכהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

א. בשחרית, במוסף ובנעילה, הכהנים נושאים את כפיהם². אבל במנחה אין נשיאת כפיים, מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם, ושמא שתו הכהנים יין, ושפור אסור בנשיאת כפיים³. ואפלו ביום תענית⁴, אין נושאין כפיהם במנחה - גזירה מנחת תענית מפני מנחת כל יום⁵.

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שבירך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים!" ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "יברכך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (ברכות דף לז עמוד א).

ו. אין הפהנים רשאים להחזיר פניהם²⁸ מן הצבור עד שיתחיל שליח-צבור 'שים שלום'. ואין הפהנים רשאים לעקר ממקומן²⁹ עד שיגמר שליח-צבור 'שים שלום'. ואין רשאים לכף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הצבור. ומתקנות [עזרא³⁰], שלא יגלו הפהנים לדוכן בסנדליהן³¹, אלא עומדין יחפין³².

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". (31) והטעם: שמה תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובניתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגדיים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שירי כנסת הגדולה").

ז. כשיהיו הפהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן³³, אלא יהיו עיניהם פגוד הארץ, כעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתפל בפני הפהנים בשעה שהם מברכין את העם, כדי שלא יסיחו דעתם³⁴; אלא כל העם מתפונן לשמע הברכה³⁵, ומכונים פניהם פגוד פני הפהנים ואינם מביטים בפניהם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחז"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - ענינו כהות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אם היה הפהן המברך אחר, מתחיל לברך²⁹

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובולט המיוחד לכך. ונזכר במשנה (מידות פרק ב, משנה ו). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רווחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה' חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכוהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קריית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכן הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. כשישלימו הפהנים שלשה פסוקים, מתחיל שליח-צבור ברכה אחרונה של תפלה, שהיא 'שים שלום', והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקדש וקופצין²⁰ אצבעותיהן, ועומדין שם בדוכן עד שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אין המקרא רשאי (להקרות²¹ לפהנים) עד שיקלה 'אמן' מפי הצבור²²; ואין הפהנים רשאים להתחיל בברכה²³ עד שיקלה הדבור²⁴ מפי המקרא; ואין הצבור עונין 'אמן' עד שתקלה הברכה מפי הפהנים; ואין הפהנים מתחילים בברכה אחרת²⁵ עד שיקלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שליח-צבור רשאי לענות 'אמן' אחר הפהנים כשאר העם, שמה תטרף²⁶ ודעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן²⁷, אם פסוק שני או פסוק שלישי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים",

42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוהיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו ואמר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכך מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

י. ואומר את השם בכתבו, והוא השם הנהגה⁴³ 16
מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפרש⁴⁴ 17
האמור בכל מקום⁴⁵; ובמדינה אומרים אותו כנויו, 18
והוא בא"ל דל"ת, שאין מזכירין את השם בכתבו 19
אלא במקדש בלבד⁴⁶; ומשמת שמעון הצדיק⁴⁷, 20
פסקו הפהנים מלברך בשם המפרש אפלו במקדש, 21
כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ושאניו 22
הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה 23
לתלמידיהם ובניהם ההגונים, אלא פעם אחת לשבע 24
שנים; כל זה גדלה לשמו הנכבד והנורא⁴⁸. 25

43) המבטא. (44) (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). (45) (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצווה להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). (46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הנסים בבית המקדש, כמפורש שם. (47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

יא. אין ברפת פהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון 26
הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל". כן 27
למדו מפי השמועה⁴⁸ ממושה רבנו, עליו השלום: 28
"כה תברכו" - בפעמיה, "כה תברכו" - בפניאית 29
פנים, "כה תברכו" - בלשון הקדש⁴⁹, "כה תברכו" 30
- פנים פגג פנים⁵⁰, "כה תברכו" - בקול רם⁵¹, 31
"כה תברכו" - בשם המפרש⁵², והוא שיהיה 32
במקדש⁵³, כמו שאמרנו⁵⁴. 33

48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). (49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלוויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו

1 מעצמו³⁶, ושליח צבור מקרא אותו מלה מלה כמו 2
שאמרנו. היו שנים או יותר - אינן מתחילין לברך 3
עד שיקרא להם שליח צבור³⁷ ואומר להם: פהנים! 4
והם עונים ואומרים "יברכה", והוא מקרא אותן 5
מלה מלה על הסדר שאמרנו.

36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחר. ומפסוק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמין. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמרו' תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "ורואה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראוינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. כיצד ברפת פהנים במקדש? הפהנים עולין 6
לדוכן³⁸ אחר שישלימו הפהנים עבודת תמיד של 7
שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן³⁹ 8
ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול, שאין 9
מגביה ידיו למעלה מן הציוץ⁴⁰, ואחד מקרא אותן 10
מלה מלה בדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו 11
שלושה הפסוקים. ואין העם עונים⁴¹ אחר כל פסוק, 12
אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלימו, 13
כל העם עונים: "ברוך יי אלהים אלהי ישראל מן 14
העולם ועד העולם"⁴². 15

38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לו) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציוץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

יג. כְּשֶׁמִּחְזְרִין הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם לְצַבּוֹר לְבָרְכָם, וְכִשְׁמִחְזְרִין פְּנֵיהֶם מִן הַצַּבּוֹר אַחֵר שֶׁמְבָרְכִין - לֹא יִחְזְרוּ אֵלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן כָּל פְּנוֹת שִׁיחֵיהֶם אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיֶה אֵלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין⁶⁰.

(60) (ובחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימנה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

יד. בַּמִּקְדָּשׁ מְבָרְכִין בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם - אַחֵר תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר, בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל מַעְלוֹת הָאוֹלָם⁶¹ וּמְבָרְכִין, בְּדֶרֶךְ שְׁאֵמְרָנוּ⁶². אֲבָל בַּמִּדְבָּר מְבָרְכִין אוֹתָהּ אַחֵר כָּל תְּפִלָּה, חוּץ מִמִּנְחָה, כְּמוֹ שְׁאֵמְרָנוּ⁶³. בְּכָל מְקוֹם מְשַׁתְּדִלִּין⁶⁴ שִׁיחֵהוּ הַמִּקְרָא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמֶר: "אָמֹר לָהֶם" - מְכַלֵּל שְׂאִין הַמִּקְרָא מֵהֶם.

(61) הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתיים עשרה מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). (62) לעיל הלכות ט"י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה ט אומר רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג"ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאין מום בידיהם, וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד), (63) לעיל (הלכה א). (64) ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" ("הגהות מיימוניות").

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) שיש דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

א. שֶׁשֶׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאת כַּפַּיִם: הַלְשׁוֹן, וְהַמוֹמִין, וְהַעֲבָרָה, וְהַשָּׁנִים, וְהַיָּיִן, וְטִמְאַת הַיָּדַיִם.

בקול, והתורה וודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. (50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. (51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). (52) שנאמר "ושמו את שמך" וגו' שמי המיוחד לי. (53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. (54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א).

יב. אִין הַכֹּהֲנִים רְשָׁאִין בְּכָל מְקוֹם לְהוֹסִיף בְּרָכָה עַל שְׁלֹשֶׁת הַפְּסוּקִים⁵⁵, כְּגוֹן: "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֶף עֲלֵיכֶם כֶּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים", וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - לֹא בְּקוֹל רֶם וְלֹא בְּלִחָשׁ, שְׁנֹאמֶר: "לֹא תִסְפוּ עַל הַדָּבָר". בְּשֶׁשֶׁה שֶׁכָּל כֹּהֵן עוֹלֶה לְדוֹכָן, כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רַגְלֵיו לַעֲלוֹת, אוֹמֵר: "יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ שְׂעוּיָתֵנוּ לְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְאַל יְהִי בָּהּ מְכַשׁוֹל⁵⁶ וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם"⁵⁷. וְקֹדֶם שִׁיחְזִיר פָּנָיו לְבָרַךְ אֶת הָעָם, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֶהְרֵן וְצִנְנִי לְבָרַךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה"⁵⁸, וְאַחֲרֵיכֵן מְחִזִּיר פָּנָיו לְצַבּוֹר וּמִתְחִיל לְבָרְכָם. וְכִשְׁמִחְזִיר פָּנָיו מִן הַצַּבּוֹר אַחֵר שֶׁמְשַׁלֵּים, אוֹמֵר: "עָשִׂינוּ מַה שְׁגָזַרְתָּ⁵⁹ עָלֵינוּ, עָשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ - הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְּשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

(55) (ראש השנה דף כח עמוד ב). (56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהר"ז למדרש במדבר רבה פרשה י"א). (57) (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעתה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. (58) מכון על פי דברי הוזהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). (59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש

12) ברכות לב, ע"ב. (13) כיון רבינו לומר שידיים המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ר"ה כו.) וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את החנינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוה, ועוד שמא היה החנינוק "נפל" (שלא כלו לו חדשיו), או שמא הרוח בלבולתו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה ('הגהות מיימוניות'). (14) שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15) הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16) הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח.). ומרן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד.) שהכהנים שאנסום מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" ('הגהות אדרת'; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים-ב כג, ה): והשביית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17) כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז: "אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר, שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה ב'תוספות' לסוטה לט.) שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה נושא את כפיו, שכיון שחזר בתשובה חזר לקדושתו, שהפסוק הנאמר במלכים-ב (כג, ט) לא הקפיד אלא על עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי לאותה בושה, אי לאותה כלימה" וימנעו מעשות תשובה, וכן אמרו (סנהדרין קג:): "כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה (קידושין כ:): "הואיל והלך זה ונעשה כהן לע"ז, אדחה אבן אחר הנופל"? וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת קרח.

1 הלשון פיצד? העלגים שאין מוציאים את האותיות
2 בתקונן, כגון שקורין לאפי"ן עיני"ן² ולעני"ן
3 אלפי"ן, או לשבט' סבלת³, וכיצא כהן - אין
4 נושאין את פסיהן. וכן כבדי-פה וכבדי-לשון, שאין
5 דבריהם נקרים לכל, אין נושאין את פסיהן.

2) מגילה כד, ע"ב. וראה בבאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפי"ן לעיני"ן, אבל בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול אצלנו (ט"ז, לאו"ח סי' קכח, ס"ק ל.). (3) על-פי דברי הכתוב (שופטים יב, ו).

6 ב. המומין פיצד? כהן שיש מומין בפניו או בידיו
7 או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות⁴ או
8 עקושות⁵, או שהיו ידיו בהקניות⁶ - לא ישא את
9 כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו⁷. מי שהיה יריו יורד
10 על זקנו⁸ בשעה שהוא מדיבר, וכן הסומא באחת
11 מעיניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש⁹ בעירו
12 והכל היו רגילים בזה הסומא באחת מעיניו או בזה
13 שריריו זב - מתר, לפי שאין מסתכלין בו. וכן מי
14 שהיו ידיו צבועות אסטיס¹⁰ ופואה¹¹, לא ישא את
15 כפיו; ואם רב אנשי העיר מלאכתן בכך - מתר, לפי
16 שאין מסתכלין בו.

4) כפופות. (5) עקומות לצדיהן. (6) שידיו מלאות בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, ט) מבאר רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח. (7) וסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ז. (8) מגילה כד, ע"ב: "זבלגן לא ישא את כפיו" ומפרש רבינו: שריריו יורד על זקנו, כפירוש הערוך. ורש"י פירש שם: עיניו זולפות דמעה. ומרן הכסף-משנה חוקר לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחוש איפוא להסתכלות העם במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים. ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר. (9) רגיל וידוע לבני עירו. (10) צבע כעין התכלת. (11) שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז, מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

17 ג. העברה פיצד? כהן שהרג את הנפש, אף-על-פי
18 שעשה תשובה, לא ישא את כפיו¹², שנאמר:
19 "ידיכם דמים מלאו", וכתוב: "ובפרשכם פשיכם"¹³
20 וגו'. וכהן שעבד פוכבים - בין באנס, בין בשגגה¹⁴
21 - אף-על-פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו
22 לעולם, שנאמר: "אף לא יעלו כהני הבמות"
23 וגו'¹⁵; וברכה פעבדה היא, שנאמר: "לשרתו"
24 ולברך בשמו"¹⁶. וכן כהן שהמיר¹⁷ לעבודת פוכבים
25 ומזלות - אף-על-פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו
26 לעולם¹⁸. ושא"ר העברות אין מונעין.

ד. השנים פיצד? כהן נער לא ישא את כפיו, עד
שיתמלא זקנו¹⁹. והיין פיצד? מי ששתה רביעית יין
בבת אחת, אינו נושא את כפיו עד שישיר את יינו
מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבודה²⁰. שתה
רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט
מים - מתר²². ואם שתה יותר מרביעית, אף-על-פי
שהיה מזוג, אף-על-פי ששתאו בכמה פעמים - לא
ישא את כפיו, עד שישיר את יינו מעליו. וכמה היא
רביעית? אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי
אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע
שמושחין²⁴ בו בכל התורה פלה²⁵ הוא הגודל²⁶,
והוא הנקרא כהן-יד²⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגרשה האסורה לאביו הכהן. (32) בקדושת כהונה (כתובות כד; ; סוטה מ.).

ו. כֹּהֵן שֶׁלֹא הָיָה לוֹ דָּבָר מִכָּל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים³³
הַמוֹנְעִין נְשִׂיאת פָּנִים, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ חֲכָם וְאִינוֹ⁷
מְדַקְדָּק בְּמַצּוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים³⁴ אַחֲרָיו,⁸
אוֹ שֶׁלֹא הָיָה מְשֹׁאֵל וּמִתְנַוֵּן³⁵ בְּצִדְקָה - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא⁹
אֶת כַּפְּיוֹ וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁזֶּה מַצּוֹת עֲשֵׂה³⁶
עַל כָּל כֹּהֵן וְכֹהֵן שֶׁרָאוי לְנְשִׂיאת פָּנִים, וְאֵין¹¹
אוֹמְרִים לְאָדָם רָשָׁע: הוֹסֵף רָשָׁע וְהִמָּנַע מִן הַמַּצּוֹת.¹²

(33) המנויים למעלה בהלכה א. (34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון ודבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. (35) מסחרו. (36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

ז. וְאֵל תִּתְּמָה וְתֹאמַר: וְמָה תוֹעִיל בְּרִכַּת הַדְּיוּט¹³
זֶה?³⁷ שְׁאֵין קָבֹל הַבְּרָכָה תְּלוּי בְּכֹהֲנִים, אֲלֹא¹⁴
בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא³⁸, שְׁנֹאמַר: "וְשִׁמּוּ אֶת שְׁמִי עַל¹⁵
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֵם" - הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂים מַצּוֹת¹⁶
שְׁנֵצִטוּ בָּהֶן, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת¹⁷
יִשְׂרָאֵל כְּחֻצָּצוֹ.¹⁸

(37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מרננים אחריו. (38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברך? אני אברכה". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא ברינון בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב:) "כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ה"ג.

ח. עִם שֶׁהָיוּ אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינִם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה³⁹; וְהַעוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן⁴⁰, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴¹. וְאֵם¹⁹
הִיְתָה מְחַצֶּה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הַמְתַּבָּרְכִים, אֲפֹלוֹ²¹
הִיא חוֹמָה שֶׁל בְּרֹזֶל - הוּאִיל וּפְנִיָּהּ מוֹל פְּנֵי²²
הַכֹּהֲנִים, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴².²³

(39) סוטה לח, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כדת. (40) ואין הם מכוונים לאחר הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. (41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). (42) סוטה, שם.

ט. נְשִׂיאת פָּנִים בְּעֶשְׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְּיָן⁴³.²⁴
בֵּית-הַפִּנְסֵת שֶׁפֶלֶן כֹּהֲנִים - כָּלֵם נוֹשְׂאִים אֶת²⁵
פְּנִיָּהּ; וְלָמִי הֵם מְבָרְכִים? לְאַחֲרֵיהֶם שֶׁבְּצִפּוֹן²⁶
וְלְאַחֲרֵיהֶם שֶׁבְּרוֹם⁴⁴; וְמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם 'אָמֵן'?²⁷
הַנֹּשִׂים וְהַטָּעִים⁴⁵. וְאֵם נִשְׁאָרוֹ שֵׁם עֲשֵׂרָה כֹהֲנִים יוֹתֵר²⁸
עַל אֱלֹהֵי שְׁעָלוֹ לְדוֹכֵן - הַעֲשֵׂרָה עוֹנֵין 'אָמֵן' וְהַשְּׂאָר²⁹
מְבָרְכִין⁴⁶.³⁰

(43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). (44) הנמצאים בשדות

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת רבינו". ואין האיסור אלא שיברך ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס). (20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א בבאורנו. ובמסכת כריתות (יג:): אמרו: "רביעית יין בן ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכת"י התימנים, הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם. שתה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבד פטור, ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור, בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא - מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל פ"ד ה"ז בבאורנו, שיעור רביעית ומדידתו. (24) שמודדים, מדר ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן "משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח' ועוד) כתוב כאן: "שמודדים". (25) כגון עשרון שבמקדש, ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות, כמבואר בהל' פכורים פ"ו, ט"ו. (26) האצבע העבה שביד. וראה שיעורו המדויק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט. (27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

ה. טְמֵאת הַיָּדִים פִּיֶּצֶד? כֹּהֵן שֶׁלֹא נָטַל אֶת יָדָיו, לֹא¹
יִשָּׂא אֶת כַּפְּיוֹ; אֲלֹא נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד הַפָּרָק²⁸ כְּדָרְךָ²
שֶׁמְקַדְּשִׁין לְעִבּוּדָה²⁹, וְאַחֲרֵי-כֵן מְבָרֵךְ, שְׁנֹאמַר:³
"שִׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת יְיָ"³⁰. וְהִתְחַלֵּל³¹ אֵינוֹ⁴
נוֹשֵׂא אֶת כַּפְּיוֹ, לְפִי שְׁאִינוֹ בְּכַהֲנוֹ³².⁵

(28) מקום חיבור היד והזרוע. (29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין קו:). (30) וכדברי התרגום שם: טוילו ידיכון קודשא כהניא על דוכן קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ו, והוא ע"פ ה'זוהר' פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הבכור. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחרית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה - אינו צריך לטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחרית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תדע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אומר בפירוש: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה - לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה ניגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לתפלה (כסף-משנה). (31) שנולד

לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). (56 סוטה, שם).

בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. (45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. (46) סוטה, שם. כלומר יש שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן - אף-על-פי שפוטל מצות עשה אחת⁵⁷, הרי זה פְּעוּבָר על שלש עשה, שְׁנֵאמַר: "כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אָמַר לָהֶם", "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת שְׁמִי"⁵⁸. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאִינוּ מְבָרְךְ, אִינוּ מִתְפָּרֵךְ; וְכָל כֹּהֵן הַמְבָרְךְ, מִתְפָּרֵךְ⁵⁹, שְׁנֵאמַר: "וְאֶבְרַכְהָ מְבָרְכֶיהָ".

(57) שהיא: "כה תברכו את בני". (58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתיים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממוני המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא הענינים המצויים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמור להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאומרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב בלבד, איך אפשר לבטל מצות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידים להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמח וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הב"י (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (59) (סוטה לח:).

סליקו הלכות תפלה בסיעתא דשמיא

הלכות תפילין ומזוזה

וספר תורה

יש בכללן חמש מצות עשה. וזהו פָּרְטֵן: (א) להיות תפילין על הראש. (ב) לקשרם על היד. (ג) לקבץ

1. צבור שלא היה בהן כהן, אלא שליח-צבור לבדו - לא ישא את כפיו⁴⁷; ואם היה הבטחתו⁴⁸ שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו - רשאי⁴⁹. ואם אין להם כהן כלל - כשיגיע שליח-צבור ל'שים שלום', אומר: "אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה המְשַׁלֶּשֶׁת בתורה הכְּתוּבָה על-ידי משה עבדך, האמורה מפי⁵⁰ אהרן ובניו כהנים עם קדוֹשְׁךָ, כְּאָמַר: יְבָרְכְךָ יי וְיִשְׁמְרְךָ. יָאֵר יי פָּנָיו אֵלֶיךָ ויִחַנֶּךָ. יִשָּׂא יי פָּנָיו אֵלֶיךָ ויִשֶּׂם לך שָׁלוֹם. וְשָׁמְוִי⁵¹ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֶבְרַכְכֶם". ואין העם עוֹנִין אֲמֵן⁵², ומתחיל ואומר 'שים שלום'.

(47) שם א יטעה ולא יוכל לחזור לתפלתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד.). (48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. (49) כדי שלא תחבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"כ). ולדעת רש"י (ברכות לד.) הש"ץ מסיים תפלתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"ץ כהן לברך ('הגהות מיימוניות'). (50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. (51) כסדר רב עמרם גאון. ולדעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ראה לעיל פרק יד ה"יב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת ('הגהות מיימוניות'). (52) אחרי כל פסוק מפסוקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכז, ס"ב).

12. יא. כהן שנושא את כפיו בבית-הפנסת, וְהֵלֵךְ לְבֵית-הַפְּנִסָּה אַחֵר וּמָצָא צִבּוּר שֶׁמִּתְפַּלְלִין וְלֹא הִגִּיעוּ לְכִרְפַּת כֹּהֲנִים - נושא יָדָיו לָהֶן וּמְבָרְכֵן⁵³, וְאִפְלוּ כִּמְהָ פְעָמִים בַּיּוֹם⁵⁴. כֹּהֵן שֶׁלֹּא עָקַר רִגְלָיו מִמְּקוֹמוֹ לַעֲלוֹת לְדוּכָן בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר שְׁלִיחַ-צִבּוּר רָצָה⁵⁵, שׁוֹב אֵינוֹ עוֹלֶה בְּאוֹתָהּ תְּפִלָּה⁵⁶; אֲכָל אִם עָקַר רִגְלָיו לַעֲלוֹת, אף-על-פי שלא הגיע לדוכן אֲלֹא אַחֵר 'עבודה', הרי זה עולה ומְבָרְךְ⁵⁶.

(53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפניו ('הגהות מיימוניות'). (54) ר"ה כח, ע"ב. (55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

א. ארבע פרשיות אלו, שהן: "קדש לי"², "והיה
 כי יבאך יי"³ שבספר 'ואלה שמות'⁴, ו"שמע"⁵,
 "והיה אם שמע"⁶ - הן שנכתבות בפני עצמן,
 ומחפין⁷ אותן בעור, ונקראים תפילין.⁸ ומניחין אותן
 על הראש, וקושרין אותן על היד.⁹ ואפלו קוצו¹⁰
 של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את כלן¹¹
 מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות פתקונן.¹²

(2 שמות יג, א-י. 3 שם, יא, טז. 4 שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יבאך" שבספר דברים (ו, י). 5 שם, ד-ה. 6 שם, יא, יג-כא. 7 מכסים. 8 משורש "פלל", והתי"ו נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד:) שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:) אלו תפילין שבראש. 9 "ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חנינו' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. 10 רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברשי" שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). 11 מנחות לד, ע"א.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה, שהן "שמע",
 "והיה אם שמע" - אפלו אות אחת משתי
 הפרשיות, אם חסר קוצו, מעכב¹² מן התורה, עד
 שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר-תורה
 שחסר אפלו אות אחת - פסול¹³.

(12 מנחות כט, ע"א. 13 שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ג. עשרה דברים יש בתפילין, כלן הלכה למשה
 מסיני, וכלן מעבדין. לפיכך אם שנה באחת מהן,
 הרי התפילין פסולות. שנים הן בכתבתן, ושמונה
 בחפזן¹⁴ וקשירתן רצועותיהן. ואלו הן השנים
 שבכתבתן: שפותבין אותן בדיו¹⁵, ושיהיו נכתבין
 על הקלף¹⁶.

(14 בעור הבתים המכסה את הפרשיות. 15 שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. 16 מבואר בסמוך ה"ז. וב'ירושלמי' מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים¹⁷,

מזוזה בפתחי השערים. (ד) לכתב כל איש ספר
 תורה לעצמו. (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי
 שיהיו לו שני ספרי תורה.
 ובאור כל מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1 עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"יש בכללן חמש מצוות עשה . . (א) להיות תפילין על הראש;
 (ב) לקשרם על היד; כו".

ידועה הקושיא מדוע הקדים תפילין של ראש לתפילין של יד בכל מקום: במנין תרי"ג מצוות, כאן, בספר המצוות, בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סדור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובענין ברכת התפילין, והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"י - "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין כו".

ויש לבאר על יסוד הצפע"נ שמצות תפילין של יד היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה" שנאמר "והיו לטוטפת" ומה שאין מוירדין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" אבל לאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש. היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של יד, ולכן הקדימה, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר אהבה, שעליו כתב: "המצוות שהם תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר ההלכות הגדולות שספר אהבה, על פי סדר תדירותן של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה שק"ש מצוותה פעמיים ביום וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית כי שלא כבתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא ענין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחייו של יהודי. לכן סידר גם תש"ר לפני ש"י כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

לקר"ש חלק ל"ט עמוד 22.

את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר
אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגררו ולכתבן בדיו, אין
צריך לגנוז את היריעה ההיא (בית יוסף או"ח סי' לב).
ו. שלש עורות הן: גויל, וקלף ודוקסוסטוס. פיצד?
לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו
תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך
מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכיוצא בו³⁴
מדברים שמכביצין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא
הנקרא גויל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל
כעיבוד עפצים (תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת
הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו
אותו פעמי' לשנים, כמו שהעבדין עושים, עד
שיהיו שני עורות: אחד דק, הוא שממול השער,
ואחד עבה, והוא שממול הפשר; ועבדו אותו
במלח ואחר-כך בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו
זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול
הפשר נקרא דוקסוסטוס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוקסוסטוס" בשם רב האי
גאון. ודוקסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי
קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוני
(תוספות' ב"ב יד.). ובכתב' התימנים, הגירסא בדברי רבינו:
"זה החלק שממול השיער נקרא דוקסוסטוס. וזה החלק
שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר-תורה
על הגויל³⁷, וכותבין במקום השער³⁸, ושיהיו
כותבין התפליין על הקלף, וכותבין במקום הפשר³⁹,
ושיהיו כותבין המזוזות על דוקסוסטוס, וכותבין
במקום השער⁴⁰. וכל הכותב על הקלף במקום שער,
או שכתב בגויל ודוקסוסטוס במקום פשר -
פסול⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל
בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד:
בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת
פ"ח.). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער
הוא מעובד היטב ונוח לכתבה. (39) לצד הבשר.
(40) לצד השיער (שבת עט:), נמצא שכתבתן במקום החתך,
במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערוך'
הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה,
ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה
פ"א, ה"ט), ובבלי (שבת עט:).

ט. אף-על-פי שקף היא הלכה למשה מסיני, אם
כתב ספר-תורה על הקלף, פשר; ולא נאמר גויל,
אלא למעט דוקסוסטוס, שאם כתב עליו הספר,
פסול⁴². וכן אם כתב את המזוזות על הקלף או על

או של זפת ושל שער וכיוצא בהן, וגובלין¹⁸ אותו
בשרף¹⁹ האילן ובמעט דבש²⁰, ולותתין²¹ אותו
הרבה²², ודכין²³ אותו עד שיעשה רקיקין²⁴,
ומכביצין²⁵ אותו ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה
שורהו במי עפצים²⁶ וכיוצא בו, וכותב בו; שאם
תמחקנו, יהיה נמחק²⁷. וזהו הדיו, שמצוה מן
המבקר²⁸ לכתב בו ספרים, תפליין ומזוזות. ואם כתב
שלשתן²⁹ במי עפצא ונקנתתו³⁰, שהוא עומד ואינו
נמחק, פשרים³¹.

(17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים
וגוררים השחוריות (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים).
(18) לשים. (19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. (20) שהדבש
מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך "ויש לו ריר והרי
הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו הל' טומאת אוכלין פ"ז,
ה"ד). (21) מרטיבים, ולשון "לתיית" נזכרת בתלמוד
(פסחים לו. ועוד). (22) בשרף האילן ובדבש.
(23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). (24) דק
כעוגות שטוחות. (25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא
יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו ובדק בו".
(26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו
ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא
ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד
את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו").
(27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתיבה,
תוכל למחקו. (28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא
עשוי מעץ, ובזה"ר (פרשת תרומה דף קנט.) מצריך שהדיו
יעשה מדברים הבאים מן העץ. (29) ספרים, תפליין
ומזוזות. (30) חומצת הנחושת, ונקראת בלע"ז
"ויטריאולו". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד)
ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק
אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה
פרק ב, מ"ד). (31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל
ואינו ניתן להמחק.

ה. אם-כן, מה מעטה ההלכה, שנאמר למשה מסיני
שיהיו כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין,
כגון האדם³² והירק וכיוצא בהן; שאם כתב
בספרים או בתפליין או במזוזות אפלו אות אחת
בשאר מיני צבעונין, או בזהב³³ - הרי אלו פסולין.

(32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום)
לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". (33) שבת קג, ע"ב:
"כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות
(שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין
כתיבת ספרים לכתיבת תפליין ומזוזות, כמבואר במשנה
(מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב
את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא
שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן
ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש
מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד
לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 הגויל, פֶּשֶׁר⁴³; לא אָמְרוּ עַל דּוּכְסוּסְטוֹס אֵלָא
2 לְמַצְוָה⁴⁴.

(42) שב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רע"א ס"ג). (43) שבת ע"ט, ע"ב: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתיבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפרוטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

3 י. אין כותבין ספרים, תפילין ומזוזות על-גבי עור
4 בהמה טמאה ועוף וחייה הטמאים⁴⁵. אבל כותבין
5 על-גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים, ואפלו
6 נבלות⁴⁶ וטרפות⁴⁷ שֶׁלֶהָ. ואין כותבין על-גבי עור
7 הדג הטהור, מפני הטהומה⁴⁸, שאין הטהומה פוסקת
8 בעבודה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפנינו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משוכח? הוי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

9 יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפילין או של
10 ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן
11 שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי,
12 פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה
13 לשם הספר או לשם התפילין - פסולין, שהפותי על
14 דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²;
15 לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמן⁵³, אם עשהו
16 הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העברה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער,

17 יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר-תורה
18 ולא מזוזה אלא בשרטוט⁵⁵; אבל תפילין אין צריכין
19 שרטוט⁵⁶, לפי שהן מחפין. ומתיר לכתב תפילין
20 ומזוזה שלא מן הפתב, שהכל גורסין פראשיות
21 אלו⁵⁷; אבל ספר-תורה, אסור לכתב אפלו אות אחת
22 שלא מן הפתב⁵⁸.

(55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמן יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שישרטט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', או"ח סי' לב. וראה שבת קל"ג). (58) שם. והטעם, שמה יטעה בחסרות ויתירות.

23 יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן אפיקורוס,
24 ישרפו⁵⁹. כתבן פותי, או ישראל מומר⁶⁰, או מוסר
25 ביד אנס⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו
26 פסולין, ויגנזו, שנאמר: "ולקשרתם", וכתבתם -
27 כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב⁶⁴.
28 נמצאו ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ -
29 יגנזו. נמצאו ביד פותי - פשרים⁶⁶. ואין לוקחין
30 ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על
31 דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנב ולגזל⁶⁷.

(59) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ח). (60) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים:

ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (61) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"ב). (62) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (63) שאינו בר חיוב מצוות. (64) וכתיבת מזוזה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנוזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתיבת המין (גיטין מה:). (65) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (66) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל. (67) שם.

1 יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שפתבן על-גבי עור
2 בהמה, היה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות
3 שאינם מעבדין⁶⁸, או שפתב ספר-תורה ותפילין על
4 עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

(68) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו.
(69) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעור לא נכתבו, שפסולים העורות לכתיבת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד.

5 טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזוזה, ובשעת
6 פתיבה לא היתה לו פונה⁷⁰, וכתב אזכרה⁷¹ מן
7 האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך,
8 הפותב את השם, אפלו מלך ישראל שואל בשלומו,
9 לא ישיבנו⁷³; היה כותב שנים או שלשה שמוות⁷⁴,
10 הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב.

(70) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם.
(71) שם משמות הקב"ה. (72) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב). שמה יסיח דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה). (74) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובא לכתבם עכשיו בבית אחר.

11 טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא
12 יתחיל מאות השם⁷⁶, אבל מתחיל הוא מאות
13 שלפניו. שכח לכתב את השם כל - תולה אותו בין
14 השיטות⁷⁷. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו
15 תלוי⁷⁸, פסול. ובשאר התבות אם שכח, פותב מקצת
16 התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים
17 אמורים? בספר-תורה, אבל במזוזה ותפילין, אין
18 תולין בהן אפלו אות אחת; אלא אם שכח אפלו
19 אות אחת, גונזי מה שכתב⁷⁹ וכותב אחרת. ומתיר
20 לכתב את השם על מקום הגרד⁸⁰ ועל מקום המחק
21 בכלל⁸¹.

(75) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. (76) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושמה תיפול הדיו על השם ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). (77) בין השורות, אבל לא בין הדפים. (78) מנחות ל, ע"ב. (79) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפילין ומזוזה: "והיו הדברים" בהוויתן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי-אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או אות לאות. (80) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהכתיבה לחה, והכתיבה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכותב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:). (81) בין בספר-תורה בין בתפילין ומזוזה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכותב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזוזה אסור מפני ש"סדרן מעכב".

22 יז. פותבי ספרים, תפילין ומזוזות, אסור להם להפך
23 היריעה על פניה⁸², אלא פורש עליה בגר⁸³ או
24 כופלה⁸⁴.

(82) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח:). (83) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם. ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז). (84) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו.

25 יח. ספר-תורה, תפילין ומזוזה, שאמר הסופר אחר
26 שייצאו מתחת ידו: לא כתבתי האזכרות שבהן
27 לשמן! אינו נאמן לפסלן⁸⁵, אבל נאמן הוא להפסיד
28 כל שכתרו⁸⁶. ולמה אינו נאמן לפסלן? ⁸⁷ שמה לא
29 נתפון אלא להפסיד על הלוקח⁸⁸ או על זה
30 שעשכרו⁸⁹, ודומה⁹⁰ שאינו מפסיד באמירה זו אלא
31 שכר האזכרות⁹¹. לפיכך אם אמר: ספר-תורה זה או
32 תפילין אלו, עורות שלהן אינם מעבדות לשמן! -
33 מתוך שצאמן להפסיד שכתרו, נאמן לפסלן, שהרי
34 הפל יודעים, שאם אין העורות מעבדין לשמן, אין
35 שכר לו כלל⁹².

(85) שמה נתכוין להקניט את הלוקח. (86) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. (87) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכתרו, יהא נאמן לפסלן? (88) שמתכוין לצער. (89) לכתוב בשבילו. (90) והוא חושב וטועה. (91) שאינו יודע שיפסיד כל שכרן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן. (92) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 כָּגוֹן תּוֹף הָא או תּוֹף מָם, וְכָן בְּשָׂאֵר אוֹתוֹת, 17
18 בְּשָׂר 103. נִקְבַּ בְּיָדָהּ 104 שֶׁל אוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה - אִם 18
19 נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה 105 מֵלֵא אוֹת קִטְנָה 106, בְּשָׂר; וְהוּא 107,
20 שֶׁלֹּא תִדְמָה לְאוֹת אַחֶרֶת 108; וְאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה 20
21 מֵלֵא אוֹת קִטְנָה - פְּסוּלָה.

(100) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. (101) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח). (102) בקלף החלק שבפנים האות. (103) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. (104) רגל האות. (105) מהחלק שלמעלה מהנקב. (106) אות יר"ד. (107) ובלבד. (108) שם.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

22 א. בִּיצַד פּוֹתֵבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ? 22 פּוֹתֵבִין
23 אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת עַל אַרְבַּע קְלָפִין, 23 וְגוֹלְלִין כָּל אֶחָד
24 וְאֶחָד לְבִדּוֹ, וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בָּתִּים, שֶׁהֵן 24
25 מִחִפְרִינָה 24 פְּעוֹר אֶחָד. 25 וְשֶׁל יָד, פּוֹתֵבִין אוֹתָן הָאַרְבַּע
26 פְּרָשִׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דְּפִין 26 עַל קֶלֶף אֶחָד, וְגוֹלְלִין בְּמִין
27 סִפְרֵ-תוֹרָה מְסוּפּוֹ לְתַחֲלָתוֹ, 27 וּמְנִיחוֹ בְּבֵית אֶחָד.

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב-ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שניחם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתיבת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזווה, כי הלא מזווה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:).

1 יט. אֵין פּוֹתֵבִין תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, אֲלֵא בִּתְבִיב 1
2 אֲשׁוּרִית 93. וְהִתִּירוּ בְּסִפְרִים לְכַתֵּב אֶף בִּיּוֹנִי 94 בְּלִבָּד.
3 וּבְכָר נִשְׁקַע 95 יְיָ מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבַד, לְפִיכָךְ
4 אֵין פּוֹתֵבִין הַיּוֹם שֶׁלֹּשְׁתָּן אֲלֵא אֲשׁוּרִית. וְצִרִיךְ
5 לְהִזָּהֵר בְּכַתִּיבָתָן, כִּדִּי שֶׁלֹּא תִדְבַק אוֹת בְּאוֹת, שֶׁכָּל
6 אוֹת שֶׁאֵין הָעוֹר מְקִיף לָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, פְּסוּלָה 96.
7 וְכָל אוֹת שֶׁאֵין הִתִּינוּק, שֶׁאֵינוֹ לֹא חֹסֶם וְלֹא סָכֵל,
8 יְכוֹל לְקַרְוָתָהּ - פְּסוּלָה 97. לְפִיכָךְ צִרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצוּרַת
9 הָאוֹתוֹת, שֶׁלֹּא תִדְמָה הַיּוֹד לְאוֹת וְלֹא וְאִ"ו
10 לְיוֹד, וְלֹא כִּ"ף לְבִי"ת וְלֹא בִי"ת לְכִ"ף, וְלֹא דָל"ת
11 לְרִי"ש וְלֹא רִי"ש לְדָל"ת, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה 98, עַד
12 שִׁירֹץ כָּל הַקּוּרָא בְּהֵן 99.

(93) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאוסר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. (94) לשון יוונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעומו "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט:): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיותו של יפת (היא לשון יוונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יוונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). (95) אותה שפה יוונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). (96) מנחות כט, ע"א. (97) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של ויהרג ה' כל בכור". אמרו לו: הבא תניוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "ויהרג" כלפי מעלה וקורא "ויהרג") ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "ויהרג" - כשר, אם "ויהרג" - פסול". (98) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע אורח סי' לב, וב"טור" אורח סי' ל"ו. (99) מלשון הכתוב (חבקוק ב, ב).

13 כ. עוֹר שֶׁהָיָה נָקוֹב, לֹא יִכְתֹּב עַל-גִּבִּי הַנֶּקֶב 100. וְכָל
14 נִקְבַ שֶׁהָיָה עוֹבֵרֶת עָלָיו אֵינוֹ נִקְבַ, וּמִתֵּר לְכַתֵּב עָלָיו;
15 לְפִיכָךְ מִתֵּר לְכַתֵּב עַל-גִּבִּי עוֹר הָעוֹף שֶׁנִּתְעַבֵּד 101.
16 נִקְבַ הָעוֹר אַחֵר שֶׁנִּקְבַת - אִם נִקְבַ בְּתוֹךְ הָאוֹת 102,

- 1 ב. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּפִרְשֵׁיּוֹת, שְׁאֵם עֲשֶׂה הַסְתוּמָה⁹
 2 פְּתוּחָה¹⁰ אוּ הַפְתוּחָה סְתוּמָה, פִּסְלָן. וּשְׁלֹשֶׁת
 3 הַפִּרְשֵׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת בְּלֵן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחֲרוֹנָה,
 4 שְׁהִיא וְהִיא אִם שְׁמַע', סְתוּמָה.

- (9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה.
 (10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

- 5 ג. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּמֵלֶא וְחֶסֶר, עַד שֶׁיְהִיוּ אַרְבַּעַתָּן
 6 פְּתוּחוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן פְּתוּחוֹת בְּסֹפֶר תּוֹרָה הַבְּדוּקָה¹¹;
 7 שְׁאֵם פְּתַב הַחֶסֶר¹² מֵלֶא¹³, פִּסּוּל, עַד שֶׁיִּמְחַק
 8 הַיִּתָּר¹⁴; וְאִם פְּתַב הַמֵּלֶא חֶסֶר, פִּסּוּל וְאִין לוֹ
 9 תִּקְנָה¹⁵. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמֵּלֵאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרָבַע
 10 פִּרְשֵׁיּוֹת אֵלּוּ:

- (11) מוגה משיגאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "כביאך" במקום "כבאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגנו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

- 11 ד. פִּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה: 'קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר' - מֵלֶא,
 12 'זְכוֹר' - מֵלֶא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיא' - מֵלֶא,
 13 'יִצְאִים' - חֶסֶר וְאֵין, 'יִבְיָאך' - מֵלֶא, 'וְהֶאֱמִיר' -
 14 חֶסֶר, 'וְהִיבֹרְסִי' - מֵלֶא, 'לֹאֲבִתִּיך' - חֶסֶר וְאֵין,
 15 'הַעֲבֹדָה' - חֶסֶר, 'מִצַּת' - חֶסֶר, 'הַשְּׁבִיעִי' - מֵלֶא,
 16 'מִצּוֹת' - מֵלֶא, 'שְׁאֵר' - חֶסֶר, 'גְּבֻלָּך' - חֶסֶר,
 17 'בַּעֲבוּר' - מֵלֶא, 'לֵאוֹת' - מֵלֶא, 'וְלִזְכָּרוֹן' - מֵלֶא,
 18 'עֵינֶיך' - מֵלֶא, 'תּוֹרַת' - מֵלֶא, 'הוֹצֵאך' - חֶסֶר
 19 'יו"ד, 'הַחֻקָּה' - חֶסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מֵלֶא.

- 20 ה. פִּרְשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהִיא כִּי יִבְאך' - חֶסֶר יו"ד,
 21 'וְלֹאֲבִתִּיך' - חֶסֶר וְאֵין, 'חֶמֶר' - חֶסֶר, 'בְּכוֹר' -
 22 מֵלֶא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֶא, 'וְיִהְיֶה' -
 23 חֶסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלֶא, 'מִבְּכֹר' - חֶסֶר, 'וְעַד בְּכוֹר' -
 24 מֵלֶא, 'זִבְח' - חֶסֶר וְאֵין, 'וְכָל בְּכוֹר' - מֵלֶא,
 25 'לֵאוֹת' - מֵלֶא, 'יִדְכָה' - פְּתוּב בְּה"א, 'וּלְטוֹטְפַת'
 26 - חֶסֶר וְאֵין תְּנִינָא, 'עֵינֶיך' - מֵלֶא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר,
 27 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֶא.

- 28 ו. פִּרְשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׁמַע' - עֵינִין שֶׁל 'שְׁמַע'
 29 גְּדוּלָּה, דָּלִ"ת שֶׁל 'אַחַד' גְּדוּלָּה¹⁶, 'מֵאֲדָך' - חֶסֶר,
 30 'לִבְנִיך' - מֵלֶא, 'בְּבִיתְך' - בָּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה,

(16) רומז לתיבת עד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

- ז. פִּרְשָׁה רְבִיעִית: 'וְהִיא אִם שְׁמַע' - חֶסֶר, 'מִצּוֹתִי' -
 בָּוֵא וְאֵין אַחַת, 'יִוְדָה' - מֵלֶא, 'וּמִלְקוֹשׁ' - מֵלֶא,
 'וְתִירְשָׁך' - חֶסֶר וְאֵין, 'וְהַשְּׁתַּחֲוִיתִם' - מֵלֶא,
 'יְבוּלָה' - מֵלֶא, 'הַטְּבָח' - חֶסֶר, 'נִתָּן' - חֶסֶר, 'אַתֶּם'
 - חֶסֶר, 'לֵאוֹת' - מֵלֶא, 'לְטוֹטְפַת' - חֶסֶר וְאֵין
 - שְׁנִיָּה, 'עֵינֶיכֶם' - מֵלֶא, 'אַתֶּם' - חֶסֶר, 'בְּבִיתְך' -
 בָּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְקוֹמָך' - מֵלֶא, 'מְזוּזוֹת' - מֵלֶא,
 'בִּיתְך' - בָּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְשַׁעֲרֶיך' - מֵלֶא,
 'לֹאֲבִתִּיכֶם' - חֶסֶר וְאֵין¹⁷.

(17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד).

- ח. וְצִרְיָה לְהִזְהֵר בְּתִגְיִין¹⁸ שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ
 זִינִין¹⁹ זְקוּפוֹת²⁰ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ כְּתוּבִין
 בְּסֹפֶר-תּוֹרָה²¹. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁבְּאַרְבַּע
 פִּרְשֵׁיּוֹת אֵלּוּ.

- (18) בכתיבים. (19) אות זיין זקופה. (20) התגים.
 (21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימושא רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות רבינו".

- ט. פִּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלִבְד, וְהִיא
 מִ"ם סְתוּמָה שֶׁל 'מִיָּמִים', עָלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִין²².
 פִּרְשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֵן
 הֵ"א, וְעַל כָּל הֵ"א מְחַמְשָׁתָן אַרְבַּע זִינִין²³. וְהֵן:
 הֵ"א שֶׁל 'וַיִּתְּנָה', וְהֵ"א רִאשׁוֹנָה וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל
 'הַקִּשָּׁה', וְהֵ"א שֶׁל 'וַיִּהְיֶה', וְהֵ"א שֶׁל 'יִדְכָה'.
 פִּרְשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן:
 קוּ"ף שֶׁל 'וּבְקוֹמָך' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִין²⁴, וְקוּ"ף
 שֶׁל 'וּקְשַׁתֶּם' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִין²⁵, וְטוּ"ת-טוּ"ת
 פִּ"א שֶׁל 'לְטוֹטְפַת', עַל כָּל אוֹת מְשֻׁלָּשָׁתָן אַרְבַּע
 זִינִין²⁶. פִּרְשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פִּ"א
 שֶׁל 'וְאֶסַּפְתָּ' יֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִין²⁷, וְתוּ"ו שֶׁל
 'וְאֶסַּפְתָּ' יֵשׁ עָלֶיהָ זִינִין אַחַת, וְטוּ"ת-טוּ"ת-פִּ"א שֶׁל
 'לְטוֹטְפַת', עַל כָּל אַחַת מְשֻׁלָּשָׁתָן אַרְבַּע זִינִין²⁸. כָּל
 הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא עֲשֶׂה
 הַתִּגְיִין, אוּ הוֹסִיף וַיִּגַּרַע בָּהֶן - לֹא פָסַל.

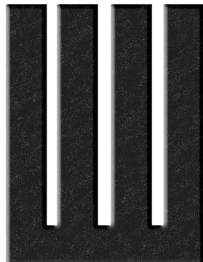
- י. הַלּוֹקֵחַ תְּפִלִּין מִמֵּי שְׁאִינוּ מְמַחֶה²², צִרְיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 תְּפִלְתָּן³ בְּרַבּוּעַ, וְאַלְכֶסְנוֹן בְּרַבּוּעַ⁴, עַד שִׁיְהִיָּה לָהֶן
19 אַרְבַּע זְוִיּוֹת שְׁוֹת⁵; וְשִׁיְהִיָּה בְּעוֹר שֶׁל רֹאשׁ צוּרָה
20 שִׁי"ן⁶ מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל⁷; וְשִׁיְכַרְךָ הַפְּרָשִׁיּוֹת
21 בְּמִטְלָת⁸; וְשִׁיְכַרְךָ אוֹתָן בְּשַׁעֲרֵי⁹ מַעַל הַמִּטְלָת, וְ
22 וְאַחֲרֵיכֶן מְכַנִּיֶּסֶן בְּבִתְיָהֶן; וְשִׁיְהִי תוֹפְרִין אוֹתָן
23 בְּגִידֵינָה¹⁰; וְשִׁעוּשִׁין לָהֶן מִעֲבֶרֶת¹¹ מַעוֹר הַחֲפוּי,
24 שֶׁתִּפְגַּס בָּהּ הָרְצוּעָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה עוֹבְרָת וְהוֹלֶכֶת
25 בַּתּוֹף תּוֹכֵר¹² שָׁלָה; וְשִׁיְהִי הָרְצוּעוֹת שְׁחֵרוֹת¹³;
26 וְשִׁיְהִי הַקָּשֶׁר שֶׁלָּהֶן¹⁴ קָשֶׁר יָדוּעַ, כְּצוּרָת דָּלֶת¹⁵.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמונת הדברים המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל ("פ"א, ה"ג"). (3) שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה ריבוען מכון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ת:). כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7) ע"פ סדר תפילין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה". (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב). (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונזכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תבורות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). (15) שלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (16) על-פי "שימושא רבה".

27 ב. פִּיצֵד עוֹשִׂים תְּפִלְתָּן שֶׁל רֹאשׁ? לֹקְחִין עֵץ מְרַבֵּעַ
28 אֲרָכּוֹ כְּרַחְבּוֹ וְכִגְבָּהּ. וְאִם הָיָה גְבָהּ יוֹתֵר עַל רַחְבּוֹ
29 אוֹ פָחוֹת מִמֶּנּוּ אֵין בְּכָךְ פְּלוּם. וְאֵין מְקַפְּדִין אֵלָּא
30 עַל אֲרָכּוֹ שֶׁיְהִי כְּרַחְבּוֹ. וְחוֹפְרִין בּוֹ שֶׁלֶשָׁה חֲרִיצִין,
31 כְּדִי שִׁיעֲשֶׂה לוֹ אַרְבַּע
32 רְאשִׁים, כְּגוֹן זֶה וְלֹקְחִין
33 עוֹר, וּמְרַטְבִּינָה אוֹתוֹ בְּמִים
34 וּמְשִׁימִין בּוֹ אֶת הָעֵץ,
35 וּמְכַנִּיֶּסֶין אֶת הָעוֹר בֵּין כָּל
36 חֲרִיצֵין וְחֲרִיצֵין, וּמְכַמְשִׁים¹⁶
37 אוֹתוֹ וְהוּא רְטֹב¹⁷ מִכָּאן
38 וּמִכָּאן, עַד שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ
39 דְּמוּת שִׁי"ן שֶׁישׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה רְאשִׁין מִיָּמִין הַמְּנִיחַ
40 תְּפִלְתָּן, וְדְמוּת שִׁי"ן שֶׁישׁ לָהּ אַרְבָּעָה רְאשִׁים
41 מִשְׁמָאל הַמְּנִיחָה¹⁸.

(16) מקמטים אותו בצבת. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ

1 לְבִדְקָן²³. לָקַח מִמֶּנּוּ מָאָה קְצִיצוֹת²⁴, בּוֹדֵק מֶהֶן
2 שְׁלֹשׁ קְצִיצוֹת; אוֹ שְׁתֵּים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ
3 שְׁתֵּים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ²⁵ - אִם מִצָּאם בְּשָׂרִים,
4 הַחֹזֵק זֶה הָאִישׁ²⁶, וְהָרִי כָלָן בְּשָׂרִים וְאֵין הַשָּׂאָר
5 צָרִיף בְּדִיקָה²⁷; וְאִם לָקְחָם צְבָתִים²⁸ צְבָתִים, כָּלָן
6 צָרִיכוֹת בְּדִיקָה²⁹, שֶׁחֲזָקַת הַצְבָּתִים, מֵאֲנָשִׁים הֶרְבֵּה
7 לְקוֹנְהִים³⁰.

(22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח הבתים ולבודק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוס התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כז עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתיים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתיים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה נותר כל הצבת.

8 יא. הַפּוֹתֵב תְּפִלְתָּן בְּכֶתֶב-יָדוֹ, אוֹ שֶׁלָּקְחָן מִן
9 הַמִּמְחָה³¹ אוֹ מִשְׁאָר אֲדָם, וּבִדְקָן וְהַחֲזִירָן לְעוֹרָן -
10 לְעוֹלָם אֵינוֹ צָרִיף לְבִדְקָם פַּעַם אַחֲרָת, וְאַפְּלוֹ לְאַחַר
11 כְּמָה שְׁנִים; כָּל זְמַן שֶׁחֲפּוּיָן שָׁלֵם, הָרִי הֵן בְּחִזְקָתָן,
12 וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן אוֹ
13 שֶׁנִּקְבָּה. הֵלֵל הַזֶּקֶן הָיָה אוֹמֵר: אֵלּוֹ מִשָּׁל אָבִי
14 אֲמַא³²!

(31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק ז, הלכה א) ולא בדקתי מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינו מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

15 א. שְׁמוֹנֶה הַלְכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּפִלְתָּן², כָּלָן הַלְכָה
16 לְמַשָּׁה מְסִינִי, וְלִפְיָךְ כָּלָן מְעַכְבוֹת, וְאִם שְׁנֵה
17 בְּאַחַת מֶהֶן, פֶּסֶל. וְאֵלּוֹ הֵן: שִׁיְהִי מְרַבֵּעוֹת, וְכֵן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שנייה של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25) מנחות, שם.

- ו. תפלה של יד, כותבם בארבעה דפין²⁶, בעור אחד
- אך כספר-תורה²⁷, על סידורן בתורה²⁸, כגון זה אם
- כתבן על ארבע עורות והקניסן בבית אחד, וצא,
- ואינו צריך לדבקהם²⁹.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
-------------------	------------------	--------------	-----------------

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

- ז. כשהוא גולל הפרשיות³⁰ - בין של ראש, בין של יד - גולל אותן מסופן לתחלתן³¹, עד שתמצא כשתפתח הפרשה, תקרא כל פרשה ופרשה מתחלתה עד סופה.

(30) להניחן בבתיהן. (31) כמו שאמרו במוזזה (שם, לא:): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

- ח. וכשמקניסין את הפרשיות בבתים שלהם, פורכין אותן במטלית, ועל המטלית שער³², ואחר-כך מקניסין אותן בבתיהן. וישער זה צריך להיות שער בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן³³. וכבר נהגו כל העם לכתבן בשער זנב³⁴ העגלים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימושא רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל (מעשה רוקח).

- ט. כשתופרין את התפילין, אין תופרין אלא בגדין של בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן. לוקחין הגדין שיש בעקב³⁶ בהמה או החיה טהורים, והם לבנים; ואם הם קשים, מרפכין אותן באבנים וכיוצא בהן, עד שישעשו כפשתן, וטווין³⁷ אותן ושוזרין³⁸ אותן, ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר-תורה³⁹.

"שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אדירים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה אדירים; וכתיבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).

- ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גפי האמורים¹⁹ של עץ, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומקניסין פרשה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תוכר, והוא הנקרא מעברת.

(19) דפוס. (20) רוחותיו.

- ד. וכיצד עושין תפילין של יד? לוקחין עץ מרבע, ארפו פרחבו, ויהיה גבהו כאצבע, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמורים עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועות.

- ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניס פרשה אחרונה²¹, שהיא 'והיה אם שמע', בבית ראשון, שהוא על ימין המניח; ו'שמע' סמוכה לה; ו'היה כי יבאך' - בבית שלישי, סמוכה ל'שמע'; ו'קדש לי בבית רביעי, שהוא לשמאל המניח תפילין - כדי שיהא הקורא שלפניו²², כנגד פני המניח, קורא²³ על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם תחליף סדור זה - פסולות²⁵.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
מקום הרצועה			

(21) לסדר כתיבתה בתורה. (22) ובנוסח אחר: "שלפניו". (23) מימינו לשמאלו. (24) שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:): וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחת הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הויו"ת (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיני"ן של קדש, שמע, סמוכות לשיני"ן שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפילין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפילין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 שְׁמַקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקָּשָׁר⁵², וְתִמְתַּח
19 שְׁתֵּי הָרְצוּעוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שְׁיָגִיעוּ לְטַבּוֹר אוֹ
20 לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מֵעַט⁵³. וְאֶרְךָ רְצוּעָה שֶׁל יָד - כְּדִי
21 שְׁמַקִּיף אֶת הַזְרֹעַ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקָּשָׁר⁵⁴, וְתִמְתַּח
22 רְצוּעָה אַחַת עַל אַצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל
23 אַצְבָּעוֹ שְׁלֹשׁ⁵⁵ כְּרִיכוֹת וְיִקְשֹׁר⁵⁶. וְאִם הָיוּ הָרְצוּעוֹת
24 אֲרָפוֹת יָתֵר עַל שְׁעוּרֵים הָאֵלּוּ - כְּשֵׁרוֹת.

(51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת
'בא"'. (52) כמפורש בסמוך ה"ג. (53) וב'שמושא רבה'
כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן
'בטור' או"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן
(ד, ב). ונוהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות
(שו"ע או"ח סי' כז). (55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות
לה: ושם נאמר באורך רצועה של יד 'ומתלית לה', ומפרש
רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון
'שלש' בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

25 יג. ומכניס רצועה שֶׁל ראש בתוך⁵⁷ שְׁלֵה, ומקִּיף
26 בְּמִדַּת ראשו, וקוֹשֵׁר קֶשֶׁר מְרֻבָּע⁵⁸ כְּמִין דִּלְ"ת.
27 וְקֶשֶׁר זֶה צָרִיף כָּל תְּלִמִּיד-חֶכֶם לְלַמְדוֹ⁵⁹. וְאִי אִפְשָׁר
28 לְהוֹדִיעַ צוּרְתוֹ בְּכַתֵּב, אֲלֵא בְּרֵאִית הָעֵינַי⁶⁰. וְכֵן בְּשֵׁל
29 יָד קוֹשֵׁר קֶשֶׁר כְּמִין יו"ד⁶¹, וְתִהְיֶה הָרְצוּעָה שֶׁל יָד
30 עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בְּתוֹךְ הַקָּשָׁר, כְּדִי שִׁירָחִיב וְיִקְצָר בְּעַת
31 שִׁירָצָה לְקֶשֶׁר עַל יָדוֹ.

(57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א.
(58) כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). (59) חולין ס, ע"א.
(60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג,
כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין"
כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי-אפשר להודיעו אלא בראיית
העין ("האשכול", הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי'
לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו
עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים
אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר
של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב).
והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב).

32 יד. הָרְצוּעוֹת שֶׁל תְּפִלִּין - בֵּין שֶׁל ראש, בֵּין שֶׁל יָד
33 - פְּנִיָּהֶם הַחִיצוֹנִים שְׁחָרִים, וְזוֹ הֵלֶכָה לְמִשָּׁה
34 מְסִינָי⁶². אֲבָל אַחֲרֵי הָרְצוּעוֹת, הוֹאִיל וּמִפְּנֵים הֵן -
35 אִם הָיוּ יִרְקוֹת אוֹ לְבָנוֹת, כְּשֵׁרוֹת; אֲדָמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה,
36 שְׁמָא תִּהְיֶה הָרְצוּעָה וּגְנָאֵי הוּא לֹא⁶³; וְלֹא יִהְיֶה
37 אַחֲרֵי הָרְצוּעָה לְעוֹלָם, אֲלֵא כְּעֵין הַקְּצִיצָה⁶⁴: אִם
38 יִקָּה - יִרְקֵן, וְאִם לְבָנָה - לְבָנִים. וְנוֹי הוּא לְתִפְלִין,
39 שִׁיְהִיו כָּלָן שְׁחָרוֹת, הַקְּצִיצָה וְהָרְצוּעָה כְּלָה⁶⁵.

(62) מנחות לה, ע"א. (63) שיאמרו גרדן הוא, ומדמ חטטיו
נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו.
(65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף'
או"ח סי' לג).

טו. הָעוֹר שֶׁמַּחְפִּין בּוֹ הַתְּפִלִּין⁶⁶ וְשֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים.
(38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה
תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן
פ"ט, הלכה י"ג.

1 י. בְּשִׁתּוּפְרֵין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרַבּוּעַ. וְהֵלֶכָה
2 רוּחוֹת⁴⁰, שִׁיְהִיו בְּכָל צֵד⁴¹ שֶׁל שְׁתֵּי תְּפִירוֹת, עַד שִׁיְהִיו
3 הַכָּל שְׁתֵּים-עָשָׂר תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שֶׁל יָד, בֵּין שֶׁל
4 ראש. וְאִם עָשָׂה הַתְּפִירוֹת עֶשְׂרִים⁴³ אוֹ אֲרַבְעֵ-עָשָׂר⁴⁴,
5 עוֹשָׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יִהְיֶה הַחוּט שֶׁלֵּהֶן סוֹכֵב
6 מִשְׁתֵּי רוּחוֹת⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"בין של יד בין של ראש."

על אף האמור לעיל בטעם שהקדים תפילין של ראש לשל
יד שלא כבתורה המקדימה של יד לשל ראש, הנה כאן
ובעוד מקומות הקדים של יד לשל ראש.
ויש לומר הטעם שבהלכות שמדבר אודות שניהם יחד כמו
כאן, פעמים מקדים של יד לשל ראש ופעמים של ראש
לשל יד.

לְקוֹשׁ חֶלֶק ל"ט ע' 22 ה' 7.

(40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) עושה
ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את
תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים-
עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל.
(43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעוונותינו) שהן יהודה
ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים,
שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן
ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא
רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי
תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון
ואחת לצד התחתון.

7 יא. וְצָרִיף שְׁיָגִיעַ הַחֲרִיץ⁴⁶ שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל ראש עַד
8 מְקוֹם הַתְּפִיר⁴⁷. וְאִם הָיָה הַחֲרִיץ נָכֵר⁴⁸, כְּדִי שִׁיְהִיו
9 אֲרַבְעָה ראשֵׁין נִרְאִין לָכָל, וְאַף-עַל-פִּי שְׁאִין הַחֲרִיץ
10 מִגִּיעַ לְמְקוֹם הַתְּפִיר - כְּשֵׁרוֹת. וְאִם אִין חֲרִיץ נָכֵר -
11 פְּסוּלוֹת⁴⁹. וְצָרִיף לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ
12 עַל-גִּבֵּי הָעוֹר חוּט אוֹ מִשְׁיָחָה⁵⁰, לְהַבְדִּיל בֵּין בֵּית
13 לְבֵית. וּמִנְהֶג פְּשוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מִגִּידֵי הַתְּפִירָה
14 בְּכָל חֲרִיץ וְחֲרִיץ מִשְׁלֹשָׁתָן.

(46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין
הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י
שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב.
(50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

15 יב. וְכִיצַד עוֹשִׂין הָרְצוּעוֹת? לִוְקָחִין רְצוּעָה שֶׁל
16 עוֹר, רַחְבָּהּ פֶּאֶרְךָ הַשְּׁעוּרָה⁵¹; וְאִם הָיְתָה רַחְבָּהּ מִזֹּ
17 הַשְּׁעוֹר, כְּשֵׁרָה. וְאֶרְךָ רְצוּעָה שֶׁל ראש - כְּדִי

1 הַרְצוּעוֹת הוּא עוֹר שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חֵיהּ אוֹ עוֹף
2 הַטְּהוֹרִים⁶⁷, וְאֶפְלוּ נְבִלּוֹת וּטְרֵפוֹת⁶⁸ שֶׁלָּהֶן. וְאִם
3 עָשָׂה מְעוֹר טְמֵאִים, אוֹ שֶׁחָפֵּה תְּפִלִּין בְּזָהָב -
4 פְּסוּלוֹת⁶⁹. וְעוֹר הַרְצוּעָה צָרִיךְ עֲבוֹד לְשִׁמְחָה⁷⁰. אֲבָל
5 בְּעוֹר שֶׁמְחַפֵּין בוֹ, אֵינּוּ צָרִיךְ עֲבוֹד כָּלָל; אֲפֹלוּ
6 עָשָׂהוּ מִצָּה⁷¹, כִּשְׁר; וּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת
7 אוֹתָן בְּעוֹר מִצָּה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בבאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן (בית יוסף) אור"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

8 טז. אין עוֹשִׂין תְּפִלִּין, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲשִׂיתָן
9 כְּכַתִּיבְתָּן⁷³, מִפְּנֵי הַשִּׁי"ן שֶׁעוֹשִׂין בְּעוֹר⁷⁴, כִּמְו
10 שְׁאִמְרֵנוּ⁷⁵. לְפִיכָּה אִם חָפֵן הַכּוֹתִי אוֹ תִּפְרֵן, פְּסוּלוֹת.
11 וְהוּא הַדִּין לְכָל הַפְּסוּל⁷⁶ לְכַתֵּב, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹתָן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשיה לעשיה (בית יוסף) אור"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחרין כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

12 יז. תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל יָד⁷⁷, וְשֶׁל
13 יָד עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל רֹאשׁ⁷⁸, לְפִי שְׁאִין מוֹרִידִין
14 מִקֶּדְשָׁה חֲמוּדָה לְקִדְשָׁה קְלָה⁷⁹. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל
15 תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ לְתַפְלָה שֶׁל יָד⁸⁰.
16 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸¹ כְּשֶׁלֶכְשֵׁן; אֲבָל תְּפִלִּין שֶׁל
17 רֹאשׁ שֶׁלֹּא לְכֶשֶׁן אָדָם מַעֲוֵלָם - אִם רָצָה לְהַחְזִיזוֹן
18 לְיָד, מִתְרָה⁸²; וְכִיצַד עוֹשִׂין⁸³ טוֹלָה⁸⁴ עָלֶיהָ עוֹר עַד
19 שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶחָת, וְקוֹשְׁרָה עַל יָדוֹ.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתים של ראש -

אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושתה חמורה שיש בה רובה של שד"י, שי"ן בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש"ל יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל ה' תפילה פ"א ה"י, ובבאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

20 יח. תְּפִלִּין שֶׁנִּפְסְקוּ הַתְּפִירֹת⁸⁵ שֶׁלָּהֶן - אִם הָיוּ שְׁתֵּי
21 הַתְּפִירֹת זֶה בְּצַד זֶה⁸⁶, אוֹ שֶׁנִּפְסְקוּ שְׁלֹשׁ תְּפִירֹת, אֲפֹלוּ
22 זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלוֹת⁸⁷. בְּמָה דְּבָרִים
23 אֲמוּרִים? בִּישְׁנוֹת⁸⁸, אֲבָל בְּחִדְשוֹת⁸⁹, כָּל זְמַן שֶׁפָּנִי
24 טָבֵל⁹⁰ קְדֻמוֹת, כְּשִׁירוֹת⁹¹. וְאֵלּוּ הֵן הַחִדְשוֹת? כָּל
25 שְׁאוּחִזִּין מִקְצַת הָעוֹר שֶׁנִּקְרַע תִּפְרוֹ, וְתוֹלִין בוֹ הַתְּפִלִּין
26 וְהוּא חִזָּק וְאֵינוֹ נִכְרֵת - הָרִי אֵלּוּ חִדְשוֹת; וְאִם אֵין
27 רָאוּי לְתִלּוֹת בוֹ, אֶלָּא הוּא נִפְסָק - הָרִי אֵלּוּ יִשְׁנוֹת.

(85) המחברות את התיתורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף ה' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

28 יט. רְצוּעָה שֶׁנִּפְסְקָה, אֵין קוֹשְׁרִין אוֹתָהּ⁹² וְאֵין
29 תּוֹפְרִין אוֹתָהּ, אֶלָּא מוֹצִיאָה וְגוֹנֶזֶה וְעוֹשִׂין אַחֲרָתָּהּ⁹³.
30 וְשִׁירֵי הַרְצוּעָה⁹⁴ פְּסוּלִין, עַד שֶׁיִּהְיֶה אֲרָכָה וְרַחְבָּהּ
31 כְּשֶׁעוֹר אוֹ יָתֵר עָלָיו⁹⁵. וְלַעֲוֵלָם יִזְהָר לְהִיּוֹת פָּנִי
32 הַרְצוּעָה⁹⁶ לְמַעַלָּה, בְּעֵת שֶׁקוֹשְׁרָה⁹⁷ אוֹתָן עַל יָדוֹ וְעַל
33 רֹאשׁוֹ.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה ברא"ש ה' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פוסלות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"ש"ל יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לגוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחוץ לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פוסלות (ראה 'טור' אור"ח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): "ונוייהו לברך". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדרקקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', 'או"ח סי' כז).

פרק רביעי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכת; זמן הנחת; מי הם הפטורים מהנחת.

א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שפגד הפנים, והוא המקום שמהו של תינוק רופס² בו. וצריך לבון אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים³, ויהיה הקשר בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לו:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג ה"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקברת⁷, והוא הפשר התופס⁸ שבמרפק, שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע; שנמצא, פשהו מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקום: "והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שרוב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם יניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מגופה ועולה. (9) שם, לו, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

ג. המניח תפלה של יד על פס-ידו¹⁰, או של ראש על מצחו¹¹ - הרי זה דרך צדוקים¹². העושה תפלתו עגלה פאגוז¹³, אין בה מצוה כלל¹⁴. אטור¹⁵ מניח תפילין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם¹⁶. ומקום קשירת התפילין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸, מפי השמועה¹⁹ למדום.

(10) כך, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו "גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה

ד. תפלה של ראש אינה מעפכת של יד²⁰, ושל יד אינה מעפכת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין".

(20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד.). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך ('בית יוסף' או"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר" יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. במה דברים אמורים²³? כשהניח אחת מהן²⁴, אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

(23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24) כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. (25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו. וכפירוש הר"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפסא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהור" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְתַקְדָּשׁ, וְהָרִי הוּא חָל פָּמּוּ שֶׁהִיא. וְאִסּוּר לְתִלּוֹת אֶת
הַתְּפִלִּין - בֵּין בְּרִצּוּעָה, בֵּין בְּתַפְלָה עֲצֻמָּה⁴¹; אֲבָל
תּוֹלָה הוּא אֶת הַפִּס שֶׁהַתְּפִלִּין מִנְחִין בּוֹ.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה.
(41) משום גנאי ובוזין (ברכות כד.). אבל בשעת הנחת תפלה
של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכך
הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין
בזה משום בזיון (ט"ז אור"ח, סי' מ).

י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר:
"מִיָּמִים יְמִימָה"⁴² - "חֻקָּה" זו היא מִצְוַת תְּפִלִּין⁴³.
וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר:
"וְהָיָה לְאוֹת", וְשַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים הֵן עֲצָמָן
אוֹת⁴⁴. וּמֵאַיִמָּתִי זֶמֶן הַנְּחָתָן? מִשִּׁירָאָה אֶת חֲבֵרוֹ
בְּרִחוֹק אֲרָבַע אֲמֹת וַיִּכְרְתֶהּ⁴⁵, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֻמָּה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק
הקודם: "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" וגו'
כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי
עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח
בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב
(שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני
וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים
אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצוינים במצוות. ויש
אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמורו" מכוונת גם
לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת,
ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-
המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות',
ו'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם
תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד
פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו
(הל' יום-טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה
כסף-משנה כאן. (וב'שלטי הגיבורים' - להל' תפילין
להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל
ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחין
בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם
מדברי ה'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר
ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד
מתוך שמותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ
ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו
ב'זוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א,
ג): שאסור להניח בחול-המועד, "ומי יערב לבו לגשת
לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג
מאד באיסור הנחתן" ('בית יוסף', אור"ח סי' לא).
(45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו
ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע
אמות יכירהו (ירושלמי בר' א, ב).

יא. מי שהניח תפילין קדם שתשקע החמה, וחשכה
עליו - אפילו הן עליו כל הלילה, מתיר⁴⁶; ואין מורין
דבר זה לרבים, אלא מלמדין את הפל, שלא יניחו
תפילין⁴⁷ עליהן בלילה, אלא יחלצו אותן משתשקע

ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה
(רמ"א אור"ח סי' כה). (26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו
לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתיים.
ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל
ראשו, בין עיניו.

ו. מי שברך "להניח תפילין" וקשר תפילין של יד,
אסור לו לספור, ואפילו להשיב שלום לרבו, עד
שיניח של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך
לברך ברכה שניה, "על מצות תפילין", ואחר-כך
מניח של ראש²⁸.

(27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה:
"לא תשא שם ה' אלהיך לשוא". (28) שם: "סח מברך
שתיים".

ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפילו
חולץ ולובש כמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות פלן
מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על
התפלה של יד אחר הנחה על הקברית, קדם
קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

(29) סוכה מז, ע"א. (30) מנחות לה, ע"ב. (31) שנאמר:
"וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי
הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה
(כסף-משנה).

ח. כשהחולץ אדם תפיליו להצניען בכלי³², לא יניח
של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה
שהוא רוצה ללבושן יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא
שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של
ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה,
ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא
לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך
צריך להניח של יד למעלה, כדי שישפגע בה תחלה
וילבש על הסדר³⁷.

(32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר
להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד
הימין כמנהגנו היום. (34) עזובה מידו ומניחה.
(35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות
בין עיניך" (מנחות לו:). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ'
בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמרתם את המצות (שמות יב,
יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין
מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם
באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב:
"עבורי דרעא אטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון,
הובא ב'תוספות' שם.

ט. כלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו,
נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל³⁹; הכינו
ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא

1 החממה⁴⁸. וְכָל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע
2 החממה, עוֹבֵר בְּלֹאוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁמְרָתָּ⁴⁹ אֶת הַחֻקָּה
3 הַזֹּאת וְגו' מִיָּמִים זְמִימָה".

(46) להשאיר מונחות על ראשו. (47) שלא ישאיר מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמא ישכח ויישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניח עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

4 יב. הִיָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְשִׁקְעָה עָלָיו
5 החממה⁵⁰ וְקִדְשׁוֹ⁵¹ הַיּוֹם⁵² - מְנִיחַ יָדוֹ עָלֶיהֶן⁵³ עַד
6 שֶׁהוּא מְגַיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ⁵⁴. הִיָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית-
7 הַמִּדְרָשׁ⁵⁵ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְקִדְשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁵⁶ - מְנִיחַ
8 יָדוֹ עָלֶיהֶן עַד שֶׁמְגַיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בֵּית
9 סְמוּךְ לַחוֹמָה שֶׁמִּשְׁתַּמְרִין בוֹ, מְנִיחֵן שָׁם⁵⁷. וְאִם לֹא
10 חֲלֵץ תְּפִלִּין מִשְׁשִׁקְעָה הַחֻמָּה, מְפָגֵי שְׁלֹא הִיָּה לוֹ
11 מְקוֹם לְשִׁמְרוֹ, וְנִמְצָאוּ עָלָיו פְּדֵי לְשִׁמְרוֹ - מִתְּרָם⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש ('מעשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו ('נמוקי יוסף'). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובלייל שבת מוכרח הוא להעביר כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניח בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניח לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרו.

12 יג. כָּל הַפְּטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פְּטוֹר מִתְּפִלִּין⁶⁰.
13 קָטָן שִׂידֵעַ לְשִׁמְרַת תְּפִלִּין⁶¹ - אָבִיו לֹוֹקֵה לוֹ תְּפִלִּין,
14 כְּדֵי לְחַנְכּוֹ בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעִים, וְכָל מִי שְׁלֹא יָכוֹל
15 לְשִׁמְרַת אֶת נִקְבֵּיוֹ אֲלֹא בְּצַעַר, פְּטוֹר מִן הַתְּפִלִּין⁶³.
16 וְכָל הַטְּמֵאִים בְּזָוָה, חִיבִין⁶⁴ בַּתְּפִלִּין בְּטָהוֹרִים.
17 מִצְטַעַר, וְמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁשִׁבָת וְנִכְוֹנָה עָלָיו, פְּטוֹר
18 מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, אֲסוּר לוֹ לְהִסִּית דַּעְתּוֹ
19 מִהֶן⁶⁵. כֹּהֲנִים בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בְּשַׁעַת
20 שְׁאוּמְרִים הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת
21 שְׁעוּמָדִים בְּמִקְדָּשׁ⁶⁸, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן
22 הַתְּפִלִּין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל ה' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית-הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין

צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. ובי'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכוין מלהסיה דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו. וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בביאורנו לעיל ה' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה בכהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בה' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

23 יד. חֵיב אָדָם לְמַשְׁמֶשׁ⁷⁰ בַּתְּפִלִּין כָּל זֶמֶן שֶׁהֵם עָלָיו,
24 שְׁלֹא יִסִּית דַּעְתּוֹ מֵהֶם אֲפֹלוּ רָגַע אַחַד, שֶׁקִּדְשָׁתָן
25 גְּדוּלָּה מִקְדָּשֵׁת הַצִּיּוֹן⁷¹; שֶׁהַצִּיּוֹן אֵין בוֹ אֲלֹא שָׁם
26 אַחֲד⁷², וְאֵלּוֹ יֵשׁ בָּהֶם אַחַד וְעֶשְׂרִים שָׁם שֶׁל יוֹ"ד
27 ה"א בְּשָׁל רֹאשׁ, וְכַמּוֹתָן בְּשָׁל יָד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשמטו ממקום הנחתן. וכשיאמר 'וקשרתם לאות על ירך' - ממשמש בשל יד. 'והיו לטוטפות בין עיניך' - ממשמש בשל ראש ('אור"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסיה דעתו ממנו, שנאמר: 'והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיה דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה'". (ראה סוכה ה.).

28 טו. תְּפִלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, שִׁיזְהַר שְׁלֹא תִצָּא מִמֶּנּוּ
29 רוּחַ מְלִמְטָה כָּל זֶמֶן שֶׁהֵם⁷³ עָלָיו. לְפִיכָן אֲסוּר
30 לִישֵׁן בָּהֶם, לֹא שְׁנַת קָבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרָא; אֲלֹא אִם
31 הַנִּיחַ עָלֶיהֶן סוּדָר⁷⁴, וְלֹא הִיתָה עִמּוֹ אִשָּׁה⁷⁵, יִשֵּׁן
32 בָּהֶם שְׁנַת עֲרָא⁷⁶. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה⁷⁷? מְנִיחַ רֹאשׁוֹ
33 בֵּין בְּרִפְיָיו⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשֵּׁן⁷⁹.

(73) שבת מט, ע"א. (74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו.). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ידרם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נדרם שינת קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

34 טז. הֵיוּ תְּפִלִּין פְּרוּכִין בְּיָדוֹ⁸⁰, מִתֵּר לִישֵׁן בָּהֶם אֲפֹלוּ
35 שְׁנַת קָבַע⁸¹. וְאֵינוֹ אוֹכֵל בָּהֶם, אֲלֹא אֲכִילַת עֲרָא⁸².

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתי שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, או"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוּשׁ בַּתְּפִלִּין, וְהֶצֱרֵךְ לְבֵית-הַכֶּסֶּא לְעֵת-
עֶרֶב, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם פְּדִי לְלִבָּשׁן אַחֵר שְׂיֵצֵא -
לֹא יִכְנֹס בָּהֶם גְּלוּלִים בְּבִגְדוֹ, וְאִפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִיָּם
בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעָה.¹⁰³ אֲלֵא בִּצְדָה יַעֲשֶׂה? חוֹלְצֵן
וּמְנִיחֵן בְּכָלֵן.¹⁰⁴ אִם הָיָה בּוֹ טַפָּח,¹⁰⁵ אוֹ בְּכָלִי
שְׂאִינוֹ כְּלֵין, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בּוֹ טַפָּח.¹⁰⁶ וְאוֹחֵז
הַכְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנֵס. וְכֵן אִם הֶצֱרֵךְ בְּלִילָה,¹⁰⁷ מְנִיחֵן
בְּכָלִי, וְאוֹחֵז הַכְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנֵס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן.
(104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית.
(105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין
לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין
ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג:), וכפירוש רב האי גאון,
הובא ברבינו יונה שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן,
אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחוץ
שלא יגבשו (שם).

כ. שִׁכַּח וְנִכְנֵס לְבֵית-הַכֶּסֶּא וְהוּא לְבוּשׁ תְּפִלִּין,¹⁰⁸
מְנִיחַ יָדוֹ עַל־יָתֶן עַד שְׂיִגְמַר עֲמוּדוֹ.¹⁰⁹ רֹאשׁוֹ, יוֹצֵא
וְחוֹלֵץ, אַחֲרֵי-כֵן נִכְנֵס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו; שְׂאֵם יַפְסִיק
בְּעֲמוּד רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּגָדִים בֵּין בְּקִטְנִים, כִּבּוֹא לִידֵי
חֲלָאִים שְׂיֵשׁ בָּהֶן סַכְנָה גְּדוֹלָה.¹¹⁰

(108) על ראשו, בלתי גלולות בבגדו, וכן בבית-הכסא
שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן.
(109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החוזר מביא את
האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי
רגלים) החוזר - מביא את האדם לידי ירקון" (עור פניו
נהפך ירוק).

כא. שִׁכַּח וְשָׁמַשׁ מִשְׁתֵּי בַּתְּפִלִּין, הָרִי זֶה לֹא יֵאָחֵז,
לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצְיָה,¹¹¹ עַד שְׂיִטֵּל יָדָיו וְיִטְלֵם,
מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדִים עֲסָקָנוּת.¹¹²

(111) בתי התפילין. (112) ושמא נגעו במקום הטינופת
(סוכה כו: וברש"י).

כב. הַנִּכְנָס לְבֵית-הַמִּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם עוֹמְדִין
לְבוּשִׁין,¹¹³ מִתֵּר לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין;¹¹⁴ וּמְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם
עוֹמְדִין שָׁם, מְקַצֵּתָן עֲרָמִים וּמְקַצֵּתָן לְבוּשִׁין, אֵינוֹ
חוֹלֵץ.¹¹⁵ תְּפִלּוֹ, וְאֵינוֹ מְנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְבִתְחִלָּה;

1 אָבֵל אִם נִכְנֵס לְסֻעֻדַת קָבַע, חוֹלֵץ.⁸³ וּמְנִיחֵן עַל
2 שְׁלָחָנוֹ עַד שְׂיִטֵּל יָדָיו,⁸⁴ וְאַחֲרֵי-כֵן יִנְיחֵם, וַיִּבְרַךְ עַל
3 מְזוֹנוֹ וְהוּא לְבוּשׁ בָּהֶן.⁸⁵

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין
לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן
מעל ראשו אין קדושתו עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול
עוז). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד). (82) ירושלמי
(ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה
ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף
הסעודה. (85) שם.

4 יז. הִיָּה לְבוּשׁ תְּפִלִּין וְהֶצֱרֵךְ לְבֵית-הַכֶּסֶּא,⁸⁶ לֹא יִנְיחַ
5 הַתְּפִלִּין בְּחוּרֵין.⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְיִכְנֹס,
6 שְׂמָא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים.⁸⁸ בִּצְדָה יַעֲשֶׂה? אִפְלוּ
7 הֶצֱרֵךְ לְהִשְׁתִּין מִיָּם, חוֹלֵץ תְּפִלּוֹ בְּרַחוּק אֶרְבַּע
8 אַמּוֹת.⁸⁹ וְגוֹלָלֵן בְּבִגְדוֹ כְּמִין.⁹⁰ סִפְרֵת-וֶרֶה, וְאוֹחֵז
9 בִּמְיֻנּוֹ.⁹¹ כְּנָגֵד לְבוֹ; וְיִזְהַר, כְּדִי שְׁלֹא תִּהְיֶה רִצּוּעָה
10 יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפָּח;⁹² וְנִכְנֵס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו,⁹³
11 וְכְּשִׂינֵא, מְרַחֵק אֶרְבַּע אַמּוֹת מִבֵּית-הַכֶּסֶּא
12 לְלוֹבֶשְׁתָּן.⁹⁴

(86) לעשות בו צרכיו. ובתי-כסאות האמורים בתלמוד, על
פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות
השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי
חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים
הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתן, ובאת
לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון
ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו
שעה התקינו שיהא אווחזן בבגדו ובידו ונכנס".
(89) מבית-הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמור".
(91) שלא יפלו מידו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה
שתראה בבית-הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו:
"בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכסא
(לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו
וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94) שם. וכל זה בבית-הכסא
שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים,
אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניחן
במקום המשתמר ('ספר המצוות').

13 יח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֻרִים?⁹⁵ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא הַקְּבֹועַ,
14 שְׂאִין נִיצוּצוֹת נִתְּזוֹת.⁹⁶ עָלָיו; אָבֵל בֵּית-הַכֶּסֶּא
15 עֲרִיאִי,⁹⁷ לֹא יִכְנֹס בָּהֶן פְּשֵׁהם גְּלוּלִים,⁹⁸ אֲלֵא חוֹלֵץ
16 אוֹתָן וְנוֹתֵנָן לְחִבְרוֹ לְשִׁמְרָן. וְאֵין מִי-רִגְלִים פְּלִין,⁹⁹
17 אִפְלוּ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, אֲלֵא בִּישְׁבִּיכָה; וְאִם הָיָה
18 עֶפֶר תַּחוּתָּן.¹⁰⁰ - אִפְלוּ בְּעֲמִידָה.¹⁰¹ הָיָה בְּמְקוֹם קֶשֶׁה,
19 יַעֲמֹד בְּמְקוֹם מְדֻרָּן,¹⁰² כְּדִי שְׁלֹא יִתְּזוּ נִיצוּצוֹת
20 עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא
עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין
אדם הולך בשבילים לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרָמִים, חוֹלְצִין ¹¹⁶ תְּפִלִּין, וְאֵין צְרִיךְ לומר שְׂאֵינוּ מְנִיחִין. 2
- 113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקה, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוזה ('קריית ספר').

- 3 כג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ ¹¹⁷. 4 וְאִפְלוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, אוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע 5 אַמּוֹת שֶׁל קָבֵר, צְרִיךְ לַחְלֹץ תְּפִלִּין, עַד שִׁירְחִיק 6 אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבֹּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שִׁיכַסֶּה 7 עֲרֻתוֹ ¹¹⁸ וְיִלְבֹּשׁ בְּגָדָיו. הַנוֹשֵׂא מְשָׁאֵי עַל רֹאשׁוֹ, 8 חוֹלְצִין תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, עַד שִׁסְסִיר הַמְּשָׁאֵי ¹¹⁹ 9 מֵעָלָיו; וְאִפְלוּ מִטְּפַחַת אֶסּוֹר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שִׁישׁ 10 בּוֹ תְּפִלִּין; וְאֵבֶל צוֹנֵף הוּא מְצַנְפְתּוֹ עַל תְּפִלִּיו ¹²⁰.

- 117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). (118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). (119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכהן גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדוד המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד:).

- 11 כד. בֵּית שִׁישׁ בּוֹ תְּפִלִּין אוּ סִפְר־תּוֹרָה, אֶסּוֹר 12 לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִשְׁתּוֹ, עַד שִׁיִּצְיָאֻם ¹²¹ אוּ יִנִּיחֻם בְּכָלִי, 13 וְיִנִּיחַ הַכָּלִי בְּכָלִי אַחֵר שְׂאֵינוּ כּוֹלִין ¹²²; וְאֵבֶל אִם הָיָה 14 הַכָּלִי הַשֵּׁנִי מְזֻמָּן לָהֶם - אִפְלוּ עֲשֶׂרָה כָּלִים, בְּכָלִי 15 אֶחָד הֵן חֲשׂוּבִין. וְאִם הִנִּיחֻן כָּלִי בְּתוֹךְ כָּלִי, מִתֵּר 16 לְהִנִּיחֻן תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו, בֵּין פֶּר לְכֶסֶת ¹²³, שֶׁלֹּא 17 כִּנָּגַד רֹאשׁוֹ, פָּדִי לְשִׁמְרָן ¹²⁴, וְאִפְלוּ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ 18 בְּמִטָּה.

- 129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידי ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו "להניח" כהכרעת ה'שולחן ערוך' וכמבואר לעיל. (132) מנחת מדי, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

פרק חמישי

- 1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזות יחיד למזוזות רבים.

- א. כיצד כותבין את המזוזה? ² כותבין שתי פרשיות, 35

- 19 כה. קִדַּשְׁתָּ תְּפִלִּין, קִדַּשְׁתָּן גְּדוּלָּה הִיא, שֶׁכָּל זִמָּן

פְּתוּחָהּ¹⁶ - בְּשֶׁרָה, לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָהּ מִן
הַתּוֹרָה¹⁷. וְצִרִיךְ לְהַזְהִיר בְּתַגִּין¹⁸ שְׂבֵבָה. וְאֵלּוּ הֵן
הַתַּגִּין שְׂעוּשִׁין בְּמִזְוָה:¹⁶

(15) שייגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאין סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייגין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שֶׁבַע אוֹתוֹת, עַל כָּל אוֹת
מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִין¹⁹. וְאֵלּוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֵׁל שְׁמַע',
וְנִי"ן דְּנִפְשָׁךְ, וְתִרִי זִיגִין שֵׁל מְזוֹזוֹת, וְתִרִי טִיתִין
שֵׁל טֹטֶפֶת. וּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כָּל
אוֹת מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִין. וְאֵלּוּ הֵן: גִּימ"ל שֵׁל דְּגִנְךָ,
וְתִרִי זִיגִין שֵׁל מְזוֹזוֹת, וְתִרִי טִיתִין שֵׁל טוֹטֶפֶת,
וְצִדִּיק שֵׁל הָאֶרֶץ. וְאִם לֹא עָשָׂה תַּגִּין, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
בָּהֶן אוֹ גָּרַע מֵהֶן, לֹא פָּסַל. וְאִם כָּתְבָהּ שְׁלֹא
בְּשִׁרְטוּט²⁰, אוֹ שְׁלֹא דִקְדָּק בְּמֵלֵא וְחֹסֵר, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
מִבְּפָנִים אֶפְלוּ אוֹת אַחַת - הָרִי זֶה פְּסוּלָהּ²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייגין ואלו הן: שעטנ"ז גי"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריט ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מִנְהֵג פְּשׁוּט, שְׂפּוֹתֵיבִים עַל הַמְּזוֹזָה מִבְּחוּץ, כְּגֹנֶד
הָרוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה: 'שְׂדִי'²²; וְאֵין בָּזָה
הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אֲבָל אֵלּוּ שְׂפּוֹתֵיבִין
מִבְּפָנִים שְׂמּוֹת הַמְּלָאכִים, אוֹ שְׂמּוֹת קְדוּשִׁים²³, אוֹ

שְׁמַע', וְהָיָה אִם שְׁמַע', עַל דִּף³ אֶחָד, בִּירִיעָה אַחַת.
וְעוֹשָׂה לָהּ רוּחַ מְלִמְטָה וְרוּחַ מְלִמְעָלָה כְּמוֹ חֲצִי
צִפְרִי⁴. וְאִם כָּתְבָהּ בְּשִׁנִּים אוֹ בְּשִׁלְשָׁה דְּפִין - בְּשֶׁרָה⁵.
וְיִלְכֹּד שְׁלֹא יַעֲשֶׂנָה כְּנֹב⁶, אוֹ כְּמֹ עֲגוּלָה, אוֹ כְּקֶבֶד⁸.
וְאִם עָשָׂה כְּאַחַת מֵאלֶּה - פְּסוּלָה⁹. כָּתְבָהּ שְׁלֹא עַל
הַסֶּדֶר¹⁰, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּים פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה¹¹.
כָּתְבָהּ בְּשִׁנֵּי עוֹרוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּפְרֹן, פְּסוּלָה¹².
סִפְרֵ-תּוֹרָה שְׂפָלָה וְתִפְלִין שְׂפָלוּ, אֵין עוֹשִׁין מֵהֶן
מְזוֹזָה¹³; וְלֹא מִן הַגְּלִיזִים¹⁴ שֶׁל סִפְרֵ-תּוֹרָה, אֵין
כּוֹתְבִין עָלֶיהָ מְזוֹזָה, לְפִי שְׂאִין מוֹרִידִין מִקִּדְשָׁה
חֲמוּדָה לְקִדְשָׁה קְלָה.

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כנוב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני ויהיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושביין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

ב. וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת רוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁה שְׁמַע' לְוְהָיָה
אִם שְׁמַע' פְּרָשָׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגובה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמונה מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

ו. כְּשֶׁנֹּפְלִין אוֹתָהּ, גּוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוּף הַשִּׁיטָה
לְתַחֲלָתָהּ³¹, עַד שֶׁתִּמָּצֵא, כְּשִׁיפְתָּח הַקּוֹרָא לְקִרְוֹת,
יִקְרָא מֵרֹאשׁ הַשִּׁיטָה לְסוּפָהּ. וְאַחֵר שְׁגוּלָּהּ, מְנִיחָה
בְּשִׁפּוּפֶרֶת³² שֶׁל קֶנֶה³³ אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר,
וּמַחְבֵּר אוֹתָהּ אֶל מְזוּזַת הַפֶּתַח בְּמַסְמָר, אוֹ חוֹפֵר
בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח וּמַכְנִיס בָּהּ³⁴ הַמְזוּזָה.

(31) (מנחות שם). (32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נבוב הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

ז. וְקִדְּם שִׁיקְבָּעָהּ בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח, מִבֶּרֶךְ תַּחֲלָה:
"בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה"³⁵. וְאֵינוּ מִבֶּרֶךְ בְּשִׁיעַת
פְּתִיבָתָהּ, שֶׁקְבִיעָתָהּ זֶה הִיא הַמִּצְוָה³⁶.

(35) ר"ף הלכות מזוזה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

ח. תִּלְאָהּ בְּמַקְלָה³⁷ - פְּסוּלָהּ³⁸, שְׁאִין זֶה קְבוּעָהּ.
הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדִּלְתָּ³⁹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁴⁰. חָפֵר
בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח וְהַכְנִיס הַמְזוּזָה כְּמוֹ נֶגֶר, וְהִיא
כְּבָרִיחַ הַקְּרָשִׁים בְּטַבְעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָהּ. הַעֲמִיק לָהּ
טַפָּח⁴² - פְּסוּלָהּ⁴³. חֲתַךְ קֶנֶה וְהַכְנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוּזָה,
וְאַחֲרֵיכֵן חָבַר הַקֶּנֶה אֶל קָנִים אֲחֵרִים, וְהַעֲמִיד מִן
הַפֶּל מְזוּזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּמָה קְבִיעַת
הַמְזוּזָה לַעֲשִׂיַת מְזוּזַת הַפֶּתַח⁴⁵.

(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזה הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובהה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזה הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזה הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום

פְּסוּק אוֹ חוֹתְמוֹת²⁴ - הָרִי הֵן בְּכָלֵל מִי שְׁאִין לָהֶם
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵלוּ הַטְּפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם
שִׁבְטָלוּ הַמִּצְוָה, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה גְּדוּלָּה²⁵, שֶׁהִיא
יְחִיד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-פְּרוּף-הָיָה וְאַהֲבָתוֹ וְעֲבֹדָתוֹ,
כְּאֵלוֹ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנֶּזֶת עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל
לִבָּם הַסֶּכֶל, שֶׁזָּהוּ דָּבָר הַמְּהִינָה בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שד"י נוטריקון שומר דת ישראל (כלבו). (23) אזכרות, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרוסיאי ה', ואחד של סוריאה שר הפנים". (25) מצוות מזוזה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוחש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שישש... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאליה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כוז"י במוכס"ז כוז"י" נגד "ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

ה. וּמִצְוָה לְכַתֵּב "עַל הָאֶרֶץ" בְּשִׁיטָה אַחֲרֹנָה, בֵּין
בְּרֹאשׁ, בֵּין (בְּאֲמָצֵעַ)²⁹ הַשִּׁיטָה. וְנִהְיָה כָּל הַסּוּפְרִים
לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁטָּה וְעֶשְׂרִים שִׁטּוֹת, וְ"עַל הָאֶרֶץ"
בְּרֹאשׁ שִׁיטָה אַחֲרֹנָה. וְאֵלוֹ הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ
כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה עַל הַסֶּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים,
לִבְנִיךָ, וּבִשְׁכַּבְּךָ, בֵּין, וְהִיָּה³⁰, מִצְוָה, בְּכָל, יוֹרֵה,
עֹשֶׂב, פֶּן, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, הַשָּׁמַיִם, וְאַבְדֶּתֶם, וְשִׁמְתֶם,
אַתֶּם, אַתֶּם, בְּדֶרֶךְ, וּבִשְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר, עַל הָאֶרֶץ.

(29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(תוספות שם דף קא עמוד ב). (59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

"תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

- א. עֲשֶׂה תְּנָאִין יֵשׁ בְּבֵית, וְאַחֲרָיָהּ יִתְחַיֵּב הָדָר בּוֹ
- לְעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסֵר תְּנָאִי אֶחָד מֵהֵן, פְּטוּר
- מִן הַמְּזוּזָה. וְאִלּוּ הֵן: שֶׁיְהִי בּוֹ אֲרָבַע אֲמוֹת² עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת³ או יָתֵר, וְשֶׁתְּהִינָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת⁴,
- וְיִהְיֶה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תְּקֵרָה⁶, וְיִהְיֶה לוֹ
- דִּלְתוֹת, וְיִהְיֶה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים או יוֹתֵר,
- וְיִהְיֶה הַבֵּית חָלָל⁷, וְיִהְיֶה עֲשׂוּי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוּי
- לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוּי לְדִירַת קָבֶעַ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"וְיִהְיֶה לוֹ דִּלְתוֹת".

אבל הראב"ד ועוד ראשונים סברו שגם פתח שאין בו דלת חייב במזוזה.

ויש לומר שיסוד מחלוקתם הוא בגדר הדלת. לדעת הרמב"ם דלת היא חלק מהשער שענינו פתיחה – כניסה ויציאה ולכן חיוב המזוזה יהיה רק בשער כזה שהוא מקום הכניסה והיציאה מהבית באופן הרגיל והמושלם, היינו כשיש בו דלת, כיון שפתיחת הדלת גורמת את אפשרות הכניסה לבית.

אבל הראב"ד סבר שדלת היא ענין בפני עצמו – סגירת וסתימת חלל בכותל הבית, וסתימת החלל אינו קשור בהכרח לכניסה ויציאת הבית ולכן גם אם אין דלת חייב במזוזה.

לקו"ש חלק ט"ז עמוד 446.

- (2) באורך. (3) ברוחב. (4) עמודים משני צדי הפתח, ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5) קורה מעל לפתח. (6) שהבית יהיה מקורה. (7) פרט לבתי כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8) פרט לבית התבן ובית העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9) פרט לבית המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד, כמבואר בסמוך ה"ט. (10) פרט לסוכת החג וכיו"ב, שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו מתבארים והולכים בהלכות הבאות.
- ב. בֵּית שֶׁאֵין לוֹ אֲרָבַע אֲמוֹת עַל אֲרָבַע אֲמוֹת, פְּטוּר
- מִן הַמְּזוּזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ פְּדֵי לָרַבֵּעַ אֲרָבַע אֲמוֹת עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת בְּשֹׁנָה¹², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עָגֹל או פֶּעַל
- חֶמֶשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר שֶׁאֵם הָיָה אֲרָכּוֹ יָתֵר
- עַל רַחְבּוֹ¹³, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ לָרַבֵּעַ אֲרָבַע אֲמוֹת עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת, חֵיב בַּמְּזוּזָה.

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על

- ט. מְזוּזוֹת הַיְחִיד נִבְדָּקָת פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ⁴⁶, וּמְזוּזוֹת
- רַבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בַּיּוֹמָה⁴⁸; שְׁמָא נִקְרָעָה⁴⁹ מִמֶּנָּה אוֹת
- אֶחָת אוּ נִמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בַּפֶּתִלִּים,
- מְרַקֶּבֶת.

(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם טרחה יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבריקה בכלל.

- י. הַכֹּל חֵיבִין בַּמְּזוּזָה, אֲפִלּוּ נָשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹.
- וּמִחֲנֻכִּים אֵת הַקִּטְנִים⁵² לְעֲשׂוֹת מְזוּזָה לְבִתְהֵימָם.
- הַשּׁוֹכֵר בֵּית בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהָדָר בְּפוֹנֵדֶק⁵³ בְּאֶרֶץ-
- יִשְׂרָאֵל, פְּטוּר מִן הַמְּזוּזָה שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁴; אֲבָל
- הַשּׁוֹכֵר בֵּית בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, חֵיב בַּמְּזוּזָה מִיָּד⁵⁵.

(50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו' אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). (51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). (52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפוטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'). (53) מלון. (54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורה מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם).

- יא. הַמִּשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ, עַל הַשּׁוֹכֵר לְהֵבִיא מְזוּזָה
- וְלִקְבֹּעַ אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הָיָה נוֹתֵן שָׂכָר עַל קְבִיעָתָהּ⁵⁶;
- מִפְּנֵי שֶׁהַמְּזוּזָה חוֹבַת הָדָר הִיא, וְאִינָה חוֹבַת
- הַבֵּית⁵⁷. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא, לֹא יִטְלֶנָּה בְּיָדוֹ וְיֹצֵא⁵⁸; וְאִם
- הָיָה הַבֵּית שֶׁל פּוֹתִי, הָרִי זֶה נוֹטֵלָה בְּשִׁיעָא⁵⁹.

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית"

ובתתי-מדרשות, שאין בהן בית דירה, פטורין, לפי
 שהן קדש²⁷. בית-הכנסת של כפרים, שהאורחין
 דרין בו, חייב במזוזה. וכן בית-הכנסת של כפרין,
 אם היה בו בית דירה²⁸, חייב³⁰. כל השערים שהיו
 במקדש לא היה להם מזוזות³¹, חוץ משער ניקנור³²
 ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין³³, מפני
 שהלשכה הזאת הייתה בית-דירה לכהן גדול בשבעת
 ימי ההפשה³⁴.

(24) שביית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש,
 מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן:
 עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך"
 בית חול, ולא בית קודש (יומא יא.). ויש אומרים:
 שביית-המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו
 מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה,
 ובירושלמי (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי
 חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג
 מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת
 הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקן בו מזוזה ('טור'
 יו"ד סי' רפז). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים
 בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל
 אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות
 בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון הנמוקי
 יוסף' להל' מזוזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב;
 רי"ף הל' מזוזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער
 המזרח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה
 פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של
 מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו
 לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו.
 (33) חדר פקידי המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית
 שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי
 לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו
 משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך,
 שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת
 פרהדרין (יומא ח.). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון
 יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני
 יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה
 הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה,
 מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר
 החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך
 ה"ו. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר:
 "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי
 גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה:
 "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין
 לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן
 הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול.
 אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור,
 כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט.):
 "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל"
 (חתם סופר יו"ד סי' רפא).

ז. בית התבן³⁵, בית הפקר, בית העצים, בית

מזוזות ביתך (סוכה ג.). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין
 ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש
 בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשהו, וזהו דרך דירה
 יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ
 שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים:
 "ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף
 לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל'
 טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אכסדרה, והוא המקום שיש לו שלשה כתלים
 ותקרה, אף-על-פי שיש לה שני פצימין¹⁴ ברוח
 רביעית, פטורה מן המזוזה, מפני שהפצימין
 להעמיד התקרה הם עשויים, ולא משום מזוזות
 נעשו¹⁵. וכן התקרה שאין לה כתלים, אלא עומדת
 על עמודים מפאן ומפאן¹⁶, אף-על-פי שהיא
 כתבנית בית, פטורה¹⁷, לפי שאין לה מזוזות, שאילו
 העמודים להעמיד התקרה הן עשויין.

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות
 לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. בית שיש לו מזוזה מפאן ומפאן, וכפה¹⁸ במין
 קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש
 בגבה המזוזות עשרה טפחים או יותר, חייב
 במזוזה¹⁹; ואם אין בהן עשרה טפחים, פטורים,
 מפני שאין לו משקוף²⁰.

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה
 נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות
 עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה
 המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי-אפשר לכיפה שתשמש
 מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי
 רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בית שאין לו תקרה, פטור²¹ מן המזוזה. היה
 מקצתו מקרה ומקצתו אינו מקרה - יראה לי, שאם
 היה הקרוי²² כנגד הפתח, שהוא חייב במזוזה.
 ומעמידין הדלתות, ואחר-כך קובעין את המזוזה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאין להם תקרה),
 פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין
 הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע
 אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנחם). (23) מנחות לג,
 ע"א. שאין חייב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,
 שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער
 הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד
 שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח
 שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו
 בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע
 את המזוזה, במזוזות הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה
 קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא
 מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הר-הבית²⁴, הלשכות²⁵ והעזרות²⁶, ובתי-כנסיות

זאת אין המקומות האלה חייבים במזוזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך יו"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזוזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהרין חייבת במזוזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבנינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפניו מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזוזה, שגם הוא חייב במזוזה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד סי' רפו). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח.⁶⁰ פתח קטן שבין בית לעליה,⁶¹ חייב במזוזה. חדר שבפית, אפילו חדר בחדר - חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הפית, שפולן עשויין לדירה וקובעין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הכנסת ובייתו - אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חייב במזוזה.⁶² פתח שבין שני בתים,⁶³ הולכין אחר הציר.⁶⁴ של דלת; מקום שהציר נראה עמו, שם קובעים את המזוזה.⁶⁵

(62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתד ברזל שבדלת למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזוזה? בתוך חלל של פתח,⁶⁶ בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער;⁶⁸ ואם קבעה למעלה מזה, כשרה; והוא, שירחקנה מן המשקוף טפח.⁶⁹ וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית;⁷⁰ ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חייב במזוזה.⁷¹

אוצרות³⁶ - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך" - ביתך המיוחד לך,³⁷ פרט לאלו וכיוצא בהן. לפיכך, רפת הבקר, שהנשים יושבות בה,³⁸ ומתקשטות בה, חייבות במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית-שער,³⁹ אכסדרה ומרפסת,⁴⁰ והגנה, והדיר⁴¹ - פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה.⁴² אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו - חייבין במזוזה.⁴³

(35) המיוחד לאצור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליינן ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הרי"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אחד שערי חצרות,⁴⁴ ואחד שערי מבואות,⁴⁵ ואחד שערי מדינות⁴⁶ ועירות, הכל חייבים במזוזה; שהרי הפתחים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפילו עשרה בתים,⁴⁷ זה פתוח לזה וזה פתוח לזה - הואיל והפנימי חייב במזוזה, פלן חייבין. ומפני זה אמרו⁴⁸: שער הפתוח מן הגנה⁴⁹ לחצר⁵⁰, חייב במזוזה.

(44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטור שערי ערי הגיטו ממזוזה ('באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כתי' התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. בית-הפסא, ובית-המרחץ, ובית הטבילה,⁵¹ ובית הברסקי⁵² וכיוצא בהם, פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת כבוד.⁵³ ספת חג⁵⁴ פתח⁵⁵ ובית שבספינה,⁵⁶ פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת קבע. שתי ספות של יוצרים,⁵⁷ זו לפניו מזוזה - החיצונה פטורה מן המזוזה, לפי שאינה קבועה.⁵⁸ החניות שבשוקים פטורין, מפני שאינן קבועים לדירה.⁵⁹

(51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. (52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזוזה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 לְכַתֵּב מִשְׁלֹשִׁים. וְאִם כָּתְבוּ בְּיָדוֹ, הֲרִי הוּא כָּאֵלּוּ קִבְּלָהּ
19 מִהֶרֶסִינֵי. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְכַתֵּב, אַחֲרֵים כּוֹתְבִין
20 לוֹ. וְכָל הַמְּגִיחָה סִפְר־תּוֹרָה, וְאֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, הֲרִי
21 הוּא כָּאֵלּוּ כָּתְבוּ כָּלָּהּ.

(2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל הל' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג). וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה. (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקון נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" (ה'חינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרט בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרט טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשבי"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל"ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השגיאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' הל' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:). וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כתב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושיה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד ס' ר"ע).

(66) ולא מבחון, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינו-תם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוות הפתח ('תוספות' מנחות לג:). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד ס' רפט). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאדם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיים, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימכם" וגו', כולם צריכים להיות (שם). ואיחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שביומא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה לי? ותירצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

1 יג. חַיִּב אָדָם לְהַזְהֵר בְּמִזְוֶזָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֹבֶת
2 הַכֹּל⁷² תְּמִיד⁷³. וְכָל זְמַן שִׁינֵּס וַיֵּצֵא, יִפְּגַע בִּיחֹד
3 הַשֶּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וַיִּזְכֹּר אֶהְבֵּתוֹ,
4 וַיַּעֲזֹר מִשְׁנֵתוֹ וּשְׂגִיּוֹתָיו⁷⁴ בְּהַכְלִי הַזֶּמֶן, וַיַּדַּע, שְׁאִין
5 דָּבָר הַעוֹמֵד לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, אֵלָּא יִדְעֵת
6 צִוֵּר הַעוֹלָם, וַיִּמָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי
7 מִישְׁרִים. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים⁷⁵: כָּל מִי שֵׁשׁ לוֹ
8 תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּבִזְרָעוֹ, וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ, וּמִזְוֶזָה
9 בְּפִתְחוֹ, מְחֻזָּק הוּא שְׁלֵא יִחָטָא; שֶׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ
10 מִזְכִּירֵין רַבִּים, וְהֵן הֵם⁷⁶ הַמְּלַאכִים שֶׁמַּצִּילִין אוֹתוֹ
11 מִלְּחָטָא, שְׁנֹאמַר: "חֲנֹה מְלָאךְ יְיָ סָבִיב לִירְאָיו
12 וַיַּחֲלֹצֵם"⁷⁷. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן.

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוטש המשולש (תפילין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

22 ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לְכַתֵּב סִפְר־תּוֹרָה אֶחָד
23 לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יֵתֵר עַל סִפְר־שִׁיחִיָּה לוֹ כְּשֶׁהוּא
24 הַדְּיוֹט, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה כִּשְׁכֹּתוֹ עַל כֶּסֶּא מַמְלַכְתּוֹ
25 וְכָתַב לוֹ וְגו'⁹". וּמַגִּיהִין אוֹתוֹ מִסִּפְר־הַעֲזָרָה¹⁰,
26 עַל-פִּי בֵּית-דִין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁהָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט,
27 מִנִּיחוֹ בְּבֵית גַּנְזִיּוֹ¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתַב אוֹ שֶׁנִּכְתַּב לוֹ¹² אַחֵר
28 שְׁמֶלֶךְ, יֵהִיָּה עִמּוֹ תְּמִיד. וְאִם יֵצֵא לְמַלְחָמָה -
29 סִפְר־תּוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין -

13 א. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ² מִיִּשְׂרָאֵל לְכַתֵּב
14 סִפְר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנֹאמַר: "וְעָתָה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת
15 הַשִּׁירָה", כְּלוֹמַר: כָּתְבוּ לָכֶם תּוֹרָה, שֵׁשׁ בָּהּ שִׁירָה
16 זו³, לְפִי שְׁאִין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת.⁴
17 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו סִפְר־תּוֹרָה, מִצְוָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא).
 (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו -
 התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה,
 בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו
 יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד.
 (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות -
 מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ -
 (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עינו
 משוטטות בכל הארץ.

- ה. לא ימעט הכתב²⁸ מפני הרוח שפין פִּרְשָׁה²¹
- לפִּרְשָׁה²⁹. נִדְמָנָה לוֹ תְּכָה בַּת חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא²²
- יִכְתֹּב שְׁתֵּים בְּתוֹךְ הַדָּף וְשֵׁלֶשׁ חוּץ לַדָּף, אֲלֵא פוֹתֵב²³
- שֵׁלֶשׁ בְּתוֹךְ הַדָּף וְשְׁתֵּים חוּץ לַדָּף³⁰. לֹא נִשְׁאַר מִן²⁴
- הַשִּׁטָּה כְּדֵי לִכְתֹּב שֵׁלֶשׁ אוֹתִיּוֹת - מִנִּיחַ הַמָּקוֹם²⁵
- פָּנוּי, וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה³¹.²⁶

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
 כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נודמנה
 לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
 ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
 את הריוח, אלא יזרז עצמו שלא יבוא לידי כך.
 (30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך
 להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
 האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
 ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
 ('מעשה רוקח').

- ו. נִדְמָנָה לוֹ תְּכָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - לֹא יִזְרְקָנָה²⁷
- בֵּין הַדְּפִין³², אֲלֵא יִחְזִיר לְתַחֲלַת הַשִּׁטָּה. נִדְמָנָה לוֹ²⁸
- בְּתוֹךְ הַשִּׁטָּה תְּכָה בַּת עֶשֶׂר אוֹתִיּוֹת, אוֹ פָּחוֹת אוֹ²⁹
- יֵתֶר³³, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשִּׁטָּה כְּדֵי לִכְתֹּב אֶת פְּלֵה³⁰
- בְּתוֹךְ הַדָּף - אִם יָכוֹל לִכְתֹּב חֲצִיָּה בְּתוֹךְ הַדָּף וְחֲצִיָּה³¹
- חוּץ לַדָּף, פּוֹתֵב; וְאִם לֹא, מִנִּיחַ הַמָּקוֹם פָּנוּי³²
- וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה³⁴.³³

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
 בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
 (מנחות ל.). (33) כגון "והאחשדרפנים" (מגילת אסתר ט,
 ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה
 מגילה יז.; הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
 זלמן מוילנא). (34) אבל למשך האותיות ולהגדילן עד
 סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת
 האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
 קטנות ('הגהות מיימוניות').

- ז. וּמִנִּיחַ בֵּין כָּל חֲמֵשׁ וְחֲמִשָּׁה³⁵ אַרְבַּע שִׁטִּין פָּנוּיּוֹת³⁴
- בְּלֹא כְּתִיבָה³⁶, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יֵתֶר, וּנְתַחֵל הַחֲמֵשׁ³⁵
- מִתְחַלֵּת שִׁטָּה חֲמִישִׁית. וְכִשְׁיִגְמֹר אֶת הַתּוֹרָה, צָרִיךְ³⁶
- שְׁיִגְמֹר בְּאֻמָּצֵעַ שִׁטָּה שְׁבָסוֹף הַדָּף³⁷. וְאִם נִשְׁאַר מִן³⁷
- הַדָּף שִׁטִּין הַרְבֵּה³⁸, מְקַצֵּר³⁹ וְעוֹלֶה⁴⁰, וּמִתְחִיל³⁸
- מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה שְׁבָסוֹף הַדָּף, וְלֹא יִגְמֹר אֶת³⁹

- 1 וְהוּא עֲמֹ, מִסֵּב¹³ - וְהוּא כְּנֻדָּה¹⁴; שְׁנֵאמַר: "וְהִיָּתָה¹
- 2 עֲמֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר
 בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע.
 (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו).
 (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע
 לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם.
 "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו
 ולא יגער בו, ובשבט פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך
 הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד,
 למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" ('ה'חינוך' מצוה
 תקג).

- 3 ג. לֹא הִיָּה לוֹ סִפְר־תּוֹרָה קֹדֶם שְׁיִמְלֹךְ, צָרִיךְ לִכְתֹּב³
- 4 לוֹ אַחֵר שְׁמִלְךָ שְׁנֵי סִפְר־תּוֹרָה - אֶחָד מִנִּיחוֹ בְּבֵית⁴
- 5 גִּנְזָיו, וְהַשְּׁנִי יִהְיֶה עֲמֹ תָּמִיד, לֹא יִסּוּר מֵעֲמֹ, אֲלֵא⁵
- 6 בְּלִילָה בְּלַבַּד¹⁵, וְכִשְׁפָּנֶס לְבֵית־הַמֶּרְחֵץ אוֹ לְבֵית־⁶
- 7 הַכֶּסֶּא¹⁶, אוֹ לִישָׁן עַל מִטָּתוֹ¹⁷.

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו
 הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו
 "בליילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר
 שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא
 יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו',
 וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר
 שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי
 לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום
 הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא
 שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין
 המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב,
 משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו"
 ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו
 ביום.

- 8 ד. סִפְר־תּוֹרָה שִׁכְתְּבוּ בְּלֹא שִׁרְטוּט¹⁸, אוֹ שִׁכְתְּבוּ⁸
- 9 מְקַצְתּוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמְקַצְתּוֹ עַל הַקֶּלֶף¹⁹ - פְּסוּל²⁰;
- 10 אֲלֵא, אוֹ כָּלוּ עַל הַגּוֹיִל, אוֹ כָּלוּ עַל הַקֶּלֶף. וְכִיִּצֵּד⁹
- 11 פּוֹתֵבִין סִפְר־תּוֹרָה? פּוֹתֵב פְּתִיבָה מְתַקֶּנֶת, נָאָה¹⁰
- 12 בְּיוֹתֵר²¹. יִנִּיחַ בֵּין כָּל תְּכָה²² וְתְּכָה כְּמֹלֵא אוֹת¹¹
- 13 קִטְנָה²³, וּבֵין אוֹת לְאוֹת כְּמֹלֵא חוּט הַשְּׁעָרָה, וּבֵין¹²
- 14 כָּל שִׁטָּה²⁴ וְשִׁטָּה כְּמֹלֵא שִׁטָּה. וְאַרְךָ כָּל שִׁטָּה¹³
- 15 וְשִׁטָּה - שְׁלֹשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדֵי לִכְתֹּב¹⁴
- 16 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם',¹⁵
- 17 תִּלְתָּא זְמַנִּי²⁵; וְזֶה הוּא רֹחֵב כָּל דָּף²⁶ וְדָף. וְלֹא תִּהְיֶה¹⁶
- 18 שִׁטָּה קְצָרָה מְזֵה, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה הַדָּף כְּאַגָּרֶת. וְלֹא¹⁷
- 19 אַרְבָּה יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה עֵינָיו מְשׁוּטְטוֹת¹⁸
- 20 בְּכֶתֶב²⁷.¹⁹

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה
 ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים
 למעלה (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט).

- 17 **י. יש דברים אחרים שלא נאמרו בגמרא, ונהגו**
 18 **בהם הסופרים, וקבלה הוא בידם איש מפי איש.**
 19 **והן, שיהיו מנגן השיטין שבכל דף ודף, לא פחות**
 20 **משמונה וארבעים ולא יותר על ששים⁵⁶; ושיהיה**
 21 **הרוח שבין פרשה לפרשה כמו תשע אותיות:**
 22 **'אשר', 'אשר', 'אשר'; ושיהיה בראש השיטין**
 23 **למעלה משירת הים⁵⁷: 'הבאים'⁵⁸, 'ביבשה'⁵⁹,**
 24 **השם⁶⁰, 'מת'⁶¹, 'במצרים'⁶² - חמש שיטין; ולמטה**
 25 **מן השירה חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כך:**
 26 **'ותקח'⁶³, 'אתריה', 'סוס', 'ויצאו', 'ויבאו'⁶⁴;**
 27 **ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת 'האזינו'⁶⁵:**
 28 **'ואעידה'⁶⁶, 'אחרי', 'הדרך', 'באחריה',**
 29 **'להכעיסו', 'קהל' - שש שיטין; ולמטה ממנה**
 30 **חמש שיטין: 'ויבאו'⁶⁷, 'לדבר', 'אשר', 'הוא',**
 31 **'אשר'.**
- 32 **י. וכל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המבחר. ואם**
 33 **שנה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר או העסר⁶⁸**
 34 **מלא, או שכתב מלה שהיא קריי⁶⁹ וכתב בקריאתה,**
 35 **כגון שכתב 'ישעיה' במקום 'ישעיה'⁷⁰,**
 36 **'ובטחורים' במקום 'ובעפלים'⁷¹, וכיוצא בהן⁷²; או**
- 1 **השיטה⁴¹, ומתפון, עד שיהיה 'לעיני כל ישראל'**
 2 **באמצע שיטה שבסוף הדף⁴².**
- 3 **ח. ויהיה באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴,**
 4 **ובאותיות הנקודות⁴⁵, ובאותיות המשנות, כגון**
 5 **הפא"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו**
 6 **שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויהיה בתגין⁴⁸**
 7 **ובמנין. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש**
 8 **עליה שבעה⁴⁹. וכל התגין צורת זיני'⁵⁰ הן, דקין**
 9 **כחוט השערה.**
- 43 כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה,
 ועוד. 44 כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא
 קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף בית
 שלם של אותיות גדולות וקטנות. 45 שיש עליהן נקודות
 מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט)
 שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. 46 כנוסח דפוס
 מנוסחה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות.
 ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יו"ד סי' רסה.
 47 כגון נו"ן ההפוכה שלפני "ויהי בנסוע הארון" (במדבר
 י, לה) שהיא עקומה. 48 כתרי האותיות, כמו שאמרו
 (מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה
 שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם
 אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף
 שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג) תילין תילין של
 הלכות". 49 ראה במוספנו "תשובות רבינו".
 50 מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוז' מראה מקום לכל פרטי
 הלכה זו בספר "התגין".
- 10 **ט. כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן**
 11 **המבחר. ואם שנה בתקין זה⁵¹, או שלא דקדק**
 12 **בתגין, וכתב כל האותיות פתוקין; או שקרב את**
 13 **השיטין⁵² או ההיקין⁵³, או האריקין⁵⁴ או קצרן -**
 14 **הואיל ולא הדביקן אות באות, ולא חסר ולא הוסיף**
 15 **ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתיחות**
 16 **וסתומות⁵⁵ - הרי זה ספר כשר.**
- 51 האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרט אחד
 אחד. 52 ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. 53 שהניח
 ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. 54 למעלה משלשים
 אותיות אורך השיטה. 55 מפורש לקמן (פ"ח, הלכה
 א"ב).

18 יד. מִתֵּר לְכַתֵּב הַתּוֹרָה, כָּל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ בְּפָנַי עֲצָמוּ, 19 וְאֵין בֵּין קִדְשֵׁי סִפְר־תּוֹרָה⁸⁷. אָבֵל לֹא יִכְתֹּב מִגְלָה⁸⁸ 20 בְּפָנַי עֲצָמָה, שִׁיחִיָּה בֵּה פִרְשִׁיּוֹת⁸⁹; וְאֵין כּוֹתֵבִין 21 מִגְלָה לְחִינוּק לְהַתְלַמֵּד בֵּה⁹⁰; וְאֵם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים 22 עָלֶיהָ חֶמֶשׁ - מִתֵּר⁹¹. כָּתֵב מִגְלָה, שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּת 23 בְּשִׁטָּה אַחַת - מִתֵּר⁹².

השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס). אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי שהתורה חתומה ושלמה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי-אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, ככו: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

24 טו. מִתֵּר לְדַבֵּק⁹³ תּוֹרָה, נְבִיאִים וְכַתּוּבִים בְּכִרְךָ 25 אַחֲד⁹⁴. וּמִנִּיחִ⁹⁵ בְּכָל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ אַרְבַּע שִׁטִּין, וּבֵין 26 כָּל נְבִיא וְנְבִיא שְׁלֹשׁ שִׁטִּין⁹⁶, וּבֵין כָּל נְבִיא וְנְבִיא 27 מִשְׁנֵים-עָשָׂר - שְׁלֹשׁ שִׁטִּין, שָׁאֵם בָּא לְחַתֵּךְ, 28 חוֹתֶמֶת⁹⁷. וְסִדְרוֹן שָׁל נְבִיאִים כֶּף הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, 29 שׁוּפָטִים, שְׁמוּאֵל, מֶלְכִים, יִרְמְיָה, יְחִזְקֵאל, 30 יִשְׁעִיָּה⁹⁸, תִּרְיָע־שָׁר⁹⁹. וְסִדְר הַכְּתוּבִים: רֹת, 31 וְתִהְלִים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלִי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר-הַשִּׁירִים¹⁰⁰, 32 וְקִינוֹת¹⁰¹, וְדָנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדָבָרִי הַיָּמִים¹⁰⁴.

(93) לכרוך. (94) ואע"פ שאי-אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). (95) משאיר חלק. (96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא, שמשמע ארבע שטיין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שטיין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג:): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל

1 שְׁכַתֵּב פִּרְשֵׁה פְתוּחָה פְתוּחָה סְתוּמָּה, או סְתוּמָּה פְתוּחָה⁷³, 2 או שְׁכַתֵּב הַשִּׁירָה⁷⁴ כְּשֶׁאֵר הַכְּתֵב, או שְׁכַתֵּב פִּרְשֵׁה 3 אַחַת כְּשִׁירָה - הָרִי זֶה פְסוּל⁷⁵, וְאֵין בּוֹ קִדְשֵׁי 4 סִפְר־תּוֹרָה כָּלֵל, אֲלֹא כְחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמִּלְמַדִּין 5 בֵּה הַתִּינוּקוֹת.

(68) מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. (69) שנקראת אחרת מכתיבתה. (70) דברים כח, ל. (71) שם כז. (72) נדרים לז, ע"ב: "קריין ולא כתיבין, כתיבין ולא קריין" - הלכה למשה מסיני". (73) ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). (74) "שירת היס" ו"האזינו", שיש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. (75) שבת קג, ע"ב.

6 יב. סִפְר־תּוֹרָה שְׁאִינוּ מִגְלָה⁷⁶, אֲסוּר לְהַשְׁהוּתָו⁷⁷ יוֹתֵר 7 עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁸, אֲלֹא יִתְקַן או יִגְנֹז⁷⁹. סִפְר־תּוֹרָה 8 שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דָּף וְדָף - יִתְקַן, וְאֵם הָיִי 9 אַרְבַּע - יִגְנֹז⁸⁰. וְאֵם הָיִי רֹב הַסִּפְרִי⁸¹ מִגְלָה, וְהַשְׁאָר⁸² 10 יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דָּף, וְנִשְׁאָר אֶפְלוֹ דָּף אֶחָד 11 מֵאוֹתוֹ הַשְׁאָר הַמְשֻׁבָּשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת - הָרִי זֶה 12 יִתְקַן⁸³.

(76) מטעויותיו המצויות בו. (77) כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו ב'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א ('יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברה בלבד, כי-אם בראיה ברורה שיש בו טעות". (78) שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל' ס"ת). (79) נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג). (80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. (81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. (82) המיעוט המשובש. (83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

13 יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁴? שְׁכַתֵּב הַמְּלֵא חֶסֶר, 14 שְׁנִמְצָא תוֹלָה הָאוֹתִיוֹת שֶׁשִּׁכַּח בֵּינֵי הַשִּׁטּוֹת⁸⁵; אָבֵל 15 אֵם כָּתֵב הַחֶסֶר מְלֵא - אֶפְלוֹ יֵשׁ בְּכָל דָּף וְדָף בְּמָה 16 טַעֲוִיּוֹת, הָרִי זֶה מִתְקַן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאִינוּ 17 תוֹלָה⁸⁶.

(84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנו. (85) וגנאי הוא לתלות כל-כך. (86) שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. פֶּרֶשֶׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר
בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ שָׁאֵר הַשִּׁטָּה פְּנוּי, וּמִתְחִיל
הַפֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מִתְחִלַת הַשִּׁטָּה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֻרוּרִים? שֶׁשָּׁאֵר מִן הַשִּׁטָּה רוּחַ כְּשֶׁעוֹר
תִּשָּׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאָר אֲלָא מְעַט, אוֹ אִם
גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה - מְנִיחַ שִׁטָּה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְּתָב,
וּמִתְחִיל הַפֶּרֶשֶׁה הַפְּתוּחָה מִתְחִלַת שִׁטָּה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פֶּרֶשֶׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר
בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ רוּחַ כְּשֶׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכָתֵב
בְּסוֹף הַשִּׁטָּה תְּכָה אֶחָת מִתְחִלַת הַפֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיא
סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הָרוּחַ בְּאֲמֻצֵּעַ. וְאִם לֹא נִשְׁאָר
מִן הַשִּׁטָּה כְּדֵי לְהִנִּיחַ הָרוּחַ כְּשֶׁעוֹר וּלְכָתֵב בְּסוֹף
הַשִּׁטָּה תְּכָה אֶחָת - יְנִיחַ הַכָּל פְּנוּי, וְיִנִּיחַ מְעַט רוּחַ
מֵרֹאשׁ שִׁטָּה שְׁנִיָּה, וְיִתְחִיל לְכָתֵב הַפֶּרֶשֶׁה הַסְּתוּמָה
מֵאֲמֻצֵּעַ שִׁטָּה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ
מִתְחִלַת שִׁטָּה שְׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הָרוּחַ, וּמִתְחִיל לְכָתֵב
הַסְּתוּמָה מֵאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה⁴. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁפֶּרֶשֶׁה
פְּתוּחָה תְּחִלָּתָהּ מִתְחִלַת הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם, וּפֶרֶשֶׁה
סְתוּמָה תְּחִלָּתָהּ מֵאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם.

(2) תשע אותיות. (3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט)
"פתוחה מכאן ומכאן" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה
ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". (4) (שם) "פתוחה
מראשה" (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". (5) (שם)
"פתוחה מסופה" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה
והתחיל לכתוב בתחילת השנייה - פתוחה". רבים חולקים
על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה
דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו
מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו
שהעתקנוה.

ג. סֵפֶר שְׁאִינוּ מְגַה בְּמָלֵא וְחֶסֶר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ⁶
וּלְהַגִּיהוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷. אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ
הַפֶּרֶשִׁיּוֹת, וְכָתֵב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה,
אוֹ שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פְּנוּי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ פֶּרֶשֶׁה, אוֹ
שֶׁכָּתֵב כְּדִרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפֶּרֶשֶׁה, אוֹ
שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הֵרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאֵין לוֹ
תִּקְּנָה¹⁰, אֲלָא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

(6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה
(לעיל פרק א, הלכה ט"ז). (7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג).
(8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת,
כמבואר בסוף פרק זה. (9) (שבת דף קג עמוד ב). (10) "כי
איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק
הרבה לפניו ולאחריו, ושמן יודמן לו שם (שאסור למחוק)
וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רוח שבין פרשה לפרשה,
ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו
תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

ד. וּלְפִי שְׁרָאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹

באמצעותו" (מרכבת המשנה). (98) אע"פ שישעיהו קדם
בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני
ש"מלכים" מסיים בחורבן בית-המקדש וירושלים,
ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו
נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן
לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). (99) אע"פ שהושע
(ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא
סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו
שיאבד, וציפּוּהוּ עִם נְבוּאָה יִתֵּר הַנְּבִיאִים הָאֲחֵרִים שֶׁגַם
הֵם קִטְּנִים בְּמִסְפָּרָם, וּבִיחִיד יֵהוּ אֲגוּדָה אֶחָת וְלֹא יֵאבְדוּ
(שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם
לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם
ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ
רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה
אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל
בימי אחשורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי
הימים עד אליו (בבא-בטרא שם). ועזרא ונחמיה חשובים
כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה
חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֲלָא
בְּשִׁרְטוּט¹⁰⁵, אֲפִלּוּ כְּתָבָן עַל הַגִּיטָּה¹⁰⁶. וּמִתֵּר לְכָתֵב
שְׁלֹשׁ תְּבוּת בְּלֹא שִׁרְטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֲסוּר¹⁰⁷.
כִּרְף זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תוֹרָה, נְבִיאִים וְכְתוּבִים, אֵין קֹדֶשְׁתּוֹ
כְּקֹדֶשֶׁת סִפְר־תוֹרָה, אֲלָא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁים. דִּין
הַיֵּתֵר כְּדִין הַחֶסֶר¹⁰⁸.

(105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי
רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא
שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגר"א יו"ד סי'
רפ"ד). (107) גיטין, שם. ורבינו'תם סובר, שאין איסור
אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל
באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון
המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט
(תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא
כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתיבה
שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא
שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר,
שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות
יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה
מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:):
תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל
השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט (תוספות' גיטין שם,
וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). (108) כלומר: כל יתר
כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו
בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד
מקדושת ס"ת (בית יוסף סי' רפג).

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות
הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

1 - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָהּ. וְיָבֹא
2 יַעֲקֹב, וְתֵצֵא דִינָה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְיֹאמֶר אֱלֹהִים,
3 וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂוֹ -
4 אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָּה. וְאֵלֶּה
5 הַמְּלָכִים, וַיָּשָׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
6 וַיּוֹסֶף הַיּוֹד מִצְרֵימָה - סְתוּמָּה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים,
7 וַיְהִי מִקֵּץ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה
8 שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֲרֵי
9 הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלֹוִי, יְהוּדָה, וְזִבְלֹן,
10 וַיִּשְׁכַּר - בָּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. דָּן, גָּד, מָאֲשֶׁר,
11 גַּפְתָּלִי, בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. בְּנִימִין -
12 פְּתוּחָהּ.

מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת - שֶׁלֹּשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְתוּמוֹת -
שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאַחַת.

ספר ואלה שמות

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, וַיִּלֶּךְ אִישׁ, וַיְהִי בֵימֵי הָרָבִים -
שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה - סְתוּמָּה. וַיִּלֶּךְ
מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה,
וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת.
אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁתִּיחַן
סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֹאֵה נִתְתִּיד, וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה כְּבֹד לִבִּי פָרְעָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
אָמַר אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה בֹּא - פְּתוּחָהּ. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל
אֶהֱרֹן נָטָה אֶת יָדְךָ), וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל
אֶהֱרֹן נָטָה אֶת מִטָּךְ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר - (שְׁלֹשֶׁת) [ס"א שְׁתִּיחַן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פָּרְעָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל
אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
- סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
בֹּא אֶל פָּרְעָה - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה נָטָה יָדְךָ - סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה שֶׁל
יְהִי חֹשֶׁךְ, וַיֹּאמֶר שֶׁל 'עוֹד נִגַע אֶחָד' - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה - פְּתוּחָהּ. וַיְהִי בִּחְצֵי הַלַּיְלָה - סְתוּמָּה. וַיִּסְעוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּעֲצָם - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' וְכו', קִדְּשׁ
לִי, וְהָיָה כִּי יִבְאֶף - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּשִׁלַּח
- סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' וְכו' וַיָּשָׁבוּ וַיַּחֲנֶה, וַיֹּאמֶר ה'
אֶל מֹשֶׁה מֵה תִּצָּעַק, וַיֹּאמֶר ה' נָטָה אֶת יָדְךָ, אֲזִי
יִשִּׁיר מֹשֶׁה, וְתִקַּח מִרְיָם - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּסַּע
מֹשֶׁה, וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּנִי
מִמָּטִיר - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה -

1 שְׁרָאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלָיו, וְכֵן בַּעֲלֵי הַמִּסֵּרֶת, שְׁכֹתִיבִין
2 וּמַחְבִּירִין לַהֲדוּרֵי הַפְּתוּחוֹת וְהַסְתוּמוֹת, נִחְלָקִים
3 בְּדָבָרִים אֵלֶּה בְּמַחְלָקֶת הַסְּפָרִים שְׁסוּמִכִין עֲלֵיהֶם¹² -
4 רָאִיתִי לְכַתֵּב הַנֶּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְתוּמוֹת
5 וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרֵת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לִמְקֵן עֲלֵיהֶם כָּל
6 הַסְּפָרִים וְלַהֲגִיָּה מֵהֶם. וְסִפֵּר שְׁסוּמִכֵּנוּ עֲלֵיו בְּדָבָרִים
7 אֵלֶּה הוּא הַסִּפֵּר הַיָּדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲרַבְּעָה
8 וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵיךְ בִּירוּשָׁלַיִם מִכְּמָה שָׁנִים
9 לַהֲגִיָּה מִמֶּנּוּ הַסְּפָרִים, וְעֲלֵיו הָיוּ הַכֹּל סוּמִכִין, לְפִי
10 שֶׁהִגִּיָּהוּ בֶן-אֲשֶׁר¹⁴, וְדָקְדָק בּוֹ שָׁנִים הִרְבָּה, וְהִגִּיָּהוּ
11 פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ, וְעֲלֵיו סְמִכְתִּי בְּסִפֵּר
12 הַתּוֹרָה שְׁכַתְּבִיתִי כְּהִלְכָתוֹ.

(11) ספרי תורה. (12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאי" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאי" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. (13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. (14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"ששלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

ספר בראשית

וַיְהִי רִקִּיעַ¹⁵, וַיִּקְוּ הַמַּיִם, וַיְהִי מְאֹרֹת, וַיִּשְׁרְצוּ הַמַּיִם,
וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּבְלּוּ, אֵלֶּה תִּלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - בָּלָן
פְּתוּחוֹת, וְהֵן שְׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדָם
אָמַר - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָהּ.
וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי
קִינָן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְד, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי
מֵתוּשָׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת
אֵלֶּה בָּלָן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֵלֶּה תִּלְדוֹת נֹחַ - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ,
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְנֵי
נֹחַ, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּנְצֵן
זֵלֶד, וְלִשֵּׁם יֶלֶד - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ
שְׁפָה אַחַת, אֵלֶּה תִּלְדוֹת שֵׁם - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת.
וְאַרְפַּכְשָׁד חִי, וְשִׁלַּח חִי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי
רֵעֻז, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחֲזֹר, וַיְחִי תֵרַח - בָּלָן
סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוֹנֶה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם,
וַיְהִי רָעָב, וַיְהִי בֵימֵי אֲמֶרְפֶּל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
אַחֵר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אֲרַבְּעָתָן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו -
פְּתוּחָהּ. וַיִּסַּע מֹשֶׁשׁ, וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיחַן
סְתוּמוֹת. וַיְהִי בַּעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֲרֵי
הַדְּבָרִים, וַיְהִי חִי שָׂרָה - אֲרַבְּעָתָן פְּתוּחוֹת.
וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָּה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת
יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת יִצְחָק, וַיְהִי רָעָב - אֲרַבְּעָתָן
פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֲשׂוֹ, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

ויעשו את הפתחת שש, ויעשו את ציץ, ותכל -
 שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וידבר ד' ביום
 החדש - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון,
 ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם
 את מזבח, וישם את מסך, וישם את הפיר, ויקם
 את החצר - כלן סתומות, והן שמונה. ויכס הענן
 - פתוחה.

מנין הפתוחות - תשע וששים, ומנין הסתומות -
 חמש ותשעים. הכל - מאה וששים וארבע
 פרשיות.

ספר ויקרא

ואם מן הצאן - סתומה. ואם מן העוף - פתוחה.
 ונפש כי תקריב, וכי תקרב, ואם מנחה על המזבח,
 ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן
 סתומות. ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וידבר,
 ואם כל עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כבש,
 ונפש כי תחטא - כלן פתוחות. והן תשע. ואם לא
 תשיג, וידבר ה' - שתייהן סתומות. ואם נפש,
 וידבר ד' נפש¹⁶, וידבר וכו' - שלשתן פתוחות.
 וזאת תורת - סתומה. וידבר ד' זה קרבן, וידבר
 ד' דבר אל אהרן, וזאת תורת האשם, וזאת תורת
 זבח, וידבר ד' דבר אל בני ישראל המקריב, וידבר
 ד' קח את אהרן - כלן פתוחות, והן שש. ויהי ביום
 השמיני - סתומה. וידבר ה' אל אהרן, וידבר משה,
 וידבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות. וזה לכם, וכי
 ימות - שתייהן סתומות. וידבר ד' אשה כי תזרע,
 וידבר ד' אדם כי יהיה, נגע צרעת, וכשור - ארבעתן
 פתוחות. או כשור - סתומה. ואיש או אשה -
 פתוחה. ואיש או אשה כי יהיה בעור פשרם, ואיש
 כי ימרט ראשו, והפגד - שלשתן סתומות. וידבר
 ד' זאת תהיה - פתוחה. ואם דל - סתומה. וידבר
 ד' כי תבאו, וידבר ד' דברו אל בני ישראל - שתייהן
 פתוחות. ואיש כי תצא - סתומה. ואשה כי תהיה
 - פתוחה. ואשה כי יזוב - סתומה. וידבר ד' אחרי
 מות, וידבר ד' דבר אל אהרן, וידבר ד' דבר אל בני
 ישראל - שלשתן פתוחות. איש איש, ערות אביו,
 ערות אשת אביו, ערות אחותו, ערות בת בנו, ערות
 בת אשת, ערות אחות אביו, ערות אחות אמו, ערות
 אחי אביו, ערות בלתי, ערות אשת אחיו, ערות
 אשה ובתה - כלן סתומות, והן ששים עשרה. וידבר
 ד' דבר אל כל עדת, וכי תבאו אל - שתייהן
 פתוחות. וכי יגור - סתומה. וידבר ד' אשר יתן
 מזרעו, ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים -
 שתייהן פתוחות. והכהן הגדול, וידבר ד' דבר אל
 אהרן - שתייהן סתומות. וידבר ד' ויגזרו, וידבר
 ד' דבר אל אהרן ואל בניו - שתייהן פתוחות. וידבר

פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ויסעו כל
 עדת, ויבאו עמלק, ויאמר ה' אל משה כתב, וישמע
 יתרו, בחדש השלישי - חמשתן פתוחות. וידבר
 אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא - שלשתן
 סתומות. זכור - פתוחה. כבוד, לא תרצח, לא
 תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, [לא תחמד]
 - כלן סתומות, והן (שש) [שבע]. וכל העם -
 פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ואלה
 המשפטים - פתוחה. וכי ימפר, מכה איש, וכי
 יזד, ומכה אביו, וגנב איש ומכרו, ומקלל אביו,
 וכי יריבן אנשים, וכי יפה איש, וכי ינצו אנשים,
 וכי יפה איש - כלן סתומות, והן עשר. וכי יגח
 שור - פתוחה. וכי יפתח, וכי יגח, כי יגנב איש,
 כי יבער איש, כי תצא אש, כי יתן, כי יתן איש -
 כלם סתומות, והן שבע. וכי ישאל - פתוחה. וכי
 יפתה, מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות.
 אם כסף - פתוחה. אלהים לא תקלל, לא תשא, כי
 תפגע, כי תראה, לא תטה - חמשתן סתומות. הנה
 אנכי - פתוחה. לא תהיה משפלה - סתומה. ואל
 משה אמר - פתוחה. ויאמר ה' - סתומה. וידבר
 ה' - פתוחה. ועשו ארון - סתומה. ועשית שלחן,
 ועשית מנרת - שתייהן פתוחות. ואת המשכן -
 סתומה. ועשית את הקרשים - פתוחה. ועשית
 פרכת, ועשית את המזבח, ועשית את חצר
 המשכן, ואתה תצוה, ואתה הקרב - חמשתן
 סתומות. ועשו את האפד - פתוחה. ועשית
 משבצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית
 ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - כלן סתומות,
 והן שש. ועשית מזבח, וידבר ד' כי תשא, וידבר
 ד' ועשית כפור, וידבר ד' בשמים - ארבעתן
 פתוחות. ויאמר ד' קח לך סמים, וידבר ד' ראה
 קראתי - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה.
 ויתן אל משה - סתומה. וידבר ד' לך רד, ויפן
 ויד - שתייהן פתוחות. וידבר ד' לך עלה מזה -
 סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר
 ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב -
 ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר
 משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן
 פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש יריעת
 - פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש
 בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש
 את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את
 מזבח העלה, ויעש את הכפור, ויעש את החצר,
 אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את
 האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש
 את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות.

47 - אַרבעַתָּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאֵם - סְתוּמָּה.
48 וַיֹּאמֶר דִּי'אֲבִיחָהּ, וַיִּדְבֹּר דִּי'שִׁלַּח לָךְ, וַיֹּאמֶר דִּי'עֵד
49 אָנָּה וַיִּנְאַצְנִי, וַיִּדְבֹּר דִּי'עֵד מִתִּי, וַיִּדְבֹּר דִּי'כִי תִבְאוּ,
50 וַיִּדְבֹּר דִּי'כִבְאָכֶם - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגּוּ,
51 וְאִם נִפְשׁ אַחַת - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּנִי יִשְׂרָאֵל
52 בַּמִּדְבָּר - פְּתוּחָהּ. וַיֹּאמֶר דִּי'מוֹת יוֹמָת' - סְתוּמָּה.
53 וַיֹּאמֶר דִּי'נִעְשׂוּ לָהֶם, וַיִּקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת.
54 וַיִּדְבֹּר דִּי'הִדְלוּ, וַיִּדְבֹּר דִּי'הַעֲלוּ, וַיִּדְבֹּר דִּי'אֹמַר אֶל
55 אֱלֻעֲזָר - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּלְנו - פְּתוּחָהּ. וַיִּדְבֹּר
56 דִּי'הַרְמוּ - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'קַח מֵאֲתָם, וַיֹּאמֶר
57 דִּי'הִשָּׁב, וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
58 וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר ה' אֶל אֶהֱרֹן
59 - פְּתוּחָהּ. וְלִבְנֵי לֵוִי - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'נֶאֱל
60 הַלּוּיִם, וַיִּדְבֹּר דִּי'זֹאת חֻקָּת, וַיִּבְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
61 וַיִּדְבֹּר דִּי'קַח אֶת הַמָּשָׁה - אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר
62 דִּי'עֲזֹן לֹא הָאֲמֻנָתָם, וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה - שְׁתִּיחֵן
63 סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקֵּדֶשׁ - פְּתוּחָהּ. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי -
64 סְתוּמָּה. וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר - פְּתוּחָהּ. אֲזַי יֹשִׁיר -
65 סְתוּמָּה. וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָהּ. וַיֵּרָא בָּלֶק -
66 סְתוּמָּה. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, וַיִּדְבֹּר דִּי'פִינְחָס, וַיִּדְבֹּר
67 דִּי'צִירֹר, וַיֹּאמֶר ה' - אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי
68 שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גַד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלֹן,
69 בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בִנְיָמִן, אֵלֶּה בְּנֵי
70 דָּן, בְּנֵי אֲשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת
71 עֶשְׂרֵה. וַיִּדְבֹּר ה' - פְּתוּחָהּ. וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלּוּיִם,
72 וּתְקַבֵּנָה - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דִּי'כֵן בְּנוֹת
73 צִלְפַּחֲדָי, וַיֹּאמֶר דִּי'עֲלֶה - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֹּר
74 מֹשֶׁה - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'צוּ, וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת,
75 וּבִרְאֵשִׁי חֲדָשִׁיכֶם - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּבַחֲדָשׁ
76 הָרִאשׁוֹן, וּבִיּוֹם הַבְּכּוּרִים - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת.
77 וּבַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי - פְּתוּחָהּ. וּבַעֲשׂוֹר, וּבַחֲמִישֶׁה
78 עָשָׂר, וּבִיּוֹם הַשְּׁנִי, וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבִיּוֹם הָרְבִיעִי,
79 וּבִיּוֹם הַחֲמִישִׁי, וּבִיּוֹם הַשִּׁשִּׁי, וּבִיּוֹם הַשְּׂבִיעִי, בִּיּוֹם
80 הַשְּׁמִינִי - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן תִּשְׁעָה. וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה,
81 וַיִּדְבֹּר ה' - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר,
82 וַיֹּאמֶר אֱלֻעֲזָר, וַיֹּאמֶר דִּי'שֹׂא - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת.
83 וּמִקֵּנָה רַב - פְּתוּחָהּ. וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְּאֵנוּ, וַיִּגְשׂוּ
84 אֵלָיו - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, אֵלֶּה
85 מִסְּעֵי - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, וַיִּדְבֹּר
86 דִּי'בְּעִרְכָּת' - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֹּר דִּי'צוּ אֶת בְּנֵי
87 יִשְׂרָאֵל, וַיִּדְבֹּר דִּי'אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, וַיִּדְבֹּר
88 דִּי'בְּעִרְכָּת מוֹאֲבִי, וַיִּדְבֹּר דִּי'דְבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
89 וַיִּקְרְבוּ רִאשֵׁי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת.
90 מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחֵן וְתִשְׁעִים, וְהַסְּתוּמוֹת -
91 שְׁתִּיחֵן וְשֵׁשׁ. הַכֹּל - מֵאָה וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמוֹנָה.
92 סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים

1 דִּי'שׂוֹר אוֹ כְּשֹׁב אוֹ עֲזוּ - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'דְבַר אֶל
2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', וַיִּדְבֹּר דִּי'כִי תִבְאוּ אֶל
3 הָאָרֶץ - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּסְפַרְתֶּם לָכֶם - סְתוּמָּה.
4 וַיִּדְבֹּר דִּי'בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי - פְּתוּחָהּ. וַיִּדְבֹּר דִּי'אֶף
5 בַּעֲשׂוֹר - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'בַּחֲמִישֶׁה עָשָׂר יוֹם,
6 וַיִּדְבֹּר דִּי'צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִקְחַת סֵלֶת - שְׁלֹשֶׁת
7 פְּתוּחוֹת. וַיִּצֵּא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'הוֹצֵא אֶת
8 הַמִּקְלָל, וַיִּדְבֹּר דִּי'בִּהַר סִינִי - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת.
9 וּסְפַרְתָּ לָךְ, כִּי יָמוּךְ אַחִיד, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר, וְכִי יָמוּךְ
10 אַחִיד, וְכִי יָמוּךְ, וְכִי תִשְׁגֶּה יָד - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵם
11 שֵׁשׁ. אִם בַּחֲקִמִי, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי - שְׁתִּיחֵן
12 פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֹאת - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'אִישׁ כִּי
13 יִפְלֹא - פְּתוּחָהּ. וְאִם בְּהִמָּה - סְתוּמָּה.
14 מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחֵן וְחֲמִשִּׁים, וְהַסְּתוּמוֹת - שֵׁשׁ
15 וְאַרְבַּעִים. הַכֹּל - תִּשְׁעִים וְשִׁמוֹנָה.
16 סֵפֶר בַּמִּדְבָּר סִינִי
17 בְּנֵי רְאוּבֵן - סְתוּמָּה. לִבְנֵי שְׁמַעוֹן, לִבְנֵי גַד, לִבְנֵי
18 יְהוּדָה, לִבְנֵי יִשְׂשָׁכָר, לִבְנֵי זְבוּלֹן, לִבְנֵי יוֹסֵף, לִבְנֵי
19 מִנְּשֶׁה, לִבְנֵי בִנְיָמִן, לִבְנֵי דָן, לִבְנֵי אֲשֵׁר, בְּנֵי
20 נַפְתָּלִי, אֵלֶּה הַפְּקָדִים, וַיִּדְבֹּר דִּי'אֶף אֶת מִטֵּה לֵוִי,
21 וַיִּדְבֹּר דִּי'אִישׁ עַל דָּגְלוֹ - כָּל פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע
22 עֶשְׂרֵה. דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְנִסֵּעַ אֵהָל, דָּגֵל מַחֲנֵה
23 אֶפְרַיִם, דָּגֵל מַחֲנֵה דָן - אַרְבַּעַתָּן סְתוּמוֹת. אֵלֶּה
24 פְּקוּדֵי, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת, וַיִּדְבֹּר דִּי'הַקָּרֵב, וַיִּדְבֹּר
25 דִּי'נֶאֱנִי, וַיִּדְבֹּר דִּי'פִּקֹּד - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְלִקְחַת,
26 וַיֹּאמֶר דִּי'פִּקֹּד - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֹּר דִּי'קַח,
27 וַיִּדְבֹּר דִּי'נֶשֶׂא, וַיִּדְבֹּר דִּי'אֶל תַּכְרִיתוֹ, וַיִּדְבֹּר
28 דִּי'נֶשֶׂא - אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מִרְרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי
29 גִרְשׁוֹן - שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֹּר דִּי'צוּ, וַיִּדְבֹּר
30 דִּי'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, וַיִּדְבֹּר דִּי'אִישׁ כִּי
31 תִשְׁטֶה, וַיִּדְבֹּר דִּי'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא, וַיִּדְבֹּר
32 דִּי'דְבַר אֶל אֶהֱרֹן - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְיִכְרָךְ, יָאֵר,
33 יִשָּׂא, וְשִׁמּוֹ, וְיִהִי בִיּוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה, וְיִהִי הַמִּקְרִיב
34 - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בִּיּוֹם הַשְּׁנִי, בִּיּוֹם
35 הַשְּׁלִישִׁי, בִּיּוֹם הָרְבִיעִי, בִּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, בִּיּוֹם
36 הַשִּׁשִּׁי, בִּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי, בִּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, בִּיּוֹם
37 הַתִּשְׁעִי, בִּיּוֹם הָעֶשְׂרִי, בִּיּוֹם עֶשְׂתִּי עָשָׂר יוֹם,
38 בִּיּוֹם שְׁנִים עָשָׂר יוֹם, זֹאת חֲנֻכַּת, וַיִּדְבֹּר
39 דִּי'בַּחֲעֻלְתָּךְ, וַיִּדְבֹּר דִּי'קַח אֶת הַלּוּיִם - כָּל
40 פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וַיִּדְבֹּר דִּי'זֹאת אֲשֵׁר
41 לַלּוּיִם - סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'נִעְשׂוּ, וַיִּדְבֹּר דִּי'כִי
42 יִהְיֶה טָמֵא - שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וּבִיּוֹם הַקִּים -
43 סְתוּמָּה. וַיִּדְבֹּר דִּי'עֲשֶׂה לָךְ, וְיִהִי בִשְׁנֵה הַשְּׁנִית -
44 שְׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַחֲבֹב, וְיִהִי בִנְסֹעַ -
45 שְׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וְיִהִי הָעֵם כְּמִתְאַנְּנִים, וַיֹּאמֶר
46 דִּי'אֶסְפֶּה לִּי, וַיֹּאמֶר דִּי'הִיד ה' תִּקְצֹר, וּתִדְבֹּר מִרְרִים

47 אָרור הָאִישׁ, אָרור מְקַלָּה, אָרור מְסִיג, אָרור
48 מְשַׁגָּה, אָרור מְטָה, אָרור¹⁷ שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה,
49 אָרור שֹׁכֵב עִם אָחִיתוֹ, אָרור שֹׁכֵב עִם חֲתָנָתוֹ, אָרור
50 מִפֶּה, אָרור לִקְחַ שְׂחָד, אָרור אֲשֶׁר לֹא יָקִים - כָּל
51 סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהִנֵּה אִם שְׂמוּעַ, וְהִנֵּה
52 אִם לֹא תִשְׁמַע - שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. אֱלֹהֵ דְבָרֵי הַבְּרִית
53 - סְתוּמָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה, אֲתֵם נֹצְצִים - שְׁתִּיהֵן
54 פְּתוּחוֹת. וְהִנֵּה כִי יָבֹאוּ, כִּי הַמַּצֹּה, רָאָה נִתְתִּי -
55 שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּלְךְ מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
56 - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן, הֶאֱזִינוּ הַשָּׁמַיִם,
57 וַיָּבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם, וְזֹאת הַבְּרָכָה
58 - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לִיהוּדָה - סְתוּמָה. וַיִּלְלוּ
59 - פְּתוּחָה. לְבִנְיָמִן, וְלֵוִי, וְלִזְבוּלֹן, וְלִגְדֹן,
60 וְלֹאֲשֶׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה.
61 מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע,
62 וְהַסְתוּמוֹת - מָאָה וָעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הֵכֵל - מָאָה
63 וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמוֹנֶה. מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה -
64 מֵאֲתֵים וְתִשְׁעִים, וּמִנֵּן הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
65 וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעִים. הֵכֵל - שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעִים.
66 צוֹרֵת שִׁירַת 'הֶאֱזִינוּ': כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה יֵשׁ בְּאַמְצָע
67 רוּחַ אֶחָד¹⁸ כְּצוֹרֵת הַפָּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל
68 שִׁיטָּה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים. וְכֹתִיבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰
69 שִׁיטוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוּת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה:
70 הֶאֱזִינוּ, יַעֲרֹף, כְּשַׁעֲרֵם, כִּי, הַצּוֹר, אֵל, שְׁחַת,
71 הַלֵּה', הַלּוֹא, זָכֹר, שָׁאֵל, בְּהִנְחָל, יֵצֵב, כִּי,
72 יִמְצָאֶהוּ, יִסְבְּכֶנּוּ, כְּנָשָׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְפָּבֶהוּ,
73 וַיִּנְקֶהוּ, חֲמָאֵת, בְּנִי²¹, וְדָם, שְׂמִנֶת, וַיִּנְבֵּל, בְּתוֹעֵבָת,
74 אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַּח, מִכֶּסֶם, אֲרָאָה, בָּנִים, כְּעֶסְוִנִי,
75 בְּגוֹי, וְתִיִּקֵּד, וְתִלְהֹט, חֲצִי, וְקִטֵּב, עִם, וּמַחְדְּרִים,
76 יוֹנֵק, אֲשַׁבִּיתָהּ, פֶּן, וְלֹא, יֵאָזֵן, יִכְיֵנוּ, וְשִׁנִּים, וְה',
77 וַיִּכְיֵנוּ, וּמִשְׁדָּמַת, אֲשַׁכֵּלַת, וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לַעַת,
78 וְחֹשׁ, וְעַל, וְאַפְסֵס, צוֹר, יִשְׁתֵּן, יְהִי, וְאֵין, מִחֲצִיתִי,
79 כִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשַׁפִּיר, מִדָּם, הַרְגִינוּ, וְנִקָּם.
80 כָּל אֵלּוּ הַתְּבוּת שֶׁבְּרֹאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש
שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות - מפני
שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות
(כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד).
(17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את:
"ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי
הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן
החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת ש"י" לדברים שם.
(18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק
באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט).
וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן:
"בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם,
אולם רבי מנחם לונגאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש

1 וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, וַנִּפְּן וַנַּעֲבֹר, וַיְדַבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה'
2 אֵלַי רָאָה, וְאַתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה
3 יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בָּנִים, אֲזִי וְיִדְדִיל, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה -
4 אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׂמוֹר, כְּבֹד, לֹא
5 תִרְצֶה, וְלֹא תִנָּאֵף, וְלֹא תִגְנֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא
6 תַחֲמֹד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֵת הַדְּבָרִים - כָּל סְתוּמוֹת,
7 וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. שְׂמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהִנֵּה כִי
8 יִכְיָאֵף, לֹא תִנְסוּ, כִּי יִשְׁאַלְךָ בִנְךָ, כִּי יִכְיָאֵף -
9 אַרְבַּעַתָּן סְתוּמוֹת. וְהִנֵּה עֵקֶב - פְּתוּחָה. כִּי תֹאמַר -
10 סְתוּמָה. כָּל הַמַּצֹּה, וְהִנֵּה אִם שְׂכַח תִּשְׁכַּח, שְׂמַע
11 יִשְׂרָאֵל, בַּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתָן
12 פְּתוּחוֹת. כִּי הָאָרֶץ, וְהִנֵּה אִם שְׂמַע, כִּי אִם שְׂמוֹר
13 תִשְׁמְרוּן, רָאָה אֲנֹכִי, וְהִנֵּה כִי יִכְיָאֵף, כִּי יִרְחִיב, כִּי
14 יִכְרִית - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה. כִּי יָקוּם - פְּתוּחָה.
15 כִּי יִסְתִּיף, כִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אֲתֵם, לֹא תֹאכַל, אֵת זֶה
16 תֹאכְלוּ, כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ.
17 עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר - פְּתוּחָה. מְקַצָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ
18 שִׁבְעָה שָׁנִים, כִּי יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיוֹן, כִּי יִמְכַּר לָךְ -
19 אַרְבַּעַתָּן סְתוּמוֹת. כָּל הַכֹּכֹר, שְׂמוֹר אֵת חֹדֶשׁ -
20 שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. שִׁבְעָה שִׁבְעָה - סְתוּמָה. חַג הַסִּפֵּת
21 - פְּתוּחָה. שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִטַּע לָךְ, לֹא
22 תִזְבַּח, כִּי יִמְצָא בְּקִרְבְּךָ - אַרְבַּעַתָּן סְתוּמוֹת. כִּי
23 יִפְּלֹא - פְּתוּחָה. כִּי תִבֹּא, לֹא יִהְיֶה לִפְהֵנִים, וְזֶה
24 יִהְיֶה, וְכִי יָבֹא הַלּוּי, כִּי אֲתָה בָּא, כִּי יִכְרִית - כָּל
25 סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא
26 תִסִּיג, לֹא יָקוּם עַד, כִּי תִצָּא לְמִלְחָמָה, כִּי תִקְרַב
27 אֶל עִיר, כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. כִּי
28 יִמְצָא חָלָל - פְּתוּחָה. כִּי תִצָּא לְמִלְחָמָה, כִּי תִהְיֶין
29 לְאִישׁ, כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ, לֹא תִרְאֶה
30 אֵת שׁוֹר, לֹא תִרְאֶה אֵת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבּוֹר
31 - כָּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה. כִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה. כִּי
32 תִבְנֶה, לֹא תַחֲרֹשׁ, גְּדִלִים, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם
33 אֲמַת הָיָה, כִּי יִמְצָא אִישׁ, כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה,
34 וְאִם בְּשָׂדֶה יִמְצָא, כִּי יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יָבֹא
35 פְּצוּעַ, לֹא יָבֹא מִמְּזֹר, לֹא יָבֹא עֲמוּנִי, לֹא תַתְּעֵב
36 אֲדָמִי, כִּי תִצָּא מִחֲנֶה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה,
37 לֹא תִשְׁוֶה, כִּי תִדֹּר נֶדֶר, כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם, כִּי תִבֹּא
38 בְּקִמָּת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
39 חֲדָשָׁה, כִּי יִמְצָא, הַשְּׂמֹר בְּגִנַּע הַצִּרְעָת, כִּי תִשָּׂה
40 בְּרִיעָה, לֹא תַעֲשֹׂק שְׂכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת, לֹא
41 תִטָּה, כִּי תִקְצֹר, כִּי תִחַבֵּט, כִּי יִהְיֶה רִיב, כִּי יִשְׁבּוּ
42 אֲחִים, כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסֶּךָ - כָּל
43 סְתוּמוֹת, וְהֵן חֲמֵשׁ וְשָׁלֹשִׁים. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה,
44 וְהִנֵּה כִי תִבּוֹא - שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר,
45 הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתִּיהֵן סְתוּמוֹת. וַיִּצּוּ מֹשֶׁה וְזִקְנֵי
46 יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיִּצּוּ מֹשֶׁה אֵת הָעָם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ז סיון - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפשי	אָרִיִּק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יְדִי:	נִשְׁפֹּת	32
בְּרוּחַךְ כְּסָמוּ יָם	צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים		33
אֲדִירִים:	מִי כִמְכָה בְּאַלֵּם יְהוָה	מִי	34
כִּמְכָה נֶאֱדָר בְּפָרֶשׁ	נִזְרָא תַּהֲלֵת עֵשָׂה		35
פֶּלֶא:	נְטִיתָ יְמִינֶךָ תִּכְלְעֶמּוּ אֲרָץ:	נְחִית	36
כִּחְסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלָּתְךָ	נִהְלֵת כְּעֹנֵךְ אֶל נֶחֶד		37
קִרְשֶׁךָ:	שְׁמַעְנוּ עַמִּים יְרֵחוֹן	חֵיל	38
אֲחֹז יִשְׁבִּי בְּפִלְשֵׁת:	אֲזֻז נִבְהֵלוּ אֱלֹפִי		39
אֲדֹרִם	אֵילִי מוֹאֵב יֶאֱחֹזְמוּ רַעַד	נִמְנוּ	40
כֹּל יִשְׁבִּי כִנְעֹן:	תִּפְּלָ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה		41
וְפַחַד	בְּגֹדֶל יְרוּשָׁה יִדְמוּ כְּאֶבֶן	עַד	42
יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה	עַד יַעֲבֹר עִם זֶה		43
נִקְיָה:	תִּבְאֲמוּ וְחִטְעֲמוּ בְּהַר גִּבְעֹתֶיךָ	מִבּוֹן	44
לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּת יְהוָה	מִקְרָשׁ אֲדָנִי כֹנֵנוּ		45
יְדִיד:	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:	כִּי	46
כֹּא סוֹם פִּרְעָה בִּרְכָבוֹ וּבְפָרָשָׁיו בִּים	וְיִשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֵת מִי		47
הֵם:	וּכְנִי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבִישָׁה בְּתוֹךְ	הֵם:	48
כָּל. הַתּוֹרָה. כָּלָה - בֵּין בִּשְׁרִיטוֹת, בֵּין בְּשֶׁאֵר הַפְּתָב			49
- יִתְבּוֹן שְׁתֵּיהֶּנּוּ אוֹת סְמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ בְּיוֹתֵר, וְלֹא			50
תִּדְבֹּק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, כְּדִי שְׁלֹא תִתְרַאֶה			51
הַתִּבָּה כְּשֵׁתִי תִבּוֹת; אֲלֹא יִהְיֶה בֵּין אוֹת לְאוֹת כְּחוּט			52
הַשְּׁעִירָה. וְאִם הִרְחִיק אוֹת מֵאוֹת, כְּדִי שְׁתִּרְאֶה הַתִּבָּה			53
כְּשֵׁתִי תִבּוֹת לְתִינוּק שְׁאִינוּ רָגִיל - הֲרִי זֶה פְּסוּל עַד			54
שִׁיתְמָן.			55
פֶּרֶק תְּשִׁיעִיו			
(1) מִידַת סֵפֶר הַתּוֹרָה; מִנִּיין הַדְּפִים שֶׁבְּכָל יְרִיעָה; סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּקְרַע מִהַ דִּינוּ.			
א. אֵין עוֹשִׂין סֵפֶר-תּוֹרָה, לֹא אֲרָפוּ יוֹתֵר עַל הַקֶּפֶז ² ,			56
וְלֹא הַקֶּפֶז יִתֵּר עַל אֲרָפוֹ. וְכִמְכָּה הוּא אֲרָפוֹ? בְּגוּיִל ³			57
- שֶׁשֶּׁה טְפָחִים, שֶׁהֵם אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים אֲצָבָעוֹת בְּרָחֵב			58
הַגּוּזִיל ⁴ שֶׁל יָד; וּבִקְלָף ⁵ - אוֹ פָחוֹת ⁶ אוֹ יוֹתֵר ⁷ , וְהוּא,			59
שֶׁהֵיא אֲרָפוֹ כְּהֶקֶפֶז. וְכֵן אִם עֲשֵׂה בְּגוּיִל פָּחוֹת			60
מִשְׁשֶׁה טְפָחִים וּמַעֲט ⁸ אֵת הַפְּתָב, אוֹ יִתֵּר עַל שֶׁשֶּׁה			61
וְהִרְחִיב בְּפִתָּב, עַד שֶׁהֵיא אֲרָפוֹ כְּהֶקֶפֶז - הֲרִי זֶה			62
כְּמַצָּה.			63
(2) צָרִיךְ לְצַמְצֵם הַכְּתָב לְפִי עוֹבֵי הַקְּלָפִים, לְכַשִּׁיגְמוֹר יֵהָא חוּט הַמִּקִּיף אֶת עוֹבֵיו כְּמִדַּת אֲרָכּוֹ (בְּבֵא-בְּתָרָא יד. וּבִרְש"י).			64
(3) שְׁהוּא עֵב (שֶׁלֹּא חִילְקוּהוּ לְשָׁנִים, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל פ"א ה"א), וְהַקִּיפוֹ גְּדוּל. (4) הוּא הַבּוֹהֵן, וְשִׁיעוּרוֹ הַמְּדוּיָק מִפּוֹרֵשׁ בְּסִמּוּךְ ה"ט. (5) שְׁהוּא דָק וְאֵין הַקִּיפוֹ גְּדוּל. (6) אִם הַכְּתָב דָּק. (7) אִם הַכְּתָב רַחֵב וְאֲרוּךְ. (8) שֶׁכְּתָב אוֹתוֹת וְעִירוֹת וְדִקּוֹת, וְלֹא עֲלֵה הַקִּיפוֹ לְשֶׁשֶׁה טְפָחִים.			65
ב. שְׁעוֹר הַגְּלִיזוֹן ⁹ מִלְּמִטָּה - אֲרָבַע אֲצָבָעוֹת, וְלְמַעְלָה - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת, וּבֵין דָּף ¹⁰ לְדָף - שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת ¹¹ . לְפִיכֶךָ צָרִיךְ שְׁנִינִים בְּתַחֲלֵת כָּל יְרִיעָה			66
הַשִּׁטָּה: "וְאֵילִים", כִּי תִיבָּה זֶה מוּבְדֵּל מִ"כְּרִים", וּבִבּוּקָה אֵל "בְּנֵי בִשָּׁן" וְכֵן מִפּוֹרֵשׁ בְּמִסְכַּת סוֹפְרִים (פֶּרֶק י"ב, הִלְכָּה ט), וְכֵן מִנְּהַג סוֹפְרֵינוּ.			
1 וְאֵלֹהֵי הַן הַתִּבּוֹת שְׁפִרָאשׁ כָּל חֲצִי שְׁיטָה אַחֲרוֹנָה,			
2 שֶׁהֵן בְּאֲמַצֵּעַ הַדָּף:			
3 וְתִשְׁמַע, תִּזְלַל, וְכִרְבִּיכִים, הִבּוּ, כִּי, צָדִיק, דּוֹר, עִם,			
4 הוּא, בִּינוּ, זְקֻנֶיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפֵּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהִי,			
5 יִצְרָנָהּ, עַל, יִשְׁאַהוּ, וְאֵין, וְיִאֲכַל, וְשָׁמֶן, עִם, עִם,			
6 וְיִשְׁמֶן, וְיִטֹּשׁ, יִקְנֵאָהּ, יִזְבְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וְיִירָא,			
7 וְיִאֲמַר, כִּי, הֵם, וְאֵנִי, כִּי, וְתִאֲכַל, אֲסֵפָה, מִזֵּי,			
8 וְשֶׁן, מַחוּץ, גַּם, אֲמַרְתִּי, לֹלִיל, פֶּן, כִּי, לֹי, אֵיכָה,			
9 אִם, כִּי, כִּי, עֲנֹבְמוּ, חֲמַת, הֵלֵא, לִי, כִּי, כִּי, כִּי,			
10 וְאִמַּר, אֲשֶׁר, יִקְוֹמוּ, רָאוּ, אֲנִי, וְאֵין, וְאֲמַרְתִּי,			
11 וְתִאֲחִז, וְלִמְשָׁנָאִי, וְחֲרָבִי, מֵרָאשׁ, כִּי, וְכִפֵּר.			
12 שִׁירַת הֵים כּוֹתֵבִין אוֹתָהּ בְּשָׁלְשִׁים שְׁיטוֹת ²² .			
13 שְׁיטָה רֵאשׁוֹנָה כְּדִרְכָּה, וְשֶׁאֵר הַשְּׁיטוֹת - אַחַת			
14 מִנִּיחִין בְּאֲמַצָּעָה רֵוַח ²³ אַחֵד, וְאַחַת מִנִּיחִין הֲרוּחַ			
15 בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת בְּאֲמַצָּעָה ²⁴ , עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁיטָה			
16 חֲלוּקָה לְשָׁלֹשׁ, וְנִמְצָא רֵוַח ²⁵ כְּנֶגֶד הַפְּתָב ²⁶ , וְכִתֵּב			
17 כְּנֶגֶד הֲרוּחַ.			
(22) מִסְכַּת סוֹפְרִים (פֶּרֶק י"ב, הִלְכָּה י"א). וְשֵׁם (הִלְכָּה י') מִנּוּ גַם אֶת "שִׁירַת דְּבוּרָה" (שׁוּפְטִים פֶּרֶק ה'), שֶׁהִיא נִכְתַּבְת כְּצוּרַת "שִׁירַת הִים". (23) כְּשִׁיעוּר תִּשְׁעֵי אוֹתוֹת. וְהַסֵּדֵר הָאֲמוּר כֹּאן לֹא דוּקָא, כִּי לְמַעֲשֵׂה הַשּׁוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי רוּחִים, וְהַשְּׁנִיָּה - רוּחַ אֶחָד, כְּצוּרַת הַשִּׁירָה שֶׁלִּפְנֵינוּ. אֲמַנֵּם יֵשׁ דְּפוּסֵי רֵמב"ם (אִמ"ד וְעוֹד) שֶׁהַשּׁוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ רוּחַ אֶחָד, אוֹלָם כִּבְר כְּתָב הָרַב מִנְּחֵם דִּי לִנְזַאנּוֹ בִּסְפָרוֹ "אוֹר תּוֹרָה": אֵל תִּשִּׁית לִיבְךָ לְצוּרָה שֶׁבִּסְפָּרִי הָרֵמב"ם הַנְּדַפְסִים, כִּי הִיא [=כְּנֵרָא] מְשׁוּבָשֶׁת, וְאֵינָה הַצּוּרָה שֶׁכְּתָב הָרֵמב"ם בִּסְפָרוֹ אֶךְ הַמְּדַפְּסִים [=כְּנֵרָא טַעֲמָה], בְּדֹאָה מְלִיכִיב". (24) אוֹתוֹ שִׁיעוּר הָרוּחַ מַחֲלִקִּים לְשִׁנִּים. (25) שֶׁל הַשְּׁיטָה הָעֲלִיוֹנָה. (26) שֶׁל הַשְּׁיטָה שֶׁתַּחְתִּיהָ, וְזֶהוּ שְׁאִמְרוּ (מְגִילָה דף טז עֲמוּד ב'): "אֵרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וְלְבִינָה עַל גְּבִי אֵרִיחַ".			
18 וְזֶה הִיא צוּרְתָּה:			
19 אֲזֻ יִשְׂרַי מוֹשֶׁה וּכְנִי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וְיִאֲמְרוּ			
20 לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גֹאֵה גֹאֵה			
21 וְרָכְבוּ רָמָה בֵּים: עֲזִי וְחִמַּת יְהִי וְהִי לִי			
22 לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאֲנִהוּ			
23 אֲבִי וְאֲרַמְּנוּהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה			
24 שְׁמוֹ: מִרְכַּבְת פֶּרָעָה וְחִילוֹ יְרֵה בֵים			
25 שְׁלִישִׁי מִטְעֵן בֵּים סוּף: תַּחֲמוֹת וּכְסִימוֹ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ			
26 אֲבָן: יְמִינֶךָ יְהוָה נֶאֱדָרִי בְּכַח יְמִינֶךָ			
27 יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וְכִרֵּב גְּאוֹנֵךָ תִּהְרֵם			
28 קָמִיד תִּשְׁלַח חֲרָנֶךָ וְאִכְלְמוּ בְּקֶשׁ: וּבְרִית			
29 אֲפִיד גְּעָרְמוּ מִים נִצְבוּ כְּמוֹ יַד			
30 קוֹלִים קָפְאוּ תַּחֲמוֹת בְּלֵב יָם: אֲמַר			
31 אוֹיֵב אֲרִדְּף אִשִּׁי אֲחֻלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאמוּ			

- 1 ובסופה רחב אצבע אחת, וכדי תפירה¹²; שגמא, 24
2 כשיתפר היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר
3 בלו שתי אצבעות. ויניח מן העור¹³ בתחלת הספר
4 ובסופו - כדי לגלל על העמוד¹⁴. וכל השעורין
5 האלו למצוה. ואם חסר או הותר - לא פסל¹⁵.
- 9 החלק החלק המקיף את הכתב. (10) עמוד.
(11) מנחות ל, ע"א. (12) מקום חיבור שתי היריעות
בתפירה. (13) שם כולל לגויל ולקלף. (14) שעושה לספר
שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר
בסמוך ה"ד. (15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה,
ולא נזדמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (כ"ב יד.), ואין
להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).
- 6 ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו
7 כהקפו? מתחיל ומרבע העורות¹⁶ בשנה¹⁷, ועושה
8 רחב כל עור מהן ששה טפחים¹⁸ - קצב¹⁹ אחד לכל
9 אחד. ואחר-כך גולל העורות בשנה, ועושה מהן
10 כרך אחד מהדק יפה יפה²⁰, ומוסיף בעורות ומהדק,
11 עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים, שהוא רחב
12 העור²¹, ומודד בחוט של שני²², שיקיפו על הכרך.
- (16) המוכנים לכתבת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב
היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של
כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה
מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה
במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת
הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה.
(20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא
גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב
(יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות'
יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל'
ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מוספנו" כתוב
"חוט של משי שזור".
- 13 ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שנה, יהיה ארפה ארבעים
14 או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים
15 ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי
16 אצבע ורביע אצבע, וכיצא בזה החלק; וימדד כל
17 עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור,
18 עד שידע כמה אצבעות בארך כל הכרך.
- (23) בכל כתבי-יד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ),
כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים
(העורין), ונזכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י
התימנים כתוב: כדי שידע.
- 19 ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה,
20 לבדיק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר
21 ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא
22 מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל
23 רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן
- 25 מנין²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הכתב, לפי שפין
26 שיטה ושיטה כמלא שיטה³⁰.
- (25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם
עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל
שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז,
ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על
ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30) נמצא שאם הכתב
עבה, גם הריחוב שבין השיטות גדול.
- ו. ואחר שכתב הדף שפדק בו לפי מה שירצה -
27 ימד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף
28 שתי אצבעות שפין דף ודף, ויחשוב כמה דפין יבואו
29 בכרך שגלל מאותו הכתב שפדק בו, וידע חשבון
30 הדפין, ויראה כמה נכתב בדף זה שפדק בו מן
31 התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב³¹ ממנו,
32 ומחשוב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין
33 מזה³² הכתב שפדק בו בכרך - מוטב. ואם הוציא
34 החשבון, שהדפין יותר מן התורה³³ - ירחיב בכתב
35 עד שיתמצט מנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁴. ואם
36 הוציא החשבון, שהתורה יתר מן הדפין, ימצט
37 הכתב עד שירבה במנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁵
38 דף, עד שיכאב החשבון אחד³⁶,³⁷ מאחר שידע רחב
39 הדף ושעור הכתב מתחיל באותו הכרך.
- (31) מעתיק. (32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב
שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים
על הכתב. (34) שכתבתו עבה יותר. (35) ובכת"י
התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד
שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים
כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן
לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.
- ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשרטוט, כפי
41 רחב הדף שפדק בו ועלה בחשבון. וכשישאך בעור
42 שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה
43 שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה³⁹,
44 ויקץ השאך. ואל יחוש⁴⁰ שבאחרונה יתוסף עורות
45 אחרות על הכרך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ
46 מכל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב
47 מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.
- (38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת
הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי
ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר
בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג.
(41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.
- ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר משה⁴³
48 או פחות משה - על הדף הזה הוא מחשב⁴⁴,
49 ויצא ארכו כהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא,
50 שלא יטעה בחשבון.

הראשון ובדרך האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושכספו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי חמודות' לרא"ש הל' ס"ת). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכיין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובוה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עוֹשִׂין בִּירֵיעָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה דָּפִין, וְלֹא יִתֵּר עַל שְׁמוֹנֶה דָּפִין. נִדְמָנָה לוֹ יְרֵיעָה בֵּת תְּשֻׁעָה דָּפִין - חוֹלֵק אוֹתָהּ, אֲרֻבָּעָה לְכָאן וְחֲמִשָּׁה לְכָאן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר אוֹ בְּאֶמְצַע, אֲבָל בְּסוֹף הַסֵּפֶר, אֲפִלּוּ פְּסוּק אֶחָד בְּדָף אֶחָד עוֹשִׂים אוֹתוֹ דָּף לְבַדוֹ⁵⁴, וְתוֹפְרִין אוֹתוֹ עִם שְׁאָר הַיְרִיעוֹת.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וּכְשֶׁתּוֹפְרִין הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֶלָּא בְּגִידִים שֶׁל בְּהֶמָּה אוֹ חִיָּה טְהוֹרָה, וְאֲפִלּוּ מִגְּבִילוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין⁵⁵. וְדָבָר זֶה - הִלְכָּה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי⁵⁶. לְפִיכָּה אִם תִּפְרֹן שְׁלֹא בְּגִידִין, אוֹ בְּגִידֵי בְּהֶמָּה טְמֵאָה, פְּסוּל⁵⁷, עַד שֶׁיִּתִּירָה וַיִּתְּזוּ וַיִּתְּפֹר בְּהִלְכָּה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כְּשֶׁתּוֹפְרִין כָּל הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין כָּל הַיְרֵיעָה כְּלָה מִתַּחֲלִיתָה וְעַד סוּפָּהּ, אֶלָּא מִנֵּיחַ מַעַט מִלְּמַעְלָה וּמַעַט מִלְּמַטָּה בְּלֹא תְּפִירָה, כְּדִי שְׁלֹא תִקְרַע הַיְרֵיעָה בְּאֶמְצַעָה כְּשֶׁיִּגְלַל אוֹתָהּ⁵⁸. וְעוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי עֲמוּדִים שֶׁל יַעַץ, אֶחָד בְּתַחֲלִיתוֹ וְאֶחָד בְּסוּפוֹ⁵⁹; וְתוֹפֵר הָעוֹר שֶׁשִּׁיר בְּתַחֲלִיתוֹ וּבְסוּפוֹ עַל הָעֲמוּדִים בְּגִידִים, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נִגְלָל עֲלֵיהֶם; וַיִּרְחִיק בֵּין הָעֲמוּדִים וַיִּתְּקֵם שְׁבָדָה.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא בתרא יד, ע"א.

טו. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁנִּקְרָעָה בּוֹ יְרֵיעָה - בְּתוֹךְ שְׁתֵּי שִׁטוֹת⁶⁰, יִתְּפֹר; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ, לֹא יִתְּפֹר⁶¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָשָׁן, שְׁאִין עֲפָצוּ נִכְרִי⁶²; אֲבָל אִם נִכְרִי הִגְוִיל שֶׁהוּא עָפוּן, תּוֹפֵר, וְאֲפִלּוּ קָרַע הִפָּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ⁶³. וְכֵן בֵּין כָּל דָּף וְדָף⁶⁴ וּבֵין תִּבָּה לְתִבָּה⁶⁵

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רָחֵב הַגּוֹדֵל הָאֲמוּר כָּכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוּ וּבְשְׁאָר שְׁעוּרֵי תּוֹרָה⁴⁵ כְּלָה, הוּא אֲצָבָעוֹת⁴⁶ הַבִּינוּנִי⁴⁷. וְכָכָר דְּקִדְקָנוּ בְּשְׁעוּרוֹ, וּמִצָּאנוּהוּ רָחֵב שְׁבַע שְׁעוּרוֹת בִּינוּנִיּוֹת, זֶה בְּצַד זֶה בְּדָחֵק, וְהֵן כְּאֶרֶךְ שְׁתֵּי שְׁעוּרוֹת בְּרוּחַ. וְכָל טֶפַח הָאֲמוּר כָּכָל מְקוֹם הוּא אֲרֻבָּע אֲצָבָעוֹת⁴⁸ מִזֹּו. וְכָל אֲמָה - שְׁשֶׁה טֶפָחִים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן ה' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן-גדול שהיה רחב שתי אצבעות (ה' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל ה' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס "הנוסח משובש". (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

ז. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁכְּתִבְתִּי אָנִי - רָחֵב כָּל דָּף וְדָף מִדְּפּוֹי אֲרֻבָּע אֲצָבָעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת הָאֲזִינוֹ, רָחֵב כָּל דָּף מִשְׁתִּיחֶן שֶׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁטִּין שֶׁבְּכָל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּן הַדְּפִין שֶׁל כָּל הַסֵּפֶר - מֵאָתִים וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאֶרֶךְ כָּל הַסֵּפֶר - אֶלֶף וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֹׁשׁ אֲצָבָעוֹת בְּקָרִיב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אֵלוּ הַשֶּׁשׁ אֲצָבָעוֹת הַיְתִירוֹת בְּחֻשְׁבוֹן⁵¹ - לְגִלְיוֹן שֶׁבְּתַחֲלִית הַסֵּפֶר וְסוּפוֹ⁵². וְהָעוֹרוֹת שֶׁכְּתִבְנוּ בָּהֶם - עוֹרוֹת אֵילִים. וּבִזְמַן שֶׁתִּרְצֶה לְכַתֵּב עַל-פִּי הַמְּדוֹת הָאֵלוּ אוֹ קְרוֹב לָהֶם מַעַט - הֵן חֹסֵר דָּף אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יִתֵּר דָּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשׁ - לֹא תִיגַע וְלֹא תִהְיֶה צָרִיךְ לְחֻשְׁבוֹן, אֶלָּא מִיָּד יָבוֹא לָךְ אֲרָכּוֹ בְּהִקְפּוֹ⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) וב'הגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף

ושָׁאָר הַדְּבָרִים - לְמַצּוֹה, לֹא לְעַכְבֹּר.²⁸

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפניו ולאחריו על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עבדוהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתב"י התימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכיון בכתבתו לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"יט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. (22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הו"ו והרי היא נראית כיו"ד. (23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריוח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפון כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה כָּשֶׁר, נוֹהֲגִין בּוֹ קִדְּשָׁה יְתֵרָה וְכָבוֹד גָּדוֹל.²⁹ וְאִסּוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מָה יֵאָכְלֵל.³⁰ וְאֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ סִפְרִים רַבִּים, וְאֲפִלּוּ יֵשׁ יָשָׁן לָקַח בּוֹ חֵדֶשׁ. לְעוֹלָם אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲלֹא לְשֵׁנֵי דְבָרִים: שֶׁיִּלְמַד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ,³¹ או שֶׁיִּשְׂאֵשׂ אִשָּׁה בְּדַמְיוֹ;³² וְהוּא,³³ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ דָּבָר אַחֵר לְמַכּוֹר.³⁴

1 יתפּרסם.⁶⁵ וְכָל הַקָּרְעִים, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֲלֹא בְּגִידִין
2 שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶן הִירֵיעוֹת זֶה לָזֶה. וְכָל הַקָּרְעִים יִזְהָר,
3 שֶׁלֹּא תִחַסֵּר אוֹת אַחַת אוֹ תִשְׁתַּנֶּה צוּרְתָּהּ.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגוזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובד בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת רי"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיוזה דבר מותר למכרו; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

4 א. נִמְצְאָתָה לְמַד שְׁעֵשְׂרִים דְּבָרִים הֵן, שֶׁכָּל אֶחָד
5 מֵהֶן פּוֹסֵל סֵפֶר-תּוֹרָה.² וְאִם נַעֲשֶׂה בּוֹ אֶחָד מֵהֶן,
6 הָרִי הוּא בְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמְשִׁין שֶׁלְּמַדְרִין בָּהֶן
7 הַתִּינוּקוֹת, וְאֵין בּוֹ קִדְּשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה,³ וְאֵין קוֹרִין
8 בּוֹ בְּרַבִּים.⁴ וְאֵלוּ הֵן:

9 (א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. (ב) שֶׁנִּכְתַּב עַל עוֹר
10 בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאִינוּ מְעַבְדִּים.⁵ (ג) שֶׁהָיָה מְעַבְדִּים שֶׁלֹּא
11 לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה.⁶ (ד) שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם כְּתִיבָה -
12 עַל הַגּוֹיִל בְּמָקוֹם בָּשָׂר, וְעַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שְׁעָר. (ה)
13 שֶׁנִּכְתַּב מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף.⁸ (ו)
14 שֶׁנִּכְתַּב עַל דּוּכָסוֹסְטוֹס.⁹ (ז) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שְׂרָטוּט.¹⁰
15 (ח) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שָׁחַר הָעוֹמֵד.¹¹ (ט) שֶׁנִּכְתַּב בְּשָׁאָר
16 לְשׁוֹנוֹת.¹² (י) שֶׁכָּתְבוּ אֶפִיקוֹרוֹס,¹³ או פִּירָצָא בּוֹ
17 מִשָּׁאָר פְּסוּלִין. (יא) שֶׁכָּתְבוּ הָאֲזָכְרוֹת¹⁵ בְּלֹא כּוֹנֵה.¹⁶
18 (יב) שֶׁחַסֵּר אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת. (יג) שֶׁהוֹסִיף אֶפְלוֹ אוֹת
19 אַחַת.¹⁷ (יד) שֶׁנִּגְעָה אוֹת בְּאוֹת.¹⁸ (טו) שֶׁנִּפְסְדָה צוּרַת
20 אוֹת אַחַת עַד שֶׁלֹּא תִקְרָא כָּל עֵקֶר,¹⁹ או תִּדְמָה לְאוֹת
21 אַחֶרֶת - בֵּין בְּעֵקֶר הַכְּתִיבָה,²⁰ בֵּין בְּנֻקְבָּה,²¹ בֵּין בְּקָרַע,
22 בֵּין בְּטִשְׁטוּט.²² (טז) שֶׁהִרְחִיק אוֹ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת
23 לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאֶה הַתִּבָּה כְּשֶׁתִּי תִבּוֹת, או שֶׁתִּי תִבּוֹת
24 כְּתִיבָה אַחֶת.²³ (יז) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַפְּרָשִׁיּוֹת.²⁴ (יח)
25 שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת.²⁵ (יט) שֶׁכָּתְבוּ בְּשָׁאָר הַתִּבָּה
26 כְּשִׁירָה.²⁶ (כ) שֶׁתִּפְּרַר הִירֵיעוֹת בְּלֹא גִידֵי טְהוֹרָה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"או שישא אשה בדמיו".

דין זה תלוי בשני אופני ההסבר במצות פרו ורבו, לשיטת הרמב"ם מצות "פרו ורבו" בזקנותו היא המשך ישיר לחיוב העיקרי של מצות "פרו ורבו" מהתורה שגם לאחר שקיים מצוה זו יש עליו חיוב מדברי סופרים לא ליבטל ממנה גם בזקנותו. אבל לאופן השני החיוב בעת זקנותו ואחר שהיו לו בן ובת הוא חיוב בפני עצמו ואינו המשך לחיוב העיקרי. ונפק"מ לדין מכירת ספר תורה בשביל לישא אשה: אם פו"ר לעת זקנותו הוא דין בפני עצמו ואינו המשך למצות התורה, הרי שכבר קיים מצות "פרו ורבו" ואסור למכור ספר תורה לשם כך, אבל לשיטת הרמב"ם שהוא חיוב תמידי והמשך למצות פו"ר מותר למכור ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים גם אם קיים כבר מצות פו"ר.

לקוטי שיחות חלק 2 עמוד 27.

(29) כמבואר בסמוך ה"ז. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגוע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמוזנזותו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תוהו בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה (הגהות מיימוניות).

1 ג. ספר-תורה שפלה או שגפסל, נותנין אותו
2 בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו
3 היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן
4 תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישאל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו ה'י' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנוז בכלי חרס בעפר.

5 ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנה פו³⁹; וכן
6 המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמיניחין בו ספר-
7 תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן
8 הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנה עליו
9 ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור

10 לזרקן, אלא פשיבלו או פשישברו, נגזזין⁴². אבל
11 הבימות⁴³ שעומד עליהן שלים צבור ואוחז הספר,
12 והלוחות⁴⁴ שכותבין בהן לתינוק להתלמד, אין
13 בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיצא בהן,
14 שעושין לספר-תורה לנזי - תשמישי קדשה הן,
15 ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מבר אותן
16 לקנות בדמיהן ספר-תורה או חפשי⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף' יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכנים כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני 'ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד ש'ירושלמי' (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכיתי ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

17 ה. ומתיר להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין
18 צריך לומר על-גבי חפשים⁴⁸. ומניחין החפשיין
19 על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים
20 וכתובים על-גבי חפשים⁴⁹, ולא חפשים על-גבי
21 ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות,
22 אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם עננים של
23 כתבי הקדש⁵², אין נכנסין בהן לבית-הכנסא, אלא-
24 אם-כן היו מחפפות עור⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחז אדם ספר-תורה בזרועו ויפגס בו⁵⁴

ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה (בית יוסף 'י"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

- י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷ ולקדשו יותר מדאי. דברים שבלוחות הברית⁶⁸, הן הן שבכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פנגד ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פנגדו⁷¹, ולא יפשיט⁷² רגליו פנגדו, ולא יניחנו על ראשו פמשאו; ולא יחזיר אחריו לספר-תורה⁷³, אלא אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכ"ס ח, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-יחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:). "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו:): כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון ככרשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא ככרשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

- יא. היה מהלך ממקום למקום וספר-תורה עמו, לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי החמור וירפב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו⁷⁷ פנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. פל מי שישב לפני ספר-תורה, ישב פכד-ראש, באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם⁷⁹, שנאמר: "והיה שם בך לעד". ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: פל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות⁸¹.

- לְבִית־הַמֶּרְחֵץ או לְבִית־הַפֶּסֶא⁵⁴ או לְבִית הַקְּבֻרוֹת⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוך בַּמְטַפְחוֹת וְנִתְּנָן בְּתוֹךְ הַתִּיק שְׁלוֹ. וְלֹא יִקְרָא בוֹ, עַד שְׁיִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמֶּת (או מִבֵּית־הַמֶּרְחֵץ) או מִבֵּית־הַפֶּסֶא. וְלֹא יֵאָחַז אֶת סִפְר־תוֹרָה כְּשֶׁהוּא עָרֵם⁵⁶. וְאִסּוּר לִישָׁב עַל מִטָּה שֶׁסִּפְר־תוֹרָה עָלֶיהָ⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזהמים אלה (סנהדרין כא:). משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח:), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב:). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל ספר-תורה נתן עליו, והרתיע (נודעזע) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

- ז. בֵּית שֵׁשׁ בוֹ סִפְר־תוֹרָה, אִסּוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בוֹ עַד שְׁיוֹצִיאָנוּ, או עַד שְׁיִנְיָחֵנוּ בְּכָלִי, וְיִתֵּן הַכָּלִי בְּכָלִי אַחֵר שְׁאִינוֹ מְזֻמָּן לוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מְזֻמָּן לוֹ - אֲפֹלוֹ עֲשָׂרָה כָּלִים, זֶה בְּתוֹךְ זֶה, כְּכָלִי אֶחָד הֵם, או עַד שְׁיַעֲשֶׂה לוֹ מַחְצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁸, אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר⁵⁹. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֵר, אִסּוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שְׁיוֹצִיאָנוּ⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.

- ח. פֶּל הַטָּמְאִין, וְאֲפֹלוֹ נְדוּת, וְאֲפֹלוֹ כוּתִי, מִתֵּר לְאָחֻז סִפְר־תוֹרָה וְלִקְרוֹת בוֹ, שְׁאִין דְּבָרֵי תוֹרָה מִקְבָּלִין טָמְאָה⁶¹. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיוּ יָדָיו מְטַנְפוֹת⁶² או מְלַכְלָכוֹת בְּטִיט, אֶלָּא יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן יִגְעוּ בוֹ.

(61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פ"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל הל' קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

- ט. פֶּל הַרוֹאֶה סִפְר־תוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ⁶³, חַיֵּב לַעֲמֹד מִפְּנֵיו⁶⁴. וְיִהְיוּ הַכָּל עוֹמְדִים, עַד שְׁיַעֲמַד זֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בוֹ, כְּשֶׁיִּגְעִיעֵנוּ לְמָקוֹמוֹ⁶⁵, או עַד שְׁיִתְפַּסֶּה מַעֲיִנֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן יִהְיוּ מִתְּרִין לִישָׁב⁶⁶.

(63) ע"י האדם הנושא. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כלי-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישיב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה".

צריך להבין: איך יתכן שאחרי כל האריכות על גדולתה וקדושתה של התורה, מסיים ואומר שכדי שיתכבד האדם עליו לכבד את ספר התורה והלא גם האיניו יהודי מבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבוע מצות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74.

(75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח, ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"א) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הל' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

הלכות ציצית

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְּפֵי הַכֶּסֶת.¹

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"על כנפי הכסית".

י"ל שכיון וכוונתה של מצות ציצית היא הזכירה הבאה מהרא"י - "וראיתם אותו וזכרתם כו" - "למען תזכרו" - לכן לא הזכיר בכותרת תנאי החיוב שהוא רק בכסות של ארבע כנפות וגם בגוף ההלכות כתבו רק בפ"ג. ולהעיר שגם בהל' ברכות לא נקט ציצית כדוגמא למצוות שאינן חובה "אלא דומין לרשות".

לקו"ש חכ"ז ע' 27 והע' 55.

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

וּבְאֵזֶר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

שיש לכבד את התורה כיון שהיא תורתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו ועאכו"כ שהוא דבר המובן לכל יהודי ומדוע הביא הטעם שעי"ז יתכבד האדם.

ובפרט שנקט הלשון "גופו מכובד כו" והלא עיקרו של אדם היא נשמתו ולא גופו. יתרה מכך, הלשון "בריות" מדברת בדרגה הנמוכה ביותר שבבני האדם ומבטאת את מעלתו היחידה שנברא על ידי הקב"ה כמו שאר כל הברואים.

והביאור בזה: כאשר מצווים על יהודי לכבד את התורה אין צריכים לשום טעם, כי הוא מבין שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. אלא, שבזמן הגלות ש"אתם המעט מכל העמים" יתכן שכשיקפיד על דברים הקשורים עם כבוד התורה יגרום לו הגוי קשיים בפרנסה ובפרט כאשר מדובר על "בריות" היינו אנשים פשוטים שאין בהם לא שכל ולא מידות טובות ובוודאי שום מושג בעניינים רוחניים, ולכן אינם יכולים לסבול אנשים העוסקים ברוחניות כי הם הגורמים להם הרגשת ריקנות.

לכן מדייק ואומר שהבטיחה תורה ליהודי המכבדה ומקיימה שיהיה "גופו מכובד על הבריות" היינו שהקפדתו על התורה לא תגרום שום היזק גם לא בעניינים הכי פשוטים הקשורים לגופו, ופשיטא שלא לנשמתו שעליה בוודאי אין לגוי כל שליטה.

בעניין כבוד ספר תורה חייבות הנשים כמו האנשים ומה שאינן חייבות במצוות כתיבת ספר תורה הוא לא מפני שאינן שייכות לזה אלא כמו בחיובים אחרים שהתורה פטרתן כדי שיהיה להן הזמן לשליחותן בחינוך הילדים - "תינוק הצריך לאמו" - לא הוטלו עליהם חיובים אחרים שהוטלו על האנשים.

אעפ"כ מוסיפה התורה עניין מופלא: בקשר למ"ע שהזמן גרמא, נאמר בכתבי האריז"ל ש"בעשות הזכר את המצוה . . (האשה) נכללת עמו בעת שעושה אותה, וזה סוד מה שארז"ל אשתו כגופו דמיא".

יתרה מכך: כיון שאיש ואשה הם "פלג גופא" הרי שגם טרם נישואיהם מזכה האיש שהוא החתן המיועד את הכלה המיועדת במצוות שמקיים, וכן בענין כתיבת ספר תורה הגם שאין חיוב על הנשים מ"מ הן זוכות לעילוי הנגמר מקיום המצוה על ידי האיש.

יין מלכות סכ"ה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו" כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אוה"ע.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 א. עָנַף שְׁעוּשִׁין עַל כִּנָּף הַבְּגָד² מִמֶּיךָ³ הַבְּגָד, הוּא
2 הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֶה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֹאשׁ,
3 שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֹאשִׁי". וְזֶה הָעָנָף הוּא
4 הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מַצְוִין לְצַבְעוֹ. וְאֵין
5 לְחוּטֵי הָעָנָף מִנֵּן מִן הַתּוֹרָה⁵.
- 6 ב. וְלֹקְחִין חוּט צֶמֶר שְׁנֹצֶפֶע כְּעֵין הָרָקִיעַ⁶, וְכוֹרְכִין
7 אוֹתוֹ עַל הָעָנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכֵלֶת. וְאֵין
8 לְמִנֵּן הַכְּרִיכוֹת שְׁכוּרָף חוּט זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.
(6) וּפְרָטִי צִבְעֵתוֹ מְפֹרָשִׁים לְקַמֵּן (פֶּרֶק ב, הִלְכָה ב).
- 9 ג. נִמְצָאוּ בַּמִּצְוָה זוֹ שְׁנֵי צִוּוּיִם: שְׂעִישָׁה עַל הַכִּנָּף
10 עָנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁיכְרָף עַל הָעָנָף חוּט תְּכֵלֶת,
11 שְׁנֵאמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת, וְנִתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכִּנָּף
12 פֶּתִיל תְּכֵלֶת".
- 13 ד. וְהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מַעֲכָב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מַעֲכָב
14 אֶת הַתְּכֵלֶת. פִּיּוֹד? הֲרִי שֶׁאֵין לוֹ תְּכֵלֶת, עוֹשֶׂה לָּבָן
15 לְבָדוּ; וְכֵן אִם עָשָׂה לָּבָן וְתְּכֵלֶת, וְנִפְסַק הַלָּבָן
16 וְנִתְּמַעַט עַד הַכִּנָּף וְנִשְׁאַר הַתְּכֵלֶת לְבָדוּ - כְּפֶשֶׁר⁷.
- 17 (7) (מִנְחוֹת דָּף לֹח עֲמוּד ב). אֲבָל אִם הֵטִיל מִתְּחִילָה חוּט שֶׁל
18 תְּכֵלֶת בְּלִי חוּטֵי לָבָן לֹא יֵצֵא, שְׁנֵאמַר: "וְנִתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכִּנָּף
19 פֶּתִיל תְּכֵלֶת" - אֵין הַתְּכֵלֶת בָּאָה אֵלָּא עִם הַלָּבָן (כִּסְף מִשְׁנָה).
- 17 ה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַעֲכָב אֶת חֲבֵרוֹ,
18 אֵינֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת⁸, אֲלֵא מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת. אָמְרוּ
19 חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים: "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת" - מְלֻמָּד,
20 שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִצְוָה אֶחָת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מַעֲכָבוֹת זוֹ
21 אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבַּעֶתָּן מִצְוָה אֶחָת. וְהַלּוּבֵשׁ טָלִית שִׁישׁ
22 בָּהּ לָבָן אוֹ תְּכֵלֶת⁹ אוֹ שְׁנֵיהֶם כָּאֶחָד, הֲרִי קָיָם
23 מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת¹⁰. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים¹¹:
24 וְהָיָה¹² לָכֶם לְצִיצֵת - מְלֻמָּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִצְוָה
25 אֶחָת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת¹³ מַעֲכָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ,
26 שֶׁאַרְבַּעֶתָּן מִצְוָה¹⁴ אֶחָת.
- 27 (8) כְּמוֹ תְּפִילִין שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ הַנִּמְנוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת נִפְרָדוֹת,
28 בְּמִנֵּיין תְּרִי"ג מִצְוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲכָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, רָאָה לַעֲלֵל
29 הַלְכוֹת תְּפִילִין פֶּרֶק ד, הִלְכָה ד. (9) אַחֲרֵי שֶׁנִּפְסַק הַלָּבָן
30 וְנִשְׁאַרָה הַתְּכֵלֶת לְבִדָּה. (10) וְאֵין זֶה דוֹמֶה לְתְּפִילִין שֶׁל יָד
31 וְשֶׁל רֹאשׁ שֶׁהַלּוּבֵשֶׁן קִיִּים שְׁתֵּי מִצְוֹת מִפְּנֵי שֶׁלְּבִישָׁתָן הִיא עַל
32 יָדֵי שְׁנֵי מַעֲשִׂים נִפְרָדִים, לְבִישָׁת זוֹ לְחוּד, וְשֶׁל זוֹ לְחוּד, בְּעוֹד
33 שֶׁלְּבִישָׁת טָלִית שִׁישׁ בָּהּ לָבָן וְתְּכֵלֶת, אֵינָה אֵלָּא מַעֲשֵׂה אֶחָד.
34 וְהַשּׁוֹהֵ דְּבָרֵי רַבִּינוּ בִּסְפָר הַמִּצְוֹת (עֲשֵׂה י"ד). נִוְסַחְתָּנוּ כְּנוֹסֶס
35 כְּתָב יָד הַתִּימָנִים, וּבְנוֹסֶס אַחֵר נִשְׁתַּרְבַּב מִשְׁפָּט זֶה לְסוֹף
36 הַהִלְכָה. (11) "סִפְרִי" פֶּרֶשֶׁת שֶׁלֹּחַ (הוֹבֵא ב"מִגְדָּל עוֹז")
- 37 ז. וְלֹקְחֵת חוּט אֶחָד מִן הַלָּבָן, וְכוֹרְף בּוֹ כְּרִיכָה אֶחָת
38 עַל שֶׁאֵר הַחוּטִין בְּצֵד הַבְּגָד²⁴, וּמִנִּיחוֹ; וְלֹקְחֵת חוּט
39 הַתְּכֵלֶת, וְכוֹרְף בּוֹ שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת בְּצֵד הַכְּרִיכָה שֶׁל
40 לָבָן וְקוֹשֶׁר; וְאֵלּוֹ הַשְּׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין
41 חֲלִיאִ. וּמִרְחִיק מַעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁנֵיהֶם בְּחוּט שֶׁל
42 תְּכֵלֶת לְבָדוּ; וּמִרְחִיק מַעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁלִישִׁית,
43 וְכֵן עַד חֲלִיא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כּוֹרְף בָּהּ שְׁתֵּי
44 כְּרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת²⁶ וְכְרִיכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי
45 שֶׁהַתְּחִיל בִּלְבָד, מִסִּיָּם בּוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בְּקֹדֶשׁ וְלֹא
46 מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה יִתְּחִיל בִּלְבָד? כִּדִּי שֶׁיֵּהָא סָמוּךְ
47 לְכִנָּף מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע
48 הַכְּנָפוֹת²⁹.
- 24 (26) בִּשְׁפָתוֹ. (25) רָאָה בְּסֻמוֹךְ הִלְכָה ח. (26) לְפִי שֶׁמִּצְוֹת
25 תְּכֵלֶת שִׁיחָה הַפֶּתִיל כּוֹלֵו תְּכֵלֶת, לְפִיכֵן אֵינוֹ כּוֹרֵךְ מֵהַלָּבָן
26 אֲלֵא כְּרִיכָה אֶחָת בְּלִבָּד סָמוּכָה לְכִנָּף וְהַשֶּׁאֵר תְּכֵלֶת (מִדְּבָרֵי
27 "תְּשׁוּבוֹת רַבִּינוּ"). (27) מִכּוּיוֹן שֶׁהַתְּחִיל בִּלְבָד מִשּׁוּם

טוֹיָהּ³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן
הַצֶּמֶר הַנֶּאֱחָז בְּקוֹצִים כְּשֶׁהֲצֵאן רֹבֵצִין בִּינֵיהֶם, וְלֹא
מִן הַנִּימִין³⁹ הַנֶּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשְׁוֹרֵי
שְׁתִּי⁴⁰ שֶׁהָאוֹרֵג מְשִׁיר בְּסוֹף הַבָּד, אֲלֵא מִן הַגֹּזֶה
שֶׁל צֶמֶר אוֹ מִן הַפֶּשֶׁתָּן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצֶּמֶר
הַגִּזְזוֹל⁴¹, וְלֹא מִשֶּׁל עֵיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשֶּׁל
קִדְשִׁים⁴³. וְאֵם עֵשָׂה - פְּסוּל. הַמְשַׁתְּחוּהָ לְבִהְמָה⁴⁴
- צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית⁴⁵. אֲבָל הַמְשַׁתְּחוּהָ לַפֶּשֶׁתָּן
הַנְּטוּעַ⁴⁶, הֲרִי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁהֲרִי נִשְׁתַּנָּה⁴⁷.

(37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טוהה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). (39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלוש מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן") למסת סוכה דף ט עמוד א). (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. (42) שהודחו וישביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרוכש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת - אינה מ"שלכם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבחמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלכם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף על פי שאין הבהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה זרה (עבודה זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה, והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. (47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיוט, מותרים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. צִיצִית שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ⁴⁸ כּוֹתִי, פְּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: 31
"דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁹ וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית". אֲבָל אִם 32
עָשָׂה אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּלֹא כּוֹנֵה⁵⁰ - כְּשֶׁרָה⁵¹. וְצִיצִית 33
שֶׁנֶּעֱשָׂה מִן הָעֵשׂוִי מְקֻדָּם, פְּסוּל. 34

(48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובבבלי לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". (50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית.

חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א). (28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כִּמָּה חֲלִיּוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כִּנָּף? לֹא פָחוֹת 1
מִשִּׁבְעָה³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשִּׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה 2
מִן הַמִּבְחָר. וְאִם לֹא כָרֹךְ עָלֶיהָ אֲלֵא חֲלִיא אַחַת - 3
כְּשֶׁרָה. וְאִם כָּרֹךְ הַתְּכֵלֶת עַל רֹב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. 4
וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שֶׁהֵיוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת בְּשִׁלֵּשׁ הַחוּטִין 5
הַמְשֻׁלְשִׁין, וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עֲנָף³². וְצִירָהּ לְפָרְדוֹ, 6
עַד שֶׁיֵּהָא בְּצִיצִית שְׁעַר הָרֹאשׁ³³. 7

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) (שם, דף מב עמוד א).

ט. הָעוֹשֶׂה לָכֵן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לֹוֹקֵם אֶחָד מִשְׁמוֹנָה 8
הַחוּטִין, וְכוֹרֵךְ אוֹתוֹ עַל שְׁאָר הַחוּטִין עַד שְׁלִישֵׁין, 9
וּמְנִיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עֲנָף. וְכִרְיָכָה זֹו, אִם רָצָה לְכַרֵּךְ 10
אוֹתָהּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת כְּעֵין שְׁכוּרֵךְ פְּתִילָת - הָרְשׁוֹת 11
כִּידוֹ, וְזֶה הוּא מִנְהֶגְנוּ. וְאִם רָצָה לְכַרֵּךְ בְּלֹא מְנִין 12
חֲלִיּוֹת - עוֹשֶׂה³⁴. כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִתְפַּנֵּן לְהִיּוֹת 13
הַכָּרוֹךְ שְׁלִישׁ וְהָעֲנָף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ 14
מְדַקְדֵּק בְּדָבָר זֶה בְּלָכֵן. וְאִם כָּרֹךְ הַלָּכֵן עַל רֹב 15
הַחוּטִין, אוֹ שְׁלֹא כָרֹךְ אֲלֵא חֲלִיא אַחַת - כְּשֶׁרָה³⁵. 16

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אֶחָד חוּטִי לָכֵן וְאֶחָד חוּטִי תְּכֵלֶת, אִם רָצָה 17
לַעֲשׂוֹת שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה³⁶. אֲפִלּוּ הִיָּה הַחוּט כְּפּוּל 18
מִשְׁמוֹנָה חוּטִין וְשְׁזוּר עַד שֶׁנֶּעֱשָׂה פְּתִיל אֶחָד, אֵינוֹ 19
נִחָשֵׁב אֲלֵא חוּט אֶחָד. 20

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוּטִי הַצִּיצִית, בֵּין לָכֵן בֵּין תְּכֵלֶת, צִרְיָכִין 21

טז. וְכֵן הַמְטִיל לְבַעֲלַת שְׁלֹשׁ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֵן הַשְׁלִימָה
לְאַרְבַּע⁶⁸ וְהִטִּיל לְרִבְעִיּוֹת - כָּלָה פְּסוּלָהָ⁶⁹, שְׁנֵאמַר:
תַּעֲשֶׂהָ, וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי.

(67) כנפיים. (68) שהוסיף עליה כנף רביעית.
(69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת
שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר
והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות
שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי
נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון"
פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק
שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים
(סימן י', סעיף קטן ו).

יז. אֵין כּוּפְּלִין אֶת הַטְּלִית לְשָׁנִים, וּמְטִילִין צִיצִית
עַל אַרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּשֶׁהִיא כְּפֻלָּהָ⁷⁰; אֲלֹא-אִם-כֵּן
תִּפְּרָה כָּלָהָ⁷¹, וְאֶפְלוּ מְרוֹחַ אַחַת.

(70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל
באמצעיתה. (71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו
ציציותה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נִפְסַק הַכֵּנָף שְׁיֵשׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשֹׁלֶשׁ
אַצְבָּעוֹת, תּוֹפְרָה בְּמִקוּמָהּ; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ - לֹא
תִּפְּרָה⁷². נִתְמַעֵט זֵוִית שֶׁל בִּגְד שֶׁבֵּין חוּטֵי הַצִּיצִית
וּבֵּין סוֹף הָאֲרוֹג⁷³ - אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הָאֲרוֹג אֲלֹא
כָּל שֶׁהוּא, כְּשֶׁר⁷⁴. וְכֵן אִם נִתְמַעֵט חוּטֵי הַצִּיצִית -
אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֲלֹא כְּדֵי עֲנִיבָה כְּשֶׁר⁷⁵. וְאִם
נִפְסַק הַחוּט מֵעֲקָרָו⁷⁶, אֶפְלוּ חוּט אַחַד, פְּסוּלָהָ⁷⁷.

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית
ממנה, וכשחזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם"
בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה -
כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף").
(73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא
נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו
מקיפדים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א).
שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף"
אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח
עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי
עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח
עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם
כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום
חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל
הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת -
אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני
כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט
עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה,
וראה רדב"ז חלק ב' "לשונות הרמב"ם סימן צ').

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם
נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

(51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם
גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי
מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה
לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף
משנה).

יג. בִּיצֵד? הִבִּיא כֵנָף⁵² שְׁיֵשׁ בָּהּ צִיצִית וּתְפָרָה עַל
הַבִּגְד, אֶפְלוּ יֵשׁ בְּאוֹתָהּ הַכֵּנָף אֲמָה עַל אֲמָה⁵³,
פְּסוּל, שְׁנֵאמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית" - לֹא מִן
הָעֲשׂוּי, שֶׁהָרִי זֶה דוֹמָה לָמִי שְׁנַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה⁵⁴.
וּמִתֵּר לְהַתִּיר צִיצִית מִבִּגְד זֶה וּלְתוֹלָתָם בְּבִגְד אַחֵר⁵⁵,
בֵּין לָבֵן בֵּין תְּכֵלֶת.

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף"
שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו
שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א).
שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש:
משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד
זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה ביוזון מצוה, כיוון
שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם"
כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תָּלָה הַחוּטִין בֵּין שְׁתֵּי כְּנָפִים, מִזוּ לְזוּ⁵⁶, וְקָשַׁר
כֵּנָף זוּ בְּהִלְכָתָהּ וְכֵנָף זוּ בְּהִלְכָתָהּ, וְאַחֲרֵיכֵן⁵⁷ חֲתַךְ
בְּאֲמָצַע וּנְפָרְדוּ זֶה מִזֶּה - פְּסוּל; שֶׁהָרִי בָּעַת שֶׁקְּשָׁרָן
הָיוּ פְּסוּלִין, לְפִי שְׁשֵׁתִי הַכְּנָפִים מְעֻרוֹת⁵⁸ זוּ בְּזוּ
בַּחוּטִין שֶׁבִּינֵיהֶן⁵⁹, וּבִשְׁעָה שֶׁפָּסַקְנָם נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי
צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי⁶⁰.

(56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות,
ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו
החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם
מחוברים. (57) אחרי שקשרם. (58) מחוברות.
(59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא
לשתיים כאחד. (60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הִטִּיל צִיצִית עַל הַצִּיצִית⁶¹ - אִם נִתְּפַן לְבִטָּל
אֶת הָרָאשׁוֹנוֹת⁶², מִתֵּר הָרָאשׁוֹנָה אוֹ חוֹתְכָהּ
וּכְשֶׁרָהָ⁶³; וְאִם נִתְּפַן לְהוֹסִיף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲתַךְ
אֶחָת מִשְׁתֵּייהֶן⁶⁴, הָרִי זוּ פְּסוּלָהָ⁶⁵, שֶׁהָרִי כְּשֶׁהוֹסִיף,
פָּסַל אֶת הַכָּל, וּכְשֶׁהַתֵּר אוֹ חֲתַךְ הַתּוֹסֵפֶת, נִמְצָא
הַשְּׂאֵר נַעֲשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי, שְׁעֲשִׂיתָ הָרָאשׁוֹנָה פְּסוּלָה
הִיתָהָ⁶⁶.

(61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע
ציציות נוספות. (62) כגון, שהשניות נאות יותר
מהראשונות. (63) שהטלתו השנייה עשוייה בהכשר ואין
זה "מן העשוי". (64) אחרי שהוסיף. (65) כדין כל
המוסיף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא
תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד,
פסוק ב). (66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם
חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת
עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדריה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימי מלוחים, בניגוד למי נהר שמימי מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.י): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17 דוד. 18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא כיצד יעשה? לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדק בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושופך הצבע שפבלי שבדק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵. (21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא): כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבואו להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו לנסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמה נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שגלגלה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונודעה שגלגלה באחד משאר צבעונין המשיחים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. כיצד בודקין אותה עד שידע אם נצבעה כהלכתה אם לאו? לוקחין תבן וריר²⁹ של שבלול³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלל מעת לעת - אם עמדה בעינה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין בצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למוריס³⁴, ונותנין את זו התכלת שגשגתה פתוכו, ואופה הפצק פתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה

א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פפתו שפכחול³, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה בציצית⁶, צריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה, שעומדת בפניה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא פנין הרקיע; כגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המשחירין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.

(2) בפרשת ציצית, ובבבגי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד'). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכתי" התימנים, אין תיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבבגי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן ('מרכבת המשנה'). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ורביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שבציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו: נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. כיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מבבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהלא¹² וכיוצא בו, בדרך שהצבעין עושין, כדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובים המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקמנוניא¹⁹ וכיוצא בהן, בדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה פנין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשתמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכיותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **שְׁהִיְתָהּ - פְּסוּלָה; וְאִם הוֹסִיף עֲנִיה וְהִשְׁתַּחֲרָה יוֹתֵר**
2 **מִמָּה שְׁהִיְתָהּ לְקֵדֵם הָאִפְיָה - בְּשֶׁרָה³⁵.**
- 29 נזול. (30) מִן שֶׁרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו
"שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם
ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה.
(33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מִין
דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו
סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה -
הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו
- הכל יודעים שכשר וטוב הוא.
- 3 **ו. הִצְרָר³⁶ שְׂמֹכְרִין בָּהּ תִּכְלֶת, וְהִיוּ מְחֻזְקִין בְּכִשְׁרוֹת**
4 **- לֹקְחִין מִמֶּנָּה סֵתֶם וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָרִי הִיא**
5 **בְּחֻזְקָהּ עַד שֶׁתִּחְשֹׁד³⁷. הַמִּפְקִיד תִּכְלֶת אֶצֶל הַפּוֹתִי**
6 **- הָרִי זֶה פְּסוּלָה, שְׁמָא הִחְלִיפָה³⁸; וְאִם הִיְתָה בְּכָלִי**
7 **וְהִי חֲתוּם³⁹ בְּשָׁנֵי חֲתוּמוֹת⁴⁰, חֲתוּם בְּתוֹךְ חֲתוּם -**
8 **בְּשֶׁרָה, בְּחֲתוּם אֶחָד - פְּסוּלָה⁴¹.**
- 36 כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דח"א ד,
לג): חצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול
בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתיפסל".
(38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, יזייף להחליפה. (39) סגור.
(40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך
סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה).
(41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה
(רש"י).
- 9 **ז. הַמּוֹצֵא תִּכְלֶת בְּשׁוּק, אֶפְלוּ מֵצֵא חוּטִין פְּסוּקִין⁴²,**
10 **פְּסוּלָה⁴³; שְׁזוּרִין - בְּשֶׁרָה⁴⁴. הַלּוֹקֵחַ טְלִית מְצֻצֶת⁴⁵**
11 **מִן הַשּׁוּק מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי הִיא בְּחֻזְקָהּ⁴⁶; מִן הַפּוֹתִי**
12 **הַתֵּגֶר⁴⁷ - בְּשֶׁרָה⁴⁸, מִן הַהֲדִיט⁴⁹ - פְּסוּלָה⁵⁰.**
- 42 שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש
טורח בקשייתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת
בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך
לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו
(שם). ובנוסף אחר, כתוב: "חוטין פסוקין ושזורין פסולה".
ראה מנטובה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו,
שטעה בזה רציוה לתקן ההעתיקות לפי הנוסח החדש. ראה
במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו
את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים.
(45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר
הקונה דברים ומוכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל
מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים
(מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא
בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם -
שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי
יוסף).
- 13 **ח. טְלִית שֶׁהִיא כְּלָה אֲדָמָה או יֶרֶקָה או מִשְׁאָר**
14 **צְבָעוֹנִין, עוֹשֶׂה חוּטִי לְבָן שְׁלֵה כְּעֵין צְבָעָה: אִם**
15 **יֶרֶקָה - יֶרֶקִין, אִם אֲדָמָה - אֲדָמִין⁵¹. הִיְתָה כְּלָה**
- 16 **תִּכְלֶת - עוֹשֶׂה לְבָן שְׁלֵה מִשְׁאָר צְבָעוֹנִין, חוּץ מִן**
17 **הַשְּׁחֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּתִכְלֶת⁵², וְכוּרָה עַל הַפֶּל**
18 **חוּט אֶחָד תִּכְלֶת⁵³, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין בְּשֶׁאֵר צִיצִיּוֹת**
19 **שְׂאֵנִין צְבָעִין.**
- 51 מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו
ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב'
בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה
בבית-הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה כחלמון ביצה
בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה כחלמון ביצה,
והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי
שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות
בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.
- 20 **ט. קָשָׂה עֲנֵשׁ מִי שְׂאֵינוּ מְנִיחַ לְבָן יוֹתֵר מִעֲנֵשׁ שְׁלֵא**
21 **הֵנִיחַ תִּכְלֶת, לְפִי שֶׁהִלְבֵּן מְצוּי לָפֶל, וְהַתִּכְלֶת אֵינָה**
22 **מְצוּיָה בְּכָל מְקוֹם⁵⁴ וְלֹא בְּכָל זְמַן, מִפְּנֵי הַצָּבֵעַ**
23 **שְׂאֵמְרָנוּ⁵⁵.**
- 54 שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-רודם
שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות
שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט.
ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא
הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו
הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". (55) לעיל
ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו
נמצא בידינו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל
מִין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א
לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף
יאמר בהלכות ציצית: "והאידנא (וכעת) שאין לנו תכלת"
וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים
לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור'
או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו
תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה
כמו שמצינו במנחות (מב: ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך
ליינר האדמו"ר מראדזין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים
עדיין היתה מצות תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי
גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות
הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם)
מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע
שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם,
ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה
תורה" כבר השיג את החלזון והיתה לו תכלת, שהרי הוא
מסמן בפרק זה פרטי החלזון וסממני צבע התכלת, ומבאר
דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו?
ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו
שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר
'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט,
משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר
בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלזון, והחזיר את
עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימינו לבשו אלפי חסידי
טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחיבת בציצית?
10) לרבות כל הראוי לכסות. 11) כגון שחתך מכנף אחת
באלכסון ונעשו שתיים. 12) ואין בכלל שלש ארבע
(מנחות מג:). 13) הואיל וחיבת בעלת חמש, מפני שאתה
יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". 14) שסברא
היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא
הסמוכה לחברתה. 15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע
כנפות בלבד.

ד. כסות של בגד וכןפיה של עור¹⁶ - חיבת; היא
של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין
אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין,
חיבת, שנאמר: "על פנפי בגדיהם"; לא נאמר
"כסותך"¹⁹, אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית
השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מכאן
ואילך חיבת²¹.

16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. 17) כי כסות של עור
אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן
העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. 18) מנחות
מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" - ואין אדם
מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).
19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות".
20) חולין קלו, ע"א. 21) מדברי חכמים, לפי שנראית
כשל, חיבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך
לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות').

ה. כסות של צמר, עושין לכן שלה חוטי צמר;
וכסות של פשתן, עושין לכן שלה חוטי פשתן
ממינה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין
ממינו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה
לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לכן לכל שאר
מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר
והפשתן פוטריין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר
מינין - במינן פוטריין, שלא במינן אין פוטריין²⁵.

22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה.
23) של עזים. 24) מנחות לט, ע"ב. שיעקר מצות ציצית
היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש
שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה
לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. 25) כי שאר בגדים אינם
חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה
תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים
(כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן,
או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא
לכן לבדו בלא תכלת?²⁶ בדין הוא שיהא מתר,
שהשעטנו²⁷ מתר לענן ציצית, שהרי התכלת צמר
הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין
בן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה ממינה; וכל
מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול

היום הזה, וויכוח גדול נתווכח הגאון הג"ל עם גאוני דורו,
וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות
סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין
התכלת" ועוד.

פרק שלישי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם
מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית
- חובת האיש ולא חובת הטלית.

א. כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה
היא כסות שיש לה ארבע פנפים², או יותר על
ארבע³. ותהיה מדתה - כדי שיתפסה בה ראשו ורבו
של קטן המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר
לשמרו ולילך עמו. ותהיה הכסות של צמר או של
פשתן בלבד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך.
3) ראה בסמוך ה"ג. 4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה
נקראת כסות. 5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אבל טלית של שאר מינין, כגון בגדי משי,
ובגדי צמר-גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים,
ונוצה⁶ של עזים, וכיוצא בהן, אין חייבין במצות
ציצית אלא מדברי חכמים⁷, כדי להזהר במצות
ציצית. והוא, שתהיה מרפעת או יותר על ארבע,
ויהיה שעורה פשוט צמרנו. שכל הבגדים
האמורים בתורה סתם, אינם אלא צמר ופשתים
בלבד⁸.

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן
אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת
כו; מנחות לט:). 7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים
ורחלים בלבד. וב"ירושלמי" (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה
מפסוק, שנאמר (מלכים-ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה
נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים
צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד.
8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על
כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים
(בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בבגד צמר או בבגד פשתים),
אף כל צמר ופשתים".

ג. "על ארבע כנפות כסותך" - בעלת ארבע ולא
בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת
חמש⁹ תלמוד לומר: "אשר תכסה בה"¹⁰ - אפלו
בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחייב בעלת
חמש¹¹ ופוטר בעלת שלש, ושתיהן אינן בעלי
ארבע כנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹².
לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או
שש, אינו עושה אלא לארבע כנפים המרחקות זו
מזו¹⁴. מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על
ארבע כנפות כסותך"¹⁵.

אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראייתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע ('מעשה רוקח'). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ז). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב:). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתיר להכנס בציצית לבית-הכסא⁴⁴ ולבית-המדרש. נפסקו לו חוטי לכן או תכלת - זורקו בפשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה⁴⁶. ואסור למכור טלית מציצת לכותי, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה, אלא שמא תעשף בה, ויתלחץ עמו ישראל וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שידע להתעטף חיב בציצית, כדי לחנכו במצות⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדורוגינוס⁵³ חיבין בכלל מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

(44) דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' הל' ציצית, והוא מביא ראיה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בירך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר השו"ת זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלבוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמויחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. (45) מגילה כו, ע"ב. (46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בזווית עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון" פ' שלח). (47) מנחות

1 אֶתָּה לְקַיֵּם אֶת שְׁתֵּיהֶן, הָרִי מוּטָב; וְאִם לֹא²⁹, יָבוֹא
2 עֲשֵׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא-תַעֲשֶׂה³⁰; וְכֵאן אֲפֹשֶׁר לְקַיֵּם אֶת
3 שְׁתֵּיהֶן³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של ה'לאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובזה תתישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי 'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול 'עשה') ואיך יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע ב'עשה' לא נהיה מזהירים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנו, בא 'עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנו, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לברו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ו.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמא יתפסה בה פלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראייתם אתו" - בשעת ראיה. וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד. (33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתיר לאדם ללבש ציצית פלילה, בין בחל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משכיכיר בין תכלת שפה ללבן שפה³⁸. וכיצד מברך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שלילה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תוסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה

שיש לכל אחד מ"ישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלמה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאוו משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא", אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים ק"ג:). וב"טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויץ שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיוכרונו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ילקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכת שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משיב הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע ('הגהות מיימוניות'). (59) בטלית מצוייצת, (שבת י:): "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית ב:): "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקללה ותלה בה כל המצוות פלו, שנאמר: ויראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי".

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג:). וראה לעיל בביאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

הלכות ברכות

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות מה

מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). (48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שאינן לילה וזמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (תגיגה ד.). (49) סוכה מב, ע"א. (50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. (51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאול) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". (52) ספק זכר ספק נקבה. (53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בביאורנו לקמן הל' מילה פ"ג, ה"ו. (54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו הל' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם מחייב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, וטל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אבל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.⁵⁵

(55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שייפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים.⁵⁹

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אף על פי שאין אדם מחייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו בו".

וטעם הדבר הוא כדאיתא במרז"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" ולכן, ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ - "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) הי' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. 16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. ויכשם שמברכין על ההנייה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה¹⁹ ודרך ביקשה²⁰, כדי לזכר את הבורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. 19) כגון: חולה שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. 20) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים: ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה²¹, שהן דרך שבח והודיה וביקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד וליראה ממנו.

21) והן מגויות לקמן פרק י.

ה. ונסח כל הברכות, עזרא ובית-דינו תקנום²². ואין ראוי לשנותם, ולא להוסיף על אחת מהם²³ ולא לגרע ממנה. וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות²⁴, אינו אלא טועה²⁵. וכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות²⁶ אינה ברכה²⁷, אלא-אם-כן היתה סמוכה לחברתה²⁸.

22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. 23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. 25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". 26) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". 27) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). 28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. וכל הברכות כולן נאמרין בכל לשון²⁹; והוא שיאמר כעין³⁰ שתקנו חכמים. ואם שנה את

דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפילו פזית, מברך אחריו⁵.

2) (ברכות דף מח עמוד ב). 3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המגויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". 4) החכמים. 5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על כל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפילו נתפון לאכל או לשותות כל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהנה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר כל מה שיאכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שיאכל פזית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

6) (ברכות דף לה עמוד א). 7) פחות מכזית. 8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). 9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל יי (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. 10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי כל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". 11) אפילו דברים שאינם משיביעים. 12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. 13) ובלבד. 14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. 15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא

- 1 המטבע³¹ - הואיל והזכיר אצורה ומלכות וענין³²
2 הברכה, אפלו בלשון חל³³, יצא³⁴.
- 29 (סוטה דף לב עמוד א.) (30) כעניין. (31) ששינה מהנוסח הקבוע. (32) תוכן. (33) יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. (34) (ברכות דף מ עמוד ב).
- 3 ז. כל הברכות פלן, צריך שישמיע לאזנו מה שהוא
4 אומר³⁵. ואם לא השמיע לאזנו - יצא, בין שהוציא
5 בשפתיו, בין שברך בלבד³⁶.
- (35) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו. (36) ולא ביטא בשפתיו (שם).
- 6 ח. כל הברכות פלן, לא יפסיק בין הברכה ובין
7 הדבר שמברכין עליו בדברים אחרים. ואם הפסיק
8 - צריך לחזור ולברך שניה³⁷. ואם הפסיק בדברים
9 שהן מענין דברים שמברכין עליו - אינו צריך לברך
10 שניה. ביצד? כגון שברך על הפת, ולקדם שיאכל
11 אומר: הביאו מלח³⁸! הביאו תבשיל! תנו לפלוני
12 לאכל! תנו מאכל לבהמה³⁹. וכיוצא באלו - אינו
13 צריך לברך שנית, וכן כל פיוצא כזה.
- (37) (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א.).
(38) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א.). (39) שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א.).
- 14 ט. כל הברכות פלם, מטר לשמא לברך אותן - בין
15 שהיה טמא טמאה שהוא יכול לעלות ממנה בו
16 ביום⁴⁰, בין טמאה שאינו יכול לעלות ממנה בו
17 ביום⁴¹. ואסור למברך לברך כשהוא ערם⁴², עד
18 שיקבץ ערוותו. במה דברים אמורים? באיש, אבל
19 באשה - יושבת ופניה⁴³ טוחות⁴⁴ בקרקע ומברכת⁴⁵.
- (40) על ידי טבילה. (41) שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. (42) שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומוות פרק א משנה ו). (43) של מטה. (44) דבוקות. (45) כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א.).
- 20 י. כל הברכות פלן, אף-על-פי שברך ויצא ידי
21 חובתו, מטר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן
22 כדי להוציאן⁴⁶; חוץ מברכת ההנהגה שאין בה מצוה,
23 שאינו מברך לאחרים⁴⁷, אלא-אם-כן נהנה עמה⁴⁸.
24 אבל ברכת ההנהגה שיש בה מצוה, כגון אכילת מצה
- 25 בלילי הפסחים וקדוש היום⁴⁹ - הרי זה מברך
26 לאחרים, ואוכלין ושותים, אף-על-פי שאינו אוכל
27 עמה⁵⁰.
- (46) כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). (47) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). (48) ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. (49) של שבת ושל יום טוב. (50) (שני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).
- 28 יא. כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה
29 ועד סופה, ונתפון לצאת בה ידי חובתו - יצא,
30 ואף-על-פי שלא ענה אמן⁵¹. וכל העונה אמן
31 אחר המברך⁵², הרי זה מברך⁵³; והוא, שיהיה
32 המברך חייב באותה ברכה⁵⁴. היה המברך חייב
33 מדברי סופרים⁵⁵ והעונה חייב מן התורה⁵⁶ - לא
34 יצא ידי חובתו, עד שיענה, או עד שישמע
35 ממי שהוא חייב בה מן התורה כמותו⁵⁷.
- (51) (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים ב' פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". (52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. (53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). (54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). (55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. (56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). (57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקרים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).
- 36 יב. רבים שנתעוררו⁵⁸ לאכל פת או לשותות יין,
37 וברך אחד מהן וענו כלם אמן - הרי אלו מתרין
38 לאכל ולשותות⁵⁹. אבל אם לא נתפנו לאכל באחד,
39 אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו - אף-על-פי
40 שהן אוכלין מפרך אחד, כל אחד ואחד מברך
41 לעצמו⁶⁰. במה דברים אמורים? בפת ויין בלבד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. פל העונה אמן, לא יענה, לא אמן קטופה⁶⁸
ולא אמן קטופה⁶⁹ ולא אמן קצרה⁷⁰ ולא ארכה⁷¹,
אלא אמן בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן
המברך⁷². וכל מי שלא שמע את הברכה שהוא
חייב בה, לא יענה אמן בכלל העונים⁷³.

שקורא את האל"ף בחטף פתח, אמן במקום אמן
(ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה
אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר
קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן
פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האל"ף
(שם, על פי גירסת הרי"ף). (71) שאין התיבה מוכנת היטב
כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה
אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה
עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי
ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם:
"אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח).
אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא
שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת
הגדול שבאלכסנדריא של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן
הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע
לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על
פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן
ב"קריאת התורה" וכיצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא
את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך
אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. פל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא
שם שמים לשוא⁷⁴, והרי הוא פושע לשוא, ואסור
לענות אחריו אמן⁷⁵. התינוקות, מלמדין אותן
הברכות פתקונן; ואף-על-פי שהן מברכין לבטלה
בשעת למוד, הרי זה מתר⁷⁶. ואין עונין אחריהן
אמן. והעונה אחריהן אמן⁷⁷, לא יצא ידי חובתו⁷⁸.

(74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה
ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים
אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה.
(76) שמתכוון ללמד. (77) אפילו שלא בשעת לימודם,
אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו
מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש
השנה דף כט עמוד א).

טז. פל העונה אמן אחר ברכותיו⁷⁹, הרי זה מגנה⁸⁰.
והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי
זה משבח⁸¹; פגון אחר "בונה ירושלים" בברכת
המזון, ואחר ברכה אחרונה של קריאת שמע של
ערבית, וכן בסוף פל ברכה שהיא סוף ברכות
אחרונות⁸², עונה בה אמן אחר עצמו.

(79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו.
(80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך
הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה

אבל שאר אכלים ומשקין אינן צריכין הסבה⁶¹;
אלא אם ברך אחד מהן וענו כלן אמן, הרי אלו
אוכלים ושותין, ואף-על-פי שלא נתפנונו להסב
באחד⁶².

(58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59) בלא
ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה
משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול
בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם
השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן
אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף
מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ג סעיף א).
(62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"ל ישנא קמא, מטעם ספק
ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין,
מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל
אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. פל השומע אחד מישאל מברך ברכה מפל
הברכות כלן, אף-על-פי שלא שמע הברכה בלה
מתחלתה ועד סופה, ואף-על-פי שאינו חייב באותה
ברכה⁶³ - חייב לענות אמן⁶⁴. ואם היה המברך
(עכו"ם או) אפיקורוס או כותי⁶⁵, או תינוק
המתלמד⁶⁶, או שהיה גדול, ושנה ממטבע הברכה⁶⁷
- אין עונין אחריהן אמן.

(63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חברו צריך הוא
לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א.
(64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו
לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת
שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או
לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת
פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך
אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים ב פרק יז,
פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת
אלוהיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה
שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד
שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים
שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין
דף ו עמוד א). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ח,
משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים
עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם
וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל
כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים
אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה
ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים
אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו.
וכדאי להעיר שביירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמר:
"גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן... אם בירכך גוי ענה
אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה
מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך,
תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח
חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

(ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י', פסוק ג): ובוצע (גזול) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא ישיט ישראל... כוס יין לנזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאכל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצצה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לו עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבאר לעיל בביאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

(ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכתיו הוא מוסיף לשפח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

1 יז. וְלִמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהָרִי
2 אַחֲרֶיהָ בְּרִכַּת "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרִכָּה זוֹ
3 בִּימֵי חֻקֵּי מִשְׁנֶה⁸³ תִּקְנֶנָּה, וּבְאֵלוֹ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֲבָל
4 סוֹף עֲקָר הַבְּרִכּוֹת שֶׁל בְּרִכַּת-הַמְּזוּן הִיא "בּוֹנֵה
5 יְרוּשָׁלַיִם"⁸⁴. וְלִמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "אַהֲבַת
6 עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוֹף בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
7 קְרִיאַת שְׁמַע⁸⁵. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּהַ מְבָרְכִים שֶׁמְבָרְכִין
8 אוֹתָן תַּחֲלָה לְדָבָר, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת שֶׁמְבָרְכִין לְפָנֵי
9 קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְּלָקָה גַּר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק
10 בְּאָמֵן בֵּין בְּרִכָּה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבְּרַךְ עָלָיו.

(83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שבידך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

11 יח. וְלִמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרִכַּת הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא
12 בְּהַ⁸⁶? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אֶלָּא
13 אַחֵר בְּרִכָּה אַחְרוֹנָה, שֶׁקֹּדֶמָה אוֹתָהּ בְּרִכָּה אַחֲרֶת, אוֹ
14 בְּרִכּוֹת, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת הַמֶּלֶךְ⁸⁷ וּבְרִכּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל⁸⁸
15 וְכִיּוּצָא בְּהַ⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁבְּרַךְ הַשְּׁלִים כָּל בְּרִכּוֹתָיו,
16 וְלִפְיָכֶּךָ עוֹנֶה אָמֵן.

(86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסוימות המזרזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוהו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

17 יט. כֹּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאָסוּר - בֵּין בְּזֵדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
18 - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלָה⁹¹ וְלֹא בְּסוֹף⁹².
19 כִּיצַד? הֲרִי שֶׁאֲכַל טָבֵל⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹⁴, אוֹ שֶׁאֲכַל
20 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן⁹⁵ שֶׁלֹּא נִטְלוּ תְּרוּמוֹתָיו⁹⁶, אוֹ מַעֲשֵׂר
21 שְׁנִי וְהִקְדֵּשׁ⁹⁷ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ בְּהִלְכָתָן⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.
22 וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר אִם אֲכַל נְבִלוֹת וְטִרְפוֹת⁹⁹, אוֹ שֶׁתָּה
23 יֵין-נִסְךְ¹⁰⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ.

(90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה

24 כ. אֲבָל אִם אֲכַל דְּמָאִי¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי
25 אֶלָּא לְעִנּוּיִים¹⁰², אוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה
26 תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִטְלָה מִמֶּנּוּ חֶשְׁבּוֹן
27 תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵי¹⁰⁵, אוֹ
28 מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת
29 הַחֶמֶשׁ¹⁰⁶ - הֲרִי זֶה מְבָרֵךְ תַּחֲלָה וְסוֹף¹⁰⁷, וְכֵן כֹּל
30 פְּיוּצָא בְּהַ¹⁰⁸.

(101) פירות עמי הארץ קראים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסור חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכלול ולקצור (כסף-משנה). וב"ירושלמי" (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו (ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות ('הגהות מיימוניות' לעיל פ"א; שו"ע או"ח סי' קצא).

15 ג. בְּרֶכֶת הָאָרֶץ, צִרִיף לִזְמַר הוֹדִיָּה בְּתַחֲלָתָהּ
16 וּבִסְפָּהָ¹³, וְחוֹתֵם בָּהּ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכָל
17 שֶׁלֹא אָמַר "אָרֶץ חֲמִידָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת
18 הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ¹⁵. וְצִרִיף לְהַזְכִּיר בָּהּ בְּרִית
19 וְתוֹרָה¹⁶, וְלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת,
20 שְׁאוּמְרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִיִּלָּה, שְׁנִכְרְתוּ
21 עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרְתוּ
22 עָלֶיהָ¹⁸ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֹאָמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו' ²³
24 מִלִּבְד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֶב, אִתָּם נִצְבִּים וְגו' ²⁴
לְעִבְרָךְ בְּבִרְתִּי וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם...
אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו.
(14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות
מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה
ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית -
שעלידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח)
ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה
זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה...
תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ
(רש"י שם). וב"ירושלמי" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום
שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה
- בעבור ישמרו חקותיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות
לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה,
השווה דברי רבינו שם.

25 ד. בְּרֶכֶה שְׁלִישִׁית פּוֹתֵחַ בָּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
26 עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן
27 מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ", או: "נַחֲמֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם
28 עִירְךָ", וְחוֹתֵם בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", או "מְנַחֵם
29 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכִנּוּן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאת
30 בְּרֶכֶה זוֹ "נְחֻמָּה". וְכָל מִי שֶׁלֹא אָמַר מְלָכוּת בֵּית דָּוִד
31 בְּבִרְכָּה זוֹ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִין²¹
32 הַבְּרֶכֶה, שְׁאִין נִחְמָה גְמוּרָה אֵלָּא בְּחִזְרַת מְלָכוּת בֵּית
33 דָּוִד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז,
ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה
ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.).

כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה,
הלכה ה). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו
הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר
שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק
כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח
מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה,
אבל אחרי שנתמרחא התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי
מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על
תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא
נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו
חומש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא).
(107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על
חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום
סכנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף
שם).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון
בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים;
מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

1 א. סֵדֶר בְּרֶכֶת הַמְּזוֹן כֶּף הִיא: רִאשׁוֹנָה - בְּרֶכֶת
2 "הַזֵּן", שְׁנִיָּה - בְּרֶכֶת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה
3 יְרוּשָׁלַיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"². בְּרֶכֶה
4 רִאשׁוֹנָה - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִקְנֶנָּה³; שְׁנִיָּה תִקֵּן יְהוֹשֻׁעַ;
5 שְׁלִישִׁית תִּקֵּן דָּוִד וְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ⁴; רְבִיעִית - תִּקְמִי
6 מִשְׁנֵה תִקְנוֹתָה⁵.

(2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל
השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מח, ע"ב. בשעה שירד
להם המן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל
עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול
והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא,
מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם
הרמב"ן). (6) ברכות מח, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי
ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא
הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמחו שזכו לקבורה
ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בבא קכ"א). וקבעוה בברכת
המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז).
וב"ירושלמי" (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר,
נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד,
ולכך סמכה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא
פרשת מסעי אות ו'.

7 ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת
8 וְאֲכָלוּ פָתֵן - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ⁷; וּמְבָרְכִין לְאַחֵר
9 סְעוּדָתָהּ⁸ שְׁתֵּי בְּרֻכּוֹת בְּלִבְד, כְּדִי שֶׁלֹא יִבְטְלוּ מְלָאכַת
10 בַּעַל הַבַּיִת: בְּרֶכֶה רִאשׁוֹנָה - בְּתַקְנוֹתָהּ; שְׁנִיָּה - פּוֹתֵחַ
11 בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְכֹלִיל בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם
12 בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ¹⁰. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסְעוּדָתָהּ¹¹ בְּלִבְד,
13 או שֶׁהָיוּ בַּעַל הַבַּיִת מְסֻב¹² עִמָּהּ - מְבָרְכִין אַרְבַּע
14 בְּרֻכּוֹת בְּתַקְנוֹתָהּ, כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם.

תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שחנכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

- 22 ז. בְּרָכָה רְבִיעִית, צִרְיָה לְהַזְכִּיר בָּהּ שֶׁלֹּשׁ מַלְכוּתִים.³¹
- 23 וּכְשֶׁמִּבְרָךְ הָאוֹרֵחַ אֵצֶל פֶּעַל הַבֵּית, מוֹסִיף בָּהּ בְּרָכָה
- 24 לְפֶעַל הַבֵּית. בִּיצֵד? אֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שְׁלֹא יָבוֹשׁ
- 25 פֶּעַל הַבֵּית פְּעוּלָם הֵזָה וְלֹא יָכֻלָם לַעֲוֹלָם הַבֹּא וְכו'.
- 26 וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹסִיף בְּבִרְכַּת פֶּעַל הַבֵּית וּלְהַזְכִּיר
- 27 בָּהּ.³²

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם... אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכויות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חזור להזכיר "שתי מלכויות" שהחסירן בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצילח מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל יזדקק לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

- 28 ח. וּכְשֶׁמִּבְרָכִין בְּבֵית הָאֵבֶל, אֹמֵר בְּבִרְכָּה רְבִיעִית:
- 29 הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֱמֶת, דִּין אֱמֶת,
- 30 שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שְׁלִיט פְּעוּלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרָצוֹנוֹ,
- 31 שְׁאֲנַחֲנוּ עִמּוֹ וְעַבְדֵּיו, וּבְכָל אֲנַחֲנוּ חַיְבִין לְהוֹדוֹת לוֹ
- 32 וּלְכַבְּרוֹ. וּמִבְּקֵשׁ רַחֲמִים עַל הָאֵבֶל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה
- 33 שִׁירָצָה³³, וְגוֹמֵר "הַרְחֵקֵנוּ" וְכו'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' א"ח סי' קפט).

- 34 ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מִבְּרָכִין בְּרַכַּת חֲתָנִים אַחֵר אַרְבַּע
- 35 בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה שְׂאוּכָלִים שָׁם.
- 36 וְאִין מִבְּרָכִין בְּרָכָה זו, לֹא עַבְדִּים וְלֹא קְטָנִים³⁵. עַד
- 37 פְּמֹה³⁶ מִבְּרָכִין בְּרָכָה זו? אִם הָיָה אֱלֵמוֹן שְׁנֵשָׂא
- 38 אֱלֵמָנָה, מִבְּרָכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלֶבֶד; וְאִם
- 39 בַּחֲדָר שְׁנֵשָׂא אֱלֵמָנָה אוֹ אֱלֵמוֹן שְׁנֵשָׂא בַּתּוּלָה,
- 40 מִבְּרָכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה³⁷.

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. (35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

- 41 י. בְּרָכָה זו שְׂמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרָכָה
- 42 אַחֲרוֹנָה מִשְּׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל נְשׂוּאִין. בְּמַה דְּבָרִים
- 43 אֲמוּרִים³⁹? כְּשֶׁהָיוּ הָאוּכָלִין, הֵם שְׁעָמְדוּ בְּבִרְכַּת

שם. וב"אכן ירחי" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב'ילקוט שמעוני' שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"ב י"ב ט, ז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

- 1 ה. בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנִחְמָה וּמְסִים
- 2 בְּנִחְמָה²², וְאֹמֵר קִדְּשֵׁת הַיּוֹם בְּאִמְצָע. בִּיצֵד?
- 3 מִתְחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירָךְ", או "רַחֵם
- 4 ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ",
- 5 וּמְסִים "מִנְחָם עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או
- 6 "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאֹמֵר בְּאִמְצָע, בְּשִׁבְתָּ: אֱלֹהֵינוּ
- 7 וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רָצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ
- 8 בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
- 9 הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֵיךָ. נִשְׁבַּת בּוֹ
- 10 וְנִנְחַת בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רָצוֹנָךְ. בְּרָצוֹנָךְ הַנַּח²⁴ לָנוּ
- 11 ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תְּהֵא עָלֵינוּ צָרָה וָרָעָה וְיִגוֹן וְאִנְחָה
- 12 בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אֹמֵר "יַעֲלֶה
- 13 וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד
- 14 מוֹסִיף בְּאִמְצָע בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרזו, כמו: נחלין חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לה. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

- 15 ו. בְּחִנְפָה וּבְפּוֹרִים מוֹסִיף בְּאִמְצָע בְּרַכַּת הָאָרֶץ "עַל
- 16 הַנִּסִּים", בְּדֶרֶךְ שְׂמוֹסִיף בְּתַפִּלָּה²⁷. וְיוֹם-טוֹב או
- 17 רִאש־חֹדֶשׁ שֶׁחָל לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת, מְזַכֵּר "רָצָה
- 18 וְהַחֲלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכָךְ "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן
- 19 רִאש־חֹדֶשׁ טַבְּתָה²⁹ שֶׁחָל לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת, מְזַכֵּר "עַל
- 20 הַנִּסִּים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רָצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה
- 21 וְיִבּוֹא" בְּנִחְמָה³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" גגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדורות, שחיה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכוון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עור בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוס שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשֶׁבַע אוּ בְּיוֹם-טוֹב קִדְּשֵׁת הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדֵּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - בְּשֶׁבַע אוֹמֵר: פְּרוּף ה' ⁵⁶אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבָרִית קִדְּשׁ. פְּרוּף אֱתָהּ ה', מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבַע. בְּיוֹם-טוֹב אוֹמֵר: פְּרוּף אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה. פְּרוּף אֱתָהּ ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים⁵⁷. וּמִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית וגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחֵר שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לְרֹאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִכַּת "הַזֵּן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה וש"ע או"ח סי' קפח ס"ז). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"ג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים שִׁכַּח וְלֹא אָמַר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא": אִם נִזְכַּר קִדֵּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - אוֹמֵר: פְּרוּף אֲשֶׁר נָתַן רֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאִינוּ חוֹתֵם בָּהֶם⁵⁹, וּמִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית וגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחֵר שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאִינוּ חוֹזֵר⁶⁰. וְכֵן בְּחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹ וּבְחִנּוּכָה וּבְפִרְיָם, שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר הָעֵנֶן בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן⁶² - אִינוּ חוֹזֵר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה,

נִשְׁוֹאֵין וְשִׁמְעוּ בְּבִרְכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אַחֲרֵיהֶם, שְׁלֹא שִׁמְעוּ בְּרִכַּת נִשְׁוֹאֵין בְּשִׁעַת נִשְׁוֹאֵין - מְבָרְכִין בְּשִׁבְלֵיהֶם אַחֵר בְּרִכַּת מְזוֹן שְׁבַע בְּרִכּוֹת. כְּדֶרֶךְ שְׂמִיכָתוֹ בְּשִׁעַת נִשְׁוֹאֵין⁴⁰; וְהוּא שְׂיִהִי עֲשֶׂרָה⁴¹, וְחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן⁴².

(38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשוננו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"צ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילים שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז:): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה". (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. וְאֵלֵינוּ הֵן שְׁבַע בְּרִכּוֹת: פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם⁴³. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכַבּוֹדוֹ⁴⁴. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם⁴⁵ בְּצַלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּכֵנִיתוֹ⁴⁶, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ⁴⁷ בְּנֵן עָדִי עַד⁴⁸. פְּרוּף אֱתָהּ ה' יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגְלַת עֲקֶרָה⁴⁹ בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. פְּרוּף אֱתָהּ ה' מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה. שְׂמֵחַ תְּשַׁמַּח רַעִים וְאַהֲבָיִים, בְּשִׁמְחָה יַצִּירָהּ בֶּגֶן עֵדֶן מְקַדֵּשׁ⁵⁰. פְּרוּף אֱתָהּ ה' מְשַׁמֵּחַ חֲתָן⁵¹ וּבִלְהָ. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֲתָן וּבִלְהָ, גִּילָה וְרִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּהָ, אֶהְבָּה, אֶחֱוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם⁵², קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל בִּלְהָ, קוֹל מַצְהָלוֹת חֲתָנִים [מִחֻפְתָּם] וְנִצְרִים מְגִינָתָם. פְּרוּף⁵³ אֱתָהּ ה', מְשַׁמֵּחַ חֲתָן עִם הַכִּלְהָ⁵⁴.

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו

ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבילים להוציא גרעניהן. (8) ברות, נלקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. וב"ירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד). אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

ב. האוכל פת, חייב לברך לפניו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ, ולאחריה - ארבע ברכות.¹³ אכל דגן שלוק¹⁴ כמו שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה", ולאחריו "בורא נפשות רבות".¹⁶ אכל קמח - מברך לפניו "שהכל",¹⁷ ולאחריו "בורא נפשות רבות".¹⁸

יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך⁶⁴ - אם נזכר קדם שיתעצל המאכל שבמעיו⁶⁵, חוזר ומברך; נתעצל המזון שבמעיו - אינו חוזר ומברך. וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם ברך או לא ברך - חוזר ומברך.⁶⁶ והוא שלא נתעצל המזון שבמעיו.

(64) ברכת המזון. וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעצל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעצל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פרק שלישי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לענין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

א. חמשה מינין הן: החטין, והשעורין, והפסמין,² ושבלת שועל,³ ושיפון.⁴ הפסמין - ממין החטין, ושבלת שועל ושיפון - ממין השעורים.⁵ וחמשה מינין האלו, כשהן שבלים, נקראים תבואה בכל מקום;⁶ ואחר שדשיין וזורין⁸ אותן, נקראין דגן;⁹ ובשטוחנין אותן ולשין את קמחן ואופין אותן, נקראין פת.¹⁰ והפת הנעשה מאחד מהן, היא הנקראת פת בכל מקום בלא לווי.¹¹

(2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונזכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגנען בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, ששלקוהו¹⁸ וערכו במים או בשאר משקים - אם היה עבה, פדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחה ועל הפלפלה".¹⁹ ואם היה רך, פדי שיהיה ראוי לשתייה²⁰ - מברך עליו בתחלה "שהכל",²¹ ולבסוף "בורא נפשות רבות".²²

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא

30 ופוטור את הפת, מפני שהפת טפלה ל³⁹, וכן כל
31 פיוצא בזה.

38 כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו
להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קיבה).
מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד,
ע"א.

32 ח. הפת שפתת אותה פתים⁴⁰, ובשלה בקדרה או
33 לשה במקר: אם יש בפתייתין כזית⁴¹, או שגפר שהן
34 פת, ולא נשתנה צורתה⁴² - מקרף עליה בתחלה
35 "המוציא"⁴³; ואם אין בהן כזית⁴⁴, או שעברה צורת
36 הפת בפשול⁴⁵ - מקרף עליה בתחלה "בורא מיני
37 מזונות"⁴⁶.

40 פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה.
(42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה
במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת
ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם
כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל
(ברכות לו:): חביצה (פירורין שנלושו במרק, הערוך) -
מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי
רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר
רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם
כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה
צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול",
לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם,
לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא
ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי
הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם
מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתייתין כזית או
שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת
המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא
תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה
וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת
"המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם
אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית
מדרשו של רבי יצחק אבוחב בפומבי רבתי, במעמד חכמים
גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו
בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). וב'תומת ישרים'
סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתיים' שצ"ל: "אם"
במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתייתין כזית אם ניכר
שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם
צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'וישא' ל"סיפא"
והכל מכון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו
הנוסח האמיתי, והחושב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר,
אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא
סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

38 ט. עסה שנאפית בקרקע, פמו שהערכיים שוכני
39 המדברות אופים - הואיל ואין עליה צורת פת,
40 מקרף עליה בתחלה "בורא מיני מזונות"⁴⁷. ואם
41 קבע מזונו עליה - מקרף "המוציא"⁴⁸. וכן עסה

לשתות (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל
שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים
לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

1 ד. קמח של אחד מחמשת המינין²³ שבשלו בקדרה
2 - בין לבדו, בין שערכו עם דברים אחרים, כגון
3 לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שהלקו²⁵ או
4 כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, כגון הריפות²⁷ וגרש²⁸
5 הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה
6 קדרה; וכן כל תבשיל²⁹, שערכ בו מחמשת המינין,
7 בין קמח בין פת - בתחלה מקרף עליו "בורא מיני
8 מזונות"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת
מרוככת במים רותחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמאלב-
יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כיסי בצק ממולאים
בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה
חלקים. (27) חטים קלופות וכתושות, ונזכרות בשמאלב-
(יז, יט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון
הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים.
(30) ברכות לז, ע"א.

9 ה. במה דברים אמורים³¹? כשהיה המין הזה חשוב
10 אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת
11 המינין שערכ טפלה - אינו מקרף אלא על העקר,
12 ופוטור את הטפלה. וזה כלל בברכות: כל שהוא
13 עקר ועמו טפלה - מקרף על העקר ופוטור את
14 הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר,
15 בין שלא היתה מערבת.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו:
"בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

16 ו. פיצד היא הטפלה המערבת? כגון לפת³³ או
17 כרוב, שבשלו וערכ בו קמח של אחד מחמשת
18 המינין כדי לדבק³⁴ - אינו מקרף עליו "בורא מיני
19 מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שכל
20 דבר שמערבין אותו לדבק או כדי לתן ריח או כדי
21 לצבוע את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערכ
22 כדי לתן טעם במערובות, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך,
23 מיני דבש שמבשלין אותן, ונותנין בהן חלב חטה³⁷
24 כדי לדבק, ועושין מהן מיני מתיקה, אינו מקרף
25 עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא
26 העקר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו
סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם,
אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשתמשים בו
לכביסה, והשווה ה'ל' חמץ ומצה (פ"ה, הלכה יא).

27 ז. פיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך
28 לאכל דג מליח³⁸, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק
29 המלח גרונו ולשונו - הרי זה מקרף על המליח

יא. כָּל שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "הַמּוֹצֵיא", מְבָרְכִין
לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרַכַּת הַמְּזוֹן כְּסִדְרָה, אַרְבַּע בְּרִכּוֹת⁶¹;
וְכָל שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת",
מְבָרְכִין בְּסוֹף לְאַחֲרָיו בְּרִכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁶², חוּץ
מִן הָאֲרִיצִי⁶³.

(61) תוספתא ברכות, פ"ד. (62) מפורשת בסמוך הלכה יג.
(63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות",
מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לו.).

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁴? שְׁאֵכָל מִפְּזִית
וְלִמְעָלָה⁶⁵; אֲכָל אֶכָל פָּחוֹת מִפְּזִית, בֵּין מִן הַפֶּתַח⁶⁶,
בֵּין מִשְׁאֵר אֲכָלִין⁶⁷; וְהַשּׁוֹתָה פָּחוֹת מִרְבִּיעִית⁶⁸, בֵּין
מִן הַיָּד, בֵּין מִשְׁאֵר מִשְׁקִין - מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה בְּרִכָּה
הָרִאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין⁶⁹, וְלִבְסוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כָּלָל⁷⁰.

(64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. (65) וכזית שאמרו,
לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות טז.). (66) ברכות
מה, ע"א. (67) שם, לט, ע"א. (68) שהוא השיעור החייב
עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן
רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות
מרביעית במשקין הוא כפחות כזית באוכלין (כסף-משנה).
(69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה.) והחמירו
בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה
שלאחיה, הגם שהיא מן התורה. שמא ימלך בדעתו ויאכל
כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה
לאחיה אין לחוש לכך כמוכן (כסף-משנה). (70) אפילו
בורא נפשות רבות ('טור' או"ח סי' רי.).

יג. וְזוּ הִיא בְּרִכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁷¹: בְּרוּךְ אַתָּה
ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַכִּלְפָּלָה⁷²
וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה⁷³ שְׂרָצִית וְשִׁנְחָלֶת
אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל
עַמּוֹךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ⁷⁴ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ,
וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּכִנְיָנָהּ, וְנִבְרָכְךָ עָלֶיהָ
בְּקִדְשָׁהּ וּבְטָהֳרָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֶרֶץ וְעַל
הַמַּחֲיָה⁷⁵. וּבִשְׁתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים אוֹמֵר בְּבִרְכָּהּ זֶה
בְּכִלְלָהּ מֵעֵין קִדְשַׁת הַיּוֹם⁷⁶, בְּדִרְךָ שְׁמִימִיר בְּבִרְכַּת
הַמְּזוֹן⁷⁷.

(71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות
הראשונות שבברכת המזון. (72) כנגד "ברכת הזן".
(73) כנגד "ברכת הארץ". (74) כנגד ברכת "בונה
ירושלים". (75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, וברייף
(שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. (76) ירושלמי (ברכות פ"ו,
ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום
השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי)
הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו
צריך לכלול מעין המאורע ('הגהות מיימוניות'). (77) לעיל
פ"ב, ה"ה.

שְׁלֹשָׁה בְּדִבְשׁ אוּ בְשֶׁמֶן אוּ בְחֵלֶב, אוּ שְׁעָרֵב בָּהֶם
מִיְּמֵי תְּבִלִין⁴⁹ וְאַפָּאָה, וְהִיא הַנִּקְרָאת פֶּת הַבָּאָה
בְּכַסְנִי⁵⁰ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ "בּוֹרָא
מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת"⁵¹. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ - מְבָרֵךְ
"הַמּוֹצֵיא"⁵².

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות,
ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת
הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו)
כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח,
ובוודאי כשקבע עליה מזון נחמין, וסמך על מה שפירש
כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם.
(50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא
ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים
סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים
ולועסים אותה בכתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש
(מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש.
(51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם
עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן
נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות"
(כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני
אכילתה (או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אֲרִז שֶׁשָּׁלַף אוּ שְׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶת⁵³ - בְּתַחֲלָה
מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְּמֵי מְזוֹנוֹת"⁵⁴, וְלִבְסוֹף "בּוֹרָא
נְפִשׁוֹת"⁵⁵; וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִהְיֶה מְעָרֵב עִם דְּבַר אֲחֵר,
אֵלָּא אֲרִז לְבִדּוֹ⁵⁶. אֲכָל פֶּת דִּחּוּ⁵⁷, אוּ פֶת שֶׁל שְׁאֵר
מִיְּמֵי קִטְנִית⁵⁸ - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ "שֶׁהַפֶּל"⁵⁹, וְלִבְסוֹף
"בּוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת"⁶⁰.

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לו, ע"ב. והטעם, כי הוא
מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם:
"לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל "לבסוף ולא כלום"
מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם,
מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר
שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז
מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לו.).
(57) הירזע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב,
מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונזכר ביחזקאל (ד, ט).
(58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערכסין
בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד
(שם, לו.). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים
כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני
מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן
בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי
האדמה", מפני שנשתנו ע"י אפיתם ויצאו מתורת פרי, וגם
אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם
"שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח,
ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו
"בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ג י"ט סיון ה'תשפ"ב

אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה זו מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול, ששורפין אותו באש שלמעלה "רשפי" רשפי אש שלהבת י-ה"ה שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים בתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש, כסא - ק"ש, ומנורה תפילת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעניינם לפרט את תושב"כ, ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס. אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים, כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(על פי י"ן מלכות" טפר טהרה סימן כט)

(2) כלים פרק ב משנה ג. (3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. (4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח"ט). (5) חבית שמשתמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. (6) מלשון דופן. (7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול לשום בה את היד כשמשתמשים בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

ב. פֶּנֶס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שְׁמֶן⁸ - מִקְבֵּל טִמְאָה,¹⁴
וְשֹׁאֵין בּוֹ - טְהוֹרִי⁹. וְכֵן מְגוּפַת הַיּוֹצְרִים¹⁰ שֶׁיֵּשׁ לָהּ¹⁵
תוֹךְ - טִמְאָה.¹⁶

(8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. (9) מפני שהדפנות לא נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. (10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

ג. מִשְׁפָּךְ שֶׁל פְּעֵלִי בָתִּים - טְהוֹרִי¹¹; וְשֶׁל רוֹקְלִין -¹⁷

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

הלכות כלים

פרק שמונה עשר

(1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

א. כְּלֵי חָרָס² אֵינוֹ מִקְבֵּל טִמְאָה עַד שֶׁיְהִי מִקְבֵּל
וְעָשׂוֹי לְקַבֵּלָהּ; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית קִבּוּל, או
שֶׁהָיָה מִקְבֵּל וְלֹא נַעֲשֶׂה לְקַבֵּלָהּ³ - אֵינוֹ מִקְבֵּל טִמְאָה
כָּלֵל⁴, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. לְפִיכָךְ,
הַכֶּסֶא וְהַמִּטָּה וְהַסְּפָסֵל וְהַמְּנוּרָה וְהַשֻּׁלְחָן שֶׁל חָרָס,
וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בֵּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם תוֹךְ - אֵינֶן
מִקְבָּלִין טִמְאָה. וְכֵן הַסִּילּוֹנוֹת שֶׁהַמִּים מְהַלְכִין בֵּהֶן,
אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִקְבָּלִין -
הָרִי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּלָהּ, אֲלֹא כְּדִי
שֶׁיִּצְאָה מֵהֵן הַמִּים. וְכֵן חֲבִית שֶׁל שֵׁטִים⁵ וְחֲבִית
הַדְּפוּנָה⁶ בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲצִי⁷, הוֹאִיל וְנַעֲשִׂית כְּמוֹ בֵּית יָד
שֶׁנּוֹשְׂאִין בָּהּ הַמַּחֲצִי וְלֹא נַעֲשִׂית לְקַבֵּלָהּ - אֵינָה
מִקְבָּלַת טִמְאָה.¹³

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיהי' מקבל ועשוי לקבלה". ולדוגמא הביא "הכסא והמיטה והספסל והמנורה והשולחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" "... ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול, כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום, ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים", הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ג סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שְׂמֵטָהוּ עַל צִדּוֹ¹² וּמִרִיחַ בּוֹ**
2 **לְלִקְחָתָּ¹³.**
- 11 מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו
סילונית כפופים שבהלכה א. (12) ונותן בו מעט שמן.
13 כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה,
אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.
- 3 **ד. כְּסוּי פְּדֵי יֵיז וְכִדֵּי שֶׁמֶן וְהַחֲבִיטִים¹⁴ - טְהוּרוֹת¹⁵,**
4 **שֶׁלֹא נַעֲשׂוּ לְקַבְּלָהּ. וְאִם הִתְקִינָן לְתַשְׁמִישׁ¹⁶ -**
5 **מִתְטַמֵּאִין.**
- 14 פירוש, כיסויי חביות. (15) אף על פי שיש להם בית
קיבול. (16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.
- 6 **ה. כְּסוּי הָאֵלֶפֶס¹⁷: בְּזֶמַן שֶׁהוּא נִקְוֵב¹⁸ וְיֵשׁ לוֹ**
7 **חִדְדוֹד¹⁹ - טְהוֹר²⁰; וְאִם אֵינוֹ נִקְוֵב וְאֵין לוֹ חִדְדוֹד -**
8 **מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיֵּירֶק²¹.**
9 **זֶה הַכֵּלָּל: כָּל הַמְשָׁמֵשׁ בְּכָלִי חֶרֶס כְּשֶׁהוּא כְּפוּי²² -**
10 **טְהוֹר²³.**
- 17 מחבת גדולה. (18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק
י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי
להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. (19) פירוש, או יש
לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. (20)
כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו
על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. (21) שופכת לתוכו את
רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את
הירק כדי שיתמצו ממנו המים. (22) על הכלי העיקרי
ואינו משמש בפני עצמו. (23) ככל משמשי כלים בשעת
מלאכה בלבד.
- 11 **ו. טִיטְרוֹס²⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִקְוֵב וּמוֹצִיא**
12 **פְּרוֹטוֹת²⁵ - מִתְטַמֵּא; שֶׁהִרִי הַמֵּים מִתְפַּנְסִין**
13 **בְּצִדְדֵיהֶן²⁶, וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבְּלָהּ.**
- 24 שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים
וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבוץ
את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם
באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר
אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. (25) טיפות קטנות.
26 בצידי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו
נקבים גסים המים ממהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים
אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן
מתכנסים.
- 14 **ז. הַלְפִיד שֶׁל חֶרֶס שְׂמִינִיחִין מְטָלִיּוֹת הַבְּגָדִים**
15 **וְהַשֶּׁמֶן בְּתוֹכוֹ וְהוּא דוֹלֵק - מִתְטַמֵּא²⁷. וְכֵן כָּלִי**
16 **שְׂמִינִיחִין תַּחַת הַנֵּרוֹת²⁸ לְקַבְּלַת הַשֶּׁמֶן - מִתְטַמֵּא.**
- 27 הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד
במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני
עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה.
28 במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב
- 17 **ח. גִּסְטְרָא²⁹ שְׂמִינִיחִין תַּחַת הַכֵּלִים לְקַבְּלַת מִשְׁקִין**
18 **הַנוֹזְלִין מִן הַכֵּלִי - מִקַּבְּלַת טֻמְאָה³⁰.**
- 29 שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול
ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפטופם" (רבינו
בפירושו). (30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד -
נידונית הגיסטרא כעשויה לקבלה. [מלשונו של רבינו
בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך.
אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי
שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתנו
מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].
- 19 **ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבְּלַת - אֵינָה**
20 **מְקַבְּלַת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַסְפִּינָה בְּכָלִל הַכֵּלִים**
21 **הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה³¹, בֵּין הִיא שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל**
22 **עֵץ, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה.**
- 31 בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה?
שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא
שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".
- 23 **י. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁפְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרְתָן - אֵין שְׂכָרִיהֶן**
24 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֲוֶתָן הַשְּׂכָרִים רְאוּיִין**
25 **לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשְׂכָּרֵי כָּלִי חֶרֶס, שֶׁאִם הָיָה בָּהֶן**
26 **חֶרֶס הָרְאוּי לְקַבֵּל - הָרִי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. שְׁנֹאמַר:**
27 **וְכָל כָּלִי חֶרֶס³². מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֶה לֹא פָּא**
28 **לְרִבּוֹת אֲלֵא שְׂכָרֵי כָּלִי חֶרֶס. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?**
29 **כְּשֶׁהָיָה לְחֶרֶס זֶה תוֹף לְקַבֵּל בּוֹ הַמְשָׁקִין כְּשֶׁהָיָה**
30 **הַחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סָמְךָ³³; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל**
31 **אֲלֵא אִם בֶּן סוּמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
- 32 תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין
לרבות שכרי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס".
33 על מה שהוא אחר.
- 34 **יב. הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁב כְּדֵי שֶׁיִּקַּבֵּל מִפְּנֵי**
35 **אֲזָנוֹ³⁴, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ חִדְדוֹ וְהַחִדְדוֹ מְכַרְיָעוֹ לְצַד**
36 **אַחֵר - הָרִי זֶה טְהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁטְלָה הָאֲזָן אוֹ**
37 **נִשְׁפָּר הַחִדְדוֹ³⁵; שֶׁכָּל כָּלִי חֶרֶס שֶׁטָּהַר שְׁעָה אַחַת -**
38 **אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.**
- 34 און הכלי מפריעה. (35) ואפשר להושיב את הכלי
באופן שיקבל.
- 37 **יב. כָּלִי חֶרֶס שֶׁשׁוּלִיָּהּ חִדְדִין³⁶ בְּמִזְרְקוֹת שֶׁנִּשְׁפְּרוּ**
38 **וְשׁוּלִיָּהּ מְקַבְּלִין, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין אֲלֵא אִם**
39 **בֶּן נִסְמָכוֹ, כְּגוֹן שׁוּלֵי הַקֶּרְפִּיּוֹת³⁷ וְהַכּוֹסוֹת³⁸ - הָרִי**
40 **אֵלּוֹ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁלֶכָּה נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן, שֶׁהָיָה**
41 **שׁוּלִיָּהּ מְקַבְּלִין בְּסִמְכָה אוֹ בְּאַחֲזִיָּה³⁹.**
- 36 השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיוחדים אותם הבעלים לשם גיטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיטרא. (50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

פרק תשעה עשר

(1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

א. פמה² שיעור השבר שישיבר כלי חרס ויטהר מטומאתו אם היה טמא, או לא יקבל טמאה אם היה טהור? העשוי לאכלין³ - משינקב במוציא זיתים⁴; והעשוי למשקין - משינקב מכניס במשקין, כשמוניחין אותו על המשקה יפגס המשקה לכלי בנקב; העשוי לכף ולקף⁵ - מטילין אותו לחמור⁶, והרי הוא מקבל טמאה עד שינקב במוציא זית. ולא אמרו במוציא משקה⁷ אלא בגיטרא בלבד⁸, לפי שהיא עשויה לקבל המשקין הנזולים מן הפלים, ואם הוציאה משקין - הרי זה פטל תשמישה⁹.

(2) כלים פ"ג מ"א. (3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. (4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. (5) לאוכלין ולמשקין. (6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. (7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). (8) זה נאמר בגיטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. (9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

ב. חמש מדות¹⁰ בכלי חרס: נקב במוציא משקה - טהור מלהתטמא משום גיטרא¹¹, ועדין הוא חשוב כלי לקדש בו מי חטאת¹². נקב בכניס משקה - אינו ראוי לקדש בו מי חטאת, ועדין כלי הוא חשוב להכשיר הזרעים¹³ במשקין התלושין בו, כמו שבארנו¹⁴. נקב פשרש קטן - אין המים שפיתוכו מכשירין את הזרעים והרי הן כמו שאינן בפלי, ועדין כלי הוא חשוב לקבל בו זיתים ומקבל טמאה¹⁵. נקב במוציא זיתים - טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלין טמאה, ועדין כלי הוא חשוב להציל בצמיד פתיל¹⁶ עד שישפחת רבו¹⁷, כמו שבארנו בטמאת מת (בפרק שנים עשר).

(10) מימרא של רבא, שם צה, ב. (11) נתבאר בהלכה הקודמת. (12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש

בחדוד בצורת קרן. (37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. (38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. (39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאנו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

1 יג. כמה יקבל החרס ויהיה מקבל טמאה? אם היה הפלי פשהיה שלם מכיל כדי סיכת אדם קטן⁴⁰ עד חביות שהן מקבלות כסאה⁴¹ או קרוב⁴² לה ונשברו, ונשאר בחרסים, בין מקרקעיהן בין מדפניהן, חרס שהוא מקבל פשהוא יושב רביעית - הרי זה מקבל טמאה.

(40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). (41) הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. (42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

7 יד. היה הפלי מחבית המכילה כסאה עד חבית המכילה סאתים או יתר ונשברה, אם היה בחרס הנשאר כדי לקבל חצי לוג - הרי זה מקבל טמאה. היה הפלי מחבית המכילה סאתים עד חצבים גדולים ונשברו, אם נשאר מהן חרס המקבל לוג - הרי זה מקבל טמאה. היו החרסים מקבלין פחות משעורין אלו - אין מקבלין טמאה.

14 טו. כלי חרס קטן, כגון הפך וכיוצא בו, שנשבר, ונשאר מקרקעיתו⁴³ חרס המקבל כל שהוא פשהוא יושב⁴⁴, והיה חד ביות⁴⁵ שנמצא ככלי קטן⁴⁶ - הרי זה מקבל טמאה. ואם נשאר מדפנותיהן חרס המקבל - אינו מקבל טמאה; לפי שדפנות כלים אלו וכיוצא בהן פשוין הן⁴⁷, ואין להן תוף הנגר, ונמצאו כפשוטי כלי חרס.

(43) מחלקו התחתון. (44) בלי סמיכה. (45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. (46) השבר הזה הוא ככלי קטן. (47) כאילו שיטחם ישר.

21 טז. חזקת⁴⁸ חרסים הנמצאים בכל מקום - טהורים⁴⁹, חוץ מהנמצאים בבית היוצר; מפני שרפן גיטראות הן⁵⁰ לפלים, והגיטרא מקבלת טמאה אף על פי שהיא משברי פלים.

(48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. (49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם

ח. גר³¹ שנטל פיו³² - טהור³³. ושל אדמה³⁴ שהסך פיו בפתילה³⁵ - אינו מקבל טמאה, ואינו בכלל כלי חרס עד שישק בלו בפכשן בכלי חרס.

(31) משנה שם. (32) גר = כלי שנותרים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת הפתילה שנשנת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. (33) שאינו ראוי למלאכתו. (34) שלא הוסקה בכבשן. (35) בשלהבת הפתילה.

ו. חבית³⁶ שנפחתה³⁷ וכשמיטין אותה על דפנה מקבלת, או שנחלקה³⁸ כמין שתי ערכות - עדן היא מקבלת טמאה³⁹. נתרעעה⁴⁰ ואינה יכולה להטלטל בחצי קב גרוגרות⁴¹ - טהורה⁴².

(36) שם פ"ד מ"א. (37) ניטל חלק ממנה. (38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. (39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. (40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. (41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). (42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

ז. חבית⁴³ שנטלו אגניה - הרי היא כגסטר⁴⁴. אפלו און אחת. נסדקה למטה מאגניה, אף על פי שאגניה קימות - הרי זו כגסטר⁴⁵. ואם עשאה מתחלה שלא באגנים - נדונה כחבית⁴⁶.

(43) שם מ"ג. (44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. (45) שאם יטלטל אותה באוניה - תתפרק. (46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

ח. חבית⁴⁷ שנסדקה בפכשן ונמצא שהיא כשתי גסטרות: אם משננמרה מלאכתה נסדקה - כל גסטר⁴⁸ מהן מקבלת טמאה⁴⁹; ואם נסדקה קדם שתגמר מלאכתה ואחר כך נשרפה בפכשן - טהורה⁴⁹. והיאף ינדע⁵⁰ דבר זה? אם היו שבריה שוין⁵¹ ותוכה מאדים - עד שלא נגמרה מלאכתה נסדקה; אין שבריה שוין ואין תוכה מאדים - פידוע שאחר שנגמרה מלאכתה נשברה, ומקבלת טמאה כשאר שברי כלי חרס הראויין לתשמיש.

(47) כלים פ"ב מ"ו. (48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טמאה. (49) אין תורת קבלת טמאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טמאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טמאה עד שיישרף בכבשן. (50) תוספתא שם ה"ב. (51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

ט. גסטר⁵² שנתרעעה ואינה מקבלת משקין⁵³, אף על פי שמקבלת אכלין - הרי זו טהורה⁵⁴; שאינה עשויה אלא לקבל משקין הדולפין⁵⁵, כמו שבארנו, ואם היתה דולפת⁵⁶ - אין עושין גסטר⁵⁷ לגסטר⁵⁸. וכן גסטר⁵⁹ שנפחתה או שנחלקה לשתיים - טהורה;

צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". (13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טמאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. נרש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע. (14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. (15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. (16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד וההודק. (17) ואם נפתח רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון [ראה למעלה פ"ד ה"י].

ג. החבית¹⁸ - שעורה פאגוזים¹⁹. האלפס והקדרה²⁰ - שעורין פזיתים²¹. וכן ערבה²² של חרס, אפלו היתה גדולה ומחזקת ארבעים סאה בלח²³, ונפחתה במוציא זיתים, אף על פי שהיא מטה על צדה ולש פה²⁴ - טהורה, שמתחלתה לא נעשית לקדש²⁵.

(18) כלים פ"ג מ"ב. (19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראיות למשקין. פסק כר' יהודה. (20) שם. (21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. (22) תוספתא פ"ג ה"ג. (23) בתוספתא הגירסא: "אף-על-פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפחתה במוציא זיתים אף-על-פי שהוא מטה על צידה ולש בה - טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? (24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. (25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מטה על צידה. ומה שאמרנו (בפ"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טמאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת התוספות שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו בפ"ח ה"ט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

ד. הפף²⁶ והטני²⁷ - שעורין בשמן²⁸. והצצר²⁹ - שעורו במים³⁰.

(26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. (27) רבינו גורס במשנה, "והטפין". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין טיפין, ולכן שמו "טפין". (28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. (29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. (30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 **שֶׁהוּא נוֹטֵל⁷⁴ אֶת הַגָּלִיל וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הָרִי**
 24 **זוּ מִקְבֶּלֶת טֹמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כָּלִי**
 25 **מֵעֲלֶיהָ⁷⁵. נִשְׁבְּרָה וְדָבַק חֲרָסֶיהָ אַחֵר שֶׁפָּרְשׁוּ אוֹ**
 26 **שֶׁהִכִּי חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְטָפְלָם בְּגָלִיל, אָף עַל**
 27 **פִּי שֶׁנוֹטֵל אֶת הַגָּלִיל וְחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הָרִי זוּ**
 28 **טְהוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָטַל מֵעֲלֶיהָ שֵׁם כָּלִי⁷⁶. הִיא בָּהֶן**
 29 **חֲרָס מִחֲזִיק רִבְעִית⁷⁷ - כִּנְגֵד אוֹתוֹ הַחֲרָס בְּלִבָּד⁷⁸**
 30 **מִתְטַמֵּא בְּאוֹרִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּלִי בְּפָנָיו עֲצָמוֹ; וְשֶׁאֵר**
 31 **הַחֲבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגָּע בָּהּ הַטֹּמְאָה**
 32 **מִתּוֹכָהּ⁷⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה כָּלִי שָׁלֵם.**

(72) שם פ"ג מ"ה. (73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. (74) התכוון לומר "שכשהיא ניטל", אבל אם נטלם ונפלו החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. (75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף-על-פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. (76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. (77) שבא מכלי שהיה מכיל עד סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פ"ח ה"ג). (78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. (79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

33 **יֵד. חֲבִית⁸⁰ שֶׁנִּקְבְּהָ⁸¹ וְסִתְּמָה הֶנֶקֶב בְּזַפֹּת⁸² וְאַחֵר כֶּף**
 34 **נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֲרָס הַסִּתְּמָה בְּזַפֹּת כְּדִי לְהַחֲזִיק**
 35 **רִבְעִית - הָרִי זֶה מִקְבֶּל טֹמְאָה⁸³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
 36 **מִשְׁבְּרֵי הַחֲבִית, וְלֹא בָטַל שֵׁם כָּלִי מֵעֲלֶיהָ⁸⁴. אֲבָל**
 37 **חֲרָס שֶׁנִּקְבַּח אַחֵר שֶׁפָּרַשׁ מִן הַכָּלִי וְסִתְּמָה הֶנֶקֶב בְּזַפֹּת,**
 38 **אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִחֲזִיק רִבְעִית - טְהוּר; שֶׁהַחֲרָס**
 39 **שֶׁנִּקְבַּח - בָּטַל שֵׁם כָּלִי מֵעֲלֵיו⁸⁵ וְטְהוּר, וְכָל שֶׁטְהוּר**
 40 **בְּכָלִי חֲרָס שֶׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֹמְאָה לְעוֹלָם⁸⁶.**

(80) שם מ"ג. (81) אפילו נקב המטהר. (82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג). (83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. (84) מעל החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה (כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא ובתפארת ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. (85) שאין אדם

1 **שֶׁלֹּא אֶמְרוּ⁵⁸ שִׁירִים שֶׁל שִׁירִים מִתְטַמְּאִין, אֲלֹא**
 2 **שִׁירֵי כָּלִי חֲרָס⁵⁹ בְּלִבָּד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.**

(52) משנה שם פ"ד ב. (53) המשקין נשפכים. (54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל-שכן שאינה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. (55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. (56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. (57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין (שיריים) לשירין". (58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"א. (59) ב'תורת כהנים' שבידינו, כתוב: "שברי כלי חרס". ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".

3 **י. גִּסְטְרָא⁶⁰ שֶׁחֲדוּדִין⁶¹ יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהִיתָה**
 4 **יוֹשֶׁבֶת⁶² בֵּין שֶׁהִיתָה מִטָּה עַל צִדָּה: כָּל הַמִּקְבֶּל מִן**
 5 **הַחֲדוּדִין זִיתִּים⁶³ כְּשִׁיתְמָלֵא הַגִּסְטְרָא זִיתִּים⁶⁴ -**
 6 **מִתְטַמֵּא בְּמִגַּע⁶⁵ וְכִנְגֵדוֹ מִתְטַמֵּא בְּאוֹרִי; וְכָל שֶׁאֵין**
 7 **מִקְבֶּל עֲמָה בְּזִיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמִגַּע וְאֵין כִּנְגֵדוֹ**
 8 **מִתְטַמֵּא בְּאוֹרִי.**

(60) משנה שם פ"ד ג. (61) בליטות גדולות כעין שיניים. (62) על שוליה. (63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. (64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים על-ידם. (65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה - בהלכות יא"ב.

9 **י.א. פִּיצֵד⁶⁶ מִתְטַמֵּא בְּמִגַּע וְאֵין כִּנְגֵדוֹ מִתְטַמֵּא**
 10 **בְּאוֹרִי? שֶׁאִם נִגְעָה הַטֹּמְאָה בַּגִּסְטְרָא מִתּוֹכָהּ -**
 11 **מִתְטַמֵּא הַחֲדוּד; וְכִנְסָה הַטֹּמְאָה בְּאוֹרִי הַגִּסְטְרָא,**
 12 **אִפְּלוּ הִיתָה כִּנְגֵד הַחֲדוּד⁶⁷ - לֹא נִטְמָא הַחֲדוּד.**

(66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאנים מקבלים כזיתים. (67) הטומאה תלויה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

13 **י.ב. וְכִיצֵד כִּנְגֵדוֹ מִתְטַמֵּא בְּאוֹרִי⁶⁸? שֶׁאִם הִיתָה**
 14 **הַטֹּמְאָה בְּאוֹרִי הַגִּסְטְרָא כִּנְגֵד הַחֲדוּד - נִטְמָא**
 15 **הַחֲדוּד עִם הַגִּסְטְרָא⁶⁹. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בָּכָל מְקוֹם**
 16 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָלִי חֲרָס וּבִתְנוּר וְכִירִים מִתְטַמֵּא בְּמִגַּע**
 17 **וְכִנְגֵדוֹ בְּאוֹרִי אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כִּנְגֵדוֹ בְּאוֹרִי. וְכֵן כָּל**
 18 **טֹמְאָת מִגַּע הָאֱמוּרָה בְּעֵנִין כָּלִי חֲרָס אוֹ תְּנוּר וְכִירִים**
 19 **הוּא שֶׁתִּגָּע הַטֹּמְאָה בָּהֶן מִתּוֹכָן⁷⁰, וְכָל טֹמְאָת אֲוִיר**
 20 **הוּא שֶׁלֹּא תִגַּע הַטֹּמְאָה כָּלִל אֲלֹא תִכְנֵס לְאֲוִיר**
 21 **בְּלִבָּד⁷¹.**

(68) כשמקבלים זיתים. (69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. (70) אבל אם נגעה בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. (71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

22 **י.ג. חֲבִית⁷² שֶׁנִּתְרַעְעָה וְטָפְלָה בְּגָלִיל⁷³, אָף עַל פִּי**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתקן גיסטרא. (86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

1 טו. קמקומוס⁸⁷ שְׁנֵקֵב וְעִשָּׂא⁸⁸ בְּזֶפֶת - טְהוֹר, 2 שְׁאִין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֲמִין בְּצוּנָן⁸⁹. וְכֵן כָּלִי הַזֶּפֶת⁹⁰ 3 וְהַשְּׂעוּה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - טְהוֹרִין, וְאִינָן בְּכָלִל 4 הַכֵּלִים⁹¹.

(87) שם מ"ז. (88) תיקנו. (89) הזפת נמס בחמים. (90) שכולו עשוי מזפת. (91) לענין טומאה.

5 טז. מִשְׁפָּךְ⁹² שֶׁל חֶרֶס שֶׁפָּקְקוֹ⁹³ בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל 6 טְמָאָה, שְׁאִין הַזֶּפֶת מְשִׁימוֹ כָּלִי קְבוּל⁹⁴; אֲבָל מִשְׁפָּךְ 7 שֶׁל עֵץ שֶׁסִּתְמוֹ - הָרִי זֶה כָּלִי קְבוּל וּמִתְטָמָא⁹⁵.

(92) שם מ"ג. (93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפ"ח ה"ג. (94) מפני שסופו להתפרק. (95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק עשרים

ה. חֲבִית²¹ שְׁנֵקֵבָה וְסִתְמָה בְּזֶפֶת יוֹתֵר מִצָּרְפָּה - 31 הַנוֹגֵעַ בְּצָרְפָּה²² טָמֵא²³, וְכִיתָר מִצָּרְפָּה טְהוֹר. זֶפֶת²⁴ 32 שְׁנִטְפָּה עַל חֲבִית²⁵ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר²⁶. 33

(1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

8 א. כָּכָר בְּאַרְנוֹת², שֶׁכָּל יָד הַכֵּלִים שֶׁהִפְלִי צָרִיף לָהּ 9 בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁוֹ - הָרִי הִיא חֲשׂוּבָה כְּגֹוף הַכֵּלִי 10 לְהִתְטָמָא וּלְטָמָא. לְפִיכָף, הַטּוֹפֵל³ כָּלִי חֶרֶס הַבְּרִיא, 11 אִם נִטְמָא הַכֵּלִי - הָרִי אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין 12 בְּטַפְלָה טְהוֹרִין, שְׁאִין הַכֵּלִי צָרִיף לְטַפְלָה זֹו; אֲבָל 13 הַטּוֹפֵל אֶת כָּלִי חֶרֶס הָרַעוּעָה⁴ - הָרִי הַטַּפְלָה חֲשׂוּבָה 14 כְּגֹוף הַכֵּלִי. וְכֵן מִתְהַדֵּק אֶת הַקְּרוּיָה⁵ שֶׁל חֶרֶס 15 הַדּוּלִין בָּהּ הַמִּים, אִם חָפָה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בְּקֶלֶף 16 וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אִם הִתָּה רְעוּעָה - הָרִי הֵן כְּגֹוֶפָה.

(2) למעלה פ"ז ה"א. (3) כלים פ"ג מ"ה. (4) הווקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. (5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

17 ב. הַטּוֹפֵל⁶ כָּלִי חֶרֶס לְהִיּוֹת מְבַשֵּׁל בּוֹ⁷ - אֵינוֹ 18 חֲבוּר⁸. טַפֵּל כָּלִים לְהִיּוֹת זֹפֶת בְּהֵן⁹ - חֲבוּר¹⁰.

(6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. (8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. (9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפסק מחומו.

19 ג. חֲבִית¹¹ שְׁנֵקֵבָה וְעִשָּׂא בְּזֶפֶת, בְּבַעֲזֵן וְגַפְרִית, 20 בְּסִיד וּבְגַפְסִיס - אֵינָן חֲבוּר¹²; וְשֶׁאֵר כָּל הַדְּבָרִים - 21 חֲבוּר.

(6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. (8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. (9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפסק מחומו.

ז. מְגוּפֶת הַחֲבִית³¹ שֶׁטַפֵּל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הַחֲבִית 37

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ליד האדם. (54) החלק שבין יד האדם לברזל. (55) שם
2 מ"ה. (56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר
3 מטפח - לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם
המשתמש בקורדוס לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.
4 יב. שְׁיָרִי⁵⁷ הַפְּרָגֶל⁵⁸ - טַפַּח⁵⁹; וְיָד מִקֶּבֶת⁶⁰ שֶׁל
5 מִפְתָּחִי אֲבָנִים⁶¹ - טַפַּח. יָד קָרְנָס שֶׁל זֵהָבִים⁶² -
6 טַפַּחִים, וְשֶׁל חֲרָשִׁים⁶³ - שְׁלֹשָׁה⁶⁴. שְׁיָרִי מִלְמַד
7 הַקָּרֶדֶס⁶⁵ - אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים סָמוּךְ לְדִרְבָּן⁶⁶. יָד קָרְדָם
8 שְׁחוּפְרִין בּוֹ בִּירְרִין שֶׁל מַיִם⁶⁷ - אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים;
9 וְיָד קָרְדָם שֶׁל נְפוּשָׁה⁶⁸ - חֲמִשָּׁה. וְיָד בֶּן פִּטְיָשׁ⁶⁹ -
10 חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פִּטְיָשׁ - שְׁשָׁה. וְכֵן יָד קָרְדָם שֶׁל
11 בְּקוּעֵי⁷⁰ וְשֶׁל עֲדִיר⁷¹ - שְׁשָׁה. יָד מִקֶּבֶת שֶׁל סִתְתִּין⁷²
12 - שְׁשָׁה. שְׁיָרִי הַמְרַדֵּעַ הַסָּמוּךְ לְחִרְחור שֶׁל מִתְכָּה
13 שֶׁבְּרָאשׁ הַמְרַדֵּעַ⁷³ - שְׁבַע טַפָּחִים. יָד הַמְגַרְפָּה⁷⁴
14 שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - שְׁמוֹנֶה טַפָּחִים, וְשֶׁל סִידִין⁷⁵ -
15 עֶשְׂרֶה. וְכָל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקִיְמוֹ - טָמֵא.
16 יָד כָּל מְשֻׁמְשֵׁי הָאוֹר⁷⁶, כְּגוֹן הַשְּׁפוּדִין
17 וְהַסְּפָלֹאוֹת⁷⁷, אֲפֹלוֹ אֲרָבִין כָּל שָׁהָן⁷⁸ - טָמֵאִין⁷⁹.
18 (57) שם. (58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה.
19 (59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם
נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל
טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור
המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים
האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו
אינו מטמא]. (60) פטיש. (61) אמנים החותרים תמונות
או אותיות באבנים. (62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי
זהב משתמשים בו. הצורך מכה על זהב חם מאוד, וצריך
להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה.
(63) חרשי ברזל. (64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה
עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל.
(65) אם נשבר. (66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור
ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא,
מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי
הפרגל). (67) קורדוס שחופרים בו סביב האילנות, כדי
שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידן).
(68) ששוכרים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה
לאבנים לא גדולות המפריעות את החרשה). (69) קטן
מפטיש. (70) שמבקעים בו עצים. (71) חופרים בו את
האדמה כדי להכשירה לזריעה. (72) מסתתי אבנים
גדולות. (73) בקצה שכנגד הדרבן. (74) כעין כף גדולה
"אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרוד
שבוחשים בו את התבשיל). (75) שמערבבין בה את הסיד.
(76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. (77) כלי
ברזל שצולים עליו בשר על האש. (78) כל אורך שהוא,
אפילו גדול הרבה. (79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם
המשתמש בכלים אלה.
20 יג. מִקְלָה⁸⁰ שֶׁשְׂאָהוּ יָד⁸¹ לְקָרְדָם - הָרִי הוּא חֲבוּר
21 לְטִמְאָה בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְאִם נִגְעָה טִמְאָה בְּמִקְלָה
22 כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נְטָמָא הַקָּרְדָם, וְאִם
23 חֲבוּר⁸² לְהַצֵּא מִאֲחִירָיו⁸³: שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת -
24 חֲבוּר⁸⁴, וְהַיָּתֵר עַל שְׁלֹשׁ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יָד קָרְדָם
25 מְלֻפְּפוֹ⁸⁵: טַפַּח⁸⁶ הַסָּמוּךְ לְבִרְזֶל - חֲבוּר, יָתֵר עַל כֵּן
26 - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר⁸⁷.
27 (31) שם מ"ו. (32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל-
28 שכן כשלא טפלה בטיט. (33) דעת רבינו, שכלי חרס
מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות
פ"ז ה"ג). (34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה
בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).
29 ח. כָּלִי נְחֹשֶׁת³⁵ שֶׁזֶפֶתָן³⁶ - אֵין הַזֶּפֶת חֲבוּר³⁷. וְאִם
30 לִיָּין³⁸ - הָרִי זֶה כְּגוֹף הַכָּלִי³⁹.
31 (35) שם. (36) מרח זפת בפנים הכלי. (37) שהכלי אינו
צריך לזפת. (38) היין משתמר יפה בכלי מזופת.
32 (39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה
הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת - נטמא, מפני
שגם הזפת היא אב הטומאה.
33 ט. בִּצְקָן⁴⁰ שֶׁבִּסְדָּקִי הָעֶרְכָּה שֶׁנִּגַּע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם
34 בְּפֶסֶח, הוֹאִיל וְאֶסְרוֹ חֲשׁוֹב⁴¹ - חוּצָין⁴², וְלֹא
35 נְטָמָא הָעֶרְכָּה⁴³; וְאִם בְּשֶׁאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה
36 מְקַפֵּיד עָלָיו⁴⁴ - הָעֶרְכָּה טָהוֹרָה⁴⁵, וְאִם רוּצָה
37 בְּקִיּוּמוֹ⁴⁶ - הָרִי הוּא כְּעֶרְכָּה וְנְטָמָא הָעֶרְכָּה.
38 (40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. (41) האיסור
מטיל עליו חשיבות. (42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה
אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה.
(43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה,
שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. (44) רוצה להסיר
את הבצק. (45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה.
(46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.
39 י. הַמְשִׁיחֹת⁴⁷ וְהַרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים
40 וְשֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַתִּינוּקוֹת: תְּפוּרוֹת - חֲבוּר, וְקִשּׁוּרוֹת
41 - אֵינָן חֲבוּר⁴⁸. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעֲדֵר וְשֶׁבְּשֶׁשׁ
42 וְשֶׁבְּקֶפֶה⁴⁹. אֲבָל שֶׁבְּאֲזִי כָּלִי חֶרֶס, אֲפֹלוֹ תְּפוּרוֹת⁵⁰
43 - אֵינָן חֲבוּר, שְׂאִין חֲבוּרִין לְכָלִי חֶרֶס.
44 (47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל
דק. (48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. (49) סל
קלוע מענפים דקים. (50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור
חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה
שהכניסה לאוון הכלים או שעשה נקבים דקים באוון הכלי
והכניס חוטי התפירה.
45 יא. יָד קָרְדָם הַיּוֹצֵא מִאֲחִירָיו⁵²: שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת -
46 חֲבוּר⁵³, וְהַיָּתֵר עַל שְׁלֹשׁ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יָד קָרְדָם
47 מְלֻפְּפוֹ⁵⁴: טַפַּח⁵⁵ הַסָּמוּךְ לְבִרְזֶל - חֲבוּר, יָתֵר עַל כֵּן
48 - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר⁵⁶.
49 (51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. (52) המשתמש בקורדוס
אינו אווזו בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו
מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחוריו". (53) ואם
נטמא הקורדוס נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות

שלא בשעת מלאכה. (106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה - רחבה (באידיש - באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. (107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. (108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. (109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. (110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מכבש¹¹¹ של חרש¹¹² שנטמא הרמח¹¹³ שבו, הנוגע במכבש - טהור. מגרה¹¹⁴ שנטמא, הנוגע בקשטנית שהיא לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. קשת שהיתה מתוחה והחץ משובץ עמה¹¹⁵ ונטמא החץ, הנוגע בפתח ובקשת - טהור, ואפלו כשהיא מתוחה. וכן מצודת האישות¹¹⁶ שנטמא החץ שלה - לא נטמאת המצודה, אפלו כשהיא מתוחה. וכן¹¹⁷ מסכת¹¹⁸ נסוכה¹¹⁹ שנטמאת בשעת האריג: הנוגע בפכד העליון והתחתון¹²⁰, ובגירים¹²¹ ובקירוס¹²², ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן¹²³, ובעירה¹²⁴ שאינו עתיד להחזירה¹²⁵ - טהור, שכל אלו אינן חבור לפגד; אבל הנוגע בנפש המסכת¹²⁶, ובשתי העומד¹²⁷, ובפכל¹²⁸ שהעבירו על גבי ארגמן, ובעירה שהיא עתיד להחזירה¹²⁹ - טמא, שכל אלו חבורין לפגד.

(111) שם. נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. (113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. (114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". (115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. (116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. (117) שם פכ"א מ"א. (118) כלי האריגה. (119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. (120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". (121) החוטים הארוגים על הקנים. (122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. (123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים - ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. (124) החוטים היוצאים משפת הבגד. (125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד.

1 נגעה בקרדם - נטמא המקל⁸². וכן הדיוסטר⁸³, שהן כשני כלים⁸⁴ והמסמר מחברין להיות מסד⁸⁵ עליהן 2 - הרי הן חבור בשעת מלאכה⁸⁶. קבעו בקורה - הרי זה מקבל טמאה⁸⁷, ואין הקורה חבור לה⁸⁸. עשה קצת הקורה דיוסטר⁸⁹: כל שהוא מן הקורה לצרף 3 הדיוסטר - חבור לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה - טהור, שאין כל הקורה חבור⁹⁰.

(80) שם פ"כ מ"ג. (81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. (82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף-על-פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציאו משם. (83) שם. (84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). (85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". (86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. (87) הדיוסטר מקבל טמאה ואינו בטל לגבי הקורה. (88) אם נגעה טמאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. (89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. (90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

8 יד. עגלה⁹¹ שנטמאת: הנוגע בעל⁹² ובקטרב ובעין⁹³ ובעבות⁹⁴, אפלו בשעת מלאכה - טהורה⁹⁵; והנוגע בחרב⁹⁶ ובברך⁹⁷ וביצול⁹⁸ ובעין של מתכת⁹⁹ 9 ובחלינים¹⁰⁰ ובעיראין¹⁰¹ - טמא. וכן¹⁰² מגרה¹⁰³ שנטמאת: הנוגע בידה מכאן ומכאן¹⁰⁴ - טמא¹⁰⁵; 10 והנוגע בחוט ובמשיחה¹⁰⁶ ובאמה¹⁰⁷ ובסניפין¹⁰⁸ שלה - טהור, שאין אלו חבור לה¹⁰⁹. אבל הנוגע במלבן¹¹⁰ של מסר הגדול - טמא.

(91) פכ"א מ"ב. (92) נתבאר למעלה בפ"ד ה"ב. (93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". (94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני למרדע. (95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטמאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. (96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. (97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. (98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. (99) טבעת המחוברת למחרישה. (100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ("עורך"). (101) עצים שבצידי המחרישה השוכרים את גושי העפר. (102) שם מ"ג. (103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. (104) ביד זו או בשניה. (105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

פרק אחד ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזון יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מדרס וחיברה למיטה וכו'.

א. החוטין² היוצאין מן האריג³ ושבתחלת היריעה⁴ ושבתסופה⁵, והן הנקראין נימין, כמה שעורן? ⁴ של סדין ושל סודרין⁶ ושל צעיף⁷ ושל פליון⁸ של ראש⁹ - שש אצבעות⁸; ושל חלוק שהוא קרוי⁹ מתחלתו ועד סופו ואחר שלובשין אותו מקבצין אותו בלולאות - שעור חוטיו עשר אצבעות¹⁰. הסגוס¹¹ והרדיד¹² והטלית¹³ - שלש אצבעות. וכל היתר על השעורין האלו - הנוגע בו טהור, אף על פי שהבגד טמא במדרס¹⁴ או בשאר טמאות. ואין צריך לומר, שאם נגעה טמאה ביתר - שהבגד טהור.

(2) כלים פרק כ"ט, משנה א. (3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. (4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. (5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. (6) מטפחת דקה וקטנה. (7) מין כובע מחודד בראשו. (8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמא, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. (9) פתוח מאחוריו. (10) מפני שעשויים לקשריה הם יותר ארוכים. (11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. (12) צעיף דק. (13) בגד עליון רגיל. (14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נחבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

ב. נימי הפפה של ראש¹⁵, והמסוה שמניחין¹⁶ הערביים¹⁷ על פניהם, והקלקלין¹⁸ השזורין מן השער, והפונדה¹⁹ שלובש האדם על בשרו, והשמלה והפגוד²⁰ שמניחין על הפתחים כמו פרכת - נימיהן כל שהן²¹.

(15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. (16) נראה שהכוונה לערביות. (17) חגורה של צמר. במשנה: והקלקלין. (18) כעין גופייה שבזמננו. (19) מסך הפתח. (20) כל אורך שהוא - חיבור.

ג. משקלת²¹ שנטמאת - הרי שנים עשר טפח²² מן החוט שלה חבור לה; וכל הנוגע בחוץ לשנים עשר טפח - טהור. ומשקלת של חרשים²³ - שמונה עשר טפח; ושל פנאין²⁴ - חמשים אמה. והיתר על מידות אלו, אף על פי שהוא רוצה בקיומו²⁵ - טהור.

(126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. (127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. (128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. (129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

1. טז. הנוגע¹³⁰ בצמר שעל האומה¹³¹ ובאשוייה¹³² -
2. טהור. הנוגע בפפה¹³³: עד שלא פרעה¹³⁴ - טמא¹³⁵;
3. משפרעה¹³⁶ - טהור¹³⁷.

(130) שם. (131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. (132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורה מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוות, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. (133) כוש קטן שכורכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. (134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. (135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). (136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. (137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

4. יז. החוט¹³⁸ שהשיליו¹³⁹ למחט, אפלו קשור משגי
5. צדידין¹⁴⁰ - אינו חבור¹⁴¹. הכניסו לבגד - החוט
6. חבור לבגד, ואין המחט חבור לבגד¹⁴². ואין החוט
7. פלו חבור לבגד, אלא כל שהוא לצרף התפירה -
8. חבור¹⁴³; שאינו לצרף התפירה - אינו חבור. החוט
9. שפרש מן הבגד¹⁴⁴, אפלו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁵.
10. חבל שקשור בחרס¹⁴⁶, אפלו מאה אמה - פלו
11. חבור¹⁴⁷. קשר בו¹⁴⁸ חבל אחד - מן הקשר ולפנים¹⁴⁹
12. חבור, מן הקשר ולחוץ אינו חבור¹⁵⁰. החבל שהוא
13. קשור בקפה - אינו חבור¹⁵¹, אלא אם כן תפר¹⁵².

(138) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ט ה"ב. (139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. (140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. (141) ואם נגע בחוט - לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. (142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט יוציאו. (143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. (144) נפרמה התפירה ויצא החוט. (145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. (146) קשור מתחת לשפתו הבולטת לחוץ. (147) משתמשים בו להעלות מים מן הבור. (148) בחבל הקשור בחרס. (149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. (150) מפני שקל להתירו, כשאנו צריך לחבל ארוך כל-כך. (151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. (152) ראה למעלה ה"ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכובד השוכב על המיטה. (41) אם חתך חלק זה. (42) והסריגה תתקיים.

ז. חָבַל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה⁴³ שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף²¹
אֲרֻכָּעָה טְפָחִים⁴⁴ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שְׁאִינוֹ מִצָּרְכֵי²²
הַמִּטָּה, לְפִי שְׁאִינוֹ רָאִי לְכָלֹם⁴⁵; מִתְחַלֵּת חֲמִשָּׁה²³
וְעַד סוֹף עֶשְׂרֵה - טְמֵאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שְׁתּוּלִין בּוֹ אֵת²⁴
הַמִּטּוֹת; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר²⁵
עַל צִרְף הַמִּטָּה.²⁶

(43) אחר שנגמרה הסריגה. (44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. (45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. (46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אֶבְנֵט שֶׁל אֲרִיג שֶׁמְקִיפִין⁴⁷ אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדִי²⁷
לְקַבֵּץ אִיבְרֵיהָ⁴⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא מִזְרָן, שֶׁמְקַצְתוֹ יוֹצֵאָה²⁸
מִן הַמִּטָּה: עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים - הָרִי הוּא מִצָּרְכֵי²⁹
הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אִינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמִזְרָן³⁰
שֶׁבָּלָה, אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שְׁבָעָה טְפָחִים כְּדִי לַעֲשׂוֹת³¹
מִמֶּנּוּ חֶבֶק לַחֲמוּר⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה.³²

(47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. (48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. (49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

ט. מִטָּה שֶׁהִיתָה טְמֵאָה מִדֶּרֶס⁵⁰ וּמִזְרָן יוֹצֵא³³
מִמֶּנָּה⁵¹: עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים - הָרִי הוּא אֵב טְמֵאָה⁵²
כְּמִטָּה עֲצָמָה וְהַכֵּל מִדֶּרֶס; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הָרִי³⁵
הוּא כְּמַגַּע מִדֶּרֶס⁵³. דֶּרֶס⁵⁴ הַזֶּב עַל הַמִּזְרָן הַיּוֹצֵא⁵⁵:
מִעֲשָׂרָה וְלִפְנֵים⁵⁶ - הָרִי הַמִּטָּה כְּלָה מִדֶּרֶס⁵⁷; ³⁷
מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ⁵⁸ - טָהוֹרָה⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ³⁸
לְמִדֶּרֶס⁶⁰; אֲבָל לִשְׁאָר טְמָאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אֶמָּה - ³⁹
כִּלּוֹ חֲבוּר. בֵּיכָד? מִזְרָן שֶׁהוּא כְּרוּךְ עַל הַמִּטָּה ⁴⁰
וְהַכְּנִים קָצְתוֹ לֹאֲהֵל הֵמָּה אוֹ שְׁנֹנֵעַ שָׂרִץ בְּקֻצְתוֹ אוֹ ⁴¹
שְׁנֹפֶלֶת מִשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ⁶¹ - נְטִמָּאת הַמִּטָּה, ⁴²
וְאֲפִלּוּ הִיא הַקֶּצֶה שֶׁנִּשְׁטָמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה ⁴³
אֶמָּה.⁴⁴

(50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. (51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. (52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. (53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך

(21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. (22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. (23) נגורים שבונים בתי עץ. (24) בוני מגדלים גבוהים. (25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

ד. מִשְׁקוּלוֹת שֶׁל סִידִין וְשֶׁל צִירִין, אֲפִלּוּ אֲרָכִין כָּל¹
שֶׁהֵן²⁶ - טְמֵאִין²⁷.

(26) ללא הגבלת ארכם. (27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

ה. חוֹט מֵאֲזֻנִים²⁸ שֶׁל זֶהָבִים²⁹, שֶׁל פֶּלֶס³⁰, וְשֶׁל³
שׁוּקְלֵי אֲרָגְמָן טוֹב, שְׁאוּחָזוּ הַשׁוּקֵל בּוֹ וְתוֹלָה⁴
הַמֵּאֲזֻנִים מִדָּו - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³¹. קֶנֶה שֶׁלָּה³²
וְחוּטִיָּה³³ - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֵאֲזֻנִים שֶׁל מוֹכְרֵי⁶
עֲשָׂשִׁיּוֹת שֶׁל מִתְּכוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן³⁴ - שְׁלֹשָׁה⁷
טְפָחִים. קֶנֶה שֶׁלָּה וְחוּטִיָּה - שְׁנֵים עָשָׂר טְפָחִים.⁸
חוֹט מֵאֲזֻנִים שֶׁל חֲנֻנִים וְשֶׁל פְּעָלֵי פְתִים - טֶפֶח.⁹
קֶנֶה הַמֵּאֲזֻנִים וְחוּטִיָּה - שֶׁשָּׁה טְפָחִים. חוֹט מֵאֲזֻנִים¹⁰
שֶׁל צִמְרִים³⁵ וְשֶׁל שׁוּקְלֵי זְכוּכִית - טְפָחִים. קֶנֶה¹¹
מֵאֲזֻנִים וְחוּטִיָּה - תִּשְׁעָה טְפָחִים. וְהֵיתֵר עַל¹²
הַשְּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינֶן חֲבוּר.¹³

(28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחד בחוט הקשור בראש המסגרת. (29) מוכרי זהב. (30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לר, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). (31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. (32) שכפות המאזניים קשורות בו. (33) המחברים את הכפות לקנה. (34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. (35) מוכרי צמר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְסַרְגִּין הַמִּטּוֹת³⁶ מֵאִמְתִּי הוּא חֲבוּר¹⁴
לְטְמָאָה? מִשְׁסַּרְגֵּי בּוֹ שְׁלֹשָׁה פְתִים³⁷. וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶבֶל¹⁵
מִן הַקֶּשֶׁר³⁸ וְלִפְנֵים³⁹ - טְמֵאָה. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד¹⁶
שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁰ - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צָרְכֵי שֶׁל קֶשֶׁר¹⁷
הָרִי הֵן מְפַלֵּל הַמִּטָּה; וְחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת - ¹⁸
טָהוֹר, שְׁאִינוֹ לְצִרְף הַכְּלִי, שְׁאֲפִלּוּ פֶסְקוֹ⁴¹ אֵין¹⁹
הַקֶּשֶׁר נִתְּרָה⁴².²⁰

(36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכּה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. (37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. (38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסורג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). (39) לצד שנסרג. (40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. פָּרַע⁷¹ שְׁהִיְתָה טְמֵאָה מְדֻרָּס⁷² וְחִפְרָה לַמָּטָה⁷³ -
הַמָּטָה פְּלֵה מְדֻרָּס⁷⁴. פָּרַשָׁה - הַפָּרַע טְמֵאָה מְדֻרָּס⁷⁵
כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמָּטָה מִגַּע מְדֻרָּס. וְכֵן אִם הִיְתָה הַפָּרַע
טְמֵאָה טְמֵאָת שְׂבָעָה וְחִפְרָה לַמָּטָה - הַמָּטָה פְּלֵה
טְמֵאָה שְׂבָעָה, כָּאֵלּוּ נִגַּע הָמָת בַּפָּרַע שְׁלֹשָׁה⁷⁶. וְאִם
הָיָה עַל הַמָּטָה⁷⁷ - טְהִירָה וְהַפָּרַע בְּכֻלָּהּ⁷⁸. וְאִם
פָּרַשָׁה קִדְּם הָיָה - הַפָּרַע טְמֵאָה טְמֵאָת שְׂבָעָה
כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמָּטָה טְמֵאָה טְמֵאָת עֶרֶב⁷⁹. הִיְתָה הַפָּרַע
טְמֵאָה טְמֵאָת עֶרֶב וְחִפְרָה לַמָּטָה - הַפֶּל טְמֵא טְמֵאָת
עֶרֶב. פָּרַשָׁה - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עֶרֶב, וְהַמָּטָה
טְהוֹרָה. שְׂאִין הַטְּמֵא טְמֵאָת עֶרֶב מִן הָמָת מִטְּמֵא
לֹא אָדָם וְלֹא בָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
וְכֵן הִדִּין בְּשֵׁן שֶׁל מַעֲדָר⁷⁹ שֶׁנִּטְמָא בְּמָת וְאַחֲרֵי כֵן
חִפְרוּ לַמַּעֲדָר.

(71) רגל של מיטה. (72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). (73) טהורה. (74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזון שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזון. (75) המחובר לה כשנטמאה. (76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. (77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. (78) ואינה צריכה הזייה. (79) כלי שמשמששים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

פרק שניים ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהור.

א. פָּמָה² שְׁעוֹר הַבָּגָד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַל
שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - לְמִדְרָס³; וְשִׁלֵּשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שִׁלֵּשׁ
אֲצָבָעוֹת מְכֻנּוֹת עִם הַמָּלֵל⁴ - לְטִמְאָת הָמָת אוֹ
לְשֶׁאֵר טְמֵאוֹת. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵? בְּבִגְדֵי צִמָּר
וּפְשָׁתִים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׂאֵר מִיָּנִין - אֵין מְקַבְּלִין
טְמֵאָה מִכָּל הַטְּמֵאוֹת אֲלָא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן שְׁלֹשָׁה
טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים אוֹ יָתֵר. שְׁנֵאָמַר: אוֹ
בְּגָד⁶. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוֹ, שֶׁפֶּא הַפְּתוּבִי לְרִבּוֹת
שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים בְּשֶׁאֵר בְּגָדִים

לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. (54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. (55) החלק היוצא מן המיטה. (56) אם דרס על המזון בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. (57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזון, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. (58) אם דרס על המזון במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. (59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזון אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזון נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזון - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. (60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזון כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצריכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזון כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. (61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

י. מָטָה הַטְּמֵאָה מְדֻרָּס וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן⁶² - הַפֶּל טְמֵא
מְדֻרָּס⁶³. הַפְּרִישׁוֹ⁶⁴ - הַמָּטָה מְדֻרָּס כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמְזוֹרָן
מִגַּע מְדֻרָּס⁶⁵. הִיְתָה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׂבָעָה⁶⁶ וְכָרֵךְ לָהּ
מְזוֹרָן - פְּלֵה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׂבָעָה⁶⁷. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא
טְמֵאָה כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמְזוֹרָן טְמֵא טְמֵאָת עֶרֶב⁶⁸. הִיְתָה
טְמֵאָה טְמֵאָת עֶרֶב וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן - הַפֶּל טְמֵא
טְמֵאָת עֶרֶב⁶⁹. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עֶרֶב,
וְהַמְזוֹרָן טְהוֹר⁷⁰.

(62) אחר שנטמאה במדרס הזב. (63) גם המזון, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. (64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. (65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. (66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. (67) כמו בטומאת מדרס. (68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. (69) כמו בטומאת שבעה. (70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

9. יא. מָטָה שֶׁכָּרֵךְ עָלֶיהָ מְזוֹרָן וְנִגַּע בָּהֶן הָמָת - הַפֶּל
טְמֵא טְמֵאָת שְׂבָעָה. פָּרַשׁוֹ - טְמֵא טְמֵאָת שְׂבָעָה. נִגַּע
בָּהּ שָׂרִץ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - טְמֵאִין טְמֵאָת עֶרֶב. פָּרַשׁוֹ -
טְמֵאִין טְמֵאָת עֶרֶב.

- 1 לְטִמְאָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְעִים מִן
2 הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאוֹרֵג⁸ בְּגָד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ⁹ כֵּל שֶׁהוּא -
3 הָרִי זֶה מְקַבֵּל שְׁאֵר טִמְאוֹת, חוּץ מִטִּמְאַת מִדְרָס¹⁰,
4 שְׁאִין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֲלָא הָרְאוּי לְמִדְרָס.
- (2) כלים פכ"ז מ"ב. (3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה,
שטמא טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד
שאיין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב).
(4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים
בכלים פכ"ח מ"ז. (5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו.
(6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. (7) המלה
"או". (8) שם סג, ב. (9) אין דעתו לארוג יותר. ראה
תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים
ולא בצמר ופשתים בלבד. (10) שהרי אינו ראוי למדרס.
- 5 ב. הַבְּגָדִים הָעֵבִים¹¹ בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְבָדִין וְהַנְּטִיין¹²
6 הַקָּשִׁין, או הַבְּגָדִים הָרַפִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בְּגָדֵי פֶשֶׁתָן
7 שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאָה מִתְחַתָּן¹³ - אֵינָן מְקַבְּלִין
8 טִמְאָה עַד שִׁיִּהְיֶה בְּקָרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,
9 בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לְשְׁאֵר טִמְאוֹת¹⁴.
- (11) כלים פכ"ח מ"ח. (12) סדינים עבים ושמיכות.
(13) מפני דקותם, הם שקופים. (14) מטליות קטנות מבד
גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.
- 10 ג. כֹּל¹⁵ הַקְּלִיעוֹת¹⁶ מְקַבְּלוֹת טִמְאָה כְּבְּגָדִים, אֶחָד
11 הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וְעֵשָׂאן פִּיף¹⁷ או הָאוֹרֵגִן וְעֵשָׂאן
12 אֲבִנְט¹⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ; חוּץ מְקַלְעִיָּה שְׁעוֹשִׂין הַצִּמְרִים
13 לְקָשֶׁר בָּהּ הַצִּמְרִים¹⁹, שֶׁהִיא טְהוֹרָה²⁰. הַקְּלֵעַ²¹ שְׁבִית
14 קְבוּל אֲבָן שְׁבִי²² אָרוּג או עוֹר - מְקַבְּלֵת טִמְאָה.
15 נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שְׁלֹשָׁה²³ - טְהוֹרָה²⁴. נִפְסַק [בֵּית]
16 הַפְּקִיעַ²⁵ שְׁלֹשָׁה בְּלֶבֶד - עֲדִין הִיא בְּטִמְאָתָהּ²⁶.
17 הַמְּכַמּוּרוֹת וְהַרְשָׁתוֹת²⁷ - מְקַבְּלִין טִמְאָה²⁸. וְהַחֲרָם²⁹
18 - מְקַבֵּל טִמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ³⁰, מִפְּנֵי שְׁעִינֵי אוֹתָהּ
19 הַשְּׂכֵכָה דִּקֵּין בְּיוֹתֵר וְהָרִי הִיא כְּבָגֵד. הַעוֹשָׂה בְּגָד³¹
20 מִן הַחֲרָם - טְהוֹר; מִן זוּטוֹ - מְתַטְמָא.
- (15) עדיות פ"ג מ"ד. (16) דברים הקלועים כרשת.
(17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). (18) חגורה
רחבה. (19) חבילות צמר לא ארוג. (20) מפני שנקביה
גסים. (21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים
על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית.
(22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה.
(23) המקום שבו אוחד הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן.
כשנפסק מקום זה, אי־אפשר לקלוע. (24) אינו מקבל
טומאה. (25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת
קליעה. (26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה
אינו מעכב את הקליעה. (27) כלים פכ"ג מ"ה. (28) ככל
הקליעות. (29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה
מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. (30) בשפת הרשת
עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים.
כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. (31) שם פכ"ח מ"ט.
- ד. עֲשֵׂה חֲלוּק³² מִן הַמְּשֻׁמָּרֶת³³, אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה
עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טִמְאָה³⁴.
(32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה"ג. (33) מסננת
של משקין. (34) אף־על־פי שביטלה בידיים ממלאכתה
הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.
ה. מְשֻׁמָּרֶת³⁵ שֶׁל יֵין שְׂבֻלָּתָהּ: אִם מְשֻׁמָּשֶׁת מֵעֵין
מְלֹאכָה רְאוּנָה³⁶ - טִמְאָה, וְאִם לֹא - טְהוֹרָה.
(35) תוספתא שם. (36) לסנן יין.
ו. מְטַפְּחוֹת³⁷ סְפָרִים הַמְּצִירוֹת³⁸ - אֵין מְקַבְּלִין
טִמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאִינָן מְשֻׁמָּשִׁין אֲדָם³⁹; שֶׁהָרִי צִיּוֹרָן
מַעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִשְׂכִּיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשְׁאִינָן מְצִירוֹת -
מִתְּטַמְּאוֹת בְּשְׁאֵר טִמְאוֹת⁴⁰ חוּץ מִטִּמְאַת מִדְרָס⁴¹,
מִפְּנֵי שְׁאֹמְרִין לוֹ⁴²: עֶמֶד וְנֶעֱשֶׂה מְלֹאכְתָּנּוּ⁴³, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּעֵנֵין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב⁴⁴.
(37) משנה שם פכ"ח, ד. (38) בריקמה או בצבעים.
(39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה.
(40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו
בית־הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה
לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה
יד. (41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע
בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס
החמורה. (42) לזב. (43) פירוש, המטפחת אינה לשיבה
או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו
לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה.
(44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.
- ז. כֶּסֶת⁴⁵ הַסְּפָלִים שְׁמִנִיחִין עַל כְּתִפֵּיהֶן מִפְּנֵי
הַמוּט⁴⁶ - מִתְּטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁷; וּמְשֻׁמָּרֶת שֶׁל יֵין -
אֵינָה מִתְּטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁸.
(45) שם מ"ט. (46) שהמוט לא ילחץ על הכתף.
(47) לפעמים הסבל יושב עליו. (48) מפני שהשמרים
הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.
- ח. בְּגָד⁴⁹ שֶׁשָּׁכַב עָלָיו לְצוּרוֹת⁵⁰ - אֵינוֹ מְקַבֵּל
טִמְאָה⁵¹. בְּטֹל מַחֲשַׁבְתּוֹ⁵² - מְקַבֵּל טִמְאָה⁵³. בְּעַל
הַבֵּית⁵⁴ שֶׁעָשָׂה מְטַפְּחוֹת לַחֲפּוֹת בְּהֶן כְּתָלִים או
עֲמוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טִמְאָה⁵⁵.
(49) זבחים צד, א. (50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או
בריקמה. (51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. (52) ורוצה
להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. (53) שם.
(54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. (55) שאין זה
תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי
מחובר לקרקע.
- ט. חֲלוּק⁵⁶ הַעֲשׂוֹי כְּסִכְכָּה⁵⁷ כְּדִי לְשַׁחַק בּוֹ שׁוֹתֵי
שֵׁכָר⁵⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה⁵⁹.
(56) משנה שם פכ"ח, ט. (57) כרשת, ובשר הלוכשו נראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

- 15 יד. סבכה⁷⁶ שְׁמִינִיחוֹת הַבְּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ⁷⁷ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה עַד שְׁיִגְמַר קְרָקְעִיתָהּ⁷⁸; וְאִם הִתְחִילָה מִקְרָקְעִיתָהּ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה עַד שְׁיִגְמַר אֶת פִּיהָ. וְשִׁבְסָהּ⁷⁹ מְקַבֶּלֶת טִמְאָה בִּפְנֵי עֲצָמָהּ⁸⁰. וְחוֹטִיטָהּ⁸¹ חֲבוּרָה לָהּ⁸² לְטִמְאָה⁸³ וְלִהְיוֹת טִמְאָה⁸⁴.

- 76 כלים פכ"ז, מ"י. (77 משפתה. (78 סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. (79 בד מצוייר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. (80 אפילו אינה מחוברת לסבכה. (81 החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. (82 כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. (83 אם נגעה טומאה בהם - נטמאת גם הסבכה. (84 כשנגעה טומאה בסבכה.
- 21 טו. סבכה⁸⁵ שְׁנֹקְרָעָה, אִם אֵינָה מְקַבֶּלֶת רֹב שְׁעָרָה רֹאשׁ - טְהוֹרָה.

(85 שם.

- 23 טז. חלוק⁸⁶ שֶׁל בִּגְד או שֶׁל לְבָד⁸⁷ או שֶׁל נִיר⁸⁸ - מְאִימָתִי הוּא גָמַר מְלֹאכְתּוֹ? מְשִׁיפְתָּח אֶת פִּיו⁸⁹. הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נָטְמָא הַחֲלוּק - מְאִימָתִי הוּא טְהוֹרָתוֹ? מְשִׁיבָלָה וְאֵינוֹ מְשֻׁמָּשׁ מֵעֵין מְלֹאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה⁹⁰. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֹב מְלֻמְעָלָה - עֲדִין הוּא בְּטִמְאָתוֹ⁹¹; רֹב מְלֻמְטָה - טְהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טְהוֹר⁹².

- 86 תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. (87 צמר שנתחבר על-ידי דפיקות חזקות. (88 יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. (89 בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר-כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. (90 שאינו ראוי ללבושו, ואף-על-פי שהוא ראוי לשימוש אחר. (91 מפני שראוי ללבישה. (92 אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

- 30 יז. הָעוֹשֶׂה⁹³ חֲגוּר מִצְוָרָא⁹⁴ שֶׁל בִּגְד⁹⁵ וּמִצְדִּי⁹⁶ שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה עַד שְׁיִמְלָל⁹⁷ שְׁפָתוֹתָיו. עֲשָׂאָהוּ מֵאֲמָצַע הַבִּגְד וּמֵאֲמָצַע הַסָּדִין⁹⁸ - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה עַד שְׁיִמְלָל מִצַּד הַשְּׁנִי⁹⁹.

- 93 שם ה"ב. (94 צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). (95 חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. (96 פירוש, או מצידו. (97 יתפור ויעשה שפה. (98 ושני צידי החגור בלי שפה. (99 פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין ... עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה -

מתוך נקביה. (58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). (59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.

- 1 י. כְּפָה⁶⁰ שְׁנִתְּנוּ עַל הַסִּפָּר⁶¹ - טְהוֹר מְקַבֶּל טִמְאָת מִדְּרָס⁶², אָבָל מִתְּטִמָּא בְּמַת וּבְשֹׂאֵר טִמְאוֹת⁶³.

(60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. (61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). (62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). (63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על-ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה").

- 3 יא. הָעוֹשֶׂה⁶⁴ אֶסְפָּלָנִית⁶⁵ בֵּין עַל הָעוֹר⁶⁶ בֵּין עַל הַבִּגְד, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּהָן⁶⁷ שְׁעוֹר⁶⁸ - טְהוֹרִין⁶⁹. עֲשֶׂה עֲלֵיהֶן מְלֹוֹגְמָא⁷⁰: עַל הַבִּגְד - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה, שְׁהָרִי נִתְלַכֵּף וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֶּל טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב⁷¹.

(64) שם מ"ג. (65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. (66) מרח את המשחה על חתיכת עור. (67) בעור ובבגד. (68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. (69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכולם. (70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. (71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

- 8 יב. מְאִימָתִי יִקְבֵּל הַבִּגְד טִמְאָה⁷²? מְשִׁיבָרְג בּוֹ שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת. וְכָל הַפְּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַפִּים וְאֶנְפְּלִיא⁷³ - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן.

(72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). (73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

- 12 יג. כָּל הַפְּלִים⁷⁴ הַנַּעֲשִׂין עַל גְּבִי מַחַט⁷⁵, כְּגוֹן מְצוּדָה - בֵּין שְׁנַעֲשֶׂה בֵּהֶן בֵּית קְבוּל מְלֹאכְתָּן מְקַבְּלִין טִמְאָה.

(74) שם. (75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה

(118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן המוכן - טהור. ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף-משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירושו: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

23 כג. שלשה¹¹⁹ על שלשה שהיה משלף באשפה: אם
24 היה בריא¹²⁰ כדי לצרר בו רבע הקב מלח גס¹²¹ ולא
25 יקרע - הרי זה מתטמא במדרס¹²², ואם לאו - אינו
26 מתטמא. אבל אם היה בבית, אם היה בריא אף על
27 פי שאינו יכול לצרר בו מלח, או שהיה צורר בו
28 מלח ולא היה בריא - הרי זה טמא מדרס.

(119) כלים פכ"ז מ"א. (120) לא בלה. (121) כחכמים במשנה. (122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריא שכוון. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורר מלח, בבית - או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלף באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

29 כד. שלשה¹²³ על שלשה שנקרע ולא הבדלו
30 הקרעים: אם נותנו על הפסא וכשילשבו עליו יגע
31 בשרו בפסא - הרי זה טהור¹²⁴, ואם לאו - הרי זה
32 מתטמא במדרס.

(123) שם מ"ב. (124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

33 כה. שלש¹²⁵ על שלש שנמקה¹²⁶ ממנה אפלו חוט
34 אחד, או שנמצא בה קשר או שני חוטים
35 מתאימין¹²⁷ - הרי זה טהור.

(125) שם. (126) במשנה, "שנמקה" פירוש שנתדקדק ונחלש. (127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותי, מפרשים שהפסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

36 כו. שלש¹²⁸ על שלש שהשליכה באשפה -
37 טהורה¹²⁹; החזירה - מקבלת טמאה¹³⁰. לעולם
38 השלכתה מטהרתה והחזרתה מטמאתה, חוץ משל

צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

1 יח. חגור¹⁰⁰ שבלו צדדיו¹⁰¹ ואמצעיתו קימת -
2 טמא¹⁰².

(100) שם. (101) השפות. (102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשיירה.

3 יט. שפה¹⁰³ שפרשה מן הבגד והתקינה לחגור בה
4 את מתניו - מקבלת טמאה, מפני שהיא פאבנט¹⁰⁴.

(103) שם. (104) חגורה לא רחבה.

5 כ. טלית¹⁰⁵ של עני שבלתה: אם היו רב שפתותיה
6 קימות, אף על פי שאין בה שלש¹⁰⁶ על שלש
7 בריא¹⁰⁷ - הרי זו מקבלת טמאה; אין שפתותיה
8 קימות: אם יש בה שלש על שלש חזק ובריא -
9 מקבלת טמאה, ואם לאו - אינה מקבלת טמאה. וכן
10 שאר בגדי עניים¹⁰⁸.

(105) שם פ"ו ה"א. (106) שלוש אצבעות. (107) שלא בלו. (108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

11 כא. מטליות¹⁰⁹ שאין בהן שלשה¹¹⁰ על שלשה -
12 אינן מקבלות טמאה¹¹¹. ואם חשב עליהן והכנין¹¹²
13 - מקבלות טמאה עד שיהיו פחות משלש על שלש;
14 שכל פחות משלש על שלש אינו מקבל טמאה כלל
15 ואף על פי שהכנין¹¹³.

(109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. (110) טפחים. (111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. (112) הכין אותן להשתמש בהן. (113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

16 כב. פחות¹¹⁴ משלשה על שלשה שהתקינו לפקק
17 בו את המרחץ¹¹⁵ ולנער בו את הקדרה¹¹⁶ ולקנח בו
18 את הרחים¹¹⁷ וכיוצא באלו: אם השליכו באשפה -
19 אינו מקבל טמאה¹¹⁸; תלאו במגוד או הניחו אחורי
20 הדלת - הרי זה כמי שהניחו בתוך בגדיו, ועדין
21 הוא חשוב אצלו, ומקבל שאר טמאות חוץ מטמאת
22 מדרס, שהרי הוא פחות משלשה טפחים.

(114) משנה כלים פכ"ח ב. (115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. (116) לטלטל את הקדירה החמה. (117) לנקותו מן האבק והקמח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא נמנה. (6) שבת פד, ב. (7) שם. (8) למדו שם מקל-וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". (9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. (10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא מטא מת".

ב. כָּכָר בְּאַרְנוֹ¹¹, שֶׁהִבְגֵּד מִתְטַמֵּא בְּשֵׁלֶשׁ עַל שֵׁלֶשׁ¹⁷ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשָׂאָר טָמְאוֹת, וּבְשֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים לְמִדְרָס.¹⁸

(11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. הַשֶּׁקֶט¹² - שְׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טַפְחִים¹³ עַל אַרְבָּעָה טַפְחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמִּפְץ - שֵׁשֶׁה עַל שֵׁשֶׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לְשָׂאָר הַטָּמְאוֹת. וּפְחוֹת מִן הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוּרִין מְכֻלָּם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?¹⁴ בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא פִּנְיָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכֻנָּה¹⁵ וְקוֹצֵץ אֲפִלּוּ טַפַּח עַל טַפַּח לְמוֹשֵׁב אוֹ שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים לְמִשְׁכָּב¹⁶ - הָרִי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹⁷, בֵּין שֶׁהָיָה הַטַּפַּח עַל טַפַּח שֶׁקָּצַץ אוֹ הַשֵּׁלֶשֶׁה בְּגֵד אוֹ שֶׁקָּצַץ אוֹ עוֹר אוֹ מִפְץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לְאַחֶיהָ¹⁸ כְּדִי שְׂיֵאָחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, בְּדֶרֶךְ שְׁעוּשִׁין קוֹצֵצִי תֹאנִים שְׁלֹא יִזְקוּ אֶצְבָּעוֹתֵיהֶן - הָרִי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא¹⁹. וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה פְחוֹת מִשְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ²⁰, שֶׁכָּל פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טְהוֹר מְכֻלָּם.

(12) כלים פכ"ז מ"ב. (13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. (14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). (15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. (16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב - אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. (17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. (18) שם. (19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. (20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה - פירוש אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר - פירוש טפחים].

ד. הַמַּחְבֵּר²¹ שְׁנֵי טַפְחִים מִן הַבֶּגֶד²² וּמִן הַשֶּׁקֶט²³ טַפַּח, שֵׁלֶשֶׁה מִן הַשֶּׁקֶט וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמִּפְץ - הָרִי זֶה טְהוֹר²⁴ מִן הַמִּדְרָס²⁵. אֲבָל אִם חָבַר חֲמִשָּׁה טַפְחִים מִן הַמִּפְץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשֶּׁקֶט, שֵׁלֶשֶׁה מִן הַשֶּׁקֶט וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הָרִי זֶה טָמֵא

1 אַרְגָּמָן וְשֵׁל זְהוּרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל
2 הָאֲשָׁפָה - מְקַבֵּלֶת טָמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׂוּבָה.

(128) שם. (129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. (130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

3 כִּז. שֵׁלֶשׁ¹³¹ עַל שֵׁלֶשׁ שְׁנִתְנָה בְּכַדּוֹר¹³² אוֹ שֶׁעֲשָׂאָה
4 כַּדּוֹר בְּפָנֶי עֲצָמָה - טְהוֹרָה¹³³. אֲבָל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים
5 עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים שְׁנִתְנָה בְּכַדּוֹר - הָרִי הוּא כְּמוֹת
6 שֶׁהָיָה¹³⁴ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹³⁵. עֲשֵׂהוּ כַּדּוֹר בְּפָנֶי
7 עֲצָמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹³⁶, שֶׁהָרִי הַתֶּפֶר
8 מְמַעֵטוֹ מִשְׁלֹשָׁה עַל שֵׁלֶשֶׁה¹³⁷.

(131) שם פכ"ח מ"א. (132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. (133) מפני שביטלה מתורת בגד. (134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. (135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. (136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמטמאות בשלוש על שלוש - מיתטמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. (137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשארו שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

פרק שלשה ועשרים

(1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשוה.

9 א. הַמִּפְץ² הוּא הַמַּחְצֵלֶת שְׂאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן
10 הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף³ וּמִן הַגָּמָא⁴ וּכְיוּצָא בָּהֶן. וְאִין
11 הַמִּפְץ בְּכָלֵל כָּלִים הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה⁵, וְאִף עַל פִּי כֵן
12 מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהָרִי רַבָּה הַכְּתוּב⁶
13 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רֹאֵי לְמִשְׁכָּב וְעֲשׂוֹי לוֹ. וְכֵן
14 מִתְטַמֵּא בְּמִתָּי וּבְשָׂאָר טָמְאוֹת מִדְּבָרֵיהֶן⁸, כְּכָל
15 פְּשׁוּטֵי כָּלִי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹. וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל¹⁰:
16 שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּשָׂאָר טָמְאוֹת.

(2) כלים פכ"ד מ"י. (3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. (4) מין עשב חזק. (5) בספר ויקרא טו, לא ו-לב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ

8 טַפְּחִים³⁴. וְנִמְדָּד פְּפוּל³⁵, בְּכִרְיָתוֹ³⁶. וְאַלּוּ³⁷ נִמְדָּדִין
9 בְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמְלַבִּישִׁין אוֹתָן עַל הַרְגָּלִים וְעַל
10 הַשּׁוֹקִים וְאֵת הָרֹאשׁ וְהַמְּכַנְסִים וְהַכּוֹבַע וְהַפִּס שֶׁל
11 פּוּנְדָא³⁸. וּמְטִילֵת שֶׁתִּלְאַה עַל הַשֹּׁפָה³⁹, אִם פְּשׁוּטָה
12 - נִמְדָּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדָּדֶת כְּפוּלָה.

(33 שם. (34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא
בפחות משיעורו. (35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם
תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה.
(36) כשהוא שלם וראוי לתשמישו. (37) שם מ"ו.
(38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים.
(39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי
לשמור עליהם שלא ייקרעו.

13 ז. הַבֶּגֶד⁴⁰ שֶׁאָרְגַּ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה⁴¹ וְנִטְמָא
14 בְּמִדְרָס⁴² וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּלוּ
15 מִדְרָס⁴³. נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחְלָתוֹ⁴⁴ - טָהַר מִן
16 הַמִּדְרָס⁴⁵, אֲבָל טָמֵא מִגַּע מִדְרָס⁴⁶, וְהָיָה הוּא רֹאשׁוֹן
17 בְּכָלִי שֶׁנֶּגַע בְּמִדְרָס. נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחְלָתוֹ⁴⁷ וְאַחֲרֵי
18 כֵן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מִגַּע
19 מִדְרָס⁴⁸. וְכֵן בְּגֵד⁴⁹ שֶׁנֶּאֱרַג בּוֹ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל
20 שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וְנִטְמָא בְּמִת⁵⁰ וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים עָלָיו
21 אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כָּלוּ טָמֵא מִת⁵¹. נִטֵּל חוּט אֶחָד
22 מִתַּחְלָתוֹ - טָהַר מִטְּמֵא מִת, אֲבָל טָמֵא מִגַּע טָמֵא
23 מִת⁵². נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחְלָתוֹ וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים אֶת
24 כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלֵמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?⁵³
25 מִפְּנֵי שֶׁאֶמְרוּ: שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ שְׁנֵת מַעֲטָה - טָהוֹרָה
26 מִכָּלִים⁵⁴; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שְׁנֵת מַעֲטָה⁵⁵, אָף
27 עַל פִּי שְׁטֵהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הָרִי הִיא טָמְאָה בְּכָל
28 הַטְּמָאוֹת⁵⁶.

(40) שם מ"ז. (41) מכוונים בדיוק מלא. (42) פירוש,
נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. (43) ראה
למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזון, ושם נתבארו כל פרטי
הלכה זו. (44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט
אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה
הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה.
(45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת
עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים,
משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם
קיימים עכשיו. (46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא
בשלוש אצבעות. (47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה
טומאת מידרס. (48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד
טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון.
(49) שם מ"ח. (50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד
לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. (51) ההוספה
נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. (52) התוספת
נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד
הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה
כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן
שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה

1 מִדְרָס²⁶. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁהַשְּׁלִים שְׁעוּרוֹ בְּחִמּוּר
2 מִמֶּנּוּ²⁷ - טָמֵא; מִן הַקָּל - טָהוֹר.

(21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. (22) המטמא מידרס בשלושה
טפחים. (23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים.
(24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד
עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש
אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק – הוספת רק
רביעית השיעור. וכן ברינים האחרים. מכאן, שאם צירף
טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד – מקבל טומאה.
וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו ('תפארת ישראל').
מלשון 'זה הכלל' שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום
לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל
איראפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים
את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר
שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא
להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר
השנוי במשנה, היינו – בגד עם שק, שק עם עור ועור עם
מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת
ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני,
וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו
בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני
שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל
אדם (ראה משנה למלך כאן)]. (25) בשק עור ומפץ, אין
כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות
(למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן 'טהור מן המידרס', הכוונה
לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שנטמא בטומאות אחרות
בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק.
(26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח
החסר מן השק. (27) דבר ששיעורו קטן – נקרא חמור, וזה
ששיעורו יותר גדול – הוא קל.

3 ה. בְּלוּיָה²⁸ נֶפֶשׁ וּבְכִרְיָתָהּ²⁹ שֶׁהִתְקַיֵּינָן³⁰ לִישִׁיבָה -
4 טָהוֹרִין, וְאִינָן מִקְבָּלִין טָמְאָה עַד שֶׁיִּקְצָצוּם³¹ וְאַחֲרֵי
5 כֵן יִהְיֶה בְּמִפְּקֵי³².

(28) כלים פכ"ז מ"ה. (29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע
מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים
שהכוונה לדפנות). (30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה.
(31) יפרידן מן הדפנות. (32) מדובר ברשת עשויה מגמי או
מעץ, ואם היא משיער – דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה
אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו
ששנינו בפ"ה ממס' כלים מ"ט: 'כל הכלים יורדין ליידי
טומאתן במחשבה' (ראה למעלה פ"ח ה"י), מפני שלא
אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, שאי-
כדי שתהיינה ראיות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי-
אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום-טוב' כלים
פ"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור
ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשמיש אחר
ובטלו מתורת אותו תשמיש, אין מחשבה מספיקה אלא
צריך מעשה ממש המכשירן לתשמיש אחר.

6 ו. חֲלוּקִי³³ שֶׁל קָטָן - אִינוֹ מִתְטָמֵא בְּמִדְרָס עַד
7 שִׁיחֶיהָ בּוֹ כְּשֶׁעוֹר, שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים עַל שְׁלֹשָׁה

מגע מדרס; שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא
במגעו.⁷⁹

72) שם פכ"ז מ"י. (73) מכוונים. (74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. (75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף-על-פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא-קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב "דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהזכיר לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות - מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). (76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. (77) גדול. (78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. (79) רש"י שם מפרש, שאי-אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה"כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלל על דבריו].

י. סדין⁸⁰ שנטמא במדרס ואחר כך עשהו פרכת -
טהר מן המדרס.⁸¹ ומאימתי⁸² הוא טהרתו מן
המדרס? משקשר בו הלולאות⁸³ שהוא נתלה בהן
כשאר הפרוכות.

80) שם מ"ט. (81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא-קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום-טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבגין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). (82) כלים פכ"ו מ"ו. (83) כבית-הלל.

יא. טלית⁸⁴ שהיא מדרס והטבילה, וקדם שיעריב
שמישה התחיל לקרע ממנה קרע - פיון שנקרע בה
רבה שוב אינה חבור וטהרה פלה⁸⁵, אף על פיה⁸⁶
שעדין נשתיר בה כדי מצפפת⁸⁷ שלא נקרע, שהרי
הוא קורע והולך⁸⁸. במה דברים אמורים?⁸⁹ בטבילה
יום⁹⁰; שפיון שלא חס עליה להטבילה⁹¹, כך לא
יחוס לקרע את פלה⁹², ולפיכך טהרה פלה.

84) כלים פכ"ח מ"ח. (85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיירה הם יותר משלושה על

ביחד עם התוספת. (53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? (54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו - ונטהר לגמרי. (55) ונשאר שלוש על שלוש. (56) גם טומאת מגע מידרס.

ח. מטלית⁵⁷ שהיא מדרס וטלאה על הקפה⁵⁸ או על העור - נעשה הכל ראשון לטמאה⁵⁹. הפריש את המטלית⁶⁰ - הרי הקפה או העור ראשון, מפני שנגעו במדרס, והמטלית טהורה, שפיון שטלאה והפרישה בטלה⁶¹. טלאה על הבגד⁶² או על השק⁶³ - נעשה הכל מדרס⁶⁴, והרי הכל אב טמאה. הפרישה - הרי הבגד או השק ראשון⁶⁵, שהרי נגע במדרס, והמטלית אב טמאה פשהיתה, שאינה בטלה על האריג⁶⁶. תפר⁶⁷ המטלית על הבגד כשטלאה מרוח אחת⁶⁸ או משתי רוחות פמין גאם⁶⁹ - אינו חבור, ולא נעשה הכל אב, אלא מגע מדרס בלבד. תפרה משתי רוחות זו בצד זו⁷⁰ - הרי היא חבור, ונעשה הכל אב⁷¹.

57) שם פכ"ח ה"ו. (58) סל. (59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. (60) הפרידה מן הקופה או מן העור. (61) האדם ביטלה בידים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר-כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישוב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). (62) שם. (63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף-על-פי שהוא עשוי משיער עזים. (64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה⁷². (65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית - פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. (66) שהוא מינה. (67) שם מ"ז. (68) של המטלית. (69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. (70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. (71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שלשה⁷² על שלשה⁷³ שנטמא במדרס ואחר כך נחלק - טהר מן המדרס⁷⁴, ואין בקרעים אלו טמאה פלה⁷⁵, והנם כשברי כלי שנטמא. אבל⁷⁶ בגד⁷⁷ שנטמא במדרס וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות⁷⁸ - אותו הקרע טהר מן המדרס, אבל טמא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ט סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רובב האדם עליו. (6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. (7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. (8) פותח את המכות שהעלו מורסא. (9) יתלכלכו ויתקלקלו. (10) כורכים. (11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים וממנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. פל העורות המתטמאין במדרס - אינן מתטמאין עד שיהיה בהן פשעור, חמשה טפחים על חמשה טפחים. ואילו עורות שאין מתטמאין במדרס: עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק, ועור שלופף בו הצמר הסרוק¹², ועור שלופף בו הארגמן¹³, ועור התופר שמניחין בו הארגמן. וכלן מתטמאין בפשאר טמאות¹⁴.

(12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. (13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. (14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לשיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עור שעשאו חפוי לכלים - טהור מכלום¹⁵. עשאו חפוי למשקלת - מקבל שאר טמאות, שהרי נעשה לקבלה¹⁶, ואינו מתטמא במדרס¹⁷.

(15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפוי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). (16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. (17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עור שעשאו לעקבו ולפרסתו¹⁸: אם חופה את רב הרגל - מתטמא¹⁹, ואם לאו - טהור.

(18) החלק התחתון של הרגל. (19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מנעל שעל האמום²⁰, אף על פי שעדין לא לבשו אדם - הרי זה מתטמא במדרס, שפכר נגמרה מלאכתו²¹.

(20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. (21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקן רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשטמה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני

שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל-כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. ורש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. (86) לשון אחרון בחולין קכד, א. (87) סודר קטן. (88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה - לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו-תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקרועה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאין. (89) כרב נחמן, שם קכג, א. (90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. (91) שהמים מקלקלים את הטלית. (92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

פרק ארבעה ועשרים

(1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפתחו.

א. אלו עורות מתטמאין במדרס: עור שחשב עליו לשטיחה². ועור שמניחין על המטות מלמעלה⁴ לישן עליו. ועור שמניחין על החמור תחת המשאו⁵. ועור שמניחין בערס תחת הקטן. ועור הפר ועור הפסת. ועור שמניחין תחת השלחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפרורין, מפני שהוא נשען עליו⁶. וברגלו⁷. ועור שחוגר נופץ הפשתן⁷ עליו בעת שנופץ, ועור שחוגר החמר עליו, ועור שמניח הספל על כתפו בעת שסובל, ועור שמניח הרופא על ברקיו בעת שמפוס השחינין⁸; מפני שכל העורות האלו יושב עליהן. ועור הלב של קטן שרירו יורד עליו כדי שלא יפסדו⁹. בגדיו, ועור שעשאו לנתנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב, ועור שלופפין¹⁰ הפסות בו, ועור התפור בתבה שמניחין בו הבגדים; שכל אלו מתהפכין עליהן¹¹ ונשענין עליהן.

(2) כלים פרק כ"ו משנה ה. (3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. (4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. (5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר: אם שנהו מפשוט³⁴ לפשוט - הרי הוא
בטמא³⁵; שנהו מפשוט למקבל³⁶ ומקבל
לפשוט - טהור³⁷. ובבגד - הכל טמא³⁸. כיצד?
חמת³⁹ שעשאה שטיח⁴⁰ ושטיח שעשאה חמת -
טהור⁴¹; אבל חמת שנטמא מדרס ועשאה
תורמיל⁴² או תורמיל שעשאה חמת - הרי הן מדרס
כשהיו⁴³.

(34) מדבר שאין לו בית קיבול. (35) והוא הדין אם שינה
ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. (36) לדבר
שיש לו בית קיבול. (37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש
נולד, שלא נטמא. (38) שכל תשישי בגד דומים זה לזה.
(39) נוד גדול. (40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו.
(41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל.
(42) ילקוט הרועים. (43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל
- עשויים לקבלה.

י. כר של בגד⁴⁴ שנטמא במדרס ועשאה סדין⁴⁵ או
סדין שעשאה כר או כסת, בגד שעשאה מטפחת
או מטפחת שעשאה כסת - הרי הן מדרס כשהיו⁴⁶.
(44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש
רבינו שהמדובר בכר של בגד. (45) פרס את התפרים
ומשתמש בו כסדין. (46) משום שתשישם דומים.

יא. כלים שעקר עשייתן לקבלה ולמשבב באחד,
כגון הכרים והכסות⁴⁷ והשקין והמרוצפין⁴⁸, אם
נפחתו⁴⁹, אף על פי שטהרו מלהתטמא במת ובשאר
טמאות מפני שאינן יכולין לקבל - הרי הן
מתטמאין במדרס⁵⁰, שעדין הן ראויין למדרס. אבל
כלים שעקר עשייתן לקבלה בלבד, כגון החמת
והתורמיל⁵¹, אם היו גדולים כדי שיהיו ראויין
לישב עליהן, הואיל ויושבין עליהן מפני גדלן -
הרי הן מתטמאין במדרס כל זמן שהן שלמין.
נפחתו, אף על פי שאפשר עדין לישב עליהן - אין
מתטמאין במדרס; שעקר עשייתן לקבלה בלבד,
והואיל ובטלו מלקבל⁵² - טהרו מלהתטמא, לא
במדרס ולא בשאר טמאות⁵³. וכמה הוא שעורן
ויהיו ראויין למדרס? החמת - שבעה קבין⁵⁴.
והלקוט - חמשה. והקלסתר⁵⁵ שתולין בו השעורים
בראש הבמה⁵⁶ - ארבעה. והפרייתית⁵⁷ שמעריין בה
המים - סאה. פחות משעורין אלו - אינן ראויין
למדרס, ואין דרך העם לישב עליהן. נפחתו וצרר⁵⁸
מקום הפחת⁵⁹ - הרי הן טהורין, וכאלו לא קשר
מקום הפחת. וכל החמתות שנפחתו וצררן -
טהורין⁶⁰, חוץ משל ערביים, מפני שקף הוא דרך
תמיד לצררן. וחמת חלילין⁶¹ - אין מתטמא במדרס,
שהרי אינה ראויה למדרס.

(47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. (48) שקים

שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה
למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת
ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא
קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כל עור הראוי להתטמא במדרס²² ואינו חסר
מלאכה - המחשבה מטמאתו²³, ואם חשב עליו
להיות עור שלחן וכיוצא בו - הרי זה מתטמא
במדרס. ואם חסר מלאכה²⁴ - אין המחשבה מועלת
בו עד שתגמר מלאכתו. חוץ מן העור שמחפין בו
המרקב²⁵ מפני האבק, שהמחשבה מועלת בו אף על
פי שלא נגמרה מלאכתו²⁶. כמה דברים אמורים?
בעורות פעל הבית²⁷; אבל עורות העבדן²⁸, שסתמן
למכירה - אין המחשבה מטמאתן עד שיעשה בהן
מעשה ויכניס למדרס²⁹.

(22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובר.
(23) אם חישב עליו לתשיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת
מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו
לכך. (24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס
לפני גמר המלאכה הזו. (25) מכסים בו את המרכבה.
(26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות.
והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב
בעור שאינו מהוקצע. (27) שאין דרכו להקפיד כל כך על
שיפור העורות. (28) מעבד עורות למכירה. (29) מפני
שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם
מתקנים כל צרכם.

ז. אין אדם מטמא במדרס משבב או מרובב שאינן
שלו; ונאמר: והנוגע במשכבו³⁰. גזל משבב ודרס
עליו בלא נגיעה³¹ - טהור; ואם נתיאשו הבעלים³²
- טמא. גנב משבב וישב עליו - טמא; שחזקתו
שנתיאשו הבעלים, שאינן יודעים מי גנבו³³. ואם
נודע שעדין לא נתיאשו הבעלים - טהור. לפיכך,
גנב שגנב עור וחשב עליו לשכיבה - מחשבה
מועלת לו ומתטמא במדרס; אבל הגזלן - אין
מחשבתו מועלת אלא אם כן נתיאשו הבעלים.

(30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. (31) כגון
שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל.
מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו
שלו. (32) כשידוע לנו שנתיאשו ועל ידי זה קנה הגזלן
את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים
דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתיאשו, מתוך תקווה
שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו.
(33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עור שנטמא במדרס והתחיל לקרעו רצועות -
הרי הוא בטמאתו עד שיעטנו פחות פחות
מחמשה טפחים.

ט. כל כלי עור שנטמא במדרס הזב ושנהו לכלי

והקב ארבעה לוגים. (55) שק קטן. (56) והיא אוכלת מתוכו. (57) שק של עור. (58) קשר. (59) וראויים לקבלה. (60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. (61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (49) ואינם ראויים לקבל. (50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. (51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. (52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. (53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. (54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג-ט"ז סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה ה.

המצוה החמשית — היא הצווי שנוצטונו לעבדו יתעלה. ונקבל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ולעבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, ג); ואמר "ולעבדו" (שם יא, ג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן-הצווים הפלליים — כמו שבארנו בפלל (בשורש) הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים יא, ג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצות? מהבא (מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, ג). ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו" — כלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה ("והתפללו אל-המקום הזה", "הבית הזה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, יט)).

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה טו. יח.

המצוה הט"ו — הצווי שנוצטונו במעשה מזוזה, והוא אמרו יתעלה: "ויכתבתם על-מזוזות ביתך ויבשריך" (דברים ו, ט). וכבר נקבל הצווי בענין זה (שם יא, כ); ודיני מצוה זו כלם נתבארו בפסקי ג' ממנחות (דף 52 לא ואילך).

המצוה הי"ח — הצווי שנוצטונו שיהא לכל-זכר ממנו ספר תורה לעצמו. ואם יכתבו בידו — הרי זה משבח מאד והוא עדיף, כמו שאמרו (מנחות ל:). "כתבו, מעלה עליו הכתיב באלו קבלו מהר סיני". ואם אי אפשר לו לכתבו בידו — חייב הוא לקנותו או יבקש שיכתבו בשבילו, והוא אמרו יתעלה: "כתבו לכם את-השירה (שירת האזינו) הזאת" (שם לא, יט) (ומתוך הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל התורה), לפי שאינו מתר לכתב את-התורה פרושיות פרושיות (ובעל-כרחך חייב בכתיבת התורה כולה). ואכן רצונו באמרו "את-השירה הזאת" — כל-התורה

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה כו. יב.

המצוה הכ"ו — הצווי שנוצטונו הפהנים לברך את-ישראל בכל-יום, והוא אמרו יתעלה: "כה תברכו את-בני ישראל אמור להם" (במדבר ו, כג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסקי האחרון ממגלה (כד) ומתענית (כו).

המצוה הי"ב — הצווי שנוצטונו במעשה תפלין של ראש, והוא אמרו יתעלה: "והיו לטטפת בין עיניך" (דברים ו, ח). וכבר נקבל הצווי במצוה זו ארבע פעמים (שמות יג ט, טז, דברים ו, ח, יא, יח).

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יג.

המצוה הי"ג — הצווי שנוצטונו במעשה תפלין של

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יד.

21 המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה ציצית,
 22 והוא אמרו ותעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת
 23 הפנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית בפתי
 24 מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח):
 25 "התכלת אינה מעפכת את-הלכן והלכן אינו מעפכ את-
 26 התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן
 27 שתי מצות: מצות תכלת ומצות לבן? תלמוד לומר: והיה
 28 לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו
 29 אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא
 30 קדושין (לג). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפסק ד'
 31 מנחות (לח. ואילך).
 32

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יט.

33 המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו ותעלה
 34 אחר כל-אכילה, והוא אמרו ותעלה: "ואכלת ושבעת
 35 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
 36 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגמרה:
 37 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיני מצוה
 38 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.
 39

1 הפוללת את-השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא):
 2 "אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר
 3 תורה — מצוה לכתב משלו, שנגמרה: 'ועתה כתבו לכם
 4 את השירה הזאת'. איתבה (הקשה על דבריו) אפ"י: (נאמר
 5 במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא
 6 יתגאה בשל אבותיו — (מכאן ש)מלך אין (כן), הדייט
 7 לא?!" ובהא התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא
 8 הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, כדתנא: 'וכתב לו
 9 את-משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק
 10 בין מלך להדייט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה
 11 אחד, והמלך שני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפסק ב'
 12 מסנהדרין. וכבר נתבארו דיני פתיבת ספר תורה ויתגאיו
 13 בפסק ג' מנחות (ל ואילך) ובגרש (בבא בתרא יג"ד).
 14 ושבת (קלא).

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יז.

16 המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שכל-מלך היושב
 17 אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא
 18 יפרד ממנו, והוא אמרו ותעלה: "והיה לשבתו על פסא
 19 ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח).
 20 וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפסק ב' מסנהדרין (כא).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ע"ד הטבת מצב בריאותו ושחדלו ממנו התקפות הכליות. הנה בטח
 רואה בזה ג"כ רמז מלמעלה ע"פ פתגם הבעש"ט, שבכל דבר נראה ונשמע לאיש הישראלי יש ללמוד
 בזה הוראה בעבודת השי"ת. וההוראה בהנ"ל הוא, שכאשר מצליח השי"ת וחדלו התקפות הכליות
 בגשמיות, הנה עליו להשתדל ביתר שאת ויתר עז שיחדלו ג"כ התקפות הכליות ברוחניות, והוא ע"י
 ההתבוננות בפרט במ"ש בתניא פרק מ"א, והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחר
 כליות כו'.

ובהנ"ל נפתרת ג"כ שאלתו במכתבו במה שראה באחד שראוי וזקוק לתוכחה, אבל אינו מקבל
 אותה ומבקש עצה בזה, הנה ע"פ הנ"ל מובן המענה, והוא מרז"ל הידוע (ברכות ו' ע"ב) מי שיש בו
 יר"ש דבריו נשמעים ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ר"ת בספר הישר שער י"ג. הובא
 בשל"ה שער האותיות אות ל').

בברכה לבר' הנכונה בגו"ר.

יחזקאל פרק כא כו-ל

כו כִּי־עָמַד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים לְקֶסֶם־קֶסֶם קָלָקֵל בְּחָצִים שָׂאֵל בְּתַרְפִּים רָאָה בַּפָּנֶיךָ כֹּה בִימִינִי הִיא | הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַם לְשׁוֹם פָּרִים לִפְתָּח פֶּה בְּרֹצֶחַ לְהָרִים קוֹל בְּתַרְוּעָה לְשׁוֹם פָּרִים עַל־שַׁעְרִים לְשַׁפֵּךְ סִלְלָה לִבְנוֹת דִּיק: כה וְהָיָה לָהֶם (כקסום)־פְּקָס־שׂוֹא בְּעֵינֵיהֶם שְׂבָעִי שְׂבָעוֹת לָהֶם וְהוֹאֲמוּפִיר עֹן לְהַתְּפֹשׁ: (פ) כט לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה יַעַן הִזְכַּרְכֶּם עֲוֹנֵכֶם בְּהַגְלוֹת פְּשָׁעֵיכֶם לְהַרְאוֹת חַטֹּאוֹתֵיכֶם בְּכָל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזְכַּרְכֶּם בַּכָּף תַּתְּפֹּשׁוּ: (פ) ל וְאַתָּה חָלָל רִשְׁעִי נָשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּא יוֹמוֹ בָּעֵת עֹן קָץ: (פ)

רש"י

להם. לישראל מה שעשה נבוכדנצר: כקסם שוא. ולא יאמינו שיצליח אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם להם נבוכדנצר וכל הקסמים כוונת זה כזה: והוא מזכיר עון להתפש. נבוכדנצר בקסמו את קסמיו היה מזכיר עוונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שכניהם שהיו שומעים את תוכחות הנביאים: להתפש. שהיו ישראל נתפשים בידו: (כט) יַעַן הִזְכַּרְכֶּם עֲוֹנֵכֶם. שאתם מחדשים עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם: בהגלות פשעיכם. החדשים: להראות חטאתיכם. הישנים: יַעַן הִזְכַּרְכֶּם. לפני לרעה לפיכך: בכף תתפשו. ביד מלכא דבבל תתמסרון: (ל) חלל רשע. חייב להיות חלל ברשעך: נשיא ישראל. צדקיהו: בעת עון קץ. בעת נתמלאת הסאה והגיע העון האחרון הממלא את הסאה:

(כו) אם הדרך. קארפּוֹר בלע"ז: קלקל בחצים. ליהט בלהט חצים זרק חץ כלפי מעלה והיא פונה מאיליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל: קלקל בחצים. חברו מנחם עם נחשת קלל (לעיל א) והוא לא פנים קלקל (קהלת י) ויש משמע קלקל לשון קלקול כמו (ירמיה ד) וכל הגבעות התקלקלו ויש לועזים קלקל טראציט בלע"ז וכן ת"י קלקל קשת בחצים בגירריא: שאל בתרפים. דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותה שעה יש בו דיבור לעולם: ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד: (כז) בימינו היה הקסם ירושלים. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים: לשום כרים. שלטונים ממונים ראשי גייסות: לשום כרים על שערים. אתה וגייס שלך שב על שער פלוני: לשפוך סוללה. שופכין עפר וסוללין וצוברין תל גבוה וכובשין אותה כעין שכובשים תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בכני העיר: (כח) והיה

מצודת ציון

(כו) לקסם קסם. ענין כישוף: קלקל. ענין לטישה וזיכוך כמו והוא לא פנים קלקל (קהלת י) והוא מל' נחשת קלל (לעיל א): בתרפים. צלמים מגידים עתידות ע"י כישוף כמו ותגנוב רחל את התרפים (בראשי' לא): (כז) כרים. כעין אילים עשויים מברזל ובהם מנגחים בחומה להפילה כמוזכר ביוסיפון וכן ושים עליה כרים (לעיל ד): סוללה. הוא תל העפר מול החומה לעלות עליה להלחם על העיר: דיק. כעין מגדל מעץ מול העיר והוא מתחבולות המלחמה: (כח) שבועי שבועות. מל' שבועה: (כט) עלילותיכם. מעשיכם: (ל) חלל. מחולל והוא הפוך הקדושה: בא. ענין שקיעה כי בא השמש (בראשית כח): יומו. השמש תקרא יום כמו לרוח היום (בראשית ג) ור"ל הצלחתו המאיר' כשמש: קץ. סוף:

מצודת דוד

(כו) כי עמד וגו'. ר"ל הדבר הזה בא לרמוז אשר מלך בבל עמד בצאתו מארצו על הדרך והוא המקום אשר יתפרשו משם הדרכים אילך ואילך הנחשבות לפנות אל מול המקום ההוא: בראש. בהתחלת שני הדרכים המתפרשים: לקסם קסם. העמידה שם היתה למען לקסם קסם לדעת אנה ילך ויצליח: קלקל בחצים. לטש וזכך ברזל החצים עד שהיה מזהיר ביותר והרואה יוכל לראות בו כמו במראה ודרך בעלי הקוסמים היה לראות בו ולקסום: שאל בתרפים. עשויים המה בצורת אדם ומגידים עתידות ע"י כישוף: ראה בכבד. כי יש בו בהירות בעת שמוציאים אותו מגוף בעל חי והרואה יוכל לראות בו ודרך בעלי הקסם היה לקסום בו: (כז) בימינו היה הקסם ירושלים. הקסם היה מגיד ללכת בימינו אל ירושלים: לשום כרים. להעמיד אילים מנגחים מול החומות לשברם ולכתתם:

לפתוח פה ברצח. לזרו את העם שירצחו את בני העיר: להרים קול בתרועה. להבהיל את העם: על שערים. לשבר השערים: לשפוך וגו'. הם ענייני מלחמה: (כח) והיה להם. לישראל בעיניהם קסם שוא ר"ל מה שעלה בקסמיו לעלות לירושלים היה בעיניהם שוא כי חשבו שלא יוכל לכבשה כאילו הכשדים נשבעו להם שבועות רבות שלא יכבשו אותה: והוא מזכיר עון. אבל כל אחד מאנשי ירושלים היה מזכיר את העון לפני המקום בעשותו פעם בפעם להיות סיבה שיהיה נתפש ביד האויב: (כט) יַעַן הִזְכַּרְכֶּם. עוונכם, בעבור שאתם מזכירים עונותיכם הראשונות כמה שאתם מגלים פשעיכם החדשות לעשותם בפסוסם: להראות. למען יהיו נראים חטאתיכם אשר מאז בסיבת כל עונותיכם החדשות וכפל הדבר במ"ש: יַעַן הִזְכַּרְכֶּם. בעבור שאתם מזכירים עונותיכם לכן תתפשו בכף מלך בבל: (ל) ואתה חלל רשע. אתה רשע המחולל מן הקדושה ועל צדקיהו יאמר: בא יומו. שקעה שמשו והצלחתו בעת עשותו העון המשלים את הקץ וממלא את הסאה:

דברי הימים א פרק ה ב"ט

ב כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והפכרה ליוסף: (ס) ג בני ראובן בכור ישראל חנוך ופלווא חצרון וקרמי: ד בני יואל שמעיה בנו וגוג בנו שמעי בנו: ה מיכה בנו ראיה בנו פעל בנו: ו בארה בנו אשר הגלה תלגת פלנאסר מלך אשר הוא נשיא לראובני: ז ואחיו למשפחתיו בהתיחש לתלדותם הראש יעאל וזכריהו: ח ובלעל בן-עזון בן-שמע בן-יואל הוא יושב בערער ועד-נבו ובעל מעון: ט ולמזרח ישב עד-לבוא מדפרה למן-הנהר פרת כי מקניהם רבו בארץ גלעד: י ובימי שאול עשו מלחמה עם-ההגרים ויפלו בידם וישבו באהליהם על-פלפני מזרח לגלעד: (ס) יא ובני-גד לנגדם ישבו בארץ הבשן עד-סלכה: יב יואל הראש ושפט המשנה ועני ושפט בבשן: יג ואחיהם לבית אבותיהם מיכאל ומשלם ושבע ויורי ויעפן ויעזר ועבר שבעה: (ס) ד אלה ו בני אביחיל בן-חורי בן-ירוח בן-גלעד בן-מיכאל בן-ישישי בן-יחדו בן-בז: טו אחי בן-עבדיאל בן-גוני ראש לבית אבותם: טז וישבו בגלעד בבשן ובבנתיה ובכל-מגרשי שרון על-תוצאותם:

רש"י

הראש שעל ידן כלה יחוסן: (ח) ועד נבו ובעל מעון. שבימים קדמונים קודם שבאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע"ש תועבותם כי כן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקרוא תועבותיהם בשם עיירותיהם אבל כשבאו לידי ישראל הסבו שמותם כדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם (במדבר ל"ב) כלו' ישראל הסבו שמותם ואת שבמה לפי שלא נקראה ע"ש תועבותיה לא הסבו שמה ובמגילה מפרש כי נבו ובעל מעון שם עבודת כוכבים הם: (י) עם ההגרים. הם הישמעאלים וע"ש אמם קוראם הגרים בני הגר היו: וישבו באהליהם. שכן מנהג ערביים לישב באהלים: (יא) ובני גד לנגדם ישבו. אצלם כמו ואלכה לנגדך (בראשית י"ג): (יג) ואחיהם לבית אבותיהם. במקום יחוסן: מיכאל ומשלם. אלו היו ראשי אבותיהם של אותו היחס כי כולם התיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל:

מצודת ציון

(י) ההגרים. המה בני ישמעאל ונקראים ע"ש הגר אמו: (יא) לנגדם. בשוה להם וכן ואלכה לנגדך (בראשית לג): (יב) המשנה. שני לו במעלה: (טז) ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה: מגרשי. הם הבתים העומדים מחוץ לחומות העיר הנראים כאילו נגרשו מן העיר:

(ב) כי יהודה גבר באחיו. בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו: ולנגיד ממנו. ר"ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אמר יעקב שיחא ממנו: והבכורה. בדבר נחלת השבטים היא לבדה ניתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה אמרו עד כה והקדים ליהודה מפני כבוד המלוכה: שמעיה בנו וכו'. כל מה שחשב היה אחד בן אחד: (ו) אשר הגלה וכו'. רצה לומר אשר בעת שהגלה תלגת וכו' היה הוא אז נשיא לבני ראובן: (ז) ואחיו. מיועדיו וחבריו של בארה: למשפחתיו וכו'. ר"ל כל אחד למשפחות בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעאל היה הראש מכולם וזכריה אחרי על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם: (ח) הוא יושב. זרעו ישבו בגבול ערוער: ועד נבו. הוא הרוחב מצפון לדרום: (ט) ולמזרח ישב. כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת היא גבול א"י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשכת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום: (י) באהליהם. של ההגרים: על כל פני. על כל עבר המזרחי מול הגלעד: (יב) בבשן. אלה הארבעה היו ראשים בבשן: (יג) ואחיהם. מיועדיהם ורעיהם שהיו ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו': (טז) ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו: (טז) על תוצאותם. כמו עד תוצאותם, רצה לומר עד סופי הגבולים:

מצודת דוד

(ב) כי יהודה גבר באחיו. בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו: ולנגיד ממנו. ר"ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אמר יעקב שיחא ממנו: והבכורה. בדבר נחלת השבטים היא לבדה ניתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה אמרו עד כה והקדים ליהודה מפני כבוד המלוכה: שמעיה בנו וכו'. כל מה שחשב היה אחד בן אחד:

(ו) אשר הגלה וכו'. רצה לומר אשר בעת שהגלה תלגת וכו' היה הוא אז נשיא לבני ראובן: (ז) ואחיו. מיועדיו וחבריו של בארה: למשפחתיו וכו'. ר"ל כל אחד למשפחות בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעאל היה הראש מכולם וזכריה אחרי על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם: (ח) הוא יושב. זרעו ישבו בגבול ערוער: ועד נבו. הוא הרוחב מצפון לדרום: (ט) ולמזרח ישב. כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת היא גבול א"י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשכת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום: (י) באהליהם. של ההגרים: על כל פני. על כל עבר המזרחי מול הגלעד: (יב) בבשן. אלה הארבעה היו ראשים בבשן: (יג) ואחיהם. מיועדיהם ורעיהם שהיו ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו': (טז) ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו: (טז) על תוצאותם. כמו עד תוצאותם, רצה לומר עד סופי הגבולים:

ג פרוזבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן; פשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט): "השומר לך פנייה דבר עם לבבך בלעל" וגומר – התקין הלל לפרזבול.

ד זהו גופו של פרוזבול: "מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה", והדינים חותמין למטה או העדים.

פירוש ברטנורא

ג פרוזבול. פרוזבול, בול עשירים, דכתיב (ויקרא טו) ושברתי את גאון עוכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השומר לך פן יהיה דבר עם לבבך בלעל, ותקנה לעניים שימצאו מי שילוו להם, והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דחקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים:

ד זהו גופו של פרוזבול. עיקרו ושרשו: והדינים חותמין למטה או העדים. להכי קתני הדינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דין או הדין עד, דברבנן עד נעשה דין, ופרזבול דרבנן הוא:

משניות מבוארות – קהתי

(משנה ראשונה.) ובירושלמי אמרו, שאפילו הדינים נמצאים במקום אחר, יכול המלוה לכתוב בפני עדים שמוסר חובותיו לדיינים שבמקום פלוני, שכן משמע מגופו של פרוזבול: "פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני".

להרחבת באור שתי המשניות שלמעלה בענין ה"פרזבול", נוסף כמה דברים: א. מה ששנינו לעיל (משנה ב), שהמוסר שטרותיו לבית דין אינו משמט, אמנם מדין תורה הוא, שכן דרשו בספרי מן הכתוב (דברים טו, ג): "ואשר יהיה לך את אחיך תשטם ידך" – פרט למוסר שטרותיו לבית דין (כמו שבארנו שם). ברם, תקנת הלל היא, שהכותב פרוזבול, אף על פי שאינו מוסר שטרותיו לבית דין, מכל מקום מועיל הפרזבול שאין שביעית משמטת חובותיו, והוא כולל אפילו חובות שאין לו שטרות עליהם (תוספות, מכות ג, ב. "מלאכת שלמה": משה ראשונה).

ויש מפרשים, שדין המוסר שטרותיו לבית דין הוא ענין הפרזבול שתיקן הלל (רש"י מכות ג, ב), כלומר שלפי דעה זו באה משנה ג לפרש ענין המוסר שטרותיו לבית דין שבמשנה הקודמת, שטעמו הוא לפי שפרזבול אינו משמט מתקנת הלל. ומה שדרשוהו בספרי מן הכתוב, אינו אלא אסמכתא בלבד.

ב בבבלי שואלים (גיטין לו, א): איך תיקן הלל תקנה נגד דין התורה? ומשיב אב"י: בשביעית בזמן הזה ורבי היא... כלומר שלדעת רבי אין שמיטת כספים נוגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, שיש בו שמיטת קרקע בדומה לשמיטת כספים בשביעית, שהשדות חוזרות בו לבעליהן, אבל בזמן שאין היובל נוהג, אין שמיטת כספים נוגת (רבינו תם בתוספות שם); וחכמים תיקנו, שתהא שמיטת כספים נוגת אף בזמן שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת כספים מישראל, והואיל ואין שמיטת כספים נוגת בזמן הזה אלא מדברי סופרים, לפיכך היה כוח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין שמיטת כספים, כדי שלא יימנעו העם מלהלוות זה את זה. ברם, בזמן ששמיטת כספים נוגת מן התורה אין תקנת פרוזבול מועילה. וכן כותב הרמב"ם: "ואין הפרזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים. אבל שמיטה של תורה, אין הפרזבול מועיל בה (הל' שמיטה יובל ט, טז).

יש מפרשים, שאף בימי בית שני לא נהגו יובל, שכתוב ביובל (ויקרא כה, י): "וקראתם דרוו בארץ לכל יושביה", ודרשו (ערכין לב, ב): בזמן שכל יושביה עליה ומכאן, שמשגיח שבט ראובן ושכט ג' וחצי שבט המנשה בטלו היובלות, וכיון שהלל סובר כרבי, שבזמן שאין היובל נוהג אין שמיטת כספים נוגת מן התורה אלא מדברי סופרים, הלכך יכול היה להתקין בימי פרוזבול (רש"י גיטין לו, א).

יש סוברים, שאמנם בימי בית שני נהגו יובל, והלל לדורות הבאים תיקן, שיוצאים היו שהבית עתיד ליחרב (תוספות שם בשם רבנו תם).

ושבו שואלים בגמרא (שם לו, ב): אם מן התורה אין שמיטת כספים נוגת בזמן הזה, כלומר שהלווה חייב מן התורה לפרוע הלוואתו, איך תיקנו חכמים השמטת כספים בזמן הזה נגד דין התורה? ומשיב אב"י: "שב ואל תעשה הוא", ובכגון זה יש כוח ביד חכמים לתקן. – רבא אמר: הפקר בית דין הפקר, ונחלקו שם המפרשים בתשובתו של רבא: לרש"י נתכוון רבא להשיב אף על השאלה הראשונה בענין תקנת הלל, שלדעת רבא תקנת פרוזבול מועילה אף לחכמים החולקים על רבי וסוברים ששמיטה בזמן הזה נוגת מן התורה, שהואיל

י ו ט ר א ש ו

ב א ו ר מ ש נ ה ג

פרזבול אינו משמט – אם נכתב פרוזבול על המלווה, אין החוב משמט ("פרזבול" מלה יוונית, ומובנה: תעודת תביעה לבית הדין לגביית החוב, כמפורש במשנה הבאה). זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן – כנשיא הסנהדרין בימי מלכות הורדוס, כמאה שנה לפני חורבן בית שני; פשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה – מחשש שמא לא יפרע הלווה את החוב עד שנת השמיטה ונמצא המלוה מפסיד ממונו, ועוברין על מה שכתוב בתורה: "השומר לך פנייה דבר עם לבבך בלעל" וגומר – "לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחייך האביון ולא תתן לו", התקין הלל לפרזבול – שמלוה הכותב פרוזבול, כמפורש להלן במשנה הבאה, אין השביעית משמטת את חובו. בבבלי פירשו (גיטין לו, א): פרוזבול – פרוס בולי ובוטי (כלומר ש"פרזבול" הוא קיצור מהמלה "פרוזבוליבטי") – תקנה לעשירים ולעניים (תר"פ – תקנה, בולי – עשירים, בוטי – עניים): תקנה לעשירים – שלא יהא ממונם נפקע, ותקנה לעניים – שיהיו מוצאים ללוות (רש"י שם).

במוסף "הערוך" מובא ש"פרוסבוליבוטי" היא מלה יוונית שפירושה: יועצים ובית דין ממונה שלא יקבל אחד מן העם נזק וירד מנכסיו. ויש מעירים על דברי "הערוך", שאף האמוראים ידעו היטב פירוש המלה "פרוסבול", שהיא קיצור לשון מן המלה היוונית "פרוסבוליבוטי", אלא שכן דרך האמוראים לדרוש לשונות העמים שהשתמשו בהם ולתת מושג עברי לפי הענין (תוספות אנשי שם).

ב א ו ר מ ש נ ה ד

זהו גופו של פרוזבול – עיקרו של פרוזבול הוא הנוסח דלקמן: "מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה" – ויש גורסים: "מוסר אני לכם... כל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה", כלומר שהמלווה מוסר לבית הדין את הזכות לגבות כל חובותיו, ולכן דינו כמוסר שטרותיו לבית דין, ששנינו לעיל (משנה ב), שאינם משמטים, הואיל והחובות כגוביים הם, ואין בהם משום "לא יגוש" (ספרי דאה; המאירי גיטין). ברם, לפי הגירסה שבמשנתנו משמע, שאינו אלא מוסר מודעה לדיינים, שכל חובות שיש לו יגבם כל זמן שירצה, וכיון שמסר מודעה זו, נמצא גובה חובותיו בתוקף הוראת בית הדין, הלכך אינם משמטים בשביעית. והדיינים חותמין למטה או העדים – הדיינים או העדים חותמים מתחת לנוסח הפרזבול. ויש מפרשים, שאם ירצו הדיינים לכתוב לו הפרזבול, יכתבו "פלוני בא לפנינו הדיינים ומסר לנו חובותיו", וחותמים הדיינים; ואם לאו, יוכלו העדים לכתוב לו: "בפנינו עדים מסר פלוני חובותיו לבית דין פלוני" וחותמים העדים

ה פְּרוּזְבוּל הַמִּקְדָּם פֶּשֶׁר, וְהַמֵּאָחֵר פֶּסוּל. שְׁטָרֵי חוֹב הַמִּקְדָּמִים פֶּסוּלִים, וְהַמֵּאָחֵרִים פְּשִׁירִים. אֶחָד לֹוֶה מִחֻמְשָׁה, כּוֹתֵב פְּרוּזְבוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. חֻמְשָׁה לְזֵין מֵאָחֵד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבוּל אֶחָד לְכָלָם.
ו אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל אֶלָּא עַל הַקֶּרֶקֶע. אִם אֵין לוֹ, מִזְכֶּה הוּא בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כֹּל שְׁהוּא. הֵיתֵה לוֹ שְׂדֵה מִמְשַׁכְּנֵת בָּעִיר, כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל. רַבִּי חֲצָפְיָא אוֹמֵר: כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נֶכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְלִיתוּמִים עַל נֶכְסֵי אֶפְטָרוּפִין.

פירוש ברטנורא

ה פְּרוּזְבוּל הַמִּקְדָּם. שוּמְנו מוֹקֵדִם שֶׁנִּכְתַּב בְּכִסְלוֹ וּזְמַנּוֹ הַכְּתוּב כְּתוּב מִתְּשֵׁרֵי קוֹדֶם, כִּשֶּׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּרַע כְּחוֹ שֶׁל מְלוּחַ בֶּכֶךְ, דִּפְרוּזְבוּל אֵינוֹ מוֹעִיל אֲלָא לַהֲלוּאוֹת שֶׁלִּפְנֵי, דִּשְׁמַנְסֵרו לְבֵית דִּין הֵן כְּנִבְיוֹת וְשׁוֹב אֵין מִשְׁמִיטוֹת, הֵלֶכֶךְ הַלּוּאוֹת הַבּוֹאוֹת אַחֲרָיו שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין מִשְׁמִיטוֹת נִמְצָא דִּמְפָּסִיד כְּמֵה שֶׁהָקִידִם זְמַנּוֹ, אֲבָל פְּרוּזְבוּל הַמֵּאָחֵר פֶּסוּל, שְׁאִיחֹר זְמַנּוֹ הוּא הַלוֹה בִּיתִימִי, וְכִשְׁמוּצִיא פְּרוּזְבוּל זֶה וְרוֹאִים בִּ"ד הוֹמֵן סְבוּרִים שְׁאוֹתֵן הַלּוּאוֹת קִדְמוֹ לַפְּרוּזְבוּל וְנִמְצָא גֹבֵה שֶׁלֹּא כִדִּין: שְׁטָרֵי חוֹב הַמִּקְדָּמִים פֶּסוּלִים. כִּגוֹן דִּקָּא בְּנִסָּן וְכֹתֵב בְּשִׁטְר זְמַן תְּשֵׁרֵי שֶׁלִּפְנֵי, פֶּסוּלִים מִשּׁוֹם דְּגֻבָּה שֶׁלֹּא כִדִּין מִן הַלְקוּחוֹת שְׁבִין תְּשֵׁרֵי לְנִסָּן. וְקִנְסִינֵהוּ רִבְנָן דְּלֹא לִגְבוּ בְּשִׁטְר זֶה מִן הַלְקוּחוֹת כֻּלָּל, וְאִפְּלוּ מִנִּסָּן וְלִחְלָל, גִּזְרָה שִׁמְא יִגְבֵּה מֵאוֹתֵן שְׁבִין תְּשֵׁרֵי לְנִסָּן שֶׁלֹּא כִדִּין. וּמִיחֹר לֹא הָיוּ הַשְּׁטָר פֶּסוּל מִחֲמַת שֶׁהָקִידִם שֶׁחֲתִמוּ בּוֹ הוּוּ רִשְׁעִים שֶׁחֲתִמוּ עַל שְׁטָר מוֹקֵדִם בְּשִׁטְר, דִּמְצוּ הָקִידִם לְמִימַר אֲנַחְנוּ עַל עֵינֵךְ הַמְּלוּחַ חֲתִמְנוּ וְלֹא עַל הוֹמֵן, שֶׁלֹּא בִּאֲנֹו לְהַעֲדִיר שֶׁנִּכְתַּב וְנִתְחַם כִּיּוֹמוֹ: וְהַמֵּאָחֵרִים כְּשִׁירִים. דְּהוּרַע כְּחוֹ שֶׁל מְלוּחַ, שְׁאִינוֹ טוֹרֵף לְקוּחוֹת אֲלָא מִזְמַן שֶׁכְּתוּב בְּשִׁטְר: כּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁכֵּל מְלוּחַ וּמְלוּחַ צָרִיךְ שִׁימְסֹר שְׁטָרוֹתָיו לְבִ"ד וְיִכְתּוּב לוֹ פְּרוּזְבוּל, הֵלֶכֶךְ כִּשְׁחֻמְשָׁה לְזֵין מֵאָחֵד אֵינוֹ כּוֹתֵב אֲלָא פְּרוּזְבוּל א' שְׁאֵין כֹּאֵן אֲלָא מְלוּחַ א', וְאֵע"פ שֶׁהָלוּין מְרֻבִּין כְּשִׁיתִיה לְמְלוּחַ פְּרוּזְבוּל אֶחָד עַל כּוֹל דִּין:
ו אֲלָא עַל הַקֶּרֶקֶע. אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ קֶרֶקֶע לְלוֹה, שְׁאֵו חֲשׁוֹב הַחוּב כְּנִבְיֹו בִיד בִּ"ד וְלֹא קִרְיָנָן בִּיה לֹא יִגּוּשׁ: אִם אֵין לוֹ, לְלוֹה, וּמְלוּחַ יֵשׁ לוֹ, מִזְכֶּה לוֹ

משניות מבוארות – קהתי

ואם לאחר תאריך השטר מכר הלווה שדותיו לאחר, וכשהגיע זמן פירעון השטר לא היה לו ממה לשלם, יכול המלוה לגבות את חובו מהשדות הללו הנקראים "נכסים משועבדים". כלומר שמוציא אותם מידי הלוקח לגביית חובו, וזה נקרא "טורף לקוחות". ומכאן, שאם השטר הוא מוקדם, כגון שעמד בניסן וכתב זמן השטר בטבת שלפניו, הרי יכול המלוה בתוקף שטר זה לטרוף לקוחות שלא כדין, שאם מכר הלווה את נכסיו בין טבת לניסן ויבא המלוה ויוכיח על פי זמן השטר, ששיעבודו על הנכסים קדם למכירתם על ידי הלווה, נמצא גובה מהלקוחות שלא כדין. הלכך קנסו חכמים את המלוה, שאם שטר מוקדם בידו, הריהו פסול, ואין לו כל זכות לגבות בו מהלקוחות, ואפילו מהנכסים שמכר הלווה לאחר זמן כתיבת השטר, וְהַמֵּאָחֵרִים – אבל שטרות שנכתב בהם תאריך מאוחר, כגון שעמדו בטבת ואיחרו זמן השטרות לניסן, כְּשִׁירִים – השטרות, שהרי המלוה מפסיד בזה, שלא יוכל לגבות מן הלקוחות אלא מהזמן שכתב בשטר, ואם הלווה מכר נכסיו בין טבת לניסן, לא יוכל לגבות מהם את חובו. אֶחָד לֹוֶה מִחֻמְשָׁה – מלווים, כּוֹתֵב הַסּוּפֵר, פְּרוּזְבוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד – שכל מלוה ומלוה צריך לפרוּזְבוּל. חֻמְשָׁה לְזֵין מֵאָחֵד – שאחד הלווה לחמישה לוויים, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבוּל אֶחָד לְכָלָם – שהרי אין כאן אלא מלוה אחד, ודיו פרוּזְבוּל אחד לכל מילותיו.

באור משנה ו

אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל אֶלָּא עַל הַקֶּרֶקֶע – בזמן שיש ללווה קרקע, שאז חשוב החוב כאילו הוא גבוי בידי בית דין, ואין בו משום "לא יגוש" (ר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, לפי שאין רגילים להלוות למי שאין לו קרקע, ובדבר שאינו שכיח אין חכמים עושים תקנה (רש"י; רא"ש). אִם אֵין לוֹ – קרקע ללווה, מִזְכֶּה הוּא – המלוה ללווה, בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כֹּל שְׁהוּא – קרקע כל שהוא, וכותבים עליו פרוּזְבוּל אפילו על חוב גדול, שאף מקרקע כל שהוא ראוי לגבות כל חובו, שגובה וחוזר וגובה ממנו (הר"ש; רש"י). הֵיתֵה לוֹ שְׂדֵה מִמְשַׁכְּנֵת בָּעִיר – שמישכן אותה על חוב אחר, כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל – מה שנקטה המשנה "באור דווקא, והוא הדין אם היתה שדהו ממושכנת בעיר אחרת. רַבִּי חֲצָפְיָא אוֹמֵר: כּוֹתְבִין אֶלָּא פְּרוּזְבוּל, לְאִישׁ עַל נֶכְסֵי אִשְׁתּוֹ – כגון נכסים שהבעל אוכל פירותיהם, וְלִיתוּמִים עַל נֶכְסֵי אֶפְטָרוּפִין – אם האפטרופוס, היינו הממונה על עסקי היתומים, לזה לצורך היתומים, ואין להם קרקע, כותבים פרוּזְבוּל על נכסיו של האפטרופוס, הואיל והוא לזה, אף על פי שלא לצורך עצמו לזה. – תקנת פרוּזְבוּל לטובת העניים

ודבר שבממון הוא, אין כאן עקירת דבר מן התורה, לפי שהפקר בית דין בממון הפקר (וכן גם דעת הראב"ד). ברם, בעלי התוספות חולקים על רש"י והם מפרשים, שרבא לא בא להשיב אלא על השאלה השנייה בענין תקנת חכמים, שאף על פי שמן התורה אין שמיטת כספים בזמן הזה, ורשאים היו חכמים לתקן שתהא נהוגת שמיטת כספים בזמן הזה בכוח "הפקר בית דין הפקר". אבל לענין תקנת פרוּזְבוּל אף רבא מודה, שלא נקבעה, אלא מפני ששמיטה בזמן הזה מדברי סופרים.

ג. במשנתנו שנינו, שגופו של פרוּזְבוּל הוא: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני... ומשמע שדי בבית דין של שניים; וכן סוכר רב נחמן בבבלי (גיטין לג, א), שהואיל ואין כאן אלא הודעה בלבד, די בשני דיינים. אבל רב ששת סוכר שצריך אמנם שלוש דיינים, ומה שנקטה המשנה "פלוני ופלוני" לאו דווקא הוא, שאין דרכו של התנא לפרט כרוכל את כל הדיינים. – הרמב"ם העתיק אמנם משנתנו כצורתה, אבל הטור "חושן משפט" (סימן סז) כתב: "פלוני ופלוני ופלוני", ומכאן שפסק כרב ששת. ויש פוסקים כרב נחמן (המאיר).

ד. בענין ששנינו במשנתנו "והדיינים חותמין למטה או העדים" כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שהמשנה באה ללמדנו, שבפרוּזְבוּל מותר שיהא הדיין עד, והעד דין, שבדרבנן עד נעשה דין, וכבר התבאר שהפרוּזְבוּל הוא מדרבנן (עיי' "תוספות יום טוב"). ובבבלי אמרו (גיטין לג, א), שהמשנה באה להשמיענו (לדעת רב ששת), שבפרוּזְבוּל מותר שיהא כתוב בלשון דיינים ויחתמו עליו עדים, או שיהא כתוב בלשון עדים ויחתמו עליו הדיינים (עיי' שם רש"י ותוספות).

יוס טו

באור משנה ה

פְּרוּזְבוּל הַמִּקְדָּם – שנכתב בו תאריך מוקדם, כגון שנכתב הפרוּזְבוּל באחד בניסן והוקדם זמנו לאחד באדר שלפניו, כְּשִׁיר – הפרוּזְבוּל, שעל ידי הקדמת התאריך אין הלווה מפסיד כי אם המלוה, שאין הפרוּזְבוּל מועיל אלא להלוואות שנעשו לפני תאריך הפרוּזְבוּל, ולא לאלו שנעשו לאחריו; הלכך אם המלוה הקדים זמן הפרוּזְבוּל לאחד באדר, אינו אלא מפסיד לעצמו, שכל הלוואותיו שנעשו מאחד באדר ואילך משמטות, שאין הפרוּזְבוּל חל עליהן, וְהַמֵּאָחֵר – אבל אם נכתב בו תאריך מאוחר, כגון שנכתב הפרוּזְבוּל באחד בניסן ונרשם בו: אחד באדר, פֶּסוּל – הפרוּזְבוּל, שבתוקף פרוּזְבוּל זה יכול המלוה לבוא ולגבות גם את הלוואותיו שנעשו בין אחד בניסן לאחד באדר, ומנצא גובה שלא כדין, שאין הפרוּזְבוּל מועיל אלא להלוואותיו שנעשו עד אחד בניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין; ומשום קנס פסלוהו חכמים לגמרי. שְׁטָרֵי חוֹב הַמִּקְדָּמִים – בשטרי חוב הדין הוא להיפך, שאם נכתב בהם תאריך מוקדם, פֶּסוּלִים – השטרות, שכן ההלכה היא, שמיום כתיבת השטר משועבדים נכסי הלווה למלוה,

ז פִּוֶּרֶת דְּבוּרִים – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע, וְכוֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טַמָּאָה בְּמִקְוָמָה, וְהִרְוֶדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת – חֵיב. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע, וְאִין פּוֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וּמְקַבֶּלֶת טַמָּאָה בְּמִקְוָמָה, וְהִרְוֶדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת – פֶּטוּר.

ח הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית, יֹאמֵר לוֹ: מִשְׁמַט אָנִי. אָמַר לוֹ: אָף עַל פִּי כֵן – יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, ב): "זֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה". פִּיּוּצָא בּוֹ, רוּצָה שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוֹ אֲנִישֵׁי הָעִיר לִכְבֹּדוֹ, יֹאמְרוּ לָהֶם: רוּצָה אָנִי, אָמְרוּ לוֹ: אָף עַל פִּי כֵן – יִקְבֹּל מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, ד): "זֶה דְּבַר הַרוּצָה".

ט הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית, רוּחַ חֻכְמִים נִוְחָה מִמֶּנּוּ. הַלֹּחֶה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ בְּנֵי עַמּוֹ, לֹא יִחְזִיר לִבְנֵי; וְאִם הַחֲזִיר,

פירוש ברטנורא

מלוא ללוח בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול, ואפילו החוב מאה מנה, משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חוב, כגון דנבי ודור גבי עד דמשלים כל חוב: היתה לו ללוח שדה ממושכנת בעיר, בין שאחרים משכנו אותה לו בין משכנו הוא לאחרים כותבין פרוזבול: כותבין לאיש על נכסיו אשתו. כגון קרקע של נכס מלוג שהוא אוכל פירות: על נכסיו אפטרופיו. שלווין לצורך היתומים והיתומים אין להם קרקע:

ז כוורת דבורים וכו'. כשהיא מחוברת בטמין הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע, לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטמין: ר"א אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע: וכותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוח כוורת כאלו היה לו קרקע: ואינה מקבלת טומאה. כדרך שהקרקע מחוברת אינו מקבל טומאה: והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבור, דכתיב (ש"א יד) ויטבול אותה ביערת הרבש וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ואין הל' כ"א:

ח המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית דהיינו בשמיטתה, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים טו) מקץ שבע שנים: אמר לו אעפ"כ. א"ל הלוח אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך: יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני: שנאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכן וזה דבר הרוצה:

ט המחזיר חוב בשביעית. לוח שאומר למלוה אעפ"כ, ומחזיר לו מעותיו רוח חכמים נוחה הימנו: לא יחזיר לבניו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר: ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגירו עמו משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה דכתיב (דברים ב) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזור לסורם שיאמרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם. אבל אם היתה

משניות מבוארות – קהתי

לחזור שהוא משמט, שֶׁנֶאֱמַר: "זֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה" – ודרשו: "זה דבר", שדיו למלוה בדיבור אחד שאומר "משמט אני", ואינו צריך לחזור עליו. ויש מפרשים, שלמדים מן הפסוק "זה דבר השמיטה", שצריך לומר דיבור של שמיטה (דש"י גיטין לו, ב), כלומר שהפסוק אינו מובא כאן אלא לדרשה שהמלוה יאמר "משמט אני". כן מובאת (שם) ברייתא: "כשהוא (הלווה) נותן לו, אל יאמר לו: "בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו: "שלי הן ובמתנה אני נותן לך". פִּיּוּצָא בּוֹ – דומה לדין זה (משנה השנייה במכות ב, ח), רוּצָה שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט – משום שהרג נפש בשגגה (דברים יט, א-י), וְרָצוֹ אֲנִישֵׁי הָעִיר לִכְבֹּדוֹ – לחלוק לו כבוד, יֹאמְרוּ לָהֶם: רוּצָה אָנִי – שצריך הוא להודיע ולפרסם שהוא נכנע ונעצב על התקלה שבאה על ידו (המאירי), אָמְרוּ לוֹ – אנשי העיר: אָף עַל פִּי כֵן – אנו רוצים לכבדך, יִקְבֹּל מֵהֶם – ולא יאמר להם שנית, שהוא רוצה ואינו רואי לכבוד, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה דְּבַר הַרוּצָה" – אין לך אלא דיבור הראשון (תוספותא מכות ב).

יוסרביעי

באור משנה ט

משנה זו – המסיימת את מסכתנו – באה ללמד, שהפורע חוב שנשמט בשביעית, רוח חכמים נוחה ממנו; ואבנ הלכה זו ישינו בה עוד שני דברים, שהעושה אותם – אף שאינו מחוייב בהם – רוח חכמים נוחה ממנו.

הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית – לווח שאמר למלוה "אף על פי כן", כמו ששינו במשנה הקודמת, והחזיר לו מעותיו, רוּחַ חֻכְמִים נִוְחָה מִמֶּנּוּ – חכמים מרוצים ממעשהו זה, וכן פירש רש"י (בבא מציעא מח, א), שיש נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה; ויש מפרשים:

רוח חכמה וחסידות בקרבו, שאינו רוצה ליהנות מממון אחרים ("מלאכת שלמה"). הַלֹּחֶה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ בְּנֵי עַמּוֹ – ומת הגר שהלווהו, לֹא יִחְזִיר לִבְנֵי – אין הלווה חייב להחזיר לבניו את החוב שהיה חייב לאביהם, שכן הלכה היא: גר שמת – כל הקודם בנכסיו זכה, שאין בניו שנולדו לו בגיותו יורשים אותו, אף על פי

תיקנה, ולכן הקילו בה בכל אותם העניינים שנישנו במשנה (עיי' "תוספות יום טוב").

יוסרביעי

באור משנה ז

משנה זו שנויה גם במסכת עוקצין, אלא שכאן היא שנויה אגב ענין פרוזבול, ושם – אגב ענין טומאה.

פִּוֶּרֶת דְּבוּרִים – המונחת על גבי קרקע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע – והיא נקנית בכסף ובשטר ובחזקה (עיי' פאה ג, ו), וְכוֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל – שאם יש ללווה כוורת, אף על פי שאין לו קרקע, כותבין למלוה פרוזבול עליה, וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טַמָּאָה בְּמִקְוָמָה – המיוחד לה, כדין קרקע שאינו מקבל טומאה, אבל אם נטלוה ממקומה, דינה ככלי, והיא מקבלת טומאה מדרבנן. וְהִרְוֶדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת – דבש מן הכוורת, חֵיב – חטאת בשוגג, כתולש צמח מן הקרקע, שכתוב (שמואל א יד, כז): "ויטבול אותה ביערת הרבש". ודורש רבי אליעזר מכאן: מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש בכוורת הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע – אין הכוורת כקרקע אלא דינה ככלי, וְאִין פּוֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל – שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע (לעיל משנה ו), וּמְקַבֶּלֶת טַמָּאָה בְּמִקְוָמָה – אפילו במקומה המיוחד לה, כדין כלי. וְהִרְוֶדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת, פֶּטוּר – שאינו כתולש מן המחובר; ברם, אסור לרדות דבש מדברי סופרים (שבת צה, א). ואין הלכה כרבי אליעזר (רמב"ם).

באור משנה ח

הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית – כלומר, לווח הבא לאחר שביעית להחזיר חוב שחל עליו דין שמיטה בשביעית, שהרי אין שביעית משמטת אלא בסופה (עיי' הקדמה למשנה א בפרקנו), יֹאמֵר לוֹ – המלוה ללווה: מִשְׁמַט אָנִי – כמצוות התורה; אָמַר לוֹ – הלווה למלוה: אָף עַל פִּי כֵן – רוצה אני שתקבל, יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ – ואינו צריך

רוח חכמים נוחה ממנו. כל המטלטלין נקנין במשיכה; וכל המקנים את דברו, רוח חכמים נוחה ממנו.

סליק מסכת שביעית מסכת תרומות פרק ראשון

א חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, אין תרומתן תרומה: החרש, והשוטה, והקטן, והתורם את שאינו שלו. נכרי

פירוש ברטנורא

הורחם שלא בקדושה וליתרם בקדושה דמעות לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה זו ראויה להם לעולם אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם, והמחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו: כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו, ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשך החפץ הנקנה, ואע"פ המקנים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו, דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא יט) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק:

מסכת תרומות

א א חמשה לא יתרמו. מנינא למעוטי הא דא"ר יהודה לקמן קמן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דאין תרומתו תרומה: החרש והשוטה והקטן כו'. כולוהו מחד קרא נפקא לן דכתיב (שמות כח) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אל בני ישראל פרט לנכרי,

משניות מבוארות – קהתי

החלק העשירי לכהנים, והוא הנקרא "תרומת מעשר".

התרומה נקראת "קודש". ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, כמו שנאמר (ויקרא כב, י): "וכל זר לא יאכל קודש". וזר האוכל תרומה, חייב מיתה בידי שמים. כן חייבים לשמרה בטהרה שלא לטמאה ושלא לאבדה ולהפסידה, שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומתי". ומכאן שאסור לגרום טומאה לתרומה ואסור להפסיד תרומה (סוכה לה, ב ברש"י).

נתעברה תרומה בחולין. אם אין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי זה "מדומע". (מלשון "מלאכת ודמען לא תאחר", שפירשהו: "ידמען" זו תרומה), כלומר שכל התערבות נעשית כתרומה ואסורה באכילה לישראל. ברם, אין צריכים לתת תערובת זו לכהן, אלא מוכרים אותה לו במחיר תרומה. שהיא בזול, והכהן משלם את דמיה, חוץ מדמי התרומה שנתערבה בה. ואם יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי היא בטלה, ומותרת התערובת לישראל, אלא שמוציאים ממנה כדי שיעור התרומה שנתערבה בה ונותנים לכהן.

פרטי דינים אלו וכן דינים אחרים הנוהגים בתרומה מבוארים איפוא במסכת זו. וכותב הרמב"ם שמסכתנו סודרה אחרי שביעית, לפי שהתרומה היא מתנה ראשונה שמפרישים מן הזרע.

באור משנה א

משנה זו באה להשיענו, שהפרשת התרומה צריכה מחשבה ודעת, שנאמר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם", וכל שאין בו מחשבה ודעת אין תרומתו תרומה. כן גם התורם תבואה שאינה שלו וגוי תורם – אין תרומתם תרומה, כמפורש במשנה.

השם "תרומה" הוא משורש "רומ", כמו שכתוב (במדבר יח, כז): "והתרומתם ממנו תרומת ה'", אלא שמן השם "תרומה" נבנה בלשון חכמי המשנה פועל "תרם", כאלו התייז הוא מיסוד התיבה.

המשנה – המפורטים להלן, לא יתרמו – אסור להם להפריש תרומה, ואם תרמו, אין תרומתן תרומה – כלומר שאפילו בדיעבד אם הפרישו תרומה, אין תרומתם תרומה, והתבואה מוסיפה להיות טבל. בלתי מתוקנת: החרש – שאינו שומע ואינו מדבר, כמפורש להלן (משנה ב); והשוטה – שאינו שפוי בדעתו; ובכרייתא שנינו: "איזהו שוטה? היותא יחיד בלילה, והלך בבית הקברות (בבליה). והמקרה את כסותו (כלומר שהוא רגיל לעשות דברים אלו דרך שטות); ובגמרא נחלקו אמוראים: רב הונא סובר, שאינו נקרא שוטה אלא אם כן רגיל לעשות כל הדברים הללו; ורבי יוחנן סובר, שאפילו העושה אחד מהדברים הללו דרך שטות, נקרא שוטה (ירושלמי תרומות; בבלי חגיגה ב, א), והלכה כרבי יוחנן: והקטן – שלא הביא סימני נערו;

שנתגירו עמו; ואם הקטן – את החוב לבניו שנתגירו עמו, רוח חכמים נוחה ממנו – הרמב"ם מפרש: "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". כל המטלטלין נקנין במשיכה – שכשמשך אותם הלוקח קנאם, ושוב אין יכולים, לא הלוקח ולא המוכר, לחזור בהם; אבל כל זמן שלא משכם, אף על פי שנתן כבר מעות, יכול כל אחד מהם לחזור בו. ברם, החזיר בו לאחר ניתנת המעות, לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל "מי שפרע" (רמב"ם הל' מכירה א, א), כמו ששינוי (בבא מציעא ד, ב): "משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות, אינו יכול לחזור בו (לא הקונה ולא המוכר). נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות, יכול לחזור בו (כל אחד משניהם); אבל אמרו: מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (כלומר שכך אומרים בית דין לאדם שלא קיים דבריו). מכל מקום אם הלוקח לא משכם ואף לא נתן מעות, מותר לכל אחד מהם לחזור בו, וכל המקנים את דברו – אף שלא עשה מעשה קניין ולא נתן מעות, רוח חכמים נוחה ממנו – שכן שינוי בכרייתא (בבלי בבא מציעא מט, א): מה תלמוד לומר "והין צדק" (בפסוק "איפת צדק והין צדק יהיה לכם" – ויקרא יט, לד), והלא "הין" בכלל "איפת צדק" היה? אלא לומר לך, שיהא הן שלך צדק ולאן שלך צדק".

מסכת תרומות

פתיחה למסכת תרומות

עניין תרומות ומעשרות וסדר הפרשתן בארנו כבר בפרוטרוט בפתיחה למסכת דמאי (עין שם). ברם, נציין כאן דברים אחרים על התרומה, בה עוסקת מסכתנו.

התרומה היא "מתנה" ראשונה שחייבים להפריש מן התבואה ולינתה לכהן, שנאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהורך... נתן לו" (לכהן), וכן נאמר (לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי... כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, ראשיתם אשר יתנו לך נתתים" (במדבר יח, ח; יב).

תרומה זו, הנקראת תרומה גדולה, לא נתפרש בתורה שיעורה, ומכאן שאפילו חיטה אחת שמפרישים לשם תרומה פוטרת את כל הכרי (ערימת התבואה כולה), אלא שחכמים קבעו שיעור (כמבואר במסכתנו ד, ג): עין יפה – אחד מארבעים, עין בינונית – אחד מחמישים, עין רעה – אחד משישים. השיעור המקובל הוא איפוא אחד מחמישים, ואף סמכוהו על לשון תרומה – תרי ממאה (שני אחוזים).

ואף הלוי חייב להפריש מן המעשר ("מעשר ראשון") הניתן לו את

שְׁתֵּרֶם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּרִשּׁוֹת, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

ב חֲרֵשׁ הַמְדָּבֵר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ לֹא יִתְרֵם; וְאִם תֵּרֵם, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. חֲרֵשׁ, שֶׁדִּבְּרוּ בוֹ חֻכְמִים בְּכָל מָקוֹם – שְׁאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר.

ג קָטָן שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת – רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִם עַד שְׁלֹא בָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה; וּמִשְׁבָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

ד אֵין תּוֹרְמִין זִיתִּים עַל הַשֶּׁמֶן, וְלֹא עֲנָבִים עַל הַיַּיִן. וְאִם תִּרְמוּ – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: תְּרוּמָת עֲצָמָן בְּהֵם; וּבֵית

פירוש ברטנורה

מאת כל איש פרט לקטן, אשר ידבנו לבו פרט לחרש ושוטה שאין בהם דעת להיות נודבין. וקטן לא מצי ממעיט מאשר ידבנו לבו, דאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיש לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם פרט לתורם שאינו שלו. ושוטה, המאבד מה שנותנים לו קרוי שוטה: אפילו ברשות. של ישראל שעשאו ישראל שלוחו לתרום, אין תרומתו תרומה. דכתיב (במדבר יח) כן תרמו גם אתם, גם לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית:

ב לא יתרומ. לכתחלה דצריך להשמיע לאונו כשיבדך: חרש שדבברו בו חכמים בכל מקום וכו'. לאו כללא הוא, דבריש חגיגה תני חרש, ומדבר ואינו שומע בכלל, ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר. שגולד חרש ממעי אמו, וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"א לו שדבר:

ג רבי יהודה אומר תרומתו תרומה. בדעבד, דלית ליה לרבי יהודה דך דרשא מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הוכר בן י"ב שנה ויום אחד, והנקה בת י"א שנים ויום אחד. ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי:

ד אין תורמין זיתים על השמן. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה, וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן, ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתי' (במדבר יח) כדגן מן הגורן, מן הגמור על הגמור, ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרם בית שמאי אומרים תרומת עצמן יש בהן. כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: וב"ה אומרים אינה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

קָטָן שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת – יש מפרשים, שפסקה זו באה לפרש, שמה ששינוי במשנה א: "קטן אין תרומתו תרומה", היינו שלא הביא שתי שערות, אף שהוא כבר יותר מבן שלש עשרה, וזו דעת רבי מאיר, שסתם משנה רבי מאיר (שננות אליהו). אבל לפי רוב המפרשים פסקה זו מוסבה על דברי רבי יהודה ורבי יוסי הבאים אחריה. מכל מקום גם לרוב המפרשים סתם משנה א רבי מאיר היא הסובר (לפי הברייתא שבירושלמי) שכל זמן שלא הביא שתי שערות אין תרומתו תרומה, ובאה משנתנו להשמיע, שנחלקו עליו תנאים: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – ודווקא כשהגיע כבר לחינוך (ותוספות יום טוב: "תפארת ישראל"). ויש מפרשים, שלדעת רבי יהודה כל קטן, אפילו בן שש, שבע, תרומתו תרומה (הר"ש). רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִם עַד שְׁלֹא בָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים – אם תרם קודם שהגיע לעונה שנדריו תופסים, היינו קטן קודם שנעשה בן שתים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה קודם שנעשתה בת אחת עשרה שנה ויום אחד (נידה ה, ד), אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שעדיין אין לו דעת לתרום; וּמִשְׁבָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שכשם שנדריו תופסים כך גם תופס דיבורו לענין תרומה. וכן פוסק הרמב"ם: "קטן שהגיע לעונת נדרים. אף על פי שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם – תרומתו תרומה, ואפילו בתרומה של תורה. והואיל ונדריהם והקדשין קיימין מן התורה" (חלי תרומות ד, ה).

י ו ש י

באור משנה ד

אֵין תּוֹרְמִין זִיתִּים עַל הַשֶּׁמֶן – מי שיש לו זיתים ושמן שחייב להפריש מהם תרומה, אסור לו להפריש מן הזיתים את התרומה שהוא חייב לתרום על השמן, וְלֹא עֲנָבִים עַל הַיַּיִן – וכן אסור להפריש מענבים של טבל את התרומה שהוא חייב לתרום על היין, שכתוב (במדבר יח, כז) "נחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן", ולמדים מכאן, שאין תורמים אלא מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו; ובירושלמי מבואר הטעם, מפני שהוא גורם טורח לכהן, שיצטרך לכתוש את הזיתים לעשות מהם שמן, או לדרוך את הענבים לעשות מהן יין; ויש מבארים שם, שעלול הוא לגזול את הכהן ולחת לו לפי שיעור הזיתים ולא לפי שיעור השמן. וְאִם תִּרְמוּ – שהפריש מן הזיתים

שלשה אלו אין תרומתם תרומה, לפי שאינם בני דעת, והמעשה שלהם אינו מוכיח על מחשבתם, ותרומה צריכה מחשבה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), וְהַתְּרֵם אֶת שְׁאִינוֹ שְׁלֹ – שלא ברשות בעלים; ברם, אם הבעלים עשאוהו שליחם לתרום, תרומתו תרומה, שנאמר (במדבר יח, כח): "כן תרמו גם אתם תרומת ה'", ודרשו: "גם" לרבות שלוחכם; ומה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. וכן נִבְרִי שְׁתֵּרֶם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּרִשּׁוֹת – שעשאו ישראל שלוחו לתרום, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שלמדים מהפסוק דלעיל "כן תרמו גם אתם" – מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית (בבא מציעא כב, א; עא, ב). ובירושלמי למדים כל החמישה מפסוק האמור בתרומת המשכן (שמות כה, ב): "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ודרשו: "דבר אל בני ישראל" – פרט לנכרי, "ויקחו לי תרומה מאת כל איש" – פרט לקטן, ואפילו קטן שיש לו דעת להיות נודב, "אשר ידבנו לבו" – פרט לחרש שוטה וקטן, שאין להם דעת להיות נודבים, "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם" – פרט לתרום את שאינו שלו.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

לאחר ששינוי במשנה הקודמת, שחרש שתרים, אין תרומתו תרומה, באה משנתנו לפרש שיש שני סוגי חרשים, ושונה דינם לענין תרומה.

חֲרֵשׁ הַמְדָּבֵר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ – כגון שהיה שומע כשנולד ואחר כך איבד את כושר השמיעה, לֹא יִתְרֵם – לכתחילה, שהתורם צריך לברך "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות", וזה אינו שומע את הברכה שהוא מברך (עיי' בבבלי ברכות טו, א); וְאִם תֵּרֵם – אבל בדיעבד אם הפריש תרומה, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שברכות אינן מעכבות (תפארת ישראל). ברם, חֲרֵשׁ, שֶׁדִּבְּרוּ בוֹ חֻכְמִים בְּכָל מָקוֹם – שאינו בר דעת, כמו ששינוי לעיל במשנה א, שאפילו בדיעבד אם תרם, אין תרומתו תרומה, היינו: שְׁאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר – שגולד חרש, וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים, אינו יודע לדרב (רמב"ם). המפרשים מעירים, שיש אמנם בענין זה יוצאים מן הכלל, כגון: "הכל חייבין בראייה חוץ מחורש שוטה וקטן" (חגיגה א, א), ומבואר שם בגמרא, שאף המדבר ואינו שומע בכלל "חרש" האמור במשנה.

הלל אומרים: אין תרומתן תרומה.

ה אין תורמין מן הלֶקֶט ומן השִׁכְחָה ומן הפֶּאֶה ומן ההֶפְקֵר, ולא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְׁנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ, ולא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁנִפְדּוֹ, ולא מן החֵיב על הפֶּטוּר, ולא מן הפֶּטוּר על החֵיב, ולא מן התלוש על המִחְבֵּר, ולא מן המִחְבֵּר על התלוש, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש, ולא מפרות הארץ על פירות חוצה לארץ,

פירוש ברטנורא

תרומה. הואיל ונתכונן לתרום גם על השמן אין כאן תרומה לא על היותם ולא על השמן, והרי הוא כאילו לא תרם כלל: **ה** אין תורמין מן הלֶקֶט מן השִׁכְחָה ומן הפֶּאֶה. מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שבידו, שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן מכלו במתנות עניים: ההֶפְקֵר. דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך במה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן, יצא הפקר שידך וידו שוין בו: ולא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְׁנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ. אין תורם ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו. ואיצטריך לאשמועינן היכא שהקדמו בן לוי לכהן בשבילים שהוא פטור מתרומה גדולה, ודוקא שְׁנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ, אבל לא נמלה תרומתו יכול לתרום, דתנא בספרי מנין לכן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה, מנין שעושה ת"ל (במדבר יח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה, מכאן שאם רצה לעשותו תרומה לאחרים עושה, יכול אף לאחר שְׁנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ יהא עושה אותו תרומה לאחרים, ת"ל (שם) את מקדשו ממנו, בזמן שקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: ולא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁנִפְדּוֹ. האי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא. והיכא דלא נפדו פשיטא דאינו יכול לתקן מכלו בממון של גבוה, אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשותו תרומה גדולה על מכלו. וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא, אצטריך היכא שהקדמו בשבילים, דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון. והקדש שנפדה, נמי איצטריך, כשהקדש טבל ומרחו הגזבר ואח"כ פדאו דפטור מן התרומה: מן הפטור על החיוב. כגון הפירות שלא הביאו שליש שהן פטורים מן המעשרות, על הפירות שהביאו שליש שהן חייבין במעשרות: ולא מן התלוש על המחביר. דכתיב (שם) והרומות ממנו, שלא יתרום מן התלוש על המחביר ולא מן המחביר על התלוש, דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש, וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן. מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות

משניות מבוארות – קהתי

גדולה (הרי"ש על פי 90 זוטא). וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁנִפְדּוֹ – אפילו נפדו; שאם לא נפדו, ודאי הוא שאין תורמים מהם, שאין אדם יכול לתקן תבואתו בממון גבוה (ממון של קודש). ולדעת התנא של משנתנו אף מעשר שני ממון גבוה הוא, אלא אפילו ממעשר שני והקדש שנפדו אין תורמים על הטבל, ואף על פי שלא הופרשה מהם תרומה, כגון – בענין מעשר שני – שהקדים להפריש את המעשר השני בשיבולים, או – בענין הקדש – שהקדיש את התבואה בשיבולים ופדאה לאחר שנמרחא בידי גזבר ההקדש, שהואיל ועל ידי כך הפקיעם מן התרומה והמעשרות, אין תורמים מן הפטור על החיוב. וְלֹא מן הַחֵיב – בתרומה, וְעַל הַפֶּטוּר – מן התרומה, וְלֹא מן הַפֶּטוּר עַל הַחֵיב – כגון מתבואה שלא הביאה שליש, שהיא פטורה מן התרומה והמעשרות, על תבואה שהביאה שליש, שהיא חייבת בתרומה ובמעשרות, וְלֹא מן הַתְּלוּשׁ עַל הַמִּחְבֵּר – אין תורמים מן הפירות התלושים על הפירות המחוברים, וְלֹא מן הַמִּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ – שכתוב (דברים יח, ד) "ראשית דגנך" – דבר שמדגנים, היינו שאוספים בערימות, ומכאן שאין התבואה חייבת בתרומה אלא לאחר שנתלשה (רש"י). ויש מבארים הטעם, שכתוב (במדבר יח, כו) "והרימותם ממנו", ולשון "הרמה" לא שייך אלא בתלוש, ו"ממנו" משמע שהתרומה והחולין שווים שניהם (ברטנורא על פי 90 פסרי). ובתוספתא שנו: "כיצד אין תורמין מן התלוש על המחביר? אמר: פירות תלושין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו, או פירות מחוברין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות תלושין אלו – לא אמר כלום. אבל אמר: פירות תלושין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו לכשייתלשו. הרי זה אוכל מהן עדאי, ועושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר עד שייתלשו. נתלשו – דבריו קיימין" (כלומר שאין התרומה חלה למפרע אלא מזמן התלישה בלבד, וממילא כל זמן שלא נתלשו, הרי התרומה טבל גמור. – עיין בבלי קידושין סב, ב שמוכאת שם ברייתא דומה לתוספתא). וְלֹא מן הַחֵדֶשׁ עַל הַיֶּשֶׁן – אין תורמים מן הפירות של שנה זו על הפירות של השנה שעברה, וְלֹא מן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֵדֶשׁ – מן הפירות של השנה שעברה על הפירות של שנה זו, שכתוב (דברים יח, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" – מלמד שאין מעשרין משנה לחברתה. – ובתוספתא שנו: "ליקט ידך בערב ראש השנה עד שלא בא השמש, וחזר ולקט משבא השמש (כלומר שנלקט על ידי גוי – ירושלמי), אין תורמין ומעשרין מזה על זה, מפני שזה חדש וזה ישן". – ברם, שדה שעושה שתי גרנות בשנה, כגון שדה בית השלחים, תורמים ומעשרים מזה על זה;

כשיעור התרומה שהוא חייב לתרום גם על היותם וגם על השמן, או שהפריש מן הענבים כשיעור התרומה שהוא חייב על הענבים ועל היין, **בית שמאי אומרים: תרומת עצמן בָּהֶם** – התרומה שהוא חייב להפריש מן היותם עצמם או מן הענבים עצמם יש בזיתים או בענבים שהפריש, אבל מה שהפריש מהם כתרומה על השמן או על היין אינה תרומה. נמצא שהזיתים או הענבים שהפריש דינם כדין "מדומע", היינו תערובת תרומה בחולין, שאם יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי היא בטלה, ואם לאו, תימכר כל התערובת לכהנים (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו בענין "מדומע"). וְבֵית הֵלֵל אומרים: אין תרומתן תרומה – הואיל והתכונן לתרום גם על השמן או גם על היין, אין כאן תרומה לא על היותם ולא על השמן, לא על הענבים ולא על היין, והרי הוא כאילו לא תרם כלל. הרמב"ם מבאר טעמם של בית הלל (על פי הירושלמי): "גזירה שמא יטריח הכהן לדרוך ולכתוש", כלומר שמפני טורח הכהן החמירו, שאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה, גזירה שמא יבואו לעשות כן מלכתחילה, שכן דבר מצוי הוא שרוצים לתרום מן היותם על השמן או מן הענבים על היין.

באור משנה ה

אין תורמין מן הלֶקֶט ומן השִׁכְחָה ומן הפֶּאֶה – עני שנטל לקט, שכחה ופאה (עיין פתיחה למסכת פאה). אסור לו לתרום מהם על התבואה של טבל שיש לו, לפי שלקט, שכחה ופאה פטורים מן התרומה ומן המעשר, ואין תורמים מן הפטור על החיוב, (הרי"ש בשם הירושלמי. אבל הרי"ב מפרש שהכוונה לבעל הבית). וּמִן הַהֶפְקֵר – ממה שזכה מן ההפקר, שהוא פטור מן התרומה ומן המעשר, שכתוב במעשרות (דברים יד, כס) "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – יצאו לקט שכחה ופאה שיש גם ללוי חלק בה, כגון אם הוא עני; יצא הפקר. שידך וידו שווים בו: הלכך אין תורמים מן ההפקר על תבואה החייבת בתרומה; וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְׁנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ – שהופרשה ממנו תרומת מעשר לכהן, אף על פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשיבולים קודם שנטל ממנו הכהן תרומה גדולה, אין תורמים ממנו תרומה גדולה על תבואת טבל, שהואיל וקיבל הלוי את המעשר בשיבולים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, הרי הפקיעו מחיוב תרומה גדולה, והרי זה מן הפטור על החיוב. ברם, אם לא ניטלה תרומתו, יכול הוא לתרום, שהואיל והוא טבול לתרומת מעשר מותר לתרום ממנו תרומה

וְלֹא מִפְּרוֹת הוֹצָה לְאֶרֶץ עַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ; וְאִם תִּרְמוּ, אֵין תְּרוּמָתָן תִּרְוָה.

וְחֻמָּשָׁה לֹא יִתְּרוּ; וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תִּרְוָה: הָאֵלֶם, וְהַשְּׁפּוֹר, וְהָעֵרֶם, וְהַסּוּמָא, וּבַעַל קָרִי לֹא יִתְּרוּ; וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תִּרְוָה.

ז אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, אֲבָל תּוֹרֵם הוּא אֶת הַמְּדוּד וְאֶת הַשְּׁקוּל וְאֶת הַמְּנוּי. אֵין

פירוש ברטנורה

שנה זו, דכתיב (דברים יד) הוצא השרה שנה שנה. אבל שרה שעושה שני גרנות בשנה כגון שרה בית השלחין תורמים ומעשרים מזה על זה: ולא מפירות הארץ על פירות הוצה לארץ. דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מורע הארץ, גלי קרא במעשר וזה"ל לתרומה. וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא, ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ:

וְחֻמָּשָׁה לֹא יִתְּרוּ. מניא למעוטי מדרבי יהודה, דאמר קמן שתרם תרומתו תרומה: האלם. והוא ששומע אלא שנשתתק מחמת חולי, לא יתרום, לפי שאינו יכול לברך. וכן הערום אינו יכול לברך דכתיב (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר, בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה: ובעל קרי. נמי בזמן התקנה מקמי דבטלוה למבילות לא תהו מצו לברך, דתנן בעל קרי מהרהר בלבו: והשבור והסומא. אינם יודעים לברור מן היפה, ואנן בעינן שהיה התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו. ושבור מקרי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרות:

ז אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה. דכתיב (שם) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם כלומר מאומד, ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ואף על גב דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב, אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו תורה שיעור מעשר מן המעשר וצריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי, נתנה ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בו תורה שיעור: אבל תורם הוא את המדוד. שמועד הוא את מבלו, או מונה ושוקל את מבלו ומכניסו לתוך ביתו, וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש מאומד ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אֵין תּוֹרְמִין בְּסֵל וּבִקְפָּה שֶׁהֵם שֶׁל מִדָּה. שהרואה אומר במדה

משניות מבוארות – קהתי

בג, טו: "ולא יראה בך ערות דבר", ודרשו: בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה (וידועושי תרומות; בבלי בבא מציעא קיד, ב). וכן בעל קרי אסור לברך, כמו ששינוי (ברכות, ג, ט): "בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך", כלומר שמפני תקנת עזרא אסור לו לברך עד שיטבול (עיי' שם); ובשיכור ובסומא הטעם הוא מפני שמצוה לתרום מן היפה והמוכרח, וכיון שהשיכור והסומא אינם יודעים לברור את היפה, חוששים שמא יתרמו מן הרע על היפה: וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תִּרְוָה – שברכות אינן מעכבות, וכן מי שתרם מן הרע על היפה בדיעבד תרומתו תרומה (כמבאר להלן ב, ו).

הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו), שכלל הלשון "לא יתרום" שבמשנתנו בא לחזק את ההלכה שלכתחילה לא יתרום אף אחד מהם בשום פנים, ולא יחשוב שהואיל ובדיעבד תרומתו תרומה, מותר לו להקל בזה. – כן מבאר הרמב"ם, שהמניין "חמישה לא יתרום" שנקטה משנתנו בא למעט דעתו של רבי יהודה הסובר שגם קטן שתרם תרומתו תרומה. וכן גם המניין שנקטה המשנה הראשונה (עיי' "תוספות יום טוב", "משנה ראשונה", חידושי מהרי"ח – שמתחבטים בענין זה).

באור משנה ז

כבר הזכרנו שהתורה לא נתנה שיעור לתרומה, ואפילו חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, אלא שחכמים קבעו שיעור (כמבאר להלן ד, ג; עיי' פתוחה למסכתנו). משנתנו באה ללמד, שאף על פי שחכמים קבעו שיעור לתרומה, מכל מקום נוהגים כדין תורה שאין מפרישים את שיעור התרומה אלא מאומד.

אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנּוּן – אלא מפרישים מאומד הדעת כפי השיעור שקבעו חכמים; ובירושלמי סמכו

דין זה על הכתוב (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם" – במחשבה אתה תורם (כלומר באומד), ואין אתה תורם לא במידה ולא במשקל ולא במנין. ואף על פי שפסוק זה בתרומת-מעשר נאמר, אם אינו ענין לתרומת-מעשר, שהרי נתנה לה התורה שיעור – "מעשר מן המעשר". נתנה ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה התורה שיעור (רמב"ם). אֲבָל תּוֹרֵם הוּא אֶת הַמְּדוּד וְאֶת הַשְּׁקוּל וְאֶת הַמְּנוּי – שמועד אדם ושוקל ומונה את טבלו, וכשמפריש ממנו תרומה גדולה, מפרישה מאומד. ובעל "משנה ראשונה" כותב: נראה שהמשנה באה להשיענו, שמצוה שימדוד הטבל קודם שיתרום, כדי שידע לתרום מאומד אחד מחמישים מן המדוד. אֵין תּוֹרְמִין בְּסֵל וּבִקְפָּה שֶׁהֵם שֶׁל מִדָּה – שכשהם מלאים מחזיקים הם מידה מסוימת, ואסור לתרום בהם, אפילו כשאנו מתכוון למדוד, שנראה כאילו הוא תורם במידה, אֲבָל תּוֹרֵם הוּא בְּהֵן – בסל ובקופה, הֲצִיץ וְשִׁלְשָׁן – שהואיל ואינו ממלא אותם, הרי ניכר שאינו מודד אלא תורם מאומד. לֹא יִתְּרוּ בִּסְאָה – בכלי המיוחד למדידת סאה, הֲצִיגָה – אפילו חצייה, שְׁחִצְיָה

וְלֹא מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ עַל פְּרוֹת הוֹצָה לְאֶרֶץ – אפילו על פירות של הארצות הסמוכות לארץ ישראל שהן חייבות בתרומה ובמעשרות מתקנת נביאים או מתקנת חכמים (כמבאר במסכת ידים ד, ג); וְלֹא מִפְּרוֹת הוֹצָה לְאֶרֶץ עַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ – שכתוב במעשר (ויקרא כז, ט): "וכל מעשר הארץ מורע הארץ" (ספרי קצח), והוא הדין לתרומה, שאף המעשר נקרא תרומה, כמו שכתוב (במדבר יח, כד): "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה". ובתוספתא שנו: "אין תורמין מפירות ארץ ישראל על פירות סוריא ולא מפירות סוריא על פירות ארץ ישראל". וְאִם תִּרְמוּ – כל אלו ששינוי במשנתנו שאין תורמים מהם, אם תרמו, אֵין תְּרוּמָתָן תִּרְוָה – יש מפרשים: היינו דווקא בתורם מן החייב על הפטור הגמור או להיפך, אבל התורם מחיוב של תורה על חיוב דרבנן או להיפך, מבואר דינו לעיל דמאי ה, י-יא (תוספות רבי עקיבא אגרו).

יש תמהים על ה"ספרי" שהבאנו לעיל, שלמדים שם מן הכתוב "וכל מעשר הארץ מורע הארץ" שאין תורמין מפירות הארץ על פירות הוצה לארץ ולא מפירות הוצה לארץ על פירות הארץ, – והלא פירות חוץ לארץ פטורים מתרומה ומעשרות, נמצא שיש כאן מן החייב על הפטור או מן הפטור על החייב, ואם כן למה צריך לימוד מיוחד מן הכתוב? מכאן מתחבטים מפרשים אחדים בפירוש ענין זה. בעל "משנה ראשונה" כותב: ונראה שמדובר בפירות חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל, שחייבים במעשר מן התורה (כמו לענין חלה, בתחילת פרק ב במסכת חלה), ובא הכתוב להשיענו, שאפילו שניהם חייבים, אין תורמים מזה על זה, שצריך "מעשר הארץ מורע הארץ" (היינו שנורעו בארץ ולא שנכנסו לארץ. – וכן כותב בעל "משך חכמה" על פרשת קרח).

שבת קודש

באור משנה ו

לאחר שנימנו במשניות הקודמות אלו שאסור להם לתרום, ואף בדיעבד אם תרמו אין תרומתם תרומה, באה משנתנו למנות אלו שלכתחילה אמנם אסור להם לתרום, אבל בדיעבד תרומתם תרומה.

חֻמָּשָׁה – המפורטים להלן, לֹא יִתְּרוּ – אסור להם לתרום לכתחילה, וְאִם תִּרְמוּ – אבל בדיעבד אם הפרישו תרומה, תְּרוּמָתָן תִּרְוָה – כמבאר הטעם להלן: הָאֵלֶם – ששומע ואינו מדבר, וְהַשְּׁפּוֹר – בשעה שאדם הוא שכור, ומבואר בבבלי (עירובין סד, א); כל שאינו יכול לדבר לפני המלך מחמת שכרותו, וְהָעֵרֶם – בשעה שהוא ערום, וְהַסּוּמָא – עיוור בשתי עיניו, וּבַעַל קָרִי – שארעו מקרה לילה (עיי' הקדמתנו לבאור המשנה ברכות ג, ד); כל אלו לֹא יִתְּרוּ – בירושלמי מבואר, שבאילים ובערום ובעל-קרי הטעם הוא מפני הברכה, כלומר שהתורם צריך לברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומה", ואילו אינו יכול לברך, והערום אסור לברך, שכתוב (דברים

תורמין בפל ובקפה שהם של מדה, אבל תורם הוא פתן חצין ושלשין. לא יתרום בפסא חציה, שחציה מדה.

פירוש ברטנורא

הוא תורם: אבל תורם הוא פתן חצין ושלשין. דכיון דאינו ממלא אותן ליכא למגור: שחציה מדה. שיש בפסא פעמים סימנין עד מקום חציה ואיכא למגור דלמא אתו לתרום במדה:

משניות מבוארות – קהתי

מדה – שיש בסאה סימן לחציה, ונמצא תורם במידה. ויש מפרשים, לתרום במידה (הרש). שאפילו בסאה שאין בה סימן לחציה לא יתרום, גזירה שמא יבוא

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

- 1 (שם יד) 'ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, והטעם ששינתה
2 התורה בלשונה, הוא כדי לומר לה, שרק זו שבא עליה ראשונה
3 בדרך לקוחין, והיינו אשתו, שנעשתה אשתו על ידי קידושין, בה
4 אפכה עליו התורה את השניה, היינו את שאר קרובותיה, אבל אם
5 הראשונה שבא עליה היה באונס או פיתוי, שלא קידשה, לא
6 אסרה התורה עליו את קרובותיה.
7 רב פפא מקשה על כך: אמר ליה רב פפא לאביו, אלא מעתה שלשון
8 'קחה' מלמדת שדווקא על ידי קידושין אסרה תורה, נמי אחותו
9 דבתיב (ויקרא כז) 'ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו',
10 הכי נמי – האם גם שם נאמר שדווקא דרך קחה הוא דאסור לבוא
11 על אחותו, אבל דרך שכיבה שרי (ומותר), והרי בודא אינו כן.
12 מתרץ אביו, אמר ליה אביו לרב פפא, לקוחין בתיב בתורה סתם
13 – לשון לקוחין הוזכרה סתם ולא פירשה התורה אם הכוונה
14 לנישואין או לשכיבה, במקום הראוי לקחה של קידושין, כוונת
15 התורה קחה היינו קידושין, ובכך מתפרשת הדרשה האמורה
16 בברייתא לגבי קרובות אשתו שנאמר בהם קחה לדרשה. אבל
17 במקום הראוי רק לשכיבה, כלומר שאינו ראוי לקחה של קידושין,
18 על כרחך יש לפרש את הלשון קחה האמור בה שמה שאסרה
19 התורה היינו בדרך שכיבה. ולכן באחותו שאין קידושין תופסים
20 בה, מתפרשת לשון קחה לענין שכיבה.
21 רבא מביא מקור אחר לדין האמור במשנה: רבא אמר, המקור לדין
22 זה שמי שאנס אשה, מותר לישא בתה, הוא מהבא, מסתירת
23 הפסוקים, בתיב (שם יח) 'עדות בת בנה או בת בתה לא תגלה',
24 ומשמע מזה, דווקא בת בנה שלך לא תגלה, הא – אבל בת בנה
25 דידה – של אשתו מאיש אחר, וכן בת בתה דידה, שאינה בת בנה
26 או בת בתך, גלי – מותר לגלות, כלומר לישא אותם. ומצד שני
27 בתיב (שם יח) 'עדות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה
28 לא תקח', הרי מפורש בפסוק זה שבת בנה ובת בתה נאסרו עליו
29 אף על פי שאינם בת בנו ובת בתו. הא ביצד יש ליישב את
30 הסתירה, בהכרח צריך לומר שפאן – בפסוק הראשון, מדובר
31 באונסין, שאנס אשה, ומלמדנו הכתוב שאם נולדה בת לבתו
32 מאותה אשה, היא אסורה עליו, אולם אינו חייב על בת בנה ועל
33 בת בתה מאיש אחר. ואילו פאן – בפסוק השני, מדובר בגנשואין,
34 שכיון שהיא אשתו חייב גם על בת בנה ובת בתה.
35 שואלת הגמרא: איפוא אפא – שמא נאמר להיפך, שהפסוק
36 הראשון שאוסר בת בנה ובת בתך ומדויק שבת בנה ובת בתה
37 מאיש אחר ומותרות, נאמר בגנשואה. ואילו הפסוק השני שאוסר
38 אפילו בת בנה או בת בתה מאיש אחר, נאמר באונסה, ואם כן אין
39 מקור לכך שבאנס אשה מותר לישא בתה.
40 מיישבת הגמרא: עריות 'שארא' בתיב בהו – התורה כתבה בעריות
41 לשון 'שארא' וקירבת משפחה, שנאמר (ויקרא יח) 'איש איש אל כל
42 שארא בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, ומשמע שהגורם לאיסור הוא
43 'שארא בשר' דהיינו הקורבה, בגנשואין איכא שארא, באונסין ליכא
- 44 שארא – בנישואין שייך ענין של קורבת משפחה, אולם באונסין אין
45 ענין של קורבת משפחה, ואם כן כשהתורה אוסרת קרובות, סברא
46 היא לאסור יותר בקרובות אשתו, שיש בה 'שארא' מאשר קרובות
47 אנוסתו.
48 שנינו במשנה: רבי יהודה אוסר באונסת אביו וכו' ומפותת אביו.
49 הגמרא מביאה מקור לדין של רבי יהודה: אמר רב גידל אמר רב,
50 מאי מצמא דרבי יהודה שאוסר באונסת אביו ומפותת אביו. דבתיב
51 (דברים כג) 'לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו',
52 ומשמעות סופו של הפסוק, כנף שראה אביו – אשה שבא אביו
53 עליה אף בלא קידושין, לא יגלה – לא יבוא הבן עליה. שואלת
54 הגמרא: ומאי דבאונסה בתיב פסוק זה, שמא כוונת הפסוק לתת
55 אזהרה נוספת לאשת אביו. מבארת הגמרא: דבתיב מעליות דקרא
56 – דבר זה נדרש ממה שנכתב בפסוק הסמוך לו מלפניו (שם כג כט),
57 'ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף', ופסוק זה מדבר
58 בענין אנוסה, וכיון שנשמך הפסוק האוסר לגלות כנף אביו לפסוק
59 זה המדבר באנוסה, משמע שגם הפסוק 'לא יגלה כנף אביו'
60 מתפרש באנוסה.
61 שואלת הגמרא: ורבנן מדוע אינם דרשים את הפסוקים כרבי
62 יהודה. משיבה הגמרא: אי הוה סמיך ליה – אם היה הפסוק 'לא
63 יגלה כנף אביו' סמוך ממש לפרשת אנוסה, אכן היו דורשים את
64 הפסוק בדקאמרת – כמו שפירשת, שהפסוק אוסר את אנוסת אביו,
65 אבל השתא – עכשיו דלא סמיך ליה ממש, שהרי הפסוק 'לא יקח
66 איש את אשת אביו' מפסיק ביניהם, אין הפסוקים נחשבים
67 כסמוכים, והפסוק 'לא יגלה כנף אביו' מיפיק ליה לברכ ענין –
68 צריכים אותו לדרשתו של רב ענן, דאמר רב ענן אמר שמואל,
69 בשומרת יבם של אביו הכותב מדבר – הפסוק בא לאסור אשה
70 שנפלה ליבום לפני אביו ואביו עדיין לא ייבמה. ומאי – ומה
71 משמעות הכתוב 'כנף אביו', כנף הראוי לאביו, דהיינו שומרת יבם
72 של אביו, שדינו לייבמה ולקחתה לאשה, לא יגלה בנה.
73 שואלת הגמרא: מדוע יש צורך בפסוק זה לאסור שומרת יבם של
74 אביו, ותיפוק ליה – הלא גם בלא זה אסורה משום שהיא דודתו,
75 דהיינו אשת אחי אביו שאסורה אף לאחר מות בעלה.
76 משיבה הגמרא: פסוק זה בא לעבר עליה בשני לאוין, כלומר,
77 להוסיף לו לאו על הלאו של דודתו, ולחייבו גם משום 'לא יגלה
78 כנף אביו' שהיא שומרת יבם של אביו.
79 שואלת הגמרא: ותיפוק ליה – הלא גם בלא זה אסורה משום
80 איסור בקמה לשוק.
81 משיבה הגמרא: אף שהוא אסור בה משום שני לאוין, הוסיפה
82 התורה לעבר עליה – על שומרת יבם של אביו בשלשה לאוין, א.
83 משום דודתו. ב. משום יבמה לשוק. ג. משום שומרת יבם של אביו.
84 יישוב נוסף: ואיכתיא איכא – ואם תרצה אמור, שהפסוק 'לא יגלה
85 כנף אביו' נצרך כדי לאסור אותה לאחר מיתה של אביו, שכבר
86 נתבטל אז איסור יבמה לשוק.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף עד ע"ב: הגמרא ממשיכה לעסוק בפירוש הפסוקים האמורים במן: **'וְזָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם'** (במדבר יא ה), **רַב וְשִׁמּוּאֵל** נחלקו בפירוש 'דגה', **חַד אָמַר** היינו **דָּגִים**, ו**חַד אָמַר עֲרִיּוֹת**, שבמצרים היו מותרים לשאת את קרובותיהם ובמדבר נאסרו. **מֵאֵן דָּאֵמַר דָּגִים**, מוכיח דבריו מ**דְּבָתִּיב 'נֹאכַל'**, ואכילה שייכת בדגים ולא בעריות. **וּמֵאֵן דָּאֵמַר עֲרִיּוֹת**, מוכיח כן מ**דְּבָתִּיב 'חֲנָם'**, והנושא את קרובתו נקל לו לשאתה בחינם ללא נדוניה, אבל דגים מניין להם בחינם. מקשה הגמרא: **וְלִמָּאן דָּאֵמַר עֲרִיּוֹת, הָא כְּתִיב 'נֹאכַל'**, ומה שייך אכילה בעריות. מתרצת הגמרא: **לִישְׁנָא מַעְלִיא** לשון נקיה **נִקְטָה** הכתוב, וכפי שמצאנו לשון זו גם בעריות **דְּבָתִּיב** (משלי ל כ) **'כֵּן דָּרַךְ אִשָּׁה מִנְּאֻפֶּת אֹכֶלָה וּמַחְתָּה פִּיהָ, וְאָמְרָה לֹא פָעַלְתִּי אוֹן'**.

מקשה הגמרא: **וְלִמָּאן דָּאֵמַר 'דגה' היינו דָּגִים, מֵאֵן 'חֲנָם'**, הרי לא ניתנו להם בחינם. מתרצת הגמרא: **דִּהּוּ מִיִּיתִין לָהּ מִהֶפְקִירָא** - שהיו מביאים אותם מן ההפקר, **דָּאֵמַר מַר, בְּשִׁהּוּי יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲבִין מִים, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹמִין לָהֶם בְּתוֹךְ הַמַּיִם דָּגִים קָטָנִים בְּכַדִּיהוֹן**. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לִמָּאן דָּאֵמַר שְׁכוּנַת הַכְּתוּב לְדָגִים, אֲכָל עֲרִיּוֹת לֹא פְרִיצֵי בָהּ** - לא היו פרוצים בהם בהיותם במצרים, **הֵיִינוּ דְּבָתִּיב** (שה"ש ד יב) **'זֶן נָעוּל אַחֲתֵי בָלָה [גו'] גַּל נָעוּל מַעֲיָן חֲתוּם'**, ודרשו (מכילתא בא פ"ה) שהיו שמורים במצרים מן העריות. **אֲלָא לִמָּאן דָּאֵמַר שְׁכוּנַת הַכְּתוּב לְעֲרִיּוֹת**, ולא היו שמורים בהם, **מֵאֵן 'חֲתוּם'**. מתרצת הגמרא: **מִהֶנֶךְ דָּאֵסִירִין לֹא פְרִיצֵי בָהּ** - אף במצרים נאסרו עליהם מקצת עריות, ומהם נשמרו, ולא בכו אלא על אותן שנוספו להם במדבר.

מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לִמָּאן דָּאֵמַר שְׁכוּנַת הַכְּתוּב לְעֲרִיּוֹת, הֵיִינוּ דְּבָתִּיב** בהמשך (במדבר יא ה) **'וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפַּחֹתָיו, הֵיִינוּ עַל עֶסְקֵי מִשְׁפַּחֹתָיו** - העריות שִׁנְאָסְרוּ לָהֶם מַעֲתָה לְשִׁכְבַּ אֲצֵלָם. אֲלָא לִמָּאן דָּאֵמַר שְׁתִּלּוּנָתָם הִיתָה עַל חֲסוֹן דָּגִים, מֵאֵן 'בִּכָּה לְמִשְׁפַּחֹתָיו'. מתרצת הגמרא: **הָא וְהָא הוּאִי** - תלונתם היתה הן על הדגים שחסרו והן על עריות שנאסרו.

בהמשך הפסוק (שם יא ה) נאמר **'וְזָכְרָנוּ וְגו' אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִתָּחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבָּצְלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים'**, **רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי** נחלקו בביאור תלונת בני ישראל. **חַד אָמַר**, אמנם **טַעַם כָּל הַמִּינִין טַעֲמוֹ בְּמֶן**, אבל **טַעַם חֲמִשָּׁת הַמִּינִין הִלְלוּ לֹא טַעֲמוֹ בּוֹ**, לפיכך התלוננו על חסרונם. **וְחַד אָמַר**, **טַעַם כָּל הַמִּינִין טַעֲמוֹ טַעֲמֵן וּמִמֶּשֶׁן** - חשו בפיהם ממשות המאכל, **וְהִלְלוּ** - במינים אלו, טעמו רק את **טַעֲמֵן** ולא את **מִמֶּשֶׁן**.

את **מִמֶּשֶׁן**.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

מביאה הגמרא דעת רבא עצמו בנידון זה: **אָמַר רַבָּא, הִלְכְתָּא, אַחֲד סְנַדְל הַמוֹסֵר וְאַחֲד סְנַדְל שְׁמוּחֶלֶם, וְאַחֲד סְנַדְל שֶׁל עֲבוּדַת בּוֹכְבִּים** – שנועלים אותו לצלם ברגליו כשמסיעים אותו ממקום למקום, **בְּכֹלם הָדִין הוּא שְׁלֵא תִּחְלוּזִין בָּהֶם לְכַתְּחִילָה, וְאֵם תִּלְצָה בְּדִיעֵבֶד תִּלְצָתָה בְּשִׁרָה**. אולם סנדל שֶׁל תְּקֻרְכָּת עֲבוּדַת בּוֹכְבִּים דהיינו שהקריבו ומסרו אותו לעבודה זרה לשם מתנה,

1 שיחשב סנדל המוחלט כשלם, ומדוע לדעת רב פפי הוא פסול
2 לחליצה.
3 משיבה הגמרא: איסור מְטוּמָא לֹא נִמְרִינַן – אין למדים הלכות
4 איסורים מהלכות טומאה כיון שהלכות טומאה הן חידוש, ולכן
5 אף שבגד מוחלט נחשב כשלם לגבי טומאה, לענין חליצה נחשב
6 ככתות.

שיביא שתי שערות. ואי בריא – ואם הנער היה בריא ושמן, אָמַר
 לְהוּ רבא, וְלוֹ אֶבְחָשְׁוּהוּ, ואז יתכן שיביא שתי שערות. והטעם,
 משום דְּהֵינָן סִימָנִין – סימנים אלו של שתי שערות, וְזִמְנִין דְּנִתְרִי
 מִחֶמֶת כְּחִישוּתָא – פעמים שהם נושרים מחמת כחישות האדם,
 ואם יבריאיהו במאכל ישארו השערות בגופו, וְזִמְנִין דְּנִתְרִי מִחֶמֶת
 בְּרִייתָא – ופעמים שהם נושרים מחמת בריאות יתירה, ואם
 יכחישוהו ישארו בגופו, וידעו שהוא גדול.

הדרן עלך האשה רבה

פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה

משנתנו עוסקת בדין אדם שבא על אשה ללא נישואין האם נאסר
 בקרובותיה, וכן מה דינו של אדם שבא על קרובות אשתו שלא
 בדרך נישואין: נושאים על האנוסה ועל המפותה – אדם שאנס או
 פיתה אשה מותר לו לישא קרובותיה, כגון בתה אחותה ואמה,
 משום שלא אסרה תורה אלא קרובות אשתו בלבד, והאנוסה
 והמפותה אינה נחשבת אשתו. אבל האונס והמפתה על הנשואה,
 כלומר, האונס והמפתה את קרובות אשתו, חייב כדין כל איסורי
 עריות.
 דין נוסף: נושא אדם אנוסת אביו ומפותה אביו, ואף שאסרה תורה
 לבוא על אשת אביו, שנאמר (ויקרא יח ח) 'עֲרֹת אִשְׁתְּ אָבִיךָ לֹא
 תִגְלֶה, אֵלּוּ מוֹתוֹרוֹת לוֹ, כִּיֹּן שִׂאֵשֶׁת' הוא מלשון אישות, ואין
 אישות אלא על ידי קדושין, ואילו שלא נתקדשו לאביו אינן בכלל
 'אשת אביו' שאסרה תורה. וכן מותר לאדם לשאת את אנוסת בְּנוֹ
 ומפותה בְּנוֹ, ואף שאסרה תורה לבוא על כלתו, שנאמר (שם טו)
 'עֲרֹת פִּלְקֶךָ לֹא תִגְלֶה, אֵלּוּ מוֹתוֹרוֹת לוֹ, כִּיֹּן שֶׁאֵין בְּכֶה' אלא
 אשה מקודשת וראויה לחופה, ואילו שלא התקדשו לבנו אינן
 ראויות להכנס עימו לחופה, ואינן בכלל כלתו שאסרה עליו. רבי
 יהודה אוסר בגיטין עם אנוסת אביו ועם מפותה אביו, ומתיר
 נישואין עם אנוסת ומפותה בנו.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן נאמר הדין הראשון של המשנה:
 תִּנְיָא לְהָא דִּתְנִי רַבִּין – שנינו במשנתנו את הדין ששנו חכמים
 בברייתא. אָנֹס אִשָּׁה, מוֹתֵר לִישָׂא בִּתְהָ, אבל אדם שנשא אִשָּׁה, ויש
 לה בת שנולדה לה מאיש אחר, אָסוּר לִישָׂא את בִּתְהָ זו.
 הגמרא מקדשת על דין זה: וְזִמְנִין – והקשו סתירה לדין זה, ממה
 ששנינו בברייתא אחרת, הֵנִשְׁמַן מִן הָאִשָּׁה – מי שנחשד שבא על
 אשה ויצא קול על כך, אָסוּר בְּאִמָּהּ וּבְכַתְּמָהּ, הרי שאף מי
 שרק נחשד שבא על אשה אסור בקרובותיה, ואילו במשנה
 ובברייתא הראשונה מבואר שאף אם בודאי בא עליה מותר לו
 לשאת את קרובותיה.

מתרצת הגמרא: מה ששנינו בברייתא האחרונה שהוא אסור
 בקרובותיה, היינו רק בְּדִרְבָּנָן. תמדה הגמרא: וְכָל הַיָּבָם דְּאִיבָא אִיפּוּרָא מְדִרְבָּנָן תִּנְיָ נוֹשְׂאִין
 לְבִתְתָלָהּ – וכי במקום שיש איסור מדרבנן על הנישואין האם דרך
 התנא לשנות לשון 'נושאים', והלא הוא לשון המתיר לישא
 לבתחילה, ומוכח מזה שאין איסור לישא אפילו מדרבנן.
 מתרצת הגמרא: כִּי תִנְיָ מְתַנִּיתָן – מה ששנו במשנה שמוותר
 לבתחילה לישא את קרובותיה, הכוונה לְאָמֶר מִיתָה של האנוסה
 או המפותה.

הגמרא מבררת את המקור לדין המבואר במשנה ובברייתא
 שנושאים על האנוסה: מִנָּא הֵינָּי מִיָּלִי – מזהיכן למדנו דברים אלו.
 דִּתְנִי רַבִּין, בְּבִיבֹלִין – בכל העריות האמורות בפרשת קדושים (ויקרא
 כ) נֶאֱמַר באיסורן לשון שְׂכִיבָה, כגון בכלתו נאמר (שם יב) 'וְאִישׁ
 אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת בִּתְּלוֹ, וְכֹאֵן, באשה ואמה ובקרובות הנאסרות לו
 מחמת אשתו, נֶאֱמַר לשון קִיָּה, כגון באיסור אשה ואמה, נאמר

שִׂיאָמְרוּ דְּבִר שְׂמוּעָה מִפִּי בְּעוֹלָם הָהָא לאחר פטירתה, ועל ידי כך
 יחשב כאילו אני גר בבית אחת גם בעולם הזה וגם בעולם הבא,
 משום דְּאִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, כָּל תַּלְמִיד חָכֵם
 שֹׂאמְרִים דְּבִר שְׂמוּעָה מִפִּי בְּעוֹלָם הָהָא לאחר מותו, שְׁפִתָּיו
 דּוֹבְבוֹת בְּקָבֶר – השפתיים שלו נעות בקבר, כאילו הוא עצמו אומר
 עתה שמועה זו, ונמצא שבאותה שעה שאומרים דבר הלכה
 בשמו הוא גר בשני עולמות, שנשמתו נמצאת בישיבה של מעלה,
 ושפתייו נעות בקבר, בעולם הזה. וְאִמֶּר רַבִּי יִצְחָק בֶּן זְעִירָא,
 וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר כן שְׁמַעוֹן זְעִירָא, מֵאִי קָרָא – מאיזה
 פסוק לומדים זאת, ששפתייו דובבות בקבר, שנאמר (ש"ש יז)
 'וְחִכְךָ בֵּינִי הַטּוֹב הוֹלֵךְ לִדְרֹדִי לְמִישְׁרִים דִּיבֵב שִׁפְתֵי יִשְׁנִים', 'וחכך'
 הכוונה לדברי תורה, שהפסוק ממשיך אותם ללֵין, והם בְּמוֹ בְּמִר
 שֶׁל עֲנָבִים – כלי שמנחים בו את הענבים להתחמם, שעל ידי כך
 זב מהם היין מהר, מֵה בְּמִר שֶׁל עֲנָבִים, בֵּינִי שְׁמִינִי אִדָּם אֲצַבְעוּ
 עָלָיו, מִיָּד דִּיבֵב – היין שבו זב ומבצבץ ויוצא, שמחמת שהענבים
 רכים, בגניעה לבד יוצא מהם היין, אִתְּ תַלְמִיד חָכָם כֵּן, שֶׁיֵּין
 שֹׂאמְרִים דְּבִר שְׂמוּעָה מִפִּיהֶם בְּעוֹלָם הָהָא, שְׁפִתָּיהֶם דּוֹבְבוֹת
 בְּקָבֶר, וזה פירוש הפסוק 'דובב שפתי ישנים', ש'ישנים', הם אותם
 שכבר מתו, ששפתייהם דובבות בקבר.

שנינו במשנה: אִתְּ בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וכו' ואחד שהוא בן עשרים שנה
 שלא הביא שתי שערות, שוים הם שדינם כקטן. ומוכח שכן
 עשרים שלא הביא שערות דינו כקטן ממתנים לו עד שיגדל.
 מקשה הגמרא: וְזִמְנִין – קשה על משנתנו ממשה במסכת נדה
 (מז), שכן שנינו בה, בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, ונפלה
 לפניו יבמה, וְכֵינָא קְרוּבִיָּה רֵאִיָּה שֶׁהוּא כְּבֵר בֶּן עֶשְׂרִים, והוא חָסֵרִים
 – והרי הוא סריס, ודינו שלא חולץ לֹא מִיָּבָם, שהרי מיעטה אותו
 התורה במה שנאמר (דברים כז) 'לְהִקֵּים לְאִחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל',
 וסריס, שאינו מוליד, אינו יכול להקים שם. וכן בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
 שֶׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת ונפלה לייבום, וְכֵינָא רֵאִיָּה שֶׁהִיא בֶּת
 עֶשְׂרִים, וְהִיא הֶאֱלִילִיתָ, ודינה שלא חולצת לֹא מִתְּיַבָּמָה, שהרי
 מיעטה אותה התורה במה שנאמר (שם כז) 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר
 תֵּלַד, לִמְעַט אִילִילִיתָ שְׂאִינָה יוֹלֶדֶת (לעיל כד)'. ועל כל פנים מוכח
 ממשנה זו שכן עשרים שנה שלא הביא שערות נחשב לגדול אלא
 שהוא סריס, ואילו במשנתנו מבואר שדינו כקטן.

מתרצת הגמרא: הָא אִתְּמַר עָלָה – הרי כבר נאמר על משנה זו,
 אִמֶּר רַב שְׁמַיָּאל בְּרִי יִצְחָק אִמֶּר רַב, מה שאמרה המשנה שכן
 עשרים שלא הביא שערות דינו כסריס, וְהוּא – זהו דווקא באופן
 שְׁנוּלְדוּ לוֹ סִימָנִין פְּרִים נוספים, ולכן דינו אותו כסריס ובחזקת
 גדול, אבל בן עשרים שנה שאין לו סימני סריס, אף שלא הביא
 שתי שערות, מוחקים אותו כקטן, וממתנים שמו יביא שערות.
 מסייעת הגמרא לתירוץ זה: אִמֶּר רַבָּא, דִּיקָא נָמִי – גם מלשון
 המשנה במסכת נדה יש לדייק שמדובר כשיש לו סימני סריס,
 דִּיקָתֵי במשנה שם, 'וְהוּא חָסֵרִים', ומשמע שאין הכוונה שנעשה
 עתה סריס על פי ראייה זו שהוא כבר בן עשרים, אלא כבר לפני
 כן היו לנו בו סימני סריס, שְׁמַע מִיָּה – אכן מוכח כן מהמשנה.
 מבררת הגמרא: וְכֵי – ואם לא נולדו לו סִימָנִין פְּרִים, והוא כבר בן
 עשרים ולא הביא שתי שערות, שהתבאר בדברי רב שאין
 מחזיקים אותו כסריס, אלא תולים שהוא עדיין קטן, עַד בְּמָה – עד
 איזה גיל ניתן לומר שהוא עדיין קטן. מבארת הגמרא: תִּנְיָ דְּבִי רַבִּי
 הִיא – נשנתה ברייתא זו בבית מדרשו של רבי חייא, שהשיעור
 הוא עַד שִׁיגִיעוּ רֹב שְׁנוֹתָיו, והיינו למעלה משלושים וחמש שנה,
 שהם רוב משבעים שנות האדם, שאז כבר אין אומרים שהוא קטן,
 אלא שהוא גדול וסריס.

הגמרא מביאה את מנהגו של רבא בענין זה: כִּי אִתְּוֹ לְקַמְיָא דְּרַבָּא
 – כאשר היה באים לפניו רבא בני עשרים שלא הביאו שתי שערות,
 כדי שיבדוק אם הביאו שערות, ולא היו לו שערות, היה חושש
 שמה היו לו שערות ונשרו, ולכן היה נוהג כך, אִי כְחוּשׁ – אם
 הנער היה כחוש ורזה. אִמֶּר לְהוּ – היה רבא אומר לאלו
 שהביאיהו, וְלוֹ אֶבְחָשְׁוּהוּ – לבו והאכילוהו עד שיבריא, ואז יתכן

יבמות. פרק עשירי - האשה רבה דף צז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצו רש"י תוספות

נושאין על האנוסה — אידי דתנא ב"האשה רבה" (יבמות צה,א) דאין שכבת אחותה אסרתה תנא נמי בהאי פירקא דאם אנס אשה מותר לישא קרובותיה. **ובל** היכא דאיכא איסורא דרבנן תני נושאין לכתחלה — הוא הדין דהוה מצי למפריך מברייתא דקתני דמותר, אלא דניחא ליה למפריך ממתניין.

הראוי לקחה קיחה — מולדא כתיב בלשון שכיבה, משמע דלדרשה דדרך ליקוחין דוא דאתא, לכך בא למעט אונסין, אבל "כי יקח את אחותו" — הוה ליכא למיעט שריצה לומר קיחה, אלא שכיבה, דכולי עלמא ידעי דאין קדושין תופסין באחותה.

ואיפוך אנא — דאונסין יש לאסור יותר, כיון דעבד איסורא, ועבר על "ומלאה הארץ זמרה" (ויקרא טו), אבל בנישואין, דלא עבד איסורא — אין לאסור בקרובותיה.

ערייות שאר כתיב בהו — ואם תאמר, כיון דאיסורא אשה ובתה מ"עיות אשה ובתה לא תגלה, נפקא, אימא שלא אסר הכתוב אלא היכא דגלי ערות שתיקין, אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה מותר לגלות ערות האחרת! ואומר רבינו יצחק; דסברא היא, כיון דבתב "שאר" בקרא, ועל ידי הנישואין באה השארות. **איבעית** אימא לאחר מיתה — רבנן אביי דהוא, היינו: כנף שראוי לאביי בחייו, אח

שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הוה — שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי, דוככות — נעות, לשון דבר שמעתיך ומבצבץ. כומר — כלי שמנדיח בו ענבים עד שמתחממין, ויני נוח לצאת, כמו מכמר בישראל ד"תמיד נשחט" (פסחים נח,א). דובב — היין רוחש ונע ורוצא למעלה, דובב = "פריטה", לא חולץ ולא מייבם — דלאו בר אוקומי שם לאחיו

הוא, אלמא בגדול חשיב, ולא אמרינן קטן הוא ומתני ל. והוא שנולדו בו' — הא דקתני דחשבינן ליה כגדול — בגון שנולדו לו סימני סריס, דמוכחא מילתא דהאי דלא מייתי משום דסריס הוא, אבל כל כמה דלא חזינן ביה סימני סריס — תלינן ביה קטנות, ודחיישין דלמא אתו. **עד כמה** — נידון בקטן, כי אתו לקמיה דרבא — בן עשרים שלא הביא, למבדק אי משום קטנות אי משום סריסות. **אבריהו** — האבריהו והשקדו עד שיהא בריא ושמך.

הדרן עלך האשה רבה

משנה נושאין על האנוסה — לאחר שאנס ופתה את האשה, מותר לישא בתה ואחותה ואמה, רבי יהודה אוסר בו' — בגמרא מפרש טעמא, **גמרא** הנמנע — הנחשד ויצא עליו קול, מדרבנן — משום גזירה, שמוא לאחר שישא את בתה יזנה עם הראשונה, ודחה אונס ומפתה על הנשואה, תני נושאין לכתחלה — בתמייה, לאחר מיתה — שמתה האנוסה והמפותה, דתו ליכא למגור מיד, כבולין נאמר שכיבה — בכל עריות בפרשה "קדושים תהיו" בכלתו ודודתו בזכור ובהמה, וכן — באשה ואמה ובקרובות הנאסרות לו מחמת אשתו, **נאמרה** קיחה — "איש כי יקח את אשה ואת אמה" (ויקרא כ), "ואשה אל אחותה לא תקח" (שם יח), דרך ליקוחין — שהיתה ראשונה לקוחתו, חייב עד השניה כשבא עליה, דבשניה ליכא למימר ליקוחין, דהא לא תפסי בה קידושין, **הראוי** לשכיבה — היכא דליכא למימר ליקוחין ממז, **ואיפוך** אנא — בת בנך דממשע לבת בנה בנשואתו משתעי, ואידך קרא דאסר לבת בנה, ואף על גב דלאו מיניה — באנוסה מוקמינן ליה, לאחר מיתה — שמת אביו, דליכא לאו דבמה לשוק, ואוקמא קרא עליה בלאו דכנף הראוי לאביו, ובלאו דדודתו, אח

נושאין על האנוסה ועל המפותה, האונס והמפותה על הנשואה - חייב. נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנה ומפותת בנה. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו. **גמרא** תנינא להא דתנו רבנן: אנס אשה - מותר לישא בתה. נשא אשה - אסור לישא בתה. ורמינהו: הנמנע מן האשה - אסור באמה ובאחותה! מדרבנן. וכל היכא דאיכא איסורא מדרבנן תני "נושאין" לכתחלה? כי תנן מתניתין חלאתר מיתה. מנא הני מילי? דתנו רבנן: כבולין נאמר שכיבה וכן נאמר קיחה, לומר לך: דרך ליקוחין אסרה תורה, אומר ליה רב פפא לאביו: אלא מעתה גבי אחות דכתיב: "איש אשר

יקח את אחותו בת אביו או בת אמו", הכי נמי דרך קיחה הוא דאסור, דרך שכיבה שרי? אומר ליה: ליקוחין כתיבי בתורה סתם, הראוי לקיחה - קיחה, הראוי לשכיבה - שכיבה, רבא אומר: אנס אשה - מותר לישא בתה, מהכא: כתיב "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה", הא בת בנה דידה ובת בתה דידה - גלי, וכתיב "ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח", הא פיציד? פאן באונסין פאן בנשואין. איפוך אנא! עריות "שאר" כתיב בהו, בנשואין איכא שאר, באונסין ליכא שאר. "רבי יהודה אוסר באנוסת אביו וכו'". אומר רב גידל אומר רב: מאי טעמא דרבי יהודה - דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה בנה אביו" - בנה שראה אביו לא יגלה. וממאי דבאנוסה כתיב - דכתיב מעליה דקרא: "נתן האיזש השוכב עמה לאבי הנערה חמישים כסף". ורבנן: אי הוה סמיך ליה - בדרקאמרת, השתא דלא סמיך ליה - מיבעי ליה לכדרב ענן, דאמר רב ענן אומר שמואל: בשומרת יבם של אביו הכתוב מדרב, ומאי "בנה אביו" - בנה הראוי לאביו לא יגלה, ותיפוק ליה משום דודתו! לעבור עליה בשני לאוין. ותיפוק ליה משום יבמה לשוק! לעבור עליה בשלשה לאוין. ואיבעית אימא: לאחר מיתה.

אח

העולם זקוק לטהרת האוויר. טהרת האוויר היא רק על-ידי אותיות התורה.

קצת יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

אח הוא ברי הוא – כל אלו המעשים לא משמעין לך מידי, אלא לתשובות המינים.
דרלו – דוולא – פירש בקונטרס: פועל המשקן שדות, ובערך פירש: חכמים דולי מים
מבורות עמוקים, כלומר: מביני הכל בחכמה. מן – האם ולא מן האב כולי עלמא
לא פליגי דאסירי – פירשו: דלמא אתי לאיחלופי בישראל, ולעיל בפרק שני (בבא) פירשו.

והשני הורו ולידתו בקדושה אפילו הכי
אסור – ואם תאמר: מאי אפילו?
אדרבה, כיון דלידתו של ראשון בקדושה – דומה
שהוא אחיו גמור, שדומה יותר בישראל ויש
לומר: דמכל מקום דמאי כשתי אמהות, ולכן הוה
סלקא דעתך דשרי טפי. וליכא למימר דלשמעין
רבנא טפי, ואפילו הורו ולידתו של ראשון
שלא בקדושה – דחתם יכול להיות דשרי.
על

"אח מאב ולא מאם והוא בעלה דאם ואנא ברתה
דאנתתיה" אמר רמי בר חמא: דלא פרבי יהודה
דמתניתין. "אח הוא וברי הוא, אחתיה אנא דהאי
דדרינא אפתפאי" – משפחת לה בנכרי תבא על בתו.
"שלמא לך ברי בת אחתך אנא" – משפחת לה
בנכרי תבא על בת בתו. "דלא דרלו דוולא ליפול
בכו סתר פתר, דהאי דדרינא הוא בר, ואנא ברת
אחיה" – משפחת לה בנכרי תבא על בת בנו. "בייא ביא מאח והוא אב, והוא בעל
והוא בר בעל והוא בעלה דאם ואנא ברתה דאיתתיה ולא יהיב פיתא לאחיה יתמי בני
ברתיה" – משפחת לה בנכרי תבא על אמו, והוליד ממנה בת, וחזר ובא על אותה בת,
וחזר וזן ובא עליה והוליד ממנה בנים. "אנא ואת אחי, אנא ואבדך אחי, אנא ואמך אחי" –
משפחת לה בנכרי תבא על אמו והוליד ממנה שתי בנות, וחזר ובא על אחת מהן, והוליד
ממנה בן וקריא ליה אחתיה דאימא וקאמרה ליה הכי. "אנא ואת בני אחי, אנא ואבדך
בני אחי, אנא ואמך בני אחי" – הא דביתרין נמי משפחת לה, כגון ראוכל שיש לו שתי
בנות ואמא שמעון ונסב תדא מיניהו, ואתא בר לוי ונסב חד מיניהו, וקאמר ליה בריה
דשמעון לבר בריה דלוי. משנה הגיורת שנתגיירו בניה עמה – לא חולצין ולא מיבמין,
אפלו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה, וכן
שפחה שנתחתרו בניה עמה. גמרא בני יודן אמתא אשתחררו, שרא להו רב אחא בר
יעקב למינסב נשי דהדר. אמר ליה רבא: והא רב ששת אסר! אמר ליה: הוא אסר ואנא
שרינא. מן האב ולא מן האם – כולי עלמא לא פליגי דשרי. מן האם ולא מן האב – כולי
עלמא לא פליגי דאסירי. כי פליגי – מן האב ומן האם: מאן דשרי – ברת אבא שדינן,
דהא "בני פלגיא" קרו להו. ורב ששת: קרו להו נמי "בני פלוגית". ואיכא דאמר: פליג רב
אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם, ומאי טעמא – גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. תנן:
הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מיבמין. מאי טעמא, לאו משום דאסירי? לא,
דאינה בתורת חליצה ויבום, ושריא לעלמא. ואינהו נמי שרו. והא קתני "אפילו"! אי אמרת
בשלמא אסירי, היינו דקתני "אפילו", דאף על גב דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו
בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה, וכשתי אמהות דמו, אפילו הכי אסירי. אלא אי
אמרת שרו, מאי "אפילו"! דאף על גב דתרווייהו לידתן בקדושה, ואתי לאיחלופי בישראל
– אפילו הכי שרי. איכא דאמר: הכי נמי מסתברא דשרי, דקתני "אפילו", אי אמרת
בשלמא שרו – היינו דקתני "אפילו", דאף על גב דתרווייהו לידתן בקדושה, דאתי לאיחלופי
בישראל, אפילו הכי שרי. אלא אי אמרת אסירי – מאי "אפילו"? דאף על גב דראשון
הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה, דכשתי אמהות דמו
– אפילו הכי אסירי. תא שמע: שני אחים תאומים גרים, וכן משוחררים – לא חולצין
ולא מיבמין, ואין חיבין משום אשת אח. היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה
– לא חולצין ולא מיבמין, אבל חיבין משום אשת אח. היתה הורתן ולידתן בקדושה –
הרי הן בישראלים לכל דבריהן. קתני מיתת: אין חיבין משום אשת אח, חיובא – ליכא,
הא

אח מאב כו' – משולת הן, ורגילים בני אדם לאומרן. והוא בעלה דאם – אחי מאבי
נשא את אמי. היינו, דיעקב אנס את אשה והוליד בת, ונשא ראוכל את אנוסה אביו, ובת
יעקב אומרת כן. וביר הוא – בני הוא. שלום עליך ברי – שלום לך בני. בת אחותך אני
– בנכרי תבא על בת בתו והוליד בן, ונמצאת זו אמו ובת אחות, שאמה של זו אחותו
מן האב. דלא דרלו דוולא – לבני פועל
המשקן את השדות אני שואלת הידה זו. ליפול
לבו סתר פתר – דרי נפלה לבם וידה סתומה
ומוסתרת להפטר. הכי גרסינן: בר הוא ואנא בת
אחיה משכחת לה בנכרי תבא על בת בנו. ביא
מאח – קובלת אני על אחי שהוא אבי ובעל
וכן בעלי, והוא בעלה דאם, שהולידני מאמי.
והיינו נמי דהוא אב, אלא לאפשרי מילי הוא.
וחזי חוקן – אביו של זה. וקאמרן הך בת של
אביה הכי: דהוא אחיה מן האם, וגם אביה הוא,
ובעלה – שחזר ובא עליה, וכן בעלה – שחזר
הזקן ובא עליה והוליד בנים. לאחיה יתמי בני
ברתיה – אלו בני הזקן שהוליד ממנה, דהו
אחין מאביו ובני ברתיה. והוליד ממנה בן –
וקאמרה ליה אחות אמו: אנא ואת אחי מאב
אחי, אנא ואמך אחי מן אב אחי, ואנא ואבך
אחי מן האם. וקאמר ליה בריה דשמעון לבר
בריה דלוי – אנא ואת בני אחי – בני שתי
אחיות. אנא ואבך בני שני אחים, אנא ואמך בני
שני אחים. משנה לא חולצין כו' – דאחיה
מן האב בעינן, וגר אין לו שאר האב, דרחמנא
אפקריה. כורע בדמה, שנאמר (יחזקאל כג)
"זרמת סוסים וזרמתם". גמרא נשי דהרדי –
אשת אחיו. ולאו משום יבום, אלא אפילו
במקום בנים, דקסבר: אין קורבה לגר, דכקטן
שנולד דמי. מן האם ולא מן האב דבולי עלמא
אסיר – דאתי לאיחלופי בישראל. ברת אביו
שרינן ליה דהא בני פלגיא קרו להו – הלכך לא
מסקי אינשי אדעתיהו שוקן אחין מן האם,
ומידע ידעי דהאי דשרינן להו – משום דאין
אחיה מן האב לגר, דסתם נכריה זונה היא,
ומאיש אחי הוא. קרו להו נמי בני פלגיא –
ואמרי אינשי: הני דאי אחי ניהו, וקא שרינן
להו באשת אחיו, ואתי למישרי נמי בישראל כי
האי גזנא. מאי טעמא לאו משום דאסירי –
משום אחיה. ואשמעין מתניתין דלא שייכא
בהו יבום, וקיימא עליה באשת אח. אי אמרת
בשלמא – לא מייבמין דקתני מתניתין, הכי
אשמעין: דאסירא לייבם – היינו דקתני
"אפילו", דאף על גב כו, ואיכא למימר דתיהו
עליה נכבריה, ואי בעי ליבומי מייבם – אפילו
הכי אסירא. אלא אי אמרת – מתניתין לא
אתא לאשמעין אלא דשריא לעלמא, מאי
"אפילו", דמשמע אף על גב דכשתי אמהות דמו
– שרו לעלמא. לבני יבמה לשוק לא איכפת לן
אי בני אם אחת ניהו או לא. דאף על גב
דתרווייהו לידתן בקדושה – דאתי לאיחלופי
בישראל, ולמישרי יבמה לשוק בלא חליצה –

הא

אפילו הכי שרו לעלמא, דמידע ידעי דייבום מן האב הוא, ונכרי אין לו אב. ודוקא לעלמא, אבל לדידהו מודי רב אחא דאפילו כרת דאשת אח איכא, כיון דלידתן בקדושה – הרי
כאן אחיה מן האם. ודקא משני רב אחא לדידהו נמי שריין – ארישא קאמר ולא אסיפא. שני אחים תאומים – דהני דאי אחים ניהו מן האב, דקיימא לן (יבמות כח.א) טיפה אחת
דיא, ומתחלקת לשנים – אפילו הכי לא חולצין ולא מיבמין. ואין חיבין משום אשת אח – אפילו קידשו לאחר שנתגיירו. דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, הלכך אין לו אחיה ואפילו
מן האם. לא חולצין ולא מיבמין – דצד יבום מן האב הוא. דהני אין להם אב, דורע מצרי כבהמה. אבל חיבין – כרת משום אשת אח מן האם, שדרי היא בישראלית שילדה בנים.

הא

לפלא שאינו מזכיר דבר על-דבר עסקנותו במילוי שליחותו הפצת המעיינות חוצה.

רחל ולאח, ויש לו שני אחים, שמעון ולוי, וְאֵתָא שְׁמֵעוֹן אַחִיו שֶׁל
 רַחוּבִין וְנִסְבֵּי חָדָא מִיְיָהִי – וְנִשָּׂא אַחַת מִדָּן לְאַשָּׁה. וְאֵתָא בְּרִי לְוִי
 וְנִסְבֵּי חָד מִיְיָהִי – וּבֵא בֶן שֶׁל לְוִי אַחִיו שֶׁל רַחוּבִין, וְנִשָּׂא אַחַת מִדָּן,
 וְקָאָמְרִי לֵיהּ בְּרִיהּ דְּשְׁמֵעוֹן לְבִר בְּרִיהּ דְּלִי – וּבְנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן שְׁהוּא
 בֶּן הַבַּת הָאֵחָת, אֹמֵר לְבֵן שֶׁל לְוִי שְׁהוּא בֶּן שֶׁל הַבַּת הַשְּׁנִיָּה,
 כִּי, אֲנִי וְאַתָּה בְּנֵי שְׁתֵּי אַחִיּוֹת וְשְׁתֵּי בְנוֹתָיו שֶׁל רַחוּבִין, וְגַם אֲנִי
 וְאַבְיךָ, בְּנֵי שְׁנֵי אַחִים, שְׁאֵנִי בְנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן, וְאַבְיךָ בְּנֵי שֶׁל לְוִי, וְגַם
 אֲנִי וְאַמְךָ בְּנֵי שְׁנֵי אַחִים, שְׁאֵנִי בְנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן וְאַמְךָ בֶּת שֶׁל רַחוּבִין
 (צִיצוּר ז).

משנה

המשנה דנה בדיני יבום וחליצה באופנים שונים של אחים
 שנתגיירו: הַתְּיָוָה שֶׁנִּתְיָוְרוּ בְּנֵיהָ עִמָּה – שְׁנוּלְדוּ לָהּ בָּנִים כְּשֶׁהִיָּתָה
 גִּיּוּרָה, וְנִתְיָוְרוּ יַחַד עִמָּה, וְנִשְׂאוּ נָשִׁים וּמָת אֶחָד מֵהֶם בְּלִי בָּנִים, לֹא
 חוֹלְצִין וְלֹא מִיְיָבְמִין, שְׂכִינִן שְׁנוּלְדוּ לָאֵב גִּי אֵינֶם קְרוּיִם אַחִים מִן
 הָאֵב. וְהָדִין כֵּן אֲפִילוּ כְּשֶׁהוֹרְדוּ שֶׁל הָרָאשׁוֹן הִיָּתָה שְׁלֵא בְּקִדּוּשָׁה,
 שֶׁהִרְתָּה קוֹדֵם שֶׁנִּתְיָוְרוּ, וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, שִׁילְדְתּוֹ לְאַחֵר
 שֶׁהִתְיָוְרוּ, וְאִילוּ הַשְּׁנֵי הוֹרְדוּ וְלִידְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה. אָף עַל פִּי שְׁנֵיהֶם
 נולדו לאחר שנתגיירה, אֵין עַל הָאֵב חֻבַּת יְבוּם, שְׂכִינִן שְׁהוֹרְתוּ
 שֶׁל הָרָאשׁוֹן הִיָּתָה מְגוּיָה, אֵינֶם נִחְשָׁבִים אַחִים מִהָאֵב. וְכֵן בְּשִׁפְחָה
 כְּנַעֲנִית שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָדוּ בְּנֵיהָ עִמָּה, אֵין לְאִחִים הַמְשׁוּחָרְרִים דִּין אַחִים
 מִן הָאֵב.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת השייכת למשנתנו. מספרת הגמרא: בְּנֵי
 יוֹדֵן אֲמָתָא – בְּנֵיהָ שֶׁל יוֹדֵן הִשְׁפָּחָה כְּנַעֲנִית, וְאֲשַׁתְּחָרְדוּ –
 הִשְׁתַּחֲרָדוּ. וְהָדִין לֵהּ – הַתִּיר לָהֶם רַב אֲמָתָא בְּרִי יַעֲקֹב לְכָל אֶחָד מִן
 הָאִחִים, לְמִיְיָבֵם נָשִׁי דְּהָדָר – לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אֶחָד לְלֹא צוּרֵךְ שֶׁל
 יְבוּם כָּלל (ובלבד שנתאלמנה או נתגרשה). מִשּׁוּם שְׁאֵינֶם נִחְשָׁבִים
 אַחִים, שֶׁגֵּר שְׁנִתְיָוְרוּ הָרִי הוּא כְּתִינוּק שְׁנוּלְד. אֲמָר לֵיהּ רַבָּא לְרַב
 אַחָא בְרִי יַעֲקֹב, וְהָאֵ – (וְהָרִי) רַב שְׁשֶׁת אֲמָר (מִדְּרַבָּנָן) לְשֵׂאת אֶת
 אִשְׁתּוֹ אַחִיו. אֲמָר לֵיהּ רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב, הוּא אֲמָר, וְאֵתָא שְׁרִיָּא –
 וְאִילוּ אֲנִי מַתִּיר נִישּׁוּאִין כָּאֵלּוּ.
 מְבוּאָר שֶׁנִּחְלָקוּ רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב וּרַב שֶׁשֶׁת לַעֲנִין אַחִים שְׁנִתְיָוְרוּ
 הָאֵם מוֹתֵר אֶחָד מֵהֶם לִישָׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו. הַגְמָרָא מְבַאֵר בְּאֵלּוּ
 אֹפְנִים שְׁנוּיָה מִחֻלּוּקָתָם: בְּאִחִים מִן הָאֵב וְלֹא אַחִים מִן הָאֵם, בּוֹלִי
 עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּשִׁיר – אֵין חוֹלֵק עַל כִּי שְׁמוּתֵר לְכָל אֶחָד מֵהֶם
 לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, וְאֵין לְחִשּׁוּשׁ שִׁטְעוֹ הָרָאִים לְסַבּוֹר שְׁמוּתֵר
 לְשֵׂאת אִשְׁתּוֹ אַחִיו שְׁלֹא בְּמִקּוֹם מִצּוֹת יְבוּם, שֶׁכֵּן הִכָּל יוֹדְעִים
 שֶׁהִטְעַם שְׁמַתִּירִים לָהֶם בְּאֹפֶן זֶה הוּא מִשּׁוּם שְׁאֵין 'אֲחֻדָּה' מִן הָאֵב
 לָגֵר. בְּאִחִים מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאֵב, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּאֲסִיר
 מִדְּרַבָּנָן לְכָל אֶחָד מֵהֶם לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, מִשּׁוּם שֶׁהָרָאִים
 אֵינֶם יוֹדְעִים שְׁאֵין לָגֵרִים אֵלּוּ קוֹרְבָה, וְיִבּוּאוּ לְהַתִּיר גַּם בִּישְׂרָאֵל
 אִשְׁתּוֹ אֶחָד מִן הָאֵם שְׁנִתְאֻלְמְנָה. כִּי פְלִיגִי – הָאֹפֶן שֶׁנִּחְלָקוּ הוּא
 בְּאִחִים מִן הָאֵב וּמִן הָאֵם, שְׁנִקְרָאִים אַחִים פְּעָמִים עַל שֵׁם הָאֵב
 וּפְעָמִים עַל שֵׁם הָאֵם. מֵאֵן דְּשִׁיר – מִי שְׁמַתִּיר אֶת הַנִּישּׁוּאִין (רַב)
 אַחָא בְרִי יַעֲקֹב] סוֹבֵר, כְּתִיר אֲמָתָא שְׁרִיָּא – מִחֻשְׁבִּים אֲנִי אוֹתָם
 כְּאִחִים מִן הָאֵב, דְּהָא בְּנֵי פְלִיגִיא קְרוּ לָהּ – שְׁהָרִי קוֹרָאִים לָהֶם בְּנֵי
 פְּלוּנִי הָאֵב, וְאֵין בְּנֵי אֶדָם מַעֲלִים עַל דַּעַתָּה שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי אֵם אֲחֻת,
 וְכֵינִן שֶׁכֵּן אֵין לְחִשּׁוּשׁ שְׁנֵם בִּישְׂרָאֵל יְבִאוּ לְהַתִּיר לְאֶדָם לְשֵׂאת אֶת
 אִשְׁתּוֹ אַחִיו, שִׁיּוּדְעִים בְּנֵי אֶדָם שְׁאֵף שְׁקָרִיִּים בְּנֵי אֵב אֶחָד, לְפִי
 הָאֵמֶת אֵינֶם מְאוּתוֹ אֵב, שְׁהָרִי סָתֵם עוֹבֵדֵת כּוֹכְבִּים זוֹנָה הִיא וְאֵינֶם
 אִדָּם. וְרַב שְׁשֶׁת שְׁאֵסֵר סוֹבֵר, שִׁישׁ לְהַחֲשִׁיבִם גַּם כְּאִחִים מִן הָאֵם,
 לְפִי דְקָרִי לָהּ נָמִי בְּנֵי פְלִיגִי – שֶׁהֶם קְרוּיִם בְּפִי הַבְּרִיּוֹת גַּם בְּנֵי
 פְּלוּנִיָּה, וְכֵינִן שְׁסֻבּוּרִים בְּנֵי אֶדָם שְׁאֵף אַחִים הֶם מִן הָאֵם, וְאַכֵּן
 אַחִים הֶם, אֵם יִרְאוּ שְׁמַתִּירִים לָהֶם לִישָׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, יְבִאוּ
 לְהַתִּיר כֵּן גַּם בִּישְׂרָאֵל.
 הַגְמָרָא מְבַאֵר לִשּׁוֹן אַחֲרָת בְּמַחֲלֻקַּת רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב וּרַב

הַגְמָרָא מְבַאֵר כַּמָּה חִידוֹת וּמְשָׁלִים שְׁהִיו רִגְלִים בְּנֵי אֶדָם
 לְאֹמְרִין. מִשֶּׁל רַאשׁוֹן: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, פְּלוּנִי רַחוּבִין הוּא אֶחָ שֶׁלִּי מֵאֵב
 וְלֹא מֵאֵם, וְהוּא בְּעֵלָה דָּאֵם, שְׁנִשָּׂא אֶת אֲמִי, וְאֵתָא בְּרִיתָה דְּאֵתְנִיתָהּ
 – וְאֵנִי בֶת אִשְׁתּוֹ. וְצִיצוּר, כְּגוֹן שִׁיעַקֵב נִשָּׂא אֶת שְׂרָה וְגוֹלְדָּה לֹו
 רַחוּבִין, וְהִלֵּךְ יַעֲקֹב וְאַנְסָה אֶת רַבְקָה, וְגוֹלְדָה מִמֶּנָּה בֶת, רַחֵל, וּבֵא
 רַחוּבִין (שְׁהוּא בְּנֵי מֵאִשְׁתּוֹ שְׁרָה) וְנִשָּׂא אֶת רַבְקָה אֲנוּסָת אֲבִיו.
 וְאֹמֶרֶת רַחֵל עַל רַחוּבִין, שֶׁאִחִיהָ הוּא מֵאֵב, לְפִי שְׁנֵיהֶם בְּנֵי יַעֲקֹב
 הֶם, וְגַם בַּעַל אִמָּה, אֲנוּסָת אֲבִיו (צִיצוּר א).

לומדת הגמרא: מִמְּשָׁל זֶה שְׁאֹמֶרֶת הָאִשָּׁה רַחֵל 'וְאֵתָא בְּרִיתָה
 דְּאֵתְנִיתָה', הֵינֵנו שְׁאֵנִי בֶת אִשְׁתּוֹ רַבְקָה, מִשְׁמַע שְׁתַּפְּסוּ קִידּוּשֵׁי
 הָבֵן (וְרַחוּבִין) בְּאוֹתָהּ הָאֵם (וְרַבְקָה) שְׁהִיא אֲנוּסָת אֲבִיו, אֲמָר רַבִּי בְרִי
 חָמָא, דְּלֹא כְּרִי יְהוּדָה דְּמִתְנִיתִין, הָאוּסֵר אֶת אֲנוּסָת אֲבִיו.
 מִשֶּׁל שְׁנֵי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, פְּלוּנִי זֶה אֶחָ שֶׁלִּי הוּא, וְכִרִי הוּא – הוּא
 בֶּן שֶׁלִּי, וְחֻזְרָת וּמַחֲדַרְת חִידוֹתָהּ, אֲחֻתָּיהָ אֲמָתָה דְּהָרִיָּא דְּהָרִיָּא
 אֲבִיתָא – אַחֲרֹתוֹ אֲנִי שֶׁל תִּינוּק זֶה (בֵּין) שְׁאֵנִי נִשָּׂאת עַל כְּתָפִי.
 כִּיצַד יִתְכֵן אֹפֶן זֶה. מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ – מוֹרָצָא אֲתָה אֹפֶן זֶה בְּעוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּתָּה, וְגוֹלְדָּה בֶּן, וְאֹמֶרֶת אוֹתָהּ הַבַּת שְׁהוּא בְּנָה
 הוּא גַם אַחִיהָ מִן הָאֵב (צִיצוּר ב).

מִשֶּׁל שְׁלִישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, שְׁלֵמָא לָךְ בְּרִי – שְׁלוֹם לָךְ בְּנִי, בֶּת
 אֲחִיתִךְ אֲמָתָה – בֶּת אַחֲוֹתִךְ אֲנִי. כִּיצַד יִתְכֵן אֹפֶן זֶה. מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ –
 מוֹרָצָא אֲתָה אֹפֶן זֶה בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּת בָּתָּה, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה
 בֶּן, וְנִמְצָא שְׁבַת בָּתוֹ הִיא אֲמוֹ שֶׁל הוֹלֵד וְגַם בֶּת אַחֲוֹתוֹ שֶׁל הוֹלֵד
 מִצַּד הָאֵב (צִיצוּר ג).

מִשֶּׁל רְבִיעִי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, דְּלֵאָא דְּרָלִי דְּוָלָא – בְּנֵי פְּרַעֲלִים שְׁדוּלִים
 מִיָּם וּמְשָׁקִים הַשְּׁדוּת, אֵלִיכֶם שׁוֹאֵלֶת אֲנִי חִידָה זֶה, לְיִפּוּל כְּכִי מִתֵּר
 פְּתִיר – הָרִי נִפְלָה לְכֶם חִידָה זֶה שְׁהִיא מוֹסְתֵרֶת וְצָרִיכָה פְּתוּרָן, כִּי
 שְׁתַּפְּתּוּ אוֹתָהּ. דְּהָא דְּרִיָּא הוּא בְרִי – שׁוּזָה שְׁאֵנִי נִשָּׂאת עַל
 כְּתָפִי הוּא בְּנִי, וְאֵתָא בְּרִית אַחִיהָ – וְאֵנִי בֶת אַחִיו. כִּיצַד יִתְכֵן הַדְּבַר.
 מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּת בָּתָּה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן, לוֹלֵד
 זֶה לְבֶתָּה הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהוּא אֲבִיהָ שֶׁל אֲמוֹ, שִׁי אֹתוֹ אֵב, נִמְצָא
 שְׁאִשָּׁה זֶה הִיא אֵם הוֹלֵד מִצַּד אֶחָד וְגַם בֶּתוֹ שֶׁל אַחִי הוֹלֵד מִצַּד
 אֲבִיו (צִיצוּר ד).

מִשֶּׁל חֲמִישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, בְּרִיא בְּרִיא – אֲנִי קוֹבֵלֶת וּמִתְלַוְנֶנָּה מֵאֵב
 וְהוּא אֵב – עַל אַחִי שְׁהוּא גַם אֲבִי, וְהוּא בְּעַל שֶׁלִּי, וְהוּא גַם בְּרִי – בֶּן
 בְּעַל שֶׁלִּי, וְהוּא בְּעֵלָה דָּאֵם שֶׁלִּי, וְאֵתָא בְּרִיתָה דְּאֵתְנִיתָהּ – וְאֵנִי בֶת
 אִשְׁתּוֹ, וְלֹא יְהִיב שְׁפִיתָה לְאֲחֻתוֹ יְהִיבִי בְּנֵי בְּרִיתָהּ – וְאֵינֵנו נוֹתֵן פֶּת
 לָחֵם לְאִחֵינוּ הַתְּיָוָה, שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי בָתָּה. כִּיצַד יִתְכֵן אֹפֶן זֶה.
 מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל אֲמוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּת, נִמְצָא
 שְׁהוּא גַם אֲבִיהָ שֶׁל אוֹתָהּ הַבַּת, הוּא גַם אַחִיהָ, שְׁנֵיהֶם מְאוּתָה
 הָאֵם, וְחִזּוֹר וְכָא עַל אוֹתָהּ בֶּתָּה, וּבִכֵּר נָהִיָה בַּעֲלָהּ וְחִזּוֹר וְכָא – אֲבִיו
 שֶׁל אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְכָא עֲלֵיהָ, כִּי שֶׁגֶם הוּא נָהִיָה לְבַעֲלָהּ
 וְנִמְצָא שֶׁהַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים הָרָאשׁוֹן (שְׁהוּא אֵב), אֵת, וְבַעַל לְבַת זֶה
 הוּא גַם בְּנֵי שֶׁל בַּעֲלָהּ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה חֻזֵּק בְּנִים. נִמְצָא שֶׁהַעוֹבֵד
 כּוֹכְבִּים הָרָאשׁוֹן הוּא אֲבִיהָ וְגַם בַּעַל אִמָּה, וְכֵן אַחִיהָ, וְהוּא בַּעֲלָהּ,
 וְכֵן בַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי (וְחֻזֵּק), הוּא אֵחָ לִילְדִים שֶׁהוֹלִיד אֲבִיו מִמֶּנָּה.
 וְכַשְּׁמַת, נִתְיָוְמוּ הָאִחִים שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי בָתָה (צִיצוּר ה).

מִשֶּׁל שִׁישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, אֲמָתָה אֲחִי – אֲנִי וְאַתָּה אַחִים, וְגַם
 אֲמָתָה וְאֲבִיךָ אֲחִי – אֲנִי וְאַבְיךָ אַחִים, אֲמָתָה וְאֲבִיךָ אֲחִי – וְאֵנִי וְאַמְךָ
 אַחֲוִיתָה. מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל אֲמוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי
 בָּנוֹת, נִמְצָא שְׁתֵּי בְנוֹתָיו הֵן גַּם אַחֲוִיתָיו מֵאִמָּה, וְחִזּוֹר וְכָא עַל אֲחִיתָה
 מִתֵּן וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן, וְכִרְיָא לֵיהּ אֲחִיתָה דְּאִיָּמָא וְקָאָמְרָה לֵיהּ הִכִּי
 – וְקוֹרָאֵת לוֹ (וְלָבֵן) הַבַּת הַשְּׁנִיָּה שֶׁל אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהִיא
 אַחֲוִיתָה אֲמוֹ וְאֹמֶרֶת לוֹ כִּי, אַתָּה אֲחִי שְׁהִי יֵשׁ לָנוּ אוֹתוֹ אֵב, וְאַבְיךָ
 גַּם הוּא אַחִי מִן הָאֵם שְׁהִי יֵשׁ לָנוּ אוֹתָהּ אֵם, וְגַם אֲנִי וְאַמְךָ אַחֲוִיתָה
 מֵאֵב (צִיצוּר ו).

מִשֶּׁל שְׁבִיעִי: אֲמָתָה וְאֵתָה בְּנֵי אֲחִי – אֲנִי וְאַתָּה בְּנֵי אַחִים, אֲמָתָה וְאֲבִיךָ
 בְּנֵי אֲחִי – אֲנִי וְאַבְיךָ בְּנֵי אַחִים, וְגַם אֲמָתָה וְאֲבִיךָ בְּנֵי אֲחִי – וְגַם אֲנִי
 וְאַמְךָ בְּנֵי אַחִים. כִּיצַד יִתְכֵן אֹפֶן זֶה. הָאֵב בְּרִיתָהּ נָמִי מִשְׁפָּחָתָהּ לָהּ
 – אֹפֶן זֶה שִׁירָךְ שִׁידָהּ גַּם בְּהִיתָה, כְּגוֹן רַחוּבִין שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי בָּנוֹת,

התגיירו ונשאו נשים, וכך היה, שעל ספקל זה יבש רבי עקיבא
 ואמר שני דברים, א. גר נישא את אשת אחיו מאמו, וזוה הורה להם
 היתר לישא אח את אשת אחיו, ומדן למדתי היתר גם אני. ב. ועוד
 אומר דרשה זו, נאמר (וינה ג א) 'ויהי דבר ה' אל יונה וינה שנית לאמר',
 שאמר לו בשנית שיזהיר את אנשי נינוה לשוב בתשובה. ויש
 ללמוד מלשון הפסוק, שרק שנית דברה עמו שכינה, אבל פעם
 שלישית לא דברה עמו שכינה.
 הגמרא מסיימת את ההוכחה: קתני מיהת – מכל מקום שנה רבי
 עקיבא שגר נישא אשת אחיו מאמו. מאי לאו דנקבא – [שנשאה]
 אחיו בשהוא כבר היה גר, ומוכח שמותר לישא את אשת אחיו,
 וכמו שהוכח למעלה. דוחה הגמרא: לא, דנקבא אחיו בשהוא היה
 עדיין עובד בוכבים. תמחה הגמרא: אם נשאה כשהיה עדיין עובד
 בוכבים, מאי למיכרא – מדוע צריך לומר דין זה, הלא פשוט
 שיהיה מותר לו לישא את אשת אחיו. משיבה הגמרא: מהו דתימא
 נגזר לאוסרה כאשר נשאה בשהוא עובד בוכבים, אפוא שיבואו
 להתיר גם בנשאה בשהוא גר, קא משמע לן שלא חששו לכך.
 בברייתא המובאת מבואר שכן יאסיין העיד את מה שאמר הגר
 בשמו של רבי עקיבא. הגמרא מקשה על כך: ופי' מהימן – וכי אדם
 נאמן להעיד שכך שמע, והאמר רב אמא אומר רב הונא אומר רב,
 כל תלמידי חכם שפונה הלכה וכן – שאמר הלכה שלא היתה
 ידועה, אם קודם שבא מעשה זה לידו אומר – כבר היה רגיל
 לשנותה לתלמידיו, שומעין לו, ופוסקים את ההלכה על פיו. ואם
 לא – שעדיין לא שנה הלכה זו לתלמידיו עד שבא המעשה לידו,
 אין שומעין לו. וכיצד קיבל בן יאסיין את דברי הגר שרבי עקיבא
 התיר לגר לשאת את אשת אחיו מאמו.
 מתרצת הגמרא בכמה אופנים: איבעית אימא, מורה וכן היה –
 שהגר היה רגיל לשנות פסק הלכה זה בשם רבי עקיבא קודם שבא
 מעשה לידו, ולכן הוא נאמן בהוראתו.
 ואיבעית אימא, משום דקאמר חרי אשה ושבעה בניה, כראיה
 לדבריו שכך כבר נהגה הלכה למעשה מקודם לכן, לכן הוא נאמן
 בהוראתו.
 ואיבעית אימא, שאני קא דקאמר מעשה אחרים ביה – שאמר
 מעשה אחר ובענין יונה בן אמיתין באותה שעה שאמר את הדין
 שגר נישא את אשת אחיו מאמו, ומתוך שהוא נאמן על דרשת רבי
 עקיבא בענין יונה בן אמיתין, נאמן הוא גם על הלכה זו, שניכרים
 דברי אמת שביחד קבלם מרבי עקיבא.
 הגמרא דנה בענין הדבר השני שאמר רבי עקיבא: אומר, 'ויהי
 דבר ה' אל יונה שנית לאמר', ודייק רבי עקיבא מלשון הפסוק שרק
 'שנית' דברה עמו שכינה, אבל פעם שלישית, לא דברה עמו שכינה.
 מקשה הגמרא: והא בתיב במקום אחר (מלכים ב יד כח) על ירבעם בן
 יואש 'הוא ירבעם' השיב [את] גבול ישראל מלכוא חמת עד ים
 הערב דבר ה' אליו ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתין
 הנביא. הרי שהשכינה דיברה עם יונה פעם נוספת.
 רבינא מתרץ: אומר רבינא, על עסקי נינוה קאמר רבי עקיבא שלא
 הוסיפה השכינה לדבר עמו לאחר שתי פעמים, אבל בענין אחר
 אפשר שדיברה עמו שכינה.
 תירוצו נוסף: רב נחמן בר יצחק אומר, לעולם שכינה לא דיברה אל
 יונה פעם שלישית, ואין כוונת הפסוק כפשוטו שיונה ניבא על
 ירבעם בן יואש, אלא הכי קאמר, 'דבר ה' אשר דבר ביד עבדו
 הנביא', שבשם שנהפך לנינוה גזירת ה' מרעה למוכה, כך בימי
 ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל גזירת ה' מרעה למוכה, והשיב
 ירבעם את ישראל חזרה לגבולותיהם.
 הגמרא שבה לדון במחלוקת האם לגר מותר לשאת את אשת
 אחיו: תא שמע רביה מברייטא. גר שהיה לידתו בקדושה והוריתו
 שלא בקדושה, יש לו שאר האם – יש לו מדרבנן קירבת משפחה
 עם קרוביו מצד אמו. ואין לו שאר האב.
 כיצד, נשא הגר את אחותו מן האם שנולדה כשאמו היתה גויה,
 ויצא, ואינו רשאי לקיימה. אבל אם נשא את אחותו מן האב,
 שנולדה לאביו כשהיה גוי, קרינן. נשא אחות האב שהיא אחות של
 האב מן אותה האם, ויצא,

הא איסורא איבא – אבל איסור מדרבנן יש עליהם שלא ישא
 האחד את אשת השני, וקשה על רב אחא בר יעקב.
 משיבה הגמרא: אין הכרח לדייק כך, שאפשר שהוא הדין דאפילו
 איסורא נמי ליבא – אין עליהם שום איסור לישא את אשת אחיו,
 ואידי דבעי למיחני ספא – וכיון שרצה התנא לשנות בסיפא באופן
 של נולדו בקדושה, אבל תיבין' כרת משום אשת אח, שהרי הם
 אחים גמורים לכל דבר, תנא נמי דרשא – שנה התנא גם ברישא
 לשון 'אין תיבין' משום אשת אח.
 בברייתא המובאת למעלה בסמוך שנינו שאפילו באחים תאומים
 שודאי בני אב אחד הם, אינם קרויים אחים. הגמרא מבארת את
 המקור והטעם: אומר רבא, הא דאמר רבנן במשנתנו ובברייתא, אין
 אב למצרי, ואין לו קורבה לאחיו מהאב, לא תיבא – אל תאמר
 שהטעם שהגוי אינו מתייחס אחרי אביו הוא משום דשמופי בוקא
 – שרגילים הגויים לעבור על עריות, ולא ידע – שלא ידוע מי הוא
 אביו, אבל ידע – אבל באופן שידוע בודאות מי הוא אביו, וכגון
 שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים, ושם נתעברה וילדה,
 שלא יתכן שזינתה עם אחר, תישינן – אנו חוששים לייחס אותו
 אחרי אביו. אין הדבר כן, אלא אפילו ידיע בודאי מי הוא אביו,
 נמי לא תישינן לייחסו אחר אביו, דהא במקרה שהובא לעיל בשני
 אחין תאומים, דמפא אחת היה ונתקנה לשתיים, והיינו שברור שאב
 אחד הוליד את שניהם, ואף על פי כן קתני בסיפא של הברייתא
 שאם היותם שלא בקדושה לידתם בקדושה לא חולצין ולא
 מייבמין, כיור שנים נחשבים אחים מהאב, שפע מיהת – יש להוכיח
 מבאן שאף כשידוע בודאות שנולדו מאב אחד, אינם נחשבים
 אחים מאב, והטעם, משום דאפקורי אפקריה דהקנא לירעה –
 שהתורה הפקירה את זרעו של הגוי, דבתיב לגבי המצרים (ויחזקאל
 כג ג) 'בשר תמוריים בשכם וזרמת סוסים וזרמתם' כלומר הזרע של
 הגוי, נחשב כמו זרע של סוסים, שאין לבניהם יחס אליהם, וכמו
 בבעלי חיים.
 הגמרא שבה לדון במחלוקת המובאת לעיל, אם לגר מותר לשאת
 את אשת אחיו: תא שמע רביה מברייטא, דאמר רבי יוסי, מעשה
 בניפטיים הגר, שנישא את אשת אחיו מאמו, וכן מעשה לפני
 חכמים, ואמר, אין אישות לגר, ולכן, הנישואין של ניפטיים הגר
 מותרים.
 מדבריהם של חכמים שהתירו משום שאין אישות לגר, מבינה
 הגמרא שההיתר מפני שלא נחשבת אשתו של אחיו כמי שנשואה
 לו משום שקידושי גר אינם חלים, הגמרא תמחה על כך: ואלא גר
 דקדיש אשה הכי נמי – וכי האם אכן לא תפסי בה קדושתו, הרי
 בודאי שתופסים.
 מבארת הגמרא: אלא אימא כוונת הברייתא היא שאין איסור אשת
 אב לגר, כלומר, אין איסור ערוה של אישות לגר. לפי זה הגמרא
 מקשה: מאי לאו דנקבא – [שנשאה] אה בשהוא גר – האם לא
 מדובר בברייתא שאחיו של ניפטיים נשא את אשתו בהיותו גר,
 שקידושו בה חלו, ואף על פי כן התירו לה חכמים להינשא
 לניפטיים אחי בעלה לאחר מות בעלה. והיינו משום שאינם
 נחשבים אחים (כיון שגר שנתגיר נחשב כקטן שנולד), וקשה על
 רב ששת שאסר באחים מן האם.
 דוחה הגמרא: לא, מדובר דנקבא – [שנשאה] בשהוא עובד בוכבים,
 ולא בא עליה משנתגירה, ולכך התירוה, שכן לא היתה נחשבת
 נשואה לאחיו כלל.
 תמחה הגמרא: אם נשאה בשהוא עובד בוכבים, מאי למיכרא, הלא
 פשוט שמותרת לנפטיים.
 משיבה הגמרא: יש חידוש בדבר, דמהו דתימא ליגזר לאוסרה
 עליו אף כשנשאה בשהוא עובד בוכבים, אפוא החשש שיבואו
 להתיר גם לישא את האשה שנשאה בשהוא גר, שזאת ודאי
 אסורה עליו, קא משמע לן הברייתא שחכמים לא חששו לכך.
 הגמרא מביאה הוכחה שמותר לשאת את אשת אחיו מאמו
 מברייטא נוספת: תא שמע, דאמר בן יאסיין, בשחלקתי לכרבי הים
 – לעליות גדולות השוכנות על חוף הים, מצאתי גר אחד שנישא
 אשת אחיו מאמו לאחר מות אחיו, אפריתי לו, בני, מי תרשף לישא
 אותה. אומר לי, הרי מעשה היה באשה גזירת וישבעה בניהם הם

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רא רש"י תוספות

הא איסורא איכא – מדרבנן, דלא לית לאיחלופי בישראל, וקשיא לרב אחא. הא דאמור רבנן אין אב לנכרי – ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שגולד דמי, כגון הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה – דיש לו שאר מן האם כשאר ישראל גמור, ואין לו שאר מן האב. לא תימא משום דשמוצי יומה הוא ולא ידעין – אבדה מנו, אבל היכא ידידיע, כגון

הוי אביו ואמו חבושים בבית האסורים, דלא נבעלה לאחר – חיישין. ואי גולד בקדושה, דליכא למימר כקטן שגולד ליהוי ליה נמי שאר אב, דהא ודאי אבדה הוא. דהא שני אחין תאומים ב' – הכי גרסינן: וקאמר לא חולצין ולא מיבבין – ומסיפא יליף טעמא. דאי מרישא – לא מצי למילף דאפילו שאר האם אין לו. דטעמא לאו משום דזרמת סוסים הוא, אלא משום דבקטן שגולד דמי. ורמב"ם – זרע, שהוא יורה בחץ כורס מים המקלח בבית. כנפטיים הני. דנסבא אחיו – המת כשהוא גר, דהויא קידושיו קידושין, ושריא לאחיו, דאין לו אחוה, דבקטן שגולד דמי. כשהוא נכרי – ומשנתגיר לא ידעה. דלא היה ליה בה קידושין, הלכך שרי לאחור. הרי אשה – גיורת ושבעה בניה שהתיר להן רבי עקיבא לישא איש את אשת אחיו, ומחו למדת. אם קודם – שבא מעשה לידו היה רגיל לשנותו לתלמידיו – שומעין לו, ואם לאו – הואיל דהבר דחדוש הוא, שמא בשביל מעשה שבא לידו אומרה. הרי אשה ושבעה בניה – ראיא של קודם לכן הביא. ואי בעית אימא שאני הכא דקאמר מילתא – דיונה בן אמתי בחרה. ומנו דמהימן ואהא, מדמינן נמי אהא, דניכרין דברי אמת שביחוד קבלו. הוא חשיב – ירבעם בן יואש. על עסקי נינוה קאמר – דלא דברה עמו על עסקי נינוה אלא שתי פעמים. הכי גרסינן: גר שחתה הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה. נשא אחותו מן האם – שגולדה בהיותה נכריה יוציא, ואף על גב דלאו אחותו למנסב אחותו שגולדה אחרי. דבהיכא איכא כרת, דלידת שניהם בקדושה, ואחותו גמורה מן האם הויא, כישראלית שילדה בן ובת. מן האב יקיים – שהכל יודעין דאין אב לנכרי, ואי נמי אתי למנסב בת אביו שיליד מאשה אחרת משנתגיר – לא איכפת לו, דהא לאו בנו הוא. אחות אחיו – נשא אחיו – גיורה משום אחותו מן האם, כדאמרן.

מן

הא איסורא איכא! הוא הדין דאפילו איסורא נמי ליכא, ואיירי דבעי למיתני סיפא "אבל חייבין" תנא נמי רישא "אין חייבין". אמר רבא: הא דאמור רבנן אין אב לנכרי, לא תימא: משום דשמוצי בומה דלא ידעי, אבל ידעי חיישין, אלא אפילו ידידיע נמי לא חיישין. דהא שני אחין תאומים, דמפיה אחת היה ונחלקה לשנים, וקתני סיפא: לא חולצין ולא מיבבין, שמע מינה: אפקוריה אפקוריה רחמנא לירעיה, דכתיב: "בשר המורים בשרם וזרמת סוסים וזרמתם". תא שמע, דאמר רבי יוסי: מעשה בגופייהם הני שגשגא אשת אחיו מאמו, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: אין אישות לגר. ואלא גר דקדוש, הכי נמי לא תפסי בה קידושין? אלא, אימא: אין אסור אשת אח לגר. מאי לאו דנסבא אח כשהוא גר? לא, דנסבא כשהוא נכרי. כשהוא נכרי מאי למימרא? מהו דתימא: לגזור כשהוא נכרי אטו כשהוא גר, קא משמעין לו. תא שמע, דאמר בן יאסין: כשהלכתיו לכרפי תים מצאתי גר אחד שגשגא אשת אחיו מאמו. אמרתי לו: בני, מי הרשך? אמר לי: הרי אשה ושבעה בניה, על ספקל זה יושב רבי עקיבא. ואמר שני דברים: גר נושא אשת אחיו מאמו, ואמר: "ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר" – שנית דברה עמו שכינה, שלישית לא דברה עמו שכינה. קתני מיהת: גר נושא אשת אחיו מאמו. מאי לאו דנסבא אחיו כשהוא גר? לא, דנסבא כשהוא נכרי. מאי למימרא? מהו דתימא: לגזור כשהוא נכרי אטו כשהוא גר, קא משמעין לו. ומי מהימן? והאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: כל תלמיד חכם שמונה הלכה ובא, אם קודם מעשה אברה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו! איבעית אימא: מורה ובא היה. ואיבעית

אימא: משום דקאמר הרי אשה ושבעה בניה. שאני הכא, דקאמר מעשה אחריונה בחרה. אמר מר "ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר" שנית דברה עמו שכינה, שלישית לא דברה עמו. והא פתיב: "הוא השיב [את] גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה דבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא!" אמר רבינא: על עסקי נינוה קאמר. רב נחמן בר יצחק אמר, הכי קאמר: "כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו הנביא" – כשם שנהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה. תא שמע: גר שהיה ליתרו בקדושה והורתו שלא בקדושה – יש לו שאר האם, ואין לו שאר האב. כיצד? נשא אחותו מן האם – יוציא, מן האב – יקיים. אחות האב מן האם – יוציא, מן

הבא קרא לאחות אב ואחות אם, והיינו כרבנן דהתם. ועוד: דטעמא דאחות אב מן האם יוציא משמע בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נחא), דהוי משום שמוא יאמרו באנו. דאילו טעמא דאיחלופי ליתיה הכא בקרבת אב, אם כן משמע דבהאי גר ליתרו בקדושה שייך שפיר טעמא שמוא יאמרו, אף על פי שלא ראה עצמו שנה אחת בנכריות. וזה דוחק לומר דאחות אב מן האם לא קאי אגר דרישא, אלא מיירי בליתרו שלא בקדושה. כי הכי דלא קאי נמי סיפא דקתני נשא אשה ובתה ארישא. כדפירש בקונטרס. דהבא משמע דקאי אגר דרישא. אחות האב מן האם יוציא – פירש בקונטרס: דגורין משום אחותו מן האם. ואין נראה, דבהדיא משמע בפרק "ארבע מיתות" (שם) דטעמא משום שמוא יאמרו, דמוקי התם דך ברייתא כרבי אליעזר, דדרש "את אביו" – זו אחות אביו, ואם כן מיהסרא בנכריות.

על עסקי נינוה – תימה: דאמאי איצטרך למכתב שנית ולא שלישית? דלא אשכחן שדברה עמו שלישית! ושמוא, כיון שמצינו שחור לקלקלם ונתבא עליהם נחום האלקשי, היינו יכולים לסבור שגם אז נתבא עליהם יונה, ואם תאמר: והא אשכחן דדברה עמו שלישית בעסקי נינוה, דכתיב: "ויאמר ה' אל יונה הדיבס חרה לך על הקיקין וגו' ואני לא אחוס על נינוה וגו' ויש לומר: דהני לאו עסקי נינוה נינוה, ומיהו, לרב נחמן בר יצחק דאמר שוב לא דברה עמו – קשיא! ויש לומר: שזה היה אותו יום, וחשיב הכל נבואה אחת. רב נחמן בר יצחק אומר הכי קאמר ב' – אמר רבינו יצחק: שחולק על אותו מדרש שהביא רש"י בפירוש בביאם (מלכים ב' י'): "ויאמר ה' אל ידוא את ישר הנטיבות וגו'" על ידי יונה בן אמתי אמר לו. או שמא אינו חושב אלא דברים שהוא צריך גידול, כגון מעשה נינוה וכיוצא בו. נשא אחותו מן האם יוציא – פירש בקונטרס: דגורין שמוא ישא אחותו שגולדה אחרי, שיש בה כרת. משמע שסבור דאם היתה גם ליתרו שלא בקדושה – היה מותר באחותו מן האם שגולדה בנכריות, כיון דתרווייהו שלא בקדושה, דהתם ליכא למגור שמוא ישא אחותו שגולדה אחרי. וקשה: דהא לעיל בפרק שני (בבבא, אממר אמר: ואפילו) האחין מן האם מעידים לכתחלה, ומאי שנוא מעריות? פירש: שאפילו נתגיר וגולדו בנכריות שייך בהו קורבה. ומשני: ערזה לכל מסורה ב'. משמע דאפילו גולדו בנכריות שייך בהו קורבה דאם, דבסתם גיורת מיירי. ועוד: בני יודן אמנת הורתו ולידתו שלא בקדושה הוה, אפילו הכי אסר להו רב ששת (יבמות צגב). למנסב נשי דהדרין? אלא יש לומר דטעמא דלמא אתי לאיחלופי בישראל, ואפילו בגולדו בהיותם נכריות יש לגזור בקרבת אב. והא דנקט הבא ליתרו בקדושה – לרבותא נקטיה, דאף על גב דליתרו בקדושה, דכשני אמהות דמו – אפילו הכי אסרי, דלמא אתו לאיחלופי בישראל, ורבינו יצחק בן אשר פירש: דלחכי נקט הורתו שלא בקדושה, דאי בקדושה – הרי הוא בישראל גמור, ומותר באחותו שגולדה בהיותה נכריה, כיון דלית בהו צד נכריות כלל, ולא שייך בה שמוא יאמרו. אי נמי: משום הכי נקט הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה – דפסיקא ליה מילתא, שאז איירי בין גולדה לפניו בנכריות בין גולדה אחרי בקדושה. והרב רבי חיים פירש: דדוקא נקט וליתרו בקדושה, דאז – מן האב יקיים, שלא ראה עצמו בנכריות, וליכא למימר ביה: שמוא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. אבל אם גם לידה שלא בקדושה – אפילו מן האב יוציא, דכיון שראה עצמו בנכריות באנו מקדושה חמורה ב'. דהא שמעין לרבי מאיר דהכא בירושלמי ובבראשית רבה דאסר בן נח באחותו, בין מן האב בין מן האם, דרשי: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמרו (בראשית ב) – בסמוך לו מאביו, בסמוך לו מאמו. ומיהו נראה לרבינו יצחק דרך ברייתא פליגא אירושלמי ובראשית רבה, דהא משמע דכולי עלמא מוקי

רַב יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

אשת

אביו — הרך ברייתא כרבי אליעזר, אבל רבי עקיבא פליג עליה ואסר, אשת אביו ושרי אחות אביו. וחלכות גדולות פוסקין כרבי עקיבא, דרבי אליעזר שמותי הוא. ומיהו יש לייחד כרבי אליעזר.

נשא

אשה ובתה — בנשאן כשהוא הן בנכריות איירי, כמו שמדקדק בקנטרס. ועוד יש לדקדק, מדרגתי: כונס אחת, ואי בישראל

איירי — הוה ליה למימר: יקיים אחת.

אשה ובתה — והוא הדין אשה ואחותה מן האם

או אשה ובת בתה, אבל אשה ובת בנה או

אשה ואחותה מן האב הדינו שאר האב פשיטא

שאין מוציא ושמא לכתחלה לא יכנס או שמא

כיון שאין האיסור בא אלא על ידי קידושין — אף

לכתחלה יכנס, כדאמרין שמונת באשת אחיו

מאמו, ולא גוררין משום אחיו הנולד אחריה.

לפירוש הקונטרס.

מותר באשת אחיו מאי לאו נדבסה כשהוא

גר — תימה לרבינו יצחק: דאמאי

שרינן כשהוא גר? הא לעיל גוררין באחותו מאמו

משום דאחי לאחלוף, הכא נמי וכי תימא: כיון

שהוא על ידי קידושין לא גוררין — והא חמות,

דעל ידי קידושין, וקתני דאסורא ויש לומר: דשאני

חמות, דעל ידי קידושין עצמו, אבל אשת אחיו,

דעל ידי קידושין אחיו הוא. ועוד: דאשת אחיו בי

אחיו לא שכיחא, אבל אמה ובתה שכיחי אחרדי,

אי נמי: חמותו נקראת על שמו, דקרו לה חמתיה

דפלניא, אבל אשת אחיו — לא מקריא אשת אחי

פלוגי.

קלש לה איסורא — תימה: דמכל מקום מאי

משני? אבתי איכא ברת, דלא מיעטה

הכתוב אלא משריפה כדאמרין לעיל (צ,ב). ויש

לומר: דמכל מקום, כיון דקלש איסורא — לא

רצו חכמים לגזור בגרים לאחר מיתה, כיון דאף

מחיים שריא מן הדין. ואם תאמר: לאביי, דאמר

ב"האשה רבד" (שם) דלא שרי רבי עקיבא חמותה,

לאחר מיתה מאי איכא למימר? ויש לומר: דלאביי

ודאי ליכא מאן דתני מותר בחמותו.

מקצתן אחין — ברייתא היא. ורבינו תנאל

גריס: תנו רבנן.

כתב

מן האב — רבי מאיר אומר ויציא — והואיל ואיכא צד אם. וחכמים אומרים יקים — דלא

דמיא לאחות האב מן האם, דבההיא איכא למגור משום אחותו מן האם דמיא לה, אבל

אחות האב מן האב — לא דמיא לאחותו מן האם. ומותר באשת אחיו — ואפילו מאמו,

שנולד בנכריות, ולא גזור רבנן משום אשת אחיו הנולד אחריה. דבקורבה גזור רבנן, אבל

במידי דלא אתי אלא על ידי קידושין — לא

גזור. נשא אשה ובתה — אגר דעלמא קאי,

שנשא בנכריותו אשה ובתה ותנגיירו עמו.

דאילו האי דנולד בקדושה לא נסיב אשה ובתה.

ואם תאמר: שנשא גזירות שנתגיירו האם ובתה,

דלית להו קורבה דבקטן שנולד דמי — למה לי

גר? אפילו בישראל נמי מצוי למימר הכי כונס

אחת ומוציא אחת — דלא ליתי למישר

בישראל אשה ובתה. לכתחילה לא יכנס —

לקמן מפרש. מותר בחמותו — דכולי האי לא

גזור רבנן. ואיכא דתני אסור בחמותו —

פלוגתיהו מפרש לקמן. הנך דאמור רבנן יקיים

— כגון אחותו מן האב והבנותיה. קלש ליה

איסורא — דלגבי ישראל אינה בשריפה.

פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא מפרש

(לעיל) ב"האשה רבד" (צ,ב).

משנה שנתעברו ולדותיהן — זכרים, ויש

לכל אחת בן ודאי שלא נתערב. ארבעה חולצין

לאחת — בן ודאי של כל אחת מן הארבע חולץ

לאחת מהן, דכל חד ספק ליה באשת אחיו. וכן

החמישית ישאנה ממה נפשך, אם אשת אחיו

היא — הרי טוב, ואם לאו — הרי חלץ לה יבמה.

הוא ושלשה — זה שייבם חולץ לאחרת ושלשה

עמו, והחמישי מייבם ממה נפשך. וחוזרים

השנים הללו וחולצין לשלישית ושנים עמהן,

והחמישי מייבם. וכן כולם, ארבעה חולצין

תחלה — לפי שאין אחד רשאי לייבם עד

שיחלצו לה הארבעה, דלא ליפגע ביבמה

לשוק. והוא הדין נמי דמצו ארבעה למיחלץ

לכולהו והחמישי ישא את כולם, אלא אמרין

בגמרא דהכי שפיר טפי, דלמא לכל חד

מתרמיא ידיה, ומקיימא מצות ייבום.

גמרא דוקא מיחלץ — מכל ארבעה הודאין,

והדר יבומי לחמישי. מאי הוא ושלשה — מאי

איכפת לן אי חלצי לה הנך ארבעה גופייהו,

והאי דייבם לקמייתא לייבם נמי הך? ומשני: לא

ליבמה חד כו'. דכי גרסינן: מקצתן אחין ומקצתן

שאין אחין אחין חולצין שאין אחין מייבמין מאי

קאמר מקצתן אחין מן האב ומקצתן אחין מן

האם — מקצתן של ודאין אחין לבני התערבות

מן האב, ומקצתן של לזן בחני תערבות אחין מן

האם שלא מן האב, לכד אחים שיש להן בתוכן

מן האב. כגון ראובן שנשא רחל וזנה, וילדה לו

רחל את יוסף, גירשה לרחל ונשאה בעו ולו בן מאשה אחרת, ונתעברה רחל וילדה היא וזנה, אשתו של ראובן, ושלש נשים אחרות חמשה זכרים במחבא, ונתעברו. נמצא שיש לו

ליוסף בתערבות הללו שני אחין, אחד מן האב וא' מן האם, בנה של זנה — אחיו מן האב, ובנה של רחל מבגו — אחיו מן האם. אחין מן האם חולצין — יוסף זה שיש לו בתערבות

אח מן האם — חולץ לכולן לפטור את אשת אחיו מן האב, ואינו רשאי לייבם אחת מהן אפילו לאחר חליצתה מארבעה חבריו, שמא יפגע באשת אחיו מאמו שהיא בכרת. ואחין מן

האב — ארבעה האחרים שאין להם בתערבות אלא אחין מן האב — מייבמין כל אחת ואחת אחר שחלצה מן הארבעה ישאנה החמישי. נמצא אחד מייבם שתיים, או יהיו לאחת

חמש חליצות. והכי מיתקמא לישנא קמייאת דשמעתא: מקצתן אחין של ודאין אחין מן האם לאחר מן התערבות, ומקצתן שאין להם אחין מן האם אלא מן האב, (אחין חולצין)

— אותן שזן אחין מן האם חולצין לכולם, ושאין אחין לזן מן האם אלא מן האב — מייבמין. מקצתן — של ודאין ותערבותן כהנים, ומקצתן שאין כהנים, כהנים חולצין לכולן, ואי

אפשר להם לייבם, והואיל וחלצה ארבע חליצות שמא האחד החולץ לה היה יבמה, וחליצתו חליצה, וכזן אסור בה.

תנו

יש

לאחר מתן תורה עיקר ההכנה לקבלת התורה היא על-ידי הפצת לימוד התורה.

1 אבל אם נשא הגר את אחות אביו מן הָאָב, יָקִיִּים אותה.
2 נשא אֲחוֹת הָאָם מִן הָאָם, יוֹצִיא אותה. ואם נשא אחות אמו מן
3 הָאָב, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, יוֹצִיא, ואינו רשאי לקיימה. וְחֻכְמִים אָמְרִים,
4 יָקִיִּים. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אָמַר, כָּל עֲרֻה שְׂהִיָּא מְשֻׁם שְׂאֵר הָאָם
5 – שיש בה צד קורבת האם, יוֹצִיא אותה. ואילו ערוה שיש בה רק
6 מְשֻׁם שאר הָאָב, יָקִיִּים.
7 ומוֹתֵר הַגֵּר בְּאַשְׁתֵּי אֲחָיו מֵאִמּוֹ, וּבְאַשְׁתֵּי אֲחֵי אָבִיו. וְשֹׁאֵר כָּל הָעֲרִיזִת
8 שבאותה מחמת נישואין מותרות לו. מבארת הגמרא: מה שנקטה
9 הברייתא 'ושאר כל העריות מותרות', כוונתה לְאִתְּנוּי – לרבות
10 את אִשֶּׁת הָאָב שאף היא מותרת לאחר מיתת אביו.
11 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: נָשָׂא אִשָּׁה וּבִתָּה, שכשהיה
12 עדיין גוי נשא אשה ובתה ונתגיירו עמו, אף שמן התורה אינן
13 נחשבות קרובות, כּוֹנֵם אֶחָת וּמוֹצִיא אֶחָת, וּלְבִתְּהָ לֹא יִכְנֹס. ואם
14 מִתָּה אִשְׁתּוֹ של הגר, מוֹתֵר בְּחֻמּוֹתָיו. וְאִכָּא דְתַנִּי – ויש ששנה
15 בברייתא, שאף לאחר שמתה אשתו אסור בְּחֻמּוֹתָיו.
16 הגמרא מוכיחה מהברייתא שלא כדעת רב ששת: קִתְּנִי מִיתָה –
17 מכל מקום שנינו בברייתא שהגר מוֹתֵר בְּאַשְׁתֵּי אֲחָיו מאמו. מֵאִי לֹא
18 דְנִסְבָּה אֲחָיו בְּשֶׁהוּא גֵר – וכי לא מדובר באופן שנשאה אחיו לאחר
19 שנתגייר, ואף על פי כן התירה הברייתא לגר לשאת אותה. הרי
20 שמותר לגר לשאת את אשת אחיו.
21 דוחה הגמרא: לֹא, מדובר דְנִסְבָּה אחיו בְּשֶׁהוּא הִיָּה עוֹבֵד בּוֹכְכִים.
22 תמזהה הגמרא: אם נשאה אחיו כשהיה גוי, מֵאִי לְמִימָרָא – מדוע
23 צריך לומר דין זה כלל, הלא פשוט שמותר לו לישא את אשת
24 אחיו.
25 משיבה הגמרא: יש כאן חידוש, מֵהוּ דְתִימָא לִינוֹר בְּשֶׁהוּא עוֹבֵד
26 בּוֹכְכִים, אִמּוֹ בְּשֶׁהוּא גֵר – היית יכול לומר שיש לגזור ולאוסרה
27 עליו גם כשנשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים. משום חשש שמא
28 יבואו להתיר לשאת את אשת אחיו שנשא לאחר שנתגייר, קָא
29 מְשַׁמְעֵי לֵן הברייתא שחכמים לא חששו לכך ולא גזרו.
30 הגמרא מבארת את הברייתא שהובאה לעיל: אָמַר מֵר בְּרִייתָא,
31 גר שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וּבִתָּה, כּוֹנֵם אֶחָת מִזְּמַן וּמוֹצִיא אֶחָת מִזְּמַן, אבל
32 לְבִתְּהָ לֹא יִכְנֹס.
33 מקשה הגמרא: הֲשֵׁתָּא אֲפוֹקֵי מִפִּיק – עכשיו שאמרה הברייתא
34 שצריך להוציא אחת מזה, לְבִתְּהָ מִיפְּקֵיא – וכי צריך להשמיענו
35 שאסור לו לשאת את שתיהן, הרי פשוט הוא.
36 מתרצת הגמרא: הֲתָם קָאִי – על שם נאמר, כלומר, דין זה
37 שכלתחילה לא יכנס, אמור כלפי הדינים הקודמים בברייתא,
38 וְהִי קָאֵמֵר – וכך כוונת הברייתא. הֵךְ דְאָמַר רַבִּין – כל אותם נשים
39 [שנשנו מקודם] שאמרו עליהם חכמים יָקִיִּים, כּגוֹן אחותו מאביו,
40 מכל מקום לְבִתְּהָ לֹא יִכְנֹס.
41 עוד שנינו בברייתא: מִתָּה אִשְׁתּוֹ מוֹתֵר בְּחֻמּוֹתָיו. וְאִכָּא דְתַנִּי – ויש
42 השונה בברייתא, אָסוּר בְּחֻמּוֹתָיו אחרי מיתת אשתו. הגמרא
43 מבארת את טעם מחלוקתם: תָּדָא – לשון אחת בברייתא סוברת
44 בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, וְתָדָא – והלשון האחרת סוברת בְּרַבִּי עֲקִיבָא.
45 שנחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל לעיל (צד) באיסור חמורות
46 לאחר מות אשתו, לדעת רבי ישמעאל, האיסור נשאר בתוקפו ויש
47 בו עונש שריפה, ולדעת רבי עקיבא האיסור נחלש ואין בו עונש
48 מיתה. מֵאֵן דְאָסֵר סוֹבֵר בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְאָסֵר חֻמּוֹתָיו של ישראל
49 לְאַחֵר מִיתָה של אשתו, בְּאִיסוּרָא קִיָּמָא – עומדת עליו באותו
50 איסור שהיתה עליו בחייו אשתו [הבת], הרי שהאיסור עומד
51 בתוקפו, וְלִכֵּן לִגְבִי גַר יְנוּרִי בֵּית רַבִּין לאוסרה אף לאחר מיתת
52 אשתו, שלא יבואו להתיר גם בישראל לשאת את חמורתו. וּמֵאֵן
53 דְשֹׁרִי – ומי שמתיר את חמורתו של הגר לאחר מיתת אשתו סובר
54 בְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְאָסֵר חֻמּוֹתָיו של ישראל לְאַחֵר מִיתָה של אשתו קִלְשׁ
55 לִיה אִיסוּרָא – נחלש האיסור, וְלִכֵּן גְבִי גַר לֹא יְנוּרִי בֵּית רַבִּין לאוסרה
56 עליו לאחר מיתת אשתו.

משנה

57 משנתנו עוסקת בתקנת יבום באופן שנתערבו כמה ולדות: חֲמִשָּׁה

59 נָשִׁים שֶׁכָּל אחת מהן ילדה בן ונתְעַרְבוּ וְלִדְתֵיהֶן, ואין ידוע על כל
60 ולד בן של מי הוא, ולכל אחת מהן יש בן אחר שלא נתערב.
61 הַתְּדִילוּ הַתְּעַרְבוֹת וְנִשְׂאֻן נָשִׁים וּמֵתוּ, ונפלו נשותיהם ליבום לפני
62 האחים הודאים, ואינם יכולים לייבם את הנשים, כיון שעל כל
63 אחת יש ספק שמא אין זו אשת אחיו המת, והרי היא זקוקה ליבום
64 מאדם אחר, ואסורה עליו באיסור יבמה לשוק, אֲרִבְּקָה מהאחים
65 הודאים חוֹלְצִין תחילה לְאֶחָת מהנשים, וְאַחֵר – האח החמישי
66 מֵיִיבָם אִתָּהּ, שאם היא אשת אחיו של אחד מן הארבעה, הרי
67 חלצו לה ונפטרה מזיקתה ומותרת לשוק, ואם אשת אחיו של זה
68 החמישי, אדרבה, מייבמה עתה כמצוותו. ואחר כך הוּא – האח
69 שנשא את אשת הראשון, וְשִׁלְשָׁה האחרים, חוֹלְצִין לְאֶחָת מהן
70 אחרת, וְאַחֵר – האח החמישי מֵיִיבָם אותה. וכן עושים הלאה,
71 ששנים הללו שיבמו עם שנים אחרים, חולצים לשלישית והחמישי
72 מייבמה, וכן הלאה לשתי האלמנות הנשארות. נִמְצְאוּ אֲרִבְּקָה
73 חֲלִיצוֹת וַיִּיבֹם אֶחָד לְכָל אֶחָת וְאֶחָת מהאלמנות.

גמרא

74 שנינו במשנה שתחילה כל אחד מבין ארבעת האחים חולץ
75 לאלמנה ולאחר מכן החמישי מייבם אותה. מבארת הגמרא: וַיֵּשׁ
76 לעשות דְּקָא כסדר הזה שְׂמִיחָלִין וְהָרִי יבֻמִי – שקודם חולצים לה
77 ארבעת האחים ואחר כך מייבם החמישי. אֲבָל יבֻמִי בְּרִישָׁא לֹא –
78 אבל לייבם תחילה ולפני חליצת ארבעת האחים האחרים, אסור,
79 משום שאז יש לחשוש דְקָפְעֻן – שהוא פוגע באיסור יבמה לשוק,
80 שעל הצד שהיא אשת אחיו של אחד מן הארבעה, הרי היא זקוקה
81 ליבום או חליצה דווקא ממנו, וכל עוד לא חלץ לה הרי אסורה
82 לשוק.
83 ממשיכה הגמרא לבאר את המשנה: שנינו במשנה שלאחר
84 שחלצו כולם לאחת וייבמה החמישי, שוב חולצים כולם לשניה
85 ובתוכם אותו אח שייבם, ואח חמישי אחר מייבמה. שואלת
86 הגמרא: מֵאִי – מדוע נקטה המשנה 'הוא' וְשִׁלְשָׁה חוֹלְצִין לְאֶחָת,
87 שאותו אח שייבם את הראשונה חולץ עתה לאחרת, ומה בכך
88 שלאחר חליצת כל הנשים אותו אח החמישי ייבם את כולן.
89 מבארת הגמרא: עדיף יותר כך דְלֹא תִימָא לִיבְמִינֵיהּ תָּד לְבִלְוָהּ –
90 שלא תאמר שאח אחד ייבם את כל הנשים, אֲלֹא כָּל תָּד וְחָד מִן
91 האחים מֵיִיבָם תָּדָא – רק אשה אחת. משום שבאופן זה דְלִמָּא
92 מְתַרְבֵּיא לִיה דִּידֵיהּ – יתכן שלכל אחד מהם תודמן זו שהיא יבמתו
93 ותתקיים בכך מצוות יבום.
94 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במקרה שדיברה המשנה
95 שנתערבו חמשה ולדות זכרים, ודנה בכמה אופנים של בנים
96 שנתערבו ומתו. שנינו בברייתא: מְקַצְתָּן אֲחִין וּמְקַצְתָּן שְׂאֵין אֲחִין,
97 הָאֲחִין חוֹלְצִין וְשְׂאֵין אֲחִין מֵיִיבָמִין. מבארת הגמרא: מֵאִי קָאֵמֵר –
98 מהי כוונת הדברים, הלא ודאי אין הכוונה מקצתן שאינן אחים
99 כלל. אָמַר רַב סְפִירָא, הִכִּי קָאֵמֵר – כך כוונת הברייתא, אם היו
100 מְקַצְתָּן של האחים הודאים רק אֲחִין מִן הָאָב של האחים שנתערבו
101 ומתו, וּמְקַצְתָּן של האחים הודאים היו להם בתערובת אֲחִין מִן
102 הָאָם שלא מן האב וכן היו להם גם אחים מהאב, כּגוֹן רחל וחנה
103 [שהם שתיים מתוך חמשת הנשים שנתערבו ולדותיהן], שהיו
104 נשואות שתיים לראובן. וילדה רחל את יוסף וגירשה ראובן,
105 ונשאה בועז. ולבועז יש בן נוסף מאשה אחרת, ועתה ילדו רחל
106 [מבועז] וחנה [מראובן] ועוד שלוש נשים במחבוא, ונתערבו
107 הולדות, ומתו בני התערובות בלא בנים ונפלה אשת כל אחד מהם
108 לפני האחים מן האב ליבום. נמצא שליוסף בנה של רחל [מראובן],
109 יש לו בתערובות הללו שני אחים, אח מאביו, בנה של חנה אשת
110 ראובן, ואח נוסף, בנה של רחל מבועז, שהוא אחיו של יוסף רק
111 מאמו [וראה ציור]. באופן זה אלו שיש להם בתערובת גם אֲחִין מִן
112 הָאָם שלא מן האב [ובמקרה האמור הוא יוסף, שיש לו בתערובת]
113 אח מן האם שלא מן האב, רק חוֹלְצִין, כדי לפטור את אשת אחיו
114 מן האב, אבל לא מייבמין, וכּגוֹן במקרה האמור, יוסף אינו רשאי
115 לייבם אף אחת מהנשים אף לאחר שחלצו לה כולם, שמא זו

שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה חידש לנו רבי מאיר בדין
זה. משיבה הגמרא: חידש בזה רבי מאיר שעובד פוקבים ועובד קמא
על בת ישראל, הולך ממור.
ברייאתא נוספת שיש בה מקרה שנראה כאינו מצוי: תנו רבנן, יש
אופן שאדם מוכר את אביו כדי להנכות לאמו את דמי כתובתה.
ביצד, וישראל שלקח עבד וישפחה מן השוק, ולקח בן, שאותו הוא
לא קנה לעבד, ושחרר האדון את השפחה ונעשתה ישראלית,
ונשאה, ועבד וכתב כל נכסיו במתנה לבנה הגוי של השפחה,
כשמת זה שנשאה, באה האשה לגבות את כתובתה מבנה שאצלו
כל הנכסים המשועבדים לכתובתה, ומכין שאביו של בן זה הוא
אחד מנכסיו של ישראל ושהרי הוא עבד כנעני שלו, והבן קיבל
גם את אביו עם שאר הנכסים מהישראל, יכול הבן למוכרו, נמצא
שוה הבן, מוכר את אביו כדי להנכות לאמו את כתובתה.
שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה מחדשת לנו הברייאתא
בזה. משיבה הגמרא: הברייאתא פולג בשטת רבי מאיר היא,
כלומר, גם ברייתא זו אמרה רבי מאיר, והיא הסיפא של הברייאתא
שהובאה בגמרא קודם לכן, שבה הובאו דברי רבי מאיר איש
ואשה וכו', ועבדא מלמלי – והברייאתא סוברת שעבדים נחשבים
כמטלטלין לענין גביית הכתובה, ומחדש בזה רבי מאיר את שיטתו
(לעיל ב) דמלמלי משתעבדי לכתובה – לפרעון חוב הכתובה.
ישוב נוסף: ואיבעית אמיא, קא משמע לן – דבר זה משמיעה לנו
הברייאתא, דעבדא מלמלי דמי – שעבדים נחשבים כקרקע ולא
כמטלטלין, ועל כן עבדים משתעבדים לכתובה לדברי הכל.

משנה

המשנה דנה באופנים נוספים של ולדות שנתערבו: האשה שנתערב
ולדה בולד בלתי, ומלבד ולדות אלו המעורבין יש לשתיהן אף
בנים ודאים. הנדליו התערובות ונשאו נשים, ומתו בלא בנים, וכיון
שאין ידוע מי הוא האב של כל בעל, נמצאו שתי הנשים צריכות
חליצה או יבום מאחי שניהם. אחד מכני הפלה הודאים חולצין
לשתי היבמות, ולא מייבמין אותן, שהיא – בן הכלה, לגביה, כל
אחת מהיבמות הרי היא אצלו ספק אשת אחיו וזקוקה ליבום ממנו,
ספק אשת אחי אביו ואסורה עליו, לפיכך אינו יכול לייבם אף אחת
מהן. ואילו אחד מכני הזקנה – הודאים, או חולצין או מייבמין, מפני
שכל אחת מהנשים עומדות לפניו באחת משתי הספיקות הללו,
ספק אשת אחיו, וספק אשת בן אחיו, ובין כך ובין כך שתיהן
מותרות לו וציוור דן.
מתו הקשרים, היינו הבנים הודאים של האם או הכלה, ונשותיהן
זקוקות ליבום מאחי בעליהן והלא הוא אחד מן התערובות.
התערובות לבני הזקנה, חולצין ולא מייבמין – בני התערובות
אסורים לייבם את נשותיהן של בני הזקנה שמתו, אלא רק חולצין
להן, מפני שהיא ספק אשת אחיו אם היה זה אחיו, וספק אשת אחי
אביו, שהיה זה דודו אחי אביו, ואשה זו אשת אחי אביו האסורה
לו. ולבני הפלה – לנשותיהן, אחד מבני התערובות חולצין לה
תחילה, ואחד מייבם – ואחר כך השני מייבם אותה, שממה נפשך
מותרת לו, שאם הוא בן הכלה הרי זו יבמתו, ואם הוא בן הזקנה
הרי זו אשת בן אחיו, ולאחר שחלץ לה השני שהוא יבמה הרי
אינה זקוקה ליבום ודותרה לשוק, והיא מותרת לו ככל אשת בן
אחיו וציוור דן.
דין נוסף: בהנחת שנתערב ולדה בולד שפחה ואין ידוע מי הוא בן
אשת הכהן ומי הוא בן השפחה, הרי שני אלו אוכלים בתרומה,
והולכין חלק אחד של תרומה בנזון.

ברייאתא נוספת בענין ולדות שנתערבו: תנו רבנן, יש אופן שבו אדם
חולץ לאמו מספק, אף על פי שהיא מחמש עשרה נשים שאם היא
נופלת לפניו ליבום פטורות ופוטורות צרותיהן מחליצה ויבום. וכמו
כן יש אופן שחולץ לאחותו מספק, וכן יש אופן שחולץ לבתו
מספק.
מבארת הגמרא: ביצד האופן שחולץ לאמו מספק. אמו ואשה
אחרת, ולקח שני בנים זכרים ודאים, כגון רחל היתה נשואה ליעקב
ונולד לה ממנו יוסף, וחנה נשואה לראובן ונולד לה ממנו חצרון,
והיו וילדו רחל וחנה שני זכרים בפתאום ובמערה, ונתערבו שני
הזכרים ואין ידוע כל אחד בן של מי הוא. ומתו יעקב וראובן, וקא
יוסף בנה הודאי של זו רחל ונשאה את אמו של זה, היינו את חנה,
ובא חצרון בנה הודאי של זו חנה, ונשאה את אמו של זה, היינו את
רחל. ומתו הבנים הודאים, יוסף וחצרון, בלא בנים, ונפלו כל אחת
מהנשים ליבום לפני אחי בעלה, שהם האחים שנולדו במערה
וציוור אן, וכיון שאין ידוע לנו מי מהם הוא אחי בעלה היבם שלה,
ומי מהם הוא בנה, הדין הוא שנה חולץ לשתייהן ונה חולץ לשתייהן,
נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק.
הברייאתא ממשיכה: יש חולץ לאחותו מספק ביצד, באופן של אמו
ואשה אחרת, כגון רבקה ודינה, והיתה רבקה אמו של ראובן מאב
אחר, אברהם, ומשמת אברהם נישאה ליצחק, ועוד היה נשוי
יצחק לאשה אחרת, דינה, שילדו רבקה ודינה שתי נקבות בפתאום,
ונתערבו הנקבות, ואין ידוע מי בתה של זו, ומי של זו, וקא שמעון
ולוי אחיהן של ראובן מאביו שלא מאותה האם, שהם אחים מן
האב בלבד, ונשאו את שתי הבנות שנתערבו, ומתו אלו האחים
בלא בנים וציוור בן, ונפלו שתי הבנות הללו מספק ליבום לפני
ראובן, שהוא אחיהם מן האב, אך אחת מהן היא אחותו מאמו,
ואילו היא מכירה לא היתה צריכה חליצה, ועתה שאינו מכירה,
חולץ לשתייהן מספק, נמצא חולץ לאחותו מספק.
הברייאתא ממשיכה: יש חולץ לבתו מספק ביצד, באופן של אשתו
ואשה אחרת, אשת ראובן ואשת כלב, שילדו שתי נקבות בפתאום,
ונתערבו הנקבות זו בזו, וקא אחיהן – שני אחי ראובן או שני אחיו
של כלב, ונשאו – ונשאו את שתי הבנות שנתערבו, ומתו בלא
בנים, ועתה נפלו לפני ראובן או כלב שתי הנשים ליבום מספק,
שכל אחד מהם ספק על כל אשה שמא היא בתו ופטורה מיבום
או שמא בת האשה השניה וזקוקה לו. לפיכך זה חולץ לבתו מספק,
שחולץ לשתייהם מספק ובתוך כך חולץ לבתו ונה חולץ לבתו
מספק.
ברייאתא המביאה אופן שבו ישנם כמה בנים לאותם הורים ולכל
אחד מהם סוג יחוס שונה: תניא בברייאתא, היה רבי מאיר אומר,
איש ואשה, פגמים שכוללדין ילדים מהמש אומות, שדין היחוס של
כל אחד שונה מאחיו. ביצד, וישראל שלקח – קנה עבד וישפחה
כנעניים מן השוק, והרי הם גויים, ולקח שני בנים, והרי בנים אלו
גויים. ונתנייר אחד מהן – מן הבנים, נמצא עתה שיש להם שני בנים
משתי אומות, אחד גר ואחד עובד פוקבים. ואם תמלין ואת העבד
והשפחה לשים עבדות, והרי עתה הם עבדים, ואחר כך נזקקו זה
לזה וילדו בן נוסף, הרי כאן שלשה, גר ועובד פוקבים ושני הבנים
הראשונים, ועבד, שכן ולד הנולד לשפחה כנענית הוא עבד. ואם
שחרר ישראל את השפחה, ובוה היא נעשית ישראלית, ולאחר
מכן קא עליה העבד וילדה בן, הרי כאן ארבעה, גר ועובד פוקבים
ועבד וממור. ואם שחרר ישראל את שניהם, היינו גם את העבד,
ועתה שניהם נחשבים ישראלים, והשיאן שוב זה לזה, וילדו בן
חמישי, הרי כאן חמשה, גר ועובד פוקבים ועבד וממור וישראל.

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רה תוספות

יש חולין לאחותו מספק – אף על פי שהיא מחמש עשרה נשים הפטורות צרותיה, וכן לבתו ואמו. אמו ואשה אחרת – שילדו שני זכרים במחבא, והוא אחד מוק, ולחן שני זכרים ודאין. כגון רחל אשת יעקב שהיה לה יוסף ממנו, וזנה אשת ראובן שהיה לה חצרון ממנו, וחזרו וילדו שני זכרים במחבא, ומתו יעקב וראובן, ובא יוסף בנה של רחל ונשא חנה אמו של חצרון, וחצרון נשא את רחל, ומתו יוסף וחצרון, ותפלו לפני התערבות: רחל לפני בנה של רחל, והנה לפני בנה של רחל, שהוא אחי יוסף. ומתוך שאין ידוע מי בנה ומי יבמה – צריכה חליצה משניה. נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק. הכי גרסינו: לאחותו מספק כיצד אמו ואשה אחרת שילדו שתי נקבות במחבא ועמדו שני אחים מן האב ונושאים חולץ לשתיים נמצא חולץ לאחותו מספק – כך שנויה בתוספתא (יבמות פרק יב): אמו שילדה מאיש אחד שנשאה לאחר מיתת אביו, וילדה עם אשה אחרת, שתייה שתי נקבות, ואין ידוע איזו בת לאיזו אם, ועמדו שני אחין שהיו לה מאביו שלא מאמו ונשאוהו לשתי הנקבות הללו המערבות, ותפלו שתייה לפני זה ליבם, ואחת מן אחותו מאמו. ואילו היה מכירה – לא היתה צריכה חליצה, ועכשיו שאין מכירה – שתייה צריכות חליצה. לישנא אדרינא: ובאו אחיהן שלא מאותה האם ונשאוהו אחיו של ראובן נשא אתה, ואחיו של חצרון נשא אתה, ראובן חולץ לאשת אחיו – ושמא אחותו היא, וכן חצרון. ד"ו שמעתי, ולב"י מגמגמים ב"ד: דהא שמא לאו אחותו היא, והכי איבעי ליה למימר: זה חולץ לספק אחותו, וזה חולץ לספק אחותו. אבל לאחותו מספק – משמע שחולץ ודאי לאחותו ממתת ספק שבירו. אשתו ואשה אחרת – אשת ראובן ואשת כלב שילדו שתי נקבות במחבא, נמצאת האחת בתו, ובאו (אחיהן אחי הבעלים הם) שני אחי ראובן ונשאוהו. נמצא ראובן חולץ לבתו מספק, ששתייה צריכות חליצה, ואם היה מכיר בתו – היתה פטורה, ואם שני אחי כלב נשאוהו – הרי כלב חולץ לבתו מספק, ולשון מורי: אחיו של ראובן נשא אתה, ואחיו של כלב נשא אתה, ראובן חולץ לאשת אחיו – ואף על פי שספק בתו היא, וכן כלב, ולאו היינו נמי חולץ לבתו מספק, אלא חולץ לספק בתו. אחד נבר' ואחד נר – דבנים שילדה בעודה תחת ידי הנכרי המוכרה – אינן עבדים, דקימא לן ב"החולץ" (יבמות מו, א): "מהם תקנן" – אתם קונים מהם, ולא הם מכם, ולא הם קנין זה מזה. שחרר את השפחה – והרי היא כישראלית, ובא עליה העבד, והולד ממנו. ולזה כן – ולא קנה את הבן. וכתב לו כל נכסיו – ומת, והרי אמו תובעת כתובתה מן הנכסים. כולה רבי מאיר היא – דא מתניא בתרייתא דיש מוכר – רבי מאיר אמר, דסיפא דקמיתא היא, ומשום הכי קתני עבד משועבד לכתובה, דרבי מאיר סבר מטלטלים משתעבדי לכתובה במסכת כתובות בפרק "האשה שנפלו" (פ, ב), דקתני גיחז פירות התלושים מן הקרקע כו'. משנה לבני הכלה

כתב כל נכסיו לבנה כו' – בסמוך מוקי לה כרבי מאיר, דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. תימה לרבינו תם: דבכל דוכתא משמע דבמניה פליגי ב"האומר" בקדושין (סה, ב) גבי שנים שבאו ממדינת הים וחבילה עמון כו', דקאמר: אשה גובה כתובתה מן החבילה, ומוקי לה כרבי מאיר. וכן בגררים (סה, ב) גבי אפילו אתה מוכר שער ראשך חייב אתה ליתן לה כתובה, שמוע מינה מטלטלי משתעבדי לכתובה. והא עיקר פלוגתייהו ב"האשה שנפלו" (כתובות פ, ב) גבי גיחז אחיו מעות כו' דפליגי התם רבי מאיר ורבנן אי משתעבדי לכתובה או לא, משמע דבתימא פליגי אבל מינה מודו רבנן דמשתעבדי, כמו בבעל חוב, דאפילו מגלימא דעל כתפיה! ואמר רבינו תם: דיים במקום אחיו קאי, והוי כמינה, אבל מיתמי רבינו רבי מאיר מודה דלא משתעבדי. וכן נראה לרבינו יצחק, דאי לרבי מאיר מיתמי נמי אית ליה דמשתעבדי, אם כן סברת רבי מאיר הפוכה מדרבנן, דלרבנן כתובה גרועה מבעל חוב, דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה אפילו מיתמי, ובעל חוב אפילו מגלימא דעל כתפיה. ולרבי מאיר עדיפא, דאפילו מטלטלי דיתמי משתעבדי לה. ולבעל חוב לא משתעבדי. אלא ודאי לכולי עלמא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, ומיהו קשה: דהבא משמע דמטלטלי דמתנה משתעבדי לרבי מאיר, ומתנה אלימא מיתמי, דשטרא שאין בו אחריות לא גבי ממקבל מתנה, כדמשמע בפרק קמא דבבא מציעא (יב, ב), דתנן: מצא שטר שאין בו אחריות נכסים – יחזיר, ולא מיתמי – אפילו מלוה על פה קיימא לן (בבא בתרא קע"א, דגבי! ואמר רבינו יצחק: דהבא במתנת שכיר מרע איירי, דגרועה, כגון ירושה, אבל ממתנת בריא – לא גביא. וכן משמע ב"ש נחלוך" דקאמר: מה ירושה דאורייתא אלמנאנו נוזינת מנכסיו – מתנת שכיר מרע דרבנן לא כל שכן. ולפי מה שתקנו דרובה אשה לכתובה לא משתעבדי דיתמי – כל שכן דגביא ממטלטלי דמתנת שכיר מרע, אבל ממתנת בריא, דעדיפא, לא תקינו שתגבה.

מני רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה – אף על גב דבכל דוכתא אמרינן דוקטו עבדים לקרקעות – הכא יש לחושבם כמטלטלי, דלא סמכה דעתה עליוהי, לפי שמתים ובורחים. וללישנא דחשיב להו מקרקעי – סבר דסמכה דעתה עליוהי כמו קרקעות.

ספק אשת אחיו ואשת בן אמרינן בירושלמי: זאת אומרת: מותר לאדם לישא אשת בן אחיו. פירוש: אף על פי שיכול לבא לידי ביטול מצות יבמן אם ימות ותפול לפני האחין – אפילו הכי מותר. מכאן יכול להיות ראה לפירוש רבינו יוחנן בן נתן שפירש ב"הבא על יבמתו" (יבמות סב, ב) והנשא בת אחותו – דוקא בת אחותו, אבל בת אחיו – אין עושה כל כך מצוה, דמבטל מצות יבמן.

ואינן

– לאשת בן הכלה ודאי. אחד – מן התערבות חולץ תחלה, ואחר כך מייבם השני, ממה נפשך: אם יבמותו היא – הרי טוב, ואם אשת בן אחיו היא – הרי חלץ לה יבמה, ומותרת לו. אויבין בתריפא – אחד כהן ואחד עבד כהן. חולקין חלק אחד – מפרש בגמרא.

בין

השם יתברך מעניק בחירה חופשית לאדם, שהאדם יכול לבחור בעצמו דרך בחיים.

היום יום ח סיוון

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

ואינן

מטמאין למתים – תימה לרבינו יצחק: דאמאי לא קתני נמי ואין סופקין את הארבעים, כדקתני בסיפא? ואי משום דתנן בסיפא לא חש לשנותו – הא קתני ואין מטמאין למתים ואף על גב דתנא בסיפא **ואם** אכלו אין משלמין קרן וחומש – נודי דאין משלמין, מכל מקום צריכין להפריש, משום כפרה.

ואינן

חולקין על הגורן – ואפילו יבאו שניהם על הגורן יתנו: אם כהן אני – תנו לי בשבילי, ואם חברי כהן – תנו לי בשבילי, ואפילו הכי אין חולקין, כיון דאין אוכלין – דלמא אתי לירי תקלה, **ואין** מוציאין – פירש בקונטרס בלשון אחר: אם היה חייבין עולה או חטאת ואשם – אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר להיות עבדוהם ועורם שלהם, דכל חד אמר "אנא כהן אנא", וכדן יקריב בכל שעה שירצה ואפילו במשמר שאין שלו, אלא, או יקריב להם קרבנות ויחזור להם הבשר ויתנו לכל מי שירצה, או אלו יעשו שליח כל כהן שירצה להקריב בקרבן, והקשה על זה בקונטרס: דהא אמרינן ב"הגול" קמא" (בבא קמא ק"א), דהייבא דלא מצי עביד עבודה שליו נמי לא מצי משוי' ואומר רבינו יצחק: דאין זה קשיא, דשאני הכא: אם יבא אליהו ויאמר שהוא כהן – היה ראוי לעבוד עבודה, כמו חולה חקן שנתן לאיזה משמר שירצה, הואיל ועל ידי הדחק ראוי לעבודה, כדמפרש ב"הגול", וכן מצא הרב רבי אלחנן בהדיא בירושלמי, דקאמר: היה זקן או חולה – נותנה לכל משמר שירצה, היה טמא ובעל מום – נותנה לאותו משמר, ומסיק דהתערובות עבדין לזה כחולה חקן, דתנינן: אין מוציאין שלחן מידיהם, ועל לשון שני, שפירש "ואין נותנין להם קדשים" בבכור וחרמים קאמר, קשה לרבינו יצחק מדתני בערכין (כט"א), חרמי כהנים, עד שלא בא ליד כהן הרי הם כהקדש, משבאו ליד כהן הרי הן חולין לכל דבריהם, אם כן, איך מניחין אותם בידם? ואמר רבינו יצחק: שיתנו זה לזה, ויתנו ביניהם. **חלק** אחד פשיטא – פירוש: פשיטא שאין להם אלא חלק אחד.

ואם

עבד כהן אני תנו לי בשביל רבי – הקשה הרב רבי אלחנן: למאן דאמר לקמן אין חולקין תרומה לאנשי משום גורשה – הכי נמי גבי עבד נידוש שמא ישאל לאחר שנשתחרר העבד? ואמר רבינו יצחק: דאין לחוש לכך, שלא יחזיק עצמו כעבד, והא נמי לא חיישינן שמא ימכרו רבו לישראל וישאל, דכיון דמזונותיו על רבו לא יהא "חוטא ולא לו", אך קשה, דמסקינן בפרק קמא דגיטין (י"ב), שיכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואני נזק, ואמאי לא חיישינן שמא ישאל, אלא, כיון שאין רבו מפרנסו? ושמא הא לא שכיח.

סלקא

דעתך השתא בהמתן של צדיקים – נראה דלא גרסינן ליה, דלא שייך דך פירכא בלא במקום שהחכם עצמו נכשל באבילת איסור, ואין להאריך כאן. ואלו הן חרש שוטה וקטן, היינו דוקא בטען שאינו יודע לישא כפיו, דבסוף "לולב הגזול" (סוכה מב"ט) תניא: יודע לישא את כפיו – חולקין לו תרומה, ואקטן קאי, הנהם, קטן היודע לישא את כפיו עולה עם הגדולים – אבל בפני עצמו – עד שיבא שתי שערות, כדאמר בפרק שלשי דמגילה (כ"ד), לישא בקביעות – עד שיתמלא וקטן משגריין לבתיהן – ואם תאמר: ולמה משגריין לחרש ושוטה? והלא לא ישמרהו בטרהו ויש לומר: שיש להן אפוטרוסות בבתיהן, ומכל מקום אין חולקין להם, פן יבאו לחלק אפילו אין להם אפוטרוסות.

ואינן מומאין למתים, ואינן נושאים נשים בין פסולות

בין פסולות, הגדילו התערובות וישררו זה את זה – נושאים נשים ראיות לכהונה, ואינן מטמאין למתים, ואם נמאז – אינן סופקין הארבעים, ואינן אוכלין בתרומה, ואם אכלו – אינן משלמין קרן וחומש. ואינן חולקין על הגורן, ומוכרין את התרומה והדמים שלהן, ואינן חולקין בקדשי המקדש, ואין נותנים להם קדשים, ואין מוציאין שלהם מידיהם. ופטריון מן הגורן, ומן הלחיים, ומן הקיבה, וכבדו יהא רועה עד שישתאב, ונותנין עליו חומרי פתנים וחומרי ישראלים. **גמרא** "מתו הפשרים וכו'". אלא הנה, משום דאייערוב לה הוו להו פסולין?! אמר רב פפא: אימא ומתו הודאין. "לבני הפלה אחד חולץ וכו'". דוקא מיחלץ והדר יבומי, אבל יבומי פרישא – לא, דקפגע ביממה לשוק. "פהנת שנתערב וכו'". חלק אחד פשיטא! אימא: חלק פארה. תנן במאן דאמר: אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו. דתניא: אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: וכול שייאמר: אם כהן אני – תנו לי בשביל עצמי, ואם עבד כהן אני – תנו לי בשביל רבי. במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין, במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין. תניא, אמר רבי אלעזר בר צדוק: ממי לא העדתי אלא עדות אחד, והעלו עבד לכהונה על פי. העלו סלקא דעתך?! השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מכיא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שפן! אלא אימא: בקשו להעלות עבד לכהונה על פי. הוא באתריה דרבי יוסי, ואול ואסהיד פאתריה דרבי יהודה. תנו רבנן: עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות, ואילו הן: חרש, שוטה, וקטן, טומטום, ואנדרוגינוס, והעבד, והאשה, והערל, והטמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, וכולן משגריין להם לבתיהם – חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו. בשלמא חרש שוטה וקטן – לאו בני דיעה נינהו, טומטום ואנדרוגינוס נמי –

בריה

חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי לאסוקי ליוחסין, דסברי כהן הוא. אם כהן אני כו' – אספק כהן וספק עבד קאי, כי מתניתין, היו מעלין תרומה ליוחסין – לאו מאבילתה, אלא מחלוקה. הלכך אין חולקין לו, דלא ליתי לאסוקי ליוחסין בהמתן של צדיקים – חמורו של רבי פנחס בן יאיר. עשרה אין חולקין – כולו מפרש טעמא, והאשה – אשת כהן, והערל – כהן שמתו אחיו מחמת מילה. שאינה הוגנת – פסולה לכהונה. משגריין להן לבתיהן – ואוכלין, וערל שאסור לאכול – מאכיל לנשי ועבדיו. חוץ מטמא כו' – לקמיה מפרש. דלאו בני דיעה נינהו – וחילותא דתרומה חלק לון גרורן לעין כל.

מעשר

בריה

כשבאים זה בלא זה אינם מקבלים. ומבארת הגמרא: תנן – התנא
של משנתנו שנאה כמאן דאמר אין חולקין תרוּמָה לעבד אלא אם
כן רבו עמו, והטעם, שמא יבואו לייחסו לכהונה, לפי שיסברו
הרואים שנוטל תרומה מחמת היותו כהן. ולכן שנה הדין
שהספקות הללו אינם חולקים לזה בלא זה. ומצינו שנחלקו תנאים
באופן האמור במשנה של ספק עבד וכהן: דתניא בברייתא, אין
חולקין תרוּמָה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דברי רבי יהודה. רבי יוסי
אומר, יכול כל אחד מהספיקות שיאמר, אם כהן אני תנו לי בשביל
עצמי, ואם עבד כהן אני, תנו לי בשביל רבי, וחכאי לטול תרומה
אפילו אם בא לגורן לבדו. ומשנתנו שמצריכה את שניהם לבוא
לגורן נשנתה בשיטת רבי יהודה.
הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: במקומו של רבי יהודה היו
מעלין מתרוּמָה ליוחסין, היינו שמי שהיו מחלקים לו תרומה בגורן
היו מחזיקים אותו ככהן מיוחס, ולכן רבי יהודה אוסר לחלק
תרומה בגורן לעבד אם אין רבו עמו, כדי שלא יעלוהו ליוחסין.
ואילו במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרוּמָה ליוחסין, ולפיכך
רבי יוסי מתיר חלוקת תרומה לעבד בלא רבו, משום שלא
יחזיקוהו מחמת כך לכהן.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תניא בברייתא, אמר רבי אלעזר
בר צדק, מניין לא העדתי אלא עדות אחד ועל יחוסו של אדם
שראיתי שחלקו לו תרומה בגורן? ובעדות זו העלו עבד לכהונה על
פי. תמזה הגמרא: העלו סלקא דעתך – וכי יתכן שנכשל רבי
אלעזר והעלו על פיו עבד לכהונה, השתא – עכשיו אפילו בהקטן
של צדיקים אין מקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידו. צדיקים עצמם,
לא כל שבן שה' שומרם שלא תבא תקלה על ידם, ואם כן לא יתכן
שהעלו עבד לכהונה על פי דבריו.
מתקת הגמרא את דברי הברייתא: אלא אימא – אמור כך
בברייתא, בקשו להעלות עבד לכהונה על פי, אך לבסוף לא
העלוהו. הגמרא מפרשת כיצד היה המעשה: תנא בברייתא דרבי
יוסי, ואולי ואסחיד באתריה דרבי יהודה – רבי אלעזר בר צדוק ראה
אדם נוטל תרומה בגורן בלא רבו במקומו של רבי יוסי והלך
והעיד במקומו של רבי יהודה, ומכיון שבמקומו של רבי יהודה לא
היו מחלקים תרומה לעבדי כהנים סברו להעלותו לכהונה, אולם
לבסוף לא העלוהו מכיון שהמעשה היה במקומו של רבי יוסי
ששם היו מחלקים תרומה לעבדי כהנים ואין ראייה מחלוקת
תרומה ליוחסין.
הגמרא מביאה סוגי אנשים שאין חולקים להם תרומה בגורן: תנו
רבנן בברייתא, עשרה מיני בני אדם אף שמצד עצמם שייכים
בתרומה ואו לאוכלם או ליתן לאחרים, אין חולקין להם תרוּמָה
בבית הגרנות, ואולי הן, תרש, שופה, וקטן, סומטום, ואנדרונינוס,
והעבד, והאשה – אשת כהן, והעל – כהן שלא נימול משום שמת
אחיו מחמת מילה, והסמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו – פסולה
לכהונה. וכולן משגגין להם את התרומה לכהנים ואוכלין שם. חזין
מסמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, שקנסוהו שלא יקבל תרומה
כלל.
הגמרא מפרשת את הברייתא: בשלקא – מובן הדבר לגבי תרש
שופה וקטן, שאין חולקים להם תרומה בגורן, משום דלאו בני דעה
נינהו – שאינם בני דעת, ויש בזה משום זלזול של התרומה לחלק
להם תרומה בגורן לעיני כל, סומטום ואנדרונינוס נמי מובן מדוע
אין חולקים להם תרומה בגורן,

ואין מסמא למתים, מפני שכל אחד הוא ספק כהן. ואין נושאין
נשים כלל, בין בשרות, שמא הוא עבד שאסור בכשרות. ובין
פסולות, שמא כהן הוא ואסור בפסולות.
ההדיו התערובות, ושהיה זה את זה, נושאין נשים הראויות
לכהונה, ששניהם מותרים בבת ישראל, אמנם כיון שכל אחד מהם
הוא ספק כהן, אינם יכולים לישא אלא אשה הכשירה לכהונה.
ואין מסמאין למתים. ואם נסמא במידה, אין ספגין את הארבעים
מלקות כדין כהן המיטמא למתים, משום שכל מהם הוא ספק כהן,
וההתראה שהתרו בו שלא יטמא למת התראת ספק היא. ואין
אוקלין מתרוּמָה, שכל אחד מהם הוא ספק עבד משוחרר שאינו
אוכל בתרומה, ואם אכלו תרומה בשוגג, אין משלמין קרן וחומש,
ואין חולקין על הדין – אין נותנים להם תרומה בגורן, מפני
שהמשוחרר הוא ישראל. ומוכרין את התרוּמָה, כלומר, כשהם
מפרישים תרומה מתבואה שלהם, אינם צריכים ליתן את התרומה
לכהן, משום שכל אחד מהם אומר לכהן, הבא ראייה שאין אני כהן
וטול את התרומה, ולאכלה גם כן אינם יכולים, כיון שכל אחד
מהם ספק שמא אינו כהן, אלא מוכרים אותה לכהן, ונתמם
שניתנו עבור התרומה. שקהן. ואין חולקין בקדשי המקדש, כגון
עורות הקדשים שמחלקים לכהנים במקדש, שמא אינו כהן. ואין
נותנים להם קדשים, כגון בכור בהמה טהורה, וחרימים הניתנים
לכהנים. שהרי כל אחד בספק שמא אינו כהן. ואין מוציאין שללם
מידהם, שבכור הגולד להם מבהמה טהורה, אינם צריכים ליתנו
לכהן, וכן אין מוציאין מידם את חרימיהם.
ופטורין מן תרומה ומן חלה וכן הדין, כלומר, הם פטורים
מלתת לכהן מתנות כהונה אלו מבהמתם שנשחטה, שכל אחד
מהם ספק כהן ואין מוציאין ממון מספק. ובכורו – אם לאחד מהם
יש בכור בעדרו, שנתבאר שאי אפשר לכופו ליתנו לכהן, ומצד
שני אם ירצה ליתן את הבכור לכהן שיקריב בתנאי שיחזיר לו את
הבשר לאחר ההקרבה, גם אינו יכול, לפי שבשר של בכור תם
אין נוכל אלא לכהנים, לפיכך דעה עד שיסתאב – שיפול בו
מום, ויפסל להקרבה, ויהיה מותר באכילה. ונותנין עליו – על
שניהם חומרי בניהם וחומרי ישראלים.

גמרא

שנינו במשנה: מתו הקשרים וכו', מכך שהמשנה מכנה את הבנים
הודאים 'בשרים' משמע שהבנים שנתערבו פסולים. שואלת
הגמרא: אלא הנה – בני התערבות, וכי משום דאיצריך להו –
שנתערבו, האם מחמת כן הוו להו פסולין. משיבה הגמרא: אמר רב
פפא, אימא כך במשנה, 'ומתו תוראי'.
שנינו במשנה: לבני הפלה ושמנתו אחד מבני התערבות חולין וכו'
ואחד מייבם. מפרשת הגמרא: יש לעשות דיןא כסדר הזה שקודם
אחד מהם מיהלץ ויהד – ורק אחרי כן יבומי השני, אבל יבומי
גרישא – בתחילה, קודם חליצה, לא, משום דעל הצד שאינה
יבמתה, הרי היא יבמת השני, וכל שלא קיבלה חליצה קפנע
באיסור דקמה לשוק.
שנינו במשנה: בהנת שנתערב וכו', חולקים הולדות חלק אחד
בגורן. מקשה הגמרא: חלק אחד פשיטא – דבר פשוט הוא שאינם
מקבלים שני חלקים אלא רק חלק אחד, שאחד מהם הוא כהן
והשני בא מחמתו. מתרצת הגמרא: אימא – אמור במשנה, חלק
באחד, שרק כאשר באים שניהם כאחד, ביחד, מקבלים חלקם, אך

לכוף אותם לשחרר זה את זה. מיישבת הגמרא: **אמר רבא, אימא** 58
 – אמור שכונת המשנה, **בופין אותן ומשחררין זה את זה כדי** 59
 שיוכלו לישא אשה. 60
 שנינו במשנה: נותנין עליהם חומר וכו' כהנים וחומרי ישראלים. 61
 שואלת הגמרא: **למאי הלכתא** – איזה הלכה המשנה מלמדת בזה. 62
 משיבה הגמרא: **אמר רב פפא, למנחתם** – שכל אחד מהם שמביא 63
 מנחה לקרבן, מטילים עליו חומרת ישראל וכו', חומרת ישראל 64
 בכך שמנחתם נקמצת במנחת ישראל, שישאל המביא מנחה ולא 65
 נקמצה המנחה פסולה, וחומרת כהנים בכך שמנחתם אינה נאכלת 66
 במנחת כהנים שכולה לאישים. **הא כיצד נוהגים במנחה זו, הקומץ** 67
קרב בפני עצמו למזבח, והשירים קריבין בפני עצמן למזבח. 68
 מקשה הגמרא: כיצד מקריבים את שיירי המנחה, והלא איקריב כאן 69
 – יש לקרוא כאן את הכלל שכל קרבן שחלק ממנו מוקטר לאישים 70
 תרי הוא (– שיירין) כאיסור כל תקמיו. 71
 מתרצת הגמרא: **אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי, דמסיק** 72
לחו לשום עצים – שעל הצד שמנחת ישראל היא זו ונקמצה 73
 והוקטרה, מכיון הכהן בהקטרת השירים שיחשבו כעצים 74
 להבערת אש המזבח, וזה פשיטת רבי אלעזר, דתניא בברייתא. רבי 75
 אלעזר אומר, אברי חטאת האסורים בהקרבה שנתערבו באברי 76
 עולה שכולה לאישים, נותן את כל האברים למעלה על המזבח, 77
 ורואה את בשר החטאת כאילו הם עצים, וכיון שאינו מכיון 78
 להקטרים אלא לשם עצים, אין איסור בל תקטירו. ולומד זאת 79
 ממה שנאמר בפסוק האוסר הקטרת שירים (ויקרא כ"א) **ואל המזבח** 80
לא יעלו לריח ניחח, שדווקא לריח ניחח היינו לשם קרבן אי אתה 81
מעלה על המזבח, אבל אתה מעלה לשום עצים להבערת אש 82
המזבח. 83
 מקשה הגמרא: הניחא לרבי אלעזר הסובר שיש תקנה למנחת 84
 התערובות על ידי הקטרת השירים לשם עצים. **אלא לרבנן** 85
 הסוברים שאין להעלותם אף לשם עצים, **מאי אקא למימר, כיצד** 86
 יקטירו את שיירי המנחה של אותם בני השפחה והכהנת 87
 שנתערבו. 88
 משיבה הגמרא: דעביד לה – שיהגה במנחה פשיטת רבי אלעזר דרבי 89
 שמעון, דתניא בברייתא לענין מנחת חוטא של כהן שנקמצת 90
 כמנחת ישראל, ואת שיירה אין לאכול כיון שהיא של כהן, רבי 91
 אלעזר דרבי שמעון אומר, הקומץ קרב לעצמו והשירים מתפזרין על 92
 בית הדשן, ואפילו רבנן בברייתא שם הסוברים שהמנחה אינה 93
 נקמצת אלא מקטרים את כולה, לא פליגי עליה דרבי אלעזר דרבי 94
 שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים, דבת הקרבה היא – שכולה 95
 ראויה להקטרה על גבי המזבח, אבל הקא במנחה של ספק כהן, 96
 ששיירי המנחה אינם ראויים להקטרה כלל מחמת החשש שאינו 97
 כהן, ואפילו רבנן מודו שיתפזרו על בית הדשן לאחר שהוקטר 98
 הקומץ. 99

משנה

לעיל (מא). שנינו, שאשה שנתאלמנה או נתגרשה לא תינשא עד 101
 שיעברו שלשה חודשים מיום שמת בעלה או שגרשה. משנתנו 102
 דנה באלמנה או גרושה שנישאה לפני שלשה חודשים, מה דינו 103
 של אותו ולד לענין יבום וחליצה: **מי שלא שקהתה אחר בעלה** 104
 שנתאלמנה או שנתגרשה ממנו, **שלושה חדשים, ונשאה לאחר,** 105
וילדה זכר לאחר שבעה חדשים, ואין ידוע אם הוא בן תשעה 106
חדשים לבעל הראשון, או אם הוא בן שבועה חדשים לבעל האחרון, 107
אם היו לה בנים נוספים מן הבעל הראשון ויבנים נוספים מן הבעל 108
השני, וולד זה (הספק) נשא אשה ומת בלי בנים והזוקקה אשתו 109
ליבום, הבנים האחרים חולצין לאשתו, ולא מיבמין, וכן הוא – 110
הספק, להם – לאחים, הן מהראשון והן מהשני, חולצין לנשותיהם 111
ואם מתו בלי בנים, מספק שמא הוא אחיהם מן האב, ולא מיבמין 112
 – שמא אין הוא אחיהם אלא מן האם בלבד. 113

ברכה בפני עצמה ניהו, שאינם לא זכר ולא נקבה, ויש בחלוקה 1
 להם ולזול של הקדשים. עבר נמי מוכן הטעם שאין חולקין לו, 2
 דלמא אחי לאסוקי מתרויפה ליוחסין – שמא הוראים שהוא מקבל 3
 תרומה חיזוקיהו ככהן מיוחס. ערל ופסא אין חולקין להם תרומה, 4
 משום דמאיסי – שהם מאוסים. נושא אשה שאינה הוגנת לו, משום 5
 נקסא על כך שעבר על איסורי כהונה. אלא אשה של כהן, מאי 6
 מעמא לא חולקים לה תרומה בגורן. מבארת הגמרא: פליגי בה 7
 ונחלקו בטעם הדבר רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. חד מהם 8
 אמר, הטעם שאין לחלק לאשת כהן תרומה בבית הגרנות, משום 9
 גרושה – שמא יגרשנה בעלה ותהיה אסורה בתרומה כזרה, ולא 10
 ידעו מכך וימשיכו לתת לה תרומה. וחד אמר, משום יחוד, שמא 11
 תתייחד בגורן עם מחלק התרומה, ויעברו על איסור יחוד. 12
 שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מהי ההבדל למעשה בין שני 13
 הטעמים. משיבה הגמרא: אימא בינייהו, בי דרי דמקרב למתא ולא 14
 שביחי בהו אינשי – באופן שבית הגרנות קרוב לעיר, ואין מצויים 15
 בו אנשים, משום גרושה אין לחוש, כיון שבעל הגורן קרוב לעיר 16
 בודאי יודע הוא מהגירושין, אך ליחוד יש לחוש מחמת שאין 17
 מצויים בו אנשים. אופן נוסף: אי נמי דמרתק ושביחי בה אינשי – 18
 שהגורן רחוק מזהיר אך מצויים בו אנשים, משום גרושה יש 19
 לחוש, שיתכן שלא ידעו שגרושה היא, אך ליחוד אין לחוש שהרי 20
 מצויים בו אנשים. 21
 שנינו בסוף הברייתא שהבאה לעיל: וכוילן – כל אלו ששנינו שאין 22
 חולקין להם תרומה בגורן, משגרינן להם תרומה לביתיהן, חוץ ממקא 23
 שקנסוהו על שלא נזהר מליטמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, 24
 שקנסוהו כדי שיגרשנה. מדייקת הגמרא: אבל כהן ערל, משגרינן 25
 ליה תרומה לביתו. שואלת הגמרא: מאי מעמא שאין קונסים אותו 26
 על שלא מל את עצמו, משום דאנים – שמאחר ומתו אחיו מחמת 27
 מילה הרי הוא אנוס ואינו יכול למול, כהן קמא נמי הא אנים, 28
 ומדוע קנסו אותו. מתרצת הגמרא: האי – זה (ערל), נפיש אוניסיה 29
 – אנוס גדול, שאינו יכול למול מחמת סכנה. והאי – זה (טמא), לא 30
 נפיש אוניסיה – אין אנוס גדול כל כך, ולכן קונסים אותו על שלא 31
 נזהר ונטמא. 32
 ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, העבר והאשה אין חולקין להם 33
 תרוייהו בבית הגרנות, ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחלה 34
 ופזרין אותה מיד. מקשה הגמרא: מאי קאמר – מה כוונת 35
 ברייתא, שבתחילתה נאמר שאין חולקים לאשה, ומיד ממשיכה 36
 'ובמקום שחולקין, שמשמע שאין חולקים להם תרומה. משיבה 37
 הגמרא: דברי הברייתא בסופה אינם אמורים בחלוקת תרומה, 38
 אלא הכי קאמר, במקום שחולקין מעשר עני, המתחלק אף לנשים, 39
 נותנין לאשה תחלה. מאי מעמא, משום וילותא, שזולזל היא לאשה 40
 אם תמתין שם. 41
 רבא לומד הנהגה מזהרין הנזכר: אמר רבא, מרישא – בתחילה כי 42
 הוה אתו נכרא ואתתא לדינא קמאי – כשהיו באים לפני איש ואשה 43
 לדין, זה תובע את פלוני בעל דינו, וזה תובעת את פלוני בעל דינה. 44
 הוה שרינא תיגרא דנכרא ברישא – הייתי מטפל תחילה בדינו של 45
 האיש, ואחר כך בדינה של האשה, אמרנא – אמרתי לעצמי, יש 46
 להקדים תחילה את דינו של האיש משום דמיתייב במצות יותר 47
 מהאשה. אולם פין דשמענא להא – (לדין זה) שנותנים לאשה 48
 תרומה תחילה. שרינא תיגרא דאתתא ברישא – אטפל תחילה 49
 בדינה של האשה, מאי מעמא, משום וילותא, שזולזל עברה אם 50
 תצטרך להמתין. 51
 שנינו במשנה: הקדילו התערובות וכו' ושחררו זה את זה. הגמרא 52
 תמחה על לשון המשנה: מלשון שיחררו, משמע שאין כופים אותם 53
 לשחרר, אלא אי בעי, אין, אי לא בעי לא – שאם רוצים משחררים 54
 זה את זה, ואם אינם רוצים אינם משחררים, וקשה, ואמאי – מדוע 55
 אין כופים אותם לשחרר, הרי לישא שפחה אינו יכול שמא הוא 56
 ישראל כשר, וגם לישא בת חורין אינו יכול שמא הוא עבד, ויש 57

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף ק עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רט רש"י תוספות

1 בריה בפני עצמה ניהו – והוא וילוחא דקדשים. משום גרושה – שמא יגרשנה בעלה,
2 והיא ורה, ולא ידעי אינשי ופליגי לה. דמקריב למתא – משום גרושה ליכא, דהא סמוך
3 למתא הוא וידעי לה אי גרושה היא. ומשום יחוד איכא, הואיל דלא שכידי ביה אינשי.
4 אי נמי דמריק – משום גרושה איכא. משום יחוד ליכא. הוין פספסא – קנסא הוא דלא
5 איזודרה. נפיש אונסיה – שמתו אחיו. מאי

6 קאמר – קתני: אין חולקין, והדר קתני: במקום
7 שחולקין. הכי קאמר – האי "במקום שחולקין"
8 לאו אתרומה קא, והכי קאמר: דבר שחולקין
9 נמי לנשים, כגון מעשר עני שהוא מתחלק בתוך
10 הבית בעי, ואין כאן משום יחוד, דשכידי אינשי
11 – נותנין לאשה תחלה. משום דילא בה מילתא
12 למקם. מעשר עני אין מתחלק בגורן אלא בתוך
13 הבית, כדכתיב: "לגר ליתום ולא למנה" וגו'
14 (דברים כו). ועוד, משום דלא ליכספו עניים.
15 נבירא ואתתא – זה תובע בעל דינו, זה תובעת
16 בעל דינה, ואין הדין בין שניהם. שרינא תיגרא
17 דנבירא ברישא – הייתי נוקק לאיש תחלה
18 לגמור את דינו, ואחר כך הייתי נוקק לדון בין
19 אשה ובין בעל דינה. לא שיהיה לא – כלומר,
20 לא כפינן להו לשחרר זה את זה? בתמידי. והא
21 לישא שפחה אינו יכול, והנן גבי מי שחציו עבד
22 וחציו בן חורין: כופין את רבו ועושה אותו בן
23 חורין משום האי טעמא: מנחת ישראל נקמצת
24 ושיירה נאכלים, כדכתיב (ויקרא ב'): "וקמץ
25 (הבקר) והנותרת ממנה יאכלו אחריו ובניו" (שם)
26 ו. ומנחת כהן אין נקמצת, לפי שכולה כליל.
27 שנאמר (שם): "כל מנחת כהן כליל תהיה".
28 ואחד מתערבות הללו שמתגרב מנחה –
29 צריכה קמיצה, שמא ישראל הוא, ומנחה שלא
30 נקמצת פסולה כזבת שלא נשחט; ושיירה אין
31 נאכלין – דלמא כהן הוא. איקרי כאן ב' –
32 הכי מצי מקטיר להו לשיירים? ודלמא מנחת
33 ישראל היא, ושיירים גמורים הן, והרי הן בכל
34 תקטירו, דכתיב (שם ב'): "לא תקטירו ממנו אשה
35 לה" – כל שממנו לאישים, שנקטר הימנו דבר
36 הראוי להקטיר, הרי השיירים בכל תקטירו
37 (דכתיב): "לא תקטירו ממנו אשה לה": "ואל
38 המזבח לא יעלו לריח ניחוח" בתריה דהאי קרא
39 ד"לא תקטירו" כתיב, ומילתיה דרבי אלעזר
40 בזהבם פריק "התערובות" (ע"א). גבי אביר
41 חטאת שנתערבו באביר עולה, רבי אלעזר
42 אומר: יתנו כולם למעלה, והואה אני את בשר
43 החטאת שהן שיירים וב"ל תקטירו" כאילו הן
44 עצים, דכין דלא מוכין לאקטירו – לאו הקטרה
45 היא, ומותר לעשות כן מפני תקנת עולה.
46 והבאים אומרים: העובר צורתו ויצאנו לבית
47 השרפה. רבי אלעזר כרבי שמעון אומר – גבי
48 כהן המטמא הקדש בדלי דלות, שמביא מנחת
49 חוטא (מנחת ע"א) וכתב בה במנחת חוטא
50 "והיתה לכהן כמנחה", כלומר: אם חוטא זה כהן הוא – הרי היא במנחת ישראל, מה מנחת ישראל נקמצת – אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין, אף זה שיריה נאכלין – תלמוד לומר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה". הא כיצד? הקומץ קרב בעצמו, והשיירים קרבות לעצמן, דברי רבי שמעון. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: הקומץ קרב לעצמו, והשיירים מתפורין אבית הדין, למטה, מקום שנותנים שם תרומת הדין והנזעה, והיינו אצל המזבח. ועד כאן לא פליגי רבנן עליה ואמרו דשיירים קריבים אלא במנחת חוטא כהן, דסבירא להו כולה בת הקרבה היא במנחת נדבתו. אבל הכא, דלא מצי לאקדובה משום שמת זר הוא, ושיירים גמורים הם, ובבל תקטירו – אפילו רבנן מודו דמתפורין.

מעשר עני – המתחלק בתוך הבית. ואמר רבינו תם: דתרי גונו מעשר עני הוא, כדאמר
בפרק בתרא דגדרים (פ"ב). כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית, כאן במעשר
עני המתחלק בתוך הגרנות. ומעשר עני המתחלק בתוך הבית – היינו ערב פסח, כדנתיא
בסיפרי: כתוב אחד אומר (דברים יד') "מקצה שלש שנים תוציא וגו' והנחת בשעריך" –
דמשמע שצריך להנחיו בגורן וקאין עניים ונטלין
אותו. וכתוב אחד אומר (שם כו): "כי תכלה לעשר
את כל מעשר האדמה בשנה השלישית שנת
המעשר ונתת וגו'" – דמשמע שבעל הבית
מחלק, מדכתיב: "ונתת", הא כיצד? עד הפסח,
שהוא זמן גשמים ואם מניחו בחורף נפסד, מחלק
בתוך ביתו, וזהו מעשר עני המתחלק בתוך הבית,
דכתיב ביה נתינה. ומפסח, שהוא זמן ביעור, הדי
מניחו בגורן, וזהו הפקר, ולא היה בו דין חלוקה.
והשיירים מתפורין – פירש בקונטרס: מקום
שמנחין שם תרומת הדין. ואין
נראה לרבינו יצחק, דנתיא פריק "טבול יום" (ובחים
ק"ד). רבי חנינא בן אנטיגוס אומר: שני בתים היו
שם, אחד במזרחו של מזבח ואחד במזרחו של
כבש, ואותו שהיה במזרחו של מזבח היו נותנין
שם מוראות העוף ודישון מזבח הפנימי והמזורה.
וזהו אותה של תרומת הדין, כדמוכח הנה. וזהו
שהיה במזרחו של כבש היו שורפין פסולי קדשי
הקדשים. ובמזרחו של כבש שורפין קדשי
קדשים היו מתפורים שיירים דהבא. דהא מתפורין
היינו נשרפין, דהא פסולי בבעלים, ואמרין בפרק
"כיצד צולין" (פסחים פ"ב). כל שפסולו בדם
ובבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השרפה.
וכי האי גוונא תנן בסוטה (כ"א): עד שלא נמחקה
המגילה אמרה אני שותה – מגילתה נגזרת
ומנחתה מתפורת על בית הדין, ועל כרחי היינו
לשרפה, דקחשיב לה בהדי אותן שמנחותיהן
נשרפות.

זה את זה. "נותנין עליהם חומרי וכו'". למאי הלכתא? אמר רב פפא: למנחתם נקמצת
במנחת ישראל ואינה נאכלת במנחת פהנים. הא כיצד? הקומץ קרב בעצמו והשיירים
קריבין בעצמן. איקרי כאן: כל שממנו לאישים הרי הוא ב"ל תקטירו! אמר רבי יהודה
בריה דרבי שמעון בן הווי: דמסיק להו לשום עצים, פרבי אלעזר. דתניא, רבי אלעזר
אומר: "לריח ניחוח" אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשום עצים. הניחא לרבי אלעזר,
אלא לרבנן מאי איכא למימר? דעביד לה פרבי אלעזר פרבי שמעון. דתניא, רבי אלעזר
פרבי שמעון אומר: הקומץ קרב לעצמו והשיירים מתפורין על בית הדין, ואפילו רבנן
לא פליגי עליה דרבי אלעזר פרבי שמעון אלא במנחת חוטא של פהנים, דבת הקרבה
היא. אבל הכא – אפילו רבנן מודו. משנה מי שלא שחתה אחר בעלה שלשה חדשים,
ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון, היו לה פהנים
מן הראשון ופניהם מן השני – חולצין ולא מייבמין, וכן הוא להם – חולצין ולא מייבמין.
היו

היה היא במנחת ישראל, מה מנחת ישראל נקמצת – אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת. אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין, אף זה שיריה נאכלין – תלמוד לומר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה". הא כיצד? הקומץ קרב בעצמו, והשיירים קרבות לעצמן, דברי רבי שמעון. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: הקומץ קרב לעצמו, והשיירים מתפורין אבית הדין, למטה, מקום שנותנים שם תרומת הדין והנזעה, והיינו אצל המזבח. ועד כאן לא פליגי רבנן עליה ואמרו דשיירים קריבים אלא במנחת חוטא כהן, דסבירא להו כולה בת הקרבה היא במנחת נדבתו. אבל הכא, דלא מצי לאקדובה משום שמת זר הוא, ושיירים גמורים הם, ובבל תקטירו – אפילו רבנן מודו דמתפורין.

משנה חולצין ולא מייבמין – לאשתו של ספק זה. בני הראשון חולצין – שמא בן אביהם היה, ולא מייבמין – שמא בן האחרון הוא. והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב, וזו עליהם כבדת. וכן בני האחרון, וכן הוא לנשותיהם.

היו

רי יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף ק עמוד ב – מותר מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

היו לו אחין מן הראשון וכן האחרון שלא מאותה האם הוא או חולין או מייבם – לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא אצלו. ובגן שאין אח אלא הוא, דליכא לספקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון. והן – אחין, אחד חולץ ואחד מייבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה, וחברו מייבם, אם יבמות היא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא, שהרי חלץ לה יבמה. אין סופג – דלמא לאו כהן הוא. הוא אונן עליהם – לחומרא. שמא זה אביו, וביום מיתו אסור זה לאכול בקדשים, שמא אנינות חלה עליו. וכן הן אוננים עליו, וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ופרין בגמרא: היכי דמי דשניהם חיין? אם תאמר בגרושה – אמאי הוא אין מטמא לראשון?

אם בנו הוא – הרי טוב, ואם אינו בנו – הרי הוא חלל וכו', מפרש בגמרא. הוא אינו יורש אותו – יורשיו מודחק אותו אלו אצל אלו, והן יורשין אותו, דמי מעבב על ידן? והוי מן המוטל בספק, וחולקין בין שניהם. ועולה במשמרי בו' – לעבוד, ואין בני משמר מעבבין עליו. אבל אינו חולק, דכל משמר דחי ליה לגבי חבריה. גמרא דוקא מיהלך וחדר יבומי – היו לו אחין מן הראשון וכן השני שלא מאותה האם, דקדושי מתני', והן אחד חולץ ואחד מייבם. דוקא מיהלך חד וחדר יבומי חבריה, אבל יבומי ברישא – לא, דלמא פגע ביבמה לשוק, שמא יבמתו של חברו היא ולא שלו. הולך שתוקי – וכשר הוא. דהא פשיטא לן דבן כהן הבא על הפניה הוא. מדין כהונה – מלעבוד עבודה, ואף על גב דלענין יחסין לישא אשה כשר הוא – פסול לעבודה. אחריי – שניכר ורעו שהוא שלו. מאי קא מוחר ליה רחמנא – הואיל וההוא "אחריי" קא דרשת ליה לענין פסול כהונה, הבא מאי פסול קא דרשת ביה? והא דאי גבי ישראל כשר הוא, כגון עשרה כשרים עומדים, ופירש אחד מהם ובעל. ויעד בתרה – כדאמר בפגד שלישי דקידושין (סחב). שפחה הוליד כמנה, דכתיב: "האשה וילדיה, נכריה – דכתיב: כי יסיר את בנה" – בנה הבא מן הישראלית קרי בנה, ואין בנה הבא מן הנכרית קרי בנה. אלא בנה. ראשון ראוי להיות כהן גידול – היכא שמייבם אשת אחיו בתוך שלשה, וילדה ספק בן תשע לראשון ספק בן שבעה לאחרון, בפרק "החולץ". בשלמא הוא אונן עליהם משבחת לה – אפילו בנשואין, ואף על גב דקמא מית ליה, כגון שלקטו עצמותיו לסוף שנים מרובות, אונן זה ספק עליהם, ואסור בקדשים, דחנן בפסחים (צאב). השומע על מותו, והמלקט עצמות – אובל בקדשים לערב, אבל כל היום אסור. בשלמא לשני לא ליטמא – שמא בן הראשון הוא, וכוון כשר הוא. אלא לאו בנות – ששניהם באו עליה בנות, והלכך אין מיטמא להן, דבין כך ובין כך כהן כשר הוא. ומשכחת הוא אונן עליהם והן עליו, דהא תרומתו חזו ליה. כממאנת – לעולם בנות לא מיתוקמא, דהא פסול לעבודה. ולא מצי למיתני עולה במשמר של זה ושל זה. אלא היכי משבחת לה דרואה במית שניהם, ואין מיטמא להן, דכון כשר הוא – בממאנת. יתומה שמאנה בבעלה, ולא שהתה שלשה חדשים, וניסת. משמשת במוך – מותרות (למשמ) ליתן מוך באותו מקום, שלא יתעבר. שפא תעשה עובדה פגול עובר שני דוחק את הראשון ופוחת את צורתו, בה"פמלת' (נדה כה). ואי זו היא קטנה – שמתעברת ומתה. מבת אחת עשרה בו' –

היו לו אחים מן הראשון ואחים מן השני שלא מאותה האם – הוא חולץ ומייבם, והם – אחד חולץ ואחד מייבם. היה אחד ישראל ואחד כהן – נושא אשה ראיה לכהן, ואין מטמא למיתים, ואם נטמא – אינו סופג את הארבעים. אינו אוכל בתרומה, ואם אכל – אינו משלם קרן וחומש. ואינו חולק על הגורן, ומוכר התרומה והדמים שלו. ואינו חולק בקדשי הקדשים, ואין נותנין לו את הקדשים, ואין מוציאין את שלו מידו. ופסור מן הודוע והלחיים והקביה. וכבדו יהא רועה עד שישתאב, ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים. היו שניהם כהנים – הוא אונן עליהם והם אוננים עליו, הוא אינו מטמא להם והם אינן מטמאים לו, הוא אינו יורש אותן – אבל הם יורשין אותו. ופסור על מפתו ועל קללתו של זה ושל זה. עולה במשמרו של זה ושל זה, ואינו חולק. אם היו שניהם במשמר אחד – נטל חלק אחד. גמרא דוקא מיהלך וחדר יבומי, אבל יבומי ברישא לא, דקא פגע ביבמה לשוק. אמר שמואל: עשרה כהנים עומדים, ופירש אחד מהם ובעל – הולך שתוקי. מאי שתוקי? אילמא שמששתקין אותו מנכסי אביו – פשיטא, מי דיענין אביו מנא? אלא – שמששתקין אותו מדין כהונה. מאי טעמא? אמר קרא: "והייתה לו ולזרעו אחריי" – בעינין זרעו מיוחס אחריי, ולכא. מתקיף לה רב פפא: אלא מעתה, גבי אברהם דכתיב: "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריי", התיב מאי קא מוחר ליה רחמנא? הכי קאמר ליה: לא תנסב נכריה ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה. מיתבי: ראשון ראוי להיות כהן גדול, והא בעינין זרעו מיוחס אחריי, ולכא! זרעו מיוחס אחריי דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, וכי גזור רבנן – בזנות, בנשואין – לא גזור רבנן. ובזנות מי גזור רבנן? והתני: "מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה", מאי "אחר בעלה"? אילמא אחר מיתת בעלה – אימא סיפא: "הוא אונן עליהם והם אוננים עליו", בשלמא הוא אונן עליהם – משבחת לה בנשואין דשני, וליקוט עצמות דקמא. אלא הם אוננים עליו היכי משבחת לה? קמא הא מית ליה! ואלא – בגרושה, ומאי "אחר בעלה" – אחר גט בעלה, אימא סיפא: "הוא אין מטמא להם והם אינן מטמאין לו", בשלמא הן אין מטמאין לו – לחומרא, דכל חד וחד דלמא לאו בריה הוא. אלא הוא אין מטמא להם – אמאי? בשלמא לשני – לא ליטמי ליה, אלא לראשון – ליטמי ליה ממה נפשך: אי בריה הוא שפיר קא מטמא ליה ואי בר בתרא הוא שפיר קא מטמא ליה, דחלל הוא! אלא לאו בזנות, ומאי "אחר בעלה" – אחר בעלה. וקתני סיפא: "עולה במשמרו של זה ושל זה", ותיובתא דשמואל! אמר רב שמעאי: כממאנת. ממאנת מי קא ילדה? והתני רב ביבי קמיה דרב נחמן: שלש נשים משמשות כמוך: קטנה, מעוברת, ומניקה. קטנה – שפא תתעבר ותמות, מעוברת – שפא תעשה עובדה פגול, מניקה – שפא תגמול את בנה וימות. ואיזו היא קטנה – מבת אחת עשרה שנה ויום אחד עד בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. פחות מיכן או יתר על כן – משמשת בדרבה והולכת, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: אחת זו ואחת זו משמשת בדרבה והולכת, ומן השמים ירחמו, שנאמר: "שומר פתאים ה'!" משבחת לה בקדושי מעות, וכדרך יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל: "והיא לא נתפשה" אסורה, הא נתפשה מותרת. ויש לך אחרת שאף על פי שלא נתפשה מותרת, ואי זו – זו שקדושיה קידושי מעות, שאפילו בנה מורכב לה על כתפה – ממאנת והולכת לה.

ולענין מיאן נמי בת שתיים עשרה ויום אחד לא ממאנת. ומקמי הכי קתני דאי מיעברא מתה, פחות מכאן – אינה מתעברת כלל. יורר על זה, אי מעברא – לא מתה. בקידושי מעות – על תנאי ולא נתקיים, דנפקא מיניה בלא גיטא. וניסת בתוך שלשה, ומשכחת לה דרואה מית שניהן, וכוון כשר הוא, לפיכך אין מיטמא להן, ועולה במשמרו לעבוד. דבנות כהאי גוונא דרעו על ידי נשואין – לא גזור רבנן. היא – מיעוטא הוא. והכי קאמר: "היא" – כלומר אשה גמורה, דכי לא נאנסה וזינתה – אסורה. ויש לך אחרת, שאף על פי שנבעלה תחת בעלה ברצון – מותרת לבעלה, ואי זו – זו כר. והולכת לה – וכוון דלא בעיא מיניה גיטא – לאו אשתו היא. ואי זינתה – הרי היא כפניה שזינתה, ומותרת לה. תחת בעלה ברצון – מותרת לבעלה, ואי זו – זו כר. והולכת לה – וכוון דלא בעיא מיניה גיטא – לאו אשתו היא. ואי זינתה – הרי היא כפניה שזינתה, ומותרת לה. חייב

היו לו לספק זה אחים מן הבעל הראשון ואחים מן הבעל השני שלא
מאותה האם, ונשאו נשים ומתו בלי בנים, הוא חולץ ומייבם – הבן
הספק או חולץ או מייבם לכל אחת מהאלמנות, שבין כך ובין כך
מותרת לו, אם המת הוא אחיו מן האב, הרי מקיים בה מצות יבום,
ואם אינו אחיו, הרי היא נכרית לגביו ומותרת לו. והם האחים,
באופן שהספק מת בלא בנים, אחד מהם, אחד מבני הראשון או
אחד מבני האחרון, חולץ, ואחד וחבירו מן האב האחרון מייבם
אותה.

המשנה מבארת את הדין באופן שיש בו גם ספק אם הוא כהן: היה
אחד מהבעלים של אשה זו ישראל, ואחד מהם היה כהן, ואין ידוע
מי הוא אביו של וולד זה, הרי ספק בזה, ולכן נושא אשה רק
זו הראויה לכהן, שמא הוא כהן, ואסור לו לישא אשה שאסורה
לכהן. ואין מוטא לפתים, שמא הוא כהן, ואם נטמא למת, אינו
סופג את הארבעים מלקות, שמא אינו כהן. וכן אינו אוכל בתרומה,
שמא הוא ישראל. ואם אוכל בתרומה בשוגג, אינו משלם קרן וחומש,
שמא הוא כהן שמוותר לאכול בתרומה. ואינו חולץ תרומה על
הגוף, שמא הוא ישראל שאינו נוטל תרומה. וכשמפריש תרומה
מתבואה שלו, לאוכלה אינו ראוי, שמא אינו כהן, וליתנה אינו
מחויב, שמא הוא כהן, אלא מוכר לכהן את התרומה והקמים שלו.
ואינו חולץ בקדשי הקדשים. ואין נותנין לו את הקדשים, ואין
מוציאין את הקדשים שלו מידו. ופטור מן החיוב ליתן לכהן את
הדורון והקלינים והקביה. ובכבודו הנולד לו בעדרו, ליתנו לכהן הוא,
חייב שמא הוא עצמו כהן, ולאכול אינו ראוי שמא ישראל הוא,
ולכן יהא רועה עד שיקטאב – עד שיפול בו מום, ונותנין עליו
הומרי כהנים וחומרי ישראלים.

היו שנייהם – שני הבעלים כהנים, הוא אוני עליהם – הוא נוהג דיני
אנינות במות כל אחד מהם, להיאסר באכילת קדשים, שכן ספק
יש לו על כל אחד שמא הוא אביו, והם אונינים עליו, שאסורים הם
בקדשים ביום מותו, שמא הוא בנם. הוא אינו מוטא להם במיתתם,
והם אוני משפחהם לו כשמת. הוא אינו יורש אותן. אבל הם יורשין
אותו אם מת בלי בנים.

ופטור על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה. הבן הספק עולה לעבוד
בבית המקדש במשקמו של זה ושל זה, ואין בני משמר יכולים
לעכב עליו. ואינו חולץ בבשר הקרבנות ובעורות הקדשים עם
שאר בני המשמר של כל אחד מהם. משום שבני המשמר האחד
דוחים אותו אצל בני המשמר האחר שיטול חלק מהם. ואם היו
שניהם – שני הבעלים במשקמו אחד, שאז ודאי יש לספק חלק
במשמר זה, נהוג גם חלק אחד בקדשים.

גמרא

שנינו במשנה: נישאת אשה לאחר מיתת בעלה תוך שלשה
חדשים ונולד בן ואין ידוע אם הוא מבעלה הראשון או מבעלה
השני, והיו לו אחין מן הראשון ומן השני, ומת ספק זה בלא בנים,
אחד מהאחים חולץ לה והשני מייבמה. מבארת הגמרא: דקא
מחלץ והדר יבומי – יש לעשות דווקא בסדר הזה משומר אחד
יחלוץ ורק אחר כך חבירו ייבם, אבל יבומי ברישא קודם שיחלוץ
חבירו, לא, משום דקא פגע ביקמה לשון – שיתכן שהיא זקוקה
ליבום של אחי המת מבעלה השני, וקודם חליצה של אחד מהם,
הרי היא באיסור יבמה לשוק.

הגמרא מביאה דין שאמר שמואל ומקשה עליו ממשנתנו: אמר
שמואל, היו עשרה כהנים עומדים לפניו, ופירש אחד מהם ובעל
אשה פנויה, ואין ידוע מי הוא הבעל, הולך הנולד מביאה זו, הוא
שתוק.

שואלת הגמרא: מאי שתוקי – לגבי איזה דין אמר שמואל שהוא
שתוקי, הרי לענין יוחסין הוא כהן כשר. אילימא שהוא שתוקי
לענין שמשקתים אותו מנכסי אביו, כלומר, שאינו נוטל בירושת
אף אחד מאותם עשרה כהנים, כיון שיש ספק מי הוא אביו, הלא
פשיטא שכך הוא, שהרי מי ידעין אביו מנו – וכי יודעים אנו מי
הוא אביו שירש את נכסיו. משיבה הגמרא: אלא ודאי לענין זה

שמשקתין אותו מדין כהונה ומונעים אותו מלעבוד בבית המקדש,
אף שאנו יודעים שאביו כהן וכשר הוא לישא אשה. מבארת
הגמרא: מאי מנכסא מונעים אותו מלעבוד, אמר קרא בהבטחת
הכהונה לפנחס (במדבר כה יג) והיה לו ולזרעו אחרי ברית כהנת
עולם, וממה שנאמר וזרעו אחרי דורשים, שלדין כהונה בעיני
ו-צריך וזרעו מיוחס אחרי, היינו שיודעים מי הוא אביו, וליכא –
ובשתוקי זה אין לנו ידיעה מי הוא אביו ולכן פסול הוא לעבודה.
מקשה רב פפא: מתקף לה רב פפא, אלא מעתה, שמן התיבות
וזרעו אחרי נדרש צריך שיהיה זרעו מיוחס אחריו, אם כן נבי
אברהם דבתיב (בראשית כז יז) להיות לה לאלהים וזרעו אחרי, התיב
מאי קא מזהר ליה רחמנא – מה מזדיר שם ה' את אברהם במה
שאמר לו וזרעו אחרי, וכי איזה פסול יתכן להיות בורעו של
אברהם ושאנים כהנים אם לא יהיה הבן מתייחס אחרי אביו.
משיבה הגמרא: הכי קאמר ליה ה' לאברהם, כדי שזרעך יתייחס
אחריך, לא תנכס – לא תשא עוקרת בוכבים ושפחה, דלא ליויל
וזרעך בתרה – שלא יתייחס זרעך אחריה.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: מיתיבי, שנינו בברייתא (לעיל לו),
לענין יבם שייבם את אשת אחיו בתוך שלשה חדשים למיתת
אחיו, וילדה לאחר שבעה חדשים מיבומי, והבן הוא ספק בן
תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לאחרון, בן זה הראשון
שנולד, ראוי להיות בן גדול. והנה בן זה אין ידוע מי הוא אביו,
ומבואר שראוי לעבוד בבית המקדש. והא לדברי שמואל בעיני
ו-אנו צריכים שרעו יהיה מיוחס אחרי בכדי שיהיה כשר
לכהונה, ובכן ספק זה, ליכא – אין לנו ידיעה מי הוא אביו.

מתרצת הגמרא: דין זה שצריך שיהיה זרעו מיוחס אחרי, אינו
אלא מדרבנן, וקרא שהובא לעיל, אינו אלא אסמכתא בעלמא
לדבריהם. וכי נזיר רבן לפסול מי שאין זרעו מיוחס אחריו
מהכוונה, הוא רק על ולד הנולד בנות, וכמו בנידון של שמואל
שפירש אחד מהכהנים ובעל פנויה, אבל באופן שהולד נולד
בנשואין, וכאופן של הברייתא, לא נזיר רבן.

הגמרא מקשה על שמואל ממשנתנו: ובנות מי נזיר רבן לפסול מי
שאין זרעו מיוחס אחריו, והתנן במשנתנו, מי שלא שהתה אחר
בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה וכו', היו שניהם כהנים וכו'
עולה במשמרו של זה ושל זה וכו'. תחילה מבררת הגמרא: מאי –
מה כוונת המשנה שלא שהתה אחר בעלה, אילימא – אם נאמר
שכוונת המשנה שנישאת אחר מיתת בעלה, שבעלה הראשון מת,
אימא סיפא, היו שניהם כהנים, הוא אוני עליהם והם אונינים עליו,
בשלבא – מובן מה שנאמר הדין שיהא הוא אוני עליהם, שעליו
לנהוג דין אונן ביום מיתת שניהם, ואף שהבעל הראשון מת כבר
קודם לידתו, בכל זאת משבחת לה – יכולה להימצא אנינות זו
שיהא הוא אונן על שניהם, בנשואין ששני – כשמת הבעל השני
שנשא את אמו, צריך הבן מספק לנהוג דיני אנינות ביום מיתת
הבעל השני, וגם ביום ליקוט עצמות דקאם – של הבעל הראשון,
שאף שמת כמה שנים קודם, ועוד לפני לידתו, הוא נוהג עליו דיני
אנינות ביום ליקוט עצמותיו, אלא מה ששנינו את הדין שהם – שני
הבעלים אונינים עליו, הוי משבחת לה – איך תמצא אופן ששניהם
ניהגו דיני אנינות על הבן, קאם הא מית ליה – הרי הבעל הראשון
כבר מת קודם לידתו של הבן, ורק אחר מיתתו נישאה אמו לשני
ונולד הספק, ועל כרחך מדובר באופן שנישואיה לבעל השני היו
כאשר הבעל הראשון היה חי. ואם כן שוב יש לברר מה היא כוונת
המשנה שלא שהתה אחר בעלה.

ואלא תפרש שמדובר במשנה בגרושה, וימא – ומהו הפירוש
במשנה שלא שהתה אחר בעלה, היינו שנישאת לאחר קבלת גט
מבעלה, אי אפשר לפרש כן, שהרי אימא סיפא, שנינו בהמשך
המשנה, הוא הספק, אין מוטא להם, והם – שני הבעלים אינן
מטמאין לו, בשלבא – מובן מה שנאמר שהן – הבעל הראשון
והשני, אין מטמאין לו כשמת, משום שהולכים לחומרא, דכל חד
וחד מן הבעלים צריך לחשוש דלמא לאו בריה הוא – שמא המת
אינו בנו ואינו ראוי להיטמא לו. אלא מה שאומרת המשנה שהוא

שנינו במשנה: **היו שניהם פְּהִינָה** וכו' ופטר על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה. הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופן שבו הכה הספק את שני אבותיו המסופקים: **תָּנוּ רַבָּנָן**, הֲכָה אֶת זֶה – אֵת הַבֶּעַל הָרָאשׁוֹן וְהָיָה אֶת זֶה הַשֵּׁנִי, או שקלל את זה וְהָיָה וְקָלַל אֶת זֶה, או שקלל שניהם **בְּבֵית אֶחָת**, או שהכה שניהם **בְּבֵית אֶחָת**, ואף שההתראה שמתרים בו שלא יכה ושלל יקלל היא התראת ספק, שבכל הכאה יתכן שאין זה אביו, סובר תנא קמא שהתראת ספק זו נחשבת התראה, כיון שבכל האמורים בודאי עובר עבירה. **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר**, אם הכה או קילל שניהם **בְּבֵית אֶחָת**, כגון שחבט בשניהם במקל במכה אחת, חָיִיב מִפְּנֵי שֶׁהִתְרָאָה עַל הַנֶּעֱשֶׂה בְּבֵית אֶחָת הִיא הִתְרָאָה וְדָאִי, אבל אם הכה או קלל אותם **בְּזֶה אַחֵר זֶה**, פְּטוּר, מפני שבאופן זה ההתראה היא התראת ספק.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יהודה: וְהִתְנַיָּא בברייתא אחרת, **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר**, פְּטוּר אִם שִׁחַבְתָּ אֶת שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָת. מתרצת הגמרא: **הָרִי תִּנְיָא אֱלִיָּא דְרַבִּי יְהוּדָה** – שתי הברייתות הן שני תנאים החולקים בדעת רבי יהודה האם פטר גם באופן שהכה שניהם בבת אחת.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְמָאן דְּפָטַר** – מהו טעמו של התנא הסובר שרבי יהודה פטר גם באופן שהכה וקלל שניהם בבת אחת, הלא כיון שאחד מהם ודאי אביו הרי זו התראת ודאי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי תַנְיָא**, נֶאֱמַר בְּרַכָּה לַמֶּשֶׁחַ, כלומר, כלפי הדרים למטה, דהיינו אביו ואמו, ונֶאֱמַר בְּרַכָּה לַמַּעֲלָה – כלפי מעלה, מִזֶּה לַמַּעֲלָה – כשם שהעונש האמור במקל כלפי מעלה, הוא בקללה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, כלומר, שבכדי להתחייב אין צריך שישתף עמו אחר, שהרי אין ספק על יחידותו של כלפי מעלה, אף העונש האמור לַמֶּשֶׁחַ – במקלל אביו ואמו, הוא רק בקללה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, כלומר, שחובו הודאי לא יהיה רק מצד מה ששיתף אחר עמו בקללה. וְאֵיתַקֵּשׁ – והוקשה בְּרַכָּה לַמַּעֲלָה, כשם שבקללה אינו חייב אם יש בה שותפות, אף בהכאה אינו חייב אם יש בה שותפות, ולכן אף שהכה או קילל את שני אבותיו (והאפשריים) בבת אחת פטור, כיון שזו הכאה שיש בה שותפות.

שנינו במשנה: וְעוֹלָה בְּמִשְׁמְרוֹ וכו' של זה ושל זה ואינו חולק בבשר הקדשים ובעורות. מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחֵר דְּאֵינוֹ חוֹלֵק בְּקִדְשִׁים, לָמָּה עוֹלָה לַעֲבוֹד בַּמִּקְדָּשׁ. הגמרא תמוהה על הקושיא: לָמָּה עוֹלָה, הרי זה פשוט, שכן **הָאָמַר בְּרַבִּי עֲזַרְיָה בְּנֵי עֲזַרְיָה** – אומר הוא רוצה אני לקיים מצוה של עבודת המקדש אף שאינו חולק בקדשים. הגמרא מבארת את קושייתו: **לָמָּה** כִּי יֵשׁ לַהֲקִשּׁוֹת, עוֹלָה לֹא קָתַן – לא נאמר במשנה 'עולה במשמרו אינו חולק', שמלשון זו משמע שאם רצה ועלה אינו חולק, אך אם אינו רוצה אינו עולה. **לָמָּה** נאמר במשנה 'עולה', דהיינו שהוא עולה לעבוד **בְּעַל בְּרָחוֹ**, ועל כך קשה, מדוע כופים אותו לעבוד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֱהָא בְּרַבִּי תַנְיָא אָמַר אֲבִי, אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, בני שני המשמרות ושלגביהן יש להסתפק אם הוא ממשפחתן? יכולים לכופו לעבוד בעבודת המשמר של כל אחד מהם מִשּׁוּם פְּנִים מִשְׁפָּחָת, שכל אחת משני המשמרות כשיאנו עובד במשמר שלהם יאמרו שיש ביניהם כהן פסול והיה בושים מחמתו. ואין די שיעבוד במשמר אחד, משום שאלו שיראדו שנינו עובד במשמר האחר יאמרו שהוא פסול, לפיכך ביד בני שני המשפחות לכופו לעבוד בעת משמרתם.

שנינו במשנה: וְאֵם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמְרוֹ ב' נטל חלק אחד. מקשה

ויאמרו לו שהוא שייך לבית אב האחר, וכמו כן ידחו אותו בני הבית אב האחר, ומדוע אמרה המשנה שאם הם ממשמר אחד הרי הוא נטל חלק בקדשים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פִּסְאִי, הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת המשנה, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מִמִּשְׁמֶר אַחֵר וְגַם מִבֵּית אֶב אַחֵר, שאז אינם יכולים לדחותו, נטל הספק חלק אחר.

הדרן עלך נושאין על האנוסה

פרק שנים עשר - מצות חליצה

פרק זה דן במצות חליצה המתרת יבמה להנשא לשוק, כיצד נעשית, באיזה בית דין, כמה דיינים צריך בחליצה ומי הם. איזה נעל כשר לחליצה, ובאיזה רגל נועלה. דיני הקריאה שקוראים היבם והיבמה בבית דין, והיריקה שיוקרת היבמה. ואם חרש וחרשת, קטן וקטנה חולצים ונחלצים. ומהי סדר החליצה בבית דין.

משנה

מִצְוַת חֲלִיצָה צריכה שתהיה בשלשה דיינים, ואפילו אם שלשון הדיוטות – דיינים שאינם מהסנהדרין. מוסיפה המשנה בדיני חליצה: **חֲלִיצָה בְּמַנְעֵל** – נעל העשוי מעור רך כעין מנעל שלנו. **חֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה** בדיעבד. חליצה בְּאֶנְפִּילָא – נעל העשוי מברד, **חֲלִיצָתָה פְּסוּלָה**, שנאמר (דברים כה ט) 'וְחֲלִיצָה נַעֲלוּ', ונעל מברד אינה נחשבת 'נעל'. חליצה בְּסַנְדַּל שֵׁשׁ לוֹ עָקֵב וְסוּלְיָהּ, בְּשָׂרָה. ואם חליצה בסנדל שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב, פְּסוּל. חליצה מִן הָאֲרֻבּוֹת וּלְמַסָּח כלומר, נקטעה רגלו של היבם מן הברך ולמטה, וחליצה סנדל משוק, החליצה בְּשָׂרָה. אבל מִן הָאֲרֻבּוֹת וּלְמַעֲלָה, היינו שנקטעה רגלו מן הברך ולמעלה, וחליצה מיריבו. החליצה פְּסוּלָה. חליצה בְּסַנְדַּל שֶׁאֵין שָׁלוֹ – שאינה של היבם, או בְּסַנְדַּל שֶׁל עֵץ, או בְּסַנְדַּל שֶׁל רֶגֶל שְׂמָאל שנעל אותה ברגל ימין, החליצה בְּשָׂרָה. חליצה בְּסַנְדַּל גָּדוֹל ממדת רגלו של היבם שהוא יָבֹול לְחֻלּוֹ בּוֹ, או בְּסַנְדַּל קָטָן ממדת רגלו שהוא חוּפָה (מכסהו) אֶת רֹגֶב רִגְלוֹ, חֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה.

גמרא

שנינו במשנה: מצות חליצה בשלשה דיינים ואפילו שלשתן הדיוטות. מקשה הגמרא: וּמֵאַחֵר דְּאֵפִילוּ שְׁלֹשָׁה הַדְּיוֹטוֹת כְּשֵׁרִים לחליצה, דיינים לָמָּה לִי – מדוע דיינים במשנה שצריך שלשה דיינים. מתרצת הגמרא: הָא קָא מְשַׁמְעָן – לשון זו באה להשמיענו דְּבָעֵינָן – שצריך לחלוץ בפני שְׁלֹשָׁה שְׂוִידָעִים לְהַקְרוֹת ליבם וליבמה את פסוקי התורה האמורים גבי חליצה (דברים כה ט) **בְּעֵינֵי דְּיָיִנִים** היודעים להקרות. תַּנְיָא לָהּ דְּתָנוּ רַבָּנָן – שנינו דין זה במשנתנו כפי ששנו זאת חכמים בברייתא, מִצְוַת חֲלִיצָה בְּשֹׁלֶשָׁה הַדְּיוֹטוֹת שְׂוִידָעִין לְהַקְרוֹת בְּעֵינֵי דְּיָיִנִים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בְּחֻמְשָׁה. מבארת הגמרא מחלוקתם: **מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קָאָא** המצריך חליצה בשלשה דיינים. תַּנְיָא בברייתא, נאמר בפרשת חליצה (דברים כה ט) 'וְעָלְתָהּ בְּמִתּוֹ הַשְּׂעִירָה אֶל הַזִּקְנִים', ומלשון 'זקנים' משמע שצריך שְׁנֵי – שני דיינים, וְכִיוֹן שֶׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שְׁקוּל – אין מושיבים בית דין שיכולים ליחלק שוה בשוה, מוֹסְפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דִּין אַחֵר, הָרִי בָּאָן שְׁלֹשָׁה דיינים לחליצה. וְרַבִּי יְהוּדָה הַמְצִירִךְ חֲמִשָּׁה דיינים סבר, שמתיתב 'זקני' שנאמרה בהמשך הפסוק משמע שצריך שְׁנֵי, ומתיבת 'זקנים' שנאמר בפסוק שלפני זה משמע שצריך עוד שְׁנֵי, וְכִיוֹן שֶׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסְפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דִּין אַחֵר וְהָרִי בָּאָן חֲמִשָּׁה דיינים. שואלת הגמרא: וְתַנָּא קָאָא הסובר שחליצה בג' דיינים ואינו לומד מ'זקני' להצריך עוד ב' דיינים, הָא 'זקני' מַאי עָבִיד לִיה – מה הוא

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף קא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ריג רש"י תוספות

חייב — שהרי אחד מהם אביו (קסבר) התראת ספק שמה התראה, הואיל וממה נפשך עובר, והכחו. **בבת אחת** — שחבטן במקל בכחא אחת. חייב — דבהתראת דאי התרו בו: אל תכה שניהם, שבמכה זו אתה מתייחב. **בזה אחר זה פטור** — דאיכא שתי התראות, וכל חרא וחרא הוה התראת ספק, ולתנא קמא התראת ספק שמה התראה, הואיל וממה נפשך עבר. **מאי טעמא דמאן דפטור** — בבת אחת, הא דאי התראה היא? לטעמא — באביו ואמו. למעלה — כלפי מעלה, "כי יקלל אלודיו" (ויקרא כד). **איתקש הכאה לקללה** — בפרשת "ואלה המשפטים" שמכן הענין, אלא שפסוק אחד מפסיק ביניהן, ואיכא למאן דאמר היקש הוא. ב"אלו הן הנחנקין" (סנהדרין פה.א). **האמר בעינן דאיכביד מצוה** — בתמיה גרסין לה. דקא אמרת למא עולה — הא דאי בלא חלוקה ניתא ליה למיעבד עבודה, אלא בעי הכי: עלה לא קתני, ודניתא עלה במשמרו אינו חולק. בעל כרחו — דאף על גב דאינו חולק, כפינן ליה לעבוד. **משום פגם** — שתי משפחות שבושין עליו, שיאמר בני אדם פסול הוא לעבודה. וכוני משמרות יכולין לכופו ולומר לו: הואיל ואומרים עלך שאתה ממשפחה שלנו — עבוד במשמר שלנו, שלא יאמרו בני אדם שלא ראוי עובד במשמר אחר: פסול הוא זה. וכן במשמרו של אדרי'. כל משמר חלוק לששה בתי אבות, וכל אחד עובד את יומו, ונוטל עורות קדישים הבאים ביזמו.

הדרן עלך נושאים על האנוסה

משנה ואפילו שלשתן הדיוטות — שאינן מסתדרין עירן. ובגמרא פריך: מאי דיינין? **מנעל** — של עור רך הוא, כעין שלנו. **חליצה כשרה** — אבל לבתחלה לא, כדמפרש לקמן, משום מנעל המרופט שנוטל גבו. אבל עיקר חליצה בסנדל, והוא של עור קשה ומבושל, ומשנפתח אין לו תקנה, ואין דרך לנעלו. **באפילאי** — של בגד, *קלצין בלעז. **פסולה** — דמדיד דמגין בעינן, דכתיב (דברים כה): "נעלו", ונעל מידי דמגין הוא, דכתיב (יחזקאל טז) "ואנעלך תחש", והוא עור. עקב — **שוליא בלעז. מן הארכובא ולמעלה — שנחתך רגלו מן הארכובא, וחלץ מן הארכובא ולמעלה. או בשל שמאל בימין כשרה — אבל חליצה של שמאל קתני בפירקין (יבמות קדא). פלוגתא. חליצה בגדול — סנדל שלא היה למדת רגלו, אבל הוא יכול ללכת בו. הכי גרסין: או בקטן החופה את רוב רגלו חליצתה כשרה. **גמרא** להקרות — ליבם: "לא חצתה לקחתה" (דברים כה). "מאן יבמי להקיס" וגו', "ככה יעשה לאיש", וכולן בלשון הקדש. זקנים — "ועלתה יבמותו השערה אל הזקנים" (שם). זקני — "וקראו לו זקני עירו" (שם). אבל "ונגשה יבמותו אליו לעיני הזקנים" (שם) לא קא חשיב, דכיון דכתיב "הזקנים" — אחרך דלעיל קאי. כך בית דין מנוקים מכל מום — יליף מהאי קרא "כולך יפה רעיתי" דאיידי בסנהדרין. בישראל

"היו שניהם פהנים וכו'". **תנו רבנן: הבה זה וחזרו והבה זה, קלל זה וחזרו וקלל זה, קלל שניהם בבת אחת, הבה שניהם בבת אחת - חייב. רבי יהודה אומר: בבת אחת חייב, בזה אחר זה פטור. והתניא, רבי יהודה אומר: פטור בבת אחת! תרי תנאי אליבא דרבי יהודה. מאי טעמא דמאן דפטור? אמר רבי חנינא: נאמר ברכה למטה ונאמר ברכה למעלה. מה למעלה - שאין בה שותפות, אף למטה - שאין בה שותפות, ואיתקש הכאה לקללה. "ועולה במשמרו וכו'". וכי מאחר דאינו חולק למה עולה? למה עולה? **האמר: בעינא דייקביד מצוה! אלא, "עלה" לא קתני, אלא "עולה"** - בעל כרחו. **אמר רב אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: משום פגם משפחה.** "ואם היו שניהם במשמר כו'". **מאי שנא שני משמרות דלא - דאזיל להא משמרה ומדחו ליה ואזיל להא משמרה ומדחו ליה - משמר אחד נמי, אזיל להא בית אב ומדחו ליה! אמר רב פפא, הכי קאמר: אם היו שניהם משמר אחד ובית אב אחד - נוטל חלק אחר.****

הדרן עלך נושאים על האנוסה

מצות חליצה בשלשה דיינין, ואפילו שלשתן הדיוטות. חליצה במנעל - חליצתה כשרה, באפילאי - חליצתה פסולה. בסנדל שיש לו עקב כשר, ושאיין לו עקב - פסול. מן הארכובא ולמעלה - חליצה כשרה, מן הארכובא ולמעלה - חליצה פסולה. חליצה בסנדל שאין שלו, או בסנדל של עין, או בשל שמאל בימין, חליצה כשרה. חליצה בגדול שהוא יכול לחלוץ בו, או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו, חליצתה כשרה. **גמרא ומאחר דאפילו שלשה הדיוטות - דיינין למה ליה? הא קא משמע לן: דבעינן בשלשה שידועים להקרות פנין דיינים. תנינא להא דתנו רבנן: מצות חליצה בשלשה שידועין להקרות פנין דיינים. רבי יהודה אומר: במשמה. **מאי טעמא דתנא קמא? דתניא: "זקנים"** - שנים, ואין בית דין שקול - מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה. ורבי יהודה: "זקני" שנים, "זקנים" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה. ורבי יהודה דאפילו שלשה הדיוטות. ורבי יהודה דאפילו מנא ליה? נפקא ליה מ"לעני", דאמר מר: "לעני" - פרט לסומים. ומדאיצטריך "לעני" למעוטי סומים - שמע מינה דאפילו הדיוטות, דאי סלקא דעתך סנהדרין פנינן - למה לי למעוטי סומין? מדתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף: כשם שבית דין מנוקים בצדק - כך בית דין מנוקים מכל מום, שנאמר:**

הבה זה ח' קלל את זה כו' או הבה שניהם בבת אחת חייב — זו ואין צריך לומר זו קתני. ולא חש למיתני בענין אחד כיון דרבי יהודה פליג עלה, ומחלק בין זה אחר זה לבת אחת. ורבנא חננאל גרסי: הבה שניהם או קלל שניהם, בין בזה אחר זה בין בבת אחת חייב. ואין להקשות: הא דאמר ריש לקיש ב"התערבות" (ובאים עתא). הפגול חגורתו שבלול זה בזה — פטור, אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. ודייק דהם דהתראת ספק לא שמה התראה, ומאי שנא מהקד שניהם בבת אחת? לא דמי, דהבא יודע הוא דעובר על לאו ומיתה, דמכה אביו בבירור. אבל התם אינו יודע אי זו מין הרבה על חבירו, אם עובר משום פגול או משום נותר. ואין להאריך כאן. **עולה** בעל כרחו — תימיה קצת: היכי משמע ליה דעלה בעל כרחו? דלמא בעל כרחם דבני משמרה קאי. **ואם** היו שניהם כו' — תימיה, אמאי לא פריך: חלק אחד פשיטא! ושמא משום דתנא ליה לעיל (צ.ב.ב), תנא ליה נמי הבא.

הדרן עלך נושאים על האנוסה

מצות חליצה — הא קא משמע לן דבעינן שלשה שידועין להקרות כעין דיינים. אבל בשאר דברים אין צריך שיהיו בקאיין בהן, וכי לא עשו בטוב — יוכלו לישאל לבקאיין, אבל קריאה, אם לא ידעו להקרות לא יוכלו לישאל לבקאיין אם הקרו יפה. **ואין** בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד — הבא גבי חליצה אתי שפיר דאין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, דהא איכא כמה פלוגתי, במותינין, אבל לענין סמיכת פה דבעינן נמי שלשה קשרו: ויש לומר: דהתם נמי איכא פלוגתא אי בעינן בכל כחו (חגיגה טז.ב), ועוד יש לומר: דבכל דוכתין דבעינן ראינא לבית דין — אין בית דין שקול. **זקני** שנים זקנים שנים — פירש בקונטרס: "ונגשה יבמותו אליו לעיני הזקנים" אחרך דלעיל קאי. ואין נראה לרבינו יצחק, דבריש סנהדרין (ג.ב) מפיק הא דבעינן שלשה מומחין מדכתיב "שלשה האלהים" ולא אמרינן "האלהים" בתרא אודלעיל קאי! ואמר רבינו יצחק: ד"הזקנים" ד"לעני" אצטריך למכתב, דאי הוה כתב ונגשה יבמותו לעיניהם — הוה אמינא: אי יבם סומא — לא יחלוץ, ולהכי כתיב "לעני הזקנים". אבל חליצה מן הסומא חליצתה כשרה. **מיבעי** ליה לרבות הדיוטות — ואם תאמר: ומ"זקנים" אמאי לא משמע ליה זקני השוק? כדאמר בפרק בתרא דסוטה (קא), ובפרק קמא דסנהדרין (ידא), אי לא "ושופטיך" הוה אמינא "זקניך" אפילו זקני השוק, גבי עגלה ערופה: ויש לומר, דשאני הבא דכתיב "השערה" דמשמע סנהדרין.

יפה

יפה רעיתי ומום אין כך – אבל מזהו ציבנו שם עמך בדומין לך – לא דרשין אלא לענין פסול יחסין, דהתם ליכא עבודה שהיא סברא לפסול בעלי מומין. **בית** דין מנוקים מכל מום – בסנהדרין (ל"ב) ובפרק "בא סימן" (נדה מט"ב) דקאמור: חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר – אמתניתין דאין הכל כשרים לדין דיני נפשות לא מצי למימר לאתויי בעלי מומין, דבפסול יחסין איירי, כדקתני ספא: אין

כשרים כהנים ליום ישראלים מבישאים לכוונה. **מונקא** – מבישא נפקא – מ"בישראל" דרש, דסמכיה אצל "נוקרא שמו". דמ"ונקרא שמו" לחודיה לא הוה משמע לענות כולם, אלא דוקא אדיניין ולא אבל העומדים שם. וקשה לרבינו יצחק: דהכא דרשין תרי "בישראל" למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ובפרק קמא דקדושין (יד"א) דרשין: דכיון שחלץ לה נעל – הוהיה לכל ישראל ואמר רבינו יצחק: דהתם דרשין מרסמכיה ל"בישראל" בית חלוץ הנעל, הוה מצי למכתב "ובישראל" יקראו שמו בית חלוץ הנעל, אי לאו אתא אלא לדרשא דהכא. ומרסמכיה "ישראל" אצל "חלוץ הנעל" דרשין נמי כיון שחלץ לה נעל – הוהיה לכל ישראל. **וקראו** – ואלא שלוחן – ותמימה: אדילפתא בפרק שני דקדושין (מ"א) מקראי דשלוחו של אדם כמותו, אדרבה, גילף מהכא דאין שלוחו כמותו ויש לומר: דיש כמה בתובים הבאים כאחד, דגבי עגלה ערופה נמי דרשין: "ויצא" – הן ולא שלוחן, ובמנחות בפרק "שתי מדות" (ג"ב) דרשין: "וסמך יד" – ולא שלוחו, ובגדרים (ע"ב) ממעט שלים מהפרת נדרים לרבי יאשיה. ואם תאמר: למד לי קראי בקידושין? גילף מותר קראי דמדאיצטריך לאשמעטין – מכלל דבעלמא הוי כמותו ויש לומר: דאי לאו קראי דהתם הוה דרשין כל הני קראי לדרשא אחריתי. **הרב** רבנו אלחנן.

הואיל וסתם לן תנא כוותיה – אבל משום דייחיד ורבים הלכה כרבים אין לפסוק כוותיה, דמסתבר טעמא דייחיד. **אי** הכי אפילו מיאון נמי – ואם תאמר: מאי פריך? וכי בשביל כך נפסוק בכל סתמי המשניות ויש לומר: דחליצה ומיאון דמו להדרי, שתצא על ידי מעשה שלהם, ומיתנו נמי בהדי מיה. **שמע** מינה דרביה רבי יהודה שמע מינה. פסק רבינו תוס' דמינה באחת מעיניו כשר לחליצה, כיון דלא ממעטין מלענין, וסגי באחד, ויכול לראות הרוק מפי דהבמה.

ואנא גר אנא – ואם תאמר: לפירוש רבינו תם דרב שמואל בר יהודה דהכא היה בן רב יהודה הינדואה, דאמר בפרק קמא דקדושין (כ"ב), דגר שאין לו יורשין הוה ונתגייז הוא ואביו, למד היה לו להביא ברייתא דפסל גר לחליצה: לדיני ממונות נמי מיפסל לדין ישראל, כיון דאין אמו משראל ויש לומר דאיצטריך לפסול אפילו לחליצה גרים. אי נמי: כשר הוא לדיני ממונות לדין בלא כפייה. דלא שייכא שימה ודבר של חרדה. דכתיב: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז) אלא בכפייה.

מרענא שטרא אפומיה – פירש בקונטרס בכתובות בפרק "הכותב" (פ"ה) דלא מקרע קרענא ליה ולא מייבא גבינא ביה.

ואין נראה, דאם כן הוה ליה למימר בהדיא הוהא לישראל, כדאמר ב"אלו נערות" (שם ל"ב) גבי היוצאת משום שם רעו ורבינו תם מפרש, וכן רבינו חננאל בשבועות (מ"א). דהיינו שלא יוכל בעל השטר לגבות בלא שבועה אפומיה אפילו הוא קרוב ללז או למלוה, דאביו קרוב – אפילו שאר אדם מחייב נמי שבועה, כדתנן (כתובות פ"א), עד אחד מעידה שהיא פרועה – לא תפרע אלא בשבועה. והא דאמר ליה רבא לרב פפא ב"הכותב" (פ"ה) שהעיד על השטר שהוא פרוע: איכא אינש אחרינא בהדי מר – צריך לומר שרב פפא היה קרובו של תובע,

שנאמר: "כלך יפה רעיתי ומום אין בך". **ואידך**, ההוא "לעני" מאי עביד ליה? ההוא לכדרכא הוא דאמא, דאמר רבא: צריכי דייני למיחוי וקא דקא נפיק ממומא דרבמא, דכתיב: "לעני הזקנים וירקה". **ואידך** נמי, מופעי ליה לכדרכא? אין ה"נ. **ואלא** הריוטו' מנא ליה? נפקא מ"בישראל" – ישראל כל דהו. **ואידך**, האי "ישראל" מאי עביד ליה? מופעי ליה לכדרכא רב שמואל בר יהודה: "בישראל" – בבית דין של ישראל, ולא בבית דין של גרים. **ואידך**? "בישראל" אחרנא פתיב. **ואידך**? מופעי ליה לכדרכא, אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו וישבין לפני רבי טרפון ובאה וכו' לחלוץ, ואמר לנו: ענו פולחם "חלוץ הנעל". **ואידך**? מ"ונקרא" נפקא אלא מעתה, "נקראו" – שנים, "ודברו" – שנים, הכי נמי לרבי יהודה הרי פאן תשעה, לרבנן הרי פאן שבעה! ההוא מופעי ליה לכדרכא: "נקראו לו" – ולא שלוחם, "ודברו אליו" – מלמד שמשאין לו

עצה הוהוונת לו: שאם היה הוא ילך והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, ואמרים לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה? כלך אצל שפמוהך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך. אמר רבא אמר רב נחמן: הלכה, חליצה בשלשה, הואיל וסתם לן תנא כוותיה. אמר ליה רבא לרב נחמן: אי הכי מיאון נמי, דתנן: המיאון והחליצה בשלשה, וכי תימא הכי נמי – והתנא: מיאון, בית שמאי ואמרים: בית דין מומחין, ובית הלל ואמרים: בבית דין ושלם בבית דין, אלו ואלו מודים שצריך שלשה. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי מקשירין בשנים. ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה כמותו הוה! התם חד סתמא, והכא תרי סתמי. התם נמי תרי סתמי נינהו! דתנן: מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בבית דין! אלא: התם תרי סתמי, הכא תלתא סתמי. מפרך, הא סתמא והא סתמא, מה לי חד סתם, מה לי תרי סתם, מה לי תלתא? אלא אמר רב נחמן בר יצחק: הואיל וסתם במקום מחלוקת, דתנן: סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: בחמשה. החליצה והמיאון בשלשה, ולא קפליג רבי יהודה, שמע מינה הדר ביה רבי יהודה, שמע מינה. אמר רבא: צריכי דייני למיקבע דוכתא, דכתיב: "ועלתה ובמתו השערה אל הזקנים". רב פפא ורב הונא בריוה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה, כמאן, פרבי יהודה? והא הדר ביה! לפרסומי מילתא. רב אשי איקלע לבי רב פהנא, אמר ליה: סליק מר לנבן למלווי בי חמשה. אמר רב פהנא: הוה קאמינא קמיה דרב יהודה ואמר לי: תא סק לזיוא דקני לאיצטרופי בי חמשה. אמרו לו: למה לי חמשה? אמר להו: בי היכי דליפרסם מילתא. רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה, אמר ליה: סק תא לזיוא דקני לאיצטרופי בי חמשה, לפרסומי מילתא. אמר ליה: תנינא "בישראל" – בבית דין ישראל, ולא בבית דין של גרים, ואנא גר אנא. אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא סלקא דעתך? והא "על פי שנים עדים" אמר רחמנא! אלא: מרענא שטרא אפומיה. אמר רבא:

גר

בישראל – "לחקים לאחיו שם בישראל". וסתם לן תנא כוותיה – במתניתין, החליצה והמיאון בשלשה – וסתמא היא בפרק קמא דסנהדרין. בבית דין – סנהדרין, חליצה תרי סתמי נינהו – הך מתניתין וידן דרך דסנהדרין. דתנן – בפרק "כיצד": מי שאסר את האשה בגדר – הרי זה לא ישאנה, מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה; וליכא משום "חסר ממך עקשות פה". מפני שהוא בית דין – כלומר: לא יחד היה שם דנימא בשבילי נחבין, שהרי בית דין היה שם ואין בית דין פחות משלשה. הואיל וסתמא במקום מחלוקת היא – שנחלק שם רבי יהודה בדבר אחר, ובדבר זה לא נחלק, שמע מינה הדר ביה. אבל מיאון – לאו סתמא במקום מחלוקת היא, דהך תנא – רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי – לא מיתנין התם אפלוגא אחריתי, דנימא: מללא אפלוגא בלא – שמע מינה הדרי בהו. לסקבא דוכתא – לשם כך. השערה – מקום מוזמן לכך משמע. לפרסומי מילתא – דחלוצה היא, ולא לינסבא לבחן. אי נמי, דליתו אינשי וליקפצו עלה, לזיוא דקני – חבילה של קנים, והלכו לישב שם לשם חליצה זו. תנינא – גרסין, ברייתא בדי, וקתני בה: בישראל – בית דין של ישראל בר, דכי אמר לעיל דרב שמואל בר יהודה קתני לה. ואנא גר אנא – הוא ואביו נתגיהו, הלכך פסילנא לחליצה. מרענא שטרא אפומיה – דאי אומר ידענא ביה דפריע – לא מידוקקנא למיבא ביה.

גר

עצה הוהוונת לו: שאם היה הוא ילך והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, ואמרים לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה? כלך אצל שפמוהך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך. אמר רבא אמר רב נחמן: הלכה, חליצה בשלשה, הואיל וסתם לן תנא כוותיה. אמר ליה רבא לרב נחמן: אי הכי מיאון נמי, דתנן: המיאון והחליצה בשלשה, וכי תימא הכי נמי – והתנא: מיאון, בית שמאי ואמרים: בית דין מומחין, ובית הלל ואמרים: בבית דין ושלם בבית דין, אלו ואלו מודים שצריך שלשה. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי מקשירין בשנים. ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה כמותו הוה! התם חד סתמא, והכא תרי סתמי. התם נמי תרי סתמי נינהו! דתנן: מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בבית דין! אלא: התם תרי סתמי, הכא תלתא סתמי. מפרך, הא סתמא והא סתמא, מה לי חד סתם, מה לי תרי סתם, מה לי תלתא? אלא אמר רב נחמן בר יצחק: הואיל וסתם במקום מחלוקת, דתנן: סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: בחמשה. החליצה והמיאון בשלשה, ולא קפליג רבי יהודה, שמע מינה הדר ביה רבי יהודה, שמע מינה. אמר רבא: צריכי דייני למיקבע דוכתא, דכתיב: "ועלתה ובמתו השערה אל הזקנים". רב פפא ורב הונא בריוה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה, כמאן, פרבי יהודה? והא הדר ביה! לפרסומי מילתא. רב אשי איקלע לבי רב פהנא, אמר ליה: סליק מר לנבן למלווי בי חמשה. אמר רב פהנא: הוה קאמינא קמיה דרב יהודה ואמר לי: תא סק לזיוא דקני לאיצטרופי בי חמשה. אמרו לו: למה לי חמשה? אמר להו: בי היכי דליפרסם מילתא. רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה, אמר ליה: סק תא לזיוא דקני לאיצטרופי בי חמשה, לפרסומי מילתא. אמר ליה: תנינא "בישראל" – בבית דין ישראל, ולא בבית דין של גרים, ואנא גר אנא. אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא סלקא דעתך? והא "על פי שנים עדים" אמר רחמנא! אלא: מרענא שטרא אפומיה. אמר רבא:

גר

– צעיר אצל זקנה, בלחץ אצל שבמחנה – לך אל אשה בת גילך ואל
תבנים קטנה לתוך ביתך, נמצא שתיבות אלו נצרכות לדרשה ואי
אפשר ללמוד משם שצריך להוסיף עוד דיינים.
הגמרא מבארת כמי ההלכה במנין הדיינים הנצרכים לחליצה:
אמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כדעת תנא קמא שחליצה בשלושה,
הואיל וסתם לן תנא כוותיה – הואיל והתנא של משנתו סתם
כמותו ולא הביא דעת החולקים. מקשה הגמרא: אמר ליה רבא
לרבי נחמן, אי הכי – אם אכן לענין חליצה פסקת כסתם משנה,
במיאון נמי – גם כן נפסוק כסתם משנה. דתנן – שכן שנינו במשנה
(סנהדרין ב), המיאון והחליצה בשלושה, וכי תמצא הכי נמי – ואם
תאמר שאכן מיאון בשלושה. והתנא בברייתא, מיאון, בית שמיא
אומרים נעשה דווקא בפני בית דין מומחין, ובית חלל אומרים, בין
בבית דין של מומחין ובין שלא בבית דין מומחין. אלו ואלו מודים
שצריך למאן בפני שלושה דיינים. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר
ברבי יוסי מן כשרין בפני שנים. ואמר רב יוסף בר מנימי אמר רב
נחמן, הלכה כמותו הווי שמספיק מיאון בפני שנים, הרי שאף
שהמשנה בסנהדרין סתמה שמיאון נעשה בפני שלושה, לא נפסק
כן להלכה, ומדוע לגבי חליצה פסקת כסתם משנה. מתרצת
הגמרא: תתם – שם לענין מיאון יש רק חד סתמא – משנה אחת
הסותרת שהמיאון בפני שלושה, והכא – ואילו כאן לגבי חליצה יש
תרי סתמי – שתי משניות הסותרות שהחליצה בפני שלושה. מקשה
הגמרא: תתם נמי – הרי גם שם, לגבי מיאון תרי סתמי ניהו – יש
שתי משניות שסתמו שמיאון בשלושה, דתנן לעיל (בבא), אם מיאנה
האשה או שחליצה בפניו – בפני החכם ופניא – רשאי החכם
לשאת אותה, מפני שהוא בבית דין, כלומר, שלא היה אותו חכם
יחיד בדבר, שהרי בית דין היו שם ואין בית דין פחות משלושה. הרי
שיש שתי משניות שסותרות שמיאון נעשה בפני שלושה. מתרצת
הגמרא: אלא, תתם – שם לגבי מיאון יש רק תרי סתמי – שתי
משניות הסותרות שמיאון בפני שלושה, ואילו הכא – כאן לגבי
חליצה, תתם סתמי – שלש משניות סתמו שחליצה בפני שלושה.
דוחה הגמרא: בקרי הא סתמא והא סתמא – הרי בין חליצה ובין
מיאון נשנו בסתם, מה לי חד סתם מה לי תרי סתם מה לי תלתא –
מה ההבדל אם סתמו כמותן במשנה אחת או בשתי משניות או
בשלושה, הרי כיון שרבי סתם במשנה שצריך שלושה, הלכה ככל
סתם משנה. ואם כן מדוע לגבי מיאון לא פסקנו הלכה כסתם
משנה.
הגמרא מביאה תירוצי אחר: אלא אמר רב נחמן בר יצחק, הטעם
שנפסק להלכה שחליצה בשלושה, הואיל וסתם במקום מחלוקת –
כיון שבאותה משנה שרבי יהודה עצמו חלק שם בדבר אחר,
סתמו והביאו בענין חליצה את דעת תנא קמא, ולא הובא שם
דעת רבי יהודה החולק בזה. דתנן במשנה בסנהדרין (שם), סמיכת
זקנים על ראש פר העלם דבר של ציבור, ועלילה צריכה נעשים
בשלושה דיינים, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר, בחמשה דיינים.
ומוסיפה המשנה, החליצה והמיאון בשלושה, ולא קפליג רבי יהודה
– ורבי יהודה אינו חולק כאן שצריך חמשה דיינים. ששם מיינה הדר
בית רבי יהודה – יש להוכיח מכאן שרבי יהודה חזר בו ממה שאמר
תחילה שצריך לחלוץ בפני חמשה, וסובר שחליצה בג' דיינים.
ולכן נפסקה הלכה כתנא קמא. מסיקה הגמרא: ששם מיינה – אכן
יש להוכיח כן. מה שאין כן במיאון, לא מצינו משנה שהובא שם
מחלוקת אותם תנאים בענין אחר, ובענין מיאון לא נחלקו, שנאמר
שחזרו בהם.
הגמרא מביאה דין השיעור לחליצה: אמר רבא, צריכי דייני
למיקבע דוקתא – צריכים הדיינים לקבוע מקום חליצה, ולמודים
כן מדרבתי (דברים כה ז) ועלית זבמות השערה אל הזקנים, שמתווכות
השערה משמע שהמקום צריך להיות מומין לכך.
הגמרא מביאה מעשה הסותר את הכרעת הגמרא לעיל: רב פפא
ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא פתמשה – עשו מעשה
הדורו לעשות חליצה בפני חמשה דיינים.
שואלת הגמרא: קמאן – כדעת איזה תנא הם הדורו כן, אם ברבי

שנאמר לגבי סנהדרין (שיר השירים ד ז) 'בלחץ יפה רעיתי ומום אין בך',
ומאחר שדייני סנהדרין צריכים להיות מנוקים מכל מום מדוע
צריך את הפסוק של 'לעני' למעט סומא מלדון בחליצה, אלא
בהכרח שאף הדיוטות כשרים לדון בחליצה, ולכן הוצרכו למעט
בהם סומא שפסול.
שואלת הגמרא: ואידך – תנא קמא המרבה הדיוטות לחליצה
מתיבת זקני, תהא 'לעני' מאי עביד ליה – מה הוא עושה עם
תיבת 'לעני'. משיבה הגמרא: תהא לכרדא הוא דתתא – תיבה זו
באה ללמד את הדין של רבא. אמר רבא, צריכי דייני למיתוי דוקא
– צריכים הדיינים לראות את הרוק דקא נפיק מפומא דיקמה –
היוצא מפי היבמה כאשר היא יורקת כנגד היבם, דכתיב (דברים כה ז)
'ונגשה זבמתו אליו לעני הזקנים וחליצה נעלו מעל רגלו וירקה
בפניו'.
שואלת הגמרא: ואידך נמי – וחרי גם לתנא האחר (רבי יהודה),
מיפעי ליה לכרדא – נצרכת תיבת 'לעני' לדרשתו של רבא, ומנין
הוא לומד להכשיר הדיוטות. משיבה הגמרא: אין הכי נמי – אכן
כך הוא שתיבת 'לעני' נצרכת לדרשתו של רבא, ואלא, הדיינות
מנא ליה – מנין הוא לומד שהדיוטות כשרים לחליצה. נפקא
מ'בישרא' – הוא לומד זאת ממה שנאמר בפסוק (דברים כה ז)
'להקים לאחיו שם בישראל', תיבת 'בישראל' באה ללמד שאפשר
לחלוץ אפילו בישראל כל דהו, ואפילו בפני הדיוטות.
שואלת הגמרא: ואידך – התנא האחר (תנא קמא) שריבה דיינים
הדיוטות מ'זקני', תאי ישראל מאי עביד ליה – מה הוא לומד מריבוי
הפסוק 'בישראל' להכשיר הדיוטות. משיבה הגמרא: מיפעי ליה לך נצרך
לברייתא ששנה רב שמואל בר יהודה, שתיבת 'בישראל' באה
ללמד שהחליצה צריכה להיות בבית דין של ישראל – שאביו ואמו
של הדיין ישראלים, ולא בבית דין של גרים – שאביו ואמו של
הדיין גרים.
שואלת הגמרא: ואידך – התנא האחר (רבי יהודה) שלמד
מ'בישראל' להכשיר דיינים הדיוטות לחליצה, מנין הוא לומד את
הדין של רב שמואל בר יהודה. משיבה הגמרא: 'בישראל' אחריתא
כתיב – תיבת 'בישראל' כתובה פעם נוספת בפרשת חליצה, ומשם
למד רבי יהודה שאין לחלוץ בבית דין של גרים.
מבארת הגמרא: ואידך – התנא האחר (תנא קמא) סבר, שתיבת
'בישראל' הנוספת מיפעי ליה לכרדא – נצרכת לדין ששנינו
בברייתא, אמר רבי יהודה, פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון
ובאה דבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי טרפון ענו בולבם 'חלוץ הנעל',
כלומר, שלמד מהפסוק 'ונקרא שמו בישראל', שיקרא שמו על ידי
הישראל, והיינו שכל הנוכחים במעמד החליצה יאמרו 'חלוץ
הנעל'.
מבארת הגמרא: ואידך – התנא האחר (רבי יהודה) שלמד מתיבת
'בישראל' למעט בית דין של גרים, יאמר לך, דינו של רבי טרפון
'ונקרא שמו' וגו' נפקא – נלמד מ'ונקרא שמו' האמור בתחילת
הפסוק (שם כה ז).
נחבאר בברייתא לעיל (ע"א) שדורשים ממה שנאמר 'זקנים' בלשון
רבים להוסיף שני דיינים. מקשה הגמרא: אלא מעתה שדורשים
מכך שנאמר 'זקנים' להוסיף שני דיינים, אם כן יש ללמוד ממה
שנאמר (שם כה ח) 'ונקרא לו' בלשון רבים שצריך שנים נוספים,
וממה שנאמר (שם) 'ונקראו אליו' שצריך עוד שנים, הכי נמי –
האמנם נדרוש כך, הרי לפי זה נמצא שרבי יהודה תרי קאן תשעה
דיינים שנצרך בחליצה, ולרבנן תרי קאן שבעה דיינים שנצרך
בחליצה.
מתרצת הגמרא: תהא – תיבות אלו 'ונקרא' ו'דברו', מיפעי ליה
לכרדא – נצרכות כדי ללמד את מה ששנינו בברייתא, 'ונקרא לו'
מלמד שדיינים עצמם ולא שליחם צריכים לקרוא ליבם, וידברו
אליו מלמד שמיאין לו בית דין עצמה ההוגנת לו, שאם היה הוא –
היבם נלך – צעיר, והיא – היבמה זקנה. או להיפך, הוא – היבם זקן,
והיא – היבמה נלכה – צעירה, אומרים לו הדיינים, מה לך אצל
לכה ומוטב שלא תייבמה, וכן כשהיבם צעיר אומרים לו, מה לך

ושוב אינו נחשב 'נעל', ורק במנעל יש לחוש לזה כיון שהוא רך
וניתן ללבושו אף לאחר שנחתך חציו, אבל חצי סנדל אינו
מתיישב על הרגל, ולכן לא גזרו בו.
הגמרא דנה בענין סנדל הראוי לחליצה: אמר רב, אי לא דחמיתיה
לחביבי – אלמלא שראיתי לדודי רבי חיאי דחלץ בנסנדל דאית לה
שניצין – שיש לו שרוכים ונחל לחולצו, אמר לא הווא חליצא – אני
לא הייתי חולץ אלא בנסנדל דשניצא – אלא בסנדל של ערבים
דמתירק טפי – שמחודק יותר לרגל. והאי דין – ואילו סנדל שלנו,
אף על גב דאית ביה חומקתא – אף שיש בו קשר שקושרים על שפת
הסנדל ומעמידו על הרגל, קמרין ביה מיתנא – קושרים בו רצועה
מעור וכורך הרצועה סביב הרגל להדק הסנדל פי היכי דתתוי –
כדי שתהיה חליצת היבמה חליצתה מעלייתא – חליצה מעולה כיון
שעל ידו נמצא שתתיר תחילה את הרצועות ולאחר מכן תחלוץ
את הסנדל.
הגמרא מביאה סימן לשלשה מימרות של רב יהודה בשם רב:
סימן, תתיר יבמה סנדל.
אמר רב יהודה אמר רב, תתיר יבמה לשוק על ידי חליצה מתקימת
בשמיטת רוב העקב של היבם מהסנדל, ואף על פי שלא שמטה כל
הרגל מהסנדל.
הגמרא מקשה על דין זה: מיתבי, שנינו בברייתא, אם הותרו
רצועות מנעל ונסנדל שלא על ידי היבמה, או ששטם היבם רוב הרגל
מהנעל, ולאחר מכן חלצה אותה היבמה לגמרי, חליצתה פסולה –
יש לדייק, טעמא – הטעם שהחליצה פסולה משום דשטם הוא –
היבם את רוב הרגל מהמנעל, הא – אבל אם שטם הוא – היבמה
את רוב רגלו, חליצתה כשרה. ומשמע שדווקא כששמטה את רוב
הרגל, אין – אכן החליצה כשירה, אבל אם שמטה רק את רוב
העקב, לא – אין החליצה כשירה. והרי זה סותר את דינו של רב.
מתרצת הגמרא: לא, הנינו רוב הרגל הנינו רוב העקב – מה ששנינו
בברייתא 'רוב הרגל' הכוונה לרוב העקב, ואמאי קרו ליה – ומדוע
הברייתא קראה לרוב העקב רוב הרגל, משום דבכולא חיילא דכרעא
– שכל כח הרגל עליה דחיים – נסמך עליו ועל העקב.
מביאה הגמרא ראייה מהברייתא לנידון אחר: מסייע ליה – מה
ששנינו בברייתא שאם הותרו רצועות המנעל שלא על ידי היבמה
החליצה פסולה מסייע לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי, בין שהתיר הוא
(היבם) את הרצועות וישטם הוא (היבמה) את המנעל מהרגל, בין
שהתיר הוא את הרצועות וישטם הוא את המנעל מרגלו חליצתה
פסולה, עד שתתיר הוא את הרצועות ותשטם הוא את המנעל
מרגלו.
הגמרא מביאה נידון נוסף של רבי ינאי בענין חליצה: בעי רבי ינאי,
קדעתהו מהו – אם קרעה היבמה את נעל היבם מעל גבי רגלו,
האם כשר לחליצה, שפדעתהו מהו, כגון שהשליכה גזלת על
הסנדל כשהוא כרוך ברגלו ונשרף הסנדל, האם כשר לחליצה.
גלויי פירא פנינ – האם צריך רק שרגלו של היבם תהיה מגולה,
והאיבא – והרי יש כאן גילוי הרגל, והחליצה כשירה, או דלמא
חליצה פנינ – או שמא צריך שהיבמה תעשה מעשה חליצה,
ולבא – וכן באן, והחליצה פסולה. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד
שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
ספק דומה: בעא מיניה (שאל) רבי נחמיה מרבה, נעל היבם שני
מנעלים זה על גב זה מהו. מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן
נאמר הספק, איבא דשפדעתיה לעילאי – אם נאמר שהיבמה
שלפה את המנעל העליון וקאי תתאי – ונשאר התחתון במקומו,
אין להסתפק בזה, שהרי ויחלצה נעלו מעל רגלו אמר רחמנא
(דברים כה טו), ומשמע מזה שצריך לחלוץ את הנעל שמעל רגלו ולא
מעל דמעל רגלו. מבארת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך רבי
נחמיה להסתפק אלא באופן דקדעתיה לעילאי – שקרעה היבמה
מעט במנעל העליון, וישפדעתיה לתתאי – ושלפה את המנעל
התחתון וקאי תתאי – והנעל העליונה נשארה במקומו, מאי –
מהו הדין. חליצה פנינ – האם צריך רק שהיבמה תעשה מעשה
חליצה, והא איבא – והרי יש כאן מעשה חליצה, והחליצה
כשירה, או דלמא גלויי פירא פנינ – או שמא צריך שהיבמה
תגלה את רגלו של היבם ולבא – ובאופן זה שהמנעל העליון
נשאר במקומו אין רגלו מגולה, והחליצה פסולה.

ין דן את חבירו הגר אף דיני נפשות דבר תורה – מן התורה, שנאמר
(דברים יז טו) 'שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, מלך
אחיד תשים עליך מלך', ומפסוק זה למדים שאין למנות דין אלא
מי שהוא 'מקרב אחיד' דהיינו ישראל מלידתו ולא גר, ויש לדייק
מהפסוק ש'עליו' הוא דבעינן 'מלך אחיד' – דווקא אם בא לדון
ישראל מלידה הצריכה תורה שיהא הדין ישראל ולא גר, אבל גר
דן את חבירו הגר, ואם היתה אמו מישראל כלומר ישראלית
מלידתה, אף שאביו נכרי או גר, דן הוא דיני נפשות אפילו את מי
שהוא ישראלי מלידה, כיון שנחשב 'מקרב אחיד', ולענין חליצה אין
יכול לדון עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר (דברים כה ט) 'ונקרא
שמו בישראל', ומשמע שיהא ישראל גמור מכל צדדיו.
שנינו במשנה: חלצה במנעל חליצתה כשירה. הגמרא מביאה
נידון בענין זה: אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב, אם יבא אליהו
ויאמר חולצין לבתחילה במנעל, שומעין לו, אבל אם יבא ויאמר אין
חולצין בסנדל, לא שומעין לו, מפני שכבר נהנו העם בסנדל. ורב
יוסף אמר רב כהנא אמר רב, אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין
לבתחילה במנעל, שומעין לו, אבל אם יבא ויאמר אין חולצין
בסנדל אין שומעין לו, מפני שכבר נהנו העם לחלוץ בסנדל.
מבארת הגמרא: מאי בינייהו – מה ההבדל להלכה בין שתי
הלשונות, איבא בינייהו – החילוק ביניהם אם חולצין במנעל
לבתחילה, לגירסת רבה אם יבא אליהו ויאמר 'חולצין במנעל'
שומעין לו, ומשמע שכל זמן שלא בא אליהו ואמר כן אין חולצין
בו לבתחילה, ואילו לגירסת רב יוסף אם יבא אליהו ויאמר 'אין
חולצין במנעל' שומעין לו, משמע שכל זמן שלא הורה כן, חולצין
בו אפילו לבתחילה.
מקשה הגמרא: ולמאן דאמר שחולצין במנעל אפילו לבתחילה,
יקשה, והתנן – הרי שנינו במשנתנו, חלצה במנעל חליצתה כשרה,
ומשמע שרק דיעבד שכבר חלצה במנעל, אין – אכן החליצה
כשירה, אבל לבתחילה לא תחלוץ במנעל. מתרצת הגמרא: הוא
הדין דאפילו לבתחילה חולצין במנעל, ואידי דבעי למיתני סיפא –
ואגב שרצה התנא לשנות בסוף המשנה אם חלצה באפילו
חליצתה פסולה, דבאופן זה אפילו בדיעבד החליצה פסולה, תנא
נמי רישא – שנה גם ברישא לגבי חליצה במנעל לשון דיעבד.
הגמרא תולה את מחלוקתם של רבה ורב יוסף במחלוקת תנאים:
ומנעל אם חולצים בו לבתחילה, תנאי היא – הרי זה מחלוקת
תנאים, דתניא בברייתא, אמר רבי יוסף, פעם אחת הלכתי לנציבין,
ומצאתי שם זקן אחד, אמרתי לו כלום אתה קרבי יהודה בן
בתריה, כלומר, וכי אתה מכיר אותו. אמר לי – כן ועל שיתלתי
הוא תדיר – ונמצא אצלי בתדירות. שאלתי אותו, כלום ראית אותו
איך שחלץ ביבמה, אמר לי, ראיתי שחלץ הרבה פעמים. שאלתי
אותו, במנעל או בסנדל, אמר לי, וכי חולצין במנעל הרי חליצה
במנעל פסולה (והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו). אמרתי לו, אם כן,
שלא ראית שרבי יהודה בן בתירא חלץ במנעל, מה ראית רבי מאיר
לומר במשנתנו, חלצה במנעל חליצתה כשרה בדיעבד. ורבי יעקב
אומר משמו של רבי מאיר, חולצין במנעל לבתחילה. הרי
שמחלוקתם של רבה ורב יוסף אם מנעל כשר לחליצה שנויה
במחלוקת תנאים, רבי מאיר השנוי במשנתנו ורבי יעקב בשם רבי
מאיר.
הגמרא מבארת את המחלוקת: ומאן דאמר – ומי שסובר
שלבתחילה לא חולצים במנעל מאי טעמא סובר כך. איבא – אם
תאמר שטעמו משום דהויא פתא – שגב המנעל נחשב מעל רגלו
של היבם, וארקתא – ורצועות המנעל שקשורות על אוזניו הם מעל
דמעל רגלו, כלומר כשני מנעלים זה על גב זה, והתורה אמרה
(דברים כה ט) 'וחלצה נעלו מעל רגלו' דהיינו שתחלוץ מעל רגלו
ממש ולא מעל דמעל רגלו. אי אפשר לומר כן, דאי הכי אפילו
דיעבד נמי לא נכשיר לחלוץ בו. אלא הטעם שאין חולצין במנעל
לבתחילה, הנידון משום שמא יבוא לחלוץ במנעל המורפס שקרעו
ומבוקע מלמעלה, ואינו נחשב 'נעל'. ורק במנעל יש לחוש לזה,
כיון שמנעל עשוי מעור רך וניתן ללבושו אף לאחר שנקרע, אבל
סנדל כיון שעשוי מעור קשה לכך כשנקרע לא מתיישב על רגלו
ואינו ראוי ללבושה. אי נמי – אופן נוסף יש לומר שגור חכמים
משום חצי מנעל – שמא יבוא לחלוץ במנעל שנתחך חלקו העליון

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"ז תוספות

או של נתבע. ובכתובות פירש רבינו חננאל: מרעא שטרא אפומיה — אפילו כתוב נאמנות בשטר נשבע וגובה. ונראה לרבינו יצחק שרוצה לומר שכתב לו לזה למלח בתוך השטר דמהימן ליה בלא שבעה כל אימת דאמר לא פרענא, אפילו פרעו בעד אחר, ופוגם ונפרע שלא בפניו, דהוה צריך שבעה אי לא דכתב ליה הכי. וכי האי גונא מיידי הכא. **ג**ר דן את חבירו דבר תורה — פירש בקונטרס: היינו לדיני נפשות. ואין נראה, כדכתבתי ב"החולץ" (יבמות מהב.) **לענין** חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל — פירשו: באמו לא סגי עד שיהא גם אביו מישראל, אבל באביו לחד — סגי, דהא אפילו לענין ירושת כהונה סגי באביו מישראל, כדאמרין ב"עשרה יוחסין" (קידושין עו.א). הקשה רבינו יצחק: דבפרק "עשרה" בכתובות (מדב.) אמר, גבי נערה המאורסה: "כי עשתה נבלה מישראל" — דהורחה וליתה בקדושה ישראלית מעלייתא היא! ותירץ: כיון דהורחה וליתה בקדושה ישראלית מעלייתא היא, אם כן לחליצת גרים נמי, כיון שדורחה וליתה בקדושה, הוה נמי ישראל מעליא, וקרינן בהו "עליו", ואם כן בלאו מ"זנקרא שמו בישראל, נפקא פסול גר לחליצת גרים עד שיהא אמו מישראל, דבעין "מקרב אחיו". ולכחי אתה לן למידרש מ"זנקרא שמו בישראל" עד שיהא אביו מישראל. ולפי זה צריך לומר דרב שמואל היתה אמו מישראל, דהא לא איצטריך ברייתא למפסל אלא אותו שאמו מישראל.

הוא הדין דאפילו לכתחלה ואידי דתנא סיפא בר — תימה: תקשה אל סיפא, דקתני בסנדל שיש בו עקב כשר, משמע דא לכתחלה — לאו אלא על כרחך משום דקתני סיפא אם אין בו עקב פסול נקט רישא כשר! ויש לומר: דהוה מצד למימר "וליסעמך". **ועל** שולחני הוא תדיר — בירושלמי גרס: שולחני יהיה בעירי, ועל שולחני בו. **ובי** חולצין במנעל — ולא גרסין דהורחה אמרה "נעל" ולא מנעל, כמו שפירש בקונטרס. וגם רב יודאי גאון מחקו מן הספרים, ובתוספתא אינו.

גזירה מנעל המורפט — ואם תאמר: דתני בסוף פרק "תולין" (שבת קמא.ב) לא תצא אשה במנעל המורפט לחלוץ בה, ואם חלצה — חליצתה כשרה! ויש לומר: דדחתם אינו מורפט כל כך שלא ידא ראו לנעול בו. **ואף** על גב דאית ביה חומרתא קטירין ביה מיתנא — בירושלמי בפרקין גרסין: כיצד הוא עושה? קשרו עד שיהא יכול להלך בו מאליו, רבי חנינא בריה דרבי הלל אומר: עונב כדו שותבל לחתור באתא מדידי. כיצד היא עושה — מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררתו בשמאל, עד שתהא הורה חלוצה בימין. עד כאן ירושלמי. ומיהו: נהנו לקשור היטב בקשר גמור, וגם צריך שתחיתו בידה הימנית לפי הירושלמי. ואף על פי שלא מציתו שפוסל בשמאל אלא ברגל, אלא ביד כשר לחלוץ אפילו בשמאל, ואמרין נמי לקמן בסוף פירקין (קה.א): גידקת חולצת בשנייה, משמע דלא מפסלם אלא לא חלצה בידה הימנית. ומי

גר דן את חברו — דיני נפשות. דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל, דתנן (סנהדרין לב.א): הכל כשרים לדון דיני ממונות. ואמרין: "הכל" לאתויי מאי — לאתויי גר. **עליו** דבעינן מקרב אחיו — אבל על הגר, אפילו חבירו אחא מקים עליו. דין בכלל מלך, דכתבי (משלי כט): "מלך במשפט יעמיד ארץ", אם דומה דין למלך, שאין צריך כלום — יעמיד ארץ. ועוד, שימות הרבה כתובים כאן

כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיו. **בישראל** — שיהא ישראל מכל צדדי. במילתה דרבה גרסין: חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין — ומקאמרם אם יבא אליו כו', דכל כמה דלא אתי אליו ואמר — לא חולצין, אלמא מנעל לכתחלה לא. ובדרב יוסף גרסין: אם יבא אליו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו, וכל כמה דלא אמר לו אליו אין חולצין במנעל — חולצין לכתחלה. הכי גרסין: אמר לו וכי חולצין במנעל — ולא גרסין: "דהורחה אמרה נעלו ולא מנעלו", שאין מנעל כתוב בכל התורה אלא "נעלו", כגון: "של נעלך" (שמות ג), "שלף איש נעלו" (רות ד). דמשמע שמו סנדל בין מנעל. דמנעל לשון חכמים, ונעל לשון תורה. והאי דאמר מנעל לכתחלה אסור — לאו מקרא יליף, אלא משום גזירה, כדלקמן, והאי דכתבי באורייתא (דברים לג): "בדול וחושט מנעלך" — לשון מנעל ובריה הוא. משמו — דרבי מאיר. **פנתא** — גב המנעל. וארקתא — "שרוך נעל" (בראשית יד) מחרגם ארקתא דמסאנא, שכופלין רצועות על אזניה, והוה ליה כשני נעלים זה על גב זה, אבל סנדל אין קשרין וכופלין רצועות של אזניה. שחרי קשה הוא ואין הרצועה דוחקת. אבל בשפת פיו יש כמו קשר לקצר את פה. **אי** הכי **אפילו** דיעבד נמי — אלא כדאמרין חליצתו כשרה, שמע מיה גלווי בעינא, ואפילו שני מנעלים זה על גב זה כי שולפת לתריותו שפיר דמי, כדאמר לקמן שני מנעלים כו' מהו, ועד כאן לא מביעיא ליה אלא דקדעתיה לעילאי ושלפתיה לתתא, אבל שלפתיהו לתריותו שפיר דמי. **מורפט** — מבוקע קרוע מלמעלה דכיון דרכין, אף על גב דקרוע מיתנא ליה אכרעיה. אבל סנדל שהוא קשה — אין יכול ליישוב על רגלו משנפחת, ולכיא למיגור מדי. **שניני** — *אשטר"ל נוח לחלוצו. **אף** על גב דאית ביה חומרתא — קשר קשור על שפתיו, ומעמידו שלא יצא מן הרגל, אפילו הכי, בשעת חליצה קטרין ביה מיתנא כי היכי דתתי היא ותשירי ודיר תחלוץ ותהוי חליצה מעליא. **בשמיטת** רוב העקב — כגון ששמטה את רוב העקב מן הסנדל, אף על פי שלא חלצתו כולו, דהורחה. הותרו רצועות מנעל — שלא התירתי. **היא** או ששפט — הוא רוב הרגל והיא חלצתו לגמרי. **דחים** — נסמן. לשון דחים — **בריימבר בלעז. **עקב** — ***שרוך. **פסיין** ליה כו' — הא דקתני הותרו רצועות כו'. **ושפתיה** — השליכה גחלת על הסנדל כשדוא כרוך ברגלו, ושרפתו.

מוקי

רוב העקב. ואמאי קרו ליה רוב הרגל — דכולא חיילא דכרעא עליה דחים. **מסייע** ליה לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי: בין שהתיר הוא ושמטה היא, בין שהתירה היא ושמט הוא — חליצתה פסולה, עד שתתיר היא ותשמט היא. **בעי** רבי ינאי: קרעתהו מהו, שרפתהו מהו, גלווי פרעא בעינן — והאיכא, או דלקא חליצה בעינן — וליכא? תיקו. **בעא** מיניה רבי נחמיה מרבה: שני מנעלים זה על גב זה, מהו? היכי דמי? **אילימא** דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי — "מעל" אמר רחמנא, ולא מעל דמעל! **לא** צריכא, דקרעתיה לעילאי, ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי, מאי? חליצה בעינן — והא איכא, או דלקא גלווי פרעא בעינן — וליכא? ומי

ומי איכא כי האי גוונא — ואם תאמר: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א) שואל התלמוד: בלעתו חולדה בבת אחת, וכן הדביק שני רחמים זה בזה, ואם כן מאי קאמר הכא "ומי איכא כי האי גוונא"? ואמר רבינו יצחק: דדאי פשיטא ליה שיכול להיות, אלא מיבעיא ליה: ומי היא חליצה כי האי גוונא, הלא אין דרך בני אדם לנעול בזה ומשני דדרך הוא, דחזויה רבנן לרב יחודה כו'.

ורקתני תנא בעי כוונה כו' — ומדקתני עד שיתכוונו שניהם כאחד — משמע דבעינן שנדע שהם מתכוונו לחליצה. **סנדל** התפור בפשתן — רב סבירא ליה כרבנן דפליגי ארבי מאיר, דפליגי אקב הקטע, וטעמיהו משום דבעינן תחש, אבל רבי מאיר לא מצינן אלא מידי דמגין. **ואנעלך** תחש — מכאן אמר רבינו תם שצריך שיהיה מנעל מעור בהמה טהורה, דתחש בתיב, ואין נראה, כי אין להקפיד אם חלץ במנעל בהמה טמאה, **מאי** מעל רגלו שמוע מינה שלופי הוא — ואם תאמר: הוא איצטריך "מעל" להכשיר שוק לחליצה, כדאמרין לקמן (א"ק), ויש לומר: דאם כן הוה מצי למכתב (מעל) מרגלו, מאי מעל — שמוע מינה תרתי **אלא** שמוע מינה כאן באנפילאי של עור — הוה מצי לפלוגי בדידה ולמחנה: לא יטייל אדם באנפילאי של עור, אלא נקט תנא דבר החווה, דרגילות הוא לטייל בקורדקסין. **בבב** הקטע — תימה: כיון דכשר לחליצה, אם כן עביד להילובא, ואם כן אמאי לא טמא מדרס בלא כתיבתו? ויש לומר: דאין עשוי כל כך להילובא שהיא טמא מדרס, ומכל מקום ראוי לחלוץ, ולא גרע מסנדל דעבודה זרה וסנדל דבי דינא, כדאמר לקמן (ק"ב, וקד"א).

בין

ומי איכא כי האי גוונא? אין, דחזויה רבנן לרב יחודה דנפק בתמשא וזו מוקי לשוקא. **אמר רב יחודה** אמר רב: **ובמה שהגדילה בין האחין** — מותרת לנשוא לאחר מן האחין, ואין חוששין ששם חליצה סנדל לאחר מהו. **טעמא** — דלא חזויה, הא חזויה חיישינן? **והא תניא:** בין שנתכוונו הוא ולא נתכוונו הוא, בין שנתכוונו הוא ולא נתכוונו הוא — חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד! **הכי קאמר:** אף על גב דחזויה — אין חוששין ששם פיונו. **ואיכא דאמרי:** טעמא — דלא חזויה, הא חזויה חוששין. **ודקא תנא** בעי פיונה, הני מילי לאשתרתי ללעלמא, אבל לאחין — מופסלא. **אמר רב יחודה** אמר רב: **סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו, שנאמר:** "ואנעלך תחש". **ואיכא:** תחש אין, מידא אחרינא לא! **"נעל" "נעל" ריבה.** אי "נעל" "נעל" ריבה — אפילו כל מילי נמי! **אם כן "תחש" מאי אחזי ליה?** בעא מיניה רבי אלעזר מרב: הוא של עור ותרסיסותיו של שער מהו? **אמר ליה:** מי לא קרינן ביה: "ואנעלך תחש". אי **הכי פולג של שער נמי!** ההוא קרקא מקרי. **אמר ליה רב כהנא לשמואל:** ממאי דהאי "וחליצה נעלו מעל רגלו" מישלף הוא? **דכתיב:** "וחליצו את האבנים

אשר בהן הגנע". ואיכא ורזי הוא — **דכתיב:** "וחליצו מאתכם אנשים לצבא!" **התם נמי:** שלופי מבייתא לקרבא. **והכתיב:** "וחלץ עני בעניו!" **בשכר עניו יחלצו מדינה של גיהנם.** **אלא דכתיב:** "חנה מלאך ה' סביב ליהאיו ויחלצם!" **בשכר ראינו יחלצם מדינה של גיהנם.** **אלא הא דכתיב:** "ועצמותיו יחליץ" **ואמר רבי אלעזר:** זו מעולה שבבבכות, ואמר רבא: **ורזי גרמי!** אין, מישמע הכי ומישמע הכי. **דקא,** אי סלקא דעתך ורזי הוא, אם כן לכתוב רחמנא "וחליצה נעלו ברגלו". אי כתב רחמנא "ברגלו" הוה אמינא: "ברגלו" אין, בשוקו לא, כתב רחמנא "מעל רגלו" — דאפילו בשוקו! **אם כן לכתוב רחמנא "במעל רגלו",** מאי "מעל רגלו" — שמע מינה מישלף הוא. **אמר ליה** ההוא מינא רבן גמליאל: עמא דחלץ ליה מריה מיניה, דכתיב: "בצאנם ובבכרם לכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם". **אמר ליה:** שומטה! מי כתיב "חלץ להם"? **"חלץ מהם" כתיב!** ואילו יבמה דחלצו לה אחין — מידי מיששא אית ביה? **"באנפילאי חליצתה פסולה כו'."** למימרא דאנפילאי לאו מנעל הוא? **ותנן נמי:** אין התורם נכנס לא בבגדו חפות ולא באנפילאי, ואין צריך לומר במנעל וסנדל, לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה, ומיניהו: אחד מנעל וסנדל ואנפילאי לא יטייל בהן לא מבית לבית, ולא ממשכה למשכה! **אמר אביי:** דאית ביה כתיב, ומשום תענוג. **אמר ליה רבא:** ומשום תענוג, בלא מנעל ביום הכפורים מי אסירי? **והא רבה בר רב הונא פריך** סודרא אפרעיה ונפיק! **אלא אמר רבא:** לא קשיא: כאן — באנפילאי של עור, כאן — באנפילאי של בגד. **הכי נמי מסתברא,** דאי לא תימא הכי — קשיא יום הכפורים אינם הכפורים, דתניא: לא יטייל אדם בקורדקסין בתוך ביתו, אבל מטייל הוא באנפילין בתוך ביתו! **אלא לאו שמע מינה:** כאן באנפילאי של עור, כאן באנפילאי של בגד, שמע מינה. **תניא פויתיה דרבא:** חליצה במנעל הנפרם שחופה את רוב הרגל, בסנדל הנפרם שמקבל את רוב הרגל, בסנדל של שער ושל סיב, בקב הקטע, במקום, בסמיכת הרגלים, באנפילאי של עור, והחולצת מן הגדול,

בין

מוקי — קלשונ'ש קשים הם, וכן בלשון ערבי קורין למנעלים אלמורא. **הא חזויה דחליצה חיישינן** — דלמא חליצה היא לפוסלה עליהן, ואף על גב דלא נתכוונו לחליצת מצוה. **ואיכא דאמרי** — אין, ודאי טעמא דלא חזויה דחליצה, הא חזויה דחליצה — חיישינן דלמא נתכוונו, ומיפסלא עלייהו. **התפור בפשתן** — שתפור בתוכו בגד פשתן, כעין שתפורין בתוכו לבדין פלטר'ש. **לשון אחר:** התפור בפשתן — שתפור במשיחה, כעין שלנו. **אין חולצין בו** — דבעינן כוליה דעור, דכתיב "ואנעלך תחש", אלמא: לא קרי ליה נעל עד שיהא כולו של עור. **מיד אחרינא** — עור בהמה אחרת, או סנדל, תריסותיו — רצועותיו. **של שער** — מנערה של עדים. **קורא,** ורזי היא — שנותלתו מעל גבי קרקע ומנעילתו ברגלו. **והכתיב חלץ עני בעניו** — כלומר, יזרזו ויתן לו כח, ומשני: הבא נמי שלופי הוא, והכי קאמר, בשכר עניו שכפר עליו בחייו יחלצו ויציטו מדינה של גיהנם. **ויחלצם** — קא סלקא דעתך ורזי הוא, שחילפי בת, אפילו בשוקו — אם נחתך רגלו. **הכי גרסינן:** אם כן נכתוב **במעל רגלו,** מאי מעל רגלו? שמוע מינה שלופי הוא. **הכי גרסינן:** שומע מי כתיב חלץ חלץ מהם כתיב — הוא קיבל חליצה מהם, ואילו יבמה דחלצו מינה אחין, שהיבם קיבל הימנה, מיד ממשא אית ביה? **אין התורם** — את הלשכה נכנס לתורם. **לא בפניו חפות** — חלוק שיש בו אימרא, שלא יחשדוהו לומר: בתוך האימרא החביא כספים, וחברו במסכת יומא (ע"ב). **שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוק,** וליא באנפילאי — נמי משום חשד, ואין צריך לומר מנעל וסנדל — דבלאו חשד נמי אסור, דכתיב (שעירי א): "מי בקש זאת מידכם רמוס חציר", ומדקתני: אין צריך לומר כו' — מכלל דאנפילאי לאו בכלל מנעל, לא יטייל בהן — ביום הכפורים, דהוא נעילת סנדל. **כתיב:** — חתובות דקות שמכין ועור רך, ומשום תענוג, ולא משום דתיהו נעילה. **הכי גרסינן:** **אלא אמר רבא לא קשיא כו'** — מתני' דתורמות הלשכה — באנפילאי של בגד, דלאו גנין הוי, ולא הוי נעל, ולגבי עזרה נמי ליכא בזיון, דאין דרך להכניסה בטיט, והא דיום הכפורים — בשל עור. **בקורדקסין** — מנעלים דקים שנועלין תחת מנעלים עבים להגין מן המים, ונקראים *אנאדרדור' בלשון אשכנז. **הנפרם** — לשון "לא תפרומי" (ויקרא י) ושׁיך פרימה במנעל, ופחיתוה וקיבול שׁיך בסנדל. **שער וגפי** — קשה הוא, ומגין הוא. **בבב** הקטע — שנקטעה רגלו, עושה כמין דפוס רגל, ויש בה בית קיבול קטן, ומכניס שם ראש שוקו, ואין נסמך עליו, והוא קרוי קב. **ולמשעת** הליכה יש לו אשקניא קשורה בשוקו, ומשעת דיו שקורין קרוקא. **במוק** — *קלציון של לבו, קשה ומגין. **בסמיכת הרגלים** — מי שמחלץ בידו וגורר את רגליו, עושה להם סמיכה של עץ או של עור, ומכניס לתוכו. **סמיכות הידים** — שמועה לידיו בתים של עור מפני שמכניסם בטיט וסומך עליהן, וגורר את רגליו.

קב

שואלת הגמרא: ומי איכא בי האי זנונא – וכי יש אופן כזה שאדם
נועל על רגלו שני מנעלים. משיבה הגמרא: אין – אכן יש, דחזיה
רבנן – שהרי ראו חכמים לרב יהודה דנפק בחמשא זוזי מוכין לשקא
– שיצא לשוק בחמשה זוגות נעלי בד קשה.
דין נוסף של רב יהודה בשם רב: אמר רב יהודה אמר רב, דמקשה
השנהגה בין האחין של בעלה המת, מותרת לנשא לאחד מן האחין
על ידי יבום, ואין חוששין ששא בזמן שגדלה ביניהם חליצה סנדל
לאחד מהן ונפסלה לאחים משום שחליצה. מקשה הגמרא: ומה
דלא חזינן – משמע מדבריו שהטעם שמותרת להתייבם לאחים
הוא רק משום שלא ראינו שחליצה סנדל לאחד מהם, הא חזינן –
אבל אם ראינו שחליצה, חיישין – חוששים אנו שמא נאסרה
בחליצה זו על כל האחים, ואף שלא נתכוונו לחליצת מצוה. והא
תניא – והרי שנינו בברייתא, בין שנתכוון הוא – היבם לשם חליצה
בזמן שחליצה לו, ולא נתכוונה היא – היבמה, ובין באופן שנתכוונה
היא – היבמה לשם חליצה ולא נתכוון הוא – היבם, חליצתה
פסולה, ויכולה להתייבם לאחד מהאחים, עד שיתקבצו שניהם
באחד. נמצא שבאופן שלא כיוונו שניהם לשם חליצה, החליצה
פסולה, ומדוע אם חליצה בסתם לאחד מהאחים אסורה להתייבם,
הרי לא נתכוונו לשם חליצה. מתרצת הגמרא: הכי קאמר – כך
התכוין רב יהודה לומר, אף על גב דחזינן – אף שראינו אותה
חולצת לאחד האחים, אין חוששין ששא כיוונו שניהם לשם חליצה.
הגמרא מביאה נוסח שונה לנידון הקודם: ואיכא דאמרי – ויש
אומרים שכן דייק מדברי רבי יהודה, אכן ודאי טעמא דלא חזינן
– הטעם שמותרת להתייבם הוא רק משום שלא ראינו שחליצה
לאחד האחים, הא חזינן – אבל אם ראינו שחליצה, חוששין שמא
התכוונו שניהם לשם חליצה, ואסורה להתייבם לאחים, ודקא תנא
בעי כוונה – ומה ששנינו בברייתא שחליצה צריכה כוונה, הני מילי
לאישתרוני ללעלא – דברים אלו נאמרו דווקא לענין להתירה
להינשא לשוק, אבל לאחין מיפסקא – אבל היא נפסלת לאחים
משום 'חליצה', משום שחוששים שנתכוונו שניהם.
דין נוסף של רב יהודה בשם רב: אמר רב יהודה אמר רב, סנדל
התפור בפשות, כלומר, שתפרו בתוכו בגד מפשתן, אין חולצין בו,
מפני שצריך שכל הסנדל יהיה מעור, ששאמר (יחזקאל טו ז) ואנעלך
תחש' דהיינו מנעל שעשוי מעור, ומשמע שרק נעל שכולה מעור
נחשבת 'נעל'. מקשה הגמרא: ואיכא תחש אין – שמא נדרוש
מהפסוק 'ואנעלך תחש' שדווקא מנעל העשוי מעור תחש נחשב
'נעל', אבל מידי אחרת – מנעל שעשוי משאר עורות לא – אינו
נחשב 'נעל' לענין חליצה. מתרצת הגמרא: 'נעל' – נעל' – מכך
שכפלה תורה את תיבת 'נעל' בפרשת חליצה, ריבה את כל סוגי
העורות.
מקשה הגמרא: אי ו-אם] 'נעל נעל' ריבה, אפילו כל מילי נמי –
אפילו נעל העשויה מדבר אחר, ולא דווקא מעור גם נרבה מכך.
מתרצת הגמרא: אם כן שאף מנעל שאינו עשוי מעור נחשב 'נעל',
'תחש' מאי אהני ליה – מה הועילה תיבת 'תחש' ללמדנו, אלא על
דרכך 'ואנעלך תחש' מלמד שרק מנעל שעשוי מעור נחשב 'נעל',
ואילו מהכפילות של תיבת 'נעל' למדים שאין צריך דווקא עור
תחש.
הגמרא ממשיכה לדרן בענין זה: בעא מיניה רבי אלעזר מרב, הוא
– הסנדל עצמו של עור, והתריסותיו של שער – ורצועות הסנדל
עשויות מנוצות של עזים, מהו. אמר ליה, מי לא קרינן ביה – וכי
אין אנו קוראים בו 'ואנעלך תחש' כלומר, הרי ודאי שאף שער
נחשב תחש וממילא כשר לחליצה. שואלת הגמרא: אי הכי – אם
כן שגם שער נקרא 'תחש', נעל שכולו של שער, נמי – גם כן יהיה
כשר לחליצה, ומדוע שאל רבי אלעזר רק על סנדל שרצועותיו
משער. משיבה הגמרא: ההוא – מנעל כזה, קרקא מקרי ולא נעל.
הגמרא מבארת מנין לנו שחליצה פירושה הסרת המנעל מהרגל:
אמר ליה רב הנהא לשמואל, מאי דהא – מנין שמא שנאמר
בפסוק (דברים כז ט) 'וחליצה נעלו מעל רגלי' מישלף הוא – פירושו
הסרת הנעל, דכתיב לגבי בית המנוגע (ויקרא יד ט) 'וחליצו את

האבנים אשר בהן הנגע', והיינו שיוציאו מקיר בית המנוגע את
האבנים הנגועות, ומשם יש ללמוד שאף 'וחליצה נעלו' הכוונה
להסרת הנעל מרגל היבם. ואיכא – שמא נאמר ש'וחליצה' דרזוי
הוא – פירושו זירוז ונתינה, דכתיב במלחמת מדין (במדבר לא א)
'וחליצו מאתכם אנשים לצבא' דהיינו שזירזו וייקחו מתוך בני
ישראל אנשים לצבא. ואם כן נפרש ש'וחליצה נעלו' הכוונה
שנטולת היבמה המנעל מהארץ ונועלת אותו על רגל היבם.
מתרצת הגמרא: הנה נמי – אף שם בפסוק 'וחליצו' פירושו שלפי
מביא ללקרנא – הוצאת בני ישראל מביתם למלחמה.
מקשה הגמרא: והכתיב (איוב לו טו) 'חליץ עני בעיני' ומשמע שחליצה
היא לשון זירוז ונתינת כח, ואם כן אף בחליצה יש לפרש 'וחליצה
נעלו' שתנעל את הסנדל ברגלו של היבם. מתרצת הגמרא: אף
בפסוק האמור בעני חליצה היא מלשון הסרה, וזו כוונת הפסוק,
בשכר עניו שכפר עליו בחייו, 'וחליצו' – יסירו ה' מדינה של גיהנם.
מקשה הגמרא: אלא למד לשון חליצה מהא דכתיב (תהילים לו ח)
'חנה מלאך ה' סביב ליראי ויחליצם' שחליצה היא ענין של
זירוז והחלפת כח. מתרצת הגמרא: אף בפסוק זה חליצה היא לשון
הסרה והיינו שבשכר יראיו, 'וחליצם' – יסיר ה' את הסובבים ליראיו
מדינה של גיהנם.
מקשה הגמרא: אלא הא דכתיב (ישעיה נח יא) 'ועצמתיך יחליין' ואמר
רבי אלעזר, זו המעולה שבפרככות שנמנו בפסוקים שם, ואמר רבא
שחילץ עצמות פירושו דרזוי נרמי – חיזוק העצמות, ואם כך מנין
שאף בחליצה אין הכוונה שתלביש היבמה ליבם מנעל.
הגמרא מסיקה: אין – אכן, לשון חליצה משמע הכי ומשמע הכי –
משמע כך ומשמע כך, דהיינו גם לשון הסרה וגם לשון זירוז, אלא
דקרא – בחליצת יבמה, אי סלקא דעתך – אם יעלה על דעתך דרזוי
הוא כלומר שהכוונה שהיבמה תנעל את הסנדל ברגלו של היבם,
אם כן לכתוב דקרא – היתה התורה צריכה לכתוב 'וחליצה נעלו'
ברגלו, וממה שנאמר 'מעל רגלו' משמע שהכוונה להסרת המנעל
ברגלו של היבם.
מקשה הגמרא: אין זה ראייה, שכן אי כתב דקרא – אם היתה
התורה כותבת 'ברגלו' הוה אמר – הייתי אומר שדווקא אם נעלה
את הסנדל ברגלו, אין – החליצה כשירה, אבל אם נעלה את
הסנדל בשוקו, כגון שנטענה רגלו, לא – החליצה פסולה, כתב
דקרא – לפיכך כתבה התורה 'מעל רגלו' למד דאפילו אם נעלה
לו את הסנדל בשוקו דהיינו מעל רגלו החליצה כשירה. וחזרת
השאלה למקומה מנין ש'חליצה' פירושה הסרת הסנדל. מתרצת
הגמרא: אם כן שחליצה הכוונה נעילת הסנדל, לכתוב דקרא –
היתה התורה צריכה לכתוב 'מעל רגלו, מאי – מדוע כתבה התורה
'מעל רגלו', שמע מינה – יש להוכיח מכאן ש'חליצה' האמורה כאן
מישלף הוא – הכוונה להסרת הנעל.
הגמרא מביאה דברי אגדה בענין לשון חליצה: אמר ליה ההוא
מינא – אותו המין לרזן גמליאל, עמא דחליץ ליה מריה מיניה – עם
(וישראל) שאדוניו חליץ לו ונעזב ממנו, דכתיב (דחש ה ז) 'בצאנאם
ובקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חליץ מהם'. אמר ליה רבן
גמליאל, שומע, מי פתח חליץ להם שדה חליץ לעם ישראל, 'חליץ'
מהם' כתיב, היינו שדה קיבל חליצה מעם ישראל, ואילו יבמה
דחליצו לה אחין שהאחים קבלו ממנה חליצה, מידי משא את ביה
– וכי יש ממשות בדבר, הרי היבם הוא זה שפועל היתר חליצה
ליבמה ולא להיפך.
שנינו במשנה: באפיליא חליצתה פסולה כו'. מדייקת הגמרא:
למימרא – האם בא הדבר לומר דאפיליא לאו מנעל הוא – אינו
נחשב מנעל, ותנן נמי במשנה בשקלים (פ"ג מ"ב), אין הגזר התורם
את הלשכה נכנס ללשכה לתרום לא בפריגוד פחות – חלק שיש
לו שפה כפולה, ולא באפיליא – מנעל מבר, כדי שלא יחשדוהו
שהחביא בתוכם כספים, ואין צריך לומר שאסור לו להכנס לתרום
הלשכה במנעל וסנדל, לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה.
ומלשון 'ואין צריך לומר במנעל וסנדל' משמע שאפיליא השנויה
קודם לכן אינה בכלל מנעל וסנדל. מקשה הגמרא: ורמינהו סתירה

שהוא נתן אותן לאחר שרגלו ישרה וְחָלִין – והוא חליץ בהם.
 אָמַר רַב אֲשֵׁי, לְמֵאִי דְקָאָמַר – לפי מה שאמר אַמִּימַר, לֹא בַר אֹמֵא
 חָלִין וְלֹא בַר קִיפּוּף חָלִין – אף אחד משני אנשים הללו שרגליהם
 התהפכו אינו יכול לחלוץ.
 שנינו במשנה: חליצה מן האַרְבּוּבָה וּלְמִטָּה בִּו' חליצתה כשירה.
 ומבואר שכיון שהשוק קיים הרי היא בכלל 'רגלו'. מקשה הגמרא
 סתירה מברייתא: וְדִמְיָנָהּ, נאמר בתורה (שמות כג יד) בענין חובת
 העליה לרגל 'שֶׁלֶשׁ רְגְלֶיהָ תַּחֲגֹל לִי בְשָׁנָה', ומתיבת 'רגלים'
 המיותרת למדים שרק מי שמהלך על רגליו חייב לעלות לרגל,
 פָּרָט לְבַעֲלֵי קָבִין – קטועי רגלים ההולכים על קבים, שכיון שאין
 להם רגלים אינם חייבים לעלות לרגל. ומשמע שמי שנקטעה רגלו
 נחשב שאין לו 'רגל', והרי זה סותר לדין משנתנו שאף אם רק
 השוק קיים נחשב 'רגל'. מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הָאָם – שונה הדבר
 כאן בחליצה, דְּכַתִּיב (דברים כו ט) 'וְחָלְצָה נָעֻל מֵעַל רְגְלָו' וְכֵן
 הפסוק ללמד שאף כשהחליצה מהשוק שהוא מעל לרגלו של היבם
 כשירה החליצה.
 מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן התורה ריבתה שיכולה לחלוץ
 גם מעל לרגלו, לְמַעַל מִן הָאֲרְבּוּבָה נִמִּי – גם בנקטעה רגלו
 למעלה מן הברך וחליצה היבמה את נעלו מהירך תהא החליצה
 כשירה, ומדוע שנינו מן הארכובה ולמעלה החליצה פסולה.
 מתרצת הגמרא: התורה לא הכשירה חליצה אלא רק מֵעַל רְגְלָו
 דהיינו השוק, וְלֹא מִמְקוֹם שֶׁהוּא אֵלָּא דְמַעַל רְגְלָו דהיינו הירך
 שהיא מעל השוק שמעל הרגל, ולפיכך חליצה ממנה פסולה.
 הגמרא לומדת מדיון זה על צורת העצמות של הרגל: אָמַר רַב
 פִּיפִּי, שְׁמַע מִיָּנָה – יש ללמוד מכך שהכשירה המשנה חליצה מן
 השוק, דְּהֵיאָ אִיִּתְּוִיָּא – עצם הקרסול המחברת בין השוק לכף
 הרגל, עַד אֶרְעָא נְחִית – יורדת עד לארץ, דהיינו שעצם הקרסול
 ועצם פרסת כף הרגל הם עצם אחד, ואין עוד פרק אחר למטה
 ממנה בעקב, דְּאִי סְלָקָא דְעֵתָּהּ מִיִּפְסָק פְּסִיק – שאם יעלה על דעתך
 שהקרסול מופרד מכף הרגל, הֲוֵה לִיה אִיהוּ – הרי הקרסול נחשב
 מֵעַל רְגְלָו וְשׁוֹקָא – והשוק הוא מֵעַל דְּמַעַל, ומכך שהכשירה
 המשנה אף חליצה מן השוק מוכח שהקרסול הוא חלק מהרגל
 עצמה, ולכך השוק המחובר אליו נחשב מֵעַל רְגְלָו.
 הגמרא דוחה את הראיה: אָמַר רַב אֲשֵׁי, אֲפִילוּ תִּימָא – אפילו אם
 תאמר שהקרסול מִיִּפְסָק פְּסִיק – מופרד מכף הרגל, אין הקרסול
 נחשב מֵעַל רְגְלָו, כִּיּוֹן שְׁכָל דְּכִתְרֵי בְּרָעָא – כל מה ששוח ועומד
 בגובה כף הרגל, בְּרָעָא דְמִי – נחשב כרגל ולא 'על' הרגל, ולכך
 על החליצה מהשוק שמעל הקרסול נחשב מֵעַל רְגְלָו.
 שנינו במשנה: חליצה מן האַרְבּוּבָה וּלְמִטָּה החליצה פסולה. מדברי
 המשנה מבואר שירך אינה נחשבת 'רגלו'. הגמרא מקשה על כך
 כמה קושיות: מְהִיב רַב כְּהֵנָא, נאמר בקללות שבמשנה תורה (דברים
 כג כז) 'וְשָׁלַחְתָּהּ חִיּוּצָה מִבֵּין רְגְלֶיהָ', ומשמע שאף הירכיים שמהם
 הולך יוצא נחשבים 'רגל', והרי זו סתירה לדין המשנה.
 מתרצת הגמרא: אָמַר אַבְבִּי, בְּשָׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה בּוֹרְעָה לִילֵד נּוֹצֵצָה את
 עֲקָבֶיהָ בְּרִבְבוּתֶיהָ וְיוֹלֶדֶת, נמצא שהולך יוצא מבין רגליה ממש,
 ולכך נאמר 'מבין רגליה'.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי מפיבושת (שמואל ב' יט
 כה) 'לֹא עָשָׂה רְגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שְׁפָמָא' כלומר, לא הסיר שער העררה
 ולא את שער השפם, הרי שאף הירך נקראת רגל. מתרצת הגמרא:
 לִישְׁנָא מְעַלְיָא – הפסוק נקט לשון מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק (שמואל א' כד) 'וַיָּבֹא שְׂאוּל
 לְהִקָּף אֶת רְגְלָיו' כלומר, להטיל מי רגליו, הרי שהכתוב קורא לירך
 בלשון 'רגל'. מתרצת הגמרא: לִישְׁנָא מְעַלְיָא – הפסוק נקט לשון
 מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בעגלון מלך מואב (שופטים ג כד) 'אֵךְ
 מִסִּיד הוּא רְגְלָיו בְּתֵד הַמִּקְרָה' כלומר נפנה לנקביו, הרי שאף ירך
 נקראת 'רגל'. מתרצת הגמרא: לִישְׁנָא מְעַלְיָא – הפסוק נקט לשון
 מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: נאמר לגבי יעל שבא עליה סיסרא (שופטים ה כז) 'בֵּין

בֵּין אִם הִיבם עוֹמֵד בֵּין אִם הוּא יוֹשֵׁב, בֵּין מוֹטָה – נשען על צידו,
 וְכֵן הַחֲלִיצָה מִן הִיבם הַסּוּמָא, בכל דינים אלו שמנתה הברייטא
 חֲלִיצָתָהּ כְּשִׁירָה. אָבֵל אִם חֲלִיצָה בְּמַנְעֵל הַנּוֹפֵר – קרוע שְׂאֵין חוֹפָה
 וְכֵן מִכְסָּה אֶת רֹב הָרֵגֶל שֶׁל הִיבם, או בְּסִנְדֵּל הַנּוֹפֵר – שבור שְׂאֵינו
 מְקַבֵּל אֶת רֹב הָרֵגֶל, וְכֵן אִם חֲלִיצָה בְּסִמְכֵית הַיָּדִים שְׁעוֹשָׁה לַעֲצֻמו
 מִי שְׁמַחֵךְ בִּידָיו, וְכֵן אִם חֲלִיצָה בְּאַנְפִּילִיָּא שֶׁל בְּגָד, וְכֵן הַחֲלִיצָה מִן
 יבם הַקָּטָן שְׂאֵינוֹ בֶּן י"ג שָׁנָה, בכל מקרים אלו חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. מכל
 מקום מבואר בברייטא שאנפיליא מעור נחשבת 'נעל', והחליצה
 כשירה, ואילו אנפיליא של בגד אינה נחשבת 'נעל', והרי זו
 הוכחה לשיטת רבא.
 הגמרא דנה כדעת מי שנויה בברייטא: הדין המבואר בברייטא
 שֶׁבַּב הַקִּיפָּע כשר לחליצה אף שאינו עשוי מעור, מִנִּי – כדעת מי
 הוא שנוי. רַבִּי מֵאִיר הוּא, דְּהֵנָּה בַּמְשָׁנָה בענין איסור הוצאה בשבת
 (שבת סה), הַקִּיפָּע יוֹצֵא בְּכַב שֶׁלֹּו בִּשְׁבַת לרשות הרבים, דְּבָרֵי רַבִּי
 מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹסֵף אֹמֵר, נמצא שלדעת רבי מאיר קב הקטע נחשב
 מנעל, והרישא של הברייטא שנויה כדעתו. ואילו מי ששנינו
 בסיפא של הברייטא שאם חליצה בְּאַנְפִּילִיָּא שֶׁל בְּגָד החליצה
 פסולה, אֲחֵתָאן לְרַבֵּן – באה ללמד כשיטת חכמים החולקים על רבי
 מאיר וסוברים שמנעל שאינו עשוי מעור אינו נחשב 'מנעל', שאם
 כרבי מאיר, כיון שֶׁבַב הַקִּיפָּע חשוב מנעל על אף שאינו עשוי
 מעור, אף אנפיליא היה לה ליחשב מנעל. ואם כן קשה כדעת
 איזה תנא נשנית בברייטא.
 אבבי מתרץ את הסתירה: אָמַר אַבְבִּי, מְדִסְפֵּא רַבֵּן – כיון שסוף
 הברייטא נשנית בדעת חכמים, רִישָׁא נִמִּי רַבֵּן – אף תחילת
 הברייטא המכשירה קב הקיטע נשנית בדעת חכמים, ויש לפרש
 שדְּרִישָׁא עוסקת באופן שֶׁבַב הַקִּיפָּע מְחוּפָּה בְּעוֹר שאז הוא כעין
 'תחש' ואף לדעת חכמים נחשב 'מנעל'.
 רבא דוחה: אָמַר לִיה רַבָּא לֵאבִי, אָבֵל באופן שְׂאֵין הֶקֶב מְחוּפָּה עוֹר
 מֵאִי – מה יהיה הדין לדעת חכמים, לדברך יוצא שהוא פְּסוּל
 לחליצה, אִי הָכִי אֲדָרְגִי סִיפָא – אם כן, עד ששנה התנא בִּסְוֹף
 הברייטא שאם חליצה בְּאַנְפִּילִיָּא שֶׁל בְּגָד החליצה פסולה, לִיפְלוּג
 בְּדִירָה – שיחלק באותו דין עצמו ושל קב הקיטע, בְּמִתָּה דְּבָרִים
 אֲמוֹרִים שחליצה בקב הקיטע כשירה, בְּמִחְוּפָּה עוֹר, אָבֵל כְּשֵׁאֵין
 הֶקֶב מְחוּפָּה עוֹר פְּסוּל הֶקֶב לחליצה.
 רבא מתרץ באופן אחר: אֵלֵא אָמַר רַבָּא, מְדִרִישָׁא לגבי קב הקיטע
 שנויה בשיטת רַבִּי מֵאִיר שאינו מצריך מנעל מעור, סִיפָא נִמִּי רַבִּי
 מֵאִיר – גם הסיפא לגבי אנפיליא מבגד שנויה בשיטתו, ומכל מקום
 יש חילוק אחר בין קב לאנפיליא – הֵיאָ – קב הקיטע, מִגֵּין על
 הרגל, ולכך נחשב נעל וכשר לחליצה, וְאִילוּ הֵיאָ – אנפיליא מבגד
 לֹא מִגֵּין על הרגל, ולכך אינה כשירה לחליצה.
 הגמרא מביאה הוראה נוספת בענין חליצה: אָמַר אַמִּימַר, הֵיאָ מֵאֵן
 דְּחָלִין – מי שחולץ דהיינו היבם צָרִיד לְמִדְּחִסִּי לְכַרְעִיה – לדחוף
 את רגלו על הקרקע.
 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי לְאִמִּימַר, וְהִתְנִיא בברייטא
 וְשִׁחְבָּאָה לְעִיל, חליצה כשירה בֵּין אִם הִיבם עוֹמֵד, בֵּין אִם הוּא
 יוֹשֵׁב, וְכֵן אִם הוּא מוֹטָה על צידו. הרי כשאדם מוטה על צידו אין
 דרכו לדחוף את רגלו בקרקע, ומדוע החליצה כשירה. מתרצת
 הגמרא: אִימָא – אמור, וְלַעֲוֹלָם דְּחִסִּים לְכַרְעִיה – שמה ששנינו
 בברייטא שהחליצה כשירה במוטה מדובר באופן שדוחף את רגלו
 בקרקע.
 דין נוסף של אממיר: וְאָמַר אַמִּימַר, הֵיאָ מֵאֵן דְּמִסְגִּי עַל לִחְתָּא
 דְּכַרְעִיה – מי שרגלו הפוכה ודורס בצד העליון של הרגל, לֹא חָלִין.
 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי לְאִמִּימַר, וְהִתְנִיא בברייטא,
 חליצה בְּסוּמְכוֹת הָרְגְלִים שְׁעוֹשָׁה לַעֲצֻמו מִי שְׂאֵינו יכול ללכת על
 רגליו ולכך הולך עם ידיו וגורר רגליו בקרקע, חליצתה כשירה.
 לֹא דְחָלִין בָּהּ אִיהוּ – וכי אין כוונת הברייטא שהוא עצמו והאדם
 הגורר את רגליו חולץ בהן, הרי שאף מי שרגליו עקומות וכעין
 הפוכות כשר לחליצה. מתרצת הגמרא: לֹא, הברייטא אינה
 מדברת באופן שהגורר רגליו בעצמו חליץ בזה, אלא דְּחָיִב לִיה –

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קג עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכא רש"י תוספות

קב הקיטע – דחשיב ליה מנעל, מני – רבי מאיר היא. יוצא – בשבת. אנפיליא של בגד
 דקתני סיפא: חליצתה פסולה, אתאן לרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בבק הקיטע,
 אלמא דלא הוי מנעל, דאי רבי מאיר, כיון דקב הקיטע הוה נעל – אלמא "ואנעלך תחש"
 לא דייק, אנפיליא נמי תהוי נעל. מדסיפא רבנן – ורישא דקב הקיטע נמי רבנן, ודייק
 "ואנעלך תחש", ודקתני קב הקיטע כשר –
 במחופה עור. ארתני סיפא אנפיליא של בגד –
 פסולה, האי הוא ודאי דלאו נעל הוא. דהא לא
 מגין. לישמעלין חילוק בבק הקיטע, דאף על גב
 דמגין – לאו נעל, וכל שכן האי. סיפא נמי רבי
 מאיר – ולא דייק תחש. ואפילו הכי של בגד
 לא, משום דלא מגין. אבל קב הקיטע מגין,
 הלכך אפילו אין מחופה עור – כשר. למדחסי
 לדרחוק רגלו בקרקע. מוטה – לאו אורחיה
 למדחסיה. על ליחתא דברית – שרגלו הפוך,
 ודורס בעליל שו של רגל. ליחתא – לשון לוחים
 (שבת מזא.) *פלנקיא, כלומר שאינו דורס
 במקום מדרס רגלו. ואף על גב דתנן (לעיל
 קא.א.) מן הארכובה ולמטה כשרה, התם הוא
 דכי נחתך רגלו קם ליה שוק, ורחמנא אמר:
 "מעל רגלו", דהיינו שוק, אבל האי לאו רגל
 הוא. ואלמא בסמיכות הרגלים – כשרה. מאי
 לאו דחליץ בהו איהו – הגורר את רגליו והם
 עקומים. לאחר – שרגלו ישרה. בר אובא ובר
 קיפוח – בפרק "אלו מגלחין" (מועד קטן כהג.),
 דאחלוש לדעתיה דרב אשי, ואיתהפוך
 כרעיה. רגלים – "שלש רגלים תחוג" (שמות
 כג). פרט לבעלי קבין – שפוטרים מן הראייה.
 אלמא, שוק לאו רגל הוא. מעל רגלו – משמע,
 מדבר שהוא על רגלו, מדלא כתיב "וחלצה"
 נעלו מרגלו. שמע מינה – ממתניתין דקא
 מכשר מן הארכובה ולמטה. האי אסתוריא –
 **קביליא, המפסקת בין שוק לרגל. עד ארעא
 נחית – ואין עוד פרק אחד למטה הימנה בעקב.
 דלחד כרעא – השוה ועומד למול כף הרגל,
 לאו "מעל" הוא, ובכרעא דמי. ובשליחה
 היוצאת מבין רגליה – אלמא ירכים נמי מיקר
 רגל. נועצת עקביה בירכותיה – והולך יוצא
 מבין רגליה ממש, והיינו דכתיב "מבין רגליה".
 לא עשה רגליו – לא חסיר שער וקן התחתון.
 להסך את רגליו – מי רגלים. אלמא, ירכים רגל
 מיקר. אך מסך הוא את רגליו – בעגלון מלך
 מואב כתיב. בין רגליה – בין ירכותיה, שבא
 עליה סיסרא, ונתכוונה כדי לייגעו. ברע נפל
 שכב – שבעה כתיבי בקרא.
 רעה

בין עומד, בין יושב, בין מוטה, והחלצת מן הפומא
 - חליצתה כשרה. אבל במנעל הנפרם שאין חופה
 את רוב הרגל, בסנדל הנפתח שאינו מקבל את
 רוב הרגל, ובסמיכות הידים, ובאנפיליא של בגד,
 וחלוצת מן הקטן - חליצתה פסולה. קב הקיטע מני
 - רבי מאיר היא. דתנן: הקיטע יוצא בפבך שלו,
 דברי רבי מאיר, רבי יוסי אוסר. באנפיליא של בגד
 - אתאן לרבנן! אמר אביי: מדסיפא רבנן - ורישא
 נמי רבנן, ורישא - במחופה עור. אמר ליה רבא:
 אבל אין מחופה עור מאי - פסול? אי הכי, אדתני
 סיפא באנפיליא של בגד, ליפלוה בדידה: פמה דברים
 אמורים - במחופה עור, אבל אין מחופה עור פסול!
 אלא אמר רבא: מדרשא רבי מאיר - סיפא נמי רבי
 מאיר, האי מגין והאי לא מגין. אמר אבימי: האי
 מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה. אמר ליה רב
 אשי לאבימי: והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה!
 אימא: ולעולם דרחים לכרעיה. ואמר אבימי: האי
 מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה - לא חליץ. אמר
 ליה רב אשי לאבימי: והתניא: סמוכות הרגלים,
 לאו דחליץ בהו איהו? לא, דיהיב ליה לאחר וחליץ.
 אמר רב אשי: למאי דקאמר אבימי - לאו בר אובא
 חליץ ולאו בר קיפוח חליץ. "מן הארכובה ולמטה
 כו". ורמינהי: "רגלים" - פרט לבעלי קבין! שאני
 הכא, דכתיב: "מעל רגלו" - אי הכי, למעלה מן
 הארכובה נמיו! "מעל" ולא מעל דמעל. אמר רב
 פפא, שמע מינה: האי אסתוריא - עד ארעא נחית.
 דאי סלקא דעתך מופסק פסיק - הוה ליה איהו
 "מעל" ושוקא מעל דמעל. אמר רב אשי: אפילו
 תימא מופסק פסיק, כל דבהרי פרעא - בכרעא דמי.
 "מן הארכובה ולמעלה", מתיב רב כהנא: "ובשליחה
 היוצאת מבין רגליה!" אמר אביי: בשעה שפוצעת
 לילך - נועצת עקביה בירכותיה ויולדת. תא שמע:
 רעה

בין עומד בין יושב – ואם תאמר: ומחיצא סלקא דעתך לפסול יושב? ויש לומר: משום
 דאמר לקמן (קדא.) דהויא כגמר דין, ואמרין בפרק "שבעות העדות" (שבעות לב.),
 בשעת גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינים בעמידה. ומאי טעמא בעינן לקמן
 (קדא.) עמידה לכתחלה, דאמר לה רבי חיאיא בתי: עומדי, ללישנא אחרינא שפירש בקונטרס.
 ועוד, דכתיב: "ועמד ואמר", ומידה, עיכובא ליכא,
 מדלא כתיב "ויעמוד ואמר", אבל "ועמד ואמר"
 אינו אלא סיפור דברים בעלמא. חזני נמי מפרש
 במסכת מועד קטן (כא.א.) גבי חזני לקריעה
 מעומד. אבל "ועמדו שני האנשים" אף על גב דלא
 כתיב "ויעמדו" – היינו לפי שאין כתיב שם מעשה
 אחר כך. אבל הכא, אחר "ועמד" כתיב המעשה,
 ואין כאן אלא סיפור דברים בעלמא, כמו עמוד
 וקדשו, ועמדה ונשאת. והא דדרשנן בספרי:
 "ועמד", אין דברים הללו אלא בעמידה – אמר
 רבינו יוחנן: דשמוא לכתחלה בעי הכי,
 כדפרישית. והחלוצת מן הסומא חליצתה
 כשרה – ואם תאמר: מדחבא סלקא דעתך
 למעוטי סומא? ויש לומר: מדכתיב "לעני
 הזקנים", והוא אמינא דהוא הדין לפני יבם. אי
 נמי, משום דכתיב "וירקה במנין" דהוי כמו לעניו,
 קמי משמע לן דלא. הקיטע נמי רבי מאיר
 היא – דחשיב מנעל ממה שאין רגלים לעשות.
 באנפיליא של בגד אתאן לרבנן – דלא
 חשיב מנעל מבגד, כיון דאין רגילות לעשות כן.
 הוא הדין אנפיליא. הקשה רבינו תם: דחבא
 משמע דרבי יוסי לא חשיב קב הקיטע מנעל,
 מדמוק ברייתא דמכשרא ליה לחליצה כרבי
 מאיר דקא. וכן משמע בפרק "במה אשה" (שבת
 סהב.) ואילו בפרק בתרא דיומא (עזב.) אמרין
 דקב הקיטע בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי מנעל
 הוא, וטעם דרבי יוסי גבי שבת דלמא מופסק ואני
 לאיתוי ארבע אמות ברשות הרבים? ועוד קשיא:
 דחבא שרינן של שעם לחלוק, ובפרק בתרא
 דיומא אמרין: אני ראיתי את רבי יוחנא שן לוי
 שיצא בסנדל של שעם ביום הכיפורים, ובשמעתין
 מדמי יום הכיפורים לחליצה. מאן דמסגי על
 ליחתא דכרעיה לא חליץ – פירש בקונטרס:
 שאין זה קרוי רגל, כיון שהופכו כל שוק ידידה נמי
 לא מיקר "מעל רגלו". אבל דחבא שוקטעה רגלו
 – שוקו היינו "מעל רגלו", דכיון דקדום קטעה
 היה שוקו מעל רגלו, אחר קטעה נמי קרינא מעל
 רגלו. ובענין זה פירש גאון אחד. ורבינו חננאל
 פירש טעמא דלא חליץ מאן דמסגי על ליחתא
 דכרעיה – דלא מצי שפיר למדחסיה לכולי
 כרעיה אארעא. לפי זה נמי אתי שפיר הא דגרעי
 מוקטע, דקטע דחיס שפיר כוליה שוקא אארעא.
 מותוך פירושם משמע דפשיטא להו דקטע חולץ,
 אבל אין נראה לרבינו יצחק, דהא בירושלמי
 מפרש הא דקתני במתניתין מן הארכובה ולמטה
 חליצתה כשרה – היינו בקושר רצועות הסנדל
 מארכובה ולמטה, אבל בקטע לא איירי מיד.
 והא דקתני בביריתא קב הקיטע – איכא לפרושי
 נמי דיהיב לאחר וחליץ, כדאמר אסמיכות רגלים.
 רעה

"לא עשה רגליו ולא עשה שפמו!" לישנא מעליא. תא שמע: "ויבא שאול להסך את
 רגליו!" לישנא מעליא. תא שמע: "אך מסך הוא רגליו בחדר המוקרה!" לישנא מעליא.
 "בין רגליה כו" לישנא מעליא. אמר רבי יוחנן: שבע פעילות פעל אותו ירשע באותו היום,
 שאמרו: "בין רגליה פרע נפל שכב בין רגליה פרע נפל באשר פרע שם נפל שרוד". והא
 קא מתהניא מעבירה! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל מוכתן של ירשעים

הוה מצי למימר: וליתעמיך קב הקיטע מי חליץ, אלא דיהיב לאחר. וכן דרך בכמה מקומות דיכול לומר וליתעמיך ואין אומר, ועוד: מעיקרא דסבר דברגל הפוכה שייכא חליצה – הוא הדין
 דקטע נמי חליץ, אבל לפי המסקנא לא. והא דפריך "רגלים" פרט לבעלי קבין – הכי פריך: כיון דשוק לא מיקר רגל, אם כן למטה מהארכובה אמאי כשרה? הא לא הויא קשריה במקום
 רגלו ורבינו נסים נמי פירש במגלת סתרים דקטע לא חליץ, מכל שכן דרגלו הפוכה. ומן הארכובה ולמטה ומכשר במתניתין לאו באיפסקא לכרעיה, אלא בקשרית רצועות איירי, כדאמר
 בירושלמי. פרוט – ואף על פי דעיקר דרשא נפקא לן מ"פעמים" בפרק קנא דחגיגה (ק.א.) מכל מקום פריך שפיר, מדאסמכיה תנא א"רגלים". והא קא מתהניא מעבירה
 – ליכא למימר דפריך: אמאי לא מסרה עצמה? שהרי קרקע עולה היא, כדאמר גבי אסתר. ועוד, כי הוא לא היה מאנסה, ואדרבה: היא שדלתו בדברים להכריעו להביאו עליה כדי לחתש
 כזה להציל ישראל. אלא פריך: אמאי משבחה הכתוב כל כך, דכתיב: "תבורך מנשים וגו'" ואמרין בנייר (בג.ב.) ובהוריות (י.ב.) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, פירוש: מאמחות,
 לפי שהיו נתנות מן הביאה, ויעל לא היתה נהנית מן הביאה ומשני דרואי לא היתה נהנית, משום דטובתן של רשעים כו'. ואהויא מילתא קיימא דף פירכא בנייר (בג.ב.) ובהוריות (י.ב.).
 תלמוד

רכב יבמות. פרק שנים עשר - מצות חליצה דף קג עמוד ב - מותוך מהדורות "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רש"י תוספות

תלמוד לומר נעל מכל מקום - אף על גב דדרשין ליה לעיל דלא נימא תחש אן, מידי אחרינא לא, שקולים הם ויבואו שניהם. ואם תאמר: והיכי דרשין הנה דרשות מנעל, הא איצטרך לגופיה, שצריך לקרוא "חלוץ הנעל"? ויש לומר: דדרשין שפיר ממה שצריך לקרות. דהיינו נמי דרשין במתניתין (יבמות קדב.) מ"כבה" עיובא, אף על גב שהוא עיקר קריאה.

שאיין חופה את רוב הרגל - אבל הכא לא סגי בשמיטת רוב עקב, דאין קרוי מנעל אלא כשחופה רוב הרגל. אבל לענין חליצה - סגי בשמיטת רוב העקב, כדאמר לעיל (קבא) דחשיב שפיר גילוי כרעיה בבהי. המסוליים שם סנדל אחד כן, דאמר בירושלמי: רבי יודישע בן לוי נפק בסוליא בלילי צומא רבה. ואמרין נמי (מדרש רבה שיר השירים): מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענה עקב לסוליא, דכתיב: "ראשית חכמה יראת ה'", וכתיב: "עקב ענה יראת ה' וגו'". והא דאמר במדרש שלשה ברים שקולים זה כזה: חכמה, יראה, ענוה, אומר רבינו יצחק ד"שקולים" היינו - דהא בלא הא לא סגי, אבל ענה גדולה מכולן. מטמא מאחוריו - פירוש: אם נגע בנגע מאחוריו של בית. ומיהו, מספק לרבינו יצחק, בבית מוסגר אם נגע בנגע שמתוכו בלא ביאה, אי חשיב כאחוריו דמוחלט, דמטמא בנגיעה, או שמא גרע. ומתוכו דמוסגר היינו שנכנס כולו לבית, כדפריש בקונטרס, וכתב על כדעים דריש: "כנגע נראה לי בבית" - מתוכו מטמא, ואין מטמא מאחוריו. והאי קרא במוסגר כתיב, משמע שדורש נגע הנולד בתוך הבית מטמא, ולא הנולד מאחוריו.

כיון שנכנס רובו לבית טהור טמאתו - אמר רבינו יצחק: אף על פי שלא ישב שם, אלא שהכניסה והוציאה - טמא. ואף על גב דתנן, ומייחית לה בפרק קמא דקידושין (לגב), טמא עובר תחת האילן וטהור יושב - טהור, היינו דוקא גבי אילן, שאין שם מדיחצה, בעינן שיחא יושב, כדכתיב: "בדד יושב", אבל בבית, דאיכא מדיחצה - כאילו יושב תחתיו הטמא מטמא הבית. אלא תאמר: דהכא משמע דמזערע מטמא באחול, ובריש מסכת כלים (פרק א משנה ד) אמר: למעלה מזה מות שמטמא באחול מה שאין כולן מטמאין, והתם לעיל חשיב מזערע בהדיהו! ואמר רבינו יודנה: דמכל מקום מות חמור, דאפילו עובר תחת האילן מטמא באחול כל מה שתחת האילן. ועוד: דמת חמור, שמטמא אפילו מה שבבית אחר אם יש בו חלוץ פותח טפה, מה שאין כן במזערע דאין מטמא אלא בבית שנכנס בו, דכתיב: "והבא אל הבית".

סנדל של עבודה זרה לא תחלוץ - פירש בקונטרס: דמיייר בעבודה זרה של נכרי, וקודם ביטול, דכיון דראוי לבטל - לא מכתת שיעוריה, אף על פי שלא נתבטל.

בשלא מוחללת, היינו דאיתקש למת, אלא אי אמרת מוסגרת - אמאי איתקש למת? שאני התם, דאמר קרא: "ושרף את הבגד" - אפילו בשעת שריפה קרוי בגד. ולגומר מיציה! איסור מוטמא לא גמרינן, אמר רבא: הלכתא: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט, ואחד סנדל של עבודה זרה - לא תחלוץ, ואם חלצה - חליצתה פשרה. של תקרובת עבודה זרה, ושל

רעה היא - ששונאים הרשעים, וקצה נפש צדיק בתנאתו, הלכך לאו הנאה היא. שטא דעבודה זרה - "למה גבת את אלהי" (בראשית לא). נעל מכל מקום - "חלוץ הנעל". פירש לסנדל המסוליים - הנפחת שאין לו עקב = "שוליא". לישנא אחרינא: על שם מקומו נקרא מסוליים, לשון מוריי. הב ליה סנדלך - ליבם, ותחלוץ בו. הייב ליה דשמאלא - במתכוין עבר, דלא סבירא ליה לאבי דסנדל שאין של מותר לבתחלה. אמר ליה - רב יוסף אימר דאמור רבנן במתניתין שם שמאל בימין חליצתה כשרה, דיעבד, לבתחלה מי אמור? הב ליה ואקני ליה - שיהא שלו במתנה. סנדל של עין - דקתני מתניתין חליצתה כשרה, מני? רבי מאיר היא - דאמר: קב הקיטע נעל הוא, לצאת בו בשבת. סנדל המוסגר - שפרחה בו הצרעת, לא תחלוץ בו בימי הסגר, דלא ליתו למיעבד במוחלט. ואם חלצה חליצתה כשרה - דלאו בר שריפה הוא, ושיעוריה קאי. מוחלט חליצתה פסולה - דלשריפה קאי, ואנן שיעורא בעינן, חופה את רוב רגלו, והאי כותיו מיכתת שיעוריה. מטמא מתוכו - בגמע, ואף על גב דלא נכנס גופו לחורב, דלחוי טמא משום - "אל הבית", אם נגע בכולו - מטמא. והמוחלט - מטמא אף מאחוריו. מטמאין בביאה - אם נכנס דרך ביאה, כיון שנכנס רובו לחורב - טמא משום "והבא אל הבית". ומקראי נפקא לן בתורת כהנים דמוסגר מטמא מתוכו ולא מן אחוריו, ובמוחלט כתיב: "טמא הוא" - הוסיף לו טומאה אחרת, לומר לך שמטמא מן אחוריו. מפסולת - בגד המנוגע. שלש על שלש - הוי בגד דחוי לעניים. שאין בה כוית - שחוטת דק. כיון שנכנס רובו לבית טהור טמאתו - טימאה את כל כלי הבית, דמזערע מטמא בביאה. וכן בגד ואבן המנוגע - כולן מטמאים באחול, והא, כיון דעל רובה, ככולה דמיא. מאי לאו מוחלט? ואפילו הכי אמרת שדי מיערע בתר רובא, והוה ליה כמאן דעילא כולה. ואי כמאן דמכתתא דמיא - זיל בתר מה דעיל, ואין בבית שלש על שלש. הוי בה כפא ויתם - ואין בה אלא שלש על שלש, אלא שחוטת עבה, כיון שנכנס הימנה כוית לבית - טמאתא, ואף על פי שאין כאן בגד, דהא לא על רובה, אי אמרת בשלמא מוחלט - היינו דמטמא בבית אפילו אין כאן בגד שלש על שלש, משום דמוחלט איתקש למת, ומת מטמא בבית, והיכא איתקש - דכתיב: "אל תהי כבת", שמרים מוסגרת הוא, וקאמר ליה אחרן למשה אל נא תחלט, שלא תהא כמת. הכי גריסין: אלא שאני התם כו' - ולעולם במוחלט, ומשום הכי שדינן מיעטא בתר רובא לענין טומאה, ולא אמרינן כמאן דמכתת דמי, דכתיב: "ושרף". ולגמר מיניה - לענין חליצה, להיתר חשוב שלם. איסורא מוטמא לא גמרינן - שהלכות טומאה חרוד הוא. של עבודה זרה - שנעולים אותו לצלם ברגליו, כשמטיעין אותו ממקום למקום. חליצתה כשרה - מוחלט כדאמר שאפילו בשעת שריפה קרוי בגד, ולאו מילף הוא, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא. ושל עבודה זרה נמי, הואיל להילוכא עבדי, ומשמש עבודה זרה לאו לשריפה קיימי, דאית להו תקנתא בביטול. ואי משום איסור הנאה - חליצה לא הנאה היא, ומצות לא ליהנות

ניתנו. של תקרובת עבודה זרה - שהקריבו ומסרוהו לפני לשם דורון, וקיימא לן (עבודה זרה גא.) תקרובת עבודה זרה אין לה ביטול עולמית, דאיתקש למת, דכתיב: "ויאכלו זבחי מתים", הלכך לית ליה תקנתא, וכותיו מיכתת שיעורא.

רעה היא אצל צדיקים, ואינה הנאה עבורם, שנאמר לגבי לבן שה' 1
הזהיר אותו (בראשית לא כד) 'השמר לך פן תדבר עם יעקב מפני עד 2
רע', וצריך ביאור, בשלמא רע לחי – מובן הדבר מדוע הקב"ה 3
הזהיר אותו שלא ידבר עם יעקב רע, אלא טוב אמא לא – מדוע 4
הזהירו ה' שלא ידבר עמו טוב, אלא שבע מינה – מוכח מכאן שכל 5
טובתן של רשעים, רעה היא אצל צדיקים ואינה הנאה עבורם, ואף 6
יעל לא להתנה מטובת הרשעים, והתכוונה בזה לשם מצוה, 7
ולפיכך הכתוב משבחה. 8
מקשה הגמרא: בשלמא התם – מובן הדבר שם, אצל לבן שאף 9
דיבור טוב שלו נחשב רעה עבור יעקב, דלמא מדבר ליה שמה – 10
שמה יזכיר בדבריו שם דעבודת בוכבים, אלא התם – כאן לגבי יעל 11
מאי רעה איכא – מדוע יחשב רעה מה שסיסרא בא עליה. מתרצת 12
הגמרא: דקא שרי בה וזהמא – שהטיל בה טינוף של טומאה. דאמר 13
רבי יוחנן, בשעתא שבה נחש הקדמוני על חנה הטיל בה וזהמא של 14
טומאה, וישראל שעמדו על הר סיני פסקה וזהמא, וחזרו להיות 15
טוהרים. עובדי בוכבים שלא עמדו בהר סיני לא פסקה וזהמא, 16
ועדיין הם בטומאתם, וכיון שבא סיסרא על יעל והכניס בה וזהמא 17
נחשב לה הדבר לרעה. 18
שנינו במשנה: חלצה חלצה כמנעל שאינו שלו וכו' חליצתה כשירה. 19
הגמרא מביאה את המקור לדין זה: תנו רבנן בברייתא, נאמר 20
בפסוק (דברים כה ט) 'וחלצה נעלו מעל רגלו' ומכך אין לי לדעת 21
שחליצה כשירה אלא הנעלו של היבם, אך נעל של כל אדם מנין 22
שחליצה כשירה בו. תלמוד לומר (שם כה ט) 'בית חלוץ הנעל', חיבת 23
נעל' היתרה באה לרבות לומר, שכל מקום, והיינו שאף מנעל שאינו 24
שייך ליבם כשר לחלוץ בו. מבאר התלמוד בברייתא: אם כן, שאף מנעל 25
של כל אדם כשר לחליצה. מה תלמוד לומר 'נעלו' שמשמע שרק 26
נעל השייכת ליבם כשירה לחליצה. לשון זו באה ללמד שדווקא 27
נעלו הראוי לו – המתאימה לרגלו של היבם, כשירה לחליצה, פרט 28
למנעל גדול ממדת רגלו שאין יכול לחלוץ בו, ופרט למנעל קטן 29
שאינו חופה את רוב רגלו, ופרט לנעל הפסוליים שאין לו עקב – 30
שנפחתה סוליתו, שכל אלו פסולים לחליצה. 31
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אמר רבי יוסף – רב יוסף – 32
היה עומד לפני רב יוסף, אמאי – באה ויבמה כדי לחלוץ, אמר ליה 33
רב יוסף לאביו, הב ליה סנדלך – תן ליבם את סנדלך כדי שתחלוץ 34
בו היבמה. ויבמה ליה – נתן לו אביו סנדל דשמואלא – סנדל של רגל 35
שמואל. אמר ליה רב יוסף, אימר דאמור רבנן – במה יכולים אנו 36
לומר שאמרו חכמים לעיל במשנה (קא) שאם חלצה במנעל של 37
רגל שמואל כשלוש בו בימין חליצה כשירה, היינו רק בדיעבד, 38
לבתחלה מי אמור – ובי אמרו שכשר לחלוץ בו לכתחילה, ומדוע 39
נתת ליבם ולכתחילה סנדל של שמואל. 40
תשובת אביו: אמר ליה אביו, אי הכי – אם כדברך, שיש לדייק 41
מהמשנה שסנדל של שמואל אינו כשר לכתחילה, אם כן בסנדל 42
שאין שלו נמי – גם תאמר כן, אימר דאמור רבנן – במה יכולים אנו 43
לומר שהכשירוהו חכמים, רק בדיעבד, אבל לכתחילה מי אמור 44
שכשר, ואם כן מדוע הורית לי שאתן לו סנדלי לחלוץ בו שכשר 45
רק בדיעבד. תשובת רב יוסף: אמר ליה רב יוסף, הכי קאמינא לך – 46
כך הבטחונתי לומר לך, הב ליה הסנדל ואקני ליה – ותקנה לו 47
הסנדל שיהיה שלו במתנה. 48
שנינו במשנה: חלצה בסנדל של עץ חליצתה כשירה. מבררת 49
הגמרא: מאן תנא – מי הוא התנא ששנה דין זה וסובר שאף סנדל 50
של עץ בכלל נעל. אמר שמואל, רבי מאיר היא, דתנן במשנה (שבט 51
סוה) 'הקופץ יוצא בשבת לרשות הרבים, בקב שלו דברי רבי מאיר, 52
רבי יוסי אומר. הרי שלדעת רבי מאיר אף שקב הקיטע עשוי מעץ 53
ולא מעור הוא הוא בכלל מנעל, ומשנתנו שנויה כדעה זו. 54
דעה נוספת: אבהו דשמואל אומר, משנתנו עוסקת בסנדל של עץ 55
שמוחה בעוז, ומשנתנו שנויה לדברי הכל, שאף החולקים על 56
רבי מאיר מודים שמנעל עץ המחופה עור נחשב נעל'. 57
אמר רב פפי משמיה דרבא, סנדל המוסגר – שפרחה בו צרעת 58
והסגירו הכהן, לא תחלוץ בו לכתחילה בזמן הסגר, ואם חלצה בו 59

חליצתה כשירה. סנדל המוחלט – שפרחה בו צרעת והחליטו הכהן, 60
לא תחלוץ בו, ואם חלצה בו חליצתה פסולה, לפי שעומד לשריפה, 61
ודבר העומד לשריפה הרי זה כמי שאין בו שיעור, שכל העומד 62
לחיכת ולחנות לחתיכות קטנות נחשב כבר עתה ככתוב ואין בו 63
שיעור, ואף בסנדל של חליצה הצריכה תורה שיעור כדי לכסות 64
את רוב רגלו, ולפיכך חליצתה פסולה. 65
שיטה נוספת בדעת רבא: רב פפא משמיה דרבא אמר, אחד סנדל 66
המוסגר ואחד סנדל המוחלט, לכתחילה לא תחלוץ בו, ואם חלצה 67
בהם בדיעבד חליצתה כשירה. 68
הגמרא מקשה על רב פפי: מיתבי, שנינו במשנה (נגעים פי"ג מד) 'בית 69
המוסגר – שפרחה בו צרעת והסגירו הכהן, מטמא מיתבו במגע, 70
ואף באופן שלא נכנס רוב גופו לתוכו שיהא טמא משום 'והקב אל 71
הבית' וכדלהלן, אם נגע בכותל מצדו הפנימי נטמא. ובית 72
המוחלט – שאחר שהסגירו הכהן שבעת ימים פשה הנגע וטמאו 73
הכהן, מטמא במגע בין מיתבו – מצידו הפנימי, ובין מאחוריו – 74
מצידו החיצוני. וזהו – בית המוסגר והמוחלט מטמאין בביאה – 75
אם נכנס רוב גופו לתוכו דרך ביאה נטמא, שנאמר (ויקרא יד מה) 76
'והקב אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא עד הערב'. ומעתה 77
קשה, אי סלקא דעתך – אם יעלה על דעתך שמוחלט העומד 78
לשריפה או לנתיצה כדמקבת דמי – נחשב ככתוב לחלקים קטנים 79
ואין בו שיעור וכפי שאמר רב פפי לגבי סנדל המוחלט, מדוע 80
הנכנס לבית המוחלט טמא, והא ענין – והרי צריך שיתקיים בו 81
הפסוק 'והקב אל הבית' וליכא – ואין כאן 'בית' שהרי הוא כנתון. 82
ומדוע שנינו 'זהו בית המוסגר' בביאה'. 83
מתרצת הגמרא: שאני התם – שונה הדין שם לגבי בית מוחלט, 84
דאמר קרא – שאמר הפסוק לגבי (ויקרא יד מה) 'ונתן את הבית', 85
ומשמע שאפילו בשעת נתיצה קרוי בית, ולפיכך הנכנס לתוכו דרך 86
ביאה נטמא. 87
קושיא נוספת על רב פפי: תא שמע, שנינו בברייתא, מטלית – בגד 88
המנוגע שיש בו שלש על שלש אצבעות שיעור בגד לעניים, אף 89
על פי שאין בו בית כגון שחוטה דק, בין שנכנס רובה של שלש 90
אצבעות לבית טהור, מטמאהו את כל כלי הבית, שדבר שיש בו 91
נגע צרעת הרי זה מטמא בביאתו לבית את כל אשר בבית, 92
וכשרוב הבגד בבית נחשב כאילו כולה בתוך הבית. ומעתה קשה, 93
מאי לאו – וכי אין הברייתא עוסקת במטלית מוחלטת שעומדת 94
לשרפה, ואם נאמר שמשום כך נחשבת כאילו היא כתובה 95
לחלקים וכל חלק עומד בפני עצמו, אין לומר בה רובה ככולה, 96
ויש ללכת רק אחר מה שבתוך הבית, וכיון שבמה שנכנס לבית אין 97
שיעור של שלש אצבעות, מדוע הבית טמא. 98
מתרצת הגמרא: לא, הברייתא עוסקת במטלית מוסגרת, שאינה 99
עומדת לשריפה, ולכן שנכנס הבגד ברובו הבית טמא. 100
דוחה הגמרא: אי הכי – אם כן שהברייתא עוסקת במטלית 101
מוסגרת, איכא סיפא, דיו בה במטלית שיעור כמה יתנים, ואין בה 102
אלא שלש על שלש אצבעות, וכגון שחוטה עבה, בין שנכנס 103
למנה בית לבית טהור, מטמאהו, ואף על פי שאין כאן 'בגד', שהרי 104
לא נכנס רובה. אי אמרת בשלמא – מובן הדבר שמשמאת בכזית 105
אם תאמר שמדובר במטלית מוחלטת, היינו דאיתקש למת – וזהו 106
משום שהקשה התורה מצורע מוחלט למת, וכשם שמת מטמא 107
בכזית כך בגד מוחלט מטמא בכזית, אלא אי אמרת שמדובר 108
במטלית מוסגרת, אמאי איתקש למת – מדוע מטמאת בכזית, הרי 109
החיקש הוא רק על מצורע מוחלט ולא על מוסגר. 110
מיישבת הגמרא את דעת רב פפי באופן אחר: אכן מדובר ברישא 111
במטלית מוחלטת, ומכל מקום מטמאה את הבית בכניסת רובה, 112
שהמיעוט הולך אחר הרוב, ואין אומרים שהרי היא ככתובה 113
ומוחלטת משום שעומדת לשריפה, דשאני התם – שונה הדבר שם 114
לגבי בגד מצורע, דאמר קרא לגביו (ויקרא יג ב) 'ושרף את הבגד' 115
שמשמע שאפילו בשעת שריפה הוא קרוי בגד שלם ואינו חשוב 116
ככתוב. 117
שואלת הגמרא: וליכא מיניה – ונלמד מדין זה לענין חליצה 118

לחוש שמא תתעבר ותמות, מכת אחת עשרה שנה ויום אחד עד בת
 שנים עשרה שנה ויום אחד. פחות מכן ומכת י"א או יתר על כן
 ומכת י"ב, משמשת בדרך והולכת בלא מוך, דברי רבי מאיר.
 ובין מניקה, משמשת בדרך והולכת בלא מוך, וכן השמים ירחמו
 שלא תתעבר, שנאמר 'שמן פתאים ה', שה' שומר על אותם
 שאינם חכמים לדעת לשמור על עצמם. מכל מקום מבואר
 בברייתא שקטנה מתחת לאחת עשרה שנים ויום אחד אינה
 מתעברת. ואם כן אי אפשר לומר שמשנתנו עוסקת בקטנה
 הממאנת בבעל, שהרי במשנתנו מדובר באשה שיש ספק בבנה
 אם הוא מהראשון או מן השני, והיינו שנתעברה, ועל כרחק היא
 לפחות בת שנים עשרה שנה ויום אחד ובגיל זה כבר אינה יכולה
 למאן.
 הגמרא מפרשת את המשנה באופן אחר ושלא יקשה על דברי
 שמואל: משפחת לה - דין המשנה יכול להימצא באופן של קדושי
 פעות, היינו שקידשה הראשון על תנאי, ולא נתקיים התנאי
 וממילא נתבטלו הקידושין, והיא יוצאת ממנו בלא גט.
 ודין זה הוא בדרך יהודה אמר שמואל, דאמר רבי יהודה אמר שמואל
 משום רבי ישימאל, נאמר בפרשת סוטה (במדבר ה יג) 'והיא לא
 נתפשעה', היינו שרק באופן שהאשה לא נאנסה אלא הביאה היתה
 ברצון, הרי היא אסורה לבעלה, הא נתפשעה - אבל אם נאנסה, הרי
 היא מותרת לבעלה. ומתיבת 'והיא' יש לשמוע שבאה התורה
 למעט שדווקא היא (ושהיא אשה גמורה) בה נאמר שאם לא
 נאנסה חזינתה אסורה, אבל יש לה אשה אחרת שאף על פי שלא
 נתפשעה באונס, אלא נבעלה תחת בעלה ברצון, מותרת. ואי זו
 שמונתה, זו שקדושיה קדושי פעות שהיה קידושה על תנאי, ולא
 נתקיים התנאי, שאפילו אם בנה מאותו שקידשה קידושי טעות
 מורכב לה על פתחה, מן אמת והולכת לה, כלומר, יוצאת ממנו בלי
 גט, ולפיכך אף אם חזינתה תחתיו ברצון, הרי היא כפנויה שזינתה
 ואין היא נאסרת עליו.
 נמצא שאפשר להעמיד את המשנה לא באופן של זנות, אלא
 שקידושה לראשון היו קידושי טעות, שאז הבן הספק שנוול לה
 אחר כך יכול להיות קיים בשעת מיתת שני הבעלים, ויכול להיות
 כזן כשר. ואין ממשנתנו קושיא על דברי שמואל שפסל כזן שאין
 ידוע מי הוא אביו לעבוד בבית המקדש, שלא אמר דבריו אלא
 באופן של זנות.

אין מוטא להם במיתתם, אמאי - מדוע לא יטמא לשניהם, בשלמא
 לשני מוכן הטעם דלא ליפמי ליה, שכן יש לו לחוש שמא הוא בנו
 של הראשון, וכזן כשר הוא, ואסור לו ליטמא למת שאינו קרובו,
 אלא לבעל הראשון ליפמי ליה כמה נפישך - בין אם הוא בנו ובין
 אם אינו בנו יכול הוא ליטמא לו, דאי בריה הוא שפיר קא מוטא
 ליה - שאם הוא אכן בנו של הראשון, הרי הוא נטמא לו כדין בן
 שנטמא לאביו, ואי בר ברתא הוא שפיר קא מוטא ליה - וגם אם
 הוא בנו של השני שנשא את הגרושה באיסור, הרי הוא נטמא לו
 כדין, כיון דחלל הוא זה הבן, שהרי הוא נולד מנשואי כזן לגרושה,
 ואינו מזהר שלא ליטמא למת.
 נמצא שאין לפרש את דברי המשנה לא כשמת הבעל הראשון
 ולא כשגירשה. מפרשת הגמרא את המשנה באופן אחר, ועל פי
 זה היא מקשה על שמואל: אלא לאו - אלא ודאי צריך להעמיד
 המשנה בגנות, שבאו שני הכהנים עליה בזנות בלא קידושין,
 ולאחר שבא עליה הראשון בא עליה השני וילדה בן ואין ידוע בן
 מי הוא, שבין כך ובין כך כזן כשר הוא, ואי - ומה הפירוש שלא
 שהתה 'אחר בעלה', היינו אחר בועלה - שבעל אותה הראשון
 בזנות. ונקמי סיפא - ומכל מקום נאמר בסיפא של המשנה שאותו
 ספק הנוול מביאת זנות של אחד משני הבעלים, עולה לעבוד
 בבית המקדש במשך של זה ושל זה. הרי שאף שאין ידוע מי הוא
 אביו, לא גזרו עליו חכמים שלא יעבוד. ותויבתא דשמואל - וקשה
 מכך על שמואל שאמר שכהן הנוול מביאת זנות שלא ידוע מי
 אביו פסול לעבודה.
 מתרצת הגמרא: אמר רב שמיא, משנתנו אינה עוסקת בזנות,
 אלא במתאנות - בקטנה שתומה שהיתה נשואה לכהן ומיאנה בו
 ונישאה לאחר בתוך שלשה חדשים וילדה בן, ואין ידוע אם הוא
 בנו של הראשון או בנו של האחרון.
 הגמרא תמדה על ביאור זה ודוחה אותו: מן אמת קא ילדה - וכי
 ממאנת יכולה ללדת, והנהיב רב יפמי קמיה דרב נחמן, שלש נשים
 משמשות במוך - מותרות לתת מוך באותו מקום לפני תשמיש כדי
 שלא יתעברו, קמיה, מעוברת, ומניקה. מפרשת הגמרא הטעם:
 קמיה מותרת, שיש לחשוש שמה תתעבר ותמות מחמת עיבורה.
 מעוברת מותרת, שיש לחוש שמה תתעבר פעם שניה ובכך תעשה
 את עוברת הראשון סנדל - עובר שנפתחה צורתו. מניקה מותרת,
 שיש לחוש שמה תתעבר ועל ידי כך יעבר חלבה ומחמת כן תגמול
 (תפרישו) את בנה מלינוק, וימות בנה ברעב. ואיזו היא קמיה שיש

לפרסומי מילתא - לפרסם הדבר שחלוצה היא. אמר ליה רב
 שמואל בר יהודה לרב יהודה, תנינא - הרי יש בידי ברייתא
 הלומדת מהנאמר בפסוק (דברים כה ז) תיבת 'בישראל' שיש לחלוץ
 דווקא בבית דין וישראל ולא בבית דין של גרים, ואנא גר אנא - והרי
 אני גר ופסול להצטרף למנין דיני החליצה.
 רב יהודה משיב ומשבח את רב שמואל בר יהודה: אמר רב יהודה,
 אדם ישר בגון רב שמואל בר יהודה, מפיקנא מונא אפומיה -
 אוציא ממון על פי דיבורו, שנאמן הוא עליו כשני עדים. תמדה
 הגמרא: מפיקנא סלקא דעתך - האם יעלה על דעתך שכוונת רב
 יהודה שיוציא ממון על ידי אדם אחד, והא על פי שנים עדים אמר
 רבמנא - והרי הכתוב אומר (דברים טו טו) 'על פי שני עדים או על פי
 שלשה עדים יקום דבר', והיינו שאין להוציא ממון מאדם אלא על
 פי שני עדים. הגמרא מתקנת את דברי רב יהודה: אלא כוונת רב
 יהודה לומר, מרענא שטר אפומיה - אוציא שטר מחזקת כשרותו
 על פי דברי רב שמואל בר יהודה.
 אמר רבא,

יהודה שסבר בברייתא שחליצה בפני חמשה דינים, והא תרר ביה
 - והרי הוא חזר בו כפי שהגמרא הוכיחה לעיל. ומדוע הם הורו
 לחלוץ בפני חמשה דינים. משיבה הגמרא: לפרסומי מילתא
 לפרסם הדבר שהיבמה נחלצה.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: רב אשי איקלע לבי - הודמן
 לביתו של רב כהנא, אמר ליה רב כהנא לרב אשי, סליק מר לגבן
 למלווי בי חמשה - יעלה מר אלינו להשלים למנין חמשה דינים.
 אמר רב כהנא, הנה קאימנא קמיה דרב יהודה - הייתי עומד לפני
 רב יהודה, והלכנו רב יהודה ובית דינו לשבת במקום החליצה,
 ואמר לי, תא סק לירוא דקני - בא עלה לחבילת הקנים לאיצטרופי
 בי חמשה - להצטרף לחמשה דינים לחליצה, אמרו לו, קמה לי
 חמשה דינים הרי די בשלשה דינים, אמר להו רב יהודה, בי תיכי
 דליפרסם מילתא - כדי שיתפרסם הדבר שהיא חלוצה.
 מעשה נוסף: רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה - היה עומד לפני
 דרב יהודה, אמר ליה רב יהודה, סק תא לירוא דקני - בא ועלה
 לחבילת הקנים, כדי לאיצטרופי בי חמשה - להצטרף למנין חמשה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מו פירה שְנִשְׁמַטָּה אַחַת מִיִּרְכּוּתֶיהָ תַּכְּ, דְּהֵינּוּ פִּטְפוּטֵין שְׁלָה פְּעִין רַגְלִים - אָסוּר לְטַלְטֵלָה תַּכְּא לְצַדָּה
- 2 גּוּפָה תַּכְּב, גּוּרָה תַּכְּג שְׁמָא יַחְזִיר לָהּ הַרְגֵּל וְיִתְקַעְנָה שָׁם בְּחֻזֵּק, וְיִתְחַיֵּב מִשּׁוּם בּוֹנָה תַּכְּדו.
- 3 וְכֵן סִפְסָל אַרְבֵּי שְׁנִשְׁמַטָּה אַחַת מִרַגְלֵיו, פֶּלֶשְׁפֶּן שְׁתִּים - אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ וּלְהַנִּיחוֹ עַל סִפְסָל אַחֵר וּלְיֵשֵׁב

ביאורי הלכה

תב [אחת מירכותיה - והוא הדין אם נשמטו שתיים³⁹⁴.
תכא [אסור לטלטלה - את הכירה, אבל רגל הכירה מותרת בטלטול לצורך גופה ומקומה³⁹⁵.
תכב [לצורך גופה - כגון לישב עליה (על ידי שסומכה לכותל), אבל מותר לטלטלה לצורך מקומה³⁹⁶.
תכג [גורה - מותר לטלטל את הכירה לצורך גופה כשהיא כבר בידו או בטלטול מן הצד או כלאחר יד³⁹⁷.
תכד [משום בונה - והוא הדין בכל כלי אחר שיש לחוש שמא יתקנו³⁹⁸, וכגון כלי שחלקיו מחוברים על ידי בורג³⁹⁹ והתרופף הבורג באופן שלא ניתן להשתמש בכלי ללא דוחק⁴⁰⁰, וכגון: משקפיים שהתפרקה מהם אחת מידיות או עדשות המשקפיים, עגלת תינוק שנפל ממנה גלגל, שעון שהתפרקה ממנו הרצועה, וכל סוגי רהיטים ומשחקים המחוברים בברגים ושלא ראויים לשימוש לאחר שהתפרקו⁴⁰¹.

ציונים והוספות

כשהמוקצה כבר בידו או בטלטול מן הצד או כלאחר יד, מכל מקום מותר לטלטל דלא עדיף ממוקצה. (ע"פ תהל"ד ס"ק כב ובס"י רעט ס"ק טו, והעיר שלפי זה אמירה לעכו"ם לטלטל לצורך גופה שרי דאי בעי הוי מטלטל ל"י טלטול מן הצד כמו במוקצה; אמנם, בקצוה"ש ס"י קיג בדה"ש ס"ק י העיר לעניין היתר עודה בידו שלא מבעיא לדעת האוסרים במוקצה גמור דהרי גם אלו אסורים בטלטול לגמרי אלא אפי' להמתירין במוקצה גמור, יש לאסור באלו דהחשש שמא יתקן או מפני הוראים במקומו עומד וצ"ע למעשה).

(398) קצות השלחן ס"י קט סוף ס"ק י: ופשוט דהוא הדין בכל הכלים שיש לחוש בהם לתיקון אסורים בטלטול כגון פטיש שנשמטה ידו אסור בטלטול שמא יחזיר היד ויתקעהו בחוזק, ואע"פ שראוי להשתמש בו בלי היד ג"כ מ"מ לא יחא תשמישת' כ"כ ודומה לספסל שאפשר להשתמש בו ע"י סמיכה וכן כירה שנשמטה רגלה אחת ואפ"ה אסור ע"י ב"י סוס"י שי"ג. ומיהו אם נשתמש עם הפטיש קודם השבת פעם אחת בלי החזרת היד מותר גם בשבת וכמו בספסל כמ"ש בפנים.

(399) בורג המחובר בחוזק, אבל אם מחובר בבורג רפוי מותר לחברו בשבת, ודיני חיבורים שונים יתבארו בס"י שי"ג. (400) אבל אם ראוי לשימוש הרגיל וכגון בגד שנפל ממנו כפתור, או אם מותר לתקנו בשבת כגון עדשת משקפיים שנופלת תכופות ומחזירים אותה למקומה (עיין ס"י שי"ג) - מותר בטלטול, ואם ראוי לשימוש הרגיל על ידי דוחק בלבד - מותר להשתמש בו ללא טלטול.

(401) אלא אם כן השתמשו בהם באופן כזה כבר לפני השבת, או בטלטול לצורך מקומם, אבל הגלגל עצמו שנפל וכן ידית המשקפיים והעדשה שנפלה מותרים בטלטול אפילו לצורך גופם כדלעיל הערה שצה לעניין רגל השלחן, ובכל עניין מותר לטלטלם כדי לשומרם שלא יאבדו (אם הוא כלי שמלאכתו להיתר) או לצורך מקומו ולא נאסר אלא לטוללם לצורך שימוש בהם (כדלעיל הערה שצו), ואם

(394) כן משמע להלן לגבי ספסל, ויש לומר שאף שבשו"ע הב"י כתב: כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה, בשו"ע"ר השמיט תיבת "אפילו" כי אם נשמטו שתיים מירכותיה אינה ראויה לשום דבר ואסורה בטלטול גם לצורך מקומה משום שאינה ראויה לכלום (אלא אם כן דעתו לתקנה שאז יש לה תורת כלי כדלעיל סעיף לד לעניין דלתות הכלים וסעיף מג לעניין סנדל שנפסקה רצועתו הפנימית, ואז תהיה מותרת בטלטול (ואין לחוש יתקע' האוסר רק בטלטול לצורך גופה (כדלהלן) וכירה זו אינה ראויה לשימוש לצורך גופה), אבל אסור לטלטלה לצורך עצמה כי היא כלי שמלאכתו לאיסור) משא"כ כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותרת בטלטול לצורך מקומה כדלהלן, וספסל ראוי להניחו על ספסל אחר גם אם נשמטו שתי רגליו.

(395) שכיון שראויה לשוב ולחברה לא בטלה ממנה תורת כלי, ולא מצינו שגזרו על טלטול הרגל מחשש "שמא יתקע", וכן הוא מסביר שכאשר ישתמש בכירה ושימוש יהיה דחוק יבוא לתקוע את רגל הכירה, משא"כ שימוש אפשרי ברגל הכירה לכתחילה אינו קשור לחיבורה לכירה.

(396) תהלה לדוד ס"ק כב: ועי' בהרב ז"ל סמ"ז שכתב לצורך גופה, משמע לצורך מקומה מותר. דדוקא לצורך גופה שרוצה להשתמש בה אסור דחיישין שמא יתקע (ולא דמי למנורה של פרקים בס"י רע"ט ס"ז דג"כ הגזירה שמא יתקע והתם כתב הרב ז"ל דאף לצורך מקומה אסור. דהתם חיישין שמא ע"י הטלטול תתפרק ומה לי כשמטלטלה לצורך גופה או כשמטלטלה לצורך מקומה), אבל בערוך הובא בהג' רי"פ כתב דאף לצורך מקומה אסור.

ועד"ז בקצות השלחן ס"י קט בדה"ש ס"ק י: בשו"ע אדמו"ר ז"ל כ' גם גבי כירה שאסור לטלטלה לצורך "גופה" י"ל דהאסור הוא רק כשבא להשתמש בה, דאז חיישין שמא יתקנה, שתהא ראוי' למלאכתה, וכן בספסל אסור רק כשבא לישב עליו.

(397) אף שבדבר האסור בטלטול משום גזירה יש חשש שמא יתקע גם באופנים שהותרו בטלטול מוקצה, כגון

- 1 עָלְיוֹ תַּחְנָה, אֶפְלוּ נִשְׁמָטָה הָרָגַל מִבְּעוֹד יוֹם, אֲלֵא אִם כֵּן יֵשֶׁב עָלָיו כֶּךָ פַּעַם אַחַת קֶדֶם הַשְּׁבִת תַּחַן בְּלִי הַחֲזוֹת
- 2 הָרָגַל, שָׂאָז אֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יִמְלֹךְ לְהַחֲזוֹרָה וּלְתַקְעָה בְּשִׁבְתָּ.
- 3 אֲבָל אֲסוּר לְהַחֲזוֹרָה לְשֵׁם בְּשִׁבְתָּ אֶפְלוּ בְּרַפְיוֹן, גִּזְרָה שְׂמָא יִתְקַעְנָה בְּחֹזֶק, אֲלֵא אִם כֵּן דְּרַבָּה לְעוֹלָם לְהוֹיֹת
- 4 שֵׁם רַפְיוֹה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּסִמָּן ש"ג.
- 5 וְכָל זֶה כִּשְׁנִשְׁמָטָה הָרָגַל תַּחַן, אֲבָל אִם נִשְׁבְּרָה - מִתֵּר לְמַלְטָל הַסַּפְסָל וּלְהַנִּיחוֹ עַל סַפְסָל אַחֵר וּלְיֵשֶׁב עָלָיו,
- 6 אֶפְלוּ לֹא יֵשֶׁב עָלָיו כֶּךָ קֶדֶם הַשְּׁבִת, שְׂפָאָן אֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יִחְזוֹרְנָה וּיִתְקַעְנָה, כִּיּוֹן שְׂרָאשָׁה נִשְׂאָר
- 7 בַּסַּפְסָל תַּחַן:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסטל בשבת טעף מז

ביאורי הלכה

- תבה[ולישב עליו - מותר לישב על הספסל אם הוא כבר מונח על ספסל אחר בלא שיטלטלנו⁴⁰², ואף אם הספסל מטלטל מעט תחתיו בשעה שיושב - אין לחוש לכך⁴⁰³.
תבו[קודם השבת - דווקא אם ישב קודם השבת, אבל
- אם ישב בשבת עצמה - אסור⁴⁰⁴.
תבו[כשנשמטה הרגל - בשלמותה⁴⁰⁵.
תבח[נשאר בספסל - רגל שנשברה וראשה אינו תקוע בספסל⁴⁰⁶, או אם אבדה הרגל אפילו לא נשברה - הספסל מותר בטלטול⁴⁰⁷.

ציונים והוספות

- שהיא.
406 מהא דלא אסרו אלא בחשש של 'שמא יתקע' וגם בזה חילקו בין רגל שבורה לרגל שנשמטה, משמע שכל מקום שצריך תיקון של ממש ומעשה אומן מותר הספסל בטלטול, ולא אסרו אלא בחשש הדומה ל'שמא יתקע' שהוא דבר שבידו לעשותו בקלות, וברגל שנשברה אך ראשה לא תקוע בספסל כנראה ישנו עדיין חשש שמא יתקע בחוזק רגל שבורה או מוט עץ אחר, אך במקום שצריך מעשה אומן - מותר בטלטול אפילו ראשה לא נשאר בספסל.
407 קצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק יא בשם המחש"ש דהוא הדין אם נאבד הרגל מותר לסומכו על ספסל אחר. וע"פ המבואר בהערה הקודמת אם אבדה הרגל ויש חשש שיתקע במקומה תחליף זמין כלשהו - אסור בטלטול, אבל במקום שאין תחליפים וכיו"ב - מותר בטלטול.
אבדה העדשה או הגלגל, ראה להלן הערה תז, ואם צריך מעשה אומן לתקנה נתבאר להלן הערה תו.
402 בשו"ע"ר הוסיף ו' החיבור "ולישב עליו" להדגיש שהאסור אינו או לטלטל או לישב אלא הטלטול במטרה לישב (וכן מודגש בזה שהאסור רק כשהוא לצורך ישיבה, ולא רק שהדרך לישב עליו אבל אסור גם ללא הישיבה עליו (ראה בקצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק י).
403 שהוא טלטול כלאחר יד (על פי המבואר לעיל הערה שצז מהתהל"ד).
404 משמעות שו"ע"ר, וכן לא משמע לחלק בין ספסל השייך לו לבין ספסל השייך לאדם אחר או לציבור (כגון ספסל ציבורי) ואסור בטלטול; ומאידך, ספסל ציבורי שישבו עליו רבים קודם השבת ללא שתיקונוהו, אין לו לטלטלו אלא אם כן ישב עליו בעצמו באופן כזה, אבל מותר לו לשבת עליו ללא טלטול.
405 וראויה להחזירה לספסל על ידי תקיעתה כמות

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שפב אם זירת גוי מעכבת בעירובו:

- 1 כִּמו שֶׁאֵחָד מִבְּנֵי הַחֲצֵר הַשּׁוֹכֵר רִשּׁוֹת מִהֲנֻכְרֵי יֵשׁ לְכוֹלִם
- 2 חֶלֶק בְּשִׁכּוּרֵיּוֹת זֶה וּלְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְחוּשׁ לִסְבָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה:
- 3 טֵז אִם הִשְׁאִיל לוֹ מִקּוֹם מְיֻחָד בַּעֲנִין שְׁלֵא יוֹכֵל (לִסְלָקוֹ
- 4 מִמָּקוֹם זֶה) וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּעֲצָמוֹ נִשְׁמָצָא הֲנֻכְרֵי
- 5 מִסּוֹלֵק מִהִישְׁרָאֵל בְּמָקוֹם זֶה שִׁיחָד לוֹ וְהִישְׁרָאֵל מִסּוֹלֵק
- 6 מִהֲנֻכְרֵי מִשְׁאֵר הַבַּיִת שֶׁאֵין לוֹ רִשּׁוֹת לְהַנִּיחַ שֶׁם חֲפָצָיו אַע"פ
- 7 שְׁלֵא מִנְעוּ מִמֶּנּוּ בִּפְרוּשׁ אֲלֵא שְׁלֵא נָתַן לוֹ רִשּׁוֹת אֵינּוּ יוֹכֵל
- 8 לְהַשְׁכִּיר שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ (וְאִפְּלוּ הוּא שְׁכִירוֹ אוֹ לְקִטּוֹ וַיִּיחַד
- 9 לוֹ חֹדֶר בְּבֵיתוֹ לְדוֹר בּוֹ אִם הוּא בַּעֲנִין שֶׁאֵינּוּ יוֹכֵל לִסְלָקוֹ
- 10 מִמֶּנּוּ וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּעֲצָמוֹ אֵינּוּ יוֹכֵל לְהַשְׁכִּיר שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ
- 11 שְׁהָרִי הֲנֻכְרֵי מִסּוֹלֵק מִמֶּנּוּ וְהוּא מִהֲנֻכְרֵי).
- 12 לְפִיכָן אִם יִשְׂרָאֵל וְנֻכְרֵי דְרִים בְּבֵית אֶחָד כָּל אֶחָד בַּחֲדָר
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23

- 1 טו אִם אֵין הֲנֻכְרֵי רֹצֵה לְהַשְׁכִּיר יִתְקַרֵּב לוֹ אֶחָד מִבְּנֵי
- 2 הַחֲצֵר וַיַּעֲשֶׂה אוֹהֲבוֹ עַד שִׁישְׁאִיל לוֹ הֲנֻכְרֵי מִקּוֹם
- 3 בְּרִשּׁוֹתוֹ שִׁיחָה לוֹ רִשּׁוֹת לְהַנִּיחַ בּוֹ שׁוֹם דְּבַר וְאֵז אֲנוּ רוֹאִים
- 4 כְּאִלּוּ יִשְׂרָאֵל זֶה הוּא דֵר אֲצֵל הֲנֻכְרֵי אַע"פ שֶׁעֲדִיין לֹא הִנִּיחַ
- 5 אֲצֵלוֹ שׁוֹם דְּבַר רַק שְׁקָנָה מִמֶּנּוּ בְּאֶחָד מִהַדְרָכִים שְׁקָרַקַע
- 6 נִקְנָה בָּהֶם וְנַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל זֶה כְּאִילוֹ הוּא שְׁכִירוֹ אוֹ לְקִטּוֹ
- 7 (שְׁבִיבִיתוֹ) וּמִשְׁכִּיר שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ
- 8 לְהַשְׁכִּיר אֲלֵא נוֹתֵן עִירוּבּוֹ עִם בְּנֵי הַחֲצֵר בְּשִׁבְלִי בֵיתוֹ וְדִיו
- 9 כִּכְךָ גַם בְּשִׁבְלִי בֵית הֲנֻכְרֵי שְׁכִינִן שְׁעִירֵב עִמָּהֶם נַעֲשׂוּ כּוֹלֵם
- 10 כְּאִישׁ אֶחָד וְכִיּוֹן שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה שְׁכִירוֹ שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּכַעַל
- 11 הַבַּיִת בְּבֵית הֲנֻכְרֵי הָרִי יֵשׁ לְכוֹלֵם חֶלֶק בְּרִשּׁוֹת הֲנֻכְרֵי כְּמוֹהוּ

49 (להם רשות דריסת רגלו בה) (שהרי רגלי ב' ישראלים ונכרי
50 מצויים בה) וכן אם ישראל אחד בפנימית וישראל אחד
51 ונכרי בחיצונה ואפילו אם נכרי בפנימית וב' ישראלים
52 בחיצונה ועירבו אוסר הנכרי עליהם אע"פ שאם היה ישראל
53 לא היה אוסר עליהם בדריסת רגלו הואיל והיא רגל
54 המותרת במקומה כמו שנתבאר בסימן שע"ה:

כא חצר שישראל אחד ונכרים דרים בה ויש בית אחד של
55 ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר זו אלא
56 לבית זה הוא פתוח בחלונות ולא בפתח גמור אינו יכול
57 לערב עמו ע"י החלונות שביניהם כדי להוציא כליו לחצר
58 זו דרך בית זה הפתוח לחצר זו לפי שאסור לעשות סיוע
59 ליחיד שידור עם נכרי שלא ילמוד ממעשיו לפיכך אמרו
60 שלא יערב זה עמו ולא ישתמש עמו בחצרו כדי שיהיה
61 יחידי בחצרו וייתירא מהנכרי שלא יהרגנו ויצא משם אבל
62 אם הם פתוחים זה לזה בפתח גמור מותר לערב עמו לפי
63 שאף אם לא יערב עמו ולא ישתמש בחצרו לא ייתירא
64 מהנכרי לפי שנראה לו כאילו דר עם ישראל זה בביתו כיון
65 שבתיהם פתוחים זה לזה בפתח גמור:

* * *

כב חצר שישראלים ונכרי שרויים בה וחלונות פתוחים
66 מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועירבו ע"י החלונות
67 שביניהם אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך
68 החלונות הרי הם אסורים להוציא דרך פתחיהם (הפתוחים
69 לחצר) מפני הנכרי (שאוסר עליהם החצר) עד שישכיר (להם
70 רשותו שבחצר):

כג ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים
71 לכל אחד בספינה צריכים לערב יחד ולשכור רשות
72 מנכרי בעל הספינה (אם יש גם לו בית מיוחד בספינה ולא
73 נתן רשות לישראלים אלו להניח שום דבר בביתו וגם אין לו
74 רשות להניח שום דבר בבתיהם שאז הם מסולקים זה מזה
75 כמו שנתבאר למעלה) או יבליעו שכירות היתר טלטול בשכר
76 הספינה אבל אם לא הבליעו לו בפירוש אין שכירות הספינה
77 מועלת להתיר טלטול כמו שנתבאר למעלה:

חלק ב סימן שפג כשאין הנכרי בבית אינו מעכב:

א נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחת ואין הנכרי
78 בביתו (ולא שום אחד מבני ביתו) אינו אוסר ויערבו
79 ויהיו מותרים ואפילו אם הלך למקום קרוב שאפשר שיחזור
80 לביתו בשבת, מכל-מקום כל זמן שאינו בביתו אין דירתו
81 אוסרת שדירה בלא בעלים אינה דירה כמו שנתבאר בסי'
82 שע"א.

ואם בא הנכרי בשבת אוסר והעירוב בטל ואין אומרים שבת
83 כיון שהותרה הותרה הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר
84 ברור שלא תחזור ותאסר כי שמא יבוא הנכרי בשבת אם
85 לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז
86 בדעתו לחזור לביתו בשבת ונמלך אחר כך:

* * *

ב ואפילו אם רוצים לשכור ממנו לאחר שבא בשבת אינו
94 מועיל אלא לכשיבטל אחד לחבירו אחר ששכרו ממנו

1 בפני עצמו צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל ואין
2 הישראל יכול להשכיר רשות הנכרי הואיל ואין הנכרי יכול
3 לסלקו והוא אין לו רשות להניח חפציו בחדר הנכרי.

4 והוא הדין בנכרים הדרים בענין זה בבית אחד צריך לשכור
5 משניהם:

* * *

יז שכרו משכירו ולקטנו לזמן ידוע אע"פ שסילקו תוך
6 הזמן מהיות שכירו ולקטנו מותרים עד תום הזמן אבל
7 אם שכרו ממנו סתם כיון שסלקו נתבטל השכירות ואע"פ
8 שבשעה שהוא שכירו יש לו כח להשכיר כבעל הבית
9 בעצמו והמשכיר ושותק כל זמן שאינו חוזר בו מועלת
10 שכירותו אפילו לזמן מרובה מ"מ מאחר שאין כחו
11 בשכירותו אלא מצד בעל הבית ששכר אותו לשרתו ונחשב
12 כאילו הוא בעל הבית א"כ כשסלקו בעל הבית הרי זה
13 כאילו חוזר בו בעל הבית משכירותו והמשכיר סתם יכול
14 לחזור בו אחר שבת ראשונה אע"פ שאינו מחזיר הדמים
15 (משא"כ במשכיר לזמן כמו שנתבאר למעלה).

16 והוא הדין אם שכר מגזבר המלך ונסתלק הגזבר והוא
17 שסלקו לגמרי ששוב אינו אוכל פרס המלך אבל אם לא
18 סלקו אלא מהגזבראות ועדיין הוא אוכל פרס שלו הרי הוא
19 כשכירו ולקטנו ושוכרין ממנו לכתחלה וכל-שכן שלא
20 נתבטלה שכירות הראשונה והוא הדין כל עבד מעבדי המלך
21 הקטנים (שבביתו) שוכרים מהן כמו ששוכרים משכירו
22 ולקטנו של בעל הבית (והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו
23 כמו ששוכרים משכירו של שכירו):

יח נכרי שיש לו ה' ישראלים שכירים ולקטיים דרים
24 בחצרו כל אחד בחדר או בית בפני עצמו אינן אוסרים
25 זה על זה כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי והוא
26 יכול לסלקם ואינו משאיל להם רשותם שיאסרו זה על זה
27 כמו שנתבאר בסימן שע"ע ואין דירתם חשובה דירה אלא
28 להקל שיכולים להשכיר שלא מדעתו אבל לא להחמיר
29 שיאסרו זה על זה.

30 וכן אם שכרו מן הנכרי רשותו אין שום אחד מהם צריך
31 ליתן עירוב (וכל-שכן אם הם השכירו רשות הנכרי שהרי
32 גם דירתם בכלל):

* * *

יט נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר אם נשאר לו למשכיר
33 רשות בביתו שיוכל להניח בו שום כלים יכולים לשכור
34 ממנו ולא משכיר בלבד אלא כל אדם שיש לו רשות בבית
35 נכרי להניח בו שום דבר יכול לשכור ממנו מפני שנעשה
36 כשכירו ולקטנו כמו שנתבאר אלא שדברו חכמים בהווה
37 שסתם משכיר משאיר לו רשות בביתו להניח בו חפציו.

38 אבל אם לא נשאר לו רשות בביתו אם יכול המשכיר לסלק
39 את השוכר מביתו תוך זמנו יכולים לשכור ממנו ואם לאו
40 אינו מועיל אלא אם כן ישכרו מהשוכר:

כ שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד ונכרי בפנימית
41 וישראל אחד בחיצונה הפנימי מותר בחצרו שאין הנכרי
42 אוסר על ישראל יחידי אבל בחיצונה אוסר הוא עד שישכיר

ענין שבוודאי לא השכיר לו ביתו על דעת שיאסר עליו
בקביעות כל השנה כולה וכמ"ש בסימן שפ"ב):

חלק ב סימן שפה דין צדוקי ומומר בעירוב:

א הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור
מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת
ואינם עובדים אלילים אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון
שאינם מודים בעירוב:

ב כותי הרי הוא כשאר נכרים ואין לו תקנה אלא
בשכירות:

ג ישראל מומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו
אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים הרי הוא כנכרי
לכל דבריו וצריך לשכור ממנו ואינו דומה לצדוקי שהם
מחללים ג"כ באיסורי דברי סופרים בפרהסיא לפי
שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם ואם אינו
מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא
כישראל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב).

ואינו נקרא מומר לחלל שבתות בפרהסיא אלא כשרגיל בכך
ואינו נזהר כלל אבל לא כשחיללו פעם באקראי בעלמא
כשהיה דחוק לפי שעה:

* * *

ד ישראל שהמיר ויש לו בית בשכונת היהודים שעירבו
לכל השנה וגם הוא עירב עמהם אם אין לו פתח אחרת
כלל אלא לשכונה זו הרי הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר
שהמיר עד שישכיר שכבר נתבטל עירובו כשהמיר לע"ז
אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת הנכרים אפילו הוא פתח
קטן וצר (שאינו רגיל בו לעולם ואפילו אינו פתח גמור אלא
חלון ד' על ד') אינו אוסר עליהם (לפי שבאותו פתח או
חלון הפתוחים לשכונת הנכרים הוא חפץ בהם יותר מבפתח
הגדול שלשכונת היהודים כיון שהמיר לדתם ונעשה פתח
זה כאילו אינו רגיל לילך בו כלל לשכונת היהודים ואינו
אוסר עליהם אע"פ שמנסיס ומוציא דרך עליהם גמלים
וקרונות כל היום כולו כמו שיתבאר בסי' שפ"ט):

חלק ב סימן שפ"ד דיני שיתוף בעירוב וכו' ט' סעיפים:

א מבוי המתוקן בלחי ואין צריך לומר בצורת פתח רשות
היחיד גמורה היא מן התורה ואפילו המתוקן בקורה
שאינה כמחיצה אלא משום היכר בעלמא וכשהמבוי פתוח
לרשות הרבים אינו רשות היחיד מן התורה כמו שנתבאר
בסי' שמ"ה מכל-מקום מן התורה אינו אלא מקום פטור
ומותר להוציא ולהכניס ממנו לחצרות אע"פ שהן רשות
היחיד גמורה אלא שחכמים אסרו להוציא ולהכניס ממנו
לחצרות מפני שהחצרות הן מיוחדות כל אחת לבעליה
והמבוי משותף לכולם ודומה קצת לרשות הרבים ואם יוצאו
מחצרות למבוי יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות
הרבים אבל התירו ע"י שיתוף שגובין פת או דבר אחר ממני
מאכל או משקה מכל חצר וחצר ונותנים אותו באחת
מהחצרות ואנו רואים כאילו פתוח כל המבוי לאותה חצר
בלבדה שכל החצרות שבמבוי נעשו כאחת ע"י שיתוף זה.

יהיה חבירו מותר אבל העירוב אינו חוזר וניעור כששכרו
ממנו הואיל וכבר נתבטל מיד בבואו ואינו דומה לספינות
שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד ונפסקו בשבת
ונתבטל עירובן וחזרו ונקשרו שחזרו להיתרן הראשון כמו
שנתבאר בסימן שס"ב (וכן ב' חצירות שעירבו פעם אחת
לשנה או יותר ע"י פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח
בשבת שהעירוב חוזר וניעור כמו שנתבאר בסימן שע"ד) לפי
שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק
בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה
או יותר לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו
או אחר כך ולהתבטל עירובן) משא"כ כאן שכיון שבא
הנכרי בשבת אם כן מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו
להתקיים כל השבת שכשיבא הנכרי יתבטל (ואפילו אם הלך
בדרך למרחוק יכול הוא לילך ממקומו בחול ולבא בשבת):

ג אבל אם היה הנכרי בביתו ושכרו ממנו מבעוד יום
ועירבו ומת הנכרי בשבת ושכרו בו ביום מן היורש הרי
העירוב חוזר וניעור הואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי
עומד למות בשבת שיאסר עליהם יורש כיון ששכרו ממנו.
אבל אם עירבו בלא שכירות שהיו אסורים ומת הנכרי
בשבת ויורשו אינו דר שם שאינו אוסר עליהם אע"פ
אסורים עד שיבטל אחד לחבירו ויהיה חבירו מותר אבל
העירוב אינו חוזר וניעור הואיל ובשעת עשייתו לא היה
הנכרי עומד למות בשבת וגם לפי שעדיין לא קנו עירוב
מעולם (עיי' סימן שע"ד).

ואינו דומה לישראל המבטל רשות לשנים שעירבו שהם
מותרים שעירובם חוזר וניעור לפי שכשעירב מבעוד יום
היה גם זה ראוי לערב עמהם לפיכך אינו מבטל עירובם
כששכח ולא עירב עמהם משא"כ נכרי שאינו ראוי לערב
עמהם הוא מבטל את עירובם כשלא השכיר להם רשותו
שבחצר וכיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור
משחשכה שאין מערבים משתחשך:

* * *

חלק ב סימן שפ"ד נכרי אכסנאי אם מעבב:

א נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות אם נכנס
שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות
השכירו או השאלו לו חדר מיוחד לאכילה אם הוא רגיל
לבא אוסר מיד בבואו ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר
שלשים יום כמו שנתבאר בסימן ש"ע באכסנאי ישראל
ונכרי שיש לו חוב על הבית נקרא נכנס ברשות.

ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים מהם בחזקה ומהם
ברצון אם יש לבעלי בתים באותם חדרים שנכנסו בהם
הנכרים כלים שאינם ניטלים בשבת אינם אוסרים עליהם
בכל ענין ואם לאו אוסרים בחצרות שנכנסו בהן ברשות
לאחר ל' יום אע"פ שאינם רגילים לבא שם אבל הנכנסים
בחזקה אינם אוסרים לעולם.

(וכל זה באכסנאים שאינם קבועים שם אבל המשכיר ביתו
לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים אינו אוסר בכל

'לקוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים כו" – "שרפים
עומדים ממעל לו כו" (שערי חיים, ב), ופירוש "עומדים", הוא
על דרך מאמר רז"ל פרק ג' דברכות, דף כ"ב, ע"א על פסוק
(ואתחנן ה ט"ז): "והודעתם לבניך כו", יום אשר עמדת לפני ה'
אלהיך בחורב", ופירשו: "מה להלן באימה ויראה אף כאן
באימה ויראה". הרי שבחינת עמידה הוא "אימה ויראה".
והענין הוא, במאמר רז"ל (פרק ז' דסוטה, דף ל"ט, עמוד
א'): "אין עמידה אלא שתיקה", שנאמר: "והוחלתי – כי
לא ידברו, כי עמדו – לא ענו עוד" (באיוב סימן ל"ב, ט"ז).
אשר שתיקה זו הוא בחינת הביטול. דהיינו, מחמת
"אימה ויראה" עומד ושותק מכל רצונות שלו. והוא ענין
ביטול-רצון, ונעמך לא חפצתי בארץ" (תהלים עג, כה),
דהיינו שעל כל פנים לא יהיה לו רצון אחר אשר לא
לה יתברך.

וזהו ראשית העבודה, "בזאת יבא אהרן אל הקדש"
(אחרי טו, ג), דהיינו, התחלת העבודה הוא בבחינת יראה
תתאה, ונמשך מזה בחינת עמידה הנ"ל⁵¹,

רק אחר כך "ונתתי לך מהלכים בין העומדים" (וכריה
ג, ז). והיינו בחינת היריעות שבמשכן, שהיו על הקרשים
העומדים, שהיריעות – תכלת וארגמן, "תכלת" – לשון
'כלות הנפש' בבחינת אהבה.

"ועזרת תחשים" תרגם אונקלוס: "ססגונא", ששש
גיונין הרבה, כדאיתא פרק ב' דשבט דף כ"ח, עמוד א'. והיינו
"ששה גיונין", שהן שש מדות עליונות הבאים אחר
בחינת "עצי שטים עומדים", והוא בחינת "ונתתי לך
מהלכים בין העומדים".

והנה הארון והפפורת הם כלים הפנימיים: שהתורה
היתה מונחת בארון, ו"אורייתא מחכמה נפקת", אשר
גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת אור-פנימי הוא
בחכמה דוקא. דהיינו שאור אין-סוף ברוך-הוא – הוא
הסובב כל עלמין, ולא יוכל להיות האור והגילוי
בבחינת אור-פנימי, כי אם רק בבחינת חכמה לבר. רק
שבארון היתה מכוסה, וגילוי שלה היתה במנוחה, וכמו
שכתוב (משלי ו, ב): "ותורה אור" (כי "ותורת חסד על לשונה"
(משלי לא, כו) בתיב, וכתוב (ברכה לג, ב): "ממינו אש דת וגו'⁵²).

ג. והנה, ג' הלוים הללו היו נושאים את המשכן
במדבר. וכל המכוון היה, כי המדבר הוא מקום ומדור
יניקת החיצונים, לכן אינו גדל שם תבואה וצמחים. ולכן
היו נושאים שם דוקא המשכן מ"ב מסעות – נגד שם מ"ב
ד"אנא בכח", בכדי להכניע אותם, ולהסיר החשך
המסתיר, ועל ידי זה יוכל להיות אחר כך גילוי אלקות,
להיות בחינת "ילוה אישי אלי". והיו ממשיכים גילוי
אלקות, הן מהמאציל ברוך-הוא – באצילות, הן
מאצילות לבי"ע. שעל ידי התעוררות שלהם היו
מעוררים מלמעלה גם כן שיתלבש במחשבה ד"אנא
אמלוח כו"⁵³.

והנה ידוע דיש "עולם שנה נפש"⁵² – ראשי תיבות
עש"ן. ואם כן, כל מה שיש בעולם, יש דרך פרט בנפש
האדם עצמו, (ועל ידי העבודה בנפש יומשך הגילוי לעתיד-
לבא בעולם).

דהיינו, כמו שבמשכן היה דרך כלל ג' בחינות: כלי
המשכן, וקרשי המשכן, ויריעות המשכן, כך יש בחינות
אלו בנפש האדם: מוחא, לבא וכבדא כו' הם דוגמת
הכלים שהיו במשכן: ארון וכפורת, מזבח הפנימי, מזבח
החיצון כו"⁵⁴.

ו"עצמות" הם האברים וכלים החיצונים דוגמת קרשי
המשכן.

"עור ובשר" הם בחינת לבושים, כמו שכתוב (איוב י'
יא): "עור ובשר תלבישיני". ושרשם הם מבחינת מקיפים.
וזהו בענין יריעות שעל המשכן – שש וארגמן, ועורות
תחשים כו'.

(בנסח אחר: ג' בחינות אלו הם: אורות, וכלים, ולבושים.
כי: במוחא, לבא וכבדא מלוכש נר"ג, שהם אורות – וזהו
ענין ארון ומנוחה כו'.

והעצמות ואיברים החיצונים, וכן הקרשים במשכן הם כלים
כו'.

ועור ובשר הם לבושים – וכן יריעות המשכן.
והכל עולה בקנה אחד – שהאורות מלוכשים בכלים
(הפנימיים).

ולחבין כל בחינות אלו בעבודה, כי הנה איתא
במדרש, ובזהר תרומה דף ק"ע, עמוד א' על פסוק: "ועשית

לסוכות עח, ד).

55. ועיין מענין "עומדים" – בזהר חלק ג', ריש פרשת ואתחנן.

ובפרשת תצוה, דף קפ"ג, עמוד א'.

56. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויקהל משה".

51. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "אלה פקודי המשכן".

52. (ראה ספר יצירה פרק יג, משנה ג ואילך).

53. (פרדס שער י"ב סוף פרק ה' נתיב כ"ג. ראה הקדמות הראב"ד לספר יצירה
ב, ג).

54. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושאבתם מים" (לקמן דרושים

17 נֶאֱסָפִים וּמִתְכַנְּשִׁים ה'רַפ"ח נִיצוּצִין לִכְלָל לְמַעַלָּה.
 18 וְלִכֵּן נִקְרָא "יַד הַרְמָזָה", שְׁמֵרִים וּמִגְבִּיָּה הַנִּיצוּצִין מִלְמַטָּה
 19 מִטָּה עַד לְמַעַלָּה מַעַלָּה.
 20 וּכְמוֹ כֵּן בְּאֶדָם, עֵיקַר הַבִּירור הוּא בְּכָלִים פְּנִימִיִּים –
 21 מוֹחָא וְלִבָּא וְכַבְדָּא: שְׁהֵמָאכֵל נִכְנָס בְּאַצְטוּמָכָא וְנִתְבָּרַר
 22 שָׁם, וְאִזּוּ הַפְסוּלֹת נִדְחָה לַחוּץ, וְהַמּוֹבָחַר עוֹלָה לְכַבֵּד
 23 וְלִב וְנִעֲשֶׂה שָׁם דָּם, וּמִהֲלֵב עוֹלָה לְמוֹחַ וְנִעֲשֶׂה שָׁם חַיּוֹת
 24 לְנַפְשׁ⁵⁷. וּכְשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְלוֹמֵד בְּכַח חַיּוֹת זֶה – נִכְלָל
 25 הַחַיּוֹת בְּאַלְקוֹת:
 26 **קִיצוּר.** עֲנִין שְׁשֻׁלָּשָׁה מִשְׁפָּחוֹת לְוִיִּם הָיוּ נוֹשְׂאִין אֶת הַמִּשְׁכָּן.
 27 שֵׁשׁ בְּחִינֹת הַמִּשְׁכָּן בְּנֶפֶשׁ: אֲבָרִים הַפְּנִימִיִּים – מוֹחָא, לִבָּא
 28 וְכַבְדָּא – דּוּגְמַת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן; עֲצָמוֹת הֵם בְּחִינַת – קֶרֶשִׁי
 29 הַמִּשְׁכָּן; עוֹר וּבָשָׂר – דּוּגְמַת יְרִיעוֹת. וְעֲנִין עֲצָמוֹת – בְּחִינַת
 30 "קֶרֶשִׁים עוֹמְדִים", בְּחִינַת יִרְאָה וּבִישׁוּל. וְיְרִיעוֹת – בְּחִינַת
 31 "מַהֲלָכִים בֵּין הָעָמִידִים". וּמוֹחָא לִבָּא כו' – עֵסֶק הַתּוֹרָה "בְּחֻכְמָה
 32 אֲתַבְּרִירו".

ביאור על פרשת נשא

1 וְהִנֵּה "בְּחֻכְמָה אֲתַבְּרִירו", שְׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשׂוּ כָּל
 2 הַבִּירורִים בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה וּמִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה: לְבַרֵּר הַטּוֹב
 3 וְלִהְיוֹתוֹ עַל יְדֵי מִצּוֹת עֲשֵׂה, וּלְבַעַר הָרָע עַל יְדֵי מִצּוֹת
 4 לֹא־תַעֲשֶׂה.
 5 וְעֵיקַר הַבִּירור הוּא עַל יְדֵי כָּלִים הַפְּנִימִיִּים דּוֹקָא.
 6 דְּהֵינּוּ הַמּוֹבָח, שֶׁהָיוּ מְקַרְבִּים עָלָיו הַקְּרִבּוּנוֹת וְהַפְסוּלֹת
 7 נִדְחָה לַחוּץ. וְהוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב (ויקרא ה, ד): "וְהוֹצִיא אֶת
 8 הַדָּשָׁן, שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לַחוּץ. דְּהֵינּוּ, לִיתֵּן מְקוֹם
 9 לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים מִן הַפְסוּלֹת (וְגַם בְּהַפְסוּלֹת עֲצָמוֹ יֵשׁ עֲדִיין
 10 בִּירור, וְהוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב תְּחִלָּה (צו ה, א): "וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן כו'",
 11 וְאַחֵר כֶּף (שם, ד): "וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן". וּמוֹבָאֵר בְּמִקוֹם אַחֵר עֲנִין
 12 "תְּרוֹמַת הַדָּשָׁן" (סידור עִם דַּא"ח).
 13 אָבֵל פְּנִימִית ה'רַפ"ח נִיצוּצִין הִיא מִתְבָּרַר וְנִכְלָל
 14 בְּאַלְקוֹת. וְלִפְיָכֶּךָ הָיוּ בְּנֵי קָהָת נוֹשְׂאִים אֶת הַכָּלִים
 15 הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהוּא מְלֻשׁוֹן "וְלוֹ יִקָּהָת עַמִּים" (ויחי מט, י) –
 16 "לְשׁוֹן אֲסִיפָה" – כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַש"י. וְהֵינּוּ, שָׁבוּ וְעַל יְדוֹ

57. (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני ישנה ולבי ער". ועיין זהר חלק ג', פרשת שלח, קס"א, ב').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

20 חטא עה"ד שאמר תוצא הארץ נפש חיה (חולין ס, א)
 21 שבצביונו וקומתו נבראו שיצאו שור ואריה כמו שהן
 22 בקומתן מן הארץ (אע"פ שהיה ע"י שם אלקים כנ"ל):
 23 (ט) **ועם** כ"ז לא יהיה רק ע"י תו"מ דעכשיו דוקא
 24 בבטול היש לאין לאהפכא חשוכא לנהורא
 25 כו' שע"י יהיה הפוך חשך דצמצום הראשון לאור לפי
 26 שיתגלה ע"י דוקא מאור העצמות דא"ס שלפני
 27 הצמצום דקמיה גם חשך העליון לא כו' כנ"ל שיוציא
 28 חמה מנרתקה לע"ל. והיינו לפי שהתו"מ בשרשן הן
 29 מפנימיות ועצמות דא"ס בלי שנוי המהות ע"י צמצום
 30 כלל וע"כ בכחם להפוך חשך לאור למטה בבטול היש
 31 לאין במעשה הצדיקים שלכך אמרו (כתובות ה, א)
 32 גדולים מעשה צדיקים (שמבטלים מיש לאין) יותר
 33 ממעשה שמים וארץ שאינו רק מאין ליש ע"י צמצום
 34 כנ"ל ובטול היש לאין שלהם דוקא מגיע למעלה מן
 35 הצמצו' כנ"ל שזהו רק באמצעות התו"מ דוקא מצד
 36 שרשם בעצמיות ממש כו' שאין זה גם במס"נ האמיתי
 37 בנשמות הגבוהות כנביאים כנ"ל. וזהו יתרון מעלת
 38 מס"נ על התו"מ יותר ממס"נ באה"ר בכללות הנפש

1 **ז) ולמעלה** גם מזו הוא העוה"ב ותח"מ שנאמר
 2 (משלי ח, כא) להנחיל אהבי יש האמיתי
 3 כמו שהן בבחי' יש ממש בלי בטול היש כלל וכלל
 4 שזהו מיש העליון ליש גמור בלי אמצעי כלל והוא
 5 העדן הנעלם שיכא בבחי' יש מורגש בצדיקים יושבים
 6 כו' ונהנים כו' שבא להם האור דעצמות א"ס ב"ה
 7 בבחי' חיות מורגש בגופים טהורים (כנשמת אדה"ר
 8 דפרחא מח"ע בגוף טהור וכה"ג) וחיים חיי עולם מחי
 9 החיים בלא או"פ כלל וכ"ה תח"ה שיחיו הגופים מחיי
 10 החיים מטל העליון (כדמיון העצמות שהחיה יחזקאל
 11 שהורח האלקי בא בעצמות היבשות כו') שזהו בבחי'
 12 יש מיש מעליון לתחתון כמו שהיתה נבואת משה פא"פ
 13 בלי בטול במציאות כלל כנ"ל וד"ל:
 14 **ח) וזהו** שיהיה ג"כ לע"ל מלמטה למעלה התהוות
 15 יש מיש בלי אמצעי בשנוי המהות כעכשיו
 16 בצמיחה מן הרוחני דכח הצומח לגשם כנ"ל שהרי
 17 אמרו (שבת ל, ב) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות כו'
 18 שזהו התהוות יש מיש שלא ע"י אמצעי בזריעה
 19 בביטול היש כו' (ודוגמא כזאת כבר היה במע"ב קודם

16 בחי' מל' שיעלו להשפיע לים הקדמוני דח"ע הקדומה
 17 וע"כ היה עיקר הסימן לאליעזר באמ' שתה אדני כו'
 18 גם לגמליך אשאב ממ"ע דכר זה כ"ד ספרים כו' שזהו
 19 חבור דמ"ע במ"ת דנגה בלי שנוי המהות כמו שיהיה
 20 לע"ל שיראו כל בשר ויהפוך אל עמים שפה כו' מטעם
 21 הנ"ל. וזהו מצד שרש דתו"מ למעלה בבחי' פנימיות
 22 ועצמיות שהגם שבאו התו"מ בלבושים דנגה בעה"ד
 23 אין זה הסתר כלל אדרבה מזה הלבוש דאור תורה
 24 שבחכ' דאורייתא דוקא אתברירו רפ"ח כו' בסומ"ר כו'
 25 יראו אור העצמות דוקא כמ"ש באורך נראה אור
 26 עצמותך והיינו באורך העצמי שכלול במאור עצמו
 27 שהן אור דתו"מ שבאו למטה ונהפך על ידם חשך
 28 לאור כנ"ל ע"ז דוקא נראה אנחנו דוקא שהן צדיקים
 29 בתו"מ אור עצמותך שלא היה כזה בכל הנביאים
 30 מטעם הנ"ל וד"ל:

ותלד עדה את יבל

1 כמ"ש במ"א בענין נס דחנוכה ופורים שהיה להם מס"נ
 2 על התו"מ וכו' הרוגי מלוכה כו' וד"ל. וכמ"כ ע"י
 3 החדושים שבהלכות לתרץ הקושיא שזהו הפוך החשך
 4 לאור שנק' חדוש גמור מיש ליש מלמטה למעלה כמו
 5 דוגמא דניסים שבטבע עצמה כמ"ש במ"א ע"פ
 6 (תהלים ק, א) הריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה כו'
 7 שמגיע באור העצמות ממש שיאיר מלמעלה למטה
 8 מיש ליש שלא ע"י צמצום בלי שנוי המהות כלל כמו
 9 בעוה"ב שהוא העדן דעין לא ראתה רק יעשה למחכה
 10 לו ואמר בזהר למאן דדייק במילי דחכ' שנק' עמל
 11 תורה שהוא הפלפול דוקא כמ"ש במ"א. וזהו שנק'
 12 רבקה טובת מראה בעצם מלמטה למעלה בתולה ואיש
 13 לא ידעה כמו הצמיחה מכח הארץ עצמה מרוחניות
 14 לגשמיות כמו שהוא בלי ממוצע כלל כמ"ש (מיכה ה,
 15 ו) והיה שארית יעקב כו' אשר לא יקוה לאיש כו' והוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

24 ההשפעה מקורה מא"ס ב"ה וא"כ מאי נפקא מיניה בין
 25 זו לזו הרי מ"מ ע"כ מקורה מא"א וגם מלמע' מזה
 26 מאוא"ס ממש, אך הענין שההשפעה הנמשכת מז"א
 27 הוא בבחי' חו"ג שהגבוי' מצמצם שיהי' בבחי' מיעוט
 28 כראוי לפי המקבלים ואע"ג דשרש השפעה זו מאוא"ס
 29 מ"מ היא נמשכת בהתלבשות ממש תוך הז"א ויורד
 30 עפ"י מדותיו כו' משא"כ ההשפעה הנמשכת מא"א
 31 שהוא רב חסד וכלי גבול ולכן אם איבא דארעא יתיר
 32 ומשניא כו' היינו מפני שנמשך מא"א שאינו בבחי'
 33 צמצומי' כלל ואע"ג שגם השפעת א"א נמשך
 34 באמצעות ז"א היינו דרך מעביר לבד ואינו משתנה
 35 האור (ע' רמ"ז שם ועמ"ש במצות ברכת כהנים), עכ"פ
 36 למדנו מהזהר שיש השפעות בעוה"ז ג"כ מבחי' א"א
 37 ממש שנמשך רק דרך מעביר בז"א והשפעות אלו הם
 38 בלי צמצומי' ובשינוי' עילאה משאר השפעות עוה"ז
 39 שרובם ככולם ע"י הז"א כו':
 40 ועפ"י ז' יש לפרש מארז"ל במה הארכת ימים ר"ל
 41 בשינוי יותר מנוהג העולם ששינוייא עילאה
 42 זה ודאי הוא מהשפעת א"א דוקא שממנו נמשך אורכא
 43 דיומין וכדפי' בר"ח ולכן שאלו במה הארכת ופירש"י
 44 באיזה זכות ר"ל באיזה זכות זכית שיומשך עליך
 45 השפעת א"א בעצמו שלא ע"י התלבשות בז"א
 46 בגבורות וצמצומי' רק דרך מעביר לבד ולא הוה סגי

1 **ענין** מצות הנזירות שיגדל הנזיר פרע [(שע"ד)] ואסור
 2 לו בל"ת לגלח שערו כל ימי נזרו [(שע"ג)], וגם
 3 אסור ביין [(שס"ח-שע"ב)] ומלטמא למתים [(שע"ה),
 4 שע"ו)]: ופי' האריז"ל כי הנזיר ידמה לעליון ר"ל
 5 לבחי' א"א וע"ש בטעמי מצות פ' נשא. וביאור
 6 הדברים יובן עפ"י מארז"ל במגילה במה הארכת ימים
 7 א"ל מימי לא הקפדתי כו' והם הכל מדת חסידות,
 8 רצ"ל מהו השאלה במה הארכת ולמה לא סגי להם אם
 9 האריך ימיו מצד שקיים התומ"צ כדין וכהלכה כדכתיב
 10 כי היא חייך כו' וגם למה הוצרכו להשיב להם שטעם
 11 אריכות הימים שלהם הוא מצד אותן המדות חסידות
 12 דוקא:

13 **אך** הענין דמבואר בזהר שלח ע"פ היש בה עץ אם
 14 אין רמז להם רמיזא דחכמתא על מה דשאלו
 15 בקדמיתא היש הוי' בקרבנו אם אין אמר תמון תחמון
 16 אי הוה אתחזוי' להאי או להאי אמר לון אי תחמון
 17 דאיבא דארעא כשאר ארעי דעלמא יש בה עץ אילנא
 18 דחיי ולא מאתר עילאה יתיר ואי תחמון דאיבא דארעא
 19 יתיר ומשניא מכל אתר דעלמא תנדעון דהא מעתיקא
 20 קא נגיד ואתמשך ההוא שנינוייא עילאה מכל אתרי
 21 דעלמא ובדא תנדעון היש בה עץ אם אין כו' עכ"ל,
 22 וע"ש בפי' הרמ"ז ובמק"מ דהכוונה אם ההשפעה
 23 מז"א או מא"א וזהו אם עץ או אין ואע"ג דכל

15 משא"כ בז"א יוכל להיות איזה יניקה לחיצוני'
 16 מהשערות וכנז' אצלינו במ"א בביאור מארז"ל דר'
 17 בנאה הוה מציין מערתא ואשכח דשרה מעיינא לי'
 18 לאברהם ברישי' כו' ולכך בז"א מספר ראשו כנז'
 19 בלקו"ת [להאריז"ל] שם שהוא העברת השערות וע'
 20 זהר ע"פ ואיש כי ימרט ראשו טהור הוא כו' ולכך כל
 21 אדם מותר לו לגלח שערותיו (לבד הפאות והזקן שהם
 22 מהארת א"א בז"א) לפי שצריך לידמות למדות דז"א
 23 וא"כ אדרבה המגדל שערותיו ניוול הוא וממהות
 24 הטהרה לגלחם כנז' בר"ח, משא"כ הנזיר שמתדמה
 25 לא"א צריך לגדל פרע כמו שהוא בא"א וזרח משעיר
 26 כו' קדוש יהיה ואסור לשתות יין שרומז על הגבורות
 27 ובא"א כולו חסדים וכן אסור מלטמא כי הוא ית' טהור
 28 עיניים כו':

מצות נזירות (9' נשא)

1 לי' בקיום התורה ע"פ שורת הדין לבד שהרי התורה
 2 נמשכת מז"א כמ"ש מימינו אש כו' לכן השיבו שקיים
 3 מילי דחסידות וע"ש בגמרא שרובם רומזים למדות
 4 דא"א כמו לא עמדתי על מדותי שהרי כן בא"א נאמר
 5 נושא עון וכן מדת הוותרנות וכן לא נסתכלתי בדמות
 6 אדם רשע שכן הוא ית' טהור עיניים כו', ומזה למדנו
 7 שאם ירצה האדם להמשיך עליו שפע מא"א צריך
 8 לעשות איזה זכיות הנוגעי' שם דוקא:
 9 **ובזה יובן ענין הנזיר שנק' קדוש לפי שגידול**
 10 **שערותיו ומניעתו מין וטומאה רומז הכל לא"א**
 11 **כי שערות הוא בחי' השפעה שמבחי' מותרי מוחין**
 12 **והנה בא"א להיותו א"ס לכן אף במותרי מוחין שלו**
 13 **יש בהם קדושה נפלאה והרי כתיב וזרח משעיר למו**
 14 **שמשערות דא"א נמשך הטהוות ח"ע מקור התורה כו'**

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

20 חפרו בארות, ויעקב הי' עובדא שלו במקלות, והוא
 21 ענין אחד עם תפילין שלנו כמבואר בזח"א ויצא
 22 דקס"ב ע"א, ואם אחד מישראל דעתה יעשה זאת לא
 23 יפעול כלום, וכן חנוך הי' תופר מנעלים ועל כל תפירה
 24 כו', היינו מפני שהמשכתם הי' כמו בתורה שלמעלה,
 25 משא"כ תורת משה שהיא מורשה קהלת יעקב היא איך
 26 ומה שימשיך כל אדם כו', וז"ע תורת ה' ובתורתו,
 27 ובחי' תורת ה' היא ח"ע שלמעלה גם מכתר, וענין חכ'
 28 שלמעלה מהכתר נת' שם לפי שהיא שורש החכמה
 29 שברדל"א ממש שהוא מל' דא"ס שלמעלה מגלגלתא
 30 דא"א שהוא הכתר.
 31 **ול להיות כי בכל שנה מתחדש הארה חדשה, שהרי**
 32 **שנה זו עד"מ אינה כמו שנה העברה שבכל**
 33 **ר"ה נמשך חיות חדש על כלליות השנה (רק שהוא**
 34 **בהעלם עדיין, ולע"ל שמי' חדשי' שיתגלה החידוש**
 35 **כללי, כמו קודם חטא אדה"ר ויותר ע"י הבריור בבחי' רעש גדול דתשו' או רעש אותיות שער שנת' בד"ה את**
 36 **ה' האמרת, ל"א), לכן נא' במוסף דר"ה ועשיתם**
 37 **שנעשיתם ברי' חדשה.**

ד"ה ויאמר כו' קך

בס"ד. (ש"פ לך לך. רל"ג)

1 **ומה שארז"ל ברבות פ' שמיני פ' י"ג ע"פ וזאת**
 2 **הבהמה, א"ר יודן ב"ר שמעון כל בהמות ולויתן**
 3 **כו' א"ר אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה כו' חידוש**
 4 **תורה מאתי תצא, הכוונה ע"ז כמ"ש רש"י ע"פ ישקני**
 5 **מנשיקות פיהו ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם**
 6 **לבאר להם סוד טעמי' ומסתר צפונותי' ומחלים פניו**
 7 **לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו, שיתגלו לנו**
 8 **טעמי תורה הפנימיות היינו מו"ס יבא בהתגלות טעם**
 9 **וענג של הרצון, ועז"נ אז תתענג על הוי' שהתענוג**
 10 **גבוה מש' הוי', וכעת הוא בהעלם ונסתר מאתנו אכן**
 11 **אז כשיתגלה הטעם והתענוג של מו"ס יהי' הטעם**
 12 **והתענוג על הוי'.**
 13 **גם י"ל שזהו ע"ד תורת ה' ובחי' תורתו, שנת' בלק"ת**
 14 **בביאור ע"פ אני ה' אלקיכם הג' ססי' ד' דנ"א**
 15 **סע"א, שהם למטה תושב"כ ותושבע"פ, אך באמת הנה**
 16 **יש ב' תורות והוא מ"ש בס' הבהיר (או מעיין חכמה)**
 17 **דהע"ה הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה, פי' תורה**
 18 **שלמעלה היא ג"כ המשכות אלא שהמה ע"פ אופן**
 19 **אחר לגמרי, ולא נתגלה אלא להאבות אברהם ויצחק**

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

פק"ו, הרי דע"ס דקדושה הן בתכלית הקדושה ותכלית
היחוד כו'. הנה כך בלעו"ז יש ג"כ ע"ס כח"ב ומדות
והוא הרצון והתענוג דלעו"ז, ובחי' חו"ב וכמו חכמים
המה להרע כו', רק שהן בבחי' הפירוד בתכלית מאלקו'
בבחי' ישות וגסות כענין חומרי' עוה"ז וחכמות חיצוני'
כו' שהן היפך האלקו' לגמרי, רק דמבחי' צמצום האור
במותרי השפע מבחי' חיצוני' הכלים דע"ס דקדושה
נמשך להם קצת יניקה כו' (ולא מבחי' הכלים ממש ח"ו
כ"א מבחי' השערות דאחורי העור דמל' שזהו בחי'
מותרות השפע כו'). וזהו בחי' לבן דקלי' שלמטה
מהפרסא שבין אצי' לברי' ונת"ל פק"ז דלבן הוא בחי'
חכ' דקלי' ואי' ג"כ שהוא בחי' כתר דקלי' והוא תוקף
הקלי' ביותר, דכמו בקדושה בחי' לובן העליון הוא
בחי' פשיטת העצמי' דאוא"ס שלמע' מבחי' החכ' כו',
כמו"כ בקלי' הוא בחי' תוקף הקלי' שלמע' מטו"ד
והו"ע הרצון והתענוג דלעו"ז, וכמו השקוע ביותר ר"ל
בתאוות ותענוגי' הגשמי', וכמו"כ יש עניני' תאוות שהן
בבחי' מקיפים דקלי' וכמו הכבוד וכה"ג וכמשי"ת
בסמוך. וזהו בחי' לבן דקלי' שנפל בדרך שבירה
ונפילה מבחי' לובן העליון דקדושה, והו"ע שבה"כ
דתהו שהוא בחי' ס"ג שלמע' מש' מ"ה שירד ונפל
למטה בבחי' ב"ן דנוגה כו' כנודע, ולבן זה דקלי' עשה
גל בינו לבין הקדושה היינו שלא יתגלה מאורות
עליוני' דחכ' דש' מ"ה דאצי' למטה בהיכלות דנוגה
דבי"ע להעלותם ולבררם ליכלל בקדושה דאצי' כו'.
שהרי יש בירורי' למטה בתענוגי' עוה"ז שמתבררים
ועולים למע' ע"י התו' וע"י קיום המצות בדברים
גשמי' ובפרט ע"י התשו' כו', וכמו"כ יש בירורים בדרך
מלמטלמ"ע ע"י העבודה דתפלה שמעלים באתעדל"ת
מהיכלות דנוגה דבי"ע לאצי' בחי' ניצוצות דקדושה
שנפלו לשם, וכמו והנפש אשר עשו בחרן בהגרים
שגייר אברהם כו', וכמו נשמו' הגבוהות דר"ע ור"מ
ושמע' ואבטליון וכן בנביאים כעובדי' כו', דכל אלו
ההמשכות והעלאו', דהיינו בכדי שיהיו הבירורים
למטה ע"י תומ"צ ותשו' ושיה' עליית הנשמו' כו', כ"ז
הוא ע"י תוס' אור והמשכה שלמע' מכפי המדה שנמדד
ונקצב בס' השתל', כי ע"פ המדה דס' השתל' נמשך
האור בבחי' צמצום ומתמעט ממדרי' למדרי' כו', ועל
האור המצומצם הנה המסכים והפרסאות מעלימי'
ומסתירים (כי גם תחלת המשכת האור הוא ע"י
הצמצום שהי' בתחלה שהוא בבחי' העדר האור והגילוי

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו כו' כה
תאמרון כו' עם לבן גרתי ואחר עד עתה, וצ"ל
מה מודיע לו הספור שהי' עם לבן מה נוגע זה לעשו,
ורש"י פי' עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, וג"ז אינו
מובן הלא אצל עשו לא הי' חשוב כ"כ ענין קיום
המצות ועל מה מודיע לו ששמר התרי"ג מצות כו'.
ולהבין זה ילה"ק משנת"ל בענין ויקח יעקב אבן
וירימה מצבה, דיעקב עשה מצבה דוקא ולא גל ולבן
עשה גל, ונת' ענין הגל דלבן הוא בחי' נוגה דבי"ע
והוא קלי' קשה שאינו רוצה להיות בטל לאלקו', וע"ז
עשה את הגל להפסיק בינו ובין הקדושה שלא יאיר
בו אור האלקי לפעול בו הביטול כו'.
קח) וביאור הענין הוא, דהנה ידוע דאת זלעו"ז עשה
אלקי', דכמו שיש ע"ס דקדושה בחי'
כח"ב ומדות באצי' וברי' כו' שהכל הוא בבחי' תכלית
הקדושה ובתכלית האחדות באוא"ס כו', שהרי באצי'
איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד, שגם הכלים דאצי'
הם מיוחדים בתכלית באוא"ס, דהכלים דאצי' הן אלקו'
ממש וה"ה מיוחדים בתכלית היחוד כו', רק שיש
הפרש בין היחוד דכלים להיחוד דאורות דלכן נא' ב"פ
חד. וההפרש הוא ע"ד ההפרש בין יחיד לאחד דיחיד
הוא בבחי' יחוד עצמי שכולא חד ממש ואחד הוא בחי'
התאחדות הפרטי' כו' וכמ"ש מזה בתו"א ד"ה וארא
ובלק"ת ד"ה בהעלותך, דהיחוד דאחד הוא ג"כ בבחי'
אחדות ממש כו', וכמו"כ הוא היחוד דאורות בבחי'
יחיד, ובכלים היחוד הוא בבחי' אחד כו', אבל הכל
הוא בבחי' יחוד ממש כו'. והע"ס דבי"ע דלאו איהו
וחיוהי וגרמוהי חד כמ"ש בת"ז מ"מ ה"ה בבחי' ביטול
כו', שהרי אור הנשמה דבי"ע ה"ז אלקו' ממש והאורות
נ"ר והכלים שהן בחי' נברא מ"מ ה"ה בבחי' כלים אל
האור דנשמה כו', ומבו' במ"א שזהו כמו הגוף שהוא
כלי אל הנשמה דמה שנדע ונגרשת הנשמה בגוף היא
רק מציאותה לבד לא מהותה כו', וזהו ההפרש בין
כלים דאצי' לכלים דבי"ע, דכלים דאצי' משיגים מהות
האור וה"ה בבחי' ביטול ויחוד בתכלי' כו' (בבחי'
הביטול דיחוד ע"ז כו'), וכלים דבי"ע משיגים רק בחי'
המציאו' לבד כו', ומ"מ ה"ה ג"כ בבחי' הביטול וכמו
הגוף שע"י הביטול דוקא הוא חי מאור הנשמה כו'
וכמ"ש במ"א, וכמו"כ בחי' הע"ס דבי"ע גם בחי'
הכלים הכל הוא בבחי' היחוד והביטול כו', ולכן
בהכלים דבי"ע אין בהם תערובות טו"ר ח"ו וכמשנת"ל

46 בחי' ש' מ"ה דתיקון גם בצאן לבן דנוגה והפך חשך
 47 לאור ביתר מכפי המדה מאד, וכמ"ש ויפרוץ האיש
 48 מאד כו' דמכל אשר לאבינו עשה כו' שביור מצאן לבן
 49 דנוגה כו', והבין שלפ"ע זה יוכל יעקב בעל עולם
 50 התיקון לתקן ולהעלות הכל מנוגה דבי"ע שיוכלל
 51 באצי', וכמו שיהי' לעתיד דכתי' אז אהפוך אל עמים
 52 שפה ברורה כו' שיבורר הכל כו' (וי"ל דבתחלה המשיך
 53 יעקב בחי' גילוי אור רב ביותר דבתחלת הבריור בכדי
 54 שיבורר בחי' נוגה דבי"ע הי' צ"ל המשכת אור רב
 55 ביותר, וכמו במ"ת דכתי' וירד ה' על ה"ס שהי' גילוי
 56 אוא"ס ממש למטה וידוע שזהו בשביל הבריור דבכדי
 57 שהתחתון יוכל להתברר ע"ז הי' תחלה המשכת אוא"ס
 58 למטה, וזהו ג"כ ענין מ"ש זורח משעיר למו הופיע מהר
 59 פארן שהחזירה על כל אומה ולשון כו' שכ"ז הוא
 60 בשביל הבריור כו' וכמ"ש במ"א, כמו"כ יעקב בשביל
 61 הבריור המשיך בתחלה גילוי אור רב ביותר ולא הי'
 62 ביכולת לבן לעמוד נגד זה כו'. אך לאחר שגמר עבודתו
 63 אצל לבן וצ"ל ההמשכה דש' מ"ה בתומ"צ בבחי' מדה
 64 ושיעור שז"ע ויעקב הלך לדרכו בבחי' ס' והדרגה כו',
 65 רצה לבן הארמי לעשות העלם והסתר ביותר כו', אך
 66 לא הועיל לו כי כבר המשיך יעקב בחי' האור והגילוי
 67 שלמע' מהשתל' שגם בהמשכה שבבחי' מדה ושיעור
 68 דתומ"צ נמשך בחי' הפנימי' והעצמי' דא"ס כו',
 69 וכמו"כ המשיך שיהי' ענין התשו' דמשכין לי' בחילא
 70 יתיר שבכח האור הזה להסיר כל ההעלמו' וההסתרים
 71 כו', והעיקר שפעל יעקב בהמשכת האור העליון ששום
 72 מסך ופרסא לא יבדיל ולא יפסיק לגבי האור כו', והיינו
 73 שיהי' המשכה דתומ"צ למטה ושיהי' ענין התשו' כו'.
 74 גם י"ל מפני שקדם יעקב והמשיך את האור קודם
 75 שהספיק לבן לעשות את הגל, דבתחלה המשיך אור רב
 76 שלא הי' באפשר ללבן לעמוד נגד אור זה כנ"ל, ואח"כ
 77 כתיב וירימה מצבה קודם הגל שעשה לבן, והיינו שגם
 78 ההמשכה דתומ"צ בס' והדרגה קדם והמשיך יעקב קודם
 79 שהספיק לבן לעשות הגל וע"כ לא הועיל לו עשיית
 80 הגל וההפסק כו', ומ"ש כ"א עוונותיכם היו מבדילים
 81 כו', י"ל שהעון דישאל ר"ל גרוע יותר שחוצץ ומבדיל
 82 כו', ומ"מ שייך תשו' ואין לך דבר שעומד בפני התשו'
 83 (כו'). ומפני היראה הזאת עשה לבן גל להפסיק בין נוגה
 84 דבי"ע לאצי', וא' כי נסתר כו', היינו שיהי' בבחי'
 85 הסתר והעלם גמור כו', אם אני לא אעבור כו' בבחי'
 86 העלאה מלמטלמ"ע ואם אתה לא תעבור בבחי'
 87 המשכה מלמעלמ"ט כו'. וזהו שקרא את הגל יגר
 88 שהדוּתא ואי' בש"ך על התו' שזהו בגימט' השם שהוא
 89 חילוף דה' אלקינו ה', והיינו שמקומו ואחיותו הוא
 90 בחילופים ותמורות שהו"ע הלבושי' והמסכים שכללו'

1 כו'), שלאחר הפרסא מאיר אור מצומצם ביותר שאין
 2 בכח האור הזה לברר ולהעלות כו', כ"א דוקא ע"י
 3 שנמשך אור עליון יותר שמאיר גם ע"י הפרסא כו',
 4 וכמו ויהי קול ממעל לרקיע שהוא בחי' קול התו'
 5 שלמע' מהפרסא היינו מה שאין הפרסא יכולה להעלים
 6 כו' (וע"ה שזה בא ג"כ במדה ושיעור מ"מ הרי נמשך
 7 בזה בחי' העצמי' והמדידה היא ג"כ מדידה עצמי' כו'
 8 כידוע ומבו' במ"א). וזהו במסכים ופרסאו' דקדושה
 9 שאינם מעלימים לגמרי גם על האור דס' השתל' וכ"ש
 10 שאינם מעלימים על האור שלמע' מהשתל' כו', אבל
 11 לבן הארמי רצה להגביר את המסכי' להיות בבחי'
 12 העלם לגמרי ח"ו (וע"ד כ"א עוונותיכם היו מבדילים כו')
 13 וכמ"ש באגה"ת פ"ה שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כ"א
 14 עוונותיכם כו'), והיינו להעלים גם על ההמשכה
 15 דתומ"צ ושלא יהי' ח"ו התעוררו' תשו' בבע"ת ושלא
 16 יהי' גילויים מאצי' לבי"ע, כמו הגילוי אלקו' שהי'
 17 בבחמ"ק וכגילוי הנבואה בנביאים וכמו כל האותות
 18 והמופת' שלמע' מהטבע כו' (וי"ל שזהו בחי' מקיף
 19 דקל' שהיא קל' קשה ביותר שמעלים ומסתיר גם על
 20 ההמשכות והגילויים דאוא"ס שלמע' מהשתל', וכמו
 21 חוצפא כלפי שמיא מהני דהיינו שיכול לעמוד גם נגד
 22 הגילוי דאלקו' כו' כנודע ומבו' במ"א. וכמו"כ הוא
 23 בתאוות ותענוגי' שהן בבחי' המקיף דקל' שמעלים גם
 24 על הגילוי כו' וכמו השקוע ביותר ר"ל בתענוגי' גשמי'
 25 שמאבד באמת כל חלקי טובה שבנפש כו', וכמו
 26 התאוה והכבוד דתאוה הוא בחי' או"פ דקל' וכבוד
 27 הוא או"מ דקל' שזה גרוע יותר, שמי שרוצה להיות
 28 מכובד בעיני הבריות ה"ז מרחיק אותו מאור הקדושה
 29 ביותר, דכל ענין הקדושה הוא הביטול והנחת עצמותו,
 30 ובהוה הוא בבחי' הרגש עצמו ביותר כו', וכמו"כ
 31 במלבושי כבוד שמלבישים ומקיפי' את הנפש (עס
 32 נעמט עם זייער ארום) שמשוקע בזה ביותר שנוגע לו
 33 מאד, וכנראה בחוש דמי שהוא בקל' זו דמלבושי כבוד
 34 נוגע הדבר בנפשו הרבה יותר מעניני אכז"ש וכה"ג,
 35 מפני שמלביש ומקיף מאד את הנפש ה"ז מעלים לו
 36 לגמרי על אלקו' כו', וגם מפני ששומר מאד את הציור
 37 שלו, ובקדושה צ"ל דוקא הפסד הצורה החיצוני' ומי
 38 שהלבושי' נוגעים לו ה"ה שומר א"ע מאד מהפסד
 39 הצורה החיצוני' וזה מניעה ועיכוב גדול מאד לעבודה
 40 והרגש אלקי בנפשו כו' (ועמ"ש במ"א בענין קל'
 41 עמלק שאינו מניח א"ע שיתפעל מענין אלקי בדרך
 42 עזות כו', וכמו"כ הוא בענין הזה מצד התאוה דלבושי'
 43 אינו מניח שיהי' בו הרגש אלקי שעי"ז יתבטל בציור
 44 החיצוני שלו כו'). וכ"ז עשה לבן שלמטה אחר שכבר
 45 ראה שהצליח יעקב בעובדות שלו במקלות שהמשיך

9 שאינו מתעלם ובכחו לברר, ורצה להעלים ע"ז, ע"ד
10 חוצפה כלפי שמיא (ענין קלי' הכבוד ולבושי כבוד),
11 מפני שראה הצלחת יעקב בענין הבירורים (דבתחלת
12 הבירור הי' צ"ל גילוי אור רב ביותר, וכמו במ"ת),
13 ועשה לבן גל חילופים ותמורות בכדי להעלים, אך לא
14 הועיל אחר שהמשיך יעקב האור העצמי נמשך אח"כ
15 במדה ושיעור בתומ"צ, וי"ל שג"ז המשיך קודם
16 שהספיק לעשות גל.

בס"ד. ש"פ וישלח, תנער"ג

1 ענינם הוא להסתיר והוא רצה עוד להגביר ההסתר
2 ביותר כו' כנ"ל.
3 קיצור. והענין דהנה ע"ס דאבי"ע הן בתכלית היחוד,
4 באצי' יחוד האורות ויחוד הכלים ע"ד יחיד
5 ואחד, וכלים דבי"ע ג"כ בבחי' יחוד גוף ונפש,
6 ובלעו"ז יש ג"כ ע"ס, ולבן הי' כו"ח דקלי' מקיפים
7 דקלי', ורצה לבן לעשות גל והפסק שלא יתברר, כי
8 הבירורים דתומ"צ ותפלה ותשובה הוא ע"י אור עליון

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ג.

1 הפסוק "ויצעקו אל הוי' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם", כתוב במזמור קז בתהלים ארבע¹⁸ פעמים
2 (בשינוי הלשון: "ויצעקו" – "ויזעקו"), אבל באופן של ישועת הוי' כתובים שלוש לשונות: [א] "יצילים"
3 [ב] "יושיעים" [ג] "יוציאים".
4 כל אחת משלוש הלשונות יש לה משמעות נפרדת, כלומר ישועה מסוג אחר, כי ארבע הפעמים של
5 "ויצעקו" הם ארבעה סוגי יסורים וארבע סוגי ישועות.
6 מזמור קז הוא ברכת הודאה של ה"ארבעה צריכים להודות"¹⁹ – אלו שעברו את הים, אלו שטעו
7 במדבר שמם והגיעו לשוב, אלו שהיו חולים והבריאו ואלו שישבו בבית הסוהר בסכנת-חיים. בישועה
8 מסכנת-מדבר כתוב הלשון "יצילים". בישועה מבית הסוהר ומסכנת מחלה כתוב "יושיעים". ובישועה מסכנת
9 הים כתוב "יוציאים".
10 כתוב בספרים²⁰ שאומרים מזמור זה במנחה של יום שישי, כי זוהי ברכת הודאה לה' יתברך על כל
11 ימי השבוע (ששת ימי המעשה) בהם האדם טרוד בדאגות הפרנסה ועובר את כל ארבעת סוגי היסורים
12 עד שמרויח את פרנסתו, כמו שכתוב²¹ "בזעת אפך תאכל לחם".
13 כאשר מגיעה השבת שהיא יום המנוחה לאחר ששת ימי העבודה הקשים, הרי זה כפי שהמדרש²²
14 אומר "בא שבת בא מנוחה", כאשר מגיעה השבת באים המנוחה והעונג.
15 זהו החילוק בין השבת והחגים. החגים נקראים "מועדים לשמחה", ימי שמחה, והשבת נקראת "יום
16 מנוחה", יום של מנוחה ועונג. לכן בערב שבת אומרים את המזמור של ברכת ההודאה.
17 ארבעה דברים אלו – יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנתרפא ויוצא מבית האסורים – ישנם
18 בעבודת ה' יתברך, והם ארבעת החסרונות הכלליים שקיימים אצל האדם:

(22) מדרש רבה, סוף פרשה י' (בשינוי). הובא בפירוש רש"י
על הפסוק, בראשית ב, ב.

(19) ברכות נד, ע"ב. שו"ע, אורח חיים סימן ריט, סעיף א.

(20) ראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 25.

(21) בראשית ג, יט.

- 1 יורדי הים בעבודה, היינו שהאדם שוקע וטובע בכל הענינים הגשמיים, ויש בזה כמה אופנים.
- 2 יש השקועים בתאוות ועניני הנאה, ויש כאלה השקועים בעניני העולם, שבנוסף לכך שהם שקועים
- 3 במסחר ומשא ומתן באופן שאין להם זמן ללימוד ולתפילה בציבור, מלבד זאת פריקת העול בדברים
- 4 בטלים לוקחת מהם יותר זמן מאשר העסק והם שוקעים בדברים בטלים.
- 5 יש הנקראים הולכי מדבריות, מקום שממה בו לא צומח דבר. בעבודה אלו הולכי בטל, השקועים
- 6 בדברים שאין בהם ממש.
- 7 ישנם כאלה שנקראים חולים רחמנא-ליצלן בחולי הנפש, כפי שהרמב"ם²³ ז"ל אומר, אשר כשם
- 8 שישנם חולי הגוף, כך ישנם גם חולי הנפש, הן במוחין והן במידות.
- 9 ישנם כאלה שהם חס-ושלום בבית האסורים אצל היצר הרע והנפש הבהמית.
- 10 לכל ארבעת החסרונות הכלליים הללו ישנה הרפואה בארבעת עניני התשובה: צדקה, צעקה, שינוי
- 11 השם ושינוי מעשה, שעל כך כתוב: "קרוב הוי' לכל קוראיו". כל אחד שקורא אל ה' יתברך באחד
- 12 מארבעת הדברים הללו, ה' יתברך עונה לו.
- 13 כל זה הוא קודם שנחתם גזר הדין, אבל כאשר כבר נחתם גזר הדין – ש"אין ישראל נגאלין אלא
- 14 בתשובה"²⁴, אז לא די בארבעת אופני התשובה, וצריך להיות "אשר יקראוהו באמת". קריאה על-ידי
- 15 התורה, להאמין באמונה פשוטה בכל הכתוב בתורה על-פי פירוש חז"ל.
- 16 בכל שנות זמן הגולה, היו ארבעת אופני התשובה דבר המספיק לרבים, אבל כעת, בזמן ביאת המשיח,
- 17 לא די בכך.
- 18 כל יהודי צריך ומוכרח לדעת שזהו זמן ביאת המשיח. וכימי צאתנו מארץ מצרים, שאז בא החצוף,
- 19 עמלק, לקרר את בני ישראל לתורה ומצוות ואלקות²⁵, כך גם כעת ישנם אלו המקררים מאמונה ביעודי
- 20 ה' יתברך בתורה על-ידי הנביאים וחז"ל.
- 21 בעת מתן-תורה נתן ה' יתברך את כוח האמונה בתורה, ואת הכוח לתשובה באמת, כדי להקל את
- 22 חבלי משיח, ושיזכו לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש בחסד וברחמים.
- 23 קיצור. בברכת הודאה ישנם שלושה ביטויי הצלה: יצילים, ישיעם ויוציאם – כנגד ארבעת הקשיים
- 24 בטרדות הפרנסה בששת ימי החול, על האדם להזהר מ: א) להטבע במסחר. ב) הלוח בטל ודברים בטלים.
- 25 ג) חסרונות של חולי הנפש. ד) מלהאסר על-ידי היצר הרע. כעת, בזמן המשיח, מוכרחת להיות הקריאה
- 26 באמת.

קרוב ה' לכל קוראיו [סיון ה'תש"ב]

(25) תנחומא, תצא ט. רש"י תצא כה, יח.

(23) שמונה פרקים, פ"ג [הערת כ"ק אדמו"ר].

(24) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה.

יום א' דחג הסוכות, בסעודה

1 א. המלה "תנועה" של תשובה בבעלי-תשובה,
2 ו"תנועה" של תענוג בצדיקים - היא מילה עתיקה.
3 בשנים תרנ"ד ותרע"ד הסביר הוד כ"ק אאמו"ר
4 מילה זו.
5 - אין הכוונה שבין עשרים שנה אלו הפסיק בזה.
6 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק יגע בכל השנים על כך. -
7 "תנועה של תשובה" אין הפירוש שהתנועה
8 פועלת את התשובה, אלא שהתשובה מרעידה. וכך
9 הוא הפירוש של "תנועה של תענוג" בצדיקים,
10 שהתענוג פועל את התנועה. אחרי התשובה של יום
11 כיפור, באה התנועה והרעדה בסוכות.
12 צריך להיות "שימו לבבכם".
13 ב. (ציווה לתת משקה לתלמידי התמימים שנכנסו
14 לסוכה, וסיפר):
15 בשנת תרנ"ד בהתועדות שמחת בית השואבה,
16 הורה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לתת משקה לבחורים
17 שהיו נוכחים אז, באמרו: הם המקבלים שלנו. אנחנו
18 צריכים לעשות אותם למקבלים. עם מעט משקה
19 בשמחת בית השואבה, עושים אותו כלי לקבלה.
20 ג. ישנו מחנך ומחונך, מדריך ומודרך. המחנך
21 והמדריך הרי לא זו בלבד שהם עסוקים בהעברת
22 ההשפעה למחונך ולמודרך, אלא עליהם גם לעשות
23 את המחונך ואת המודרך כלי לקבלה, גם באורות
24 הפנימיים וגם באורות המקיפים.
25 לא נדבר כאן על ההבדל של מחנך ומדריך ושל
26 מחונך ומודרך¹, הרי זה ענין נפרד. ברם, בשני
27 המקרים צריכה להיות הכשרה פנימית גם של
28 המחנך והמדריך, וגם של המחונך והמודרך.
29 הדברים יובנו מהנפש והגוף. "האלקים עשה את
30 האדם ישר"². הנפש מחיה את הגוף, ויש צורך
31 שתהיה לנפש הכשרה להחיות את הגוף, והכשרה
32 לגוף לקבל מן הנפש.
33 הגוף הרי חי בחיות עצמית, נוסף על זו שמהנפש.
34 כן יש לנפש השלימות שלה מצד עצמה, נוסף על מה
35 שהיא מחיה את הגוף.
36 מה שהנפש מחיה את הגוף, הרי זו שלימות
37 נוספת בנפש, והיא שקיימת נפש בגוף, אבל הנפש
38 כשלעצמה יש לה שלימות מצד עצמה.

39 לכן צריכה להיות הכשרה בנפש להחיות את
40 הגוף. ואין הכוונה שהנפש זקוקה להכשרה כדי
41 להחיות את הגוף, שהרי הנפש היא חי בעצם,
42 וממילא היא בבחינת חיות להחיות, אלא הכוונה
43 בעניין ההכשרה היא להיות שורה בגוף.
44 כתוב³ "כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא
45 בדיוקנאה קמי מלכא קדישא". הדיוק כאן הוא
46 ב"בדיוקנאה", שאין זה העניין של "חי ה' אשר
47 עמדי לפניו"⁴ באוצר הנשמות. זה ענין אחר. "הוה
48 קיימא בדיוקנאה קמי מלכא קדישא" הרי זה כפי
49 שהנשמה נפרדת כדי לרדת בגוף, כפי שהוד כ"ק
50 רבינו הזקן קורא לכך⁵ נסיעה: ומשם נסעה וירדה
51 וכו', שבנסיעה זו ישנה כבר הגעגוע של הנשמה לגוף,
52 שהיא מתגעגעת למשהו, למרות שאין היא יודעת
53 עדיין מהו הדבר. לאחר מכן באה הירידה.
54 כתוב⁶: "נשמה שנתת בי טהורה היא". "טהורה"
55 זה באצילות⁷, "בראתה יצרתה נפחתה" - בבריאה -
56 יצירה-עשיה, שבנסיעה וירידה זו מקבלת הנשמה
57 הכרה במעלת הגוף, שקיים דבר נוסף מאשר "חי ה'
58 אשר עמדי לפניו". הנשמה עדיין איננה יודעת מהו
59 הדבר, אך היא כבר מכירה שקיים דבר נוסף, ומזה
60 באה ההשתוקקות של הנשמה לגוף.
61 כפי הידוע, דבר שיודעים אותו בבירור, לא שייכת
62 בזה התפעלות. כאשר לא יודעים שום דבר מהדבר,
63 הרי בוודאי שלא שייכת שום התפעלות. רק
64 כשיודעים שקיים משהו, אלא שלא יודעים מה הוא
65 - אז שייכת התפעלות. כך גם בנשמה בירידתה
66 להתלבש בגוף. זהו ה'רצוא ושוב' שבנשמה לגבי
67 הגוף. וזהו ענין ההכשרה שיש בנפש שתוכל להיות
68 שורה בגוף.
69 ענין ההכשרה שבגוף כדי לקבל את הנפש - הוא
70 ה'עיבור', שמ"אין" ו"טיפה סרוחה" נעשים איברים,
71 והוא מצמיח מקטנות לגדלות.
72 כך צריכה גם להיות ההכשרה הפנימית במחנך,
73 להכיר את מעלת המקבל, וכך גם ההכשרה הפנימית
74 במחונך, שיקלוט בפנימיות שהוא "אין" ובטל למחנך,
75 שהוא צומח מקטנות לגדלות על ידי המחנך.
76 ד. כתוב⁸ "והאיתנים מוסדי ארץ". "אתנים" -
77 אותיות "תנאים", "מוסדי ארץ" - שהם מייסדי ארץ,

(5) תניא פ"ד.

(6) תפלת אלקי נשמה.

(7) לקו"ת ב" בחקותי ס"ד. ועוד.

(8) מיכה ו, ב.

(1) ראה מאמר החינוך והדרכה (נדפס בסו"ס השיחות ה'תש"ג).

(2) ראה קהלת ז, כט.

(3) ראה זח"ג קד, ב. זח"א צ, סע"ב. רכו, ב. רלג, ב. זח"ב צו, ב.

זח"ג סא, ב.

(4) מלכים א. יד, א.

שבעל-פה, שהרי "מצוה" היא מלשון צוותא וחיבור, 42
והיא תורה שבעל-פה, מה שאחד מוסר לשני מדור 43
לדור, אך הכל בעניין אחד. 44
בעולם יש ביטוי: "לו היו קצת בר-דעת, לכל- 45
הפחות לא שוטה". כשאני מספר מה ששמעתי מהוד 46
כ"ק אאמו"ר הרה"ק לפני ארבעים-חמישים שנה, 47
מה שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שמע מהסבא הוד 48
כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש 10-15 שנה קודם, 49
מה ששמע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' 50
10-15 שנה קודם, מה ששמע לפני... שנה מהוד כ"ק 51
אדמו"ר הזקן, מה ששמע לפני... שנה מהרב המגיד 52
ממזריטש, מה ששמע כמה שנים קודם ממורנו 53
הבעל-שם-טוב - הרי אילו לכל-הפחות לא היו 54
טיפשים, הרי כששומעים זאת צריכים לשמוע איך 55
שהבעל-שם-טוב מדבר. ועוד יותר, אילו היו קצת 56
בר-דעת, היו מציירים איך כל הנזכרים לעיל יושבים 57
יחד, ואחד מוסר לשני. 58
ה. בהתועדות שמחת בית השואבה בשנת תרנ"ד, 59
אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאהבת ישראל 60
אמיתית, ישנה אצל חסידים בלבד. 61
נכחו באותה התועדות ר' אהרן - אר"ע, ר' 62
יקותיאל - קוש"ע, מדוקשיץ. ר' אהרן היה מלמד של 63
נערים מבוגרים יותר, ור' יקותיאל היה מלמד דרדקי. 64
נענה ר' אהרן ואמר: כמו אהבת אחים ממש. עונה 65
לו ר' יקותיאל: אה, כמו אהבת חסידים אחד לשני. 66
אמר על כך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זוהי 67
ההרגשה ההכרתית של מלמד דרדקי חסידי, זהו 68
האור החוזר של קמץ אלף א. 69
והיום, מדוע זה חסר? אלא, כי הישות היא 70
מחיצה. צריכים להתנער מהנחות העולם. הרי לא 71
שייך רע אצל יהודי, אלא שיש להתנתק מהנחות 72
העולם. 73
ו. כשמספרים סיפור מזמנים עברו, הרי נמצאים 74
שם בשעת מעשה, אם-כן מדוע אין אתם מצטרפים 75
לכך? 76
חסידים מלפנים, כשהיו שומעים סיפור, ולא 77
משנה אם מרבי או מחסיד, היו הם עצמם נמצאים 78
שם. 79
ז. זשעבין איננה ליובאוויטש. 80
פעם אחת בא הרב החסיד ר' שמואל גרונם¹⁴ 81
משעבין אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. זשעבין בכלל 82

1 תורה שבעל-פה. טעמו של דבר, מדוע נקראים
2 התנאים בשם "איתנים" הוא, מפני שהם ממשיכים
3 את ה"איתן".
4 שלשה פירושים ב"איתן"? קשה, חזק וישן.
5 "איתן" כמשמעו - קשה. "איתן מושבך" - חזק. "ירח
6 האיתנים" - תרגום ירחא דעתיקיא - ישן.
7 לכאורה, מה היא המעלה ב'קשה'. בשלמא 'ישן'
8 הוא ענין של מעלה, שגם מי שאינו תלמיד-חכם
9 אף-על-פי-כן "מפני שיבה תקום"¹⁰, ואילו 'קשה' מה
10 המעלה שבזה?
11 נקודת העניין בזה הוא: בשעה של חרון אף, אמר
12 משה רבינו "כי עם קשה עורף הוא"¹¹, ולא מצא
13 מעלה יותר גדולה בעם ישראל מאשר "עם קשה
14 עורף" וגו'. הקשיות והחוזק ש"כך הדבר ולא אחרת",
15 שזוהי בחינת מ"ה שבנפש. חכמה היא כח מ"ה, 'כח'
16 היינו השכלה, הכוחות הגלויים. ואילו "מ"ה" זה
17 היהודי בעצמו, שבזה לא נוגע איך הוא בכוחות
18 הגלויים, זה דבר אחר לגמרי. בשפת המדינה, זה
19 נקרא "דבר פרטי". ודאי הדבר שצריכים לרחם עליו,
20 להרחיק אותו מהרע ולקרבו לטוב. לבטל את העניין
21 בידיים - אינו מן העניין, אך בכל אופן ה"מ"ה" שבו
22 - שלם.
23 זה העניין של "איתן", שמשה רבינו הביא את
24 ה"איתן" לבני ישראל במתן תורה. "פנים בפנים דיבר
25 ה' עמכם"¹². לאמיתו של דבר, לא היתה בשעת
26 מתן-תורה שום התחדשות בנשמה. גם לפני-זה
27 היתה מדרגה זו בנשמות, שהרי "כי חלק ה' עמו",
28 ורש"י¹³ מגלה את הסוד, "חלקו כבוש ביניהם", אלא
29 משה רבינו גילה את הדבר מן ההעלם, ולאחר מכן
30 התנאים, "ואיתנים מוסדי ארץ", מגלים את ה"איתן"
31 מדור לדור.
32 הרמב"ם - שלא-חסידים מחשיבים אותו לשלהם
33 - הרי באמת ישנן בהקדמה שלו קבלה וחסידות.
34 בהקדמתו מסביר הרמב"ם את ההבדל בין "תורה"
35 ל"מצוה", ש"תורה" הכוונה תורה שבכתב, ו"מצוה" -
36 תורה שבעל-פה. לכאורה כיצד זה שייך לרמב"ם,
37 בעל-נגלה וחקרן, לומר ש"מצוה" היא תורה שבעל-
38 פה? להלן בהקדמה אומר הרמב"ם: "משה מסרה
39 ליהושע ושבעים זקנים, תנאים ואמוראים וכו' עד רב
40 אשי, ומרב אשי עד משה רבנו ארבעים דורות". זוהי
41 הכוונה מה שהרמב"ם אומר ש"מצוה" היא תורה

(12) דברים ה, ד.

(13) דברים לב, ט.

(14) ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 180.

(9) ראה תורת אדה"ז עה"פ משכיל לאיתן האזרחי, נדפסה בקונטרס

לימוד החסידות ע' 5.

(10) ויקרא יט, לב.

(11) שמות לב, ט.

- 1 היתה עיר חסידית. בית הכנסת, הרב, הרב ר'
- 2 אברהם'קע זשעבינער, הבלן, הקצב, מקצה לקצה -
- 3 עיר חסידית. ידוע אופן לימוד החסידות של החסיד
- 4 ר' הענדל בלויבאוויטש. אך הרש"ג הרי יכול היה
- 5 להכניס את החסידות בלב. אף-על-פי-כן אמר לו אז
- 6 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זשעבין איננה ליובאוויטש.
- 7 לא מספיק מצב התלמידים כפי שהם כעת, צריכים
- 8 להסתכל על תלמיד כפי שיהיה סבא.
- 9 הרה"ח ר' שמואל גרונם, חשב שהחסרון הוא
- 10 מצד התלמידים, וענה: נו, יכולים להביא אותם

(15) ראה קובץ ליובאוויטש ח"ג ע' 42. ספר הניגונים ח"א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קי"ג – גר הצדק

- 1 בתדהמה שמעו הקרדינלים בוותיקן את סיפורו של הפרש כי די-לציאטה הישיש נעלם
- 2 מאכסנייתו וכי אנשי המשלחת שיצאה לקבל את פניו ממתנים להוראות. לאחר התייעצות קצרה
- 3 הורו לפרש לבקש מאנשי המשלחת לחפש גם באכסניות אחרות, מתוך הנחה שהזקן החליט
- 4 לעבור לאכסניה אחרת. דבר אחד היה ברור: מסיבת קבלת הפנים חייבת להיערך כמתוכנן.
- 5 לא היה כל טעם לוותר על הופעת ה'נזיר' שכן כל האישים המוזמנים רמי המעלה כבר
- 6 התאספו בארמון האפיפיור וציפו לבואו של אורח הכבוד לפתיחת הטקס.
- 7 הפרש חזר עם ההוראה, וכל הכבודה פשטה על פני האכסניה. השיירה האפיפיורית
- 8 המהודרת, מרכבות הכבוד בליווי הפרשים במדיהם, משכה תשומת לב רבה, בדרכה מאכסניה
- 9 לאכסניה, והרחובות השחירו מהמוני סקרנים.
- 10 אלא שכל החיפושים העלו חרס. ה'נזיר' לא נמצא. מה קרה?
- 11 די-לציאטה הזקן החליט לא להמתין עד שיבואו לקחתו אל המסיבה, ויצא לשם לבדו ברגל.
- 12 כשהגיע לוותיקן ניגש אל אחד המשרתים ואמר לו כי נקבע לו ראיון עם האפיפיור, ולכן הוא
- 13 מבקשו להכניסו אליו. המשרת לא ידע כי באגף אחר הוכנה קבלת פנים מפוארת לאורח רם
- 14 מעלה, שאינו אלא הזקן שלפניו, הושיב את האורח באחד מחדרי ההמתנה, כשהוא עצמו נכנס
- 15 לחדרו של אחד הפקידים הבכירים ואמר לו כי אדם בלתי מוכר מבקש להתקבל על ידי
- 16 האפיפיור.
- 17 על דעתו של הבכיר לא עלה הרעיון לקשר בין אותו אדם בלתי מוכר לבין האיש
- 18 די-לציאטה שבארמון האפיפיור מצפים בקוצר רוח לבואו. התרגז, איפוא, הפקיד הבכיר על
- 19 המשרת על סכלותו המגיעה עד כדי כך שאינו יודע להיפטר מטרדנים למיניהם והוא אף מעיז
- 20 לבוא ולהפריע לממונה עליו דווקא ברגעי מתח אלה. כגמול על טפשותו וחוצפתו של המשרת
- 21 הנחית לו סטירת לחי מצלצלת, ופקד עליו לשלח מיד את האורח הבלתי קרוא.

- 1 המשרת יצא ושפך כל חמתו על ה"נזיר". בקולי קולות דרש ממנו במפגיע לעזוב מיד את
- 2 המקום, וכשהלה בתמימותו לא תפס מיד את המתרחש – אחז אותו המשרת בגופו וגרר אותו
- 3 החוצה.
- 4 הזקן המופתע החליט להזמין ראיון עם האפיפיור בדרך השיגרתית, ונכנס למשרד קבלת
- 5 הקהל, שם התייצב בתור המיועד להמונים הרוצים להירשם לקביעת ראיון עם האפיפיור.
- 6 בינתיים חזרה הכבודה שנשלחה להביא את די-לציאטה לוותיקן בידים ריקות. שר הטקס
- 7 נאלץ להודיע לציבור המוזמנים על היעלמו של האורח הנכבד, וכל המוזמנים החלו להתפזר.
- 8 הדעה הרווחת בפי האנשים היתה כי ודאי חש ה"נזיר" ברגע האחרון שעדיין לא השלים את
- 9 היטהרותו והתקדשותו כדי להיות ראוי להתקבל אצל האפיפיור, ומשום כך חזר להתבודדותו.
- 10 איש איש מן המשתתפים חזר, איפוא, לביתו.
- 11 אחד מן האישים המכובדים בוותיקן שהיה נוכח באירוע, נכנס – בדרכו חזרה לביתו –
- 12 ללשכת קבלת הקהל שבמשרדי הוותיקן כדי לסדר ענין מסויים. אין לתאר את גודל תדהמתו
- 13 והזדעזעותו בראותו לפניו את די-לציאטה הישיש עומד וממתין לתורו.
- 14 ביראת כבוד ובתמהון אור אומץ וניגש אל ה"נזיר" לשאול אותו לפשר הענין. די-לציאטה
- 15 סיפר לפי תומו את כל אשר אירע, והודיע כי הוא ממתין לתורו להתקבל לראיון על-ידי
- 16 האפיפיור.
- 17 מיד קמה מהומה גדולה. איש הוותיקן מיהר להכניס את האורח רם המעלה ללשכה, והזדרז
- 18 לנכנס התייעצות דחופה, כדת מה לעשות כדי לתקן את השגיאה שנעשתה. בסיכום, לאחר
- 19 התייעצות עם האפיפיור עצמו, הוחלט לערוך מחדש את מסיבת קבלת הפנים, אך ביתר חגיגות
- 20 ורעש, תוך כדי נקיטת צעדים להבטיח שהכל ילך כשורה.
- 21 להצלחת קבלת הפנים ולשם תיכנון מעולה ואחראי נדחה המועד לזמן מאוחר יותר, כדי
- 22 שיהא סיפק להכין את הציבור לקראת המאורע המיוחד.
- 23 אלא שדי-לציאטה הביע משאלתו ההחלטית להתקבל על-ידי האפיפיור בארבע עינים, כיוון
- 24 שיש לו למסור לו ולדבר אתו בנושא רב חשיבות. לאחר שעמד על דעתו וסירב בכל תוקף
- 25 להשתכנע בצורך לקיים את המסיבה, הובא הדבר לידיעת האפיפיור, וזה ניאות לקבלו באופן
- 26 פרטי. איש לא נוכח כאשר התייחדו ה"נזיר" והאפיפיור, ואיש לא ידע את תוכן שיחתם.
- 27 ה"נזיר" הישיש שהה בחדרו של האפיפיור עשרים דקות בלבד. בצאתו המתינו לו
- 28 הקרדינלים, אך הוא לא דיבר אתם מאומה ומיהר לעזוב את הארמון, להשתוממותם העזה של
- 29 הקרדינלים, ונעלם.
- 30 אחרי כמה דקות של מבוכה ופליאה, החליט אחד הקרדינלים להכנס אל חדר האפיפיור.
- 31 הוא נדהם לראות את האפיפיור שרוי בדכאון וצער, כשבעיניו ניכרים אותות בכי ויגון. האפיפיור
- 32 לא שעה אל הקרדינל הנכנס ולא אמר לו דבר. הלה לא אור אומץ לשאול את האפיפיור לפשר
- 33 דכאונו, וחזר אל עמיתיו לספר להם את אשר ראה.
- 34 הקרדינלים התאמצו בכל כוחותיהם לפתור את חידת הביקור ותוצאותיו. הועלו השערות
- 35 מהשערות שונות, אך לא הביאו לתוצאות ברורות.

1 אוירת נכאים השתלטה על הארמון. כל אנשי הארמון הסתודדו ימים ולילות ולא פסקו
 2 מלדבר בביקורו המוזר של ה"נזיר" הישיש. האפיפיור עצמו הסתגר בחדרו למשך שבועות מספר,
 3 ולא נתן לאיש, אף מן המקורבים ביותר אליו, להכנס אליו. הקרדינלים התהלכו אבלים וחפויי
 4 ראש כשהם משתאים לפשר המאורע. קויימו התייעצויות סודיות שלא הביאו דבר.

5 רק כעבור זמן, החל אט אט להתגלות הסוד הנורא.

6 התברר כי כאשר נכנס ה"נזיר" ללשכת האפיפיור, וזה צעד לקראתו בחמימות בהושיטו לו
 7 את הצלב לנשקו כפי שמקובל אצלם, דחה די-לציאטה את הצלב מעל פניו, לתדהמתו הגדולה
 8 של ראש הכנסייה הקתולית. התברר כי הזקן אף אינו כורע ברך כנהוג על-ידי הנוצרים במעמד
 9 כזה.

10 האפיפיור הנבוך העמיד עינים תמהות ושואלות לפשר הדבר: האם עזב די-לציאטה את
 11 הנצרות,

12 — אכן!

13 אמנם לפני שלושים וחמש שנה הצטיין די-לציאטה בויכוחים שניהלה הכנסייה עם היהודים.
 14 בכשרונו הגדול ובכושרו הריטורי אף הצליח לנצח יהודים רבים. אלא שבנפשו עצמו החלו
 15 לכרסם ספיקות בצדקת הנצרות, והוא החל לפקפק בנכונות דרכו.

16 דווקא מן הויכוחים שניהל, גם מאלה שניצח בהם לכאורה, ומן ההסברים בכתב שפירסם,
 17 החל אט אט להשתכנע כי דווקא אמונת היהדות היא הנכונה והצודקת.

18 בסופו של דבר השתכנע באופן מוחלט וברור כי היהדות היא תורת האמת, והוא החליט
 19 לעזוב את הנצרות ולהיות ליהודי.

20 היה ברור לו כי לא יוכל לעשות דבר בכיוון זה כל עוד הוא נמצא בוונציה, שם רכש לו
 21 את הכבוד והפרסום העצום עד שתהלתו הגיעה לשערי הוותיקן. הוא אף החליט כי אסור לו
 22 להודיע, ואפילו ברמז, לעמיתיו הנוצרים על מסקנתו, שכן ודאי יעשו כל אשר לאל ידם למנוע
 23 ממנו ביצוע החלטתו.

24 כך החליט להיעלם מן האופק. כאשר פשטו השמועות על נסיעתו להודו כדי להסתגר
 25 ולהתבודד, היה, לאמיתו של דבר, בדרכו לאמשטרדם שבהולנד, שהיתה אז מרכז של תורה
 26 ויהדות. בעיר זו התגיר ושמך נקרא בישראל: אברהם. באמשטרדם ישב ולמד תורה בשקידה,
 27 מבלי שאיש ידע דבר על עברו ועל זהותו.

28 בהגיעו לגיל שבעים החליט לבקר את האפיפיור במטרה אחת ויחידה: לספר לו כי הוא
 29 יהודי ולהסביר לו כי הכנסייה טועה טעות חמורה ביחסה ליהודים, ובהעלימה עין משפיכת דמי
 30 יהודים ומעיניניים, דבר המעודד את הפעולות הנוראות הללו על-ידי ההמונים הנוצרים. היא אף
 31 מעודדת באופן ישיר את צעדי הדיכוי הללו, אך על ראש הכנסייה לדעת כי גם כשהכוח האלים
 32 בידה — הצדק הוא עם היהדות, ולאט לאט יצטרפו נוצרים בעלי רוח אל היהדות.

33 גר הצדק אף התכוון לקרוא לאפיפיור ולעורר לבחון את דרכו, ולקבוע כי הדת היהודית
 34 היא דת האמת.

- 1 במשך 20 דקות ללא הרף העלה הגר הישיש את טיעונו כשהוא משמיע באזני האפיפיור
- 2 דברי תוכחה נוקבים. הלה היה אחוז תדהמה ולא הצליח לפצות את פיו. זמן רב אחרי שהישיש
- 3 עזב את חדרו המשיך לשבת תפוס הרהורים ודמעות זולגות על לחייו.
- 4 כעבור שבועות מספר התאושש וגילה למקורביו את תעלומת הביקור, כשיחדיו הם מטכסים
- 5 עצה כיצד להסתיר את הדבר מן ההמונים. הם הבינו כי רוח של ספקנות בצדקת הנצרות החלה
- 6 לנשב בין נוצרים רבים, ואם התופעה הזאת תלך ותתגבר, עלולים נוצרים רבים להתגייר, ומי
- 7 יודע לאילו מימדים יגיע הדבר.
- 8 עם תום סדרת ההתייעצויות נקבעו הצעדים שיש לנקוט כדי להגביר את התעמולה למען
- 9 הנצרות מחד, וכדי לשרש – ואפילו תוך שימוש באמצעי אלימות – כל גילוי של ספקנות בצדקת
- 10 הכנסיה שייראה אצל אנשי הקהילה הנוצרית בוותיקן ובסביבתה.
- 11 אלא שלמרות הכל החל הסוד להיוודע, וגם אם האמצעים שננקטו על-ידי הכנסיה הביאו לידי
- 12 כך שכמעט לא התרחש מקרה נוסף של התגיירות – הרי אצל היהודים עצמם עורר הסיפור רגשי
- 13 סיפוק ושמחה.

אגרות קודש

ב"ה, ערש"ק פ' שלח, ת"ש
ניו-יארק

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והמפורסם,
משכיל לכל דבר טוב, חו"י חו"י וכו',
מוהר"ר אלי' נ"י, המכונה דר. יאנג,
ניו-יארק

קבלתי מברקות מווילנא וריגא, המודיעות כי, למרות
כניסת החיל הסוביעטי למדינות ליטא ולטביא, לא נשתנה
המצב ביחס לישיבות, וקיומן לא נפגע, ושלוש להם
ולתלמידינו היקרים שי'. אמנם מבקשים הם עזר
בתחוננים גדולים, כי כל קיומם תלוי בעזר שמקבלים הם
מכאן.

והנני בזה לבקש את כת"ר שי' אשר ייטיב נא להקציב
חלק ראוי והגון להשיבות שלי "תומכי-תמימים"
ליובאוויטש מן הכספים אשר תרם למען מוסדות התורה,
ותודתי הרבה אמורה לו מראש.

ידידו דו"ש ומברכו בברכת השבת,

יוסף יצחק

- 1 שלום וברכה.
- 2 שמעתי כי החליט כת"ר שי' להקציב מן הכנסת
- 3 האפיעל אשר עשה בביהכנ"ס שלו, את החלק העשירי
- 4 לטובת החזקת מוסדות התורה, ומאד שמחתי להוכח
- 5 עוה"פ על התענינותו הטובה בהחזקת הישיבות הק'
- 6 באירופה, וישר כוחו וחילו.
- 7 בהזדמנות זו הנני להודיע לכת"ר שי' כי בשבוע זה

אג"ק מוהר"י צ' כרך יז

פרשת בהעלותך

ח « וידבר יהוה אל־משה לאמר: בדבר אל־אהרן ואמרת אליו בהעלתך את־הנרות אל־מול פני המנוֹרָה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל־מול פני המנוֹרָה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה את־משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד־ירכה עד־פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את־משה כן עשה את־המנרה: פ (לוי) ה וידבר יהוה אל־משה לאמר: קח את־הללֹים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וכה־תעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו: ח ולקחו פר בן־בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר־שני בן־בקר תקח לחטאת: ט והקרבת את־הללֹים לפני אהל מועד והקהלת את־כל־עדת בני ישראל: (ישראל) י והקרבת את־הללֹים לפני יהוה וסמכו בני־ישראל את־ידיהם על־הללֹים: יא והניף אהרן את־הללֹים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את־עבדת יהוה: יב והללֹים יסמכו את־ידיהם על ראש הפרים ועשה את־האחד חטאת ואת־האחר עולה ליהוה לכפר על־הללֹים: יג והעמדת את־הללֹים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה: יד והבדלת את־הללֹים מתוך בני ישראל והיו לי הללֹים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בהעלותך את הנרות (ח, ב)

הצווי על הדלקת הנרות אמנם נאמר לאהרן ספקן, אבל "הדלקה כשרה בנר". לומר לך, שכל אחד חייב לעסק ב"הדלקת" נשמות ישראל וקרבן לאביהם שבשמים, וצריך להיות "שלהבת עולה מאליה": שיהא ה'צר' 'דולק' בכחות עצמו, כך שאינו זקיק עוד ל'מדליק'.

שני ט ואחר־כֵּן יבאו הללֹים לעבד את־אהל

מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה: ט כִּי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל־רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי: י כִּי לי כל־בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הפתי כל־בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי: יא ואקח את־הללֹים תחת כל־בכור בבני ישראל: יב ואתנה את־הללֹים נתנים: יג לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את־עבדת בני־ישראל באהל מועד ולכפר על־בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני־ישראל אל־הקדש: יד ויעש משה ואהרן וכל־עדת בני־ישראל לללֹים ככל אשר צוה יהוה את־משה לללֹים כן עשו להם בני ישראל: טו ויתחטאו הללֹים וכבסו בגדיהם ויניף אהרן אתם תנופה לפני יהוה וכפר עליהם אהרן לטהרם: טז ואחר־כֵּן באו הללֹים לעבד את־עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה יהוה את־משה על־הללֹים כן עשו להם: טז וידבר יהוה אל־משה לאמר: טז זאת אשר לללֹים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד: טז ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד: טז ושרת את־אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה לללֹים במשמרתם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כי לי כל בכר בבני ישראל (ח, טז)

אמר רב"ל "הרי דומה לו", מה הוא רחום, אף אתה רחום. ואף כאן: מה הקב"ה פדה את בכורי ישראל בעת מפת בכורות, אף עלינו להשתדל (מי שהדבר בידו) להציל את ילדי וילדות ישראל שלא ישמעו בין הגוים. ואף ש"אלקינו כהן הוא", ובכנה אין פדיון הן - גרי אדרבה: בכנה לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כִּי־אם גופו נקדש על־ידי־זה.

שלישי ז וידבר יהוה אל־משה במדבר־סיני

יכול לעשות פסח שני; תרי שיש כאן תקין אפילו למי שאומר "אחטא ואשוב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענן של "אין מספיקין בגדו", אלא אדרבה: האדם נצטוו להקריב פסח שני.

רביעי ^{טו} וביום הקים את-המשכן כסה הענן את-המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על-המשכן כמראה-אש עד-בקר: ^{טז} בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה-אש לילה: ^{יז} ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן-שם הענן שם יחנו בני ישראל: ^{יח} על-פי יהיה יסעו בני ישראל ועל-פי יהיה יחנו כל-ימי אשר ישכן הענן על-המשכן יחנו: ^{יט} ובהאריך הענן על-המשכן ימים רבים ושמרו בני-ישראל את-משמרת יהיה ולא יסעו: ^כ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על-המשכן על-פי יהיה יחנו ועל-פי יהיה יסעו: ^{כא} ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: ^{כב} או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: ^{כג} על-פי יהיה יחנו ועל-פי יהיה יסעו את-משמרת יהיה שמרו על-פי יהיה ביד-משה: ^{כד} "וידבר יהיה אל-משה לאמר: ^{כה} עשה לך שתי חצוצרות פספס מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את-המחנות: ^{כו} ותקעו בהן ונועדו אליך כל-העדה אל-פתח אהל מועד: ^{כז} ואם-באחת ותקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ^{כח} ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה: ^{כט} ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה ותקעו למסעיהם: ^ל ובהקהיל את-הקהל תתקעו ולא תריעו: ^{לא} ובני אהרן

בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ^ב ויעשו בני-ישראל את-הפסח במועדו: ^ג בארבעה עשר-יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו ככל-חקתיו וככל-משפטיו תעשו אתו: ^ד וידבר משה אל-בני ישראל לעשות הפסח: ^ה ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהיה את-משה בן עשו בני ישראל: ^ו ויהי אנשים אשר היו טמאים לגוף אדם ולא-יכלו לעשות-הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ^ז ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לגוף אדם למה נגדע לבלתי הקריב את-קרבת יהיה במועדו בתוך בני ישראל: ^ח ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה-יצוה יהיה לכם: ^ט וידבר יהיה אל-משה לאמר: ^י דבר אל-בני ישראל לאמר איש איש פיי-יהיה טמא ^{יא} לגוף או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהיה: ^{יב} בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומררים יאכלהו: ^{יג} לא-ישאירו ממנו עד-בקר ועצם לא ישברו-בו ככל-חקת הפסח יעשו אתו: ^{יד} והאיש אשר-הוא טהור ובדרך לא-היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ^{טו} קרבן יהיה לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא: ^{טז} וכי-יגור אתכם גר ועשה פסח ליהיה כחקת הפסח ובמשפטו בן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולא-זרח הארץ: ^{יז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקודות שיחות ח עמ' 74)

או בדרך רחקה . . . ועשה פסח לה' (ט, ט)

רז"ל אמרו, "האומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בגדו לעשות תשובה". אמנם, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו

הַפְּחָנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצָצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ^ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הָצֹר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתְם בַּחֲצָצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם: ^י וּבָיוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֹאשֵׁי חֹדְשְׁכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצָצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

על עלתים ועל זבחי שלמים (י, ט)

עולה, שהיא כלי לה', רומז לבטול מחלט לה'. שלמים, שיש בו הנאה לבעלים, רומז לעבודת ה' מתוך הכנה והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה להיות מתוך בטול והכנה.

חמישי יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש געלה הענן מעל משכן העדת: ^י ויסעו בני־ישראל למסעייהם ממדבר סיני וישפן הענן במדבר פארן: ^י ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־משה: ^י ויסע דגל מחנה בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן עמינדב: ^י ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־צווער: ^י ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב בן־חלן: ^י והורד המשפן ונסעו בני־גורשון ובני מררי נשאי המשכן: ^י ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור בן־שדיאור: ^י ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיהל בן צורישדי: ^י ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן דעואל: ^י ונסעו הקהלים נשאי המקדש וחקימו את־המשפן עד־באם: ^י ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד: ^י ועל־צבא מטה בני מנשה גמליאל בן־פדהצור: ^י ועל־צבא מטה בני בנימן אבירן בן־גדעוני: ^י ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־המחנה לצבאתם ועל־

צבאו אחיעזר בן־עמישדי: ^י ועל־צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־עכרן: ^י ועל־צבא מטה בני נפתלי אחרע בן־עינן: ^י אלה מסעי בני־ישראל לצבאתם ויסעו: ^י ויאמר משה לחכב בן־רעואל המדיני חתן משה נסעים | אנחנו אל־המקום אשר אמר יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי־יהוה דבר־טוב על־ישראל: ^י ויאמר אליו לא אלקי פי אס־אל־ארצי ואל־מולדתי אלקי: ^י ויאמר אל־נא תעזוב אתנו כי | על־כן ידעת חתלנו במדבר והיית לנו לעינים: ^י והיה פיתלך עמנו והיה | הטוב ההוא אשר יטיב יהוה עמנו והטבנו לך: ^י ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית־יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: ^י ויען יהוה עליהם יומם בנסעם מן־המחנה: ^י ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וארון ברית ה' נסע לפניהם (י, לג)

ובו שבירי לוחות מנחים (רש"י)

שבירי לוחות - רומזים לשפלות ובטול, הדרושים כדי 'לקחת' תורה, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל־ידי־ה' דוקא) פתח לבי בתורתך". וטעם הדבר, כי הקב"ה הוא איין־סוף, ואין שכל נבדל תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו. לכן צריך הנבדל להגיע לבטול מחלט, כי רק אז יוכל להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא בעצם מעל לנבדל.

ששי ז ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה | יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ^ז ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ^ז פ יא ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער־בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ^ז ויצעק העם אל־משה ויתפלל משה אל־יהוה ותשקע האש: ^ז ויקרא שם־המקום ההוא תבערה כי־בערה בם אש יהוה: ^ז והאספסוף אשר

בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תַּאֲוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמִּצְרַיִם חֲגָם אֶת הַקִּשְׁאִים
וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבָּצְלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִיּוֹם: וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל
כֹּלֵתִי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ: וְהַמָּן כּוֹרֵעַ־גֹּד הוּא
וְעֵינֵינוּ כַּעֲיֵן הַבְּדֹלַח: ה שָׁטוּ הָעָם וּלְקָטוּ וַיַּחֲסִינוּ
בְּרָחִים אוֹ דָּכּוּ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלֹו בַּפְּרוֹר וַעֲשׂוּ
אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמֹו כְּטַעַם לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן:
וּבִבְרַת הַפֶּלַע עַל־הַמַּחֲנֶה לִילָה יִרַד הַמָּן עָלָיו:
וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכָה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ
לִפְתָּח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרִי־אֵף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה חֲרַעְתָּ
לַעֲבֹדֶיךָ וּלְמָה לֹא־מִצַּתִּי חֹסֶר אֶ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם
אֶת־מִשְׁאֵה פְּלִי־הָעָם הַזֶּה עָלַי: י הָאֲנֹכִי הָרִיתִי
אֶת פְּלִי־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדִּיתִּהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלֵי שְׂאֵהוּ בַּחֲיוֹךְ כַּאֲשֶׁר יֵשֵׁא הָאָמֶן אֶת־הַיִּנֹּק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו: יא מֵאֵין לוֹ
בָּשָׂר לִתֵּת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִכְבּוּ עָלָי לֵאמֹר
תִּנְהַלְנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָה: יב לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי
לְשֹׂאת אֶת־פְּלִי־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:
יג וְאִם־כִּכָּה | אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרֹגִי נָא הָרֹג
אִם־מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲסַפְּהָ־לִי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וְלִקְחַתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ
שָׁם עִמָּךְ: יז וְיִרְדָּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלִיתִי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ
אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵה הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדֶּיךָ:
יח וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמוֹחָר וְאִכְלִיתֶם
בָּשָׂר כִּי בָכִיתֶם בְּאֶזְנִי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֵאָכְלֵנוּ
בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בַּמִּצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר

וְאִכְלִיתֶם: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים
וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד | חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא
מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לזָרָא וְעַן כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְכַבּוּ לִפְנֵיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת
אֶלֶף רְגֵלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאֹתָהּ אֲמַרְתָּ
בָּשָׂר אֵתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים: כב הִצָּאן
וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דָּגֵי
הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הַיּוֹקֶרֶךְ
דְּבָרִי אִם־לֹא: כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֶת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֵף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל: כה וַיִּרַד יְהוָה |
כַּעֲנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ: כו וַיִּשְׂאֲרוּ שְׁנֵי
אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּכְּתָבִים וְלֹא
יֵצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיִּרֶץ הַנָּעַר
וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים
בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶ׈ה
מִבַּחֲרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כָּלָאֵם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ
מֹשֶׁה הַמְּקַנָּא אֹתָהּ לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עָם יְהוָה
נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד' עמ' 1039)

שְׁטוּ הָעָם וּלְקָטוּ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שְׁטוּ וּלְקָטוּ (יזמא עה, א)

'לָחֶם' סָתֵם, רוּמָז לְחֶלֶק הַנִּגְלָה שֶׁבַּתּוֹרָה. הַמָּן, לָחֶם מִן
הַשָּׁמַיִם, רוּמָז לְפָנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. הַעֲבֹדָה שֶׁהֵמָּן נָתַן גַּם לְרָשָׁע
מִלְּמַדְנֵו, כִּי יֵשׁ לְהַבִּיאַת אֶת מַעֲנִיּוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה גַּם
לְרָשָׁע: אֵין לָךְ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְלַמֵּד חֶלֶק זֶה בַּתּוֹרָה.
וּכְבֵּר אָמְרוּ רַבִּי ל: "הַמֵּאֹר שֶׁבָּה (סוּדוֹת הַחֲכָמָה) מִחֲזִירוֹ
לְמוֹטָב".

וַיֹּאכַל חֲצִי בֶשָׂרוֹ: ^הוַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ: ^ופ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם
שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְאַחֵר תֵּאָסֵף: ^זוּתִסְגֹּר מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא נָסַע עַד־הָאָסֵף מְרִים:
^חוּ וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם מַחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
פֶּאֶרְן: פפפ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמִן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמִן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מִבְּרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מִבְּרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַחַלֵּל, שְׁמָה דְקִדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא. אֲמִן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לְכַאוּרָה, מַה שִׁידֵּךְ נֶאֱמָנוּת כְּשֵׁאֵי אֶפְשָׁר לְקַחַת שׁוּם דְּבָר
מִהַבְּתִית. אֵלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָךְ שֶׁלֹּא כָּל מַה שְׂרֹאִים
מִגְלִים. וּמִסָּפֵר עַל הַרֵב הַמְּגִיד, שְׁנִכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד אֶחָד
קֹדֶם שֶׁחֲזַר לְבֵיתוֹ. הַמְּגִיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אֵךְ אָמַר לְחֻבְרִיָּא
שֶׁיִּנְסוּ לְעַבֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחֻבְרִיָּא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד
יָצָא לְדֶרֶכּוֹ. בְּכוּאוֹ לְבֵיתוֹ, מַת. וּמִדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמְּגִיד
בְּמִפְּרֵשׁ שֶׁלֹּא יֵסַע – כִּי לֹא כָּל דְּבָר מִתֵּר לְגִלּוֹת.
קל"ו פטוקים, מוהלל"ל סימן.

מִפְטִיר ^הוַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יֶרֶק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר שִׁבְעַת
יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֵף: ^זוּתִסְגֹּר
מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא
נָסַע עַד־הָאָסֵף מְרִים: ^חוּ וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם
מַחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן: פפפ

שְׁבִיעִי ^הוַיֹּאסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ווְרוּחַ נָסַע ^זמֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ שְׁלֹשִׁים
מִן־הֵימָּה וַיִּפֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדָרְךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרְךְ
יוֹם כֹּה סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ: ^זוַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכָל ^חיוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב
הַשְּׁלֹוֹ הַמְּמַעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֹרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹחַ סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: ^טוְהַבָּשָׂר
עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִכְרַת וְאַף יְהוָה חָרָה
בָּעָם וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: ^יוַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרֹת הַתְּאֻנָּה כִּי־שָׁם
קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאֻנִּים: ^{יא}מִקְבְּרֹת הַתְּאֻנָּה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֹרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצֹרוֹת: ^{יב}פ
וַיַּחֲזֹק מְרִים וְאַחֲרָיו בְּמֹשֶׁה עַל־אֲדֹת
הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי־אִשָּׁה כַּשִּׁית
לָקַח: ^{יג}וַיֹּאמְרוּ הָרַק אֶךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא
גַּם־בָּנוּ דִּבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ^{יד}וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כְּתִיב
עָנּוּ קָרִי עָנְיוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאָדָמָה: ^{טו}וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם אֶל־מֹשֶׁה
וְאַל־אַחֲרָיו וְאֶל־מְרִים צֹאוּ שְׁלֹשְׁתֶּכֶם אֶל־אַהֲלֵי
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם: ^{טז}וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן
וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַחֲרָיו וּמְרִים וַיֵּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ^{יז}וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא דְבָרֵי אִם־יִהְיֶה
נִבְיֵאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֵלָיו אֶתְּוֹדַע בַּחֲלוֹם
אֲדַבְּרֶבּוּ: ^{יח}לֹא־כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוּא: ^{יט}כֹּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶבּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בַּחֲדִית
וְתִמְנַת יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶת לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה: ^כוַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ:
^{כא}וְהָעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מְרִים מְצַרְעַת
כְּשֶׁלֶג וַיִּפֹּן אַחֲרָיו אֶל־מְרִים וְהִנֵּה מְצַרְעַת:
^{כב}וַיֹּאמֶר אַחֲרָיו אֶל־מֹשֶׁה כִּי אֲדִנִּי אֶל־נָא תִשֵּׁת
עָלֵינוּ חֲמָתָא אֲשֶׁר נִואֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ:
^{כג}אֶל־נָא תְּהִי כַּמָּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אֲמִו

בעת הגבחת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִי־חִים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרִכֵּי־נֶגַע, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהָ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יֵד רַגְנִי וְשִׁמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָּא אֶל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנִנִּי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְהוָה: טו אָז וְנִלְווּ וַיִּתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַהֲיוּ לִי לְעָם שִׁתְּנִירוּ וְקִבְּלוּ דַת הָאֵמַת, וְכָל זֹאת וְשִׁכְנִנִּי בְּתוֹכָךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וַיִּדְעַת כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלַיִךְ כִּי תִשְׁלַחַת תְּקוּמַת הַיּוֹהָה לְתוֹמָר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחַת זוּ הִיא אֵלֵכֶם, לְבַשֵּׁר אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תְּקוּמָה: טז וְנַחֵל יְהוָה הַמָּקוֹם וְנַחֵל אֶת־יְהוּדָה לְהוֹיָה חֶלְקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדָמַת הַקֶּדֶשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם לְחֻשְׁבֵּן שֵׁם שְׂכִינָתוֹ כְּמֵאֵז: יז הִם כָּל־בָּשָׂר מִכֶּנֶּן יְהוָה כִּי גֵעוֹר מִמַּעוֹן קִדְּשׁוּ: א וַיִּרְאֵנִי

בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הקה בן גדול בתחילת זמן בית שני, עזר א ג) עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ אֱלֹהִים וְהוֹדָה שֶׁדָּן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהִשְׁמָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁטְנוֹ לְקַבֵּר עָלָיו שְׁלֹא

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ב"ד

ב יֵד רַגְנִי וְשִׁמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָא וְשִׁכְנִנִּי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְווּ

גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַהֲיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִנִּי בְּתוֹכָךָ וַיִּדְעַת כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלַיִךְ: טז וְנַחֵל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֶּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: יז הִם כָּל־בָּשָׂר מִכֶּנֶּן יְהוָה כִּי גֵעוֹר מִמַּעוֹן קִדְּשׁוּ: ג א וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ אֱלֹהִים וְהוֹדָה וְהִשְׁמָן עֹמֵד

שי למורא

טו) וְנִלְווּ, וַיִּתְחַבְּרוּ וַהֲיוּ לִי לְעָם, כְּלוּמַר, לְהֶאֱמִין בָּהּ. וְשִׁכְנִנִּי בְּתוֹכָךָ, אֲבָל שְׂכִינִי תִהְיֶה בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הַרְבִּיִּם. חֶלְקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וְלַחֲקוֹ. יז) הִם כָּל בָּשָׂר מִכֶּנֶן ה', שֶׁתְּקוּ כָּל הָאֲמוֹת מִפְּחַד ה'. כִּי גֵעוֹר, לְשׁוֹן הַעֲרָה וְיִסּוּדָה. מִמַּעוֹן קִדְּשׁוּ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְדַרְת לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בַּגּוֹיִם. א) וַיִּרְאֵנִי, בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׁטְנוֹ, לְקַבֵּר עָלָיו. עַל שְׁלֹא מִתָּה כְּבָנָיו שֶׁנִּשְׁאָרוּ נָשִׁים

נְכַרְיוֹת. ב) הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְבִּ"ה שְׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לְבִנוּתָהּ. הַלּוֹא זֶה אוֹר מִצֵּל מָאֵשׁ, כְּלוּמָר, אִיךָ תִּקְטְרַנְג עָלַי, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוֹר (עֵץ שְׁמַנְדָּנִים בּוֹ אֵת הָאֵשׁ) שְׁנֻצֵּל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְשַׁלֵּךְ כֹּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוֹכַדְנֶצַּר עִם אַחָב בֶּן קֹלְיָה וְצִדְקִיָּה בֶּן מַעֲשִׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר,

וְיְהוֹשֻׁעַ נִצֵּל מִן הַשִּׁרְפָה (כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ בַּמִּסְכַּת סִנְהֶדְרִין דָּף צג, א). וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רָבָה, וְאִיךָ תִּקְטְרַנְג עָלַי. ג) הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים, כְּלוּמָר עֲרֹן הָיָה עָלָיו הָעוֹן שֶׁלֹּא מִתָּה בְּבָנָיו. ד) הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו, כְּלוּמָר, הַפְּרִישׁוּ אֶת בְּנָיו מִנְשׁוּמֵיהֶם הַנְּכַרְיוֹת, וְיוֹסֵר הָעוֹן מִיְהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַפְּלֹאֵךְ אִמְרֵי לִיהוֹשֻׁעַ. הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלִיד עֹנֶנְךָ, בְּמִתָּה שְׂצוּיֹת לְהַפְרִישׁ בְּנִיךָ מִהַנְּכַרְיוֹת, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלִיד הָעוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מַחְלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוּמָר זְכוּת. ח) וַאֲמַר, זֶה מֵאִמֶּר וְכִרְיָה הַנְּבִיא, שֶׁאִמְרֵי הַתְּפִלָּה עָלָיו. צִנְיָף מְהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, כְּלוּמָר שִׁתְּיָה לֹא כְּתֹר כִּהְיָה גְדוֹלָה לֹא יוֹדְעוּ אַחֲרָיו, בִּינוֹן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנְּשִׁים הַנְּכַרְיוֹת. וּמִלֵּאֲךָ ה' עֹמֵד, כִּד רָאָה וְכִרְיָה כְּמִרְאֵה הַנְּבִאוּת, שֶׁעַד שִׁשְׁיָמוֹ הַצִּנְיָף מְהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלֵּאֲךָ ה' עֹמֵד. ו) וַיַּעַד, הַתְּרָה בּוֹ. ז) תְּרִין אֵת בִּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פֶקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצָרִי, הַעֲזֹרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנִתְתִּי לְךָ מַחְלָכִים, בְּזֶמֶן תַּחֲתֵי הַמַּתִּים אַחֲרֵי אוֹתָךְ וְתִהְיֶה מַחְלָךְ. בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמִּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקִנְיָמִים לְעוֹלָם. ח) וְרַעֲיָךְ, הֵם הַנְּעִיָה מִשְׁאֵל וְעֹזְרִיָה. כִּי אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה, שֶׁנֶּם הֵם נִצְלוּ מִכַּבְּשָׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךְ, וְרַעֲיָם הֵם לְהַעֲשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. כִּי הִנְנִי מְבִיא,

כְּלוּמָר, וְתִדְבֹּר הוּא שֶׁהִנְנִי מְבִיא. אֵת עֲבָדֵי צִמְחָה, אֵת הַמִּלָּךְ הַמְּשִׁיחִים. כְּמוֹ שֶׁתְּחַבֵּב "הַקְּוִימוֹתֵי לְדוֹר צִמְחָה צִדִּיק" (יִרְמְיָה כג, ה). ט) כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן, יְסוֹד הַבַּיִת אֲשֶׁר יִסְתַּכֵּם בִּימֵי בּוֹרֶשׁ, וְאַחֲרַי כִּד תִּכְתַּבְּתָּהּ הַמִּלְאָכָה. עַל אֶבֶן

עַל-יְמִינִי לְשִׁטְנוֹ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה אוֹר מִצֵּל מָאֵשׁ: ג וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל-הָעוֹמְדִים לִפְנֵי לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֹאֵה הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלִיד עֹנֶנְךָ וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת: ה וַאֲמַר יִשְׁיִמוֹ צִנְיָף מְהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁיִמוֹ הַצִּנְיָף הַמְהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּלְבְּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמִלֵּאֲךָ יְהוָה עֹמֵד: ו וַיַּעַד מִלֵּאֲךָ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כִּהֵּא-אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-בְּדַרְכִּי תִלָּךְ וְאִם אֶת-מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם-אֶתְּךָ תִּדְרִין אֶת-בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֲצָרִי וְנִתְתִּי לְךָ מַחְלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכְתֵּן הַגְּדוֹל אֶתְּךָ וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי-אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה כִּי-הִנְנִי מְבִיא אֶת-עֲבָדֵי צִמְחָה: ט כִּי |

מִיָּתָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׁאָו נְשִׁים נְכַרְיוֹת: ב וַיֹּאמֶר מִלֵּאֲךָ יְהוָה אֶל-הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה הָאֵשׁ וְיְהוֹשֻׁעַ הַכְתֵּן הַגְּדוֹל הוּא כְּלוּמָר עֵץ שֶׁאֲהוּה בּוֹ הָאֵשׁ קָצַת מִצֵּל מֵאֵשׁ כִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּאֵשׁ עָלֵידֵי נְבוֹכַדְנֶצַּר עִם אַחָב בֶּן קֹלְיָה וְצִדְקִיָּה בֶּן מַעֲשִׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. וְיְהוֹשֻׁעַ נִצֵּל מִן הַשִּׁרְפָה (יִרְמְיָה כג, ו) וְסִנְהֶדְרִין צג, א) אִיךָ תִּקְטְרַנְג עָלַי: ג וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים מִלְּאָכִים כְּמוֹךְ, כִּי עוֹד תִּשְׁבִּי הַנְּשִׁים הַנְּכַרְיוֹת תַּחַת בְּנָיו וְלֹא יִגְרְשׁוּ אוֹתָן, וְהוּא לֹא מִיָּתָה כְּהֵם וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ: ד וַיַּעַן הַמִּלְאָךְ שֶׁעֲמַד יְהוֹשֻׁעַ לִפְנֵי וַיֹּאמֶר אֶל הָעוֹמְדִים לִפְנֵי לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו מִיְהוֹשֻׁעַ, רַצוֹנוֹ לִמְרֹ: וְיִדְּלוּ בְּנָיו אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם וְיִמְחֹלוּ לוֹ וַיֹּאמֶר הַמִּלְאָךְ אֵלָיו לִיהוֹשֻׁעַ רֹאֵה הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלִיד עֹנֶנְךָ שֶׁהָיָה בְּךָ עַל שֶׁלֹּא מִתִּית בְּהֵם וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּשִׁיוֹסֵר הָעוֹן יְגִלָּה נְכִיבוֹת: ה וַאֲמַר אֲנִי וְכִרְיָה אִמְרֵי אֵל הַמִּלְאָךְ יִשְׁיִמוֹ צִנְיָף מְהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחִיבוֹת שׁוֹב כִּהֵן גְּדוֹל עִם מַצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דְבָרֵי וַיִּשְׁיִמוֹ הַצִּנְיָף הַמְהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּלְבְּשֻׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כִּהֵן גְּדוֹל וּמִלֵּאֲךָ יְהוָה עֹמֵד כְּכָל מִשְׁדֵּ הַכֹּהֵן שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה כָּל זֶה: ו אִם בַּעֲת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בְּגָדִים כִּהֵן גְּדוֹל וַיַּעַד מִלֵּאֲךָ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ הַעֲדִי וְהַתְּרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר: ז כִּהֵּא-אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-בְּדַרְכִּי תִלָּךְ שֶׁתַּחֲנֶנְתָּ כְּמִדּוֹת ה' וְאִם אֶת-מִשְׁמַרְתִּי מִשְׁמֶרֶת תִּתֵּן ה' וּמִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹר וְגַם-אֶתְּךָ תִּדְרִין אֶת-בֵּיתִי וְנִתְתִּי לְךָ מַחְלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכְתֵּן הַגְּדוֹל אֶתְּךָ וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי-אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה כִּי-הִנְנִי מְבִיא אֶת-עֲבָדֵי צִמְחָה: ט כִּי |

הַבַּיִת וְדִינֵי הַתְּקַדְּבוֹת וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֲצָרִי אֵת הַמִּצְוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁגִּיחַ עַל מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת כְּכָל פְּרָטֵי, אִם אֲנִי מִכְּטִים לְךָ וְנִתְתִּי לְךָ יֵצֵא מִמֶּךָ חֶסֶד לְעִתִּידִלְכָּא שֶׁיִּשְׁמְשׁוּ בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם יִתְקַדְּשׁוּ כְּמִלְאָכִים, וְהֵם יִהְיוּ מַחְלָכִים בֵּין הַמִּלְאָכִים הַנְּצִחִים הָעוֹמְדִים לִפְנֵי ה' הָאֵלֶּה וְיִתְחַלְבוּ עִמָּהֶם כְּמִתִּיהֶם: ח שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכְתֵּן הַגְּדוֹל אֶתְּךָ וְרַעֲיָךְ הַנְּעִיָה מִשְׁאֵל וְעֹזְרִיָה הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי-אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה כִּי נִצְלוּ מִכַּבְּשָׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךְ, וְיִתְרַאוּ לְחֵד הַדְּבָרִים גַּם לָהֶם, וְתִדְבֹּר הוּא כִּי-הִנְנִי מְבִיא אֶת-עֲבָדֵי צִמְחָה אֵת מִלָּךְ הַמְּשִׁיחִים: ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן שֶׁהוּא

עטרת מרים

שי למורא

אחת שבעה עינים, סופו להרחיב על אהר פי שבעה, כי נתן הקב"ה עיניו להרבות את כבוד הבית בבנינו. הנני מפתח פתחה, מתיר את קשוריה, כלומר, מפר עצת הגוים אשר כתבו שטנה לבטל את המלאכה. ומושתי, וחסירותי. את עון, את העונות וענשם. ביום אחד, ביום שיסד ההיכל, אז תשקנו לבטח. (י) אל תחת גפן

וגו', כלומר תשובו לבטח, איש תחת גפנו ותאנחו. (ב) וגלה על ראשה, מפעל על ראשה הנה מענן כמראה ספל גדול ענל. ובה היה השמן. ושבעה גרוותיה עליה, על קני המנורה היו שבעה גרוותיה, הם הכלים שבהם הפתילות והשמן להאיר. שבעה ושבעה מוצקות, לכל גר וגר היו באים שבעה צורות קטנים שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לכל גר וגר. (ג) ושנים זיתים עליה, אצל המנורה היו שני אילנות שהזיתים גדלים בהם. (ד) מה אלה אדני, מה זה שהזיתים נמסקים במליהם, והשמן בא אל הנרות מאליהו. (ו) זה דבר ה' אל זרובבל לאמר, זה סימן לך להבטיח על מלך המשיח שבא מנרע זרובבל. לא בחיל ולא בכח, כלומר, ממשלתו על האמות לא תהיה על ידי צבאות חילים רבים ולא בכח זרועו יבבשם במלחמה. כי אם ברוחי, הוא ימשל באמות מבלי טרח מלחמה, ורק ברוחי, כלומר ברצוני אשר אמן בלב האמות להיות נכנעים לו וסרים למשמעתו. (ז) מי אתה הר הגדול, אתה מלך גוג שהנך חושב עצמך כהר גדול לעמוד בדרך של המלך המשיח, מה פה יש בך. לפני זרובבל למישר, למול המלך המשיח תהיה פארץ מישור לעבר בקלות, ולא תוכל לעשות שום עקוב. והוציא את האבן הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן המוכה והתשוכה להנחית ביסוד בנין בית

ביסוד בנין בית העתיד אשר נתתי ביד זרובבל, מוכן הוא לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים לשמורות רבות מאת המקום ברוך-הוא על הבנין שהוא הנני מפתח פתחה ה' בעצמו יחזק צורות על האבנים לפיתן, כלומר הוא ימן פה ועד על המלאכה. נאם יהוה צבאות ומושתי

והסירותי את-עון הארץ-הזאת ביום אחד כי אז לא יחטאו עוד ועונות הקדומים אסלו, ואז י' ביום יהוה שיסד ההיכל נאם יהוה צבאות אז תשקנו לבטח תקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפרה מרוב הטובה שיהיה אז: א הנביא לא הבין את המראה הקודם, ולא ידע הפנה על מה שאמר שיתחם פתחה שבעה עינים, ועל פן גפל בשניה ותרדמה וישב המלאך הדבר כי העיני ויעירני באיש אשר-יעור משנתו וידאחו מראה אחר שהוא פירוש המראה הראשון: ב ויאמר אלי מה אתה ראה כמראה הנבואה ואמר ראיתי והנה מנורת זיהב פלה כל המנורה היתה זיהב וגלה כמין ספל גדול ענול ובה היה השמן על-ראשה כראשי קני המנורה ושבעה גרוותיה כמין דובין שותנני השמן והפתילה לחכה עליה שבעה ושבעה מוצקות לכל גר וגר באין שבעה צורות קטנים שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לצרות אשר על-ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמדי עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלה ואחד על-שמאלה: ד ואען תרבותי קול ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני על מה באו אלה לרמוז: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלוא ידעתם הלא מעצמך תשפיל לדעת מה-הקמה אלה ואמר לא אדני לא השכלתי לדעת: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה כמו במנורה שהכל נעשה מעצמו, והוא רמז לדבר-יהוה אל-זרובבל על המלך המשיח הבא מנרע זרובבל לאמר אז תהיה הנחת ה' לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי שיהיה ה' לבדו יתני וימשול אמן יהוה צבאות: ז על מלך גוג יאמר מ-אחתה שמתשוב שאיתה הרה-הגדול לעמוד לפני זרובבל בפני המשיח לכל יוכל לעבור, לא כן, כי למולו תהיה למישר ובכל יעבור והוציא ומלך המשיח יוציא את-האבן

והסירותי את-עון הארץ-הזאת ביום אחד כי אז לא יחטאו עוד ועונות הקדומים אסלו, ואז י' ביום יהוה שיסד ההיכל נאם יהוה צבאות אז תשקנו לבטח תקראו איש לרעהו אל-תחת גפן ואל-תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפרה מרוב הטובה שיהיה אז: א הנביא לא הבין את המראה הקודם, ולא ידע הפנה על מה שאמר שיתחם פתחה שבעה עינים, ועל פן גפל בשניה ותרדמה וישב המלאך הדבר כי העיני ויעירני באיש אשר-יעור משנתו וידאחו מראה אחר שהוא פירוש המראה הראשון: ב ויאמר אלי מה אתה ראה כמראה הנבואה ואמר ראיתי והנה מנורת זיהב פלה כל המנורה היתה זיהב וגלה כמין ספל גדול ענול ובה היה השמן על-ראשה כראשי קני המנורה ושבעה גרוותיה כמין דובין שותנני השמן והפתילה לחכה עליה שבעה ושבעה מוצקות לכל גר וגר באין שבעה צורות קטנים שהשמן זב מן הגלה דרך אותן מוצקות לצרות אשר על-ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמדי עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלה ואחד על-שמאלה: ד ואען תרבותי קול ואמר אל-המלאך הדבר כי לאמר מה-אלה אדני על מה באו אלה לרמוז: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלוא ידעתם הלא מעצמך תשפיל לדעת מה-הקמה אלה ואמר לא אדני לא השכלתי לדעת: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה כמו במנורה שהכל נעשה מעצמו, והוא רמז לדבר-יהוה אל-זרובבל על המלך המשיח הבא מנרע זרובבל לאמר אז תהיה הנחת ה' לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי שיהיה ה' לבדו יתני וימשול אמן יהוה צבאות: ז על מלך גוג יאמר מ-אחתה שמתשוב שאיתה הרה-הגדול לעמוד לפני זרובבל בפני המשיח לכל יוכל לעבור, לא כן, כי למולו תהיה למישר ובכל יעבור והוציא ומלך המשיח יוציא את-האבן

שי למורא

המקדש. תשואות חן חן לה, אז
ישמע קול תשואות, שכלם יענו
ויאמרו "הנה לאבן הוואת יש לה חן
רב", כי היא טובה וחשוכה עד מאד.

עטרת מרים

הראשה הראשון להניחה ביסוד בגן
בית העתיד, ואז ישמעו תשואות
והמקה לאמר חן חן לה לאבן הוואת
יש לה חן רב בעיני כלם:

והוציא את־האבן הראשה תשואות
חן חן לה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

למטה ראובן שמוע בן־זפור: ה למטה שמעון
שפט בן־חורי: ו למטה יהודה בלב בן־יפנה:
ו למטה יששכר יגאל בן־יוסף: ה למטה
אפרים הושע בן־נון: ו למטה בנימין פלטי
בן־רפוא: ו למטה זבולן גדיאל בן־סודי:
ו למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי:
ו למטה דן עמיאל בן־גמלי: ו למטה אשר

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
יג « וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב שלח־לך
אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן
לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
אבתיו תשלחו כל גשיא בהם: וישלח אתם
משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני־ישראל הקמה: (לח) ואלה שמותם

הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא
אִם־רַב: וְיָמָּה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הַטּוֹבָה הוּא אִם־רַעָה וְיָמָּה הָעֵרִים אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַפְּמָחִים אִם בְּמִבְצָרִים: וְיָמָּה
הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם־רְזָה הַיֹּשֵׁבָה עַל
אִם־אֵין וְהַתְּחֻזָּתָם וְלִקְחָתָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים:

סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: ד' לְמַטָּה נִפְתְּלִי נַחֲבִי בֶן־
וּפָסִי: ט' לְמַטָּה גֵּר גָּאוּאֵל בֶּן־מְכוּי: ט' אֱלֹה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נּוּן יְהוֹשֻׁעַ:
(ישראל) ז' וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים עָלָיו זֶה בְּנֶגֶב וְעַלִּיתֶם אֶת־הָהָר:
י' וְרֵאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מֶה־הוּא וְאֶת־הָעָם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר מיום כ' אייר, בו מתפלא על מה שכתבתי לו, שענין הפשרות מרחיק את הבע"ב ולא להיפך, וכותב שאם כן הרי צריך הי' שהרבנים הכי אדוקים שיהי' להם הבתי כנסיות היותר מפוארים וכי'.

הנה דבריי הם מיוסדים על: א) מרז"ל (סוטה מא, ב כגירסת הע"י) כל המחניף כו' לסוף נופל בידו. והרי ענין הפשרה זהו מעין חניפה לאותם הבע"ב חפשים מתורה ומצות, ובמילא על-זה קאי מרז"ל הנ"ל, כי לולא הענין דנופל בידם, הנה -

ב) פשוט שפרנסתו של אדם היא תלויה בהקב"ה ובעניניו של אותו הזקוק לפרנסה, והרי זהו מעיקרי האמונה של איש ואשה הישראלים אשר הקב"ה הוא הזן ומפרנס, והאומר אשר ביד אדם חבירו לקלקל את פרנסתו אף שהקב"ה פסק אחרת, הרי לא לבד שזה היפך האמונה דישאל אלא היפך האמונה דהשגחה בכלל אפילו של אינם יהודים, ויוצא מן הכלל הוא זה שעליו קאי מרז"ל הנ"ל, שאז אין על הקב"ה תלונה במה שנופל הוא במדה ידועה בידי הרשע, היינו שהרשע חפשי להשפיע על פרנסתו.

ג) הקושיא שלו ע"פ שיטה הנ"ל מפני מה אין להרבנים הכי אדוקים הבתכ"נ היותר מפוארים, הרי זו קושיא נושנה, ובלשון הכתוב, מדוע דרך רשעים צלחה, ועיין ג"כ ברכות ז' ע"א, שגם משה רבינו נתקשה ע"ז, ובקש הודיעני נא את דרכיך, וכשיענין בש"ס הנ"ל ובכמה מקומות בספרים הקדושים, ימצא תירוץ על זה, ואם גם לא ימצא תירוץ, הרי אין זה נוגע לפועל. וכמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר באחד ממכתביו, שאין כדאי לבלות הזמן על הטפול בהשאלה מדוע דרך רשעים צלחה, וטוב להחזיק בעניני עצמו, וה"ה בנדון ידידי, ובכל אופן פשוט בעיני כל איש ומובן שאף שצריך להחזיק בדרכי הטבע ובמילא לדבר ולהשתדל אצל אלו שבהם תלוי קבלת משרה המתאמת, אבל אין זה שבאישים האלה תלוי פרנסתו, אלא אך ורק מפני שפסקה תוה"ק שאין סומכין על הנס, ובמילא צריך לעשות ענינים בדרכי הטבע לקבל הפרנסה מידם, ובמילא מובן אשר אי אפשר שקיום מצוה והידור מצוה תקלקל ח"ו את ההשפעה מהקב"ה שהוא הוא המצוה את המצוה.

ד) ובנוגע לפועל. הנה לא כתבתי במכתבי שגזירה היא שישאר ב... אלא אך ורק שאין לשלול הצעה זו, ועליו לשקול את כל ההצעות שישנן לפניו ולבחור בהטוב יותר לפניו ולפני ב"ב שי' בגשמיות וברוחניות גם יחד, וכפי הידיעות שכתב אודותם עד עתה, הרי לכאורה בהשקפה שטחית עכ"פ הצעת המשך משרת... יותר טובה בערך השאר, והשי"ת ינחהו בטוב לפניו ולפני כל ב"ב שיחיו בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

פרק ב משנה יב

רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירשה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך-הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם ענייני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מנכרתי לכם תורת". בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חנם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 115,

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות-מסעי)

(1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

אגרות קודש

[י"ז סיון תשי"ג]

...רופא דתי - בטח יוכל לסדר שלא יוזקק לרחץ בש"ק. ושבת עצמה מרפאת וכלי רז"ל שבת היא מלועוק (ובכ"ז ועי"ז) רפואה קרובה לבוא...

רנד **לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) - בערים שונות בעולם**

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:36	05:37	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:20	13:16	13:17	19:45	19:47	20:15	20:17	19:27	20:29
חיפה (ק)	05:31	05:32	08:21	08:22	09:04	09:04	10:17	10:18	13:16	13:17	19:52	19:54	20:19	20:21	19:20	20:34
ירושלים (ק)	05:33	05:33	08:23	08:23	09:04	09:05	10:17	10:18	13:14	13:16	19:50	19:52	20:15	20:17	19:12	20:29
תל אביב (ק)	05:34	05:35	08:24	08:25	09:05	09:06	10:19	10:20	13:16	13:18	19:48	19:50	20:18	20:20	19:27	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:53	07:38	07:37	08:52	08:53	10:14	10:15	13:34	13:36	20:55	20:58	21:40	21:43	20:40	22:02
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:32	07:35	09:14	09:16	09:54	09:56	10:44	10:46	12:50	12:51	17:09	17:09	17:39	17:39	16:49	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:04	07:52	07:52	08:59	08:59	10:19	10:20	13:36	13:38	20:50	20:53	21:32	21:35	20:35	21:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:29	07:14	07:13	08:27	08:27	09:49	09:50	13:09	13:10	20:29	20:31	21:13	21:16	20:13	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:38	07:21	07:20	08:37	08:37	09:59	10:00	13:20	13:21	20:42	20:44	21:26	21:29	20:26	21:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:55	04:54	07:26	07:22	08:58	08:58	10:22	10:22	13:46	13:48	21:16	21:19	22:04	22:07	21:00	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:46	07:15	07:09	08:50	08:50	10:14	10:15	13:39	13:40	21:10	21:12	21:58	22:01	20:54	22:23
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:33	05:34	08:19	08:20	08:56	08:57	10:06	10:07	12:56	12:58	19:11	19:13	19:39	19:41	18:53	19:52
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:27	09:27	10:47	10:48	14:02	14:04	21:15	21:17	21:53	21:55	20:56	22:13
אקוואדור, קיטו (ח)	06:11	06:12	08:39	08:40	09:10	09:12	10:13	10:14	12:44	12:46	18:17	18:19	18:41	18:43	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:58	08:00	09:46	09:47	10:24	10:25	11:15	11:16	13:24	13:25	17:51	17:51	18:19	18:20	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:08	09:10	10:42	10:44	11:24	11:26	12:13	12:14	14:15	14:16	18:22	18:23	18:56	18:56	18:05	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:39	05:40	08:31	08:32	09:21	09:22	10:37	10:38	13:44	13:45	20:34	20:36	21:08	21:10	20:17	21:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:24	05:24	08:16	08:17	09:08	09:09	10:25	10:26	13:33	13:35	20:27	20:30	21:03	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:26	10:27	13:34	13:35	20:28	20:30	21:04	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:55	08:47	08:47	09:42	09:42	11:00	11:01	14:10	14:12	21:09	21:12	21:46	21:49	20:54	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:21	09:09	09:10	09:49	09:50	11:01	11:02	13:56	13:58	20:24	20:26	20:52	20:54	20:06	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:32	09:14	09:15	10:28	10:29	13:28	13:29	20:03	20:05	20:34	20:37	19:47	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:30	09:15	09:16	09:53	09:54	11:04	11:05	13:55	13:56	20:13	20:15	20:40	20:42	19:56	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:18	08:10	08:10	09:03	09:03	10:20	10:21	13:29	13:31	20:25	20:28	21:01	21:04	20:09	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:49	08:41	08:41	09:33	09:33	10:50	10:51	13:57	13:59	20:51	20:53	21:26	21:29	20:35	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:19	10:19	13:28	13:30	20:26	20:29	21:03	21:05	20:10	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	06:58	06:59	09:11	09:12	09:43	09:45	10:41	10:42	13:02	13:04	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:27	05:26	07:42	07:43	09:32	09:33	10:57	10:58	14:23	14:25	21:58	22:01	22:48	22:52	21:43	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	05:29	05:28	07:42	07:44	09:34	09:34	10:58	10:59	14:24	14:25	21:56	21:59	22:46	22:49	21:41	23:11
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:46	06:47	08:50	08:52	09:24	09:26	10:20	10:21	12:37	12:38	17:32	17:33	17:54	17:55	17:10	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:32	06:34	08:38	08:39	09:11	09:13	10:07	10:09	12:25	12:26	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:43	07:00	07:02	08:50	08:50	10:15	10:15	13:42	13:43	21:20	21:23	22:08	22:12	21:05	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:40	04:39	07:09	07:10	08:53	08:53	10:19	10:20	13:51	13:53	21:38	21:41	22:34	22:38	21:26	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	04:44	04:43	07:06	07:08	08:53	08:53	10:19	10:19	13:48	13:50	21:31	21:34	22:23	22:26	21:14	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:15	07:49	07:45	09:18	09:19	10:42	10:43	14:06	14:07	21:35	21:38	22:23	22:26	21:20	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:52	06:54	08:53	08:54	09:27	09:29	10:22	10:23	12:37	12:38	17:30	17:30	17:49	17:50	17:05	18:01
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:43	08:44	09:17	09:18	10:26	10:27	13:11	13:13	19:16	19:18	19:42	19:44	19:00	19:54
הודו, פונה (ח)	05:58	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:22	10:23	13:07	13:09	19:11	19:13	19:37	19:39	18:55	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:46	07:32	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	13:23	13:25	20:41	20:44	21:24	21:27	20:26	21:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:28	04:28	07:20	07:20	08:12	08:13	09:29	09:30	12:38	12:39	19:33	19:35	20:09	20:11	19:17	20:26
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:02	08:54	08:54	09:42	09:42	10:57	10:58	14:02	14:03	20:48	20:50	21:22	21:24	20:32	21:38

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) - בערים שונות בעולם רנה

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:09	07:56	07:56	09:05	09:05	10:26	10:27	13:44	13:46	21:00	21:03	21:43	21:45	20:44	22:04
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:23	10:24	13:09	13:10	19:15	19:16	19:41	19:42	18:58	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:07	08:09	09:30	09:32	10:16	10:18	11:02	11:03	12:59	13:00	16:52	16:52	17:28	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:08	07:55	07:56	08:33	08:34	09:45	09:46	12:38	12:39	19:00	19:02	19:28	19:30	18:43	19:41
סין, בייג'ין (ח)	04:45	04:45	07:37	07:37	08:28	08:28	09:44	09:45	12:51	12:53	19:43	19:45	20:18	20:21	19:25	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	06:59	07:00	09:28	09:29	09:59	10:01	11:02	11:04	13:35	13:36	19:10	19:12	19:34	19:36	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:14	06:36	06:37	08:23	08:24	09:49	09:49	13:18	13:19	20:57	21:00	21:50	21:54	20:42	22:18
פרו, לימה (ח)	06:25	06:27	08:43	08:45	09:15	09:16	10:14	10:15	12:38	12:39	17:51	17:52	18:15	18:17	17:34	18:26
צרפת, ליון (ק)	05:50	05:50	08:40	08:40	09:44	09:44	11:04	11:05	14:20	14:21	21:31	21:33	22:12	22:14	21:15	22:32
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:46	08:28	08:27	09:47	09:47	11:09	11:10	14:31	14:32	21:56	21:59	22:40	22:43	21:39	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:46	08:17	08:18	08:48	08:50	09:52	09:54	12:27	12:29	18:08	18:10	18:32	18:34	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	05:35	05:35	08:27	08:27	09:24	09:25	10:44	10:44	13:56	13:57	21:03	21:05	21:38	21:41	20:44	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:05	07:55	07:55	08:58	08:58	10:18	10:19	13:33	13:35	20:45	20:47	21:24	21:27	20:28	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	05:31	05:32	08:22	08:23	09:06	09:07	10:21	10:22	13:21	13:23	20:00	20:02	20:31	20:33	19:43	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:19	04:18	06:56	06:57	08:35	08:35	10:04	10:04	13:39	13:41	21:34	21:37	22:35	22:39	21:19	23:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:45	03:44	06:29	06:31	08:05	08:05	09:35	09:35	13:13	13:15	21:18	21:22	22:19	22:24	20:59	23:00
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	04:25	04:25	07:12	07:11	08:21	08:21	09:42	09:43	13:01	13:02	20:17	20:20	21:00	21:03	20:02	21:22
שווייץ, ציריך (ק)	05:29	05:29	08:15	08:15	09:25	09:26	10:47	10:48	14:05	14:07	21:28	21:31	22:06	22:09	21:07	22:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:51	08:29	08:30	09:02	09:03	10:09	10:10	12:50	12:52	18:46	18:47	19:11	19:12	18:29	19:22

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה = לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר: ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל-פודעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00839
12/06/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים